

ROMAN URDU

Qanöönë Shariat

*Shamsul Ulama Hazrat Allama Shamsuddeen
Ahmad Razvi Jonpuri Alaihir Rahma*

Published By:

Sadaqat Academy
Bareilly Shareef

QANOONE SHARIAT

Vol- 01

ROMAN URDU

**Shamsul Ulama Hazrat Allama Shamsuddeen
Ahmad Razvi Jonpuri Alaihir Rahma**

**Published By:
Sadaqat Academy
Bareilly Shareef**

Spiritual Guidance and Blessed Patronage

WARISE ULOOM-E-AALA HAZRAT JĀNASHEENE HUZOOR MUFTIY-E-AZAME HIND TAJUSH-SHARIA
HAZRAT ALLAMA MUFTI MUHAMMAD AKHTAR RAZA KHAN QUADRI ALAHIR RAHMA

1st Edition

Printed in

April 2025 CE / Dhul al-Qadah 1446 AH.

Total number of copies printed: 1100

Committee Ulama of Typing & Roman review verification

Mohd Moinuddin Ashraf, Fazila Yasmeen Hashmi Razviya, Alima Sadiya, Ifa Shaikh

Project supervision

Maulana Tauheed Ahmad Razvi

Available at

SADAQAT ACADEMY

Gulzar Nagar Old City Bareilly Shareef

This book Qanoon-e-Shariat is printed for the benefit of religion and common mass. We invite publishers to print this roman edition without any alterations. No part of this roman edition of Qanoon-e-Shariat shall be printed or reproduced in any form (print or digital) without the written permission from the office of Sadaqat Academy.

Visit us at: www.sadaqatacademy.org

E-mail us at: academysadaqat@gmail.com

Follow us on social media: [@sadaqatacademy](https://www.instagram.com/sadaqatacademy)

Note: We are honored to present QANOON-E-SHARIAT, a comprehensive and authentic guide to essential Islamic rulings and everyday religious matters, originally authored in Urdu by Shamsul Ulama Hazrat Allama Shamsuddeen Ahmad Razvi Jonpuri Alaihir Rahma, a revered scholar of his time. His detailed and referenced explanations of Islamic jurisprudence, especially according to Hanafi fiqh, remain timeless and immensely beneficial. This Roman Urdu edition has been carefully prepared by the team at Sadaqat Academy, with the goal of making this precious knowledge accessible to a wider audience, particularly those who are unable to read traditional Urdu script. Great care has been taken to ensure that the spiritual and linguistic integrity of the original work is preserved. The Roman Urdu rendering was done under the guidance of language experts, including PhD scholars, to maintain clarity, consistency, and flow. Efforts were also made to simplify difficult words through bracketed translations and footnotes, especially for readers with no prior exposure to Urdu. Every aspect of this book—from textual accuracy and layout to print and binding—has been reviewed multiple times to ensure quality. It is available in PDF format at www.sadaqatacademy.org and can also be ordered as a hard copy from our store. We sincerely hope this effort serves as a valuable source of learning and guidance for students, seekers of knowledge, and every Muslim striving to understand their faith better. We have carefully proofread both the Arabic and Roman Urdu text. However, we still humbly request readers to inform us of any laghzish (errors) they may come across while reading. May Allah forgive us and make this effort of publishing Qanoon-e-Shariat a source of everlasting Sadaqah Jariyah for us. The team of Sadaqat Academy has granted general permission to use and publish this Roman transliteration for the benefit of the public. However, to preserve authenticity and maintain quality, it is mandatory for publishers and organizations to obtain written permission from the office of Sadaqat Academy before printing or reproducing this edition in any form (print or digital). May Allah Ta'ala reward the entire team at Sadaqat Academy, both in Bareilly Sharif and across India.

PEHLE YE PARDHEIÑ

Roman transliteration ko padhne se pehle neeche diye gaye usooloñ ko dhyān se padheñ aur samjheñ. In usooloñ ki samajh se na sirf Urdu alfāz ki sahi adāyi mumkin hoti hai, balki samajhne meññ bhi asāni hoti hai. InShā Allah, āp be-takalluf is kitāb ko samajhte hue padhte chale jāyeñge Hamne kuchh zaroori usool zikr kiye haiñ jo transliteration ke liye kāfi hoñge. In usooloñ ke baghair likhne se kai martaba alfāz ki adāyi ghalat ho jāti hai, jis se kitāb mushkil mahsoos hone lagti hai aur ma'ani (meaning) samajh me nahi āate.

Yeh kām waqt talab bhi tha aur mehnat talab bhi hamāri team ne is meññ apna poora waqt aur mehnat lagā aur razāye ilahi ke liye ye kām āap sab ke liye kiya hai.

Ham Allah Ta'ala se dua go haiñ ke woh hamāri is mehnat ko qubool farmāye aur hamāri poori team ko behtareen ajr ata farmāye. Āmeen.

ا	A	اب	AB	آ	Ā	آب	ĀB
ش	SH	شامل	SHĀMIL	ز	Z	زیادہ	ZIYĀDAH
ک	K	کمر	KAMAR	ق	Q	قمر	QAMAR
گ	G	گلاب	GULĀB	غ	GH	غم	GHAM
چ	CH	انعام	IN'ĀM	چھ	CHH	چھٹ	CHHAT
ع	È	عنایت	ÈNĀYAT	ج	J	جلد	JALD
ن	N	نعمت	NÈMAT	ں	Ñ	ہیں	HAIÑ

TAMHEED

نَحْمَدُهُ وَنُصَلِّي عَلَى رَسُولِهِ الْكَرِيمِ الرَّؤُوفِ الرَّحِيمِ

Chuñke insān ka kamāl aur uski sa’ādat imān-o-‘amal ki sehhat par mauqoof hai aur yeh baghair ilm-e-deen namumkin hai, is liye har shakhs jo apni zindagi ko suāleh-o-kāmyāb banāna chāhta hai us ke liye zaroori hai ke woh deen ka ilm hāsil kare.

Ilm-e-deen ki chār qismēñ haiñ:

Pehli qism mein woh masā’il haiñ jin ka ta’alluq imān wa aqeede se hai, jaise: Tauheed, Risālat, Nabuwat, Jannat, Dozakh, Bashar, Sawāb, Azāb waghairah. **Doosri qism** mein woh bāteiñ haiñ jin ka ta’alluq ibādāt-e-badani wa māli se hai, jaise: Namāz, Roza, Hajj, Zakāt waghairah. **Teesri qism** mein woh cheezeñ haiñ jin ka ta’alluq mu’āmlāt wa mu’āshrat se hai, jaise: khareed-o-farokht, nikah-o-talāq, ‘atāq, jihād, hukoomat, siyāsāt waghairah. **Chauthi qism** mein woh umoor haiñ jin ka Ta’alluq Akhlāq-o-‘Ādat, Jazbāt-o-Malkāt se hai, jaise: Shujā’at, Sakhāwat, Sabr, Shukr waghairah.

Khayāl to yeh tha ke chāroñ qismēñ ek sāth shāye ki jāyeiñ, lekin kitāb andāze se kāfi zyada zakhim ho gayi, is liye majbooran do hissoñ mein taqseem kar di gayi.

Yeh pehla hissa āpke sāmne hai, is mein Aqāid, Namāz, Roza, Zakāt, Qurbāni wa Aqeeqah tak ke tamām masā’il bayān kiye gaye haiñ Doosre hisse mein Hajj, Nikāh, Talāq, Khareed-o-Farokht, Hazr-o-Ibāhat waghairah ke masā’il hoñge.

Tanbeeh: Is kitāb Qanoon-e-Shariat mein ikhtilāfāt wa adillah se aslan ta’arruz nahiñ hoga, ke yeh mukhtasirāt ki shān ke khilāf hai aur muftadiyoñ (basic learner) wa kam ‘ilmoñ ke liye ba’is-e-tahayyur wa ishkāl (Hard) bhi. sirf bohat zaroori aur kasrat se paish āane wale masā’il ko hi bayān kiya gaya hai, aur har mas’ala ka mākhaz Sunni Hanafi Diniyat ki nihayat mo’tabar wa mustanad kitābein haiñ, jaisa ke hawāloñ se zāhir hai. Jahān tak ho saka hai, pesh-e-bayān wa zubān ko bhi nihāyat sahel (āsān) banane ki koshish ki gayi hai, aur is koshish mein fasāhat-e-zubān ki bhi parwāh nahiñ ki gayi.

Rab-e-Tabāarak wa Ta’ala is sa’ee ko liwajhillah kareem maqbool farmāye. Āmeen.

KATABAHUL-FAQEER ABU AL-MA’ĀLI AHMAD AL-MA’ROOF BI-SHAMSUDDIN AL-JA’FARI AL-RAZVI AL-JAWNUPURI

CONTENT

AQAID KA BAYĀN	12
ALLAH TA'ALA KI ZĀT AUR SIFĀT KE AQEEDAE	17
HIDĀYAT WA GUMRĀHI KIS KI TARAF SE HAI?	18
KYA CHEEZEIN HĀDIS HAIN AUR KYA QADEEM	19
ALLAH TA'ALA KA ILM WA IRĀDA	20
ALLAH TA'ALA KI QUDRAT	20
KHUDA KI HAR ĀIB SE PĀKI	21
TAQDEER.....	22
BURE KĀM KI NISBAT KISKI TARAF KI JĀYE.....	23
NABI AUR RASOOL.....	23
RASOOL KE MĀNA (MEANING).....	23
MASOOM KAUN HAIN?	24
WALI KO NABI SE AFZAL MĀNNE KA HUKM	25
NABI KA ILM.....	26
AMBIYA KE RUTBE	26
SAB SE PEHLA INSĀN AUR SAB SE PEHLA NABI.....	26
HUMARE NABI KI KHĀS FAZEELATEIN AUR KAMALĀT	27
NABI KI KISI CHEEZ KO HALKA JĀNNE KA HUKM	28
MOJIZA WA KARĀMAT KA FARQ	28
MALĀIKA YĀNI FIRISHTON KA BAYĀN	30
JINN KA BAYĀN.....	31
MAUT AUR QABR KA BAYĀN	31
KIS WAQT IMĀN BEKĀR HAI?	31
MAUT KYA HAI?.....	32
MARNE KE BĀD ROOH KAHAN REHTI HAI?.....	33
KYA ROOH BHI MARTI HAI?	33
ROOH KI MAUT AUR BĀZ AHWĀL	33
QABR KA DABANA	34
QABR MEIN KIS KIS SE SAWĀL NAHIN HOTA HAI?	35
BADAN KE ASALI AJZA KYA KYA HAIN AUR KAHAN HAIN?.....	36

KIN LOGOÑ KE BADAN KO MITTI NAHIÑ KHA SAKTI?.....	37
QIYAMAT ĀNE KA HĀL AUR USKI NISHANIYAN	37
DAJJĀL KA NIKALNA	40
HAZRATE EISA ALAIHISSALAM KA ĀSMĀN SE UTARNA	41
HAZRAT IMĀM MEHADI KA ZĀHIR HONA.....	42
YAJOOJ MAJOOJ KA NIKALNA.....	42
DĀBBATUL ARZ KA NIKALNA.....	43
QIYAMAT KIN LOGOÑ PAR ĀYEGI?	43
QIYAMAT KAB ĀYEGI AUR KIS TARAH Ā YEGI?	44
SHAFAT KI BĀZ SOORATEIN	46
KAUN KAUN SE LOG SHAFAT KARENGE?.....	46
MEEZĀN	48
SIRĀT.....	48
HAWZE KAUSAR	49
MAQĀME MEHMOOD.....	49
LIWA UL HAMD.....	49
JANNAT KA BAYĀN	49
DOZAKH	51
IMĀN WA KUFR KA BAYĀN.....	53
IMĀN KYA HAI?	53
KUFR KYA HAI?	53
KITNI BĀT SE ĀDMI MUSALMAN HOTA HAI?	54
SHIRK.....	55
KĀFIR KE LIYE DUA E MAGHFIRAT KA HUKM	55
BID'AT KI TAREEF.....	57
IMĀMAT WA KHILAFAT KA BAYĀN.....	57
IMĀMATE KUBRA KE SHARAIT.....	58
KAB IMĀM KI ITA'AT FARZ HAI.....	58
KHULAFAYE RASHIDEEN	58
KHILAFATE RĀSHIDA KI MUDDAT.....	59
AFZAL KHALEEFA KAUN HAI?	59
SAHĀBI KIS MUSALMAN KO KEHTE HAIN?	59

SAHĀBA KI TAUHEEN KA HUKM.....	60
HAZRATE AMEERE MUAWIYA KO BURA KEHNE WĀLE KA HUKM	60
AHLE BAIT MEIN KAUN LOG DAKHIL HAIN?.....	60
HAZRAT IMĀM HUSAIN KO BĀGHI KEHNE WĀLE KA HUKM.....	61
IKHTELAFĀTE SAHĀBA KA HUKM.....	61
WILĀYAT KA BAYĀN	62
AULIYAULLAH KA ILM WA QUDRAT	62
PEER MEIN KITNI BĀTON KA HONA ZAROORI HAI	63
TAQLEED	63
NAMAZ.....	64
KIS UMR MEIN BACHHE KO NAMAZ SIKHAI JĀYE.....	65
SHARAITE NAMAZ.....	65
PEHLI SHART (TAHARAT)	65
DOOSRI SHART (SATRE AURAT).....	66
TEESRI SHART (WAQT)	66
CHAUTHI SHART (ISTIQBĀLE QIBLA)	66
PĀNCHWI SHART (NIYYAT)	66
CHHATHI SHART (TAKBEERE TEHREEMA).....	67
NAMAZ KI PEHLI SHART TAHĀRAT KA BAYĀN	67
WUZU KA TAREEQA	67
FARĀIZE WUZU	69
WUZU KE MAKROOHĀT	71
WUZU TODNE WĀLI CHEEZEIN	71
GHUSL KA TAREEQA.....	73
FARĀIZE GHUSL TEEN HAIN.....	74
KIN BĀTON SE GHUSL FARZ HOTA HAI?	76
BE GHUSL KYA KĀM KAR SAKTA HAI AUR KYA NAHIN?	76
KIS PĀNI SE WUZU AUR GHUSL JĀIZ HAI AUR KIS SE NAHIN? .	77
BEHTE HUYE PĀNI KI TAREEF AUR AHKĀM.....	78
BADE HAUZ AUR DEH DAR DEH KI TAREEF AUR AHKĀM	78
KUNWE KA BAYĀN.....	80

KIN CHEEZON SE KUÑWA NAPĀK HO JĀTA HAI?.....	80
KAB KITNA PĀNI NIKĀLA JĀYE KE KUÑWA PĀK HO JĀYE?	81
KUÑWE SE KUL PĀNI NIKĀLNE KA MATLAB	85
NAJĀSATOÑ KA BAYĀN	87
NAJĀSATE GHALEEZA KE AHKĀM	87
NAJĀSATE KHAFAEEFA KE AHKĀM.....	88
NAJĀSATE GHALEEZA WA KHAFAEEFA KA FARQ KAB?	88
NAJĀSATE GHALEEZA KYA KYA CHEEZEIÑ HAIÑ?	89
NAJASATE KHAFAEEFA KAUN KAUN SI CHEEZEIÑ HAIÑ?	90
JHOOTHE AUR PASEENE KA BAYĀN.....	92
KIS KIS KA JHOOTA PĀK HAI	92
KIN JĀNWAROÑ KA JHOOTA NAJIS HAI?	92
MASHKOOK WA MAKROOH JHOOTE KE BĀZ AHKĀM	93
TAYAMMUM KA BAYĀN	94
TAYAMMUM KA TAREEQA	97
KIS CHEEZ SE TAYAMMUM JĀIZ HAI AUR KIS SE NAHIÑ?	99
TAYAMMUM TODNE WĀLI CHEEZEIÑ	100
KHUF YĀNI MOZE PAR MASAH KA BAYĀN	101
MASAH KA TAREEQA.....	102
MASAH MOZA KIN CHEEZON SE TOOT"TA HAI?	103
HAIZ KA BAYĀN	104
HAIZ KI TAREEF	104
HAIZ KI MUDDAT.....	104
HAIZ ĀNE KI UMR.....	105
HAIZ KE RANG.....	106
NIFĀS KA BAYĀN.....	107
NIFĀS KI TAREEF AUR MUDDAT	107
HAIZ WA NIFĀS KE AHKĀM	108
ISTEHĀZA KA BAYĀN	109
ISTEHĀZA KI TAREEF AUR HUKM	109
MAZoor KA BAYĀN	110

MAZOOR KI TAREEF	110
NAJIS CHEEZOŃ KE PĀK KARNE KA TAREEQA	112
NAJIS KI DO QISMEIŃ HAIŃ	112
PĀNI KE SIWA DOOSRI PĀK KARNE WĀLI CHEEZEIŃ	113
MOTI (THICK) NAJĀSAT PĀK KARNE KA TAREEQA	113
PATLI NAJĀSAT PĀK KARNE KA TAREEQA	114
NICHODNE KI HAD	114
JO CHEEZ NICHODNE KE QĀBIL NAHIŃ USKE PĀK KARNE KA TAREEQA.....	116
KHĀL PĀK KARNE KA TAREERA	117
SHEHAD PĀK KARNE KA TAREERA	118
TEL GHI PĀK KARNE KA TAREEQA	118
DARAKHT AUR DEEWAR AUR JADI (FIX) EIŃT KAISE PĀK HOTI HAI?	119
ISTINJE KA BAYĀN.....	119
ISTINJE KE ĀDĀB.....	119
ISTINJE KA TAREEQA AUR ISTINJE SE PEHLE KI DUA.....	120
ISTIBRA KA HUKM.....	122
NAMAZ KI DOOSRI SHART SATRE AURAT KA BAYĀN SATAR KITNA FARZ HAI?	123
MARD MEIŃ ĀZA-E-AURAT NAU HAIŃ	124
AURAT KE ĀZA-E-AURAT KA SHUMĀR	125
MEHRAM AUR GHAIR MEHRAM KI TAREEF	126
NAMAZ KI TEESRI SHART WAQT KA BAYĀN	127
FAJR KA WAQT	127
SUBAH SĀDIQ KIS KO KEHTE HAIŃ?.....	128
ZUHAR KA WAQT	129
SĀYA ASLI KI TAREEF	129
DOPAHAR DHALNE KI PEHCHAN, JUMA KA WAQT.....	129
ASR KA WAQT.....	130
MAGHRIB KA WAQT.....	130
SHAFaq KIS KO KEHTE HAIŃ?	131

ISHA KA WAQT	131
WITR KA WAQT.....	131
MUSTAHAB AWQĀT	132
MAKROOH AWQĀT.....	134
TULOO SE KYA MURĀD HAI?	134
NISFUNNAHĀR AUR ZEHWAE KUBRA KA BAYĀN	134
AZĀN KA BAYĀN AUR USKA SAWĀB	138
AZĀN KA TAREEQA AUR USKE ALFĀZ, AZĀN KI JAGAH.....	138
AZĀN KE BĀD KI DUA.....	139
AZĀN KA HUKM.....	140
AURATOŃ KI AZĀN KA HUKM	140
AZĀN KE DARMIYĀN BĀT KARNE KA HUKM.....	141
AZĀN MEIŃ LEHAN KA HUKM	141
AZĀN KA JAWĀB	142
IQĀMAT KA BAYĀN.....	143
NAMAZ KI CHAUTHI SHART ISTIQBĀLE QIBLA	144
AGAR QIBLA MALOOM NA HO TO KYA KARE?	146
PĀNCHWI SHART NIYYAT KA BAYĀN	147
NAMAZ KI NIYYAT	147
NAMAZ KI CHHATHI SHART KA BAYĀN	147
TAKBEERE TEHREEMA.....	147
<i>TAKBEERE TEHREEMA KISKO KEHTE HAIŃ?</i>	<i>147</i>
NAMAZ KA TAREEQA.....	148
FARZ, WĀJIB, SUNNAT, MUSTAHAB KA HUKM.....	152
FARĀIZE NAMAZ.....	152
SĀT (7) CHEEZEIŃ NAMAZ MEIŃ FARZ HAIŃ:	152
WAJIBĀTE NAMAZ	153
SAJDA-E-SAHW KA BAYĀN	155
SAJDA-E-SAHW KAB WĀJIB HOTA HAI?.....	155
SAJDA-E-SAHW KA TAREEQA.....	155
KIN BĀTOŃ KE CHHOOTNE SE SAJDA-E-SAHW NAHIŃ?.....	156

SAJDA-E-TILĀWAT KYA HAI?	159
SAJDA-E-TILĀWAT KA MASNOON TAREEQ.....	159
SAJDA-E-TILAWAT KE SHARĀIT.....	159
MAJLIS BADALNE KI SOORATEIN.....	162
SAJDA-E-SHUKR	163
QIRA'AT YĀNI QURAN SHAREEF PADHNE KA BAYĀN.....	163
QIRA'AT MEIN KITNI ĀWAZ HONI CHAHIYE	163
DARMIYĀN MEIN SURAH CHHODNE KA HUKM.....	166
QIRA'AT MEIN GHALTI HO JĀNE KA BAYĀN.....	166
NAMAZ KE BĀHAR QURAN SHAREEF PADHNE	167
QURAN SHAREEF KE ĀDĀB	169
JAMA'AT KA BAYĀN	170
KIN NAMZON KE LIYE JAMA'AT SHART HAI?	171
JAMA'ATE SĀNIYA KA HUKM	171
AKELA MUQTADI KAHAN KHADA HO?.....	173
SAF KE MASĀIL.....	173
IMĀM KAUN HO SAKTA HAI?	174
BADMAZHAB KE PEECHHE NAMAZ PADHNE KA HUKM	
.....	175
FĀSIQ KI IQTEDA KA HUKM.....	176
MASBOOQ KI TAREEF.....	176
KAB FARZ TOD KAR JAMA'AT MEIN SHAREEK HO JĀYE?	178
JAMA'AT QĀ'IM KARNE KA TAREEQ.....	180
NAMAZ FĀSID KARNE WĀLI CHEEZON KA BAYĀN	181
AMAL KASEER WA QALEEL KI TAREEF	183
NAMAZ KE MAKROOHĀT KA BAYĀN.....	186
NAMAZ MEIN KAPDA LATKĀNE KA HUKM.....	186
NAMAZ MEIN UNGLIYAN CHATKANE KA HUKM.....	187
MAKROOHE TEHREEMI KISKO KEHTE HAIN?	188
ULTA KAPDA PEHAN KAR NAMAZ PADHNE KA HUKM.....	189
TASWEER KE AHKAAM	190
MAKROOHE TANZEEHI	191

NAÑGE SAR NAMAZ PADHNE KE AHKĀM	191
MASJID KI CHHAT PAR NAMAZ PADHNA MAKROOH HAI	193
NAMAZI KE ĀAGE ĀAG KA HUKM.....	193
MUSIBAT ZADA KE LIYE NAMAZ TODNA	194
SĀNP WAGHAIRA MĀRNE KE LIYE NAMAZ TODNA.....	194
NUQSĀN SE BACHNE KE LIYE NAMAZ TODNA.....	195
AHKĀME MASJID KA BAYĀN	195
QIBLA KI TARAF PĀÑV KARNE KA HUKM.....	195
MASJID KI CHHAT KE ĀDĀB	195
MASJID KO RĀSTA BANANE KE AHKĀM	196
MASJID MEIÑ BACHHE AUR PAGAL KE JĀNE KE AHKĀM	196
MASJID MEIÑ KOI GANDAGI MAIYL WAGHAIRA DĀLNE KE AHKĀM	197
MASJID MEIÑ WUZU KAB KAR SAKTA HAI?.....	197
MASJID MEIÑ KAB PED LAGĀNE KI IJAZAT HAI?.....	198
MASJID MEIÑ HUIRA KAB BANWĀYA JA SAKTA HAI?.....	198
MASJID MEIÑ SAWĀL KARNE AUR SĀIL KO DENE KE AHKĀM	198
MASJID MEIÑ BĀT KARNA MANA HAI	199
MASJID MEIÑ NAMAZ PADHNE KI FAZEELAT	199
WITR KI NAMAZ	199
WITR KAB JAMA'AT SE HO SAKTI HAI?.....	201
SUNNATOÑ AUR NAFLOÑ KA BAYĀN	201
SUNNATE MUAKKADA AUR GHAI MUAKKADA KE AHKĀM...	201
KAUN KAUN SI NAMAZEIÑ SUNNATE MUAKKADA HAIÑ?	202
SUNNATOÑ KE CHHOOT JĀNE KE MASĀIL	202
KAB NAFL NAMAZ JĀIZ HAIÑ?	203
KAUN KAUN SI NAMAZEIÑ MUSTAHAB HAIÑ?	203
SALĀTUL AWWABEEN.....	204
SUNNAT AUR NAFL PADHNA KAHAN BEHTAR HAI? ..	205
TAHAJJUD KI NAMAZ.....	205
ISHRĀQ KI NAMAZ	205
CHĀSHT KI NAMAZ	206

NAMAZE ISTEKHĀRA	206
KAB ISTEKHĀRA KIYA JĀYE?.....	207
NAMAZE HĀJAT	208
TARAWEEH KI NAMAZ KA BAYĀN	208
SHABEENA	211
BEEMAR KI NAMAZ.....	211
BEEMAR KAB NAMAZ CHHOD SAKTA HAI?.....	212
QAZA NAMAZ KA BAYĀN.....	214
QAZA KI TAREEF	214
QAZA KA WAQT	215
QAZA NAMAZOÑ MEIÑ TARTEEB WĀJIB HONE KA BAYĀN.....	216
BĀLIGH HONE KI UMR.....	219
JĀHIL GANWĀR HONA UZR NAHIÑ	219
NAMAZ KA FIDYA.....	219
QAZA-E-UMRI KUCHH NAHIÑ	220
MUSAFIR KI NAMAZ KA BAYĀN	220
QASR KI MUSĀFAT.....	221
MUSAFIR KE AHKĀM.....	222
<i>QASR KE MĀNA (MEANING)</i>	222
SUNNATOÑ KI QASR NAHIÑ	222
NIYYATE IQĀMAT KI SHARTE	223
MUSAFIR AUR MUQEEM KI IQTEDA KE MASAIL.....	224
WATANE ASALI KI TAREEF	225
SAWARIYOÑ PAR NAMAZ PADHNE KA HUKM	226
KAB SAWĀRI PAR NAMAZ HO SAKTI HAI?.....	227
CHALTI GĀDI PAR NAMAZ KA HUKM.....	228
KASHTI YA JAHĀZ PAR NAMAZ KE AHKĀM.....	228
JUMUAH KA BAYĀN	229
SHARĀITE JUMA.....	229
PEHLI SHART MISR WA FINAYE MISR KA BAYĀN	230
SHEHAR MEIÑ KAI JAGAH JUMA	231
JUMA KAUN QĀ'IM KAR SAKTA HAI?	231

DOOSRI SHART BADSHAH KA BAYĀN.....	232
TEESRI SHART WAQT KA BAYĀN	232
CHAUTHI SHART KHUTBA KA BAYĀN	232
KHUTBA KISKO KEHTE HAIÑ?.....	233
KHUTBE MEIÑ KYA CHEEZEIÑ SUNNAT HAIÑ?	233
PĀNCHWI SHART JAMA'AT HAI	235
CHHATHI SHART IZNE ĀAM	235
KHUTBE KE KUCHH AUR MASĀIL	238
JUMA KE ILAWA DEEGAR KHUTBON KA HUKM.....	239
SAI KAB WĀJIB HAI?	240
EIDAIN KA BAYĀN.....	241
NAMAZE EID KA TAREEQA	243
EID WA BAKAR EID KI NAMAZ KA WAQT AUR MUDDAT	246
TAKBEERE TASHREEQ KYA HAI?	247
GRAHAN KI NAMAZ	248
KHAUF WA MUSIBAT KE WAQT NAMAZ MUSTAHAB HAI.....	249
CHAPTER 2: KITABUL JANĀIZ BEEMARI NEMAT HAI.....	250
DUNYA MEIÑ KIS TARAH RAHEIÑ?.....	253
KAB MAUT KI ĀRZOO KAR SAKTA HAI?	253
JAB MAUT QAREEB ĀYE TO KYA KARE?	254
KALIMA KI TALQEEN KI SOORAT.....	255
ROOH NIKALNE KE BĀD KYA KAREIÑ?	256
ĀAÑKHEIÑ BAND KARTE WAQT KI DUA.....	256
MURDE KO NEHLANE KA BAYĀN.....	257
KAFAN KA BAYĀN WA KAFAN KE TEEN DARJE.....	260
MARD AUR AURAT KE LIYE KAFANE SUNNAT KYA	261
KAB KAFAN KE LIYE SAWĀL JĀIZ HAI?.....	261
KAFAN KISKE MĀL SE HONA CHAHIYE?	263
KAFAN PEHNANE KA TAREEQA	264
JANAZA LE KAR CHALNE KA BAYĀN WA TAREEQA	265
JANAZE KE SATH JĀNE KA SAWĀB.....	266
JANAZE KI NAMAZ KA BAYĀN.....	266

KIN LOGOÑ KI NAMAZE JANAZA NA PADHI JĀYE?	270
NAMAZE JANAZA MEIÑ IMĀM KA HAQ	270
NAMAZE JANAZA KI SAF	271
MURDA BACHHE KA KAFAN WA DAFAN	272
LEHAD AUR SANDOOQ KA MATLAB	273
AURAT KA JANAZA KAUN LOG UTĀREIÑ?	274
MAYYIT KI KARWAT AUR RUKH	274
QABR PAR QUBBA BANANA, PUKHTA KARNA, KATBA LAGANA	275
ZIYĀRAT QABR KA TAREEQA	277
MURDOÑ KO SAWĀB PAHUNCHANE KA BAYĀN	277
MĀTAM PURSI, TAZIYAT KA SAWĀB	279
MAYYIT KA KHANA	280
NAUHA AUR BEEN	280
SOG	281
SHAHEED KA BAYĀN	281
SHAHEED KO GHUSL WA KAFAN NA DIYA JĀYE	282
CHAPTER 3: ROZA KA BAYĀN	284
ROZE KI FARZIYAT	284
ROZE KI TAREEF AUR ROZE KI UMR	284
ROZE KI NIYYAT KA WAQT	285
SHAK KE DIN KA ROZA	286
ROZA RAKHNE KI MANNAT	287
CHĀND DEKHNE KA BAYĀN	287
KIN MAHINO KA CHĀND DEKHNA WĀJIB HAI?	288
MATLA (ĀSMĀN) SĀF NA HONE KI SOORAT MEIÑ CHĀND KA SUBOOT	288
ĀDIL KI TAREEF	289
CHĀND KI GAWĀHI	290
ROZA TODNE WĀLI CHEEZOÑ KA BAYĀN	292
KAFFARA LĀZIM HONE KI SHARTEIÑ	298
UN CHEEZOÑ KA BAYĀN JINSE ROZA NAHIÑ TOOT"TA	300

ROZA KE MAKROOHĀT KA BAYĀN	302
CHAKHNE KE MĀNA (MEANING)	303
SEHARI WA IFTĀR KA BAYĀN	304
SEHARI KI FAZEELAT	304
KIN KIN HĀLATON MEIÑ ROZA NA RAKHNE KI IJAZAT HAI....	306
KAB NAFL ROZA TOD SAKTA HAI?	309
CHAND NAFL ROZON KI FAZEELAT	310
ĀSHOORA.....	310
ARFA.....	310
SHAWWĀL KE 6 ROZE	310
SHĀBAN KA ROZA AUR PANDRAHWI SHA ABAN KI FAZEELAT.....	311
AYYĀME BEEZ KE ROZE.....	311
DO SHAMBA (PEER) AUR JUMERĀT KA ROZA.....	312
BUDH AUR JUMERĀT KA ROZA	312
AITEKĀF	312
AITEKĀFE WĀJIB	313
AITEKĀF SUNNATE MUAKKADA	313
AITEKĀFE MUSTAHAB	313
CHAPTER 4: ZAKĀT KA BAYĀN	315
ZAKĀT DENE KA FĀIDA.....	315
ZAKĀT NA DENE KI SAZA AUR NUQSĀN.....	316
ZAKĀT WĀJIB HONE KI SHARTEIÑ	317
DAIN (QARZ) ME'ĀDI WA MEHAR ZAKĀT SE NAHIÑ ROKTA....	320
ZAKĀT TEEN QISM KE MĀL PAR	320
MOTI JAWĀHIR PAR KAB ZAKĀT NAHIÑ?	321
KITNE MĀL MEIÑ KITNA DIYA JĀYE?	324
EK NISĀB SE ZĀ'ID MĀL KI ZAKĀT KA HISĀB	325
PAISON PAR KAB ZAKĀT HAI?	327
SĀIMA KI TAREEF	328
OOÑT KI ZAKĀT	328
GĀYE, BHAIÑS KI ZAKĀT	330
BHED BAKRI KI ZAKĀT	330

KHETI AUR PHALON KI ZAKĀT KA BAYĀN	331
KIS ZAMEEN PAR USHR HAI AUR KIS PAR NISF USHR	331
KIN CHEEZOÑ MEIÑ USHR WĀJIB HAI?	333
ZAMEEN KI USHRI AUR KHARĀJI HONE KI SOORATEIÑ	334
ZAKĀT KIN LOGOÑ KO DI JĀYE?	335
MISKEEN KAUN HAI AUR FAQEER KIS KO KEHTE HAIÑ?	336
ZAKĀT MEIÑ KIS KO MUQADDAM KAREIÑ?	339
SAWĀL KIS KO HALĀL HAI?	339
SADQA-E-FITR KISKA KIS PAR WĀJIB HAI?	340
SADQA-E-FITR KI MIQDĀR	341
SA'A KA WAZAN	341
CHAPTER 5: QURBANI KA BAYĀN	342
QURBANI KI TAREEF	342
QURBANI KIS PAR WĀJIB HAI?	342
QURBANI KA WAQT	343
GOSHT AUR KHĀL KE MASĀIL	345
KIN JĀNWAROÑ KI QURBANI HO SAKTI HAI?	346
AQEEQA	348
AQEEQA KI TAREEF	348

AQAIID KA BAYĀN

ALLAH TA'ALA KI ZĀT AUR SIFĀT KE

AQEEDE

Aqeeda: Allah ek hai, pāk be misl be àib hai, kamāl wa khoobi ka jāme hai, koi kisi bāt mein na uska shareek na barābar na usse badh kar, wo apni tamām sifāte kamāliya ke sāth hamesha se hai aur hamesha rahega, hameshgi sirf usi zāt wa sifāt ke liye hai, uske siwa jo kuchh hai pehle na tha jab usne paida kiya to hua, wo apne āap hai usko kisi ne paida nahiñ kiya, na wo kisi ka bāp na kisi ka beta na uski koi beewi na rishtedār, sab se be niyāz wo kisi bāt mein kisi ka mohtāj nahiñ aur sab uske mohtāj, rozi dena mārna jilāna usi ke ikhteyār mein hai, wo sab ka mālik jo chāhe kare uske hukm mein koi dam nahiñ mār sakta be uske chāhe zarrah nahiñ hil sakta, wo har khuli chhupi hoñi/anhoñi ko jānta hai koi cheez uske ilm se bāhar nahiñ, duniya jahān sāre ālam ki har cheez usi ki paida ki hui hai, sab uske bande haiñ, wo apne bandoñ par maañ bāp se zyāda meharbān reham karne wāla gunāh bakhshne wāla tauba qubool farmāne wāla hai Uski pakad nihāyat sakht jisse be (bagair) uske chhudāye koi chhoot nahiñ sakta, izzat zillat usi ke ikhteyār mein hai jise chāhe izzat de jise chāhe zaleel kare, māl wa

daulat usi ke qabze mein hai jise chāhe ameer kare jise chāhe faqeer kare

HIDĀYAT WA GUMRĀHI KIS KI TARAF SE HAI?

Hidāyat wa gumrāhi usi ki taraf se hai jise chāhe imān naseeb ho jise chāhe kufr mein muhtala ho, wo jo karta hai hikmat hai insāf hai, musalmanoñ ko jannat āta farmāyega, kāfiroñ par dozakh mein āzāb karega, uska har kām hikmat hai bande ki samajh mein āye ya na āye, uski nematein uske ahsān be inteha hain, wohi is lāyaq hai ke uski ibādat ki jāye uske siwa dusra koi ibādat ke lāyaq nahiñ

Aqeeda: Allah ta'ala jism wa jismāniyat se pāk hai yāni na wo jism hai na us mein wo bātein pāi jāti hain jo jism se tālluq rakhti hain balki ye uske haq mein muhāl hai lihāza wo zamān wa makān taraf wa jehat shakl wa soorat wazan wa miqdār zyada wa nuqsān (yāni kami wa beshi) hulool (sama jāna) wa ittehād (yāni do cheezon ka mil kar ek ho jāna) tawālud wa tanāsub, harkat wa inteqāl taghayyur wa tabaddul waghaira tamam ausāf wa ahwāle jism se munazzah wa bari hai aur Quran wa hadees mein jo bāz aise alfāz āye hain maslan "Yad" (hāth) "Wajhu" (chehra) "Rijl" (pāon) "Zahak" (hañsna) waghaira jinka zāhir jismiyyat par dalālat karta hai unke zāhiri māna (meaning) lena gumrāhi wa badmazhabi hai is qism ke

alfāz mein tāweel ki jāti hai kyun ke inka zāhir murād nahiñ ke uske haq mein muhāl hai maslan "Yad" ki tāweel qudrat se aur "Wajhu" ki zāt se "Istewa" ki ghalba wa tawajjo se ki jāti hai lekin behtar aur mehfooz tareeqa ye hai ke bila zaroorat tāweel bhi na ki jāye balki haq hone ka yaqeen rakhe aur murād ko Allah ke supurd kare ke wo hi jāne apni murād humara to Allah aur Rasool ke qaul par imān hai ke "Istewa" haq hai "Yad" haq hai aur uska istewa makhlooq ka sa istewa nahiñ uska "Yad" makhlooq ka sa "Yad" nahiñ uska kalām dekhna sunna makhlooq ka sa nahiñ **Aqeeda:** Allah ta'ala ki zāt wa sifāt na makhlooq hai na maqdoor

KYA CHEEZEIN HĀDIS HAIN AUR KYA QADEEM

Aqeeda: Zāt wa sifāte ilāhi ke ilawa jitni cheezein hain sab hādis hain yāni pehle na thin phir maujood huyin
Aqeeda: Sifāte ilāhiya ko makhlooq kehna ya hādis batāna gumrāhi wa bad-deeni hai **Aqeeda:** Jo shakhs Allah ta'ala ki zāt wa sifāt ke ilawa kisi aur cheez ko qadeem māne ya ālam ke hādis hone mein shak kare wo kāfir hai **Aqeeda:** Jis tarah Allah ta'ala ālam aur ālam ki har cheez ka khāliq hai usi tarah hamāre āmāl wa af 'āl (Kaam) ka bhi wahi khāliq hai Allah ta'ala wājibul wujood hai yāni uska wujood zaroori hai aur ādam (na hona) muhāl (namumkin)

ALLAH TA'ALA KA ILM WA IRĀDA

Aqeeda: Koi cheez Allah ta'ala ke ilm se bāhar nahiñ maujood ho ya mādoom, mumkin ho ya muhāl, kulli ho juz'i (hissa) sab ko azal mein jānta tha aur ab jānta hai aur abad (hamesha) tak jānega, cheezein badalti hain lekin uska ilm nahiñ badalta, dilon ke khataron aur waswason ki usko khabar hai uske ilm ki koi inteha nahiñ

Aqeeda: Allah ta'ala ki masheyyat wa irāde ke baghair kuchh nahiñ ho sakta magar achhe par khush hota hai aur bure par narāz

ALLAH TA'ALA KI QUDRAT

Aqeeda: Allah ta'ala har mumkin par qādir hai koi mumkin uski qudrat se bāhar nahiñ aur muhāl tehate qudrat nahiñ, muhāl par qudrat mānna uloohiyat ka inkār karna hai

Aqeeda: Khair wa shar kufr wa imān tā'at wa isyān Allah hi ki taqdeer wa takhleeq se hai

Aqeeda: Haqeeqatan rozi pahuñchane wāla wahi hai firishte waghaira waseela aur wāsta hain

ALLAH TA'ALA PAR KUCHH WĀJIB NAHIÑ

Aqeeda: Allah ta'ala ke zimme kuchh wājib nahiñ na sawāb dena na āzāb, karna na wo kām karna jo bande ke haq mein mufeed ho isliye ke wo mālik al-al itlāq hai jo chāhe kare jo chāhe hukm de sawāb de to fazal āzāb kare to adal hain uski ye meharbani ke wahi hukm deta hai jo

banda kar sake, zarur musalmanoñ ko apne fazal se jannat dega aur kāfiroñ ko apne Àdl se jahannam mein dālega isliye ke usne wāda farma liya hai ke kufr ke siwa jis gunāh ko chāhega māf kar dega aur uske wāde (promise) wa'eed badalte nahiñ isliye àzāb wa sawāb zarur hoga **Aqeeda:** Allah ta'ala ālam se be parwah hai usko koi nafa nuqsān nahiñ pahuñcha sakta wo jo kuchh karta hai us mein uska apna koi fāida ya gharz nahiñ, dunya ko paida karne mein na koi uska fāida aur na paida karne mein koi nuqsān, apna fazl wa adl qudrat wa kamāl zāhir ke liye makhlooq ko paida kiya

ALLAH TA'ALA NE ĀLAM KO KYUÑ PAIDA KIYA

Aqeeda: Allah ta'ala ke har kām mein bahut hikmatein haiñ humari samajh mein āye ya na āye ye uski hikmat hai ke dunya mein ek cheez ko doosri cheez ka sabab thehraya āag ko garmi pahuñchane ka sabab, pāni ko sardi pahuñchane ka sabab banāya, āāñkh ko dekhne ke liye, kān ko sunne ke liye banāya agar wo chāhe to āag sardi pāni garmi de aur āāñkh sune kān dekhe

KHUDA KI HAR ÀIB SE PĀKI

Aqeeda: Khuda ke liye har àib aur naqs muhāl hai jaise jhoot, jehal, bhool, zulm, behayai waghaira tamam buraiyañ khuda ke liye muhāl haiñ aur jo ye māne ke

khuda jhooth bol sakta hai Iekin bolta nahiñ to goya wo ye mānta hai ke khuda aebi to hai lekin apna aeb chhupāye rehta hai phir ek jhoot par hi kya khatm sab buraiyoñ ka yahi hāl ho jayega ke us mein haiñ to lekin karta nahiñ jaise zulm, chori, fana, tawālud wa tanāsul waghaira uyoobe kaseera khuda ke liye kisi naqs wa àib ko mumkin jānna khuda ko àibi mānna hai balki khuda ka hi inkār karna hai Allah ta'ala aise gande aqeede se har ādmi ko bachaye rakhe

TAQDEER

Allah ta'ala ke ilm mein jo kuchh ālam mein hone wala tha aur jo kuchh bande karne wāle the usko Allah ta'ala ne pehle hi se jān kar likh liya kisi ki qismat mein bhalai likhi aur kisi ki qismat mein burai likhi is likh dene ne bande ko majboor nahiñ kar diya ke jo Allah ta'ala ne likh diya wo bande ko majbooran karna padta hai balki banda jaisa karne wāla tha waisa hi usne likh diya kisi ādmi ki qismat mein burai likhi to isliye ke ye ādmi burai karne wāla tha agar wo bhalai karne wāla hota to uski qismat mein bhalai hi likhta Allah ta'ala ke ilm ne ya Allah ta'ala ke likh dene ne kisi ko majboor nahiñ kar diya **Mas'ala:** Taqdeer ke mas'ale mein ghaur wa behas manā hai bas itna samajh lena chahiye ke ādmi patthar ki tarah majboor nahiñ ke uska irāda kuchh ho hi nahiñ balki

Allah ta'ala ne ādmi ko ek tarah ka ikhteyār diya hai ke kām chāhe kare chāhe na kare ikhteyār ki bina par neki wa badi (burai) ki nisbat bande ki taraf hai apne āap ko bilkul majboor ya bilkul mukhtār samajhna donoñ gumrāhi haiñ

BURE KĀM KI NISBAT KISKI TARAF KI JĀYE

Mas'ala: Bura kām karke ye na kehna chahiye be adabi hai ke khuda ne chāha to hua, taqdeer meiñ tha kiya balki hukm ye hai ke achhe kām ko kahe ke khuda ki taraf se aur bure kām ko apne nafs ki sharārat shāmat jāne

NABI AUR RASOOL

Jis tarah Allah ta'ala ki zāt aur sifatoñ ko jānna hai usi tarah ye bhi jānna lāzmi hai ke Nabi meiñ kya kya bāteiñ hoñgi chahiye aur kya nahiñ hoñgi chahiye tāki ādmi kufr se bacha rahe

RASOOL KE MĀNA (MEANING)

Rasool ke māna haiñ khuda ke yahañ se bandoñ ke pās khuda ka paigham lāne wāla

NABI KAUN HOTA HAI?

Nabi wo ādmi hai jiske pās "Wahi" yāni khuda ka paigham āya logoñ ko khuda ka rāsta batāne ke liye khwāh ye paigham Nabi ke pās firishta lekar āya ho ya

khud Nabi ko Allah ta'ala ki taraf se iska ilm hua ho, kai Nabi aur kai firishte Rasool haiñ, Nabi sab mard the na koi jinn Nabi hua na koi aurat Nabi hui, ibādato riyāzat ke zariye se ādmi Nabi nahiñ hota me haz Allah ta'ala ki meharbani se hota hai is mein ādmi ki koshish nahiñ chalti albatto Nabi Allah ta'ala usi ko banata hai jisko is lāyaq paida karta hai jo Nabi hone se pehle hi tamam buri bātoñ se door rehta hai aur achhi bātoñ se sanwar chukta hai Nabi mein koi aisi bāt nahiñ hoti jisse log nafrat karte hoñ

NABI KA CHĀL CHALAN, SHAKL WA SOORAT, HASAB WA NASAB

Nabi ka chāl chalan, hasab nasab, taur tareeqa, bāt-cheet sab achhe aur be āib hote haiñ, Nabi ki àql kāmīl hoti hai, Nabi sab ādmiyoñ se zyada aqlmand hote haiñ bade se bade hakeem falsafi ki àql Nabi ki àql ke lākhwe hissa tak bhi nahiñ pahuñchti jo ye māne ke koi shakhs apni koshish se Nabi ho sakta hai wo kāfir hai aur jo ye samjhe ke Nabi ki nubuwwat chheeni ja sakti hai wo bhi kāfir hai

MASOOM KAUN HAIÑ?

Nabi aur firishta masoom hota hai yāni koi gunāh usse nahiñ ho sakta, Nabi aur firishta ke ilawa kisi imām aur Wali ko masoom mānna gumrāhi wa badmazhabi hai agarche imāmoñ aur bade bade waliyoñ se bhi gunāh

nahiñ hota lekin kabhi koi gunāh ho jāye to shar'an muhāl bhi nahiñ Allah ka paigham pahuñchane mein Nabi se bhool chook nahiñ ho sakti muhāl hai

NABI KI TARAF TAQIYYA (CHHUPANE) KI NISBAT KA HUKM

Jo ye kahe ke kuchh ahkām taqiyyatan yāni logoñ ke dar se ya kisi aur wajah se nahiñ pahuñchaya wo kāfir hai, Ambiya tamam makhlooq se afzal hai yahañ tak ke un firishtoñ se bhi afzal haiñ jo Rasool haiñ

WALI KO NABI SE AFZAL MĀNNE KA HUKM

Wali kitne hi bade martaba wala ho kisi Nabi ke barābar nahiñ ho sakta, jo kisi ghair Nabi ko kisi Nabi se afzal bataye wo kāfir hai **Aqeeda:** Nabi ki tazeem farze ayen balki tamam farāiz ki asal hai. kisi Nabi ki adna tauheen ya takzeeb kufr hai, sāre Nabi Allah ta'ala ke nazdeek badi wajāhat aur izzat wāle haiñ, unko Allah ta'ala ke nazdeek māz'Allah choode chamār ki misl kehna khuli gustakhi aur kalima e kufr hai

NABI KI HAYĀT

Ambiya Alaihimussalam apni apni qabroñ mein usi tarah zinda haiñ jaise dunya mein the Allah ka wāda poora hone ke liye ek ān ko unheñ maut āi hai phir zinda ho gaye, unki zindagi shaheedoñ ki zindagi se bahut badh kar hai

NABI KA ILM

Aqeeda: Allah ta'ala ne Ambiya àlaihimussalam ko ghàib ki bāteiñ batai, zameen wa āsmān ka har har zarra har Nabi ki nazar ke sāmne hai ye ilme ghàib Allah ke diye se hai lihāza ye ilm àtāi hua aur Allah ta'ala ka ilm chooñki kisi ka diya hua nahiñ hai balki khud usey hāsīl hai lihāza zāti hua ab jab ke Allah ta'ala ke ilm aur Rasool ke ilm ka farq màloom ho gaya to zāhir ho gaya ke Nabi wa Rasool ke liye khuda ka diya hua ilme ghàib mānna shirk nahiñ balki imān hai jaisa ke āyatoñ aur hadeesoñ se sābit hai **Aqeeda:** Koi ummati zuhad wa taqwa, tā'at wa ibādat meiñ Nabi se nahiñ badh sakta, Ambiya sote jāgte har waqt yāde ilāhi meiñ lage rehte haiñ **Aqeeda:** Ambiya ki tādād muqarrar karni najāiz hai unki poori tādād ka sahi ilm Allah hi ko hai

AMBIYA KE RUTBE

SAB SE PEHLA INSĀN AUR SAB SE PEHLA NABI

Hazrat Adam àlaihissalam sab se pehle insān haiñ unse pehle insān ka wujood na tha, sab ādmi unhiñ ki aulād haiñ yehi sabse pehle Nabi haiñ, Allah ta'ala ne inko be māñ bāp ke mitti se paida kiya aur apna khaleefa banaya, tamam cheezoñ aur unke nām ka ilm diya, firishtoñ ko

hukm diya ke Adam ko sajda karo sab ne sajda kiya siwa shaitan ke usne inkār kiya aur hamesha ke liye mal'oon wa mardood hua, Hazrat Adam âlaihissalam se lekar hamāre Nabi Muhammad ﷺ tak bahut Nabi āye Hazrat Nooh Hazrat Ibraheem, Hazrat Moosa, Hazrate Eisa aur inke ilawa hazāroñ ye chāroñ Nabi bhi the aur Rasool bhi, sab se ākhiri Nabi aur Rasool sāri makhlooq se afzal sab ke peshwa Habeebe Khuda Humare Āqa Hazrat Ahmade Mujtaba Muhammad Mustafa ﷺ haiñ, āp ke bād koi Nabi na hua na hoga, jo shakhs hamāre Nabi ke bād ya āp ke zamana meiñ kisi aur ko Nabi māne ya nubuwat milni jāiz jāne wo kāfir hai

HUMARE NABI KI KHĀS FAZEELATEIÑ AUR KAMALĀT

Allah tabarak wa ta'ala ne hamāre Huoor ko tamam jahāñ se pehle apne noor ki tajalli se paida kiya, Ambiya firishte zameen āsmān ārsh kursi tamam jahāñ ko Huoor ke noor ki jhalak se banaya, Allah ya Allah ka barābar wāla hone ke siwa jitne kamāl jitni khoobiyañ haiñ sab Allah ta'ala ne hamāre Huoor ko diya, tamam jahāñ meiñ koi kisi khoobi meiñ Huoor ke barābar nahiñ ho sakta, Huoor afzalul khalq aur Allah ta'ala ke nāibe mutlaq haiñ, Huoor ﷺ tamam Ambiya ke Nabi haiñ aur har shakhs par āp ki pairwi lāzim hai, Allah ta'ala ne apne tamam khazanoñ ki kunjiya Huoor ko

bakhsh di, dunya aur deen ki sab nematoñ ka dene wāla khuda hai aur bātne (taqseem karne) wāle Huzoor haiñ, Allah ta'ala ne āp ko merāj ata farmai yāni arsh par bulaya aur apna deedar āāñkhoñ se dikhaya, apna kalām sunaya, jannat dozakh arsh kursi waghaira tamam cheezoñ ki sair karāi ye sab kuchh rāt ke thode se waqt mein hua, qiyamat ke din āp hi sab se pehle shafā'at karenge yāni Allah ke yahañ logoñ ki sifārish karenge, gunāh māf karāyeñge, darje buland karāyeñge iske ilāwa aur bahut se khasāis haiñ jinke zikr ki is mukhtasar jagah mein gunjāish nahiñ

NABI KI KISI CHEEZ KO HALKA JĀNNE KA HUKM

Aqeeda: Huzoor ke kisi qaul wa fel wa āmal wa hālat ko jo haqārat ki nazar se dekhe wo kāfir hai

MOJIZA WA KARĀMAT KA FARQ

Wo ājeeb wa ghareeb kām jo ādatan na-mumkin ho jise Nabi apni nubuwwat ke saboot mein pesh kare aur usse munkireen ājiz ho jāyein wo mojiza hai jaise murda ko zinda karna, ungli ke ishāre se chānd ko do tukde kar dena aisi ajeeb wa ghareeb bāt agar Wali (Auliya) se zāhir ho to use karamat kehte haiñ aur nidarr badkār ya kāfir se ho to usko istedarāj kehte haiñ, mojiza ko dekh kar Nabi ki sacchai ka yaqeen hota hai ke jiske hath par

qudrat ki aisi nishaniyañ zāhir hoñ jiske muqabil sab log ājiz wa hairan hoñ zarur wo khuda ka bheja hua hai, koi jhootha nubuwat ka dāwa karke mojiza hargiz nahiñ dikha sakta Allah ta'ala jhoote ko mojiza nahiñ ata farmata warna sachhe jhoote mein farq na rahe

NABI KI LAGHZISH KA HUKM

Mas'ala-e-zarooriya: Ambiya ālaihimussalam se jo laghzishein (Ijtehadi Khata) hui unka zikr tilāwate Quran wa riwāyate hadees ke siwa harām aur sakht harām hai auron ko un sarkaron mein lab kushai ki kya majāl Allah ta'ala unka mālik hai jis mehal par jis tarah chāhe tabeer farmaye wo us ke pyāre bande hain apne Rab ke liye jis qadr chahein tawāzo karein dusra un kalimāt ko sanad nahiñ bana sakta yāni Nabi ki bhool chook ke mauqa par Allah ta'ala ne jo kalima kisi Nabi ko kaha ya Nabi ne inkesāri ājizi ke taur par apne aap ko kaha kisi ummati ko nabi ke haq mein aise kalimāt kehna najāiz wa harām hain

ALLAH TA'ALA KI KITĀBEIÑ

Allah ta'ala ne apne paighambaron par apna kalāme pāk utāra Hazrat Moosa par Taureh utāri, Hazrat Dawood par Zaboor, Hazrate Eisa par Injeel aur nabiyon par doosri kitābe utari un nabiyon ki ummaton ne un kitabon ko ghata badha diya aur Allah ke ahkām ko badal dāla tab

Allah ta'ala ne hamāre Āqa Muhammad ﷺ par Qurane pāk utāra, Quran aisi be-misl kitāb hai ke waisi koi dusra nahiñ bana sakta chāhe tamam jahāñ mil kar koshish kareĩñ aisi kitāb nahiñ bana sakte, Quran meĩñ sāre ilm haiñ aur har cheez ka raushan bayān hai, 1400 baras se āj tak waisa hi hai jaisa utra aur hamesha waisa hi rahega sāra zamana chāhe to bhi is meĩñ ek harf ka farq nahiñ ā sakta jo shakhs kahe ke Quran pāk meĩñ kisi ne kuchh ghata ya badha diya ya asli Quran imāme ghāib ke pās hai wo kāfir hai yehi asali Quran hai isi Quran par imān lāna har shakhs ke liye lāzim hai ab na koi Nabi āyega aur na koi Allah ki kitāb jo iske khilaf māne wo momin nahiñ

MALĀIKA YĀNI FIRISHTOŃ KA BAYĀN

Firishte noori jism ki makhlooq haiñ jinko Allah ta'ala ne ye tāqat di hai ke jo shakl chaheĩñ ban jāyeĩñ insān ki ho ya koi aur, firishte Allah ta'ala ke hukm ke khilāf kuchh nahiñ karte na jān boojh kar na bhool kar isliye ke masoom haiñ har qism ke gunāhe sagheera wa kabeera se pāk haiñ, Allah ta'ala ne bahut se kām firishtoñ ke supurd kiye haiñ koi firishta jān nikālne par muqarrar hai koi pāni barsane par koi māñ ke pet meĩñ bachha ki soorat banane par koi nāma-e- āmāl likhne par koi kisi kām par, firishte na mard haiñ na aurat, unko qadeem mānna ya khāliq jānna kufr hai, kisi firishte ki zara si be adabi bhi kufr hai, bāz log apne dushman ko ya sakhti

karne wāle ko malakul maut kehte haiñ aisa kehna najāiz hai qareeb kufr ke hai, firishtoñ ke wujood ka inkār ya ye kehna ke firishta neki ki quwwat ko kehte haiñ aur iske siwa kuchh nahiñ ye donoñ bāteiñ kufr haiñ

JINN KA BAYĀN

Jinn āag se paida kiye gaye haiñ in mein bāz ko Allah ta'ala ne ye tāqat di hai ke jo shakl chaheiñ ban jāyeiñ, shareer badkār jinn ko shaitan kehte haiñ ye ādmi ki tarah àql aur rooh aur jism wāle hote haiñ khate peete jeete marte aur aulād wāle hote haiñ, in mein kāfir momin sunni badmazhab har tarah ke hote haiñ, in mein badkāroñ ki tādad ba nisbat ādmi ke zyada hai, jinn ke wujood ka inkār karna ya ye kehna ke jinn aur shaitan badi (burai) ki quwwat ka nām hai kufr hai

MAUT AUR QABR KA BAYĀN

KIS WAQT IMĀN LĀNA BEKĀR HAI?

Har shakhs ki umr muqarrar hai na usse ghat (kam ho) sakti hai na badh sakti hai jab zindagi ka waqt poora ho jāta hai to Hazrat Izrael àlaihissalam rooh nikāl ne ke liye āte haiñ us waqt marne wāle ko dāyeiñ bāyeiñ (right left jahāñ tak nazar jāti hai firishte hi firishte dikhai dete haiñ, musalman ke pās rehmat ke firishte hote haiñ aur kāfir ke pās āzāb ke, us waqt kāfir ko bhi islām ke sachhe

hone ka yaqeen ho jāta hai lekin us waqt ka imān moatabar nahiñ kyuñ ke imān to Allah wa Rasool ki batai bātoñ par be dekhe yaqeen karne ka nām hai aur ab to firishtoñ ko dekh kar imān lāta hai isliye aise imān lāne se musalman na hoga, musalman ki rooh āsani se nikāli jāti hai aur usko rehmat ke firishte izzat ke sath le jāte haiñ aur kāfir ki rooh badi sakhti se nikāli jāti hai aur usko āzāb ke firishte badi zillat se le jāte haiñ, marne ke bād rooh kisi dusre badan mein jakar phir paida nahiñ hoti balki qiyamat ane tak ālame barzakh (dunya aur ākhirat ke darmiyān ek aur ālam hai jisko barzakh kehte haiñ) marne ke bād se qiyamat āne tak tamam insānoñ aur jinnoñ ko hasbe marātib usmein rehna hota hai ye ālam is dunya se bahut bada hai dunya ke sath barzakh ko wo hi nisbat hai jo māñ ke pet ke sath dunya ko, ye khyāl ke rooh kisi dusre badan mein chali jāti hai chāhe ādmi ka badan ho ya jānwar ka ya ped paudhoñ mein ye ghalat hai iska mānna kufr hai isi ko āwagawan aur tanasukh kehte haiñ

MAUT KYA HAI?

Maut ye hai ke rooh badan se nikal jāye lekin nikal kar rooh mit nahiñ jāti balki ālame barzakh mein rehti hai

MARNE KE BĀD ROOH KAHAN REHTI HAI?

Imān wa āmal ke aitebār se har rooh ke liye alag jagah muqarrar hai qiyāmat āne tak wahi rahegi kisi ki jagah arsh ke neechē hai aur kisi ki āla illiyeen mein aur kisi ki chāhe zamzam shareef (yāni zamzam ke kuñwe mein) kisi ki jagah uski qabr par hai aur kāfiroñ ki rooh qaid rehti hai kisi ki chāhe barhoot mein kisi ki sijjeen mein kisi ki uske marghat (shamsān ghāt) ya qabr par

KYA ROOH BHI MARTI HAI?

Beharhāl rooh marti mitati nahiñ balki bāqi rehti hai aur jis hāl mein bhi ho aur jahāñ kahiñ bhi ho apne badan se ek tarah ka lagāw rakhti hai badan ki takleef se use bhi takleef hoti hai aur badan ke āram se āram pāti hai jo koi qabr par āye usey dekhti pehchanti hai uski bāt sunti hai aur musalman ki rooh ki nisbat to hadees shareef mein āya hai ke jab musalman mar jāta hai to uski rāh khol di jāti hai jahāñ chāhe jāye, Hazrat Shāh Abdul Azeez Sāhab likhte haiñ ke rooh ke liye koi jagah door ya nazdeek nahiñ balki sab jagah barābar hai

ROOH KI MAUT AUR BĀZ AHWĀL

Jo ye māne ke marne ke bād rooh mit jāti hai wo badmazhab hai, murda kalām bhi karta hai uski boli awām jinn aur insānoñ ke siwa haiwanāt waghaira sunte bhi haiñ

QABR KA DABANA

Dafan ke bād qabr murde ko dabati hai momin ko is tarah jaise māñ bachhe ko aur kāfir ko is tarah ke idhar ki pasliyañ udhar ho jāti haiñ jab log dafan karke laut'te haiñ murda unke jootoñ ki āwaz sunta hai

MUNKER NAKEER KAISE HAIÑ, KAB ĀTE HAIÑ AUR KYA SAWĀL KARTE HAIÑ?

Us waqt munker nakeer do firishte zameen cheerte huye āte haiñ unki shakl bahut darawani hoti hai unka badan kāla, āañkheĩñ neeli aur kāli bahut badi badi jin se āag ki tarah lapat nikalti hai, unke darawane bāl sar se pāñv tak, unke dāñt bahut bade bade jinse zameen cheerte huye āte haiñ murde ko jhinjhodte aur jhidak kar uthate haiñ aur bahut sakhti ke sath badi kadi āwaz se teen sawāl karte haiñ:

- 1) من ربك yani Tera Rab kaun hai?
- 2) ما دينك yani Tera deen kya hai?
- 3) ما كنت تقول في هذا الرجل yani Inke (yāni Huzoor ﷺ) bāre meĩñ tu kya kehta tha?

Murda agar musalman hai to pehle sawāl ka ye jawāb dega ke "Mera Rab Allah hai" aur dusre ka "Mera deen Islām hai" aur teesre sawāl ka jawāb ye dega ke "Ye Allah ke Rasool haiñ Allah ki taraf se in par rehmat nāzil ho aur salām" Ab āsmān se ye āwaz āyegi ke mere bande ne sach

kaha iske liye jannat ka bichhauna bichhao aur jannat ka kapda pehnao aur jannat ka darwāza khol do ab jannat ki thandi hawa aur khushboo āti rahegi aur jahāñ tak nigāh phailegi wahañ tak qabr chaudi chamkeeli kar di jāyegi aur firishte kaheñge so jaise dulha sota hai ye nek parhezgār musalmanoñ ke liye hoga, gunahgaroñ ko unke gunāh ke lāyaq āzāb bhi hoga ek zamana tak phir buzurgoñ ki shafā'at se ya isāle sawāb wa dua-e-maghfirat se ya mehaz Allah ki meharbani se ye āzāb uth jayega aur phir chaiñ hi chaiñ hoga aur agar murda kāfir hai to sawāl ka jawāb na de sakega aur kahega "afsos mujhe to kuchh màloom nahiñ" ab ek pukarne wāla āsmān se pukarega ke ye jhootha hai iske liye āag ka bichhauna bichhao aur āag ka kapda pehnao aur jahannam ka ek darwāza khol do uski garmi aur lapat pahuñchegi aur āzāb dene ke liye do firishte muqarrar hoñge jo bade bade hathode se mārte raheñge aur sānp bichchhu bhi kāt'te raheñge aur qiyamat tak tarah tarah ke āzāb hote raheñge

QABR MEIÑ KIS KIS SE SAWĀL NAHIÑ HOTA HAI?

Tambeeh: Hazrāte Ambiya ālaihimussalam se na qabr meiñ sawāl hoga na unheñ qabr dabaye aur sawāl to bāz ummatiyoñ se bhi na hoga jaise Juma aur Ramzān meiñ marne wāle musalman, qabr meiñ āram wa takleef ka

hona haq hai Aur ye àzāb wa sawāb badan wa rooh donoñ par hai

BADAN KE ASALI AJZA KYA KYA HAIÑ AUR KAHĀN HAIÑ?

Badan Agarche gal jāyeiñ, jal jāyeiñ, khāk meĩñ mil jāyeiñ magar uske asli ajza qiyāmat tak bāqi raheñge unhiñ par àzāb wa sawāb hoga aur inhi par qiyamat ke din phir badan ban kar tayyār hoga, ye ajza reedh ki haddi meĩñ kuchh aise bāreek bahut hi chhote chhote hote haiñ jo kisi khurd been se bhi nahiñ dekhe ja sakte na unheĩñ āag jala sakti hai na zameen gala sakti hai yahi badan ka beej hai inhi ajza ke sath Allah ta'ala badan ke aur hissoñ ko jama kar dega jo rākh ya mitti ho kar idhar udhar phhail gaye aur phir wo hi pehla jism ban jayega aur rooh usi jism meĩñ āa kar qiyamat ke maidān meĩñ āyegi isi ka nām hashr hai, ab isi se ye bhi màloom ho gaya ke qiyamat ke din rooheĩñ apne pehle hi badan meĩñ lautai jayeñgi na ke dusre meĩñ kyuñ ke ajza ka bāqi rehna aur zāyid meĩñ taghayyur wa tabaddul hona cheez ko badal nahiñ deta balki is qism ki tabdeeliyoñ ke bād bhi wo pehli cheez wo hi rehti hai, dekho jab bachha paida hota hai to kitna bada hota hai aur kaisa hota hai aur jawan hone tak us meĩñ kitni tabdeeliyañ hoti haiñ magar har zamana aur har hāl meĩñ rehta wahi hai dusra nahiñ ho jāta wo khud bhi yaqeen rakhta hai ke das pāñch baras pehle bhi main hi tha aur ab bhi main hi

hooñ aur ye hamesha aur har umar mein har shakhs samajhta hai apne liye bhi aur dusron ke liye bhi, murda agar qabr mein na dafan kiya jaye to jahān pada reh gaya phenk diya gaya gharz kahiñ ho usse wahi sawāl hoga aur āzāb sawāb pahuñchega yahan tak ke jise sher kha gaya usse sher ke pet mein sawāl hoga aur āzāb sawāb bhi wahiñ hoga, qabr ke āzāb wa sawāb ka munkir gumrah hai

KIN LOGOÑ KE BADAN KO MITTI NAHIÑ KHA SAKTI?

Mas'ala: Nabi, Wali, Ālime deen, Shaheed, Hāfize Quran jo Quran par āmal bhi karta ho aur mansabe muhabbat par fāiz hai aur wo jism jisne kabhi gunāh na kiya aur wo jo har waqt durood shareef padhta hai unke badan ko mitti nahiñ kha sakti, jo shakhs Ambiya e kirām ālaihimussalam ko ye kahe ke mar kar mitti mein mil gaye wo gumrah baddeen khabees murtakibe tauheen hai

QIYAMAT ĀNE KA HĀL AUR USKI NISHANIYĀÑ

Ek din tamam dunya, insān, haiwān, Jinn, firishte, zameen, āasmān aur jo kuchh inmein hai sab fana ho jāyenge Allah ke siwa kuchh bāqi na rahega isi ko qiyamat āana kehte haiñ qiyamat āane se pehle kuchh

qiyamat ki nishaniyañ zāhir hoñgi jinmeiñ se thodi si hum yahañ likhte haiñ:

- 1) *Khasaf (Yāni teen jagah ādmi zameen meiñ dhans jāyeñge poorab pachchhim meiñ aur Arab meiñ)*
- 2) *Ilme deen uth jayega yāni Ulama utha liye jāyeñge*
- 3) *Jahālat ki kasrat hogi*
- 4) *Sharāb aur zina ki zyādti hogi aur is behayāi ke sath ke jaise gadhe joda khāte haiñ*
- 5) *Mard kam hoñge aurateiñ zyada hoñgi yahañ tak ke ek mard ki sarparasti meiñ pachās aurateiñ hoñgi*
- 6) *Māl ki zyadati hoñgi*
- 7) *Arab meiñ kheti aur bāgh aur nehareiñ ho jayeñgi, Nehre Furāt apne khazane khol degi aur wo sone ke pahād hoñge*
- 8) *Mard apni aurat ke kehne meiñ hoga, māñ bāp ki na sunega, dostoñ se mel jhol rakhega aur māñ bāp se judāi*
- 9) *Gāne bajane ki kasrat hogi*
- 10) *Agloñ par log lānat kareñge aur unko bura kaheñge*
- 11) *Badkār aur na ahal sardār banaye jāyeñge*
- 12) *Zaleel log jinko tan ka kapda na milta tha wo bade bade mehalon par itrayenge*

- 13) *Masjid mein log chillāyeñge*
- 14) *Islām par qā'im rehna itna mushkil hoga jaise mutthi mein angara lena yahañ tak ke ādmi qabristān mein jakar tamanna karega ke kāsh main is qabr mein hota*
- 15) *Waqt mein barkat na hogi yahañ tak ke sāl misl mahina ke aur mahina misl hafta ke aur hafta misl din ke aisa ho jayega jaise kisi cheez ko āag lagi aur jald bhadak kar khatm ho gai yāni waqt bahut jald guzar jayega*
- 16) *Darinde, jānwar ādmi se bāt kareñge, kode ki nok joote ka tasma bolega jo kuchh ghar mein hua batayega balki ādmi ki rān usey khabar degi*
- 17) *Sooraj pashchim se niklega is nishani ke zāhir hote hi tauba ka darwāza band ho jayega us waqt mein islām lāna qabool na hoga*
- 18) *Ilawa bade dajjāl ke tees dajjāl aur hoñge jo sab Nabi hone ka dāwa kareñge halañki nubuwat khatm ho chuki hamāre Nabi Muhammad ﷺ ke bād koi Nabi na hoga un dajjāloñ mein bahut se guzar chuke jaise muselma kazzāb, tulaiha bin khuwelid, aswad unsi, sajjāh, mirza ali muhammad bāb, mirza ali husain bahaullah, mirza ghulām ahmad qadiyāni waghaira aur jo bāqi haiñ zarur hoñge*

DAJJĀL KA NIKALNA

DAJJĀL KI SIFAT AUR USKE KARTAB

Dajjāl! Ye kāna hoga uski ek āāñkh hogi aur khudai ka dāwa karega uske māthe "par kāf, phe, re" likha hoga yāni 'Kāfir' jis ko har musalman padhega aur kāfir ko na dikhai dega ye bahut tezi se sair karega chalees din mein haramain shareefain (Makka Madina) ke siwa tamam rooye zameen ka gasht karega is chalees din mein pehla din sāl bhar ke barābar hoga aur dusra din mahina bhar ke barābar hoga aur teesra din hafta bhar ke barābar aur bāqi din 24 ghante ke hoñge, uska fitna bahut sakht hoga ek bāgh aur ek āag uske sath hogi jiska nām jannat dozakh rakhega jahāñ jayega unko sath liye hoga uski jannat dar asal āag hogi aur uska jahannam āram ki jagah hogi, logoñ se kahega ke mujh ko khuda māno jo usey khuda manega usey apni jannat mein dalega aur jo inkār karega usey apne jahannam mein phenk denega, murde jilayega pāni barsayega zameen ko hukm dega wo sabze ugayegi, veerane mein jayega to wahañ ke dafeene shehad ki makkhiyoñ ki tarah dal ke dal (groups) uske sath ho jāyeñge is qism ke bahut se shobde dikhayega aur haqeeqat mein ye sab jadoo ke karishme hoñge haqeeqat mein kuchh na hoga isliye uske wahañ se jāte hi logoñ ke pās kuchh na rahega jab haramain shareefain mein jāna

chahega firishte uska muñh pher deñge dajjāl ke sath yahoodiyoñ ki fauj hogi

HAZRATE EISA ALAIHISSALAM KA ĀSMĀN SE UTARNA

Jab dajjāl sārī dunya mein phir phira kar mulke shām (syria) ko jayega us waqt Hazrate Eisa àlaihissalam damishq ki jāma masjid ke purbi minār par āsmān se utrenge ye subah ka waqt hoga fajar ki namaz ke liye iqāmat ho chuki hogi Hazrate Eisa àlaihissalam Hazrat Imām Mehadi radiallahu ta'ala ànhu ko imāmat ka hukm deñge Hazrat imām Mehadi namaz padhayenge, dajjāl mal'oon Hazrate Eisa àlaihissalam ki sāns ki khushboo se pighalna shuru hoga jaise pāni se namak ghulta hai aur āp ki sāns ki khushboo wahañ tak jāyegi jahāñ tak nigāh pahuñchti hai dajjāl bhagega āp uska peechha kareñge aur uski peeth mein neza mareng isse wo wāsile jahannam hoga phir Hazrate Eisa àlaihissalam saleeb todenge khinzeer ko qatl kareñge jitne yahoodi Eisāi bache rahe hoñge wo āp par imān lāyeñge us waqt tamam jahāñ mein deen ek deene islām hoga aur mazhab ek mazhab e ahle sunnat hoga bachhe sānp se khelenge sher aur bakari ek sath chareng āp nikāh kareñge aulād bhi hogi chalees baras tak raheñge aur bād wafāt rauza e anwar mein dafan hoñge

HAZRAT IMĀM MEHADI KA ZĀHIR HONA

Hazrat Imām Mehadi Huzoor àlaihissalatu wassalam ki aulād mein hasani sayyad honge, āp imām wa mujtahid honge, qiyamat ke qareeb jab tamam dunya mein kufr phail jayega aur islām sirf haramain shareefain mein hi reh jayega, auliya aur abdāl sab wahiñ hijrat kar jāyenge, ramzān shareef ka mahina hoga abdāl kāba shareef ka tawāf kar rahe honge Hazrat imām Mehadi bhi wahañ maujood honge auliya unheñ pehchanenge unse bai'at lene ko kaheñge wo inkār kareñge ghāib se āwaz āyegi ye Allah ka khaleefa Mehadi hai iski bāt suno aur iska hukm māno tamam log unke hath par bai'at kareñge phir Hazrat imām Mehadi radiallahu ta'ala ànhu sab ko sath lekar shām (syria) jāyenge

YAJOOJ MAJOOJ KA NIKALNA

Ye ek qaum hai Yāfis bin Nooh àlaihissalam ki aulād se, inki tādad bahut zyada hai, ye zameen mein fasād karte the bahār ke mausam mein nikalte the hari cheezeñ sab kha jāte, sookhi cheezoñ ko lād le jāte, ādmiyoñ ko kha lete, jungli jānwaroñ sāñpoñ bichchhuoñ tak ko chatkar jāte, Hazrat Zulqarnain ne āhini (lohe ki) deewar kheenç kar unka āna rok diya jab dajjāl ko qatl karke Allah ke hukm se Hazrate Eisa àlaihissalam musalmanoñ ko kohe toor par le jāyenge tab deewar tod kar yajooj majooj niklenge aur zameen mein bada fasād

machayenge loot mār qatl waghaira kareñge phir Allah ta'ala Hazrate Eisa àlaihissalam ki dua se unheĩn halāk wa barbād kar dega

DĀBBATUL ARZ KA NIKALNA

Ye ek ajeeb shakl ka jānwar hai jo kohe safa se niklega tamam sheharoñ meĩn bahut jald phirega, fasāhat (yāni bahut achhi sahi aur sāf arabi) se kalām karega, uske hath meĩn Hazrat Moosa àlaihissalam ka asa (lāthi) aur Hazrat Suleman àlaihissalam ki anguthi hogi, asa se musalmanoñ ke māthe par ek chamakdār nishān lagayega aur anguthi se kāfir ke māthe par ek kāla dhabba, us waqt tamam muslim wa kāfir ailaniya zāhir hoñge yāni khullam khulla pehchane jāyeñge ye nishani kabhi na badlegi jo kāfir haiñ hargiz imān na layega aur jo musalman hai hamesha imān par qā'im rahega

QIYAMAT KIN LOGOÑ PAR ĀYEGI?

Hazrate Eisa àlaihissalam ki wafāt ke bād jab qiyāmat āne ko sirf chalees baras reh jāyeñge tab ek thandi khushboo dār hawa chalegi jo logoñ ki baghaloñ ke neech se guzregi jiska asar ye hoga ke musalman ki rooh nikal jāyegi aur kāfir reh jāyeñge unhiñ kāfiroñ par qiyamat āyegi ye chañd nishaniyañ bayān ki gai in meĩn se bāz zāhir ho chuki haiñ aur kuchh bāqi haiñ

QIYAMAT KAB ĀYEGI AUR KIS TARAH Ā YEGI?

Jab nishaniyāñ poori ho jayeñgi aur musalmanoñ ki baghaloñ se wo khushboo dār hawa guzregi jisse tamam musalmanoñ ki wafāt ho jāyegi to uske bād phir chalees baras ka zamana aisa guzrega jis mein kisi ko aulād na hogi yāni chalees baras se kam umar ka koi na rahega aur dunya mein kāfir hi kāfir hoñge, Allah ta'ala kehne wāla koi na hoga, koi apni deewar leepta hoga, koi khana khāta hoga gharz sab apne apne kām mein lage hoñge ke yakayak Allah ta'ala ke hukm se Hazrat Israfeel àlaihissalam soor phookeñge pehle uski āwaz halki hogi bād mein dheere dheere bahut kadi ho jāyegi log kān laga kar uski āwaz sunenge aur behosh hokar gir padeñge aur mar jāyeñge phir āasmān zameen dariya pahād yahañ tak ke khud soor aur Israfeel aur tamam firishte fana ho jāyeñge us waqt siwa Allah wāhide haqeeqi ke koi na hoga phir jab Allah ta'ala chahega Israfeel àlaihissalam ko zinda karega aur soor ko paida kar ke dobara phooñkne ka hukm dega soor phooñkte hi tamam awwaleen (agle) wa āakhireen (pichhle) firishte insān jinn haiwanāt sab maujood ho jāyeñge log qabroñ se nikal padeñge unka āmāl nāma unke hath mein diya jayega aur hashr ke maidān mein lāye jāyeñge yahañ hisāb wa jaza ke intezār mein khade hoñge zameen tānbe

ki hogi sooraj nihayat tezi par sar se bahut qareeb hoga garmi ki sakhti se bheje (dimāgh) khaulte hoñge zabāneiñ sookh kar kānta ho jayeñgi, Kuchh ki zabāneiñ muñh se bāhar nikal jayeñgi paseena bahut āyega kisi ke takhne tak kisi ke ghutne tak kisi ke gale tak kisi ke muñh tak jiska jaisa àmal hoga waise hi takleef hogi phir paseena bhi nihayat badboodār hoga isi hālat meiñ bahut der ho jāyegi, pachās hazār baras ka to din hoga aur isi hālat meiñ ādha guzar jayega log sifarashi talāsh kareñge jo is musibat se chhutkara dilāye aur jald faisla ho sab log mashwara karke Hazrat Adam ke pās jāyeñge wo farmāyeñge Hazrat Nooh ke pās jāo wo Hazrat Ibraheem ke pās bhejeñge Hazrat Ibraheem Moosa ke pās jāne ko kaheñge Hazrat Moosa Hazrate Eisa ke pās bhejeñge Hazrate Eisa hamāre āqa wa maula rehmate ālam Muhammad ﷺ ke pās bhejeñge jab log hamāre Huzoor se fariyād kareñge aur shafā'at ki darkhwast lāyeñge to Huzoor farmāyeñge ke main iske liye tayyār hooñ ye farma kar bargāhe ilāhi meiñ sajda kareñge Allah ta'ala farmāyega aye Muhammad sar uthao kaho suna jayega, māñgo pāoge, shafa'at karo qabool ki jāyegi ab hisāb shuru hoga meezane àmal meiñ āmāl taule jāyeñge apne hi hath pāñv badan ke āza (hisse) apne khilāf gawāhi deñge zameen ke jis hisse par koi àmal kiya tha wo bhi gawāhi dene ko tayyār hoga na koi yār hoga na madadgār

na bāp bete ke kām āyega na beta bāp ke, āmāl puchhe ja rahe haiñ zindagi bhar ka sab kiya hua sāmne hai na gunāh se inkār kar sakta hai na kahiñ se nekiyañ mil sakti haiñ is bekasi ke waqt mein dastgeeri (madadgār) be kasa Huzoor pur noor mehboobe khuda Muhammad Mustafa e: kām āyenge aur apne mānne wāloñ ki shafa'at farmāyeñge

SHAFĀ'AT KI BĀZ SOORATEIÑ

Huzoor ki shafā'at kai tarah ki hogi bahut se log āp ki shafa'at se be hisāb jannat mein dakhil hoñge aur bahut log jo dozakh ke lāyaq hoñge Huzoor ki sifarish se bach jāyeñge aur jo gunahgār musalman dozakh mein pahuñch chuke hoñge wo Huzoor ki shafa'at se dozakh se nikāle jāyeñge jannatiyoñ ki shafa'at karke unke darje buland karāyeñge

KAUN KAUN SE LOG SHAFĀ'AT KAREÑGE?

Huzoor ke ilawa bāqi Ambiya, sahāba, auliya, shohada, huffazz, hujjāj bhi shafa'at kareñge log Ulama ko apne talluqāt yād dilāyeñge agar kisi ne ālim ko dunya mein wuzu ke liye pāni lakar diya hoga to wo bhi yād dila kar shafa'at ke liye kahega aur wo uski shafā'at kareñge, ye qiyāmat ka din jo pachās hazār baras ka din hoga jiski musibateiñ be shumār wa naqābile bardasht hoñgi ye din Ambiya wa auliya aur sāleheen ke liye itna halka kar diya

jayega ke mālloom hoga ke ismeiñ itna waqt laga jitna ek waqt ki farz namaz meĩ lagta hai balki usse bhi kam yahañ tak ke bāzoñ ke liye to palak jhapakne meĩ sāra din tay ho jayega, sabse badi nemat musalmanoñ ko us din milegi wo Allah ta'ala ka deedar hoga ab iske bād ādmi ko humeshagi ke ghar jāna hai kisi ko āram ka ghar milega jiske aesh wa āsaish ki koi inteha nahiñ usko jannat kehte haiñ, kisi ko takleef ke ghar jāna padega jiski takleef ki koi had nahiñ use jahannam wa dozakh kehte haiñ, jannat dozakh haq haiñ inka inkār karne wāla kafir hai, jannat dozakh ban chuki haiñ aur ab maujood haiñ ye nahiñ ke qiyamat ke din banai jayeñgi, qiyāmat hashr hisāb sawāb āzāb jannat dozakh sab ke wo hi māna haiñ jo musalmanoñ meĩ mashhoor haiñ lihāza jo ādmi in cheezoñ ko to haq kahe magar inke māna kuchh aur kahe maslan ye kahe ke sawāb ke māna apni nekiyoñ ko dekh kar khush hona aur āzāb ke māna apne bure āmal ko dekh kar ranj karna ya hashr faqat roohoñg ka hoga badan ka nahiñ to aisa ādmi haqeeqat meĩ in cheezoñ ka munkir hai aur jo munkir hai wo kāfir hai, qiyamat beshak zarur qā'im hogi iska inkār karne wāla kāfir hai Hashr rooh aur jism donoñ ka hoga jo kahe sirf rooheiñ uthengi jism zinda na hoñge wo bhi kāfir hai, dunya meĩ jo rooh jis badan meĩ thi us rooh ka hashr usi badan meĩ hoga aisa nahiñ ke naya badan paida karke usmeĩ

rooh dāli jayeñgi, badan ke ajza (hisse) agarche marne ke bād idhar udhar ho gaye aur jānwaroñ ki khurāk ho gaye magar Allah ta'ala in sab ajza ko jama karke qiyamat ke din uthayega, hisāb haq hai āmāl ka hisāb hoga hisāb ka munkir kāfir hai

MEEZĀN

Meezan haq hai ye ek tarazu hoga iske do palle hoñge is par logoñ ke achhe bure āmal taule jāyeñge neki ke palla ke bhāri hone ka ye māna (meaning) haiñ ke upar uthe ba khilāf dunya ki tarazu ke (dunya mein bhāri palla niche jāta hai)

SIRĀT

Sirāt haq hai ye ek pul hai jahannam ke upar hoga, ye bāl se zyada bāreek aur talwar se zyada tez hai, jannat ka yahi rāsta hai sab ko us par chalna hoga, kāfir na chal sakega aur jahannam mein gir jayega, musalman pār ho jāyeñge bāz to itni jaldi jaise bijli chamki abhi idhar the abhi udhar pahuñch gaye, bāz tez hawa ki tarah, bāz tez ghode ki tarah, bāz dheere dheere, bāz girte padte kañpte langdate jitna achha āmal hoga utni hi jaldi pār hoga

HAWZE KAUSAR

Hawze kausar jo hamāre Nabi ﷺ ko diya gaya hai haq hai uski lambai ek mahina ka rāsta hai aur utni hi chaudai, uske kināre sone ke haiñ, un par moti ke kubbe (gumbad) bane haiñ uski teh mushk ki hai uska pāni dudh se zyada safed aur shehad se zyada meetha hai aur mushk se zyada khushboo dār hai jo uska pāni ek bār piyega kabhi pyāsa na hoga us par pāni peene ke bartan sitāroñ se bhi ginti meiñ zyada haiñ usmeiñ jannat se do nāle girte haiñ ek sone ka hai dusra chāñdi ka

MAQĀME MEHMOOD

Allah ta'ala apne habeeb Muhammad Mustafa ﷺ ko maqāme mehmood dega jahāñ agle pichhle sab āp ki tareef karenge badāi bayān karenge

LIWA UL HAMD

Ye ek jhanda hai jo hamāre āqa Muhammad Mustafa ﷺ ko qiyamat ke din milega jiske neech Hazrat Adam àlaihissalam se lekar qiyamat tak jitne musalman huye haiñ Nabi, wali sab hi jama hoñge

JANNAT KA BAYĀN

Jannat ek bahut bada bahut achha ghar hai jisko Allah ta'ala ne musalmanoñ ke liye banaya hai uski deewareiñ

sone chāñdi ki eiñtoñ aur mushk ke gāre se bani haiñ, zameen Zāfrān wa amber ki hai, kankariyoñ ki jagah moti aur jawaharāt haiñ, is meiñ jannatiyoñ ke rehne ke liye nihayat khubsoorat heere jawaharāt aur moti ke bade bade mehal aur kheme haiñ, jannat meiñ 100 darje haiñ har darja ki chaudai itni hai jitni zameen se āasmān tak, darwaze itne chaude haiñ ke ek bāzu se dusre bāzu tak tez ghoda 70 baras meiñ pahuñche, jannat meiñ aisi nemateiñ hoñgi jo kisi ke khwāb wa khayāl meiñ bhi nahiñ āti, tarah tarah ke phal mewe dudh shehad sharab (jannat ki sharab meiñ na boo hogi na nasha) aur achhe achhe khane, badhiya badhiya kapde jo duniya meiñ kabhi kisi ko naseeb na huye wo jannatiyoñ ko diye jāyeñge, khidmat ke liye hazāroñ sāf suthre ghilmān aur sohbat ke liye saikdoñ hooreiñ mileñgi jo itni khubsoorat haiñ ke agar koi in meiñ se dunya ki taraf jhānke to uski chamak aur khubsoorati se sāri dunya ke log behosh ho jāyeiñ, bahisht meiñ na neeñd āyegi na beemari hogi na koi dar hoga na kabhi maut āyegi na kisi qism ki koi takleef hogi balki har tarah ka āaram hoga aur har khwāhish poori hogi aur sab se badh kar nemat Allah ta'ala ka deedar hoga

DOZAKH

Ye bhi ek ghar hai is mein ghup (bahut zyada) andhera aur tez kali aag hai jis mein raushni ka nam nahi, ye badkaron aur kafiron ke rehne ke liye banaya gaya hai, kafir is mein hamesha qaid rakhe jayenge, iski aag dam ba dam badhti rahegi, jahannam ki aag itni tez hai ke sooi ke nok ke barabar khol diya jaye to tamam zameen wale sab ke sab uski garmi se mar jayein, agar jahannam ka koi darogha dunya mein a jaye to uski darawani soorat dekh kar tamam logon ki jan nikal jaye koi zinda na bache, jahannamiyon ko tarah tarah ka azab diya jayega, bade bade sanp bichchhu katenge, bhari bhari hathode se sar kuchla jayega, bhookh pyas bahut lagegi, tel ke talchhat ke jaisa kholta pani aur peep peene ko kante dar zehreela phal khane ko milega jab us phal ko khayenge to ye gale mein ruk jayega uske utarne ko pani مانگے wo hi kholta hua pani diya jayega uske peene se aanto ke tukde tukde ho kar beh jayenge, pyas is bala ki hogi ke usi pani par tonas ke mare huye oont ki tarah girenge, kuffar jab azab se aajiz akar maut ki tamanna karenge aur maut bhi na ayegi to apas mein mashwara kar ke jahannam ke darogha Malik alaihissalam ko pukar kar kaheenge ke ab apne Rab se humara qissa tamam kara do Hazrat Malik hazar baras tak jawab na denge hazar baras ke bad kaheenge mujh se kya kehte ho usse kaho jiski

nafarmani ki hai tab phir hazār baras tak Allah ta'ala ko uske rehmat ke nāmoñ se pukareñge wo hazār baras tak jawāb na dega uske bād farmāyega "door ho jahannam mein padhe raho mujh se bāt na karo" us waqt kuffār har qism ki khair se na ummeed ho jāyeñge aur ghadeh ki āwaz ki tarah chilla kar royenge pehle ānsu niklega jab ānsu khatm ho jāyeñge to khoon royeñge rote rote gāloñ mein khandaqoñ ki tarah garhe pad jāyeñge, rone ka khoon aur peep itna hoga ke agar us mein kashtiyañ dāli jāyeiñ to chalne lageiñ, jahannamiyoñ ki shakl aisi buri hogi ke agar koi jahannami dunya mein usi soorat par lāya jāye to tamam log uski badsoorati aur badboo ki wajah se mar jāyeiñ, ākhir mein kāfiroñ ke liye ye hoga ke har kāfir ko uske qad ke barābar sandooq mein band kareñge phir āag bhadkayenge aur āag ka kufl (tāla) lagayenge phir ye sandooq āag ke dusre sandooq mein rakha jayega aur un donoñ ke beech mein āag jalāi jāyegi aur usmein bhi kufl laga diya jayega phir usi tarah is sandooq ko ek aur sandooq mein rakh kar āag ka kufl laga kar āag mein dāl diya jayega to ab har kāfir ye samjhega ke uske siwa ab koi āag mein na raha aur ye āzāb hai aur ab hamesha uske liye āzāb hi rahega jo kabhi khatm na hoga, jab sab jannati jannat mein pahuñch jāyeñge aur jahannam mein sirf wo hi log reh jāyeñge jinheñ hamesha wahañ rehna hai us waqt jannat aur

dozakh ke beech mein maut mendhe ki shakl mein lakar khadi ki jayegi phir ek pukarne wala jannat walon ko pukarega wo darte huye jhankenge ke aisa na ho ke yahan se nikalne ka hukm ho phir jahannamiyon ko pukarega wo khush ho kar jhankenge ke shayad is musibat se chhutkare ka hukm ho phir unse puchhega ke ise pehchante ho sab kaheenge han ye maut hai phir wo zibah kar di jayegi aur kahega aey jannat walon humeshagi hai ab marna nahi aur aye dozakhiyon humeshagi hai ab marna nahi us waqt jannatiyon ko khushi par khushi hogi aur jahannamiyon ko gham ke upar gham

IMĀN WA KUFR KA BAYĀN

IMĀN KYA HAI?

Imān ye hai ke Allah wa Rasool ki batai hui tamam baton ka yaqeen kare aur dil se sach jane

KUFR KYA HAI?

Agar kisi aisi ek bat ka bhi inkar hai jiske bare mein yaqeeni taur par maloom hai ke wo islām ki bat hai to ye kufr hai jaise Qiyamat, Firishte, Jannat, Dozakh, Hisab ko na manna ya Namaz, Roza, Hajj, Zakat ko farz na janna ya Quran ko Allah ka kalām na samajhna, Kaba Quran ya kisi Nabi ya firishta ki tauheen karna ya kisi

sunnat ko halka batāna, shari'at ke hukm ka mazāq udana aur aisa hi islām ki kisi mālloom wa mashhoor bāt ka inkār karna ya us mein shak karna yaqeenan kufr hai Musalman hone ke liye imān wa aiteqād ke sath iqrār bhi zaroori hai jab tak koi majboori na ho maslan muñh se boli na nikalti ya zabān se kehne mein jān jāti hai ya koi hissa kāta jāta hai to us waqt zabān se iqrār karna zaroori nahiñ balki sirf zabān se khilāfe islām bāt bhi jān bachane ke liye keh sakta hai lekin na kehna hi achha hai aur sawāb hai, iske siwa jab kabhi zabān se kalima e kufr nikalega kāfir samjha jayega agarche ye kahe ke khāli zabān se kaha dil se nahiñ isi tarah wo bātein jo kufr ki nishani haiñ jab un ko karega kāfir samjha jayega jaise janéoo (hindu kāñdhe aur baghal mein jo dhāga dalte haiñ use) dālna, choti rakhna, saleeb (cross) latkana

KITNI BĀT SE ĀDMI MUSALMAN HOTA HAI?

Musalman hone ke liye itna kāfi hai ke sirf deene islām hi ko sachha mazhab māne aur kisi zaroori deeni bāt ka munkir na ho aur zarooriyāte deen se kisi zaroori deeni bāt ke khilāf aqeeda na rakhta ho agarche tamam zarooriyāte deen ka isko ilm na ho bilkul lath gañwār jāhil jo islām aur paigambare islām ko haq māne aur islāmi aqeedoñ ke khilāf koi aqeeda na rakhe chāhe kalima bhi sahi na padh sakta ho to wo musalman hai kāfir nahiñ albatta namaz roza hajj waghaira āmāl ke

tark se gunahgār hoga lekin momin rahega isliye ke āmāl imān mein dakhil nahiñ

Aqeeda: Jo cheez be shubah harām ho usko halāl jānna aur jo yaqeenan halāl ho usko harām jānna kufr hai jab ke ye harām wa halāl hona mālloom wa mashhoor ho ya ye shakhs usko jānta ho

SHIRK

Shirk ke māna (meaning): Shirk ke māna (meaning) haiñ Allah ta'ala ke siwa kisi aur ko khuda jānna ya ibādat ke lāyaq samajhna aur ye kufr ki sab se badtar qism hai iske siwa kaisa hi sakht kufr kyuñ na ho haqeeqatan shirk nahiñ, kisi kufr ki maghfirat na hogi kufr ke siwa sab gunāh Allah ta'ala ki masheeyat par haiñ jise chāhe bakhsh de

Aqeeda: Kabeera gunāh karne se musalman kāfir nahiñ ho jāta balki musalman hi rehta hai agar bila tauba kiye mar jāye to bhi usko jannat milegi gunāh ki saza bhugat kar ya māfi pā kar aur ye māfi Allah ta'ala mehez apni meharbani se de ya Huzoor ālaihissalam ki shafa'at se

KĀFIR KE LIYE DUA E MAGHFIRAT KA HUKM

Mas'ala: Jo kisi mare huye kāfir ke liye maghfirat ki dua kare ya kisi kāfir murtad ko marhoom ya maghfoor ya

bahishti kahe ya kisi hindu murda ko baikunth bāshi kahe wo khud kāfir hai **Aqeeda:** Musalman ko musalman jānna aur kāfir ko kāfir jānna zaroori hai albatta kisi khās admi ke kāfir hone ka ya musalman hone ka yaqeen us waqt tak nahiñ kiya ja sakta jab tak ke sharai daleel se khātma ka hāl mālloom na ho jāye ke kufr par mara ya islām par mara lekin iske ye māna (meaning) nahiñ ke jisne yaqeenan kufr kiya ho uske kāfir hone mein shak kiya jāye isliye ke yaqeeni kāfir ke kufr mein shak karna khud kāfir hona hai isliye ke shari'at ka hukm zāhir ke lihāz se hota hai albatta qiyāmat mein faisla haqeeqat ke aitbār se hoga usko yoon samjho ke koi kāfir yahoodi nasrāni hindu mar gaya to yaqeen ke sath nahiñ kaha ja sakta ke kufr par mara magar hum ko Allah ta'ala wa Rasool ka hukm yehi hai ke usko kāfir hi jāneiñ aur kāfir hi ka sa bartao kareiñ, jis tarah jo zāhiran musalman hai aur uska koi qaul fel islām ke khilāf nahiñ hai to farz hai ke hum use musalman hi samjheñ agarche humein uske khātma ka bhi hāl nahiñ mālloom

Aqeeda: Kufr wa islām ke siwa koi teesra darja nahiñ ādmi ya musalman hoga ya kāfir aisa nahiñ ke na kāfir ho na musalman balki ek zarur hoga

Aqeeda: Musalman hamesha jannat mein raheñge kabhi nikale na jāyeñge aur kāfir hamesha dozakh mein raheñge kabhi nikāle na jāyeñge

Mas'ala: Allah ke siva kisi aur ko sajda e tabbudi (ibadat ke liye) kufr hai aur sajda e tazeemi haram

BID'AT KI TAREEF

Jo bāt Rasoolullah ﷺ se sābit na ho wo bid'at hai aur ye do qism ki hai:

(1) Bid'ate Hasana (2) Bid'ate Sa'iyya

Bid'ate hasana wo hai jo kisi sunnat ke mukhalif wa mazāhim na ho jaise masjideiñ pakki banwana, Quran shareef sunhere harfoñ se likhna, zabān se niyyat karna, ilme kalām, ilme sarf, ilm riyāzi khusoosan ilm hai'at wa hindsa padhna padhana, āaj kal ke madarse, wa'az ke jalse, sanad wa dastār waghaira saikadoñ aisi cheezeiñ haiñ jo Huzoor ke zamane meiñ na thi wo sab bid'ate hasana haiñ aisi ke bāz wājib tak haiñ jaise taraweesh ki nisbat Hazrat Umar radiallahu ta'ala ànhu ka irshad "ye achhi bid'at hai" Bid'ate sa'iyya qabeeha wo hai jo kisi sunnat ke mukhalif wa mazāhim ho aur ye makrooh ya harām hai

IMĀMAT WA KHILAFAT KA BAYĀN

Imāmat do qism ki hai ek imāmate sughra doosri imāmate kubra, imāmate sughra namaz ki imāmat hai jiska hāl namaz ke bayān meiñ āyega

IMĀMATE KUBRA KE SHARAIT

Imāmate kubra Rasoolullah ﷺ ki niyābate mutlaqa hai yāni Huzoor ki niyābat se musalmanoñ ke tamam deeni dunyavi kāmōñ meīñ shari'at ke muwāfiq ām tasarruf karne ka ikhteyār aur ghair māsiat meīñ tamam jahāñ ke musalmanoñ se ita'at karane ka haq hai, is imāmat ke liye musalman āzād mard āqil bāligh qarshi qādir hona shart hai, qādir ke ye māna (meaning) haiñ ke sharai faisla aur hudood ko jāri kar sake, zālīm se mazloom ka haq dilane ki aur musalmanoñ ke jān wa māl milk wa amlāk ki hifazat ki tāqat ho, hāshmi alwi masoom hona shart nahiñ na ye shart ke apne zamana meīñ sab se afzal ho

KAB IMĀM KI ITA'AT FARZ HAI

Mas'ala: Imām ki ita'at mutalaqan har musalman par farz hai jab ke imām ka hukm shari'at ke khilāf na ho ke shari at ke khilāf hukm meīñ kisi ki ita'at nahiñ **Mas'ala:** Imām aisa shakhs banaya jāye jo bahadur siyasatdān aur ālim ho ya Ulama ki madad se kām kare **Mas'ala:** Aurat aur nabaligh ki imāmat jāiz nahiñ **Mas'ala:** Imām muhtala-e-fisq hone se mazool nahiñ ho jāta

KHULAFAYE RASHIDEEN

Rasoolullah ﷺ ke bād āp ke khaleefa barhaq wa imāme mutlaq Sayyiduna Abu Bakr Siddiq radiallahu ta'ala ànhu haiñ phir Hazrat Umar Farooq radiallahu ta'ala

ànhu phir Hazrat Usmān Ghani radiallahu ta'ala ànhu phir Hazrat Maula Ali radiallahu ta'ala ànhu phir Hazrat Imām Hasan radiallahu ta'ala ànhu in hazrāt ki khilafat ko khilafate rāshida kehte haiñ isliye ke in sāhiboñ ne Huzoor ki sachhi niyābat ka poora haq ada kiya

KHILAFATE RĀSHIDA KI MUDDAT

Aqeeda: Minhāje (taur tareeqa) nubuwwat par khilafate haqah rāshida tees sāl rahi yāni Hazrat Sayyiduna Imām Hasan radiallahu ta'ala ànhu ke chhe (6) mahine par khatm ho gayi phir Ameerul Momineen Umar Ibne Abdul Azeez ki khilafate rāshida hui aur ākhir zamana mein Hazrat Imām Mehadi radiallahu ta'ala ànhu ki hogi, Hazrat Ameere Muawiya awwal malooke se islām hain

AFZAL KHALEEFA KAUN HAI?

Aqeeda: Ambiya wa mursaleen ke bād tamam makhlooqāte ilāhi jinn wa ins wa malak se afzal Siddiqe Akbar haiñ phir Umar Farooq Āzam phir Usmān Ghani phir Maula Ali radiallahu ta'ala anhum jo shakhs Maula Ali ko Siddiq ya Farooq se afzal bataye wo gumrah badmazhab hai

SAHĀBI KIS MUSALMAN KO KEHTE HAIÑ?

Sahābi us musalman ko kehte haiñ jisne Rasoolullah ﷺ Ke darbār (khidmat) mein hāziri di aur imān ke sath

dunya se gaya, sab sahābi ahle khair wa salāh haiñ ādil wa seqah haiñ jab kisi sahābi ka zikr ho to khair hi ke sath hona farz hai

SAHĀBA KI TAUHEEN KA HUKM

Aqeeda: Kisi sahābi ke sath bad aqeedgi gumrāhi wa badmazhabi hai, Hazrat Ameere Muawiya Hazrat Amr Ibne Āas Hazrat Wehashi waghaira kisi sahābi ki shān mein be adabi tabarra (gāliya dena lānat bhejna) hai aur iska qā il rāfzi **Mas'ala:** Hazrāte shaikhaiñ ki tauheen balki unki khilafat se inkār hi fuqaha ke nazdeek kufr hai

HAZRATE AMEERE MUAWIYA KO BURA KEHNE WĀLE KA HUKM

Aqeeda: Agar koi wali (auliya) kitne hi bade martaba ka ho kisi sahābi ke rutbe ko nahiñ pahuñchta, Hazrat Ali radiallahu ta'ala ànhu se Hazrat Ameer Muawiya radiallahu ta'ala ànhu ki jung khatā-e-ijtehādi hai jo gunāh nahiñ isliye Hazrat Muawiya radiallahu ta'ala ànhu ko zālim, bāghi, sarkash ya aur koi bura kalima kehna harām wa najāiz balki tabarra aur rifz hai

AHLE BAIT MEIÑ KAUN LOG DAKHIL HAIÑ?

Ahle Bait yāni Rasoolullah ﷺ ki beewiyañ aur aulād, sahāba ki tarah inke bhi bahut fazāil āyāt wa ahadees mein āye, sahāba wa Ahle Bait ki muhabbat Rasoolullah ﷺ ki muhabbat hai **Aqeeda:** Ummul momineen Hazrat

Āyesha Siddiqā radiallahu ta'ala ànha par ifāq tohmat lagāne wāla qat'an yaqeenan kāfir murtad hai

Aqeeda: Hazrāte Hasanain āla darja ke shohda meiñ se haiñ in meiñ se kisi ki shahādat ka munkir gumrāh baddeen hai

HAZRAT IMĀM HUSAIN KO BĀGHI KEHNE WĀLE KA HUKM

Aqeeda: Jo Hazrat Imām Husain ko bāghi kahe ya yazeed ko haq par bataye wo mardood wa khārji mustahiqe jahannam hai, yazeed ke nāhaq par hone meiñ aur fāsiq wa fājir hone meiñ kya shubaha hai albatta yazeed ko kāfir na kaheñ aur na musalman kaheñ balki sukoot kare

IKHTELAFĀTE SAHĀBA KA HUKM

Aqeeda: Jo sahāba wa Ahle Bait se muhabbat na rakhe wo gumrāh wa badmazhab hai

Mas'ala: Sahāba-e-kirām radiallahu ta'ala anhum meiñ āpas meiñ jo waqiyāt huye unmeiñ padna harām wa sakht harām hai unki laghzishāt par giraft karna ya unki wajah se un par ta'an ya unse bad aiteqādi najāiz wa Allah wa Rasool ke hukm ke khilāf hai

WILĀYAT KA BAYĀN

Wali ki tareef: Wali wo momine sāleh hai jisko mārfat wa qurbe ilāhi ka ek khās darja mila ho, aksar shari'at ke mutabiq riyāzat wa ibādat karne ke bād wilayat ka darja milta hai aur kabhi ibteda'an bila riyāzat wa mujāhida bhi mil jāta hai, tamam auliya mein sab se bada darja Hazrāte Khulafa-e-Araba (yāni chāroñ khaleefa radiallahu anhum) ka hai, Auliya har zamane mein hote haiñ aur qiyamat tak hote raheñge lekin inka pehchanna āsan nahiñ, Hazrāt Auliya ko Allah ta'ala ne badi tāqat di hai jo inse madad māñge hazāroñ kos ki doori se uski madad farmate haiñ

AULIYAULLAH KA ILM WA QUDRAT

Inka ilm nihayat wasee (phaila hua) hota hai hatta ke bāzoñ ko "Jo kuchh hua aur jo kuchh hoga" wa lauhe mehfooz par ittela dete haiñ, marne ke bād unke kamalāt aur quwwatein aur badh jāti haiñ, unke mazār ki hāziri faize sa'ādat aur barkat ka sabab hai, unko isāle sawāb karna achhi cheez hai aur sawāb ka kām hai, Auliya-e-kirām ka urs yāni har sāl wisāl ke din Quran khwani fatiha padhna wa'az isāle sawāb achhi cheez hai aur sawāb ka kām hai, rahe najāiz kām jaise nāch rang khel tamasha to har hāl mein bure haiñ aur mazarāte tayyaba ke pās aur zyada Mazmoom

PEER MEIÑ KITNI BĀTOÑ KA HONA ZAROORI HAI

Chooñki auliya ke silsile meiñ dakhil hona unka mureed wa motaqid hona donoñ jahāñ ki bhalai aur barkat ka zariya hai isliye bai'at se pehle peer meiñ ye chār bāteñ zarur dekh leiñ:

- 1) Sunni sahihul aqeeda ho warna imān bhi hath se jayega
- 2) Itna ilm rakhta ho ke apni zarurat ke masāil kitaboñ se nikāl le nahiñ to harām, halāl, jāiz wa najāiz ka farq na kar sakega
- 3) Fāsiqe muallin (wo ādmi jo khullam khulla gunāh karta ho) na ho ke fāsiq ki tauheen wājib hai aur peer ki tazeem zaroori
- 4) Uska silsila Nabi ﷺ tak muttasil ho warna upar se faiz na pahuñchega

TAQLEED

Taqleed yāni deen ke chāroñ imāmoñ meiñ se kisi ek ke tareeqe par ahkāme sharaiyya baja lāna maslan Imāme Āzam Abu Haneefa ya Imām Mālik ya Imām Shāfai ya Imām Ahmad bin Hambal ke taur par Namaz Roza Hajj Zakāt waghaira ada karna kisi ek imām ki pairwi wājib hai isi ko taqleede shakhsi kehte haiñ

Tambeeh:

In imāmoñ ne apni taraf se koi mas'ala garha nahiñ hai balki Quran wa hadees ka matlab sāf sāf bayān kiya hai jo ām ādmiyoñ balki ām ālimoñ ki samajh mein bhi nahiñ ā sakta tha lihāza in imāmoñ ki pairwi darasal Quran wa hadees ki pairwi hai

Mas'ala: Jo shakhs ek imām ki pairwi karta hai wo dusre imām ki pairwi nahiñ kar sakta maslan ye nahiñ ho sakta ke kuchh mas'aloñ mein ek imām ki pairwi kare aur kuchh mas'aloñ mein dusre ki balki tamam masāil mein ek muayyan imām ki pairwi wājib hai aur ye bhi jāiz nahiñ ke hanafi shāfai ho jāye ya shāfai hanafi ho jāye balki jo āj tak jis imām ka muqallid raha hai āinda usi ki taqleed kare aur ab tamam Ulama ka ittefāq hai ke in chāroñ imāmoñ ke ilawa kisi aur imām wa mujtahid ki taqleed jāiz nahiñ

Yaha par Aqāid Ahle sunnat ka bayan mukammal ho gya ab Namāz ka bayān shuru karenge Allah ke fazl aur uski rehmat ki ummeed karte huye

NAMAZ

Imān wa aqeeda sahih karne ke bād sab farzoñ se bada farz namaz hai, Quran wa hadees mein iski bahut takeed āayi hai, jo namaz ko farz na māne ya halka jāne wo kāfir

hai aur jo na padhe wo bada gunahgār ākhirat mein jahannam mein dāla jayega, badshahe islām usko qatl kar de (ye hukm hai jab islami hukoomat ho)

KIS UMR MEIN BACHHE KO NAMAZ SIKHAI JĀYE

Mas’ala: Bachha jab sāt baras ka ho jāye to use namaz padhna bataya jāye aur jab das baras ka ho to mār kar padhwāi jāye, qabl iske ke hum namaz padhne ka tareeqa batayein in chhe (6) bātoñ ko batate haiñ jinke baghair namaz shuru nahiñ ho sakti, in chhe bātoñ ko sharaite namaz kehte haiñ yāni namaz ki chhe shartein haiñ

SHARAITE NAMAZ

- 1) Tahārat
- 2) Satre Aurat
- 3) Waqt
- 4) Istiqbāle Qibla
- 5) Niyyat
- 6) Takbeere Tehreema

PEHLI SHART (TAHARAT)

Iska matlab ye hai ke namazi ke badan, kapde aur namaz ki jagah par koi najāsāt jaise Peshāb, pakhāna, khoon, sharab, gohar, leed, murgi ki beet waghaira na lagi ho aur namazi be ghushl be wuzu bhi na ho

DOOSRI SHART (SATRE AURAT)

Satre aurat yāni mard ka badan nāf se lekar ghutnoñ tak dhaka ho, ghutne khule na raheĩñ aur aurat ka tamam badan dhaka ho siwāye muñh aur hatheli

ke aur takhno tak pair ke aur takhne bhi dhake raheĩñ

TEESRI SHART (WAQT)

Waqt yāni jis namaz ke liye jo waqt muqarrar hai wo namaz usi waqt meĩñ padhi jāye jaise fajr ki namaz subhe sādīq se lekar sooraj nikalne se pehle tak padhi jāye aur zuhar ki sooraj dhalne ke bād se har cheez ke sāya ke doguna hone tak ilawa uske sāya asal ke aur asar ki sāya ke doguna hone ke bād se sooraj doobne tak aur maghrib ki sooraj doobne ke bād se safedi ghāib hone tak aur isha ki safedi ghāib hone ke bād se subah sādīq shuru hone se pehle tak

CHAUTHI SHART (ISTIQBĀLE QIBLA)

Yāni kāba shareef ki taraf muñh karna

PĀNCHWI SHART (NIYYAT)

Niyat yani jis waqt ki jo namaz farz ya wajib ya sunnat ya nafl ya qaza padhna

ho dil meĩñ uska pakka irāda karna ke ye namaz padh raha hooñ

CHHATHI SHART (TAKBEERE TEHREEMA)

Takbeere tehreema yāni Allahu Akbar kehna ye ākhiri shart hai ke iske kehte hi namaz shuru ho gai ab agar kisi se bola ya kuchh khaya piya ya koi kām khilāfe namaz kiya to namaz toot jāyegi pehli pāñch shartoñ ka takbeere tehreema se pehle aur khatm namaz tak maujood rehna zaroori hai warna namaz na hogi

NAMAZ KI PEHLI SHART TAHĀRAT KA BAYĀN

WUZU KA TAREEQA

Jab wuzu karna ho to dil mein wuzu karne ka irāda karke "Bismillah hirrehmanir rahim" keh kar donoñ hath gatto tak dhoye aur phir miswāk kare, dahine hath se phir teen bār kulli kare khoob achhi tarah ke halaq tak Dāñtoñ ki jad zabān ke neeche pāni pahuñche, agar dāñt ya taloo mein koi cheez chipki atki ho to chhudāye, phir dahine hath se teen bār nāk mein pāni kheeñch kar chadhāye ke andar nāk ki haddi tak pāni pahuñche aur bāyeiñ hāth se nāk sāf kareiñ iski chhoti ungli nāk ke ander dāl kar, phir donoñ hathoñ mein pani le kar teen bār muñh dhoye is tarah ke bāl jamne ki jagah se lekar dādhi tak aur dahini kanpati se bāyi (left) tak koi jagah chhootne na pāye aur dādhi ho to use bhi dhoye aur us mein khilāl bhi kareiñ

lekin aehrām bāndhe ho to khilāl na kare, phir kohniyoñ tak kohniyoñ samet kuchh upar tak donoñ hath teen teen bār dhoye, phir ek bār sar ka masah kare is tarah ke donoñ hath tar (geela) karke anguthe aur kalima ki ungli chhod kar donoñ hathoñ mein teen teen ungliyoñ ki nok ek dusre se milaye aur in chhe (6) ungliyoñ ke pet ki jad mātthe par rakh kar peechhe ki taraf guddi tak le jāye is tarah ke kalima ki donoñ ungliyoñ aur donoñ angutha aur donoñ hatheli sar se na lagne pāye aur ab guddi se hath wāpas mātthe ki taraf lāye yooñ ke donoñ gadeliyañ sar ke dāyeiñ bāyeiñ hisse par hoti hui mātthe tak wāpas ā jāyeiñ, ab kalima ki ungli ke pet se kān ke ander ke hissoñ ka aur anguthe ke pet se kān ke upar ka masah kare aur ungliyoñ ki peeth se gardan ka masah kare lekin hath gale par na jāne pāye ke gale ka masah makrooh hai, phir dahina pair ungliyoñ ki taraf se takhne tak dhoye takhne samet kuchh upar tak, phir usi tarah bāya (left) pair dhoye, hath pāñv ki ungliyoñ mein khilāl bhi kare ab wuzu khatm hua ab uske bād ye dua padh le: اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ التَّوَّابِينَ، وَاجْعَلْنِي مِنَ الْمُتَطَهِّرِينَ aur bacha hua pāni khade hokar thoda sa pi le ke beemariyoñ ki shifa haiñ aur āsmān ki taraf muñh karke:

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

aur Kalima-e-Shahādat aur Surah اِنَّا اَنْزَلْنَا padhe, behtar hai ke har hissa dhote waqt Bismillah aur durood shareef padhe aur Kalima Shahādat bhi padhe, ye wuzu ka tareeqa jo upar bayān hua is mein kuch bātein farz hain ke jinke chhutne se wuzu na hoga aur kuchh bātein sunnat hain ke jinke qasdan chhodne ki ādat qābile saza aur kuchh bātein mustahab hain ke unke chhutne se sawāb kam ho jāta hai

Note: *Teen dafa dhoñe ka ye matlab hai ke har hissa teen dafa achhi tarah dhul jāye na ke teen dafa chullu mein pāni liya aur āge thudi par dāl kar hath muñh par pher liya, teen dafa dhoñe mein chullu'o ki ginti nahiñ chāhe kitne hi chullu lene padein balki teen dafa dhoñe ka hukm hai*

FARĀIZE WUZU

Wuzu mein chār bātein farz hain:

- 1) Muñh ka dhoya jāna yāni mātthe ki jad jahāñ se bāl jamte hain wahañ se le kar thudi tak aur ek kār se doosre kār tak muñh ki khāl ke har hisse par ek bār pāni bahāna (na ke chupad lena jaisa ke ām taur se log karte hain)
- 2) Kohniyoñ samet donoñ hath ek bār dhulna

3) Chauthai sar ka masah yāni chauthai sar par bheege hath ka pherna ya kisi soorat se kam se kam itni jagah ka tar ho jāna

4) Donoñ pāoñ ka gattoñ samet ek bār dhulna

Ye chār bāteiñ wuzu meiñ farz haiñ aur inke siwa jo kuchh tareeqa e wuzu meiñ bayān ki gai wo sab ya sunnat ya mustahab haiñ aur wuzu ki sunnateiñ aur mustahabbāt bahut haiñ jo un sab ko jāna chāhe wo Bahāre Shariat aur Fatāwa Razwiya waghaira dekhe **Mas’ala:** Kisi hisse ke dhul jāne ka ye matlab hai ke uske har hisse par kam se kam do booñd pāni beh jāye, bheeg jāne ya tel ki tarah pāni chupad lene se ya ek ādh booñd pāni beh jāne se dhoñā nahiñ hota is tarah dhoñe se wuzu ya ghusl nahiñ hota **Mas’ala:** Hoñth, nakhoon, āāñkh ke upar neechē ki khāl, bāl, palak, bairooni zewaroñ ke neechē ki khāl hatta ke keel nath ka surākh dādhi mooñchh ke bāloñ ke neechē khāl ki koi jagah ya in chāroñ hissoñ ki koi jagah bāl ki nok barābar bhi agar dhulne se reh gai to wuzu na hoga **Mas’ala:** Wuzu na ho to namaz aur sajda tilāwat aur Quan shareef chhoone ke liye wuzu farz hai aur tawāf ke liye wājib hai

WUZU KE MAKROOHĀT***Yāni wo bāteiñ jo wuzu meiñ na hoñi chahiyeiñ:***

- 1) Aurat ke ghusl ya wuzu ke bache pāni se wuzu karna
- 2) Najis jagah wuzu ka pāni girana
- 3) Masjid ke andar wuzu karna
- 4) Wuzu ke pāni ke qatre wuzu ke bartan meiñ tapkana
- 5) Qibla ki taraf kulli ka pāni ya nāk ya khakhār ya thook dālna
- 6) Be zarurat dunya ki bāteiñ karna
- 7) Zyada pāni kharch karna
- 8) Itna kam pāni kharch karna ke sunnate ada na hoñ
- 9) Ek hath se muñh dhona
- 10) Muñh par pāni mārna
- 11) Wuzu ke qatron ko kapde ya masjid meiñ tapakne dena
- 12) Wuzu ki kisi sunnat ko chhod dena

WUZU TODNE WĀLI CHEEZEIÑ

Pakhāna, Peshāb, peeche se hawa nikalna, keeda aur pathhri ka āage ya peeche ke maqām se nikalna, wadi (wo safed rutoobat jo Peshāb ke sath nikalti hai) aur

mani ka nikalna, khoon aur peep aur zard pāni ka nikal kar behna, khane ya pāni ya pitt ya jame khoon ki muñh bhar qay (ulti, vomiting), junoon, ghashi, behoshi, itna nasha ke chalne mein pāon ladkhadaye, ilawa namaze janaza ke kisi namaz mein qehqaha, neend, mubasharate fāhesha (yāni mard apne āla ko tundi ki hālat mein aurat ki sharmgāh ya kist mard ki sharmgāh se milaye ya aurat aurat āpas mein milaein aur kapda waghaira beech mein na ho) in sab cheezon se wuzu toot jāta hai **Mas'ala:** Dukhti hui āānkh se jo pāni ya keechad behta hai use wuzu toot jāta hai aur wo najis bhi hai jis jagah lag jāye uska pāk karna zaroori hai **Mas'ala:** Namaz mein itni āwaz se hañsna ke khud usne suna pās wālon ne na suna to wuzu na toota albatna namaz toot gai **Mas'ala:** Agar muskuraya yāni dāñt nikle aur āwaz bilkul na nikli to isse na wuzu jāye na namaz **Mas'ala:** Jo rutoobat ādmi ke badan se nikle aur wuzu na tode wo najis nahiñ jaise wo khoon jo beh kar na nikle ya thodi qay jo muñh bhar na ho wo pāk hai **Mas'ala:** Rāl, nāk, thook, paseena, mail pāk hai ye cheezein agar badan ya kapde mein lagi ho to namaz ho jāyegi lekin sāf kar lena achha hai **Mas'ala:** Jo āñsu rone mein nikalte haiñ na unse wuzu toote na wo najis **Mas'ala:** Ghutna ya satr khulne se, apna ya dusre ka satr dekhne se ya chhoone se wuzu nahiñ jāta **Mas'ala:** Dudh peete bachhe ne qay (ulti) ki agar wo

muñh bhar hai to najis hai dirham se zyada jagah mein jis cheez ko lag jāye napāk kar dega lekin agar wo dudh me'ada se nahiñ āya balki seena tak pahuñch kar palat āya to pāk hai **Mas'ala:** Wuzu ke beech mein wuzu toot gaya phir se wuzu kare hatta ke agar chullu mein pāni liya phir hawa nikli ye pāni bekār ho gaya usse koi hissa na dhoye

GHUSL KA TAREEQA

Ghusl ki niyyat karke pehle donoñ hath gattoñ tak teen martaba dhoye, phir istinja ki jagah dhoye khwāh najāsāt lagi ho ya na lagi ho, phir badan par jahāñ kahiñ najāsāt lagi ho usko dhoye, phir namaz ke jaisa wuzu kare magar pāñv na dhoye hān agar chauki ya takhte ya patthar par nahāye to pāñv bhi dho leiñ, phir badan par tel ki tarah pāni chupad leiñ, phir teen martaba dahine mondhe (shoulder) par pāni bahaye, phir bāyeiñ moñdhe par teen bār, phir sar aur tamam badan par teen bār, phir nahāne ki jagah se alag ho jāyeiñ, agar wuzu karne mein pāñv nahiñ dhoye the to ab dho le aur nahāne mein qibla rukh na ho aur tamam badan par hath phere aur male aur aisi jagah nahaye ke koi na dekhe aur agar ye na ho sake to nāf se ghutne tak ke āza ka satr to zaroori hai agar itna bhi mumkin na ho to tayammum kare aur nahāne mein

kisi qism ka kalām na kare na koi dua padhe bād nahāne ke rumāl se badan pochh dāle to harj nahiñ **Mas’ala:** Ahtiyāt ki jagah nañga nahāne meiñ harj nahiñ, auratoñ ko bahut zyada aehtiyāt ki zarurat hai hatta ke auratoñ ko baith kar nahāna behtar hai, nahāne ke bād fauran kapda pehan leiñ, wuzu meiñ jo bāteiñ sunnat aur mustahab haiñ wo hi ghusl meiñ bhi haiñ siwa iske ke nañga nahāta ho to qibla ko muñh na kare aur tehband bāñdhe ho to harj nahiñ, ye tareeqa jo ghusl ka bayān hua ismeiñ teen bāteiñ farz haiñ inke baghair ghusl na hoga napāki na utregi aur bāqi sunnat wa mustahab haiñ in meiñ se kisi bāt ko chhodna nahiñ chahiye agar koi bāt chhoot (reh gai) gai to bhi ghusl ho jayega

FARĀIZE GHUSL TEEN HAIÑ

1) **Kulli:** Is tarah pur kare ke muñh ke har purze goshe hoñt se halaq ki jad tak har jagah pāni beh jāye masoodhe, dāñt, dāñt ki khidkiyañ, zabān ki har karwat meiñ halaq ke kināre tak pāni bahe roza na ho to gharāra kare tāki pāni achhi tarah har jagan pahuñche, dāñt meiñ koi cheez atki ho (jaise gosht ka resha, chhāliyoñ ka choora, pān ki patti waghaira) to jab tak zarar wa harj na ho chhudana zaroori hai be iske ghusl na hoga aur be ghusl namaz na hogi

2) **Nāk mein pāni dālna:** Yāni donoñ nathnoñ mein jahāñ tak narm jagah hai wahañ tak dhalna ke pāni ko soongh kar upar chadhāye tāki bāl barābar jagah bhi dhulne se na reh jāye nahiñ to ghusl na hoga agar bulāq nath keel ka surākh ho to us mein bhi pāni pahuñchana zaroori hai nāk ke ander reeth, nakati sookh gai to uska chhudana bhi farz hai aur nāk ke bāl ka dhoñna bhi farz hai

3) **Poore badan par pāni beh jāna:** Is tarah ke pāoñ ke talwe tak jism ke har purze har rongate par pāni bahe isliye ke agar ek bāl ki nok bhi dhulne se reh gai to ghusl na hoga

Tambeeh: Bahut log aisa karte haiñ ke najis tehband bāñdh kar ghusl karte haiñ aur khyāl karte haiñ ke nahāne mein sab pāk ho jayega halañki aisa nahiñ balki pāni dāl kar tehband aur badan par hath pherne se najāsāt aur phailti hai aur sāre badan aur nahāne ke bartan tak ko najis kar deti hai isliye hamesha nahāne mein bahut khyāl se pehle badan se aur us kapde se jisko pehan kar nahate haiñ najāsāt door kar leiñ tab ghusl karein warna ghusl to kya hoga us tar (geelee) hath se jin cheezon ko chhuyeñge sab najis ho jayeñgi hān dariya tālab mein albatta aisa ho sakta hai wo bhi jab ke najāsāt aisi ho ke bila maley dhoye pāni ke dhakke se khud beh kar nikal jāye warna ismein bhi dushwār hai

KIN BĀTON SE GHUSL FARZ HOTA HAI?

Jin cheezon se ghusl farz hota hai wo pāñch bātein haiñ:

- 1) Mani ka apni jagah se shehwat ke sath juda ho kar Uzw se nikalna
- 2) Ahtelām yāni sote mein mani ka nikal jāna
- 3) Sharmgāh mein hashfa (supari jaisa hissa) tak chala jāna khwāh shehwat se ho ya bila shehwat inzāl ho ya na ho donoñ par ghusl farz karta hai
- 4) Haiz yāni māhwari khoon se farāghat pāna
- 5) Nifās yāni bachha janne (paida hone) par jo khoon āta hai usse fārigh hona
- 6) **Mas'ala:** Mani shehwat ke sath apni jagah se juda na hui balki bojh uthane ya bulandi se girne ki wajah se nikli to ghusl wājib nahiñ albatta wuzu jāta rahega
- 7) **Mas'ala:** Agar mani patli pad gai ke Peshāb ke waqt ya waise hi kuchh qatre bila shehwat nikal āayein to ghusl wājib nahiñ hān wuzu toot jayega
- 8) **Mas'ala:** Juma, Eid, Baqara Eid ke liye, Arfa ke din aur aehrām bāndhne ke waqt nahana sunnat hai

BE GHUSL KYA KĀM KAR SAKTA HAI AUR KYA NAHIÑ?

Mas'ala: Jisko nahāne ki zarurat ho usko masjid mein jāna, tawāf karna, Quran majeed chhoona agarche iska

sāda hāshiya ya jild hi kyuñ na ho, be chhuye dekh kar ya zabāni padhna ya kisi āyat ka likhna ya anguthi chhoona ya pehanna jis par huroof muqatteāt hoñ ye sab harām hai **Mas'ala:** Agar Quran shareef juzdān meñ ho ya rumāl waghaira kisi alag kapde meñ lipta ho to us par hath lagāne meñ harj nahiñ **Mas'ala:** Agar Quran shareef ki āyat Quran ki niyat se na padhi to harj nahiñ jaise tabarruk ke liye "Bismillah" padhi ya shukr ke liye: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ Ya musibat wa pareshani me: Alhamdu Lillah padhi ya sana ki niyyat se Surah Fathia ya Āyatal Kursi ya aisi hi koi āyat padhi to kuchh harj nahiñ jab ke Quran padhne ki niyyat na ho **Mas'ala:** Be wuzu Quran majeed ya uski kisi āyat ko chhoona harām hai be chhuye dekh kar ya zabāni padhe to koi harj nahiñ **Mas'ala:** Quran majeed dekhne meñ un sab par kuchh harj nahiñ agarche harf par nazar pade aur alfāz samajh meñ āayeñ aur khyāl meñ padhte jāyeñ **Mas'ala:** In sab ko fiqh wa hadees wa tafseer ki kitaboñ ka chhoona makrooh hai

KIS PĀNI SE WUZU AUR GHUSL JĀIZ HAI AUR KIS SE NAHIÑ?

Bārish, samundar, dariya, nadi, nāle, chashme, kunweñ, bade hauz aur bade tālab aur behta hua pāni ola aur barf in sab pāniyoñ se wuzu aur ghusl har har qism ki tahārat jāiz hai

BEHTE HUYE PĀNI KI TAREEF AUR AHKĀM

Mas'ala: Behta hua pāni wo hai jo tinke ko baha le jāye ye pāk aur pāk karne wāla hai najāsāt padne se napāk na hoga jab tak ye najāsāt uske rang ya boo ya maza ko na badal de agar najīs cheez se rang ya boo ya maza badal gaya to napāk ho gaya ab ye us waqt pāk hoga ke najāsāt neeche teh mein baith jāye aur ye teenoñ bāteñ theek ho jāyeñ ya itna pāk pāni mile ke najāsāt ko baha le jāye ya pāni ke rang boo maze theek ho jāyeñ aur agar pāk cheez ne rang boo maza ko badal diya to wuzu wa ghusl isse jāiz hai jab tak cheez deegar na ho jāye

BADE HAUZ AUR DEH DAR DEH KI TAREEF AUR AHKĀM

Mas'ala: Das hath lamba das hath chauda pāni jis hauz ya tālab mein ho wo 'Deh Dar Deh' ya bada hauz kehlata hai yuñhi agar bees hath lamba aur pāñch hath chauda ho ya pachchees hath lamba aur chār hath chauda ho gharz kul lambai chaudai ka hāsile zarb sau ho aur agar gol ho to golāi taqreeban 35.5 hath ho aur gehrai itni kāfi hai ke itni satah mein kahiñ se zameen khuli na ho aise hauz ka pāni behte pāni ke hukm mein hai najāsāt padne se napāk na hoga jab tak najāsāt ki wajah se rang ya boo ya maza na badal jāye **Mas'ala:** Bade hauz mein aisi najāsāt padi jo dikhai na de jaise sharab Peshāb to us mein har taraf se wuzu kar sakte haiñ aur agar dekhne mein āti ho jaise pakhāna ya mara hua jānwar to jis taraf

wo najāsāt hai us taraf wuzu na karna behtar hai doosri taraf se wuzu kare **Mas’ala:** Bade hauz mein ek sath bahut se log wuzu kar sakte hain agar che wuzu ka pani us mein girta ho lekin nak, thook, khakhār, kulli us mein na dālna chahiye ke nazāfat (pakeezgi, safai) ke khilāf hai **Mas’ala:** Jo pani wuzu ya ghusl karne mein badan se gira wo pak hai magar usse wuzu ya ghusl jāiz nahiñ **Mas’ala:** Agar be wuzu shakhs ka hāth ya ungli ya pora ya nakhoon ya badan ka koi tukda jo wuzu mein dhoya jāta hai ba qasd (irāde se) ya bila qasd (baghair irāde se) deh dar deh se kam pani mein be dhoye huye pad jāye to wo pani wuzu aur ghusl ke lāiq na raha, isi tarah jis shakhs par nahana farz hai uske jism ka koi hissa bila dhula hua pani se chhoo jāye to wo pani wuzu aur ghusl ke kām ka na raha aur agar dhula hua hath ya badan ka koi hissa pad jāye to harj nahiñ **Mas’ala:** Pani mein hath pad gaya ya aur kisi tarah mustamal ho gaya ab ye chahein ke ye kām ka ho jāye to achha pani usse zyada us mein mila dein aur iska ye tareeqa bhi hai ke us mein ek taraf se pani dālein ke doosri taraf se beh jāyein to sab pani kām ka ho jayega **Mas’ala:** Chhote chhote gaddho mein pani hai aur us mein najāsāt padna māloom nahiñ to usse wuzu jāiz hai **Mas’ala:** Kāfir ki khabar ke ye pani pak ya napāk hai donoñ sooratoñ mein pani pak rahega ke ye uski asali hālat hai **Mas’ala:** Kisi darakht ya phal

ke nichode huye pāni se wuzu jāiz nahiñ jaise kele ya tarbooz ka pāni aur ganne ka ras **Mas'ala:** Jis pāni mein thodi si koi cheez mil gayi jaise gulāb, kewda, zafrān, mitti, bālu to isse wuzu wa ghusl jāiz hai **Mas'ala:** Koi rang ya zafrān pāni mein itna pad gaya ke kapda rangne ke qābil ho gaya to usse wuzu wa ghusl jāiz nahiñ **Mas'ala:** Pāni mein itna dudh pad gaya ke dudh ke jaisa rang ho gaya to wuzu wa ghusl jāiz nahiñ

KUÑWE KA BAYĀN

Mas'ala: Kuñwe mein kisi ādmi ya jānwar ka Peshāb ya behta hua khoon ya tādī ya sendhi ya kisi qism ki sharab ka qatra ya napāk lakdi ya najis kapda ya aur koi napāk cheez giri to uska kul pāni nikāla jāye (Khāniya waghaira)

KIN CHEEZOÑ SE KUÑWA NAPĀK HO JĀTA HAI?

Mas'ala: Jin chaupayoñ ka gosht nahiñ khāya jāta unke pakhāna Peshāb girne se kuñwa napāk ho jayega yuñhi murghi aur batakh ki beet se napāk ho jayega aur in sab soorato mein kul pāni nikala jāye **Mas'ala:** Jis kuñwe ka pāni napāk ho gaya uska ek qatra bhi agar Pāk kuñwe mein pad jāye to ye bhi napāk ho jayega jo hukm uska tha wo hi iska ho gaya yuñhi dol, rassi, gharha jin mein napāk

kuñwe ka pāni laga tha pāk kuñwe mein pade wo bhi napāk ho gaya

KAB KITNA PĀNI NIKĀLA JĀYE KE KUÑWA PĀK HO JĀYE?

Mas'ala: Kuñwe mein ādmi bakari ya kutta aur koi damwi (khoon wāla) jānwar unke barābar ya unse bada gir kar mar jāye to kul pāni nikāla jāye **Mas'ala:** Murgha, murghi, billi, chooha, chhipkali ya aur koi damwi jānwar us mein mar kar phool jāye ya phat jāye to kul pāni nikāla jāye **Mas'ala:** Agar ye sab bāhar mare phir kuñwe mein gire jab bhi yehi hukm hai yāni kul nikāla jāye

Mas'ala: Chhipkali ya choohe ki dum kat kar kuñwe mein giri agarche phooli phati na ho kul pāni nikāla jāye lekin agar iski jad mein mom laga diya ho to bees dol nikāla jāye **Mas'ala:** Billi ne choohe ko pakda aur zakhmi kar diya phir usse chhoot kar kuñwe mein gira kul pāni nikāla jāye **Mas'ala:** Kachha bachha ya jo bachha murda paida hua kuñwe mein gir jāye to sab pāni nikāla jāye agarche girne se pehle nehla diya gaya ho **Mas'ala:** Suar (pig) kuñwe mein gira chāhe zinda hi nikal āya kul pāni nikāla jāye **Mas'ala:** Suar ke siwa koi aur jānwar jiska jhootha napāk hai (jaise sher, bhediya, geedad, kutta) kuñwe mein gira aur uske badan par kisi najāsāt ka laga hona yaqeeni taur par mālloom nahiñ aur uska muñh pāni mein na pada to pāni pāk hai iska

istemāl jāiz hai magar ahtiyātan bees dol nikālna behtar hai **Mas'ala:** Koi jānwar jiska thook najis hai (jaise kutta, sher, cheetah, geedad, bhediya) agar kuñwe mein gira aur uska muñh pāni se laga to kuñwa napāk ho gaya kul pāni nikāla jāye **Mas'ala:** Gadha ya khachchar kuñwe mein gira aur zinda nikal āya to uska muñh agar pāni mein pada to kuñwa napāk ho gaya kul pāni nikāla jāye aur agar muñh na pada to bees dol pāni nikāle **Mas'ala:** Chhuti hui murghi kuñwe mein giri aur zinda nikal āi to chalees dol pāni nikāla jāye **Mas'ala:** Jin jānwaroñ ka jhootha pāk hai jaise bhed, bakari, gāy, bhaiñs, hiran, neelgāye in mein se koi kuñwe mein gire aur zinda nikal āye to kuñwa pāk hai lekin bees dol pāni nikāleñ **Mas'ala:** Jin jānwaroñ ka jhoota makrooh hai jaise chhipkali, billi, chooha ya sāñp kuñwe mein gire aur zinda nikal āye to bees dol pāni nikāla jāye **Mas'ala:** Koi jānwar chhota ho ya bada agar kuñwe mein gire aur uske badan par najāsāt ka laga hona yaqeeni taur par mālloom ho to kuñwa napāk ho jayega aur kul pāni nikāla jayega jaise murghi ne pakhāna kureda aur fauran pāoñ sāf hone se pehle kuñwe mein giri kuñwa najis ho gaya kul pāni nikāla jāye ya jaise choohe ne pakhāna ke hauz mein ghota khaya aur fauran kuñwe mein gira kul pāni nikāla jāye kyuñ ke najāsāt padne se napāk hua na ke choohe murghi ke girne se **Mas'ala:** Kuñwe mein wo jānwar gira

jiska jhoota pāk hai jaise bakri waghaira ya jhoota makrooh hai jaise murghi, chooha waghaira aur pāni kuchh na nikāla aur wuzu kar liya to wuzu ho jayega **Mas'ala:** Joota (shoes) ya gend (ball) kuñwe mein gira aur uska najis hona yaqeeni hai to kul pāni nikāla jāye warna bees dol mehaz najis hone ka khayāl moatabar nahiñ **Mas'ala:** Murghi ka tāza anda jis par abhi tari bāgi ho pāni mein gir jāye pāni najis na hoga jab ke pet ki tari ke ilawa koi aur najāsāt na lagne pāye yuñhi bakari ka bachha paida hote hi pāni mein gira aur mara nahiñ to bhi pāni napāk na hoga **Mas'ala:** Udne wāle halāl jānwar jaise kabootar ya chidiya ki beeth ya shikari parind jaise cheel, shakra, bāz ki beeth kuñwe mein gir jāye to kuñwa napāk na hoga yuñhi choohe aur chamgadam ke Peshāb se bhi napāk na hoga **Mas'ala:** Peshāb ki bahut bāreek bāreek bundkiyāñ misl sooi ki nok aur najis gubār padne se napāk na hoga (Bahare Shari'at waghaira)

Mas'ala: Pāni ka jānwar jaise machhli, mendhak waghaira jo pāni mein paida hota hai agar kuñwe mein mar jāye ya mara hua gir jāye to pāni napāk na hoga chāhe phool phat jāye lekin agar phat kar uske reze pāni mein mil jāyein to is pāni ka peena harām hai **Mas'ala:** Khushki aur pāni ke mendhak ke ek hukm hai yāni uske marne balki sadne se bhi pāni najis na hoga lekin jungle

ka bada mendhak jis mein behne ke qābil khoon hota hai uska hukm choohe ki misl hai pāni ke mendhak ki ungliyon ke beech jhilli hoti hai aur khushki ke nahiñ

Mas'ala: Jiski paidaish pāni ki na ho magar pāni mein rehta ho jaise batt (battakh) uske mar jāne se pāni najis ho jayega **Mas'ala:** Choocha, chhachhundar, chidiya, chhipkali, girgit ya inke barābar ya inse chhota koi jānwar damwi kuñwe mein gir kar mar jāye aur abhi phoola ya phata na ho to bees dol se tees dol tak pāni nikāla jāye aur agar phool ya phat jāye to kul pāni nikāla jāye **Mas'ala:** Kabootar ya billi ya murghi gir kar mar jāye aur phate ya phoole nahiñ to chalees dol se sāth dol tak pāni nikāla jāye inke bhi phoolne ya phatne mein kul pāni nikāla jayega **Mas'ala:** Do choohe gir kar mar jāyein aur abhi phoole ya phate na hon to bees se tees dol tak pāni nikāla jāye aur teen ya chār ya pāñch hon to chalees dol se sāth tak aur chhe hon to sab pāni nikāla jāye **Mas'ala:** Do billiyañ gir kar mar jāyein to kul pāni nikāla jāye **Mas'ala:** Be wuzu aur jis ādmi par ghushl farz hai agar bila zarurat kuñwe mein utre aur uske badan par najāsāt na lagi ho to bees dol nikāla jāye aur agar dol nikāl ne ke liye utra to kuchh nahiñ **Mas'ala:** Kuñwe mein ādmi gira aur zinda nikal āya aur uske badan ya kapde par koi najāsāt na thi to kuñwa pāk hai bees dol pāni nikāl dein **Mas'ala:** Jin jānwaron mein behta hua

khoon nahiñ hota jaise machchhar makkhi waghaira unke marne se pāni najis na hoga **Fāida:** Makkhi sālān waghaira meiñ gir jāye to usko dubo kar pheñk deiñ aur sālān ko kām meiñ lāyeiñ **Mas’ala:** Murdār ki haddi jis meiñ gosht ya chiknai lagi ho pāni meiñ gir jāye to wo pāni napāk ho gaya kul nikāla jāye aur agar gosht ya chiknai na lagi ho to pāk hai magar suar ki haddi se mutlaqañ napāk ho jayega chahe gosht ya chiknai lagi ho ya na lagi ho **Mas’ala:** Bachhe ne ya kāfir ne pāni meiñ hath dāl diya to agar hath ka najis hona mālloom hai jab to zāhir hai ke pāni napāk ho gaya warna najis to na hua magar dusre pāni se wuzu karna behtar hai **Mas’ala:** Meñgni aur gobar aur leed agarche napāk haiñ magar inka qaleel māf hai pāni ki napāki ka hukm na diya jayega

KUÑWE SE KUL PĀNI NIKĀLNE KA MATLAB

Mas’ala: Kul pāni nikālne ka ye matlab hai ke itna pāni nikāl liya jāye ke ab dol dāleiñ to ādha bhi na bhare uski mitti nikālne ki zarurat nahiñ na deewar dhoñe ki zarurat ke wo pāk ho gai **Mas’ala:** Ye jo hukm diya gaya ke itna pāni nikāla jāye iska ye matlab hai ke wo cheez jo kuñwe meiñ giri pehle usko nikāl leiñ phir utna pāni nikāleiñ agar wo cheez usi meiñ padi rahi to kitna hi pāni nikāleiñ bekār hai **Mas’ala:** Jis kuñwe ka dol muqarrar hai dol ki ginti usi se ki jāye chāhe chhota ho ya bada aur agar us kuñwe ka koi khās dol mugarrar nahiñ to itna bada dol

ho ke jismein ek sa'a (4.94 kg) pāni ā jāye **Mas'ala:** Dol bhara hua nikālne zaroori nahiñ agar kuchh pāni chhalak kar gir gaya ya tapak gaya magar jitna bacha wo ādhe se zyada hai to wo poora hi dol gina jayega **Mas'ala:** Chhote bade mukhtalif doloñ se pāni nikāla to hisāb karke ek sa'a fi dol ya muqarrar dol ke barābar kar lein **Mas'ala:** Jis kuñwe ka pāni napāk ho gaya us mein se jitna pāni nikālne ka hukm hai utna nikāl liya gaya to ab wo rassi dol jisse pāni nikāla hai pāk ho gaya dhoñe ki zarurat nahiñ **Mas'ala:** Jo kuñwa aisa hai ke uska pāni toot'ta hi nahiñ chāhe kitna hi nikālein agar us mein najāsāt pad gai ya usmein koi aisa jānwar mar gaya jismein kul pāni nikālne ka hukm hai to aisi hālat mein hukm ye hai ke pehle ye mālloom kar lein ke kitna pāni hai jitna ho sab nikāl diya jāye nikālte waqt jitna zyada hota gaya uska kuchh aitebār nahiñ maslan ye mālloom kar liya ke hazār dol hai to hazār dol nikāl dein kuñwa pāk ho jayega aur ye mālloom karna ke is waqt kitna pāni hai uska tareeqa ye hai ke do musalman parhezgār jinko ye mahārat ho ke bata sakein ke is kuñwe mein itna pāni hai wo jitne dol batayein utna hi nikāl dein kuñwa pāk ho jayega, ek tareeqa ye bhi hai ke pāni ki gehrai kisi lakdi ya rassi se nāp lein aur phir chand ādmi bahut furti se sau dol nikāl lein phir nāpein jitna kam ho jāye usi hisāb se pāni nikāl lein jaise pehli martaba nāp ne se mālloom

hua ke das hath pāni hai phir sau dol nikāl ne ke bād nāpa to nau hath reh gaya to mālloom hua ke das sau yāni hazār dol nikāl deīñ to das hath pāni nikal jayega aur kuñwa pāk ho jayega **Mas’ala:** Kuñwe meīñ mara hua jānwar nikla to agar uske girne ka waqt mālloom hai to usi waqt se pāni najis hai iske bād agar kisi ne usse wuzu ya ghusl kiya to na wuzu hua na ghusl, us wuzu aur ghusl se jitni namazeīñ padhi wo sab na hui unheīñ phir padheīñ yuñhi us pāni se kapde dhoye ya kisi aur tarah se badan par ya kapde par laga to kapde aur badan ka pāk karna zaroori hai aur unse jo namazeīñ padhi unka phir se padhna farz hai aur agar girne ka waqt mālloom nahiñ to jis waqt se dekha gaya us waqt se najis thhehrega agarche phoola phata ho usse pehle pāni najis nahiñ aur pehle jo wuzu ya ghusl kiya ya kapde dhoye to kuchh harj nahiñ āsani ke liye isi par āmal hai

NAJĀSATOÑ KA BAYĀN

NAJĀSATE GHĀLEEZA KE AHKĀM

Najāsat ki do qismeīñ haiñ ek ghaleeza dusra khafeefa, najāsate ghaleeza agar kapde ya badan par ek dirham se zyada lag jāye to uska pāk karna farz hai be pāk kiye namaz na hogi aur agar dirham ke barābar hai to pāk karna wajib hai ke be pāk kiye namaz padhi to makroohe

tehreemi wajibul iāda (yāni aisi namaz phir se dohrana wajib hai) aur agar dirham se kam hai to pāk karna sunnat hai ke be pāk kiye namaz ho Jayegi magar khilāfe sunnat hogi ke jiska dohrana behtar hai **Mas’ala:** Agar najāsāt gādhi (daldār) hai jaise pakhāna leed gobar to dirham ke barābar ya kam zyada ka ye matlab hai ke wazan mein itni ho aur agar najāsāt patli ho jaise Peshāb sharab to dirham se murād uski lambai chaudai hai, dirham ka wazan shari'at mein is jagah 4.5 māsha hai aur zakāt mein 3 māsha 1.5 ratti aur dirham ki lambai chaudai se yahañ murād taqreeban hatheli ki gehrai barābar jagah hai jo ek rupya (purane sikke) ke phailaw ke barābar jagah hoti hai

NAJĀSATE KHAFFEEFA KE AHKĀM

Najāsate khafeefa kapde ke jis hissa maslan āasteen, dāman, kali, collar mein jis uzv maslan hath, pair, sar mein lagi ho uske chaudai se kam mein ho to muāf hai yāni namaz ho jāyegi aur agar poori chauthai mein ho to be dhoye namaz na hogi (Ālamgeeri Waghaira)

NAJĀSATE GHALLEEZA WA KHAFFEEFA KA FARQ KAB?

Mas’ala: Najāsate ghaleeza wa khafeefa ka farq kapde aur badan par lagne mein hai lekin agar kisi patli cheez jaise pāni sirka doodh mein ek qatra bhi pad jāye chāhe

ghaleeza ho ya khafeefa to sab ko bilkul najis kar degi jab tak ke wo cheez deh dar deh na ho

NAJĀSATE GHALEEZA KYA KYA CHEEZEIN HAIN?

Ādmi ke badan se jo aisi cheez nikle jisse wuzu ya ghusl jāta rahe wo najāsate ghaleeza hai pakhāna, Peshāb, behta khoon, peep, muñh bhar qay, haiz wa nifas wa istehaza ka khoon, mani, mazi, wadi, dukhti āāñkh ka pāni, nāf ya pistān ka pāni jo dard se nikle, khushki ke har jānwar ka behta khoon khwāh halāl ho ya harām hatta ke girgit chhipkali tak ka khoon aur murdār ki charbi, murdār ka gosht aur harām chaupaye jaise kutta billi sher cheeta lomdi bhediya gadha khachchar hathi suwar in sab ka pakhāna Peshāb aur ghode ki leed aur har halāl chaupaye ka pakhāna jaise gāye bhaiñs ka gobar bakri ooñt neel gāy bārah singha hiran ki mengani aur jo parinda uncha na ude jaise murgha aur battakh khwāh chhoti ya badi in sab ki beeth aur har qism ki sharab aur nasha lāne wāli tādī aur sendhi sānp ka pakhāna Peshāb aur us jungli sānp aur jungli mendhak ka gosht jinmeiñ behta khoon hota hai agarche zibah kiye gaye hoñ yuñhi unki khāl agarche pakāi gai ho aur suwar ka gosht haddi khāl bāl agarche zibah kiya gaya ho ye sab najāsate ghaleeza haiñ (Ālamgeeri waghaira)

Mas'ala: Doodh peete ladke aur ladki ka Peshāb najāsate ghaleeza hai ye jo awām mein mashhoor hai ke doodh peete bachhe ka Peshāb pāk hai ye bilkul ghalat hai

Mas'ala: Sheerkhwār bachhe ne doodh ki qay (ulti) ki agar muñh bhar hai to najāsate ghaleeza hai **Mas'ala:** Chhipkali aur girgit ka khoon najasate ghaleeza hai

Mas'ala: Hathi ki soond ki rutoobat aur sher kutte cheete aur doosre darinde chaupayon ka luāb (thook) najasate ghaleeza hai **Mas'ala:** Najasate ghaleeza

khafeefa mein mil jāye to kul ghaleeza ho jāyega **Mas'ala:** Kisi kapde ya badan par chand jagah najasate ghaleeza thi aur kisi jagah dirham ke barābar nahiñ

magar majmua dirham ke barābar hai to dirham barābar samjhi jāyegi aur zā'id hai to zā'id samji jāyegi, najasate khafeefa mein bhi majmua hi par hukm diya jayega

NAJASATE KHAFFEEFA KAUN KAUN SI CHEEZEIN HAIN?

Jin jānwaron ka gosht halāl hai jaise gāye, bail, bhaiñs, bhed, bakari, oonṭ, neelgāye waghaira inka Peshāb aur ghode ka Peshāb bhi aur jis parind ka gosht harām hai khwāh wo shikari ho ya na ho jaise kauwa, cheel, shikra, bāz, behari iski beeth (chidiyon ka pakhāna) najasate khafeefa hai **Mas'ala:** Harām jānwaron ka doodh najis hai albatṭa ghodi ka doodh pāk hai magar khana jāiz nahiñ **Mas'ala:** Jo halāl parinde unche udte hain jaise kabootar, fākhta, maina, murghābi, bāz inki beeth pāk

hai **Mas'ala:** Chamgadad ki beeth aur Peshāb donoñ pāk haiñ **Mas'ala:** Machhali aur pāni ke deegar jānwar aur khatmal aur machchhar ka khoon pāk hai **Mas'ala:** Peshāb ki nihayat bāreek chheente sooi ke nok ke barābar ki badan ya kapde par pad jāye to kapda aur badan pāk rahega **Mas'ala:** Jis kapde par Peshāb ki aisi hi bāreek chheente pad gai agar wo kapda pāni mein pad gaya to pāni bhi napāk na hoga **Mas'ala:** Jo khoon zakhm se baha na ho wo pāk hai **Mas'ala:** Gosht, tilli, kaleji mein jo khoon reh gaya pāk hai aur agar ye cheezein behte khoon mein san jāyein to napāk haiñ baghair dhoye pāk na hoñgi **Mas'ala:** Agar namaz padhi aur jeb mein anda hai to agarche uski zardi khoon ho gai ho namaz ho jāyegi **Mas'ala:** Peshāb pakhāna ke bād dhele se istinja kar liya phir us jagah se paseena nikal kar badan ya kapde par laga to badan aur kapda napāk na hoñge **Mas'ala:** Napāk cheezoñ ka dhunwa agar kapde ya badan par lage to kapda aur badan najis na hoga **Mas'ala:** Rāste ka keechad pāk hai jab tak uska najis hona mālloom na ho, to agar pān ya kapde mein lage aur be dhoye namaz padh li namaz ho gai magar dho lena behtar hai **Mas'ala:** Sadak par pāni chhidka ja raha tha zameen se chheente ud kar kapde par padi najis na hua lekin dho lena behtar hai

JHOOTHE AUR PASEENE KA BAYĀN

KIS KIS KA JHOOTA PĀK HAI

Mas'ala: Ādmi chāhe junub (be ghusl) ho ya haiz wa nifās wāli aurat us ka jhoota pāk hai, Kāfir ka jhoota bhi pāk hai magar isse bachna chahiye jaise thook, reenth, khakhār ke pāk haiñ magar ādmi inse ghin karta hai

Mas'ala: Jin jānwaroñ ka gosht khaya jāta hai chaupaye ho n ya parind unka jhoota pāk hai jaise gāye, bail, bhaiñs, bakri, kabootar, teetar, bater waghaira **Mas'ala:** Jo murghi chhuti (khuli, āzad) phirti hai aur ghaleez par muñh dālti hai uska jhoota makrooh hai aur agar band rehti ho to pāk hai **Mas'ala:** Ghode ka jhoota pāk hai

KIN JĀNWAROÑ KA JHOOTA NAJIS HAI?

Mas'ala: Suwar, kutta, sher, cheeta, bhediya, hathi, geedad aur dusre darindoñ ka jhoota napāk hai

Mas'ala: Ghar meiñ rehne wāloñ jānwaroñ jaise billi, chooha, sānp, chhipkali ka jhoota makrooh hai **Mas'ala:** Pāni meiñ rehne wāle jānwaroñ ka jhoota pāk hai khwāh unki paidaish pāni meiñ ho ya na ho **Mas'ala:** Uдне wāle shikari jānwar (jaise shukra, bāz, behari, cheel waghaira) ka jhoota makrooh hai **Mas'ala:** Kauwa ka jhoota makrooh hai **Mas'ala:** Bāz, shukra, behari, cheel ko agar pāl kar shikār ke liye sikha liya ho aur choñch meiñ najāsāt na lagi ho to uska jhoota pāk hai

MASHKOOK WA MAKROOH JHOOTE KE BĀZ AHKĀM

Mas'ala: Gadhe khachchar ka jhootha mashkook hai isse wuzu nahiñ ho sakta **Mas'ala:** Jo jhoota pāni pāk hai usse wuzu wa ghusl jāiz hai magar junub ne baghair kulli kiye pāni piya to is jhoote pāni se wuzu najāiz hai isliye ke mustamal ho gaya **Mas'ala:** Achha pāni hote huye makrooh pāni se wuzu wa ghusl makrooh hai aur agar achha pāni maujood nahiñ hai to koi haraj nahiñ

Mas'ala: Makrooh jhoote ka khana peena mālḍār ke liye makrooh hai ghareeb mohtāj ko bila karāhat jāiz hai

Mas'ala: Achha pāni hote huye mashkook pāni se wuzu wa ghusl jāiz nahiñ aur agar achha pāni na ho to mashkook hi se wuzu ghusl kareĩñ aur tayammum bhi kareĩñ, is soorat mein wuzu wa ghusl mein bhi niyyat karni zaroori hogi aur faqat tayammum ya faqat wuzu wa ghusl kāfi na hoga balki donoñ karna hoga **Mas'ala:** Mashkook jhoota khana peena nahiñ chahiye **Mas'ala:** Mashkook pāni achhe pāni mein mil gaya to agar achha pāni zyada hai to usse wuzu ho sakta hai warna nahiñ Jo hukm jhoote ka wahi luāb wa paseena ka: Jiska jhoota napāk hai uska paseena aur luāb bhi napāk hai aur jiska jhoota pāk hai uska luāb aur paseena bhi pāk hai aur jiska jhoota makrooh hai uska luāb aur paseena bhi makrooh hai **Mas'ala:** Gadhe khachchar ka paseena agar kapde

meiñ lag jāye to kapda pāk hai chāhe kitna hi zyada laga ho

TAYAMMUM KA BAYĀN

Jiska wuzu na ho ya nahāne ki zarurat ho aur pāni par qudrat na ho to wuzu aur ghusl ki jagah tayammum kare, pāni par qudrat na hone ki chand soorateiñ haiñ:

Pehli soorat ye hai ke aisi beemari ho ke wuzu ya ghusl se uske badhne ya der meiñ achha hone ka sahi andesha ho chāhe usne khud āzmaya ho ke jab wuzu ya ghusl karta hai to beemari badhti hai ya kisi musalman parhezgār qābil hakeem ne keh diya ho ke pāni nuqsān karega to tayammum jāiz hai **Mas’ala:** Mehaz khayāl hi khayāl beemari badhne ka ho to tayammum jāiz nahiñ yuñhi kāfir ya fāsiq ya mamooli tabeeb ke kehne ka aitbār nahiñ

Mas’ala: Beemari meiñ agar thanda pāni nuqsān karta hai aur garm nuqsān na kare to garm pāni se wuzu aur ghusl zaroori hai tayammum jāiz nahiñ hān agar aisi jagah ho ke garm pāni na mil sake to tayammum kare, yuñhi agar thande waqt meiñ wuzu ya ghusl nuqsān karta hai aur garm waqt meiñ nuqsān nahiñ karta to thande waqt tayammum kare phir jab garm waqt āye to āinda ke liye wuzu kar lena chahiye, jo namaz us tayammum se padh li uske l’āda (dohrane) ki hājat nahiñ

Mas'ala: Agar sar par pāni dālna nuqsān karta hai to gale se nahaye aur poore sar ka masah kare **Mas'ala:** Agar kisi khās uzv mein pāni nuqsān karta hai aur bāqi mein nahiñ to jis mein nuqsān karta hai us par masah kare aur bāqi ko dhoye **Mas'ala:** Zakhm ke kināre kināre jahāñ tak pāni nuqsān na kare patti waghaira khol kar dhona farz hai hāñ agar patti kholne se nuqsān ho to patti par masah kare Doosri soorat ye hai ke yahañ chāroñ taraf ek ek meel tak pani ka pata nahiñ to tayammum jāiz hai **Mas'ala:** Agar ye gumān ho ke ek meel ke ander pāni hoga to talāsh kar lena zaroori hai bila talāsh ke tayammum jāiz nahiñ bila talāsh kiye tayammum karke namaz padh li aur talāsh karne par pāni mil gaya to wuzu karke namaz ka iyāda lāzim hai agar na mila to ho gai **Mas'ala:** Namaz padhne mein kisi ke pās pāni dekha aur gumān ghālib hai ke māngne se de dega to namaz tod kar pāni māñge Teesri soorat ye hai ke itni sardi ho ke nahāne se mar jāne ya beemar hone ka qawi andesha ho aur nahāne ke bād sardi ke nuqsān se bachne ka koi sāman bhi na ho to tayammum jāiz hai Chauthi soorat ye hai ke dushman ka khauf ho ke agar dekh lega to mār dalega ya māl chheen lega ya is ghareeb nadār ka qarz khwāh hai ke usey qaid kara dega ya us taraf sānp hai wo kāt khayega ya sher hai ke phād khayega ya koi badkār shakhs hai jo be ābrui karega to tayammum jāiz hai

Pānchwi soorat ye hai ke jungle mein dol rassi nahiñ ke pāni bhare to tayammum jāiz hai Chhathi soorat ye hai ke pyās ka khauf ho yāni pāni to hai lekin agar is pāni ko wuzu ya ghusl mein kharch kar dega to ye khud ya dusra musalman ya iska ya dusre musalman ka jānwar (chāhe jānwar aisa kutta hi kyun na ho jiska pālna jāiz hai) pyāsa reh jayega aur ye pyās khwāh abhi maujood ho ya āge chal kar hogi ke rāh aisi hai ke door tak pāni ka pata nahiñ to tayammum jāiz hai **Mas’ala:** Pāni maujood hai magar āta ghooñdhne ki zarurat hai jab bhi tayammum jāiz hai, shorbe ki zarurat ke liye tayammum jāiz nahiñ **Mas’ala:** Badan ya kapde par itni najāsāt hai ke jitni najāsāt ke hote huye namaz nahiñ aur pāni sirf itna hai ke chāhe wuzu kare ya najāsāt door kare to pāni se najāsāt dhoye aur phir dhoñe ke bād tayammum kare, pāk karne se pehle tayammum na hoga agar pehle kar liya hai to phir kare Sātwi soorat ye hai pāni mahenga ho yāni wahañ jis bhāv (price) bikta hai usse doguna dām māngta hai to tayammum jāiz hai aur agar dām (price) mein itna farq na ho yāni doogune se kam mein mile to tayammum jāiz nahiñ **Mas’ala:** Pāni mol milta hai aur uske pās hājāt zaruriya se zyada dām (paisa) nahiñ to bhi tayammum jāiz hai Āthwi soorat ye hai ke pāni talāsh karne mein qāfila nazar se ghāib ho jayega ya rel chhoot jāyegi to tayammum jāiz hai Nawi soorat ye hai ke ye

gumān ke wuzu ya ghusl karne mein Eidain ki namaz jāti rahegi to tayammum jāiz hai khwāh yoon ke imām padh kar fārigh ho jayega ya zawāl ka waqt āa jayega donoñ sooraton mein tayammum jāiz hai **Mas'ala:** Agar ye samjhe ke wuzu karne mein zuhar ya maghrib ya isha ya juma ki pichhali sunnaton ka ya chāsht ki namaz ka waqt jāta rahega tayammum kar ke padh le Daswi soorat ye ke ādmi mayyit ka wali na ho aur dar ho ke wuzu karne mein namaze janaza na milega to tayammum jāiz hai **Mas'ala:** Masjid mein so gaya aur nahāne ki zarurat ho gai to āāñkh khulte hi jahāñ tha wahi fauran tayammum karke nikal aye der karna harām hai **Mas'ala:** Quran majeed chhoone ke liye ya sajda-e-tilāwat ya sajda-e-shukr ke liye tayammum jāiz nahiñ jab ke pāni par qudrat ho **Mas'ala:** Waqt itna tang ho gaya ke wuzu ya ghusl karega to namaz qaza ho jāyegi to chahiye ke tayammum karke namaz padh le aur phir wuzu ya ghusl karke i'āda karna lāzim hai **Mas'ala:** Aurat haiz ya nifās se pāk hui aur pāni par qādir nahiñ to tayammum kare **Mas'ala:** Itna pani mila jisse wuzu ho sakta hai aur nahāne ki zarurat hai to is pāni se wuzu kar lena chahiye aur ghusl ke liye tayammum kare

TAYAMMUM KA TAREEQA

Tayammum ki niyyat se "Bismillah" keh kar kisi aisi pāk cheez par jo zameen ki qism se ho donoñ hath mār kar

ulat le agar zyada gard lag gai ho to hath jhād le aur us se sāre muñh ka masah kare phir doosri martaba yuñhi hath māreiñ aur nakhoon se le kar kohaniyoñ samet donoñ hath ka masah kareiñ tayammum ho gaya, tayammum meiñ sar aur pair par masah nahiñ kiya jāta tayammum meiñ sirf teen bāteiñ farz haiñ bāqi sunnat

Pehla farz: niyyat yāni ghusl wa wuzu ya donoñ ki pāki hāsil karne ka irāda, agar tayammum ki niyyat hath mārne ke bād ki to tayammum na hoga dil meiñ tayammum ka irāda farz hai aur sath hi zabān se bhi keh lena behtar hai maslan ye kahe ke tayammum karta hooñ be ghusl ya be wuzu ki napāki door hone aur namaz jāiz hone ke liye aur "Bismillah" keh kar mitti par hath māre

Dusra farz: sāre muñh par hath pherna ke bāl barābar koi jagah bāqi na reh jāye nahiñ to tayammum na hoga

Teesra farz: donoñ hath ka kohniyoñ tak kohniyoñ samet masah karna agar zarra barābar bhi koi jagah reh gai to tayammum na hoga

Mas'ala: Dādhi mooñchh aur bhawoñ ke bāloñ par hath pherna zaroori hai **Mas'ala:** Muñh ki yahañ bhi wahi had hai jo wuzu meiñ hai lekin muñh ke ander tayammum nahiñ kiya jāta albatta donoñ hoñt par jitna muñh band karne ke bād khula rehta hai masah zaroori hai **Mas'ala:** Hath jhādne meiñ tāli na baje balki iski

soorat ye hai anguthe se angutha takrāye zā id gard jhad jāyegi **Mas'ala:** Agar ungliyoñ meñ gard na pahuñchi ho to khilāl karna farz hai nahiñ to sunnat aur isi tarah dādhi meñ bhi **Mas'ala:** Agar ek hi tayammum meñ wuzu aur ghusl donoñ ki niyyat kar li jab bhi kāfi hai donoñ ka ho jayega **Mas'ala:** Ghusl aur wuzu donoñ ka tayammum ek hi tarah hota hai

KIS CHEEZ SE TAYAMMUM JĀIZ HAI AUR KIS SE NAHIÑ?

Tayammum usi cheez se ho sakta hai jo jins zameen se ho aur jo cheez zameen ki jins se nahiñ usse tayammum nahiñ ho sakta **Mas'ala:** Jo cheez āag se jal kar rākh na hoti hai na pighalti hai na narm hoti hai wo zameen ki jins se hai usse tayammum jāiz hai lihāza mitti, gard, ret, baloo, choona, surma, hartāl, gandhak, murda sang, geru, patthar, zabarjad, firoza, aqeeq, jamurd waghaira jawāhar se tayammum jāiz hai agarche un par gubār na ho **Mas'ala:** Jis mitti se tayammum kiya jāye uska pāk hona zaroori hai yāni na us par kisi najāsāt ka asar ho na ye ho ke mehaz khushk hone se asar najāsāt jāta raha ho **Mas'ala:** Jis cheez par najasat giri aur sookh gai usse tayammum na hoga agarche najasat ka asar bāqi na ho albatta namaz us par padh sakte haiñ **Mas'ala:** Ye weham ke kabhi najis hui hogi fizool hai iska aitbār nahi **Mas'ala:** Rākh se tayammum jāiz nahiñ **Mas'ala:** Agar khāk meñ rākh mil jāye aur khāk zyada ho to tayammum

jāiz hai nahiñ to nahiñ **Mas'ala:** Bheegi mitti se tayammum jāiz hai jab ke mitti ghālib ho **Mas'ala:** Agar kisi lakdi ya kapde waghaira par itni gard hai ke hath mārne se ungliyoñ ka nishān ban jāye to us par tayammum jāiz hai **Mas'ala:** Gach ki deewar par tayammum jāiz hai **Mas'ala:** Pakki eiñt se tayammum jāiz hai **Mas'ala:** Zameen ya patthar jal kar siyāh ho jāye to isse tayammum jāiz hai yuñhi agar patthar jal kar rākh ho jāye isse bhi jāiz hai

TAYAMMUM TODNE WĀLI CHEEZEIÑ

Jin cheezoñ se wuzu toot'ta hai ya ghusl wājib hota hai unse tayammum bhi jāta rahega aur ilawa inke pāni par qudrat hone se bhi tayammum toot jayega **Mas'ala:** Kisi aise muqām par guzra ke pāni ek meel ke ander tha tayammum toot gaya pāni tak pahuñchna zaroori nahiñ albatta sone ki hālat mein pāni par guzarne se na tootega **Mas'ala:** Mareez ne ghusl ka tayammum kiya tha aur ab itna tandrust ho gaya ke nahana nuqsan na karega to tayammum jāta raha **Mas'ala:** Itna pāni mila ke āza-e-wuzu sirf ek bār dho sakta hai to tayammum jāta raha aur isse kam to nahiñ yuñhi ghusl ke tayammum karne wāle ko itna pāni mila ke ghusl ke farāiz ko bhi kāfi nahiñ to tayammum na gaya warna tayammum jāta raha **Mas'ala:** Kisi ne ghusl aur wuzu donoñ ke liye ek hi tayammum kiya tha phir wuzu todne wāli koi cheez pāi

gai ya itna pāni pāya jisse sirf wuzu kar sakta hai ya beemar tha aur ab tandurust ho gaya ke wuzu nuqsnān na karega aur ghusl se zarar hoga to sirf wuzu ke haq mein tayammum jāta raha ghusl ke haq mein bāqi hai

KHUF YĀNI MOZE PAR MASAH KA BAYĀN

Jo shakhs moze pehne huye ho wo agar wuzu mein bajaye pāoñ dhoñe ke mozoñ par masah kare to jāiz hai **Mas'ala:** Jis par ghusl farz hai wo mozoñ par masah nahiñ kar sakta **Mas'ala:** Masah karne ke liye chand shartein haiñ

- 1) Moze aise hoñ ke takhne chhup jāye isse zyada hone ki zarurat nahiñ aur agar do ek angul kam ho jab bhi masah durust hai aedi na khuli ho
- 2) Pāoñ se chipta ho ke usko pehan kar āsani ke sath khoob chal phir sakein
- 3) chamde ka ho ya sirf tala chamde ka ho aur bāqi hissa kisi aur dabeez cheez ka kirmich waghaira
- 4) Wuzu kar ke pehna ho yāni agar moza be wuzu pehna tha to masah nahiñ kar sakta

Mas'ala: Hindustan mein jo umooman sooti ya ooni moze pehne jāte haiñ un par masah jāiz nahiñ unko utār kar pāoñ dhoñna farz hai **Mas'ala:** Tayammum kar ke

moze pehne gaye masah jāiz nahiñ 5) Na hālate janābat mein pehna ho na bād pehanne ke junooob hua ho 6) Muddat ke andar ho aur uski muddat muqem ke liye ek din rāt hai aur musafir ke wāste teen din rāt **Mas'ala:** Moza pehanne ke bād pehli martaba jo hadas (be wuzu hona) hua us waqt se is muddat ka shumār hoga maslan subah ke waqt moza pehna aur zuhar ke waqt pehli bār hadas hua to muqem dusre din ke zuhar tak masah kare aur musafir chauthi din ki zuhar tak Koi moza pāoñ ki chhoti teen ungliyoñ ke barābar phata na ho yāni chalne mein teen angul badan zāhir na hota ho **Mas'ala:** Moza phhat gaya ya seewan khul gai aur waise pehne rehne ki hālat mein teen angul pāoñ zāhir nahiñ hota magar chalne mein teen angul dikhai deta hai to masah jāiz nahiñ yāni phhate moze mein teen angul se kam pāoñ khule to masah jāiz hai aur teen angul ya usse zyada khule to jāiz nahiñ **Mas'ala:** Takhne ke upar moza chāhe kitna hi phhata ho kuchh harj nahiñ masah ho sakta hai phhatne ka aitbār takhne se neech ke hissoñ mein hai

MASAH KA TAREEQA

Masah ka tareeqa ye hai ke hāth tar karke dahine hath ki teen ungliyañ pāñv ke moze ki peeth ke sire par rakh kar pindali ki taraf kheenche kam se kam teen angul kheenche aur sunnat ye hai ke pindali tak pahuñchaye

aur bāyeiñ hath se bāyeiñ pair par isi tarah kare

Mas'ala: Masah meiñ do farz haiñ:

- 1) Har moze ka masah hāth ki chhoti teen ungliyoñ ke barābar hona
- 2) Masah moze ki peeth par hona

Mas'ala: Masah meiñ sunnat teen bāteiñ haiñ:

- 1) Hāth ki poori teen ungliyoñ ke pet se masah karna
- 2) Ungliyoñ ko kheeñch kar pindli tak le jāna
- 3) Masah karte waqt ungliyoñ ko khuli rakhna

Mas'ala: Angrezi joote boot (shoes) par masah jāiz hai agar takhne usse chhupe hoñ

Mas'ala: Imama, burqa, naqāb aur dastāna par masah jāiz nahiñ

MASAH MOZA KIN CHEEZOÑ SE TOOT'TA HAI?

- 1) Jin cheezoñ se wuzu toot ta hai unse masah bhi jāta rehta hai
- 2) Masah ki muddat poori ho jāne se masah jāta rehta hai aur us soorat meiñ sirf pāoñ dho lena kāfi hai phir se poora wuzu karne ki zarurat nahiñ behtar ye hai ke poora wuzu kar le

- 3) Moza utār dene se masah toot jāta hai chāhe ek hi utāra ho
- 4) **Mas’ala:** Wuzu ki jagahoñ meiñ phatan ho ya phoda ya aur koi beemari ho aur pāni bahāna nuqsān karta ho ya sakht takleef hoti ho aur koi beemari ho to bheega hath pher lena kāfi hai aur agar ye bhi nuqsān karta ho to us par kapda dāl kar kapde par masah kare aur jo ye bhi muzir ho to muāf hai aur agar is meiñ koi dawa bhar li to iska nikālna zaroori nahiñ is par se pāni baha dena kāfi hai

HAIZ KA BAYĀN

HAIZ KI TAREEF

Mas’ala: Bāligh aurat ke āge ke maqām se jo khoon ādi (ādatan) taur par nikalta hai aur beemari ya bachha paida hone ki wajah se na ho use haiz kehte haiñ aur beemari se ho to istehāza (wo khoon jo beemari ki wajah se haiz ke dinoñ ke siwa aur dusre dinoñ meiñ bhi āta hai) aur bachha hone ke bād ho to nifās kehte haiñ

HAIZ KI MUDDAT

Mas’ala: Haiz ki muddat kam se kam teen din teen rāteiñ haiñ yāni poore 72 ghante ek minute bhi agar kam hai to haiz nahiñ aur zyada se zyada das din das rāteiñ haiñ **Mas’ala:** 72 ghante se zara bhi pehle khatm ho jāye

to haiz nahiñ balki istehāza hai hān agar subah ko kiran chamakte hi shuru hua aur teen din teen rāteiñ poori hokar kiran chamakne hi ke waqt khatm hua to haiz hai aur is soorat mein 72 ghanta poori hona zaroori nahiñ albatta kisi aur waqt shuru ho to ghanton hi se shumār hoga aur 24 ghanta ka ek din rāt liya jayega **Mas’ala:** Dus rāt din se kuchh bhi zyada khoon āya to agar ye haiz pehli martaba use āya hai to dus din tak haiz hai bād ka istehāza aur agar pehle use haiz ā chuke haiñ aur ādat dus din se kam ki thi to ādat se jitna zyada hua istehāza hai, ise yoon samjho ke pāñch din ki ādat thi ab āya dus din to kul haiz hai aur bārah din āya to pāñch din haiz ke bāqi sāt din istehāza ke aur agar ek hālat muqarrar na thi balki kabhi chār din āya kabhi pāñch din āya to pichhle bār jitna din āya utne hi din haiz ke samjhe jāyeiñ bāqi istehāza haiñ **Mas’ala:** Ye zaroori nahiñ ke muddat mein har waqt khoon jāri rahe jab bhi haiz ho balki agar bāz bāz waqt āye tab bhi hai

HAIZ ĀNE KI UMR

Mas’ala: Kam se kam nau (9) baras ki umr se haiz shuru hoga aur intehai umr haiz āne ki pachpan (55) sāl ki umr hai, is umr wālī ko āyesa aur is umar ko sanne ayās kehte haiñ (Ālamgeeri) **Mas’ala:** Nau baras ki umr se pehle jo khoon āya wo istehāza hai yun hi pachpan sāl ki umar ke bād khoon āye to wo istehāza hai albatta agar pachpan

baras ki umr ke bād khālis khoon āye ya jaise ke pehle āta tha usi rang ka āya to haiz hai (Ālamgeeri waghaira) **Mas'ala:** Hamal wāli ko jo khoon āya istehāza hai yun hi bachha hote waqt jo khoon āya aur abhi bachha ādhe se zyada bāhar nahiñ nikla to wo istehāza hai **Mas'ala:** Do haizoñ ke darmiyān kam se kam poore 15 din ka fāsila zaroori hai yuñhi nifās wa haiz ke darmiyān bhi 15 din ka fāsila zaroori hai to agar nifās khatm hone ke bād 15 din poore na huye the ke khoon āya to ye istehāza hai **Mas'ala:** Haiz us waqt shumār kiya jayega jab ke khoon farz-e-khārij mein āa gaya to agar koi kapda rakh liya jiski wajah se khoon farz-e-khārij mein nahiñ āya dakhil hi mein ruka raha to jab tak kapda na nikalegi haiz wāli na hogi namazein padhegi roza rakhegi

HAIZ KE RANG

Mas'ala: Haiz ke chhe rang haiñ siyāh, surkh, sabz, zard, gadla, mateela, safed rang ki rutoobat haiz nahiñ

Mas'ala: Dus din ke andar rutoobat mein zara bhi mailapan hai to wo haiz hai aur agar das din rāt ke bād bhi mailapan bāqi hai to ādat wāli ke liye jo din ādat ke haiñ utne din haiz ke aur ādat ke bād wāle istehāza aur agar kuchh ādat nahiñ to das din rāt haiz bāqi istehāza

Mas'ala: Jis aurat ko umr bhar khoon āya hi nahiñ ya āya magar teen din se kam āya to umr bhar wo pāk hi rahi

aur agar ek bār teen din rāt khoon āya phir kabhi na āya to wo faqat teen din rāt haiz ke haiñ bāqi hamesha ke liye pāk

NIFĀS KA BAYĀN

NIFĀS KI TAREEF AUR MUDDAT

Nifās yāni wo khoon jo bachha janne (paida hone) ke bād āta hai iski kami ki jānib koi muddat muqarrar nahiñ ādhe se zyada bachha nikalne ke bād ek ān bhi khoon āya to wo nifās hai aur zyada se zyada nifās ka zamana chalees din rāt hai **Mas’ala:** Nifās ka shumār us waqt se hoga jab ke ādhe se zyada bachha nikal āya Tambeeh: Is bayān mein jāhāñ bachha hone ka lafz āyega is ka matlab ādhe se zyada bachha bāhar ā jāna hai **Mas’ala:** Kisi ko chalees din se zyada khoon āya to agar usko pehli bār bachha paida hua hai ya ye yād nahiñ ke isse pehle bachha paida hone mein kitne din khoon āya tha to donoñ sooratoñ mein chalees din rāt nifās hai bāqi istehāza aur jo pehli ādat mālloom hai to ādat ke dinoñ tak nifās hai aur jitna zyada din āya wo istehāza hai jaise ādat 30 din ki thi is bār 45 din āya to 30 din nifās ke aur 15 din istehāza ke haiñ

Mas’ala: Bachha paida hone se pehle jo khoon āya wo nifās nahiñ balki istehāza hai agar che bachha ādha bāhar ā gaya ho **Mas’ala:** Hamal sāqit hone se pehle kuchh

khoon āya kuchh bād ko to pehle wāla istehāza hai bād wāla nifās hai lekin ye us soorat mein hai jab koi uzv ban chuka ho warna pehle wāla agar haiz ho sakta hai to haiz hai nahiñ to istehāza **Mas'ala:** Chalees din ke andar kabhi khoon āya kabhi nahiñ to sab nifās hi hai agarche 15 din ka fāsila ho jāye **Mas'ala:** Is ke rang ke bāre mein wo hi ahkām haiñ jo haiz mein bayan huye

HAIZ WA NIFĀS KE AHKĀM

Mas'ala: Haiz wa nifās ki hālat mein namaz padhna roza rakhna harām hai **Mas'ala:** In dinoñ mein namazein muāf haiñ inki qaza bhi nahiñ albatta rozon ki qaza aur dinoñ mein rakhna farz hai **Mas'ala:** Namaz ke waqt mein wuzu kar ke itni der tak zikre ilāhi durood sharef aur dusre wazeefe padh liya kare jitni der namaz padha karti thi tāki ādat rahe **Mas'ala:** Haiz wa nifās wāli ko Quran majeed padhna dekh kar ho ya zabāni aur uska chhoona agarche jild ya choli ya hāshiya ko ungli ki nok ya badan ka koi hissa lage ye sab harām hai **Mas'ala:** Kāghaz ke parcha par koi āyat likhi ho uska chhoona bhi harām hai **Mas'ala:** Quan majeed juzdān mein ho to us juzdān ke chhoone mein harj nahiñ **Mas'ala:** Is hālat mein Quran majeed aur deeni kitaboñ ke chhoone ke sab ahkām wahi haiñ ho jo be ghusl wāle ke haiñ jiska bayān ghusl mein guzra **Mas'ala:** Moallima ko haiz wa nifās ho to ek ek kalima sāns tod tod kar padha de aur hijje karane

meiñ koi harj nahiñ **Mas'ala:** Is hālat meiñ dua-e-qunoot padhna makrooh hai **Mas'ala:** Quran majeed ke ilawa aur tamam azkār kalima shareef durood shareef waghaira padhna bila karāhat jāiz hai balki mustahab hai, wuzu ya kulli kar ke padhna behtar hai aur waise bhi harj nahiñ aur inke chhoone meiñ bhi harj nahiñ **Mas'ala:** Jima (humbistar hona) is hālat meiñ harām hai albatta letne baithne sath khane peene aur bosa lene meiñ harj nahiñ

ISTEHĀZA KA BAYĀN

ISTEHĀZA KI TAREEF AUR HUKM

Wo khoon jo aurat ke āge ke maqām se nikle aur haiz wa nifās ka na ho wo istehāza hai **Mas'ala:** Istehāza meiñ na namaz muāf hai na roza muāf hai na aisi aurat se jima harām hai **Mas'ala:** Istehāza agar is had tak pahuñch gaya ke isko itni mohlat nahiñ milti ke wuzu karke farz namaz ada kar sake to namaz ka poora ek waqt shuru se ākhir tak isi hālat meiñ guzar jāne par usko mazoor kaha jayega ek wuzu se us waqt meiñ jitni namazeiñ chāhe padheñ, khoon āne se is ek poore waqt ke ander tak wuzu na jayega **Mas'ala:** Agar kapda waghaira rakh kar itni der tak khoon rok sakti hai ke wuzu karke namaz padh le to mazoor nahiñ

MAZOOR KA BAYĀN

MAZOOR KI TAREEF

Mas'ala: Har wo shakhs jisko koi aisi beemari ho ke ek waqt poora aisa guzar gaya ke wuzu ke sath namaz farz ada na kar saka wo mazoor hai yāni poore waqt mein itni der bhi beemari nahiñ ruki ke wuzu ke sath farz ada kar sake, mazoor ka hukm ye hai ke waqt mein wuzu kar le aur ākhiri waqt tak jitni namazein chāhe us wuzu se padhe is beemari se uska wuzu nahiñ jāta jaise qatre ki beemari ya dast ya hawa khārij hona ya dukhti āāñkh se pāni girna ya phode ya nasoor se har waqt rutoobat behna ya kān nāf pistān se pāni nikalna ke ye sab beemariyān wuzu todne wāli haiñ in mein jab poora ek waqt aisa guzar gaya ke har chand koshish ki magar tahārat ke sath namaz na padh saka to uzr sābit ho gaya jab uzr sābit ho gaya to jab tak har namaz ke waqt mein ek baar bhi wo cheez pāi jāyegi mazoor hi rahega maslan aurat ko namaz ka ek poora waqt aisa guzar gaya jis mein istehāza ne itni mohlat nahiñ di ke tahārat karke farz padh leti aur dusre waqt mein itni mohlat milti hai ke wuzu karke namaz padh le magar ab is doosri namaz ke waqt mein bhi ek ādh dafa khoon ā jāta hai to ab bhi mazoor hai yāni uzr sābit hone ke bād ye zaroori nahiñ

ke āinda har waqt mein kasrat se bār bār wuzu todne wāli cheez pāi jāye, uzr sābit hone ke liye kasrat wa takrār darkār hai lekin itni kasrat ke ek farz bhi wuzu ke sath ada na ho sake bād ki har namaz ke waqt mein itni kasrat zaroori nahiñ balki ek bār bhi kāfi hai **Mas’ala:** Farz namaz ka waqt guzar jāne se mazoor ka wuzu jāta rehta hai jaise kisi mazoor ne asar ke waqt wuzu kiya tha to sooraj doobte hi wuzu jāta raha aur kisi ne sooraj nikalne ke bād wuzu kiya to tab tak Zohar ka waqt khatm na ho wuzu na jayega ke abhi tak kisi farz namaz ka waqt nahiñ gaya **Mas’ala:** Mazoor ka wuzu us cheez se nahiñ jāta jiske sabab se mazoor hai hān agar koi doosri cheez wazu todne wāli pāi gai to wuzu jāta raha maslan jisko qatre ka marz hai hawa nikalne se uska wuzu jāta rahega, jisko hawa nikalne ka marz hai uska qatra nikalne se wuzu jāta rahega **Mas’ala:** Agar kisi tarkeeb se uzr jāta rahe ya uss mein kami ho jāye to us tarkeeb ka karna farz hai maslan khade ho kar padhne se khoon behta hai aur baith kar padhe to na bahega to baith kar padhna farz hai **Mas’ala:** Mazoor ko aisa uzr hai jiske sabab se kapde najis ho jāte haiñ to agar ek dirham se zyada najis ho gaya aur jānta hai ke itna mauqa hai ke usey dho kar pāk kapdoñ se namaz padh lunga to dho kar namaz padhna farz hai aur agar jānta hai ke namaz padhte padhte phir utna hi najis ho jayega to dhoñna zaroori nahiñ usi se

padhe agarche ja-namaz bhi ālooda ho jāye kuchh harj nahiñ aur agar dirham ke barābar hai aur dho kar padhne ka mauqa hai ke namaz padhte padhte phir utna hi najis na ho jayega to dhoña wājib hai aur dirham se kam hai aur mauqa hai to dhoña sunnat aur agar mauqa nahiñ to har soorat mein māf hai **Mas’ala:** Kisi zakhm se aisi rutoobat nikle ke bahe nahiñ to na uski wajah se wuzu toote na mazoor ho aur na wo rutoobat napāk hai

NAJIS CHEEZON KE PĀK KARNE KA TAREEQQA

NAJIS KI DO QISMEIN HAIN

- 1) Pehli qism aisi cheezein hain ke wo khud najis hain jin ko napāki aur najāsāt kehte hain jaise sharab, pakhāna, gobar, aisi cheezein jab tak apni asal ko chhod kar kuchh aur na ho jāyein pāk nahiñ ho sakti sharab jab tak sharab hai najis hi rahegi aur agar sirka ho jāye to ab pāk hai, ye upla jab tak rākh na ho jāye napāk hai jab rākh ho gaya to ye rākh pāk hai
- 2) Doosri qism aisi cheezein hain jo khud najis nahiñ lekin najāsāt ke lagne se napāk ho gai jaise kapde par sharab lag gai to ab kapda najis ho gaya, aisi cheezon ke pāk karne ke kai tareeqein hain bāz cheezein dhoñe

se pāk hogi bāz sookhne se ragadne poñchhne se bāz
jal jāne se pāk hogi bāz dabāghat wa zibah se pāk hoñgi

PĀNI KE SIWA DOOSRI PĀK KARNE WĀLI CHEEZEIN

Mas'ala: Pāk pāni aur har pāk patli behne wāli cheez
jisse najāsāt door ho sake usse napāk cheezoñ ko pāk kar
sakte haiñ jaise sirka, gulāb, chāy, kele ka pāni waghaira

Mas'ala: Māye mustamal yāni wuzu wa ghushl ke pāk
dhowan se bhi dho kar pāk kar sakte haiñ

MOTI (THICK) NAJĀSAT PĀK KARNE KA TAREEQ

Mas'ala: Thook se agar najāsāt door ho jāye to isse bhi
cheez pāk ho jāyegi jaise bachhe ne dudh pīkar pistān par
qay ki phir kai bār dudh piya yahañ tak ke qay ka asar
jāta raha to pistān pāk ho gaya **Mas'ala:** Shorba, doodh,
tel se dhoñe se pāk na hoga isliye ke in sab se najāsāt door
na hogi **Mas'ala:** Najāsāt agar daldār hai jaise pakhāna,
gobar, khoon waghaira to dhoñe mein koi ginti ki shart
nahiñ balki usko door karna zaroori hai agar ek bār
dhoñe se door ho jāye to ek hi bār dhoñe se pāk ho jayega
aur agar chār pāñch martaba dhoñe se door ho to chār
pāñch martaba dhona padega hān agar teen martaba se
kam mein najāsāt door ho jāye to teen bār poora kar lena
mustahab hai **Mas'ala:** Agar najāsāt door ho gai magar
uska kuchh asar ya rang ya boo bāqi hai to use bhi door

karna lāzim hai hān agar uska asar mushkil se jāye to asar door karne ki zarurat nahiñ, teen martaba dho liya pāk ho gaya sābun ya khatāi ya garm pāni se dhoñe ki zarurat nahiñ **Mas'ala:** Kapde ya hāth par najis rang lagaya ya napāk mehandi lagai to itni martaba dhoye ke saf pāni girne lage pāk ho jayega agarche kapde ya hath par rang bāqi ho (Ālamgeeri waghaira)

PATLI NAJĀSAT PĀK KARNE KA TAREEQ

Mas'ala: Zafrān ya koi rang kapda rangne ke liye ghola tha us meiñ kisi bachhe ne Peshāb kar diya ya aur koi najāsāt pad gai to usse agar kapda rang liya to teen bār dho dāleiñ pāk ho jayega

Mas'ala: Kapde ya badan par napāk tel laga tha teen martaba dhoñe se pāk ho jayega agarche tel ki chiknāi maujood ho is takalluf ki zarurat nahiñ ke sābun ya garm pāni se dhoyeiñ lekin agar murdār ki charbi lagi thi to jab tak uski chiknāi na jāye pāk na hoga **Mas'ala:** Agar chhuri meiñ khoon lag gaya ya siri meiñ khoon bhar gaya aur usey āag meiñ dāl diya yahañ tak ke khoon jal gaya to chhuri aur siri pāk ho gai

NICHODNE KI HAD

Mas'ala: Najāsāt agar patli hai to teen martaba dhoñe aur teeno martaba achhi tarah nichodne se pāk hoga, achhi tarah nichodne ka ye matlab hai ke har shakhs apni

tāqat bhar is tarah nichode ke agar phir nichode to usse koi qatra na tapke agar kapde ka khyāl kar ke achhi tarah nahiñ nichoda to pāk na hoga **Mas’ala:** Agar dhoñe wāle ne achhi tarah nichod liya magar abhi aisa hai ke agar koi dusra shakhs jo tāqat mein usse zyada hai wo nichode to do ek booñd tapak sakti hai to uske haq mein pāk aur us dusre ke haq mein napāk hai, us dusre ki tāqat ka aitbār nahiñ hān agar ye dhota aur itna hi nichodta to pāk na hota **Mas’ala:** Pehli aur doosri martaba nichodne ke bād hath pāk kar lena behtar hai aur teesri bār nichodne se kapda bhi pāk ho gaya aur hath bhi aur jo kapde mein itni tari reh gayi ho ke nichodne se ek ādh booñd tapke to kapda aur hath donoñ napāk haiñ

Mas’ala: Pehli ya doosri bār hath pāk nahiñ kiya aur uski tari se kapde ka ek hissa bheeg gaya to ye bhi napāk ho gaya phir agar pehli bār nichodne ke bād bheega hai to use do martaba dhona chahiye aur doosri martaba nichodne ke bād hath ki tari se bheega hai to ek martaba dhoya jāye yuñhi agar kapde se jo ek martaba dho kar nichod liya gaya hai koi pāk kapda bheega to ek bār dhoya jāye **Mas’ala:** Kapde ko teen martaba dho kar har martaba khoob nichod liya hai ke ab nichodne se na tapkega phir usko latka diya aur usse pāni tapka to ye pāni pāk hai aur agar khoob nahiñ nichoda tha to ye pāni napāk hai **Mas’ala:** Doodh peete ladke aur ladki ka ek hi

hukm hai yāni unka Peshāb kapde ya badan par laga to teen bār dhoñā aur nichodna padega tab pāk hoga

JO CHEEZ NICHODNE KE QĀBIL NAHIÑ USKE PĀK KARNE KA TAREEQĀ

Mas’ala: Jo cheez nichodne ke qābil nahiñ jaise chatāi, joota, bartan waghaira usko dho kar chhod deiñ ke pāni tapakna band ho jāye yuñhi do bār aur dhoyeiñ teesri martaba jab pāni tapakna band ho gaya wo cheez pāk ho gai, isi tarah jo kapda apni nazuki ke sabab se nichodne ke qābil nahiñ usey bhi yuñhi pāk kiya jāye **Mas’ala:** Agar aisi cheez ho ke us meiñ najāsāt jazb na hui jaise cheeni ke bartan ya mitti ka purana istemāli chikna bartan ya lohe tāmbe peetal waghaira dhātoo ki cheezeiñ to use faqat teen bār dho lena kāfi hai iski bhi zarurat nahiñ ke use itni der tak chhodeiñ ke pāni tapakna mauqoof (band) ho jāye **Mas’ala:** Napāk bartan ka mitti se mānj lena behtar hai **Mas’ala:** Pakaya hua chamda napāk ho gaya to agar use nichod sakte haiñ to nichodeiñ warna teen martaba dhoyeiñ aur har martaba itni der tak chhod deiñ ke pāni tapakna band ho jāyeiñ **Mas’ala:** Lohe ki cheez jaise churi, chakoo, talwār waghaira jis meiñ na zang ho na naqsh wa nigār ho agar wo najis ho jāye to achhi tarah poñchh dālne se pāk ho jāyegi aur is soorat meiñ najāsāt ke daldār ya patli hone meiñ kuchh

farq nahiñ yuñhi chāñdi, sone, peetal, gilāt aur har qism ki dhātu ki cheezeiñ poñchhne se pāk ho jāti haiñ ba sharte ke naqshi na hoñ aur agar naqshi hoñ ya lohe meiñ zang ho to dhoñā zaroori hai pochhne se pāk na hogi

Mas’ala: Āina aur sheeshe ki tamam cheezeiñ aur cheeni ke bartan ya mitti ke raughani bartan ya polish ki hui lakdi garz wo tamam cheezeiñ jin meiñ masām (soorākh dār thos cheez, hole) na hoñ kapde ya patti se is qadr pochh liye jāyeiñ ke asar bilkul jāta rahe to pāk ho jāti haiñ **Mas’ala:** Napāk zameen agar khushk ho jāye aur najāsāt ka asar yāni rang aur boo jāti rahe to pāk ho gai magar usse tayammum karna jāiz nahiñ namaz us par padh sakte haiñ (Ālamgeeri waghaira)

Mas’ala: Jo cheez sookhne ya ragadne se pāk ho gai uske bād bheeg gai to napāk na hogi

KHĀL PĀK KARNE KA TAREERA

Mas’ala: Suwar ke siwa har murdār jānwar ki khāl, banane se pāk ho jāti hai chāhe usko khāri namak waghaira kisi dawa se pakki kar li ho ya faqat dhoop ya hawa ya dhool meiñ sookha liya ho ke uski tamam tari mit kar badboo jāti rahi ho to donoñ sooratoñ meiñ pāk ho jayega us par namaz durust hai

Mas’ala: Suwar ke siwa har jānwar halāl ho ya harām jab ke zibah ke qābil ho aur Bismillah keh kar zibah kiya

gaya to uska gosht aur khāl pāk hai ke namazi ke pās agar wo gosht hai ya uski khāl par namaz padhi to namaz ho jāyegi magar harām jānwar zibah se halāl na ho jayega balki harām hi rahega pāk hona aur bāt hai harām hona aur bāt hai dekho mitti pāk hai balki pāk karne wāli hai lekin hadde zarar tak mitti khana harām hai **Mas’ala:** Rānga, seesa pighlāne se pāk ho jāta hai (Ālamgeer)

SHEHAD PĀK KARNE KA TAREERA

Mas’ala: Shehad napāk ho jāye to uske pāk karne ka tareeqa ye hai ke usse zyada pāni us mein dāl kar itna pakayein ke sab pāni jal jāye aur jitna shehad tha utna reh jāye teen martaba isi tarah pakaye to shehad pāk ho jayega

TEL GHI PĀK KARNE KA TAREEQA

Is tarkeeb se najis tel bhi pāk kar lein, tel pāk karne ka ek aur tareeqa ye bhi hai ke jitna tel ho us mein pāni dāl kar khoob hilayein phir upar se tel nikāl lein aur pāni phenk dein isi tarah teen bār karein tel pāk ho jayega, agar ghi najis ho jāye to pighla kar inhin tareeqon mein se kisi tareeqe se pāk kar lein **Mas’ala:** Jo kapda do teh ka ho agar ek teh uski najis ho jāye to agar dono mila kar si liye gaye hon to doosri teh par namaz jāiz nahiñ agar sile na hon to jāiz hai **Mas’ala:** Lakdi ka takhta ek rukh se najis ho gaya to agar itna mota hai ke motāi mein chir

sake to ulat kar us par namaz padh sakte haiñ **Mas'ala:** Jo zameen gobar se leepi gai hai agarche sookh gai to us par namaz jāiz nahiñ hān agar sookh gai aur us par koi mota kapda bichha liya to us kapde par namaz padh sakte haiñ

DARAKHT AUR DEEWAR AUR JADI (FIX) EIÑT KAISE PĀK HOTI HAI?

Mas'ala: Darakht aur ghās aur deewar aur aisi eiñt jo zameen mein jadi hai ye sab khushk ho jāne se pāk ho gaye aur agar eiñt jadi hui na ho to khushk hone se pāk na hogi balki dhoñā zaroori hai yuñhi darakht ya ghās sookhne se pehle kāt le to tahārat ke liye dhoñā zaroori hai

ISTINJE KA BAYĀN

ISTINJE KE ĀDĀB

Mas'ala: Pakhāna Peshāb phirte waqt ya tahārat karne mein na qibla ki taraf muñh ho na peeth ho chāhe ghar mein ho ya maidān mein aur agar bhool kar qibla ki taraf muñh ya peeth karke baith gaya to yād āte hi fauran rukh badal de is mein ummeed hai ke fauran uske liye maghfirat farma di jāye **Mas'ala:** Bachhe ko pakhāna Peshāb phirāne wāle ko makrooh hai ke us bachhe ka muñh qibla ko ho ye phirāne wāla gunahgār hoga

Mas'ala: Pakhāna Peshāb karte waqt sooraj aur chānd ki taraf na muñh ho na peeth yuñhi hawa ke rukh Peshāb karna mana hai aur har aisi jagah Peshāb karna mana hai jisse chheente upar āayein **Mas'ala:** Nange sar Peshāb pakhāna ko jāna mana hai aur yuñhi apne sath aisi cheez le jāna jis par koi dua ya Allah wa Rasool ya kisi buzurg ka nām likha ho mana hai (Ālamgeeri waghaira)

ISTINJE KA TAREEQA AUR ISTINJE SE PEHLE KI DUA

Jab Peshāb pakhāna ko jāye to mustahab hai ke pakhāna se bāhar ye padh le:

بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخُبْثِ وَالْخَبَائِثِ

Phir bāya (left) pāoñ pehle andar rakhe jab baithne ke qareeb ho to kapda badan se hataye aur zarurat se zyada badan na khole phir pāoñ kushāda kar ke bāyein pāoñ par zor de kar baithe aur khamoshi se sar jhukaye farāghat hāsil kare jab fārigh ho jāye to mard bāyein hath se apne āla ko jad ki taraf se sire ki taraf soonte tāki jo qatre ruke hoñ wo nikal jāyein phir dheloñ se sāf karke khada ho jāye aur seedhe khade hone se pehle badan chhupa le aur bāhar ā jāye nikalte waqt pehle dahina pair nikāl kar ye kahe:

غُفْرَانَكَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَدَّاهَبَ عَنِّي مَا يُؤْذِينِي وَ أَمْسَكَ عَلَيَّ مَا يَنْفَعُنِي

Phir tahārat khāne mein ye dua padh kar jāye:

بِسْمِ اللَّهِ الْعَظِيمِ وَبِحَمْدِهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى دِينِ الْإِسْلَامِ اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ التَّوَّابِينَ
وَاجْعَلْنِي مِنَ الْمُتَطَهِّرِينَ الَّذِينَ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

Pehle teen teen bār hath dhoyeiñ phir baith kar dahine hath se pāni bahayeñ aur bāyeñ hath se dhoyeiñ aur pāni ka lota uncha rakheiñ tāki chheente na pade pehle Peshāb ka maqām dhoyeiñ phir pakhāna ka maqām dhoyeiñ dhote waqt pakhāna ka maqām sāns ka zor neechē ko de kar dheela rakheiñ aur khoob achhi tarah dhoyeiñ yahañ tak ke dhoñe ke bād hath meiñ boo bāqi na reh jāye phir kisi pāk kapde se pochh dāleiñ aur agar kapda na ho to rumālī par pāni chhidak leiñ phir us jagah se bāhar ā kar ye dua padheiñ:

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَ الْمَاءَ طَهُورًا وَالْإِسْلَامَ نُورًا وَقَائِنَاوْ دَلِيلًا إِلَى اللَّهِ تَعَالَى وَإِلَى
جَنَاتِ النَّعِيمِ اللَّهُمَّ حَضِنُ فَرْجِي وَطَهِّرْ قَلْبِي وَمَحْصُ ذُنُوبِي

Mas'ala: Āge ya peechhe se jab najāsāt nikle to dheloñ se istinja karna sunnat hai aur agar sirf pāni hi se tahārat kar li to bhi jāiz hai magar mustahab ye hai ke dhele lene ke bād pāni se tahārat kare **Mas'ala:** Dheloñ se tahārat us waqt kāfi hogi jab ke najāsāt se makhraj ke ās pās ki jagah ek dirham se zyada ālooda na ho agar dirham se zyada jagah meiñ lag jāye to dhona farz hai magar dhela lena ab bhi sunnat rahega **Mas'ala:** Pakhāna ke bād mard ke liye dheloñ ke istemāl ka mustahab tareeqa ye hai ke garmi ke mausam meiñ pehla dhela āge se peechhe ko le jāye aur dusra dhela peechhe se āge ki taraf lāye aur teesra phir āge se peechhe ko le jāye, aur jāde ke mausam

meiñ pehla dhela peechhe se āge ki taraf lāye aur dusra āage se peechhe aur teesra peechhe se āge lāye **Mas'ala:** Aurat har mausam meiñ pehla dhela āge se peechhe le jāye aur dusra dhela peechhe se āge lāye aur teesra phir āge se peechhe le jāye **Mas'ala:** Agar teen dheloñ se poori safai na ho to aur dhele yuñhi le, pāñch sāt nau waghaira tāk adad

ISTIBRA KA HUKM

Peshāb ke bād jisko ye khayāl ho ke koi Qatra bāqi reh gaya ya phir āyega us par istibra wājib hai yāni Peshāb ke bād aisa kām karna ke qatra agar ruka ho to gir jāye

Istibra ki tareef: Istibra tehalne se hota hai ya zameen par zor se pāñv mārne se hota hai ya unchi jagah se neeche utarne ya neechi jagah se upar chadhne se hota hai ya dahine pāoñ ko bāyeiñ aur bāyeiñ ko dahine par rakh kar zor dene se hota hai ya khakhārne ya bāyeiñ karwat par letne se hota hai, istibra itni der tak karna chahiye ke itminān ho jāye ke ab qatra na āyega istibra ka hukm mardoñ ke liye hai aurat bād fārigh hone ke thodi der ruki rahe phir tahārat kar le **Mas'ala:** Kankar, patthar, phata hua kapda ye sab dhele ke hukm meiñ hai inse bhi sāf kar lena bila karāhat jāiz hai **Mas'ala:** Kāghaz se istinja mana hai chāhe us par kuchh likha ho

ya sāda ho **Mas'ala:** Mard ka hath bekār ho to uski beewi istinja karaye aur agar aurat ka hath bekār ho to shauhar karaye aur koi aur rishtedar beta, beti, bhai, behan istinja nahiñ kara sakte balki aisi soorat mein muāf hai **Mas'ala:** Wuzu ke bache huye pāni se tahārat na karna chahiye **Mas'ala:** Tahārat ke bache huye pāni ko phenkna na chahiye ke Yeh isrāf hai balki kisi aur kam mein layein aur wuzu bhi kar sakta hai

NAMAZ KI DOOSRI SHART SATRE AURAT KA BAYĀN SATAR KITNA FARZ HAI?

Yāni namazi ke liye kam se kam kitna badan dhaka rehna zaroori hai **Mas'ala:** Mard ke liye nāf ke neeche se lekar ghutnoñ ke neeche tak aurat (chhupane ki cheez) hai yāni itne badan ka chhupana farz hai, nāf ka chhupana farz nahiñ lekin ghutna dhakna farz hai **Mas'ala:** Āzad auratoñ aur khunsa (hijde) ke liye sāra badan aurat hai siwāye muñh aur hatheliyoñ aur pāñv ke talwoñ ke, sar ke latakte huye bāl aur gardan aur kalāiyañ bhi aurat haiñ inka chhupana bhi farz hai **Mas'ala:** Agar aurat ne itna bāreek duppata jisse bāl ki syāhi chamke odh kar namaz padhi to namaz na hogi **Mas'ala:** Bāndi ke liye sāra pet aur peeth aur donoñ pehlu aur nāf se ghutnoñ tak aurat hai **Mas'ala:** Jin ā'aza (jism ke Hissoñ) ka chhupana farz hai un mein se koi uzv (Jism ka hissa) agar chauthai se kam khul gaya to namaz ho jāyegi aur

agar chauthai uzw khul gaya aur fauran chhupa liya jab bhi namaz ho gai aur agar ba qadre ek rukn yāni teen martaba Subhan Allah kehne ke barābar khula raha ya qasdan khola agarche fauran chhupa liya namaz jāti rahi

MARD MEIÑ ĀZA-E-AURAT NAU HAIÑ

- 1) Zakar
- 2) Unseeiñ donoñ mil kar ek
- 3) Dubar har ek
- 4) Sureen ek mustaqil aurat hai
- 5) Har rān alahida alahida ek aurat hai
- 6) Nāf ke neechē se lekar uzwe tanāsul ki jad tak aur iske seedh meiñ peeth aur donoñ karwatoñ ki jānib se mil kar ek aurat hai
- 7) Dubur wa unseeiñ ke darmiyān ki jagah ek mustaqil aurat hai Ye jo nau āza-e-aurat ginaye gaye in meiñ se har ek uzw hai yāni ek ka chauthai se kam khul gaya to namaz ho jāyegi

Mas’ala: Agar chand āza meiñ kuchh khula raha ke har ek us uzw ki chauthai se kam hai magar majmua (total) unka un khule huye āza meiñ jo sab se chhota hai uski chauthai ke barābar hai to namaz na hui maslan aurat ke kār ka nawa (9th) hissa aur pindali ka nawa (9th) hissa khula raha to majmua in donoñ ka kār ki chauthai ke barābar zarur hai lihāza namaz is soorat meiñ na hogi

Mas'ala: Namaz shuru karte waqt agar kisi uzv ki chauthai khuli rahi yāni us hālat par Allahu akbar kaha to namaz shuru na hui

AURAT KE ĀZA-E-AURAT KA SHUMĀR

Mas'ala: Āzad auratoñ ke liye ilawa in pāñch uzv ke jinka bayān upar guzra sāra badan aurat hai jis mein tees (30) a'aza shāmil haiñ in mein se jis uzv ki chauthai khul jāye namaz ka wahi hukm hai jo upar bayān hua

- 1) Sar yāni mātthe ke upar se gardan ke shuru tak
- 2) Bāl jo latakte ho'
- 3) Donoñ kān
- 4) Gardan
- 5) Donoñ shāna
- 6) Donoñ bāzu kohniyoñ samet
- 7) Donoñ kalāiyañ yāni kuhni ke bād ke gattoñ ke neeche tak
- 8) Seena yāni gale ke jod se donoñ pistān ke neeche tak
- 9) Donoñ hath ki peeth
- 10) Donoñ pistāneñ
- 11) Pet yāni seene ki had jo upar zikr hui us had se lekar nāf ke nichle kināre tak yāni nāf ka bhi pet hi mein shumār hai

- 12) Peeth yāni peechhe ki jānib seene ke muqabil se kamar tak
- 13) Donoñ shānoñ ke beech mein jo jagah hai bagal ke neech seene ki nichli had tak
- 14) Donoñ sureen
- 15) Farj
- 16) Dubur
- 17) Donoñ ranein yāni har rān chadhdhe se ghutne tak yāni ghutnoñ samet ek uzwa hai ghutna ek uzwa nahiñ
- 18) Nāf ke neech pedoo aur usse mili jo jagah hai aur inke muqabil peeth ki taraf sab mila kar ek aurat hai
- 19) Donoñ pindliyañ takhnoñ samet
- 20) Donoñ talwe, bāz. Ulama ne hath ki peeth aur talwoñ ko aurat mein dakhil nahiñ kiya

MEHRAM AUR GHAIR MEHRAM KI TAREEF

Mas'ala: Aurat ka chehra agar che aurat nahiñ lekin ghair mehram ke sāmne muñh kholna mana hai yuñhi ghair mehram ko uska dekhna jāiz nahiñ hai **Mas'ala:** Agar kisi mard ke pās satr ke liye jāiz kapda nahiñ aur reshmi hai to farz hai ke usi se satr kare aur usi mein namaz padhe albatta aur kapde hote huye mard ko reshmi kapda pehanna harām hai aur reshmi kapde mein

namaz makroohe tehreemi hoti hai (yāni phir se padhna wājib hai)

Mas’ala: Agar nañge shakhs ko chatāi ya bichhauna mil jāye to usi se satr kare nanga na padhe yuñhi agar ghās ya pattiyoñ se satr kar sakta hai to yehi kare (Ālamgeeri)

Mas’ala: Kisi ke pās bilkul kapda na ho to baith kar namaz padhe aur ruku wa sajda ishāre se kare chāhe din ho ya rāt ghar mein ho ya maidān mein **Mas’ala:** Agar dusre ke pās kapda hai aur ghālib gumān hai ke māñgne se de dega to mangna wājib hai **Mas’ala:** Agar napāk kapde ke siwa koi aur kapda nahiñ aur pāk karne ki koi soorat bhi nahiñ to napāk hi kapde se satr kare aur nanga na padhe **Mas’ala:** Agar poore satr ke liye kapda nahiñ aur itna hai ke bazz āaza ka satr ho jayega to usse satr wājib hai aur us kapde se aurat ghaleeza yāni āage peechha chupaye aur itna ho ke ek hi chhupa sakta hai to ek hi ko chhupāye **Mas’ala:** Agar khade ho kar namaz padhne se chauthai satr khulta hai baith kar padheñ

NAMAZ KI TEESRI SHART WAQT KA BAYĀN

FAJR KA WAQT

Subah sādīq se lekar sooraj ki kiran chamakne tak hai

SUBAH SĀDIQ KIS KO KEHTE HAIÑ?

Subah sādīq ek raushni hai jo sooraj nikalne se pehle sooraj ke upar āsmān ke poorbi (mashriqi) kinaroñ mein dikhai deti hai aur badhti jāti hai yahañ tak ke tamam āsmān par phail jāti hai aur ujāla ho jāta hai, is raushani ke zāhir hote hi sehari ka waqt khatm aur namaze fajr ka waqt shuru ho jāta hai is raushni ke pehle beech āsmān mein ek lambi safedi poorab se pashchim ki taraf uthti hui dikhai deti hai jiske neechē sāra ufaq siyāh hota hai subah sādīq uske neechē se phoot kar uttar (north) dakhkhin (south) donoñ pahluo par phail kar upar badhti hai ye lambi safedi subah sādīq ki safedi mein ghāyab ho jāti hai is lambi safedi ko subah kāzib kehte haiñ isse fajr ka waqt nahiñ hota

Fāida: Subah sādīq ki raushani un sheharoñ mein jo 27-28 darja ya use qareeb arzul-balad par haiñ (jaise Bareilly, Lucknow, Kanpur waghaira) chhote dinoñ mein taqreeban sawa ghanta aur garmi mein taqreeban dedh ghanta (kuchh kam wa besh) sooraj nikalne se pehle zāhir hoti hai

Mas’ala: Fajr ki namaz ke liye subah sādīq ki safedi jab chamak kar zara phailni shuru ho uska aitbār kiya jāye aur isha padhne aur sehari khane mein ibteda e- tuloo subah sādīq ka aitbār karein yāni fajr us waqt padhein

jab achhi tarah raushani ho jāye aur isha aur sehari ka waqt us dam khatm samjheñ jab ke subah sādīq ki safedi zara si bhi shuru ho

ZUHAR KA WAQT

Zawāl yāni sooraj dhalne se lekar us waqt tak hai ke har cheez ka sāya ilawa sāya asali ke doogna (double) ho jāye maslan theek dopahar ko kisi cheez ka sāya chār angul tha aur wo cheez ānth angul ki hai to jab us cheez ka sāya kul bees angul ka ho jāye tab zuhar ka waqt khatm hoga

SĀYA ASLI KI TAREEF

Fāida: Asli sāya (shadow) wo sāya hai jo theek dopahar ke waqt hota hai jab āftāb khatte nisfunnahār (dopahar) par pahuñchta hai yāni theek beecho beech āsmān par ke poorab pashchim ka fāsila barābar hota hai to ye theek dopahar hoti hai us jagah se zara pashchim ko jhuka aur zuhar ka waqt shuru hua

DOPAHAR DHALNE KI PEHCHAN, JUMA KA WAQT

Fāida: Sooraj dhalne ki pehchan ye hai ke barābar zameen par ek barābar lakdi seedhi is tarah gādeiñ ke poorab pashchim bilkul jhuki na ho jitna sooraj uncha hota jayega us lakdi ka sāya kam hota jayega jab kam hona ruk jāye to ye theek dopahar hai aur ye sāya sāya-e-asli hai iske bād sāya badhna shuru hoga aur ye is bāt ki

daleel hai ke sooraj khate nisfunnahār se jhuka aur ye zuhar ka waqt hua, juma ka waqt wahi hai jo zuhar ka waqt hai

ASR KA WAQT

Zuhar ka waqt khatm hote hi asr ka waqt shuru ho jāta hai, sooraj doobne tak rehta hai

Fāida: In sheharoñ meñ asr ka waqt kam se kam taqreeban dedh ghanta hota hai aur zyada se zyada do ghanta (kuchh minute kam wa besh) jādoñ meñ yāni november se february ke teesre hafte tak taqreeban paune chār mahine taqreeban dedh ghanta rehta hai aur ye qareeb qareeb sab se chhota waqte asr hai aur april may meñ taqreeban paune do ghanta (kuchh kam wa besh mukhtalif tareekhoñ meñ) aur ākhir may wa june meñ taqreeban do ghanta (kuchh kam wa besh mukhtalif tareekhoñ meñ) phir august september meñ taqreeban paune do ghanta aur ākhir october tak dedh ghanta ke qareeb ā jāta hai **Tambeeh:** Ye jo waqt likha gaya hai wo mukhtalif sheharoñ aur mukhtalif tareekhoñ ke lihāz se do chār minute kam wa besh bhi hoga ye ek mota andaza karne ke liye likh diya hai jin sāhiboñ ko har maqām aur har tareekh ka sahi sahi waqt mālloom karna ho wo humari kitāb "Al Awqāt" mulahiza farmayeñ

MAGHRIB KA WAQT

Sooraj doobne ke bād se shafaq jāne tak hai

SHAFaq KIS KO KEHTE HAIN?

Shafaq se murād wo safedi hai jo surkhi jāne ke bād pashchim mein subah sādiq ki safedi ki tarah uttar dakhkhin (north south) phaili rehti hai, ye waqt in sheharon mein kam se kam sawa ghanta aur zyada dedh ghanta hota hai

Fāida: Har roz jitna waqt fajr ka hota hai utna hi maghrib ka bhi hota hai

ISHA KA WAQT

Shafaq ki safedi ghāyab hone ke bād se lekar subah sādiq shuru hone tak hai, shafaq ki safedi ghāyab hone ke bād ek lambi poorab pashchim phaili hui safedi bhi hoti hai iska kuchh aitebār nahiñ wo misl subah kāzib ke hai isse pehle maghrib ka waqt khatm ho jāta hai aur iske hote huye bhi isha ka waqt ho jāta hai

WITR KA WAQT

Witr ka waqt wo hi hai jo isha ka waqt hai albatta isha ki namaz se pehle nahiñ padhi ja sakti ke in mein tarteeb farz hai, agar qasdan isha ki namaz padhne se pehle witr padh li to witr na hogi isha ke bād phir padhna hoga hān agar bhool kar witr padh li ya bād ko mālloom hua ke isha ki namaz be wuzu padhi thi aur witr wuzu ke sath witr ho gai **Mas'ala:** Jis khitta-e-zameen mein jin deshon mein isha ka waqt āta hi nahiñ to wahañ un dinon mein isha aur witr ki qaza padhi jāye. (Bahāre Shari'at)

MUSTAHAB AWQĀT

Fajr mein takheer mustahab hai yāni jab khoob ujāla ho jāye to shuru kare magar aisa waqt hona mustahab hai ke 40 se 60 āyat tarteel ke sath padh sake aur salām pherne ke bād phir itna waqt bāqi rahe ke agar namaz mein fasād zāhir ho to tahārat kar ke tarteel se 40 se 60 āyat dobara padh sake aur itni takheer makrooh hai ke āftāb nikalne ka shak ho jāye **Mas'ala:** Auraton ke liye hamesha fajr ki namaz awwal waqt mein mustahab hai aur bāqi namazon mein behtar ye hai ke mardon ki jama'at ka intezār karein jab jama'at ho tab padhein **Mas'ala:** Jāde ki zuhar mein jaldi mustahab hai garmi ke dino mein der karke padhna mustahab hai khwāh tanha padhe ya jama'at ke sath albatta agar garmiyo mein zuhar ki namaz jama'at awwal waqt mein hoti ho to mustahab waqt ke liye jama'at chhodna jāiz nahiin, mausame rabi jādon ke hukm mein hai aur khareef garmiyo ke hukm mein

Mas'ala: Juma ka mustahab waqt wahi hai jo zuhar ke liye mustahab hai **Mas'ala:** Asr ki namaz mein hamesha takheer mustahab hai magar na itni takheer ke khud āftāb ke gole mein zardi ā jāye ke us par be takalluf be gubār wa bukhār nigāh jamne lage, dhoop ki zardi ka aitebār nahiin **Mas'ala:** Behtar ye hai ke zuhar misle awwal mein padhe aur asr misle sāni ke bād **Mas'ala:**

Tajarba se sābit hua ke qurse āftāb (sooraj) mein ye zardi us waqt āa jāti hai jab ghuroob mein bees minute bāqi reh jāte haiñ to usi qadr waqte karāhat hai yuñhi bād tuloo bees minute ke bād jawāze namaz ka waqt ho jāta hai **Mas'ala:** Takheer se murād ye hai ke waqte mustahab ke do hisse kiye jāyein aur pichhle hisse mein namaz ada ki jāye **Mas'ala:** Badli ke din (jab bādāl ho rahe hoñ) ke siwa maghrib mein hamesha tājeel (jaldi karna) mustahab hai aur do rak'at se zā'id ki takheer makroohe tanzeehi aur agar baghair uzr safar wa marz waghaira itni takheer ki ke sitāre guth gaye to makroohe tehreemi **Mas'ala:** Isha mein tihāi rāt tak takheer mustahab hai aur ādhi rāt tak takheer mubāh (jāiz) yāni jab ke ādhi rāt hone se pehle farz padh chuke aur itni takheer ke rāt dhal gai makrooh hai ke bā'is e taqleele (kami) jama'at hai **Mas'ala:** Isha ki namaz padhne se pehle sona makrooh hai **Mas'ala:** Isha ki namaz ke bād dunya ki bātein karna qisse kahani kehna sunna makrooh hai zaroori bātein tilāwate Quran shareef aur zikr aur deeni masāil aur buzurgoñ ke qisse aur mehmān se bātcheet karne mein harj nahiñ yuñhi subah sādiq se āftāb nikalne tak zikre ilāhi ke siwa har bāt makrooh hai **Mas'ala:** Jo shakhs apne jāgne par bharosa rakhta ho usko ākhir rāt mein witr padhna mustahab hai warna sone se pehle padh le phir ākhir rāt mein āāñkh khuli to

tahajjud padhe witr dobara padhna jāiz nahiñ **Mas'ala:** Badli ke din asr aur isha mein tajeel (jaldi karna) mustahab hai aur baqi namazon mein takheer mustahab hai

MAKROOH AWQĀT

Tuloo (sooraj ka nikalna) wa ghuroob (doobna) wa nisfunnahār (dopahar) in teenon waqton mein koi namaz jāiz nahiñ na farz na wājib na nafl na ada na qaza na sajda-e-tilāwat na sajda-e-sahw albatta us roz ki asr ki namaz agar nahiñ padhi to agarche āftāb doobta ho to padh lein magar itni der karna harām hai

TULOO SE KYA MURĀD HAI?

Mas'ala: Tuloo se murād sooraj ka kināra nikalne se lekar poora nikal āne ke bād us waqt tak hai ke us par āāñkh chaundhyane lage aur itna kul waqt bees minute hai

NISFUNNAHĀR AUR ZEHWAE KUBRA KA BAYĀN

Mas'ala: Nisfunnahār se murād nisfunnahāre sharai se le kar nisfunnahāre haqeeqi yāni sooraj dhalne tak hai jisko zehwae kubra kehte haiñ **Mas'ala:** Nisfunnahāre sharai mālloom karne ka tareeqa ye hai ke āj jis waqt se subah sādiq shuru hui us waqt se le kar sooraj doobne tak jitne ghante hoñ unke do hisse karo pehle ke khatm par

nisfunnahāre sharai shuru ho jāyegi aur sooraj dhalte hi khatm ho jāyegi maslan āj 20 march ko 6 baje shām ko sooraj dooba aur taqreeban 6 baje hi nikla, 12 baje din ko theek dopahar hui aur sādhe chār baje subah ko subah sādiq hui to kal subah sādique sooraj doobne tak sādhe terah ghante huye jiska ādha paune sāt ghanta hua ab subah sādiq ke shuru yāni sādhe chār baje se ye paune sāt ghanta guzarne do to sawa gyārah baj jāyeñge ab sawa gyārah baje nisfunnahāre sharai yāni zehwae kubra shuru hua aur theek bārah bajte hi jab sooraj pashchim ko dhala zehwae kubra khatm hua isse mālloom hua ke āj paun ghanta (45 minute) yāni sawa gyārah baje din se bārah baje tak nisfunnahāre sharai raha ye itna paun ghanta ka waqt najāiz waqt hai **Tambeeh:** In sheharoñ ke lihāz se ye ek tagreebi misāl hai mukhtalif maqamāt wa mukhtalif zamanon mein kam wa besh bhi hoga har jagah aur har din ka isi qāide se theek theek zehwae kubra nikāleñ **Mas’ala:** Janaza agar awqāte mamnooa mein lāya jāye to usi waqt padhe koi karāhat nahiñ karāhat us soorat mein hai ke peshtar se tayyār maujood hai aur der ki yahañ tak ke waqte karāhat āa gaya **Mas’ala:** In teen waqton mein tilāwate Quran majeed behtar nahiñ behtar ye hai ke zikr wa durood shareef mein mashgool rahe (Ālamgeeri)

KIN BĀRAH WAQTOŃ MEIŃ NAFL PADHNA MANA HAI?

Mas'ala: Bārah waqtoŃ meiŃ nawāfil padhna mana hai

- 1) Subah sādīq se sooraj nikalne tak koi nafl namaz jāiz nahiŃ siwa fajr ki do rak'at sunnat ke
- 2) Apne mazhab ki jama'at ke liye iqāmat hui to iqāmat se khatme jama'at tak nafl wa sunnat padhna makroohe tehreemi hai albatta agar namaz fajr qā'im ho chuki aur jānta hai ke sunnat Padhega jab bhi jama'at mil jāyegi agarche q'ada meiŃ shirkat hogi to hukm hai ke jama'at se door alag fajr ki sunnat padh kar jama'at meiŃ shareek ho jāye aur agar ye jānta hai ke sunnat padhuŃga to jama'at na milegi aur sunnat ke khyāl se jama'at chhodi to ye najāiz aur gunāh hai aur fajr ke siwa bāqi namazoŃ meiŃ agarche ye jāne ke sunnat padh ke jama'at mil jāyegi sunnat padhna jāiz nahiŃ jab ke jama'at ke liye iqāmat hui
- 3) Namaze asr padhne ke bād se āftāb zard hone tak nafl padhna mana hai
- 4) Sooraj doobne se lekar maghrib ke farz padhne tak nafl jāiz nahiŃ
- 5) Jis waqt imām apni jagah se juma ke khutba ke liye khada hua us waqt se lekar farze juma khatm hone tak nafl mana hai

- 6) Aen khutba ke waqt agarche pehla ho ya dusra aur juma ka ho ya Eidain ka khutba ho ya kusoof (sooraj grahan) wa istisqa (namaze istisqa jo pāni barsane ke liye padhi jāti hai ka khutba) wa hajj wa nikah ka ho har namaz hatta ke qaza bhi najaiz hai magar sāhibe tarteeb ke liye juma ke khutba ke waqt qaza ki ijazat hai

Mas’ala: Juma ki sunnateiñ shuru kar di thi ke imām khutba ke liye apni jagah se utha to chāroñ rak’ateiñ poori kar leiñ

- 7) Eidain ki namaz se pehle nafl makrooh hai chāhe ghar meiñ padhe ya eidgāh meiñ ya masjid meiñ
- 8) Eidain ki namaz ke bād nafl makrooh haiñ jab ke eidgāh ya masjid meiñ padhe ghar meiñ padhna makrooh nahiñ
- 9) Arafāt meiñ jo zuhar wa asr mila kar padhte haiñ unke beech meiñ aur bād bhi nafl wa sunnat makrooh hai
- 10) Muzdalfa meiñ jo maghrib wa isha jama kiye jāte haiñ faqat unke beech meiñ nafl wa sunnat padhna makrooh hai bād meiñ makrooh nahiñ
- 11) Farz ka waqt tang ho to har namaz yahañ tak ke sunnate fajr wa zuhar makrooh hai

12) Jis bāt se dil bate (bhatke) aur usko door kar sakta ho to use bila door kiye har namaz makrooh hai jaise Peshāb pakhāna ya riyāh ka ghalba ho to aisi hālat meiñ namaz makrooh hai albatta agar waqt jāta ho to padh le aur aisi namaz phir dohraye, yuñhi khana sāmne ā gaya aur iski khwāhish ho ya aur koi aisi bāt ho jisse dil ko itminān na ho aur khushoo meiñ farq āye to aisi soorat meiñ namaz padhna makrooh hai

Mas'ala: Fajr aur zuhar ke poore waqt awwal se ākhir tak bila karāhat jāiz hai yāni ye namazeiñ apne waqt ke jis hisse meiñ padhi jāyeiñ bilkul makrooh nahiñ

AZĀN KA BAYĀN AUR USKA SAWĀB

Azān ka sawāb hadeesoñ meiñ bahut āya hai, ek hadees meiñ Huzoor ﷺ ne farmaya ke agar logoñ ko mālloom hota ke Azān kehne meiñ kitna sawāb hai to is par āpas meiñ talwār chalti **Mas'ala:** Azān shiāre islām se hai ke agar kisi shehar ya gānv ya muhalla ke log Azān dena chhod deiñ to badshahe islām un par jabr kare aur na māne to qitāl (ladāi) kare

AZĀN KA TAREEQA AUR USKE ALFĀZ, AZĀN KI JAGAH

Khārije masjid unchi jagah qibla rukh khada ho kar kāno ke surākhoñ meiñ ungliyañ dāl kar ya kāno par hath rakh kar "Allahu akbar Allahu akbar" kahe ye donoñ mil kar ek kalima hua phir zara thhehar kar "Allahu akbar Allahu

akbar" kahe ye donoñ mil kar ek kalima hua phir do dafa "Ash'hadu al la ilāha illallāh" kahe phir do dafa "Ash'hadu anna Muhammadarrasoolullah" kahe phir dahine taraf muñh pher kar do martaba "Hayya alassalāh" kahe phir bāyeiñ taraf muñh karke "Hayya alalfalāh" do bār kahe phir qibla ko muñh kar le aur "Allahu akbar Allahu akbar" kahe ye bhi ek kalima hua phir ek bār "La ilāha illallāh" kahe

AZĀN KE BĀD KI DUA

Azzan khatm hui ab pehle durood shareef phir ye dua padheñ:

اَللّٰهُمَّ رَبِّ هَذِهِ الدَّعْوَةُ التَّامَّةُ وَالصَّلٰوةُ الْقَائِمَةُ اَتِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ الْوَسِيْلَةَ وَسِيْلَةَ
وَالْفَضِيْلَةَ وَالْدَّرَجَةَ الرَّفِيْعَةَ وَاَبْعَثْهُ مَقَامًا مُّحْمُوْدًا الَّذِي وَعَدْتَهُ وَرَزُقْنَا شَفَاعَتَهُ يَوْمَ
الْقِيَمَةِ اِنَّكَ لَا تَخْلِفُ الْوَعْدَ

Mas'ala: Fajr ki Azān mein "Hayya Alalfalāh" ke bād do bār "Assalatu Khairum Minannaum" bhi kahe ke mustahab hai agar na kaha jab bhi Azān ho jāyegi

KIN NAMZOÑ KE LIYE AZĀN KAHİ JĀYE?

Mas'ala: Pānchoñ waqtoñ ki farz namaz aur unhi mein juma bhi hai, jab jama'at mustahabba ke sath masjid mein waqt par ada ki jāye to unke liye Azān sunnate muakkada hai aur uska hukm misle wājib ke hai ke agar

Azān na kahi gai to wahañ ke sab log gunahgār hoñge
Mas'ala: Masjid mein bila Azān wa iqāmat ke jama'at padhna makrooh hai

AZĀN KA HUKM

Mas'ala: Agar koi shakhs ghar mein namaz padhe aur Azān na kahe to karāhat nahiñ isliye ke wahañ ki masjid ki Azān uske liye kāfi hai lekin keh lena mustahab hai

AZĀN KAB KAHİ JĀYE?

Mas'ala: Waqt hone ke bād Azān kahi jāye agar waqt se pehle kahi gai to waqt hone par phir kahi jāye **Mas'ala:** Azān ka waqt wahi hai jo namaz ka waqt hai **Mas'ala:** Azān ka mustahab waqt wo hi hai jo namaz ka mustahab waqt hai **Mas'ala:** Agar awwal waqt Azān hui aur ākhir waqt mein namaz to bhi sunnate Azān ada ho gai

KIN NAMAZOÑ MEIÑ AZĀN NAHIÑ?

Mas'ala: Farz namazon ke siwa kisi namaz ke liye Azān nahiñ na witr mein, na janaza mein, na eidain mein, na nazr mein, na sunane rawātib mein, na taraweesh mein, na istisqa mein, na chāsht mein, na kusoof wa khasoof mein, na nafl namazon mein

AURATOÑ KI AZĀN KA HUKM

Mas'ala: Auraton ko Azān wa iqāmat kehna makroohe tehreemi hai agar kahengi gunahgār hoñgi aur unki Azān phir se kahi jāye **Mas'ala:** Auratein apni namaz ada

padheĩñ ya qaza uske liye azan wa iqāmat makrooh hai agarche jama'at se padhe halañki unki jama'at khud makrooh hai **Mas'ala:** Samajhdār bachha aur andhe aur be wuzu ki Azān sahi hai magar be wuzu Azān kehna makrooh hai **Mas'ala:** Juma ke din shehar meĩñ zuhar ki namaz ke liye Azān najāiz hai agarche zuhar padhne wāle mazoor hoñ jin par juma farz na hoñ

AZĀN KAUN KAHE?

Mas'ala: Azān wo kahe jo namaz ke waqtoñ ko pehchānta ho aur waqt na pehchānta ho to us sawāb ke lāyaq nahiñ jo muazzin ke liye hai **Mas'ala:** Agar muazzin hi imām bhi ho to behtar hai

AZĀN KE DARMIYĀN BĀT KARNE KA HUKM

Mas'ala: Azān ke beech meĩñ bātcheet karna mana hai agar kuchh bāt ki to phir se Azān kahe

AZĀN MEIÑ LEHAN KA HUKM

Mas'ala: Azān meĩñ lehan harām hai yāni gāne ke taur par Azān dena ya Allah ke alif ko mad ke sath kehna ya akbar ke alif ko kheeñch kar ākbar kehna ya akbar ki 'ba' ko kheeñch kar akbār kar dena ye sab harām hai albatta achhi aur unchi āwaz se Azān kehna behtar hai **Mas'ala:** Agar Azān āhista hui to phir Azān kahi jāye aur pehli jama'at jama'ate ula nahiñ **Mas'ala:** Azān minara par

kahi jāye ya khārije masjid kahi jāye, masjid mein Azān na kahe

AZĀN KA JAWĀB

Jab Azān sune to jawāb dene ka hukm hai yāni muazin jo kalima kahe uske bād sunne wāla bhi wo hi kalima kahe magar "Hayya" alassalāh" aur "Hayya alalfalāh" ke jawāb mein "Lahaula wa lā quwwata illa billah" kahe aur behtar ye hai ke donoñ kahe balki itna aur badhāye: مَا شَاءَ اللَّهُ كَأَنَّ وَمَا لَمْ يَشَأْ لَمْ يَكُنْ

Mas'ala: "Assalatu khairum minannaum" ke jawāb mein kahe: صَدَقْتَ وَبَرَرْتَ وَبِالْحَقِّ نَطَقْتَ

Mas'ala: Junub (jis par ghusle janabat hai) wo bhi Azān ka jawāb de, Haiz wa Nifās wāli aurat par aur khutba sunne wāle aur namaze janaza padhne wāle aur jo jima'a mein mashghool ya qaza-e-hājat mein hoñ un par jawāb nahiñ **Mas'ala:** Jab Azān ho to itni der ke liye salām kalām aur salām ka jawāb tamam ashghāl mauqoof (band) kar de yahañ tak ke Quran majeed ki tilāwat mein Azān ki āwaz āye to tilāwat rok de aur Azān ko ghaur se sune aur jawāb de aur yahi iqāmat mein bhi kare, jo Azān ke wāqt bātoñ mein mashghool rahe us par mās Allah khātima bura hone ka khauf hai

Mas'ala: Rāsta chal raha tha ke Azān ki āwaz āi to utni der khade ho jāye sune aur jawāb de

IQĀMAT KA BAYĀN

Mas'ala: Iqāmat misle Azān ke hai yāni jo ahkām Azān ke bayān kiye gaye wo hi sab iqāmat ke bhi haiñ albatta in chand bātoñ meiñ farq hai, iqāmat meiñ bād "Hayya al-al-falāh" ke "Qad qamatissalāh" bhi do bār kahe aur is meiñ kuchh āwaz uñchi ho magar utni nahiñ jitni ki Azān meiñ hoti hai balki itni ho ke sab hazireen tak āwaz pahuñch jāye, iqāmat ke kalimāt jaldi jaldi kahe darmiyān meiñ sakta na kare na kāno par hath rakhe aur na kānoñ meiñ ungliyañ dāle aur subah ki iqāmat meiñ "Assalatu khairum minannaum" na kahe, iqamat masjid ke andar kahi jāye **Mas'ala:** Agar imām ne iqāmat kahi to qadqamatisalāh ke waqt āge badh kar musalle par chala jāye **Mas'ala:** Iqāmat meiñ bhi hayya alalsalāh aur hayya alalffalāh ke waqt dāyeiñ bāyeiñ muñh phere **Mas'ala:** Iqāmat ke waqt koi shakhs āya to use khade ho kar intezār karna makrooh hai balki baith jāye jab hayya alalfalāh kahi jāye to us waqt khada ho yuñhi jo log masjid meiñ maujood haiñ wo bhi baithe raheiñ jab mukabbir hayya alalfalāh par pahuñche us waqt utheiñ yahi hukm imām ke liye bhi hai, āj kal aksar jagah riwāj pad gaya hai ke iqāmat ke waqt sab log khade rehte haiñ balki aksar jagah to yahañ tak hai ke jab tak ke imām musalle par khada na ho jāye us waqt tak takbeer nahiñ kahi jati ye khilāfe sunnat hai **Mas'ala:** Azān ke beech

mein aur isi tarah iqāmat ke beech mein bolna najāiz hai agar muazzin wa mukabbir ko koi salām kare to uska jawāb na de aur khatm ke bād bhi jawāb dena wājib nahiñ **Mas'ala:** Iqāmat ka jawāb mustahab hai iska jawāb bhi Azān ke jawāb ki tarah hai farq itna hai ke "Qadqamatissalah" ke jawāb mein ye kahe: أَقَامَهَا اللَّهُ وَأَدَامَهَا مَا دَامَتِ السَّمُوتُ وَالْأَرْضُ Ya ye kahe: أَقَامَهَا اللَّهُ وَأَدَامَهَا وَجَعَلْنَا مِنْ صَالِحِي أَهْلِهَا أَحْيَاءَ وَأَمْوَاتًا

Mas'ala: Agar Azān ke waqt jawāb na diya to agar zyada der na hui ho to ab de le **Mas'ala:** Khutba ki Azān ka jawāb zabān se dena muqtadiyoñ ko jāiz nahiñ **Mas'ala:** Azān wa iqāmat ke darmiyān waqfa karna sunnat hai Azān kehte hi iqāmat keh dena makrooh hai maghrib mein waqfa teen chhoti ya ek badi āyat padhne ke barābar ho bāqi namazoñ mein azzan wa iqāmat ke darmiyān itni der tak thehre ke jo log jama'at ke paband haiñ wo ā jāyeiñ magar itna intezār na kiya jāye ke waqte karāhat ā jāye

NAMAZ KI CHAUTHI SHART ISTIQBĀLE QIBLA

Namaz ki chauthi shart istiqbāle qibla hai yāni kāba shareef ki taraf muñh karna **Mas'ala:** Namaz Allah hi ke liye padhi jāye aur usi ke liye sajda kiya jāye na ke kāba

ko agar m̄āz'Allah kisi ne kāba ke liye sajdā kiya to harām wa gunāhe kabeera kiya aur agar kāba ki ibādāt ki niyyat ki jab to khula kafir hai isliye ke khuda ke siwa kisi aur ki ibādāt kufr hai **Mas'ala:** Jo shakhs qibla ki taraf muñh karne se majboor ho to wo jis rukh namaz padh sake padh le aur bād mein namaz dohrane ki zarurat nahiñ **Mas'ala:** Beemar mein itni taáqat nahiñ ke muñh kāba shareef ki taraf kar sake aur wahañ koi aisa nahiñ jo uska muñh kāba ki taraf kara de to jis rukh padhe namaz ho jāyegi **Mas'ala:** Kisi ke pās apna ya amānat ka māl hai aur jānta ho ke qibla rukh hone se chori ho jāyegi to jis taraf chāhe padhe **Mas'ala:** Shareer jānwar par sawār hai ke utarne nahiñ deta ya utar to jayega magar be madadgār ke sawār na hone dega ya ye budha hai ke phir khud sawār na ho sakega aur koi aisa nahiñ jo sawār kara de to jis rukh bhi namaz padhe ho jāyegi **Mas'ala:** Agar sawāri rokne par qādir hai to rok kar padhe aur mumkin ho to qibla ko muñh kare warna jaise bhi ho sake padhe, agar sawāri rokne mein qāfila nazar se chhup jayega to sawāri thhehrani bhi zaroori nahiñ chalte hi padhe **Mas'ala:** Chalti kashti mein namaz padhe to tehreema ke waqt qibla ko muñh kare aur jaise jaise kashti ghoomti jāye khud bhi qibla ko muñh pherta rahe chāhe farz namaz ho ya nafl

AGAR QIBLA MALOOM NA HO TO KYA KARE?

Mas'ala: Agar qibla mālloom na ho aur koī batane wāla bhi na ho to soche jidhar qibla hone par dil jame usi taraf namaz padhe uske haq mein wo hi qibla hai **Mas'ala:** Taharri kar ke yāni soch kar namaz padhi bād mein mālloom hua ke qibla ki taraf nahiñ padhi to namaz dohrane ki zarurat nahiñ ye namaz ho gai **Mas'ala:** Taharri kar ke namaz padh raha tha aur darmiyān mein agarche sajda-e-sahw mein ho rāye badal gai ya ghalati malom hui to farz hai ke fauran ghoom jāye aur pehle jitni padh chuka hai us mein kharabi na āyegi, isi tarah agar chār rak 'atein chār taraf mein padhi jāiz hai aur agar fauran na ghooma aur teen bar 'Subhan Allah' kehne barābar der ki to namaz na hui **Mas'ala:** Namazi ne qibla se bila uzr qasdan seena pher diya agarche fauran hi qibla ki taraf ho gaya namaz jati rahi aur agar bila qasd phir gaya aur teen tasbeeh ka waqfa na hua to ho gai **Mas'ala:** Agar sirf muñh qibla se phera to wājib hai ke fauran qibla ki taraf kar le namaz na jāyegi magar bila uzr pherna makrooh hai

PĀÑCHWI SHART NIYYAT KA BAYĀN

NAMAZ KI NIYYAT

Niyyat se murād dil ka pakka irāda hai me haz tasawwur wa khyāl kāfi nahiñ jab tak irāda na ho **Mas'ala:** Agar zabān se bhi keh le to achha hai maslan yooñ ke niyyat ki maine do rak'at farz fajr ki Allah ta'ala ke liye muñh mera kāba shareef ki taraf Allahu akbar **Mas'ala:** Muqtadi ko iqtida ki niyyat bhi zaroori hai **Mas'ala:** Imām ne imām hone ki niyyat na ki jab bhi muqtadiyoñ ki namaz uske peeche sahi hai lekin sawābe jama'at ko na payega **Mas'ala:** Namaze janaza ki niyyat ye hai ke niyyat ki maine namaz ki Allah ke liye aur dua ki is mayyit ke liye Allahu akbar

NAMAZ KI CHHATHI SHART KA BAYĀN

TAKBEERE TEHREEMA

TAKBEERE TEHREEMA KISKO KEHTE HAIÑ?

Namaz ki chhathi shart takbeere tehreema hai yāni niyyat ke waqt jo Allahu Akbar ki jāti hai usko takbeere tehreema kehte haiñ, is takbeer ke kehte hi namaz shuru ho gai ye farz hai baghair iske namaz shuru nahiñ hoti **Mas'ala:** Muqtadi ne imām se pehle takbeere tehreema keh li to jamāt mein shamil na hua Ab jab ke namaz ke chhe sharāit yāni (1) Tahārat (2) Satre aurat (3) Waqt (4) Istigbāle qibla (5) Niyyat (6) Takbeere tehreema ke

masāil bayān ho chuke to namaz padhne ka tareeqa bayān kiya jāta hai

NAMAZ KA TAREEQA

Namaz padhne ka tareeqa ye hai ke ba wuzu qibla ki taraf muñh kar ke is tarah khada ho ke donoñ panjoñ mein chār angul ka fāsila rahe aur donoñ hath kān tak le jāye ke angutha kān ki lau se chhoo jāye bāqi ungliyañ apne hāl par rahein na bilkul mili na bahut phaili aur hatheliyañ qibla ki taraf hoñ aur nigahh sajda ki jagah par ho aur jis waqt ki jo namaz padhta ho dil mein uska pakka irāda karke Allahu akbar kehta hua hath neeche lakar nāf ke neeche bāndh le is tarah ke dahini hatheli ki gaddi bāyi (left) kalāi ke sire par ho aur beech ki teenoñ ungliyañ bāyi kalāi ki peeth par aur angutha aur chhoti ungli kalāi ke agal bagal ho aur sana padhe: سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ. تَبَارَكَ اسْمُكَ وَتَعَالَى جَدُّكَ، وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ

Phir tasmiya padhe yāni "Bismillah" phir "Surah Fatiha" poori padhe aur khatm par āhista se āmeen kahe iske bād koi surah ya teen āyatein padhein ya aisi ek āyat padhe jo teen āyatoñ ke barābar ho ab Allahu akbar kehta hua ruku mein jāye aur ghutnoñ ko hath se pakde is tarah ke hatheliyañ ghutne par hoñ aur ungliyañ khoob phhaili hoñ aur peeth bichhi ho aur sar peeth ke barābar ho uncha neecha na ho aur nazar pair ki taraf ho aur kam se kam teen bār سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ (Sub'hana rabbiyal azeem)

kahe phir سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ (Samiàllahu liman hamidah) kehta hua seedha khada ho jāye aur jo munfarid yāni akela ho to اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ (Allahumma rabbana wa lakal hamd) kahe phir Allahu akbar kehta hua sajda mein jāye is tarah ke pehle ghutna zameen par rakhe phir hath phir donoñ hathoñ ke beech mein sar rakhe is taur par ke pehle nāk tab mātha aur nāk ki haddi zameen par jam jāye aur nazar nāk ki taraf rahe aur bāzuo ko donoñ karwatoñ se aur pet ko rānoñ se aur rānoñ ko pindliyoñ se juda rakhe aur pāoñ ki sab ungliyoñ ko qibla ki taraf rakhe is tarah ke ungliyoñ ka sāra pet zameen par jama rahe aur hatheliyañ bichhi hoñ aur ungliyañ qibla ki taraf hoñ aur kam se kam teen bār سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى (Sub'hāna rabbiyal a'ala) kahe phir sar uthāye is tarah ke pehle mātha phir nāk phir muñh phir hath aur dahina qadam khada kar ke uski ungliyañ qibla rukh kare bāya (left) qadam bichha kar us par khoob seedha baith jāye aur hatheliyañ bichha kar rānoñ par ghutnoñ ke pās rakhe ke donoñ hath ki ungliyañ qibla ko hoñ aur ungliyoñ ka sira ghutna ke pās ho phir zara thehar kar Allahu akbar kehta hua dusra sajda kare ye sajda bhi pehle ki tarah kare phir sar uthāye aur hath ko ghutne par rakh kar panjoñ ke bal khada ho jāye uthte waqt bila uzr hath zameen par na teke ye ek rak'at poori ho gai ab phir sirf "Bismillah" padhkar (Zaroori hai ke in tasbeehāt ko achhe makhraj ke sāth

ada kiya jāye, Jinheīn Arabi padhni nahiñ āti to kam se kam unheīn chahiye ke jo āayateīn aur tasbeehāt namaz meīn padhi jāti haiñ unko kisi makhraj janne wāle Hafiz, Ālim ya Mufti se rabta kar ke seekh leiñ, sirf Roman Urdu meīn padh lena kāfi nahiñ hai, Ise nazar andāz na kareiñ kyuñki bina sahih makhraj ke namaz ada nahiñ hogi, Is kitab meīn sirf masail bayān karne ke liye inheīn Roman Urdu meīn darj kiya gaya hai) "Surah Fatiha" aur surah padhe aur pehle ki tarah ruku aur sajda kare phir jab dusre sajde se sar uthāye to dahina qadam khada karke bāya qadam bichha kar baith jāye aur ye padhe:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ وَالصَّلٰوةُ وَالطَّيِّبٰتُ، السَّلَامُ عَلَیْكَ اَیُّهَا النَّبِیُّ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَکَاتُهُ، اَلْسَّلَامُ عَلَیْنَا
وَعَلٰی عِبَادِ اللّٰهِ الصَّالِحِیْنَ، اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ، وَ اَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ

Isko tashahhud kehte haiñ jab kalima 'Lāa ke qareeb pahuñche to dahine hath ki beech ki ungli ko hatheli se mila deiñ aur lafz "Lā"-Par kalima ki ungli uthāyeīn magar idhar udhar na hilaye aur "illa" par gira de aur sab ungliyañ fauran seedhi kar le ab agar do se zyada rak'ateīn haiñ to uth khada ho aur usi tarah padhe magar farz ki in rak'atoñ meīn "Surah Fatiha" ke sath surah milana zaroori nahiñ ab pichla qa'ada jiske bad namaz khatm karega is meīn tashahhud ke bād durood shareef padhe:

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ.

اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ

Phir: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَلِوَلَدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ ye ya koi aur dua-e-masoorā padhe Ya ye padhe:

اللَّهُمَّ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

Aur isko baghair ""Allahumma" ke na padhe phir dahine shāno ki taraf muñh karke "Assalamu Alaikum wa Rahmatullah" kahe aur isi tarah bāyi (left) taraf, ab namaz khatm ho gai iske bād donoñ hath utha kar koi dua maslan:

اللَّهُمَّ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

Ise padhne ke bād mooñh par pher le, ye tareeqa imām ya tanha mard ke padhne ka hai lekin agar namazi muqtadi ho yāni jama' at ke sath imam ke peeche padhta ho qir'at na kare yāni "Surah Fatiha" surah na padhe chāhe imām zor se qir'at karta ho ya āhista imām ke peeche kisi namaz mein qir'at jāiz nahiñ aur agar namazi aurat ho to takbeere tehreema ke waqt mondhe tak hath uthāye aur bāyi (left) hatheli seena par chhati ke neeche rakh kar uske upar dahini hatheli rakhe aur ruku mein thoda jhuke yāni sirf itna ke ghutnoñ par hath rakh de zor na de aur hath ki ungliyañ mili raheñ aur peeth

aur pāoñ jhuke raheĩ mardoñ ki tarah khoob seedhi na kar de aur sajda meĩ simat kar sajda kareĩ yāni bāzu karwatoñ se mila de aur pet rān se aur rān pindliyoñ se aur pindliyañ zameen se mila de aur donoñ pāñv peeche nikāl de aur q'ada meĩ donoñ pāoñ dahini jānib nikāl de aur bāyi sureen par baithe aur hath beech rān par rakhe

FARZ, WĀJIB, SUNNAT, MUSTAHAB KA HUKM

Is tareeqa meĩ bāz cheezeĩ farz haiñ ke iske baghair namaz hogi hi nahiñ, bāz wājib haiñ ke isko qasdan chhodna gunāh aur namaz ka phir se padhna wājib hai aur bhool kar chhootne se sajda-e- sahw wājib, aur bāz sunnate muakkada hai ke jisko chhodne ki ādat gunāh hai, aur bāz mustahab hai ke jiska karna sawāb aur na karna gunāh nahiñ

FARĀIZE NAMAZ

SĀT (7) CHEEZEĨ NAMAZ MEĨ FARZ HAIÑ:

- 1) Takbeere tehreema: Yāni pehli Allahu akbar jisse namaz shuru hoti hai
- 2) Qiyām: Yāni itni der khada rehna jitni der meĩ farz qirat ada ho

- 3) Qir'at: Yāni kam se kam ek āyat padhna
- 4) Ruku: Yāni itna jhukna ke hāth badhāye to ghutne tak pahuñch jāyeiñ
- 5) Sajda: Yāni mātthe ka zameen par jamna is tarah ke kam se kam pāoñ ki ek ungli ka pet zameen se laga ho
- 6) Qa'ada Akhira: Yāni namaz ki rak'ateiñ poori karne ke bād itni der baithna ke poori attahiyāt "Rasooluhoo" tak padhi ja sake
- 7) Khooruje Bisun'ehi: Yāni qa'ada akhira ke bād apne irāda wa àmal se namaz khatm kar dena khwāh salām wa kalām se ho ya kisi dusre àmal se

WAJIBĀTE NAMAZ

Takbeere tehreema meiñ lafze Allahu akbar kehna, poori "Surah Fatiha" padhna, surah ya āyat milana, farz namaz meiñ do pehli rak'atoñ meiñ qir'at karna wājib hai, "Surah Fatiha" aur uske sath surah ya āyat milana farz ki do pehli rak'atoñ meiñ aur nafl aur witr aur sunnat ki har rak'at meiñ wājib hai, "Surah Fatiha" ka surah ya āyat se pehle hona, har rak'at meiñ surah ya āyat se pehle ek hi bār "Surah Fatiha" padhna, "Surah Fatiha" aur surah ke darmiyān āmeen aur bismillah ke siwa kuchh aur na padhna, qir'at khatm karke fauran ruku karna, ek sajda ke bād dusra sajda hona ke donoñ sajdoñ ke beech koi

rukun na āne pāye, tadeele arkān yāni ruku sujood qauma jalsa mein kam se kam ek bār

"Subhan Allah" ke barābar thheharna, qauma yāni ruku se seedha khada ho jāna, sajda mein har pāoñ ki teen teen ungliyoñ ke pet zameen par lagna, jalsa yāni do sajdoñ ke darmiyān seedha baithna, qa'ada ula agarche namaz nafl ho, farz aur witr aur sunan rawātib mein qa'ada ula mein tashahhud par kuchh na badhana, donoñ qa'ado mein poorā tashahhud padhna, yuñhi jitne qa'ade padein sab mein poorā tashahhud wājib hai ek lafz bhi agar chhodega to tarke wājib hoga, donoñ salām mein faqat lafz

"Assalām" wājib hai "alaikum wa rahmatullah" wājib nahiñ, witr mein dua-e-qunoot padhna, takbeere qunoot, eidain ki chhe takbeerein, eidain mein doosri rak'at ki takbeere, ruku aur us takbeer ke liye lafz Allahu akbar hona har jehari namaz mein imām ko jehar se (yāni zor āwaz se) qir'at karna aur ghair jehari mein āhista, har farz wa wājib ka uski jagah par ada hona, ruku ka har rak'at mein ek hi bār hona aur sujood ka do hi bār hona, doosri rak'at se pehle qa'ada na karna aur chār rak'at wālī mein teesri par qa'ada na hona, āyate sajda padhi ho to sajda-e-tilāwat karna, sahw hua ho to sajda-e-sahw karna, do farz ya do wājib ya wājib wa farz ke darmiyān teen bār subhanAllah kehne ke barābar der na hona,

imām jab qir'at kare buland āwaz se ho ya āhista us waqt muqtadi ka chup rehna, siwa qir'at ke tamam wajibāt mein imām ki pairwi karna farāiz wa wajibāt ke ilawa jo bātein tareeqa namaz mein bayān hui wo ya sunnat hain ya mustahab hain unko qasdan na chhoda jāye aur agar ghalati se chhoot jāyein to na sajda-e-sahw karne ki zarurat hai na namaz. dohrane ki agar dohra le to achha hi hai

SAJDA-E-SAHW KA BAYĀN

SAJDA-E-SAHW KAB WĀJIB HOTA HAI?

Jo cheezein namaz mein wājib hain un mein se agar koi wājib bhoole se chhoot jāye to uski kami ko poora karne ke liye sajda-e-sahw wājib hai

SAJDA-E-SAHW KA TAREEQA

Iska tareeqa ye hai ke namaz ke ākhir mein attahiyāt padhne ke bād dahini taraf salām pher kar do sajde aur phir shuru se attahiyāt waghaira sab padh kar salām phher de **Mas'ala:** Agar koi wājib chhoot gaya aur uske liye sajda-e-sahw na kiya aur namaz khatm kar di to namaz dohrana wājib hai **Mas'ala:** Agar qasdan koi wājib chhod diya to sajda-e-sahw kāfi nahi balki namaz dohrana wājib hai **Mas'ala:** Jo bātein namaz mein farz hain agar un mein se koi chhoot gai to namaz na hui aur

sajda-e-sahw se bhi ye kami poori nahiñ ki ja sakti balki phir se padhna farz hai

KIN BĀTON KE CHHOOTNE SE SAJDA-E-SAHW NAHIÑ?

Mas'ala: Wo bāteñ jo namaz mein sunnat ya mustahab haiñ jaise tawwuz, tasmiya, āmeen, takbeerate inteqāl aur tasbeehāt inke tark se bhi sajda-e-sahw nahiñ balki namaz ho gai magar namaz dohra lena behtar hai

Mas'ala: Ek namaz mein kai wājib chhoot gaye to ek bār sajda-e-sahw sab ke liye kāfi hai chand bār sajda-e-sahw karne ki zarurat nahiñ **Mas'ala:** Qa'ada-e-oola mein poori attahiyāt padhne ke bād teesri rak'at ke liye khade hone mein itni der ki ke jitni der mein "Allahumma Salle Ala Muhammad" padh sake to sajda-e-sahw wājib hai chāhe padhe ya khamosh rahe donoñ sooratoñ mein sajda-e-sahw wājib hai **Mas'ala:** Qir'at waghaira kisi mauqa par sochne laga aur itni der hui ke teen bār "Subhan Allah" keh sake to sajda-e-sahw wājib hai

Mas'ala: Doosri rak at ko chauthi samajh kar salām pher liya phir yād āya to namaz poori karke sajda-e-sahw kare **Mas'ala:** Tadeele arkān bhool gaya sajda-e-sahw wājib hai **Mas'ala:** Muqtadi attahiyāt na khatm karne pāya tha ke imām teesri rak'at ke liye khada ho gaya to muqtadi par wājib hai ke apni attahiyāt poori karke khada ho agarche der ho jāye **Mas'ala:** Muqtadi ne ruku ya sajde mein teen bār tasbeeh na kahi thi ke imām ne

sar utha liya to muqtadi bhi sar utha le aur bāqi tasbeeh chhod de **Mas'ala:** Jis shakhs ne bhool kar qa'ada ula na kiya aur teesri rak'at ke liye khada hone laga to agar abhi itna khada hua hai ke qa'ada ke qareeb hai to baith jāye aur qa'ada kare namaz sahi hai sajda e sahw bhi lāzim na āya aur agar itna utha ke khade hone ke qareeb ho gaya to phir khada hi ho jāye aur wāpas na laute ākhir mein sajda-e-sahw kare **Mas'ala:** Agar qa'ada akhira karna bhool gaya aur agar khada ho gaya to jab tak is rak'at ka sajda na kiya ho use chhod de aur baith jāye aur namaz poori kare aur sajda-e-sahw kare aur agar is rak at Ka sajda kar liya ho to farz namaz jāti rahe agar chāhe to ek rak at aur milaye siwa maghrib ke aur ye kul nafl ho jāyegi farz phir padhe

Mas'ala: Agar qa'ada akhira ba qadre tashahhud kar ke bhoole se khada ho gaya to baith jāye tab tak is rak'at ka sajda na kiya ho aur baith kar salām phere aur sajda-e-sahw kare aur agar is rak'at ka sajda kar liya to farz jab bhi poori ho gaya lekin ek rakat aur milaye aur sajda-e-sahw kare ye donoñ rak'atein nafl ho jayeñgi lekin maghrib mein na milayein **Mas'ala:** Ek rak'at mein teen sajde kiye ya do ruku kiye ya qa ada ula bhool gaya to sahw ka sajda kare **Mas'ala:** Qiyām wa ruku wa sujud wa qa'ada akhira mein tarteel farz hai lihāza agar qiyām se pehle ruku kar liya phir qiyām kiya to ye ruku jāta raha

agar qiyām ke bād phir ruku karega to namaz ho jāyegi warna nahiñ, isi tarah ruku se pehle sajda karne ke bād agar ruku phir sajda kar liya to namaz ho jāyegi

Mas’ala: Qiyām wa ruku wa sujood wa qa ada akhira mein tarteeb farz hai yāni jisko pehle hona chahiye wo pehle ho aur jiska peechhe hona chahiye wo peechhe ho agar pehle ka peechhe ho aur peechhe ka pehle kar liya to namaz na hogi jaise kisi ne ruku se pehle sajda kar liya to namaz na hui hān agar sajda ke bād dobara ruku aur phir sajda kare yāni tarteeb wār kar le to namaz ho jāyegi warna nahiñ, isi tarah agar qiyām se pehle ruku kar liya to namaz na hui albatta qiyām bād phir ruku kare to ho jāyegi

Mas’ala: Nafl ka har qa'ada akhira hai yāni farz hai agar qa'ada na kiya aur bhool kar khada ho gaya to jab tak rak'at ka sajda na kiya ho laut āayein aur sajda-e-sahw kare aur wājib namaz maslan witr farz ke hukm mein hai lihāza agar witr ka qa'ada ula bhool jāyein to wahi hukm hai jo farz ke qa'ada ula bhoolne ka hai

Mas’ala: Dua-e- qunoot ya takbeere qunoot bhool gaya to sajda-e-sahw kare, takbeere qunoot se murād wo takbeer hai jo rak'at ke bād dua e qunoot padhne ke liye kahi jāti hai

Mas’ala: Eidain ki sab takbeerein ya bāz bhool gaya ya zā'id kahiñ ya ghair mehal mein kahiñ in sab sooraton mein sajda -e-sahw wājib hai

SAJDA-E-TILĀWAT KYA HAI?

Ye wo sajda hai jo āyate sajda padhne ya sunne se wājib ho jāta hai iska masnoon tareeqa ye hai ke khada hokar Allahu akbar kehta hua sajda mein jāye aur kam se kam teen bār "Sub'hana rabbiya! āla" kahe phir Allahu akbar kehta hua khada ho jāye

SAJDA-E-TILĀWAT KA MASNOON TAREEQA

Mas'ala: Sajda-e-tilawat mein pehle peeche donoñ bār Allahu akbar kehna sunnat hai aur pehle khade ho kar phir sajda ke bād khada ho jana ye donoñ Qiyām mustahab haiñ **Mas'ala:** Agar sajda-e-tilawat se pehle ya bād mein khada na hua ya Allahu akbar na kaha ya "Sub'hana rabbiyal āla" na padha to bhi saida ada ho jayega magar takbeer chhodna na chahiye ke salaf ke khilāf hai **Mas'ala:** Sajda-e-tilawat ke liye Allahu akbar kehte waqt na hath uthana hai na us mein tashahhud hai na salām **Mas'ala:** Kul Quran shareef mein 14 āyatein sajda-e-tilawat ki hai in mein se jo āyat bhi padhi jāyegi padhne wāle aur sunne wāle donoñ par saja wājib ho jayega chāhe sunne wāle ne sunne ka irāda kiya ho ya na kiya ho

SAJDA-E-TILAWAT KE SHARĀIT

Mas'ala: Sajda-e-tilawat ke liye tehreema ke siwa tamam wo sharāit hai jo namaz ke liye haiñ maslan

tahārat, istiqbāle qibla, niyyat, waqt, satre aurat lihāza agar pāni par qādir hai to tayammum kar ke sajda jāiz nahiñ **Mas’ala:** Agar ayate sajda namaz mein padhe to sajda-e-tilawat fauran karna namaz hi mein wājib hai agar der karega gunahgār hoga, der karne se murād teen āyat se zyada padh lena hai lekin agar surah ke ākhir mein sajda wāqey hai to surah poori kar ke sajda karega jab bhi harj nahiñ maslan surah inshiqāq mein surah khatm karke sajda kare jab bhi kuchh harj nahiñ **Mas’ala:** Sajda ki āyat namaz mein padhi aur sajda karna bhool gaya to jab tak hurmate namaz mein hai sajda kar le (agarche salām pher chuka ho) aur sajda-e-sahw bhi kare

Mas’ala: Namaz mein āyate sajda padhi to uska sajda namaz hi mein wājib hai namaz ke bāhar nahiñ ho sakta agar qasdan nahiñ kiya tha to gunahgār hua tauba lāzim hai jab ke āyate sajda ke bād fauran ruku aur sujood na kiya ho **Mas’ala:** Jo cheezein namaz ko fāsīd karti hain isse sajda -e-tilawat bhi fāsīd ho jayega jaise hadase amad wa kalām wa qehqaha laga kar hansna

Mas’ala: Āyate sajda likhne ya uski taraf dekhne se sajda wājib nahiñ **Mas’ala:** Sajda wājib hone ke liye poori āyat padhna zaroori nahiñ balki wo lafz jismein sajda ka mādḍah pāya jāta ho wo aur uske sath gabl ya bād ka koi lafz mila kar padhna kāfi hai

Mas'ala: Āyate sajda ki hijje karne ya hijje sunne se sajda wājib na hoga **Mas'ala:** Āyate sajda ka tarjuma padha to padhne wāle aur sunne wāle par sajda wājib ho gaya chāhe sunne wāle ne ye samjha ho ya na samjha ho ke ye āyate sajda ka tarjuma hai albatta Padhi gai ho to iski zarurat nahiñ ke sunne wāle ko āyate sajda hona bataya gaya ho **Mas'ala:** Haiz wa nifās wāli aurat ne āyate sajda padhi to khud us par sajda wājib na hoga albatta aur sunne wāloñ par wājib ho jayega **Mas'ala:** Haiz wa nifās wāli par āyate sajda sunne se bhi sajda wājib nahiñ hota jaise ke padhne se nahiñ hota **Mas'ala:** Junub ne ya be wuzu ne āyate sajda padhi ya suni to sajda wājib hai **Mas'ala:** Nabaligh ne āyate sajda padhi to sunne wāle par sajda wājib hai nabaligh par nahiñ **Mas'ala:** Imām ne āyate sajda padhi aur sajda na kiya to muqtadi bhi uski pairwi mein sajda na karega agarche āyat suni ho **Mas'ala:** Jis waqt āyate sajda padhi gai agar us waqt kisi wajah se sajda na kar sake to padhne wāle aur sunne wāle ko ye keh lena mustahab hai:

سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِنَّكَ الْمَصِيرُ

Mas'ala: Poori surah padhna aur sajde ki āyat chhod dena makroohe tehreemi hai **Mas'ala:** Ek majlis mein sajda ki ek āyat ko bār bār padha ya suna to ek hi sajda wājib hoga agarche chand ādmiyoñ se suna ho yuñhi agar

ek āyat padhi aur wo hi āyat dusre se bhi suni jab bhi ek hi sajda wājib hoga:

MAJLIS BADALNE KI SOORATEIÑ

Mas'ala: Do ek luqma khane se, do ek ghooñt peene se, khade ho jāne se, do ek qadam chalne se, salām ka jawāb dene se, do ek bāt karne se, ghar ke ek kone se dusre kone ki taraf chalne se majlis na badlegi hān agar makān bada hai jaise shāhi mehal to aise makān ke ek kone se dusre kone mein jāne se majlis badal jāyegi, kashti mein hai aur kashti chal rahi hai to majlis na badlegi, rel ka bhi yehi hukm hona chahiye, jānwar par sawār hai aur jānwar chal raha hai to majlis badal rahi hai hān, agar sawāri par namaz padh raha hai to na badlegi, teen luqma khane, teen ghooñt peene, teen lafz bolne, teen qadam maidān mein chalne, nikāh karne, khareed wa farokht karne, let kar so jane se majlis badal jāyegi

Mas'ala: Kisi majlis mein der tak baithna, qir'at, tasbeeh, tehlel, dars, wa'az mein mashghool hona majlis ko nahiñ badlega, agar donoñ bār āyate sajda padhne ke darmiyān koi dunya ka kām kiya maslan kapda seena waghaira to majlis badal gai **Mas'ala:** Agar sunne wāle sajde ke liye āmāda hoñ aur sajda un par bār na ho to āyate sajda zor se padhna behtar hai warna āhista padhe aur agar sunne wāloñ ka hāl mālloom nahiñ ke āmāda

haiñ ya nahiñ jab bhi āhista padhna behtar hona chahiye

Mas'ala: Marz ki hālat meiñ ishāre se bhi sajda ada ho jayega yuñhi safar meiñ sawāri par ishāre se ho jayega

SAJDA-E-SHUKR

Iska wahi tareeqa hai jo sajda-e-tilawat ka hai **Mas'ala:** Aulād paida hui ya māl pāya ya khoyi (ghumi hui) hui cheez mil gai ya beemar ne tandurusti pāi ya musafir wāpas āya ya aur koi nemat mili to sajda-e-shukr karna mustahab hai

QIRA'AT YĀNI QURAN SHAREEF PADHNE KA BAYĀN

QIRA'AT MEIÑ KITNI ĀWAZ HONI CHAHIYE

Mas'ala: Qira'at meiñ itni āwaz hoñi chahiye ke agar behra na ho aur shor wa ghul na ho to khud sun sake agar itni āwaz bhi na hui to namaz na hogi, isi tarah jin māmlāt meiñ bolne ko dakhal hai sab meiñ itni āwaz zaroori hai maslan jānwar zibah karte waqt "Bismillah Allahu akbar" kehne meiñ, talāq dene meiñ, āyate saida padhne par, sajda-e-tilawat wājib hone meiñ itni āwaz. zaroori hai ke khud sun sake **Mas'ala:** Fajr wa maghrib wa isha ki do pehli rak'atoñ meiñ aur juma wa eidain wa taraweesh aur ramzan ke witr meiñ imām par jehar (zor se padhna) wājib hai aur maghrib ki teesri rakāt meiñ aur isha ki teesri aur chauthi rak'at meiñ aur zuhar wa asr ki

sab rak aton mein āhista padhna wājib hai **Mas'ala:** Jehar ke ye māna (meaning) hain ke itni zor se padhe ke kam se kam pehli saf ke log sun sakein aur āhista ye ke khud sun sake **Mas'ala:** Is tarah padhna ke qareeb ke do ek ādmi sun sakein jehar nahin balki āhista hai **Mas'ala:** Jehari namaz mein akele ko ikhteyār hai chāhe zor se padhe chāhe āhista aur afzal jehar hai **Mas'ala:** Agar munfarid qaza padhe to har namaz mein āhista padhna wājib hai **Mas'ala:** Āhista padh raha tha ke dusra shakhs shāmil ho gaya to jo baqi hai use jehar se padhe aur jo padh chuka hai uska iyāda nahin **Mas'ala:** Surah milana bhool gaya ruku mein yād āya to khada ho jāye aur surah milaye phir ruku kare aur ākhir mein sajda -e-sahw kare agar dobara ruku na karega to namaz na hogi **Mas'ala:** Hazar (jab muqem ho to us) mein jab ke waqt tang na ho to sunnat ye hai ke fajr wa zuhar mein tawāle mufassal padhe aur asr wa isha mein ausāte mufassal padhe aur maghrib mein qasāre mufassal chāhe imām ho ya munfarid

KAUN KAUN SI SOORATEIN TAWĀLE MUFASSAL HAIN AUR KAUN SI QASĀRE MUFASSAL?

Fāida: Surah Hujurāt se Surah Burooj tak ki sooratein tawāle mufassal hai aur (surah Bayyinah) se ākhir tak qasāre mufassal kahi jāti hai **Mas'ala:** Safar mein agar

aman wa qarār ho to sunnat ye hai ke fajr wa zuhar mein surah burooj ya iske misl suratein padhe aur asr wa isha mein isse chhoti aur maghrib mein qasāre mufassal ki chhoti sooratein padhe aur jaldi ho to har namaz mein jo chāhe padhe **Mas'ala:** Izterāri hālat mein maslan waqt jāte rehne ka darr ho ya chor ya dushman ka khauf ho to jo chāhe padhe chāhe safar ho ya hazar yahañ tak ke agar wajibāt ki mara'āt nahiñ kar sakta to iski bhi ijazat hai maslan fajr ka waqt itna tang ho gaya ke sirf ek āyat padh sakta hai to yehi kare lekin āftāb buland hone ke bād aisi namaz ka l'āda kare **Mas'ala:** Fajr ki sunnat padhne mein jama'at jāne ka dar ho to sirf wajibāt par iqtesār kare sana wa tawwuz ko chhod de aur ruku wa sujood mein ek ek bār tasbeeh par iktifa kare **Mas'ala:** Witr mein Huzoor ālaihissalatu wassalam ne pehli rak'at mein 'surah āla' aur doosri mein 'surah kāfiroon' aur teesri mein 'surah ikhlās' padhi lihāza kabhi tabarrukan inhein padhe aur kabhi pehli rak'at mein 'surah a'ala ke bajaye 'surah qadr' padhe **Mas'ala:** Quran shareef ulta padhna makroohe tehreemi hai maslan ye ke pehli rak'at mein 'surah kāfiroon' padhe aur doosri mein 'surah feel' padhe ye najāiz hai lekin agar bhool kar padh di toh kuch nahi **Mas'ala:** Bachhoñ ko āsani ke liye pāra amma (pārah number 30) khilāfe tarteeb padhane mein harj nahiñ **Mas'ala:** Agar bhool kar doosri rak'at mein pehli wāli

surah shuru kar di to chāhe abhi ek hi lafz padha ho isi ko poora kare doosri padhne ki ijazat nahiñ maslan pehli rak'at mein surah kāfirun padhi aur doosri mein bhool se surah feel shuru kar di to isi ko padhe

DARMIYĀN MEIÑ SURAH CHHODNE KA HUKM

Mas'ala: Darmiyān se ek surah chhod kar padhna makrooh hai lekin agar darmiyān ki surah pehli se badi ho to chhod sakta hai maslan surah wattteen ke bād surah qadr padhne mein harj nahiñ aur surah nasr ke bād surah ikhlās padhna na chahiye **Mas'ala:** Behtar ye hai ke farz namazoñ mein pehli rak'at ki qir'at doosri rak'at se kuchh zyada ho aur fajr mein to pehli rak'at mein do tihāi aur doosri mein ek tihāi ho **Mas'ala:** Juma wa eidain ki pehli rak'at mein surah āla doosri mein 'surah ghāshiya' padhna sunnat hai **Mas'ala:** Sunnatoñ aur nafloñ ki donoñ rak'atoñ mein barābar ki soorateiñ padhe **Mas'ala:** nawāfil ki donoñ rak'atoñ mein ek hi surah padhna ya ek ek rak'at mein usi surah ko bār bār padhna bila karāhat jāiz hai

QIRA'AT MEIÑ GHALTI HO JĀNE KA BAYĀN

Is mein qāda-e-kulliya ye hai ke agar aisi ghalati hui jisse māna (meaning) bigad jayeñ to namaz fāsīd ho gai warna nahiñ **Mas'ala:** Ek harf ki jagah dusra harf

padhna agar is wajah se hai ke uski zabān se wo harf ada nahiñ hota to majboor hai us par koshish karna zaroori hai aur agar laparwahi se hai jaise āj kal ke aksar huffāz wa Ulama ke ada karne par qādir haiñ magar be khyāli meiñ tabdeele harf kar dete haiñ to agar māna (meaning) fāsīd hoñ namaz na hui is qism ki jitni namazeiñ padhi ho inki qaza lāzim hai ظ،ء،ع،ح،ه،د،ظ،ض،س،ش،ذ،ص،ث In harfoñ meiñ sahi taur par imteyāz rakheñ warna māna (meaning) fāsīd hone ki soorat meiñ namaz na hogi aur bāz to ظ،س،ش،ذ،ص،ث،س،ش،ز meiñ farq nahiñ karte

Mas'ala: Jisse huroof sahi ada nahiñ hote us par wājib hai ke huroof sahi karne meiñ rāt din poori koshish kare aur agar sahi padhne wāloñ ke peechhe padh sakta ho to jahāñ tak ho sake unke peechhe padhe ya wo āyate padhe jin ke huroof sahi ada kar sakta ho aur ye donoñ bāteñ mumkin na ho to koshish ke zamane meiñ iski apni namaz ho jāyegi aur iske peechhe is jaiso ki bhi **Mas'ala:** jisne "Sub'hana rabbiyal azeem" meiñ azeem ko azeem ظ ke bajaye ز padh diya to namaz jāti rahi lihāza jisse azeem (عظيم) sahi ada na ho "**Sub'hāna Rabbiyal kareem**" padhe

NAMAZ KE BĀHAR QURAN SHAREEF PADHNE

Mas'ala: Quran shareef nihāyat achhi āwaz se padhna chahiye lekin gāne ki tarah nahiñ ke ye najāiz hai balki

qawāide tajweed ki riyāyat kare **Mas'ala:** Quran majeed dekh kar padhna zabāni padhne se afzal **Mas'ala:** Mustahab ye hai ke ba wuzu qibla rukh achhe kapde pehan kar tilāwat kare aur tilāwat mein shuru mein "A'uzubillah" padhna wājib hai aur surah ke shuru mein "Bismillah" padhna sunnat hai warna mustahab, agar āyat padhna chahta hai aur is āyat ke shuru mein aisi zameer hai jo Allah ta'ala ki taraf rāje hai jaise هو الله الذى لا اله الا هو to is soorat mein A'uzubillah ke bād "Bismillah" padhne ka istehbāb muakkad hai beech mein koi dunyavi kām kare to "A'uzubillah Bismillah" phir padh le aur deeni kām kiya jaise salām ka jawāb diya ya Azān ka jawāb diya ya Subhan Allah kaha ya kalima waghaira azkār padhe "A'uzubillah" padhna iske zimma nahiñ **Mas'ala:** Surah barāt se agar tilāwat shuru ki to "A'uzubillah Bismillah" keh leiñ hān agar surah barāt tilāwat ke beech mein āi to 'Bismillah' padhne ki zarurat nahiñ aur jo ye mashhoor hai ke agar tilāwat ki ibteda surah barāt se kare tab bhi 'Bismillah' na padhe ye bilkul ghalat hai, isi tarah ye bhi be asal hai ke iske ibteda mein tawwuz padhe darmiyāne tilāwat mein **Mas'ala:** teen din se kam mein ek khatm behtar nahiñ **Mas'ala:** Jab khatm ho to teen bār surah ikhlās padhna behtar hai **Mas'ala:** Let kar Quran padhne mein harj nahiñ jab ke pāñv simte hoñ aur muñh khula ho yuñhi chalne aur kām

karne ki hālat mein bhi tilāwat jāiz hai jab ke dil na bate (bhatke) warna makrooh hai

Mas'ala: Ghus khana aur najāsāt ki jagahon mein Quran majeed padhna najāiz hai **Mas'ala:** Jab buland āwaz se Quran shareef padha jāye to tamam hazireen par sunna farz hai jab ke wo majma sunne ki gharz se hāzir ho warna ek ka sunna kāfi hai agarche aur apne kām mein ho **Mas'ala:** Sab log majma mein zor se padhein ye harām haiñ, aksar urs wa fatiha ke mauqe par sab log zor se padte haiñ ye harām hai agar chand ādmi padhne wāle hon to hukm hai ke āhista padhein **Mas'ala:** Bazaron mein aur jahāñ log kām mein lage hon zor se padhna najāiz hai log agar na sunenge to gunāh padhne wāle par hai **Mas'ala:** Tilāwat karne mein koi muazzam deeni badshahe islām ya ālime deen ya peer ya ustād ya bāp ā jāye to tilāwat karne wāla uski tazeem ko khada ho sakta hai **Mas'ala:** Jo ghalat padhta ho to sunne wāle par wājib hai ke bata de ba sharte ke batane ki wajah se keena wa hasad paida na ho

QURAN SHAREEF KE ĀDĀB

Mas'ala: Quran shareef zor se padhna afzal hai jab ke kisi namazi ya beemar ya sone wāle ko takleef na pahuñche **Mas'ala:** Deewaron wa mehrabon par Quran

majeed likhna achha nahiñ **Mas'ala:** Quran Sharif padhkar bhula dena gunah hai qiyamat ke din andha kodhi ho kar uthega **Mas'ala:** Quran shareef ki taraf peeth na ki jāye na pāñv phhailaya jāye na pānv usse uncha kare na ye kare ke khud unchi jagah ho aur Quran shareef neechे ho **Mas'ala:** Quran shareef ke upar koi kitāb na rakhi jāye agarche fiqh wa hadees hi ho **Mas'ala:** Quran shareef purana bosida ho gaya ke padhne ke qābil na raha to kisi pāk kapde mein lapet kar aehtiyāt ki jagah dafan kar diya jāye aur dafan karne mein iske liye lehad banai jāye tāki us par mitti na pade **Mas'ala:** Purane Quran shareef ko jo padhne ke qābil na raha jalaya na jāye balki dafan kiya jāye **Mas'ala:** Quran shareef jis sandooq mein ho us par kapda waghaira na rakha jāye **Mas'ala:** Kisi ne mehz khair wa barkat ke liye Quran majeed apne ghar mein rakh chhoda hai aur tilāwat nahiñ karta to gunāh nahiñ balki uski ye niyyat bā'ise sawāb hai

JAMA'AT KA BAYĀN

Jama'at ki bahut takeed hai aur iska sawāb bahut zyada hai yahañ tak ke be jama'at ki namaz se jama'at wāli namaz ka sawāb 27 guna hai **Mas'ala:** Mardoñ ko jama'at ke sath namaz padhna wājib hai bila uzr ek bār bhi chhodne wāla gunahgār aur saza ke lāyaq hai aur kai

bār tark karne wāla to fāsiq hai aur usko sakht saza di jāyegi agar padosiyoñ ne sakoot kiya to wo bhi gunahgār huye

KIN NAMZOÑ KE LIYE JAMA'AT SHART HAI?

Mas'ala: Juma wa eidain mein jama'at shart hai yañi baghair jama'at ye namaz hogi hi nahiñ **Mas'ala:** Taraweeh mein jama'at sunnate kifāya hai yañi muhalla ke kuchh logoñ ne jama at se padhi to sab ke zimma se jama'at chhodne ki burāi jāti rahi aur agar sab ne jama'at chhodi to sab ne bura kiya **Mas'ala:** Ramazan shareef ke witr mein jama'at mustahab hai **Mas'ala:** Sunnatoñ aur naflo mein jama'at makrooh hai aur ramazan ke ilawa witr mein bhi makrooh hai **Mas'ala:** Agar jānta hai ke āza-e-wuzu teen teen bār dhoñe mein rak'at chhoot jāyegi to behtar ye hai ke teen teen bār na dhoye aur rak'at na jāne de aur agar samajhta hai ke teen teen bār dhoñe mein rak'at to mil jāyegi magar takbeere ula na payega to teen bār dhoye

JAMA'ATE SĀNIYA KA HUKM

Mas'ala: Muhalla ki masjid mein jis ke liye imām muqarrar hai muhalla ke imām ne Azān wa iqāmat ke sath sunnat ke mutabiq jama'at padh li hai to ab phir dobara Azān wa iqāmat ke sath pehle hi ki tarah jama'at qā'im karna makrooh hai aur agar be azzan jama'at

dobara ki to harj nahiñ jab ke mehrāb se hat kar ho aur agar pehli jama'at be Azān hui ya āhista Azān hui ya ghairoñ ne jama at qā'im ki to phir jama'at qā'im ki jāye aur ye jama'at jama'ate sāniya (yāni doosri) na hogi **Mas'ala:** Jiski jama'at jāti rahi us par ye wājib nahiñ ke doosri majid mein jama'at talāsh kar ke padhe albatta agar aisa kare to mustahab hai

KIN UZROÑ MEIÑ JAMA'AT CHHOD SAKTA HAI?

In uzroñ se jama'at chhod sakta hai: Aisi beemari ke masjid tak jāne mein mashaqqat ho, sakht bārish, bahut keechad, sakht sardi, sakht andheri āndhi, pakhāna, Peshāb, riyāh ka bahut zor hona, zālim ka khauf, qāfila chhoot jāne ka dar, andha hona, apāhij hona, itna budha hona ke masjid tak jāne se majboor ho, māl ya khane ke halāk ho jāne ka dar, muflis ko qarz khwāh ka dar, beemar ki dekh bhāl ke ye agar chhod kar chala jayega to usko takleef hogi ya ghabrayega ye sab jama'at chhodne ke uzr haiñ **Mas'ala:** Auratoñ ko kisi namaz mein jama'at ki hāziri jāiz nahiñ dīn ki namaz ho ya rāt, juma ki ho ya eidain ki, chāhe jawān hoñ ya budhiya, yuñhi wa'az ki majlis mein bhi jāna najāiz. hai

AKELA MUQTADI KAHAN KHADA HO?

Mas'ala: Akela muqtadi mard agarche ladka ho imām ke barābar dahini taraf khada ho bāyi (left) taraf ya peechhe khada hona makrooh hai, do muqtadi ho to peechhe khade hoñ barābar khada hona makroohe tanzeehi hai, do se zyada ka imām ke barābar khada hona makroohe tehreemi hai **Mas'ala:** Ek ādmi imām ke barābar khada tha phir ek aur āya to imām āge badh jāye aur ye āne wāla us muqtadi ke barābar khada ho jāye aur imām āge na badhe to ye muqtadi peechhe hat jāye ya khud hat āye ya āne wāla usko peechhe kheeñch le lekin jab muqtadi ek ho to uska peechhe ā jāna afzal hai aur agar do hoñ to imām ka āge badh jāna afzal hai

SAF KE MASĀIL

Mas'ala: Safeiñ seedhi hoñ aur log mil kar khade hoñ beech mein jagah na rahe aur sab ke mondhe (Shoulder) barābar hoñ aur imām āge beech mein ho **Mas'ala:** Pehli saf mein aur imām ke qareeb khada hona afzal hai lekin janaza mein pichhli saf mein hona afzal hai **Mas'ala:** Muqtadi ko takbeere tehreema imām ke sath ya bād kehna chahiye yahañ tak ke agar lafz 'Allahu' to imām ke sath kaha aur 'Akbar' imām se pehle to namaz na hogi

Mas'ala: Muqtadi ko kisi namaz mein qira'at jāiz nahīn na Surah Fatiha na surah, khwāh imām zor se padhe ya āhista, imām ka padhna muqtadi ke liye kāfī hai

Mas'ala: Safōn ki tarteeb yooñ hona chahiye ke agli safōn mein mard hoñ aur uske bād ladke aur sab se peechhe auratein

IMĀM KAUN HO SAKTA HAI?

Mas'ala: Imām ko (1) Musalman (2) Mard (3) Āqil (4) Bāligh (5) Namaz ke masāil ka jānne wāla (6) Ghair mazoor hona chahiye ke agar imam mein in chhe bātoñ mein koi bāt na pāi gai to uske peechhe namaz na hogi

Mas'ala: Mazoor apne misl mazoor ka ya apne zā'id uzr wāle ka imām ho sakta hai aur agar imām wa muqtadi donoñ ko do qism ke uzr hoñ maslan ek ko riyāh ka marz hai aur dusre ko qatre ka to ek dusre ki imāmat nahīn kar sakta

Mas'ala: Tayammum karne wāla wuzu karne wāloñ ka imām ho sakta hai

Mas'ala: Mozoñ par masah karne wāla pair dhoñe wāloñ ki imāmat kar sakta hai

Mas'ala: Khada ho kar namaz padhne wāla baith kar namaz Padhne wāloñ ki iqtada kar sakta hai

Mas'ala: Wo shakhs jo ruku sujood karta hai wo uske peechhe nahīn padh sakta jo ishāre se padhta hai lekin agar imām wa muqtadi donoñ ishāre se pachte hoñ to iqtada jāiz hai

Mas'ala: Nanga satr chhupane wāle ka imām nahiñ ho sakta

BADMAZHAB KE PEECHHE NAMAZ PADHNE KA HUKM

Mas'ala: Badmazhab jiski badmazhabi hadde kufr ko na pahuñchi ho jaise tafzeeliya usko imām banana gunāh aur uske peechhe namaz makroohe tehreemi wājibul i'āda hai

Mas'ala: Fāsiq-e-mualin jaise sharabi, juāri, zāni, soodkhor, chughalkhor waghaira jo kabeera gunāh ailanya karte haiñ inko imām banana gunāh aur unke peechhe namaz makroohe tehreemi wājibul i'āda hai

Mas'ala: Wo badmazhab jiski badmazhabi hadde kufr ko pahuñch gai hoñ jaise rāfzi (agarche sirf Abu Bakr Siddiq radiallahu ta'ala ànhu ki khilafat ya sahabiyat se inkār karta ho ya shaikhaiñ radiallahu ta'ala anhuma ki shāne aqdas mein tabarra kehta ho), jehami, mushabbah, qadri aur wo jo Quran ko makhlooq batata hai aur wo jo shafa'at ya deedare ilāhi ya azzabe qabr ya kirāman kātibeen ka inkār karta hai unke peechhe namaz nahiñ ho sakti isse sakht tareen hukm un logoñ ka hai jo apne āp ko musalman kehte haiñ balki muttaba-e-sunnat bante haiñ aur iske bawujood bāz zaruriyāte deen ko nahiñ mānte Allah wa Rasool ki tauheen karte ya kam se

kam tauheen karne wāloñ ko musalman jānte haiñ inke peeche bhi bilkul namaz jāiz nahiñ

FĀSIQ KI IQTEDA KA HUKM

Mas'ala: Fāsiq ki iqteda na ki jāye magar sirf juma mein is mein majboori hai bāqi namazon mein doosri masjid mein chala jāye aur juma agar shehar mein chand jagah hota ho to is mein bhi iqteda na ki jāye doosri masjid mein jā kar padhein

Mas'ala: Imām ka tanha unchi jagah khada hona makrooh hai agar bulandi thodi ho to makrooh tanzeehi aur agar bulandi zyada ho to makrooh tehreemi hai

Mas'ala: Imām neechे ho aur muqtadi unchi jagah par ye bhi makrooh aur khilāfe sunnat hai **Mas'ala:** Masbooq apni chhooti hui rak'aton ke ada karne mein munfarid hai,

MASBOOQ KI TAREEF

masbooq wo hai jo jama'at mein us waqt shāmil hua jab ke kuchh rak'atein imām padh chuka tha aur āakhir tak imām ke sath raha, munfarid ke māna (meaning) akela padhne wāla jo jama'at ke sath padhe **Mas'ala:** Masbooq ne imām ko qa'ade mein pāya to is tarah shāmil ho ke pehle niyyat kar ke khada ho aur seedhe khade rehne ki hālat mein takbeere tehreema kahe takbeere tehreema keh kar phir doosri takbeer kehta hua qa'ade

mein jāyein agar ruku ya sajda mein pāye tab bhi yūñhi kare agar pehli takbeer kehne mein ruku ki had tak jhuk gaya to namaz na hogi **Mas'ala:** Masbooq chār rak'at wāli namaz mein chauthi rak'at mein jama'at mein shāmil hua to imām ke salām pherne ke bād khada ho jāye aur ek rak'at Surah Fatiha aur surah ke sath padh kar qa'ada kare aur phir khada ho jāye aur us mein bhi Surah Fatiha aur surah padhe aur is rak'at par qa'ada na kare balki ek rak'at aur padhein sirf Surah Fatiha ke sath aur is ākhiri rak'at par qa'ada waghaira kar ke namaz khatm kare yāni ilawa imām ke sāth wāle qa'ada ke uske do qa'ade aur karne hoñge ek qa'ada ek rak'at ke bād aur dusra qa'ada is qa'ada ke bād do rak'at aur padh kar

Mas'ala: Masbooq maghrib ki teesri rak'at mein shareek hua aur imām ke salām pherne ke bād khada ho jāye Surah Fatiha wa surah ke sath ek rak'at padh kar qa'ada karke phir khada ho jāye aur Surah Fatiha aur surah padh kar rak'at poori kare aur qa'ada akhira kar ke namaz khatm kare yāni apni donoñ rak'atoñ mein har rak'at par qa'ada kare aur donoñ rak'atoñ mein Surah Fatiha aur surah padhe is mein bhi do qa'ade ilawa imām ke qa'ade ke **Mas'ala:** Chār rak'at wāli namaz ki teesri rak'at mein shāmil hua to imām ke bād do rak'at aur padhe aur in donoñ mein Surah Fatiha aur surah zarur padhe **Mas'ala:** Pehli rak'at chhoot gai to imām ke bād

ek rak'at padhe Surah Fatiha aur surah ke sath **Mas'ala:** Masbooq ne bhool kar imām ke sath salām pher diya to namaz na gai poori kare agar bilkul sath phera hai to sajda sahw bhi nahiñ aur agar imām ke zara bād phera to sajda sahw wājib hai aur agar qasdan salām phera ye samajh kar ke mujhe bhi imām ke sath salām pherna chahiye to namaz jāti rahi phir se padhe

KAB FARZ TOD KAR JAMA'AT MEIÑ SHAREEK HO JĀYE?

Mas'ala: Kisi ne chār rak'at wāli farz namaz akele shuru ki aur abhi pehli rak'at ka sajda na karne pāya tha ke wo hi jama'at shuru hui to apni namaz tod kar jama'at meiñ shareek ho jāye aur fajr aur maghrib meiñ to agar pehli rak'at ka sajda bhi kar liya ho to bhi tod kar shareeke jama'at ho jāye **Mas'ala:** Agar teen rak'ateiñ poori padh li aur jama at qā'im hui to jama at meiñ shāmil nahiñ ho saka apni hi chāroñ poori kare aur bād meiñ nafl ki niyyat se jama at meiñ shareek ho jāye magar asr meiñ shāmil nahiñ ho sakta isliye ke asr ke bād nafl jāiz nahiñ **Mas'ala:** Chār rak'at wāli namaz meiñ rak'at ka abhi sajda na kiya tha ke jama'at shuru hui to namaz tod de aur jama:at meiñ shareek ho jāye **Mas'ala:** Namaz todne ke liye baithne ki zarurat nahiñ khade khade todne ki niyyat se ek taraf salām pher de **Mas'ala:** Nafl ya sunnat ya qaza shuru ki aur jama'at qā'im hui to namaz na tode poori karke shāmil ho albatta agar nafl chār rak'at ki

niyyat se shuru ki to do rak'at par tod de teesri aur chauthi mein ho to poori kare **Mas'ala:** Jama'at mein milne ke liye namaz todne ka hukm us waqt hai jab ke jama'at us jagah qā'im ho jahāñ ye padh raha hai agar ye ghar mein padh raha hai aur masjid mein jama'at qā'im hui to todne ka hukm nahiñ ya ye ek masjid mein padh raha hai aur jama at doosri masjid mein shuru hui to nahiñ tod sakta agarche abhi pehli rak'at ka sajda na kiya ho tab bhi nahiñ tod sakta **Mas'ala:** Qiyām wa ruku wa sujood wa qa'ada akhira mein tarteeb farz hai agar qiyām se pehle ruku kar liya phir qiyām kiya to wo ruku jāta raha agar bāde qiyām phir ruku karega to namaz ho jāyegi warna nahiñ, yuñhi ruku se pehle sajda karne ke bād agar ruku phir sajda kar liya to ho jāyegi warna nahiñ **Mas'ala:** Jo cheezein farz haiñ un mein imām ki pairwi muqtadi par farz hai yāni agar farz cheezoñ mein se koi cheez imām se pehle ada kiya aur imām ke sath ya imām ke ada karne ke bād ada na kiya to namaz na hogi jaise imām ne pehle sajda kar liya aur imām abhi sajda mein na āya tha ke usne sar utha liya to agar imām ke sath ya bād ko ada kar liya to namaz ho gai warna nahiñ **Mas'ala:** muqtadi ne imām se pehle sajda kiya magar uske sar uthane se pehle imām bhi sajda mein pahuñch gaya to sajda ho gaya magar muqtadi ko aisa karna harām hai **Mas'ala:** Muqtadi ko saf ke peechhe tanha

khada hona makroohe tanzeehi hai jab ke saf mein jagah maujood ho aur agar saf mein jagah na ho to harj nahiñ aur agar kisi ko saf mein se kheenche le aur uske sath khada ho to ye achha hai magar ye khyāl rahe ke jisko kheenche wo is mas'ale ko jānta ho kahiñ uske kheenche se apni namaz na tod de aur chahiye ye ke ye kisi ko ishāra kare aur use ye chahiye ke peechhe na hate us par se karāhat door ho jāyegi

JAMA'AT QĀ'IM KARNE KA TAREEQA

Jama'at is tarah qā'im ki jāye ke namaz ka jab mustahab waqt shuru ho jāye to Azān kahi jāye iske bād sab log ba wuzu masjid mein ya jahāñ jama'at karni ho jama hoñ aur sunnat ghar se padh kar na āye hoñ to isse fārigh ho kar saf ba saf baith jāye aur imām apni jagah par baith jāye, jab muazzin takbeer kahe ya 'Hayya alal falāh' par pahuñche tab imām aur muqtadi sab log khade ho jāyeiñ, imām namaz aur imāmat ki niyyat karke 'qad-qāmatis salāh' se zara pehle Allahu akbar keh kar hath bāñdh le aur padhna shuru kar de aur muqtadi bhi is namaz aur iqteda ki niyyat karke Allahu akbar keh kar hath bāñdh le aur sana padh kar khamosh khade rahe jab imām ruku mein jāye to muqtadi bhi ruku kare aur imām ke sath poori namaz khatm kare Surah Fatiha aur surah ke siwa jo kuchh namaz mein padha jāta hai padheñ agar koi shakhs imām ke shuru kar dene ya kuchh rak'atoñ ke

padh lene ke bād āya to wo bhi is namaz aur is imām ke peechhe padhne ki niyyat se shareek ho jāye aur ākhir mein jab imām salām phere tab salām pherein lekin jiski namaz kuchh chhoot gayi hai wo salām na phere balki khada ho jāye aur apni chhooti hui rak’at ko poori kar ke salām phere, salām ke bād imām apne dahine ya bāyein ya muqtadiyon ki taraf ghoom jāye aur dono hath seene ke sāmne phaila kar dua mānge aur muqtadi bhi dua mānge dua ke bād apni apni jagah se hat kar sunnat namazein padhein **Mas’ala:** Imām takbeere tehreema 'Qadqamatis salāh' se zara pehle kahe aur muqtadi imām ke takbeer kehne ke bād kahein

NAMAZ FĀSID KARNE WĀLI CHEEZON KA BAYĀN

Mas’ala: Kalām mufside namaz hai yāni namaz mein bolne se namaz toot jati hai chāhe jān boojh kar bole ya bhoole se ek ādh bāt bole ya zyada **Mas’ala:** Kalām wo hi mufsid hai jis mein itni āwaz ho ke kam se kam khud sun sake agar rukawat na ho

Mas’ala: Kisi ko bhool se bhi salām kiya to namaz jati rahi chāhe khāli 'Assalam' hi kaha ho 'Alaikum' na keh pāya ho **Mas’ala:** Zabān se salām ka jawāb diya to namaz jati rahi aur hath ya sar ke ishāre se diya to

makrooh hui **Mas'ala:** Namaz mein chheenk aye to 'Alhamdulillah' na kahe agar keh diya to namaz na gai

Mas'ala: Khushi ki khabar ke jawāb mein "Alhamdulillah" kaha ya buri khabar par **إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ** padha ya tajjub ki khabar par "Subhan Allah" ya "Allahu Akbar" kaha to namaz jāti rahi hān agar

Khabar ke jawāb ka irāda na kiya to na gayi **Mas'ala:** Khakhārne mein jab do harf niklein jaise "akh" to ye mufside namaz hai jab ke na uzr ho na sahi gharz ho agar uzr se ho jaise tabiyat ne majboor kiya ya sahi gharz ke liye ho jaise qira'at mein āwaz sāf karne ke liye ya imām ko ghalati par ittela dene ya dusre ko apni namaz mein hone ki ittela dene ke liye ho to isse namaz nahiñ toot'ti

Mas'ala: Muqtadi ne apne imām ke siwa kisi aur ko luqma diya to namaz jāti rahi **Mas'ala:** Imām ne apne muqtadi ke siwa kisi aur ka luqma liya namaz fāsīd ho gai

Mas'ala: Āh, Ohh, Uff, Tuff ye alfāz dard ya musibat ki wajah se nikle ya āwaz se roya aur harf paida huye in sab sooraton mein namaz toot gai aur agar rone mein sirf ānsu nikle āwaz aur huroof nahiñ nikle to harj nahiñ

Mas'ala: Mareez ki zabān se be ikhteyār āh, ohh nikli to namaz fāsīd na hui yuñhi khānsi chheenk, jamāhi, dakār mein jitne harf majbooran (be ikhteyār) nikalte haiñ wo māf hai **Mas'ala:** Phoonkne mein agar āwaz paida na ho

to wo misl s̄āns ke hai ke muḥsid nahiñ magar qasdan karna makrooh hai, agar phooñkne mein do harf paida ho jaise uff, tuff to namaz jāti rahi **Mas'ala:** Namaz mein Quran shareef se ya mehrāb waghaira se dekh kar padhne se namaz toot jāti hai hān agar padhta to hai yād se aur nazar padti hai likhe huye par to harj nahiñ **Mas'ala:** Amale kaseer ke na āmale namaz se ho na namaz ki islāh ke liye kiya gaya ho muḥside namaz hai, amale qaleel muḥsid nahiñ

AMAL KASEER WA QALEEL KI TAREEF

Jis kām ke karne wāle ko door se dekh kar uske namaz mein na hone ka shak na rahe balki ghālib gumān ho ke namaz mein nahiñ to wo amale kaseer hai aur agar door se dekhne wāle ko shubah wa shak ho ke namaz mein hai ya nahiñ to ye amale qaleel hai.

Mas'ala: Kurta ya pajama pehna ya tehband bāndha to namaz

jāti rahi **Mas'ala:** Namaz ke andar khana peena mutlaqan namaz ko fāsīd kar deta hai jān kar ho ya bhool kar ho thoda ho ya zyada yahañ tak ke agar til bila chabaye nigal liya ya koi booñd muñh mein giri aur nigal liya namaz jāti rahi **Mas'ala:** Maut, junoon, behoshi se namaz jāti rehti hai agar waqt mein āram ho jāye to ada padhe aur agar waqt ke bād āram ho to qaza padhe jab ke

junoon wa behoshi ek din rāt se zyada na ho yāni namaz ke chhe (6) waqt kāmīl tak barābar rahe qaza wājib nahiñ

Mas’ala: Qasdan wuzu toda ya koi sabab ghusl ka pāya gaya namaz jāti rahi **Mas’ala:** Kisi rukn ko tark kiya jab ke usko usi namaz mein ada na kar liya hos namaz jāti rahi **Mas’ala:** Bila uzr namaz ki kisi shart ko tark kiya to namaz toor gai **Mas’ala:** Qa'ada akhira ke bād sajda-e-namaz ya sajda-e-tilavat yād āya aur usko ada kiya aur ada karne ke bād phir qa'ada na kiya to namaz na hui **Mas’ala:** Kisi rukn ko sote mein ada kiya tha uska i'āda na kiya namaz na hui **Mas’ala:** Sānp, bichchhu mārne se namaz nahiñ toot'ti jab ke teen qadam na chalna pade na teen zarb ki zarurat ho agar mārne mein teen qadam ya zyada chalna pada ya teen zarb ya zyada lagani padi to namaz toot gai **Mas’ala:** Namaz mein sānp, bichchhu mārne ki ijazat hai agarche namaz toot jāye **Mas’ala:** Sānp, bichchhu ko namaz mein mārna us waqt mubāh hai jab sāmne guzre aur takleef dene ka dar ho agar kātne ka dar na ho to makrooh hai **Mas’ala:** Ek rukn mein teen bār khujane se namaz toot jāti hai yāni yoon ki khuja kar hath hata liya phir khujaya phir hath hata liya phir khujaya phir hath hata liya agar ek bār hath rakh kar kai martaba khujaya to ye ek hi martaba khujana kaha jayega aur isse namaz na jāyegi **Mas’ala:** Takbeerāte inteqāl mein 'Allah' ke "Alif" ko ya 'Akbar' ke 'Alif' ko kheencha

aur 'Āllah' ya 'Ākbar' kaha ya 'Akbar' ki "Bā" ke bād 'Alif badha diya ke 'Akbār' ho gaya in sooratoñ meiñ namaz toot gai aur agar takbeere tehreema meiñ aisa kiya to namaz shuru hi na hui **Mas'ala:** Qira'at ya azkāre namaz meiñ aisi ghalati jisse māna (meaning) fāsīd ho jāyeiñ namaz tod deti hai **Mas'ala:** Namazi ke āge se chāhe ādmi guzre ya jānwar namaz nahiñ toot' ti albatta guzarne wāla bahut gunahgār hota hai, agar namazi ke sāmne se jāne wāla jānta hai ke is meiñ kya gunāh hai to 100 baras khade rehne balki zameen meiñ dhans jāne ko achha samajhta aur namazi ke āge se na guzarta **Mas'ala:** Agar maidān meiñ namazi ke sāmne se teen ghaz chhod kar āge se guzre to harj nahiñ lekin ghar aur masjid meiñ aisa nahiñ kar sakta **Mas'ala:** Namazi ke āge agar sutrah hoto sutrah ke peechhe se guzarne meiñ koi harj nahiñ Sutrah ke māna (meaning) aisi koi cheez jisse ād ho jāye **Mas'ala:** Sutrah ek hath uncha aur ek angul mota (thick) ho kāfi hai aur zyada se zyada teen hath uncha ho **Mas'ala:** Sutrah dahini bhaun ke sāmne gādna afzal hai **Mas'ala:** Darakht, jānwar, ādmi waghaira ka bhi sutrah ho sakta hai **Mas'ala:** Imām ka sutrah muqtadi ke liye bhi sutrah hai muqtadiyoñ ke liye alahida sutrah ki zarurat nahiñ lihāza agar masjid meiñ bhi muqtadi ke āge se guzar jāye jab ke imām ke āge se na ho to harj nahiñ **Mas'ala:** Namazi apne āge se

guzarne wāle ko agar rokna chāhe to Subhan Allah kahe ya zor se qira'at karne lage ya hath se ishāra kar de lekin bār bār aisa na kare ke amale kaseer hone ki soorat mein namaz jāti rahegi

NAMAZ KE MAKROOHĀT KA BAYĀN

Mas'ala: Kapde ya badan ya dādhi ke sath khelna makroohe tehreemi hai, kapda sametna jaise sajda mein jāte waqt āge ya peechhe se utha lena agarche gard se bachane ke liye ho makroohe tehreemi hai aur bila wajah ho to aur zyada makrooh hai, kapda latkana jaise sar ya mondhe par is tarah dālna ke dono kināre latakte hon makroohe tehreemi hai

NAMAZ MEIN KAPDA LATKĀNE KA HUKM

Mas'ala: Agar kurte waghaira ki āsteen mein hath na dāle balki peeth ki taraf phenk de to ye bhi makroohe tehreemi hai

Mas'ala: Kandhe par is tarah rumāl dālna ke ek kināra pet par latakte ho aur dusra peeth par ye makroohe tehreemi hai

Mas'ala: Razāi ya chādar ya shāl ke kināre dono mondho se latakte ho ye mamnoo wa makroohe

tehreemi hai hāñ agar ek kināra dusre mondhe par ho aur dusra latak raha hai to harj nahiñ

Mas’ala: Koi āsteen ādhi kalāi se zyada chadhi hui ya dāman samete namaz padhna makroohe tehreemi hai chāhe pehle se chadhi ho ya namaz mein chadhai

Mas’ala: Mard ka jooda bāndhe huye namaz padhna makroohe tehreemi hai aur agar namaz mein jooda bāndhe to namaz fāsīd ho jāye

Mas’ala: Kankariya hatana makroohe tehreemi hai lekin agar sunnat ke taur par sajda na ada hota ho to ek bār hata sakta hai aur agar baghair hataye wājib na ada hota ho to hatana wājib hai chāhe kai bār hatana padhe

NAMAZ MEIÑ UNGLIYAÑ CHATKANE KA HUKM

Mas’ala: Ungliyañ chatkana, ungliyoñ ki kaichi bāndhna yāni ek hath ki ungliyañ dusre hath ki ungliyoñ mein dālna makroohe tehreemi hai **Mas’ala:** Namaz ke liye jāte waqt aur namaz ke intezār mein bhi ye donoñ cheezeiñ makrooh hai

KAMAR PAR HATH RAKHNE KA HUKM

Mas’ala: Kamar par hath rakhna makroohe tehreemi hai namaz ke ilawa bhi kamar par hath na rakhna chahiye **Mas’ala:** Idhar udhar muñh phher kar dekhna makroohe tehreemi hai chāhe thoda hi muñh phira ho,

agar muñh na phhere kankhiyoñ se idhar udhar bila hājat dekhe to karāhat tanzeehi **Mas'ala:** Tashahhud ya sajdoñ ke darmiyān kutte ki tarah baithna (yāni ghutnoñ ko seene se mila kar donoñ hathoñ ko zameen par rakh kar chootad ke bal baithna), mard ka sajde mein kalāiyoñ ko bichhana, kisi shakhs ke muñh ke sāmne namaz padhna makroohe tehreemi hai **Mas'ala:** Kapde mein is tarah lipat jāna ke hath bhi bāhar na ho makroohe tehreemi hai yooñ bhi be zarurat is tarah lipatna na chahiye aur khatre ki jagah to sakht mamnoo hai yuñhi nāk, muñh chhupana bhi makroohe tehreemi hai

MAKROOHE TEHREEMI KISKO KEHTE HAIN?

Mas'ala: Be zarurat khakhār nikalna, qasdan jamāhi lena makroohe tehreemi hai agar jamāhi khud āi to harj nahiñ magar rokna mustahab hai agar roke se na ruke to hoñt Dāñtoñ se dabaye aur is par bhi na ruke to hath muñh par rakh le qiyām mein dahina hath rakhe aur bāqi hālaton mein bāya **Mas'ala:** Sirf pajama ya tehband pehan kar namaz padhi aur kurta ya chādar maujood hai to namaz makroohe tehreemi hai aur jo dusra kapda nahiñ to māf hai **Mas'ala:** Kisi āne wāle ki khātir namaz ko tool dena makroohe tehreemi hai aur agar jama'at pa jāne ke khyāl se ek do tasbeh. ke barābar tool diya to karāhat nahiñ hai **Mas'ala:** qabr ka sāmne hona jab ke

koi cheez beech mein hā'il na ho to makroohe tehreemi hai

GHAIR KI ZAMEEN MEIN NAMAZ PADHNE KA HUKM

Mas'ala: Zameene maghsoob ya paraye khet mein jis mein zara' at maujood hai ya jotey huye khet mein namaz padhna makroohe tehreemi hai **Mas'ala:** Maqbara mein jo jagah namaz ke liye muqarrar ho us jagah mein qabr na ho to wahan namaz padhne mein harj nahi karāhat us waqt hai ke qabr sāmne ho aur qabr ke darmiyān koi cheez ba qadre sutrah hā'il na ho warna agar qabr dāyein ya bāyein ya peeche ho ya sutrah ke barābar koi cheez hā'il ho to kuchh bhi karāhat nahi

KUFFĀR KE IBĀDAT KHANO MEIN JĀNE KA HUKM

Mas'ala: Kuffār ke ibādat khano mein namaz padhna makroohe tehreemi hai ke wo shayāteen ki jagah hai balki un mein jāna bhi mana hai

ULTA KAPDA PEHAN KAR NAMAZ PADHNE KA HUKM

Mas'ala: Ulta kapda pehan kar ya odh kar namaz padhna makroohe tehreemi hai yūnhi angrakhe ke band na bāndhna aur uchkan sherwani waghaira ke batan na lagana agar uske neechē kurta waghaira nahi aur seena

khula raha to makroohe tehreemi hai aur agar kurta waghaira hai to makroh tanzeehi

TASWEER KE AHKAAM

Mas'ala: Jis kapde par jandār ki tasweer ho use pehan kar namaz

Padhna makroohe tehreemi hai namaz ke ilawa bhi aisa kapda pehanna najāiz hai **Mas'ala:** Agar tasweer namazi ke sar par ho yāni chhat mein bani ho ya latki ho ya sajde ki jagah mein ho ke us par sajda wāqey hota ho to namaz makroohe tehreemi hogi yūnhi namazi ke āge ya dahine ya bāyein tasweer ka hona makroohe tehreemi hai aur peeche hona bhi makrooh hai agarche āge aur dāyein bāyein hone se kam **Mas'ala:** Agar tasweer farsh par hai us par sajda nahiñ to karāhat nahiñ **Mas'ala:** agar tasweer ghair jandār ki hai jaise dariya, pahād, darakht, phool, patti waghaira to kuchh harj nahiñ **Mas'ala:** Thaili ya jeb mein tasweer chhupi hui ho to namaz mein karāhat nahiñ **Mas'ala:** Tasweer wāla kapda ke upar koi dusra kapda aur pehan liya ke tasweer chhup gai to ab namaz makrooh na hogi **Mas'ala:** Agar tasweer zillat ki jagah mein ho jaise joota utārne ki jagah mein ho ya aise farsh mein ho jisko pāñv se raundate hoñ to namaz mein karāhat nahiñ jab ke us par sajda na ho aur ghar mein hone mein bhi karāhat nahiñ **Mas'ala:** Agar tasweer itni

chhoti ho ke khade hokar dekhne mein uske badan ke hisse alag alag na dikhai dein to aisi tasweer ke namazi ke āge peechhe ya dāyein bāyein hone se namaz makrooh na hogi **Mas'ala:** Agar tasweer ka poora chehra mita diya to karāhat jāti rahi **Mas'ala:** Tasweer ke ye ahkām to namaz ke haiñ raha tasweer ka rakhna to iske bāre mein hadees mein hai jis ghar mein kutta ya tasweer ho us mein rehmat ke firishte nahiñ āte yāni jab ke tauheen ke sath na ho aur na itni chhoti ho ke khade ho kar dekhne mein badan ke hisse alag alag na dikhai dein **Mas'ala:** Tasweer ka banana banwana donoñ harām haiñ chāhe dasti ho ya aksi donoñ ka ek hi hukm hai

MAKROOHE TANZEEHI

Mas'ala: Sajda ya ruku mein bila zarurat teen tasbeeh se kam kehna makroohe tanzeehi hai hān agar waqt kam ho ya rel jāne ke khauf se ho to harj nahiñ **Mas'ala:** Kām kāj ke kapdoñ se namaz padhna makroohe tanzeehi hai jab ke aur kapde hoñ warna karāhat nahiñ

NAÑGE SAR NAMAZ PADHNE KE AHKĀM

Mas'ala: Sustī se nañge sar namaz padhna yāni topi se bojh mālōom hota hai ya garmi mālōom hoti hai is wajah se nañge sar padhta hai to ye makroohe tanzeehi hai aur agar namaz ko haqeer khyāl karke nañge sar padhe maslan namaz koī muhattam bishshān cheez nahiñ jiske

liye topi imāma pehna jāye to ye kufr hai aur agar khushoo wa khuzoo ke liye nañge sar padhi to mustahab hai **Mas'ala:** Namaz mein topi gir padi to utha lena afzal hai jab ke amale kaseer se na ho warna namaz fāsid ho jāyegi aur bārbar uthani pade to chhod de aur na utha lene se khujoo maqsood ho to na uthana afzal hai **Mas'ala:** Māthe se khāk ya ghās chhudana makrooh hai jab ke namaz mein tashweesh na ho aur takabbur ki wajah se chhuda raha ho to makroohe tehreemi hai aur agar takleef deh ho ya khyāl batta (yāni kuchh aur sochta, divert) ho to harj nahiñ aur namaz ke bād chhudane mein to mutalaqan muzāiqa nahiñ balki chhuda dena chahiye tāki riya (numāish) na āne pāye **Mas'ala:** Yuñhi hājat ke waqt peshani se paseena pochhna balki har wo amale qaleel ke namazi ke liye mufeed ho jāiz hai aur jo mufeed na ho wo makrooh hai **Mas'ala:** Namaz mein nāk se pāni baha to usko pochh lena zameen par girne se achha hai aur agar masjid mein ho to pochhna zaroori hai masjid mein na girne de **Mas'ala:** Namaz mein baghair uzr chār jānu baithna makrooh hai aur uzr ho to harj nahiñ aur ilawa namaz ke is tarah baithne mein koi harj nahiñ **Mas'ala:** Sajda ko jāte waqt ghutne se pehle hath rakhna aur uthte waqt hath se pehle ghutne uthana bila uzr makrooh hai **Mas'ala:** Ruku mein sar ko peeth se uncha ya neecha rakhna makrooh hai **Mas'ala:** Uthte

waqt āge peechhe pāñv uthana makrooh hai **Mas'ala:** Joo'n ya machhar jab takleef pahuñchate hoñ to pakad kar mār dālne mein harj nahiñ jab ke amale kaseer se na ho

MASJID KI CHHAT PAR NAMAZ PADHNA MAKROOH HAI

Mas'ala: Masjid ki chhat par namaz padhna makrooh hai

Mas'ala: Koi shakhs khada ya baitha bāteiñ kar raha hai uske peechhe namaz padhne mein karāhat nahiñ jab ke bātoñ se dil batne (divert) ka khauf na ho, mushaf (Quran) shareef aur talvār ke peechhe aur sone wāle ke peechhe namaz makrooh nahiñ

NAMAZI KE ĀAGE ĀAG KA HUKM

Mas'ala: Jalti āag namazi ke āge hona bā'ise karāhat hai, shama ya chirāgh mein karāhat nahiñ **Mas'ala:** Baghair uzr hath se makkhi, machchhar udana makrooh hai **Mas'ala:** Aisi cheez ke sāmne jo dil ko mashgool rakhe namaz makrooh hai maslan zeenat, lehwo làib (khel kood) waghaira

Mas'ala: Namaz ke liye daudna makrooh hai

MUSIBAT ZADA KE LIYE NAMAZ TODNA

Yāni kin kin sooratoñ meññ namaz todna jāiz hai

Mas'ala: Koi musibat zada fariyād kar raha ho usi namazi ko pukarta ho ya mutlaqan kisi shakhs ko pukarta ho ya koi doob raha ho ya āag se jal jayega ya andha rāhgeer kuñwe meññ girne wāla hai to in sab sooratoñ meññ namaz tod dena wājib hai jab ke ye namazi usko bachane ki qudrat rakhta hai **Mas'ala:** Peshāb pakhāna māloom hua ya kapde ya badan par itni najāsāt dekhi ke jitni najāsāt ke hote namaz jāiz hai ya namazi ko kisi ajnabi aurat ne chhoo diya to in teenoñ sooratoñ meññ namaz tod dena mustahab hai jab ke jama'at ka waqt na jāta rahe aur Peshāb pakhāna jab bahut zor kiye ho to jama'at chhoot jāne ka bhi khyāl na kare hān waqt jāne ka khyāl kiya jāye

SĀNP WAGHAIRA MĀRNE KE LIYE NAMAZ TODNA

Mas'ala: Sānp waghaira mārne ke liye jab ke kātne ka sahi dar ho to namaz tod dena jāiz hai **Mas'ala:** Koi jānwar bhag gaya uske pakadne ke liye ya bakriyoñ par bhediye ke hamla karne ke dar se namaz tod dena jāiz hai

NUQSĀN SE BACHNE KE LIYE NAMAZ TODNA

Mas'ala: Apne ya paraye ek dirham ke nuqsān ka dar ho maslan doodh ubal jayega ya gosht tarkari roti waghaira jal jāne ka dar ho ya ek dirham ki koi cheez chor uchakka le bhāga in sooratoñ meĩñ namaz tod dene ki ijazat hai

Mas'ala: Agar nafl namaz meĩñ ho aur mĀn bĀp dāda dādi waghaira pukareĩñ aur inko uska namaz meĩñ hona mālloom na ho to namaz tod de aur jawāb de

AHKĀME MASJID KA BAYĀN

Allah ta'ala ke nazdeek sab se achhi jagah masjid hai aur sab se buri jagah bazār hai Masjid meĩñ jāte waqt ki dua:

رَبِّ اغْفِرْ لِيْ ذُنُوْبِيْ وَافْتَحْ لِيْ اَبْوَابَ رَحْمَتِكَ

Jab masjid meĩñ jāye to durood shareef padhe aur ye kahe Aur jab nikle to durood shareef padh kar ye kahe:

رَبِّ اغْفِرْ لِيْ ذُنُوْبِيْ وَافْتَحْ لِيْ اَبْوَابَ فَضْلِكَ

QIBLA KI TARAF PĀÑV KARNE KA HUKM

Mas'ala: Qibla ki taraf pāñv phailana makrooh hai sote meĩñ ho ya jāgte meĩñ, yuñhi chhote bachhoñ ka pāñv qibla ki taraf karke leta dena makrooh hai aur uski burai letane wāle par hai

MASJID KI CHHAT KE ĀDĀB

Mas'ala: Masjid ki chhat par bhi gandagi karna harām haiñ masjid ki chhat ka bhi masjid ki tarah adab hai

Mas'ala: Masjid ki chhat par bila zarurat chadhna makrooh hai

MASJID KO RĀSTA BANANE KE AHKĀM

Mas'ala: Masjid ko rāsta banana yāni us meiñ se hokar guzarna najāiz hai agar iski ādat kare to fāsiq hai, agar koi is niyyat se masjid meiñ gaya aur beech meiñ pahuñcha tha ke pachhtaya to jis darwaze se usko nikalna hai uske siwa dusre darwaze se nikle ya wahi namaz padhe phir nikle aur wuzu na ho to jis taraf se āya that wāpas jāye **Mas'ala:** Masjid ke andar kisi bartan meiñ Peshāb karna ya fasd (nas) ka khoon lena bhi jāiz nahiñ hai

MASJID MEIÑ BACHHE AUR PAGAL KE JĀNE KE AHKĀM

Mas'ala: Bachhe ko aur pagal ko jinse gandagi ka gumān ho masjid meiñ le jāna harām hai aur agar najāsāt ka dar na ho to makrooh hai

MASJID YA BISTAR WAGHAIRA PAR KUCHH ĀYAT WAGHAIRA LIKHNE KE AHKĀM

Mas'ala: Masjid ki deewarōñ aur mehraboñ par Quran likhna achha nahiñ isliye ke dar hai ke wahañ se gire aur pāñv ke neechē pade aur isi be adabi ki wajah se takiya, farsh, bistar wa dastarkhwan, ja-namaz par bhi āyat ya hadees ya she'ar waghaira kuchh likhna mana hai

MASJID MEIÑ KOI GANDAGI MAIYL WAGHAIRA DĀLNE KE AHKĀM

Mas’ala: Masjid mein wuzu karna ya masjid ki deewaron par ya chatāi par ya chatāi ke neeche nāk thook maiyl waghaira dālna mana hai agar nāk sinakne ya thookne ki zarurat pad jaye to kapde mein le lein

Mas’ala: Masjid mein najāsāt le kar jāna mana hai agarche wo najāsāt masjid mein na lage, isi tarah jiske badan par najāsāt lagi ho usko bhi masjid mein jāna jāiz nahiñ **Mas’ala:** Napāk tel masjid mein jalana ya najis gāra masjid mein lagana mana hai

MASJID MEIÑ WUZU KAB KAR SAKTA HAI?

Mas’ala: Masjid mein koi jagah wuzu ke liye shuru hi se masjid banwane wāle ne qabl tamam masjidiyat banai hai jis mein namaz nahiñ hoti to wahañ wuzu kar sakta hai yuñhi tasht waghaira kisi bartan mein wuzu kar sakta hai ba sharte ke poori aehtiyāt se ho ke koi chheent masjid mein na pade **Mas’ala:** Wuzu ke bād muñh aur hath se pāni pochh kar masjid mein jhāde haiñ ye najāiz hai

Mas’ala: Masjid ka kooda jhād kar kisi aisi jagah na dāleñ jahāñ be adabi ho

MASJID MEIÑ KAB PED LAGĀNE KI IJAZAT HAI?

Mas'ala: Masjid meiñ ped lagāne ki ijazat nahiñ hān masjid ko iski hājat hai ke zameen meiñ tari hai sutoon qā'im nahiñ rehte to is tari ke jazb karne ke liye ped laga sakte haiñ

MASJID MEIÑ HUJRA KAB BANWĀYA JA SAKTA HAI? AUR KIS LIYE BANWAYA JA SAKTA HAI?

Mas'ala: Qabl tamam masjidiyat masjid ke asbāb rakhne ke liye masjid meiñ hujra banwa sakte haiñ

MASJID MEIÑ SAWĀL KARNE AUR SĀIL KO DENE KE AHKĀM

Mas'ala: Masjid meiñ sawāl karna harām hai aur sāil ko dena bhi harām hai **Mas'ala:** Masjid meiñ gumshuda cheez talāsh karna mana hai

BADBOO DĀR CHHEZ KHA KAR YA LAGA KAR MASJID MEIÑ JĀNA MANA HAI

Mas'ala: Kachcha lehsun, pyāz kha kar masjid meiñ jāna jāiz nahiñ jab tak ke boo bāqi ho yahi hukm har us cheez ka hai jis meiñ badboo hai isse masjid ko bachaya jāye aur isko baghair door kiye huye masjid meiñ na jāye hatta ke jo mareez koi badboodār dawa misl gandhak waghaira ke lagaye ho to wo masjid meiñ na jāye balki

kodhi ya kisi aur gande marz wāle balki us bad-zabān ko bhi

jo logoñ ko zabān se iza dete haiñ masjid se roka jayega

MASJID MEIÑ BĀT KARNA MANA HAI

Mas'ala: Mubāh bāteiñ bhi karne ki masjid mein ijazat nahiñ na āwaz buland karna jāiz hai **Mas'ala:** Masjid ki safai ke liye chamgadad aur kabootar waghaira ke ghoñsle nochne mein koi harj nahiñ hai

MASJID MEIÑ NAMAZ PADHNE KI FAZEELAT

Mas'ala: Muhalla ki masjid mein namaz padhna agarche jama'at thodi ho jāma masjid se afzal hai balki agar muhalla ki masjid mein jama'at na hui ho to tanha jāye aur Azān wa iqāmat keh kar namaz padhe ye jāma masjid ki jama'at se afzal hai

WITR KI NAMAZ

Witr ki namaz wājib hai agar kisi wajah se waqt mein witr nahiñ Padha to qaza wājib hai, witr ki namaz teen rak ateiñ haiñ ek salām se misl maghrib ke is mein pehla qa'ada wajib hai yani do rak'at par baithe aur sirf attahiyāt padh kar teesri rak'at ke liye khada ho jāye aur teesri rak'at mein bhi Surah Fatiha aur surah Padhe aur isi teesri rak'at mein surah padhne ke bād donoñ hath utha kar kānoñ ki lau tak le jāye aur Allahu akbar keh kar phir hath bāñdh leiñ aur dua-e-qunoot padhe jab dua-e-

qunoot padh chuke to Allahu akbar keh kar ruku kare aur bāqi namaz poori kare **Mas'ala:** Dua-e-qunoot padhna wājib hai aur is mein kisi khās dua ka padhna wājib nahiñ albatta behtar wo duayeiñ haiñ jo hadeesoñ mein āi, sab se zyada mashhoor dua-e-qunoot ye hai:

اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْتَغْفِرُكَ وَنَسْتَغْفِرُكَ وَنُؤْمِنُ بِكَ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْكَ وَنُثْنِي عَلَيْكَ الْخَيْرَ وَنَشْكُرُكَ وَلَا نَكْفُرُكَ وَنَخْلَعُ وَنَتْرُكُ مَنْ يَفْجُرُكَ. اللَّهُمَّ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَلَكَ نُصَلِّي وَنَسْجُدُ وَإِلَيْكَ نَسْعَى وَنَحْفِدُ وَنَرْجُو رَحْمَتَكَ وَنَخْشَى عَذَابَكَ إِنَّ عَذَابَكَ بِالْكَفَّارِ مُلْحَقٌ

Mas'ala: Jo dua-e-qunoot na padh sake wo ye padhe:

اللَّهُمَّ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

Aur jis se ye bhi na ban padhe wo teen bār "Allahummaghfirli" kahe **Mas'ala:** Dua-e-qunoot hamesha har shakhs āhista padhe khwāh imām ho ya muqtadi ya munfarid, ada ho ya qaza, ramzan mein ho ya aur dinoñ mein **Mas'ala:** Witr ke ilawa aur kisi namaz mein qunoot na padhe hān agar hādsa azeema wāqey ho to farz mein bhi padh sakta hai aur is mein bhi zahir ye hai ke ruku se pehle padhe jaisa ke witr mein **Mas'ala:** Agar qa'ada ula bhoor kar khada ho gaya to phir baithne ki ijazat nahiñ balki ākhir mein sajda-e-sahw kare **Mas'ala:** Agar qunoot bhoor jaye aur ruku mein yād āye to na ruku mein padhe na qiyām ki taraf laut kar khade hokar padhe balki chhod de aur ākhir mein sajda-e-sajw kar le namaz ho jāyegi **Mas'ala:** Witr ki teen rak'atoñ

meiñ mutalaqan qira'at farz hai aur har rak'at meiñ bād fatiha surah milana wājib hai **Mas'ala:** behtar ye hai ke pehli rak'at meiñ 'Surah Ā'la ya 'Surah Qadr aur doosri meiñ 'Surah Kāfirun' aur teesti meiñ 'Surah Ikhlas padhe' aur kabhi kabhi aur surah bhi padheñ **Mas'ala:** Witr ki namaz baith kar ya sawāri par baghair uzr nahiñ ho sakti **Mas'ala:** Sāhibe tarteeb ke liye agar ye yād hai ke namaz witr nahiñ padhi aur waqt meiñ gunjaish bhi hai to fajr ki namaz fāsīd hai khwāh shuru se pehle yād āye ya beech meiñ

WITR KAB JAMA'AT SE HO SAKTI HAI?

Mas'ala: Witr ki namaz jama'at se sirf ramzan shareef meiñ padhi jāye ilawa ramzan ke makrooh hai balki is mubarak mahine meiñ jama'at hi se padhna mustahab hai **Mas'ala:** Jisne isha ki farz jama'at ke sath nahiñ padhi wo witr tanha padhe agarche taraweesh jama'at se padhi ho

SUNNATOÑ AUR NAFLOÑ KA BAYĀN

SUNNATE MUAKKADA AUR GHAIR MUAKKADA KE AHKĀM

Sunnateiñ bāz muakkada hai ke shari'at meiñ is par takeed āi bila uzr ek bhi tark kare to malāmat ke lāyaq hai aur tark ki ādat kare to fāsīq mardoodushshahadah

jahannam ke lāyaq, iska tark qareeb harām ke hai iske chhodne wāle ke liye shafa'at se mehroom ho jāne ka dar hai sunnate muakkada ko sunanul huda bhi kaha jāta hai, bāz sunnateiñ ghair muakkada hai jinko sunanuz zawāid bhi kehte haiñ is par shari'at meiñ takeed nahiñ āi kabhi isko mustahab aur mandoob bhi kehte haiñ aur nafl wo ke jiska karna sawāb hai aur na karne meiñ bhi kuchh harj nahiñ

KAUN KAUN SI NAMAZEIñ SUNNATE MUAKKADA HAIñ?

Mas'ala: Sunnate muakkada ye haiñ do rak'at fajr ki farz namaz se pehle, chār zuhar ki farz se pehle aur do rak'at bād meiñ, maghrib ke bād do rak'at, isha ke bād do rak'at, aur juma se pehle chār rak'at aur chār rak'at juma ke bād aur behtar ye hai ke do aur padh le yāni juma ke bād chhe rak'at padhe

SUNNATOñ KE CHHOOT JĀNE KE MASĀIL

Mas'ala: Sunnate fajr sab se zyada mu'akkad hai yahañ tak ke bāz Ulama isko wājib kehte haiñ lihāza ye bila uzr na baith kar ho sakti hai na sawāri par na chalti gādi par

Mas'ala: Fajr ki namaz qaza ho gai aur zawāl se pehle qaza padhi to uski sunnat ki bhi qaza padhe warna nahiñ ilawa fajr ke aur sunnateiñ qaza ho gai to unki qaza nahiñ

Mas'ala: Zuhar ya juma ke pehle ki sunnat chhoot gai aur fajr Padh li to agar waqt bāqi hai to bād farz ke padhe

aur afzal ye hai ke pichhli sunnateiñ padh kar inko padhe **Mas'ala:** Fajr ki sunnat qaza ho gai aur farz padh li to ab sunnat ki qaza nahiñ albatta tuloo-e-āftāb ke bād padh le to behtar hai aur tuloo se pehle to mamnu hai **Mas'ala:** Fajr ki sunnat ki pehli rak'at meiñ Surah Fatiha ke bād Surah Kāfirun padhna aur doosri meiñ Surah Fatiha ke bād Surah Ikhlās padhna sunnat hai

KAB NAFL NAMAZ JĀIZ HAIÑ?

Mas'ala: Jama'at qā'im hone ke bād kisi nafl ya sunnat ka shuru karna jāiz nahiñ siwa fajr ki sunnat ke jab ke ye jane ke sunnat khatm karke jama'at mil jāyegi agarche q'ada hi pa jayega to sunnat padh le kahiñ door kināre ād meiñ saf ke qareeb padhna mana hai **Mas'ala:** Agar ye jane ke nafl padhne meiñ namaz farz ya jama'at jāti rahegi to nawāfil padhna aise waqt meiñ najāiz hai

KAUN KAUN SI NAMAZEIÑ MUSTAHAB HAIÑ?

Mas'ala: Isha aur asr se pehle aur isha ke bād bhi chār chār rak'ateiñ ek salām se padhna mustahab hai aur ye bhi ikhteyār hai ke isha ke bād do hi padhe mustahab ada ho jayega yuñhi zuhar ke bād chār rak'at padhna mustahab hai hadees meiñ iske padhne wāle par āag ke harām hone ki khabar di gai hai

SALĀTUL AWWABEEN

Mas'ala: Bād maghrib chhe rak'ateiñ mustahab haiñ inko salātul awwabeen kehte haiñ, do do rak'at karke padhna afzal hai

Mas'ala: Zuhar wa maghrib wa isha ke baad jo mustahab hai us meiñ sunnate muakkada dakhil hai maslan zuhar ke baad chaar rak'ateiñ padhe to sunnate muakkada wa mustahab Donoñ ada ho gaye aur yooñ bhi ho sakta hai ke muakkada wa mustahab Donoñ ko ek salaam ke sath ada kare yaani chaar rak'at par salaam phere aur us meiñ mutlaq sunnat ki niyyat kaafi hai muakkada ya mustahab ki tasreeh na kare Donoñ ada ho jāyegi

Mas'ala: Nafl wa sunnat ki sab rak'atoñ meiñ qira'at farz hai **Mas'ala:** Sunnat wa nafl qasdan shuru karne se waajib ho jaati hai ke agar tod dega to qaza karni padegi

Mas'ala: Nafl bila uzr bhi baith kar padh sakte hain magar khade ho kar padhne meiñ doona (double) sawaab hai **Mas'ala:** Nafl baith kar padhe to is tarah baithe jaise qa'ada meiñ baith'te hain magar qira'at ki haalat meiñ hath bandhe rahe jaise ke khade hone ki haalat meiñ baandha jaata hai

Mas'ala: Witr ke baad jo do rak'at nafl padhi jaati hai us meiñ Surah Fatiha ke baad pehli rak'at meiñ Surah

Zilzaal aur doosri mein Surah Kaafirun padhna behtar hai

SUNNAT AUR NAFL PADHNA KAHAN BEHTAR HAI?

Mas'ala: Sunnat wa Nafl ghar mein padhna behtar hai

Mas'ala: Sunnat wa farz ke darmiyaan baat na karein ke sawaab kam ho jaata hai yehi hukm har us kaam ka hai jo munaafi tehreema hai

TAHAJJUD KI NAMAZ

tahajjud sunnat hai aur ba niyyat sunnat padhi jati hai kam se kam do rak'atein aur zyada se zyada ath rak'atein

Mas'ala: Din ke nafl mein ek salam se char rak'at se zyada aur rat ki nafl mein ek salam se ath rak'at se zyada padhna makrooh hai aur afzal ye hai ke din ho ya rat ho char rak'at par salam pher de **Mas'ala:** Jab do rak'at se zyada nafl ki niyyat ki ho to har do rak'at par qada karna hoga **Mas'ala:** Ek sath do rak'at se za'id nafl mein sharait dushwar hain isliye aasani do do rak'at karke padhne mein hai

ISHRAQ KI NAMAZ

Ye bhi sunnat hai, fajr padh kar durood shareef waghaira padhta rahe jab sooraj zara uncha ho jaye yani kam se

kam nikalne ke bād bees minute guzar jāye to do rak'at padhe

CHĀSHṬ KI NAMAZ

Ye bhi sunnat hai, kam se kam do rak'at aur zyada se zyada bārah rak'ateiñ haiñ aur bārah hi afzal haiñ iska waqt sooraj ke achhi tarah unche hone ke bād se zehwa-e-kubra ke shuru hone tak hai lekin behtar waqt chauthai din chadhe hai

NAMAZE ISTEKHĀRA

Hadees mein āya hai ke jab koi shakhs kisi kām ka irāda kare to do rak at nafl padhe jiski pehli rak'at mein Surah Fatiha ke bād Surah Kāfirun aur doosri rak'at mein Surah Fatiha ke bād Surah Ikhlās padhe phir ye dua padh kar ba wuzu qibla roo so rahe, dua ke awwal wa ākhir surah fatiha aur durood shareef bhi padhe istekhāra ki dua ye hai:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَخِيرُكَ بِعِلْمِكَ، وَأَسْتَقْدِرُكَ بِقُدْرَتِكَ، وَأَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ الْعَظِيمِ، فَإِنَّكَ تَقْدِرُ وَلَا أَقْدِرُ، وَتَعْلَمُ وَلَا أَعْلَمُ، وَأَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ. اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الْأَمْرَ خَيْرٌ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي فَأَقْضِرْهُ لِي وَيَسِّرْهُ لِي، ثُمَّ بَارِكْ لِي فِيهِ. وَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الْأَمْرَ شَرٌّ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي فَاصْرِفْهُ عَنِّي وَاصْرِفْنِي عَنْهُ، وَقْدِرْ لِي الْخَيْرَ حَيْثُ كَانَ، ثُمَّ أَرْضِنِي بِهِ

Donoñ " امر " ki jagah apni zarurat ka nām leiñ jaise pehle mein kahe " هَذَا السُّقْرُ خَيْرٌ لِي " aur dusre mein kahe " هَذَا السُّقْرُ شَرٌّ "

ي" (Yāni mera ye safar achha hai aur mera ye safar bura hai) Tarjuma: Aey Allah main tujh se istekhāra karta hoon tere ilm ke sath aur tere bade fazl ko māngta hoon isliye ke too qudrat wāla hai aur mujh mein qudrat nahiñ aur too jānta hai aur main nahiñ jānta aur too ghāibon ko jānne wāla hai aey Allah! Agar tere ilm mein ye hai ke ye kām mere liye behtar hai mere deen wa māshiyat aur anjām kār main is waqt aur āinda too isko mere liye muqaddar farma de aur āsani kar phir mere liye ismein barkat de aur agar too jānta hai ke mere liye ye kām bura hai mere deen wa māshiyat wa anjām kār main is waqt aur āinda too isko mujh se pher de aur mujh ko isse pher aur mere liye khair ko jahāñ bhi ho muqaddar farma phir mujhe isse rāzi kar

KAB ISTEKHĀRA KIYA JĀYE?

Mas'ala: Nek kāmōñ jaise hajj, jihād waghaira ke liye istekhāra nahiñ hān inka waqt muqarrar karne ke liye ho sakta hai

Mas'ala: Behtar ye hai ke kam se kam sāt (7) bār istekhāra kare aur phir dekhe jis bāt par dil jame isi mein khair hai, bāz buzurgoñ se manqool hai ke agar khwāb mein safedi ya sabzi dekhe to achha hai aur agar syāhi ya surkhi dekhe to bura hai isse bache

NAMAZE HĀJAT

Jab kisi ko koi hājat Allah ta'ala se ho ya koi kām kisi bande se ho ya mushkile pesh āye to khoob aehtiyāt se achhi tarah wuzu kar ke do ya chār rak'at nafl padhe iski pehli rak'at mein Surah Fatiha ke bād teen bār Āyatul Kursi aur doosri mein Surah Fatiha ke bād ek bār Surah Ikhlās teesri mein Surah Fatiha ke bād ek bār Surah Falaq aur chauthi mein Surah Nās padhe salām pherne ke bād teen bār ye padhe: **هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ**

Phir teen bār ye padhe:

سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ

Phir teen bār koi durood shareef padhe phir ye dua padhe:

إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْحَكِيمُ الْكَرِيمُ ، سُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ أَسْأَلُكَ مُوجِبَاتِ رَحْمَتِكَ وَعَزَائِمَ مَغْفِرَتِكَ وَالْغَنِيمَةَ مِنْ كُلِّ بَرٍّ وَالسَّلَامَةَ مِنْ كُلِّ آثِمٍ لَا تَدْعُ لِي ذَنْبًا الْأَعْرَضَتْهُ وَلَا هَمًّا الْأَفْرَجَتْهُ وَلَا حَاجَةً هِيَ لَكَ رِضًا إِلَّا قَضَيْتَهَا يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ

TARAWEEH KI NAMAZ KA BAYĀN

Taraweeh wo bees rak'at sunnate muakkada namazein haiñ jo ramzan shareef mein padhi jāti haiñ isha ki farz ke bād har rāt mein **Mas'ala:** Taraweeh ka waqt isha ke

farz padhne ke bād se le kar subah sādiq ke nikalne tak hai

Mas'ala: Taraweesh mein jama'at sunnate kifāya hai ke agar masjid ke sab logoñ ne chhod di to sab gunahgār huye aur agar kisi ek ne ghar mein tanha padh li to gunahgār nahiñ

Mas'ala: Mustahab hai ke tihāi rāt tak takheer karein aur agar ādhi rāt ke bād padhein to bhi karāhat nahiñ

Mas'ala: Taraweesh jis tarah mardoñ ke liye sunnate muakkada hai usi tarah auratoñ ke liye bhi sunnate muakkada hai iska chhodna jāiz nahiñ **Mas'ala:**

Taraweesh ki bees rak'atein do do rak'at karke das salām se padhe is mein har chār rak'at padh lene ke bād itni der tak āram lene ke liye baithna mustahab hai jitni der mein chār rak'at padhi haiñ is āram karne ke liye baithne ko

tarweeha kehte haiñ **Mas'ala:** Taraweesh ke khatm par pāñchwa tarweeha bhi mustahab hai agar logoñ par pāñchwa tarweeha gira ho to na kiya jāye **Mas'ala:**

Tarweeha mein ikhteyār hai ke chup baitha rahe ya kuchh kalima wa tasbeeh wa Quran shareef durood shareef padhta rahe aur tanha tanha nafl bhi padh sakta

hai jama'at se makrooh hai **Mas'ala:** Jisne isha ki farz namaz nahiñ padhi wo na taraweesh padh sakta hai na

witr jab tak farz na ada kar le **Mas'ala:** Jis ne isha ki farz namaz tanha padhi aur taraweesh jama'at se to wo witr

tanha padhe **Mas'ala:** Agar isha ki farz namaz jama'at se padhi aur taraweeh tanha padhi to witr ki jama'at mein shareek ho sakta hai **Mas'ala:** Jis ki kuchh rak'atein taraweeh ki baqi reh gai ke imām witr ke liye khada ho gaya to imām ke sath witr padh le phir baqi ada kare jab ke farz jamā'at se padh chuka ho tab aur ye afzal hai aur agar taraweeh poori karke witr tanha padhe to bhi jāiz hai **Mas'ala:** Logoñ ne taraweeh padh li ab dobara padhna chahte haiñ to tanha tanha padh sakte haiñ jama'at ki ijazat nahiñ, ek imām do masjidon mein taraweeh padhata hai agar donoñ mein poori padhayein to najāiz hai aur agar muqtadi ne donoñ masjidon mein poori padhi to harj nahiñ magar doosri mein witr padhna jāiz nahiñ jab ke pehli mein padh chuka ho **Mas'ala:** Taraweeh masjid mein jama'at se padhna afzal hai agar ghar mein jama'at se padhi to jama'at chhodne ka gunāh na hua magar wo sawāb na milega jo masjid mein padhne ka tha **Mas'ala:** Nabaligh ke peeche bālighon ki taraweeh na hogi **Mas'ala:** Mahine bhar ki kul taraweeh mein ek bār Quran khatm karna sunnate muakkada hai aur do martaba fazeelat aur teen khatm afzal, logoñ ki susti ki wajah se khatm ko na chhode **Mas'ala:** Hāfiz ko ujrat de kar taraweeh padhwana najāiz hai dene wāla aur lene wāla donoñ gunahgār haiñ, ujrat sirf yahi nahiñ ke peshtar se muqarrar kar lein ke ye lenge ye denge balki

agar màloom hai ke yahañ kuchh milta hai agarche usse tay (fix, decide) na hua ho to ye bhi najāiz hai ke: "Mashhooro m'āroof hona mashroot hone jaisa hai"

Hān agar ye keh de ke kuchh nahiñ dunga ya nahiñ lunga phir Padhe aur log hāfiz ko kuchh bataure khidmat ke deiñ to ismeiñmkuchh harj nahiñ

SHABEENA

Yāni ek rāt meiñ poorā Quran majeed taraweeh meiñ khatm karna jaisa ke hamāre zamane meiñ riwāj hai ke hāfiz is qadr jald padhte haiñ ke alfāz tak samajh meiñ nahiñ āte, huroof ko makhārij se ada karne ka to zikr hi kya sunne wāloñ ki bhi ye hālat ke koi baitha hai to koi leta koi sota hai to koi ungha, jahāñ imām ne ruku ki takbeer kahi jhat (fauran) niyyat bāñdh ruku meiñ ja mile aisa shabeena najāiz hai agar hāfiz apni tezi wa rawani ki nām āwari ke liye aisa kare to riya ka gunāh alag

BEEMAR KI NAMAZ

Jo shakhs beemari ki wajah se khada na ho sakta ho wo baith kar namaz padhe baithe baithe ruku kare yāni āge ko khoob jhuk kar

"Sub'hana rabbiyal azeem' kahe aur phir seedha ho jāye aur phir jaise sajda kiya jāta hai waise sajda kare aur agar baith kar bhi namaz nahiñ padh sakta to chit let kar padheñ is tarah lete ke pāñv qibla ki taraf ho aur ghutne khade raheñ aur sar ke neechē takiya waghaira kuchh rakh le tāki sar uncha ho kar muñh qibla ke sāmne ho jāye aur ruku aur sajda ishāra se kare yāni sar ko jitna jhuka sakta hai utna to sajde ke liye jhukaye aur isse kuchh kam ruku ke liye jhukaye usi tarah dahini ya bāyi karwat par bhi qibla ko muñh karke padh sakta hai

BEEMAR KAB NAMAZ CHHOD SAKTA HAI?

Mas'ala: Beemar jab sar se ishāra na kar sake namaz sāqit hai iski zarurat nahiñ ke āañkh ya bhaun ya dil ke ishāre se padhe phir agar chhe (6) waqt isi hālat meñ guzar gaye to inki qaza bhi saqit hai fidya ki bhi hājat nahiñ aur agar aisi hālat ke chhe waqt se kam guzre to sehat ke bād qaza farz hai chāhe itni hi sehat hui ke sar ke ishāre se padh sake **Mas'ala:** Jis beemar ka ye hāl ho gaya ke rak'atoñ aur sajdoñ kí ginti yād nahiñ rakh sakta to us par namaz ka ada karna zaroori nahiñ **Mas'ala:** Sab farz namazoñ meñ aur witr aur donoñ eid ki namaz meñ aur farz ki sunnat meñ qiyām farz hai agar bila sahi uzr ke ye namazeñ baith kar padhega to na hogi **Mas'ala:** Qiyām chooñki farz hai isliye bila sahi sharai uzr ke tark na kiya jāye warna namaz na hogi yahañ tak

ke agar asa ya khādim ya deewar par tek laga kar khada ho sakta hai to farz hai ke isi tarah khada ho kar padhe balki agar kuchh der bhi khada ho sakta hai ke Allahu akbar keh le to farz hai ke namaz khade ho kar shuru kare phir baith kar poori kare warna namaz na hogi, zara sa bukhār dard sar zuqām ya is tarah ki mamooli khafeef takleefiñ jin mein log chalte phirte rehte haiñ hargiz uzr nahiñ aisi mamooli takleefiñ mein jo namazeiñ baith kar padhi gai wo na hui inki qaza lāzim hai **Mas’ala:** Jis shakhs ko khada hone se qatra āta hai ya zakhm behta hai aur baithne se nahiñ to use farz hai ke baith kar padhe jab ke aur tareeqa se iski rok na kar sake **Mas’ala:** Itna kamzor hai ke masjid mein jama'at ke liye jāne ke bād khade hokar na padh sakega aur ghar mein khade ho kar padh sakta hai to ghar hi mein padhe jama at ghar mein kar sake to jama'at se warna tanha **Mas’ala:** Beemar agar khada ho kar namaz padhe to qira'at bilkul na kar sakega to baith kar padhe lekin agar khade ho kar kuchh bhi padh sakta hai to farz hai ke jitni der khade khade padh sakta hai utni der khade khade padhe bāqi baith kar **Mas’ala:** Mareez ke neechē najis bichhauna bichha hai aur hālat ye hai ke badla bhi jāye to padhte padhte ba qadre māne napāk ho jayega to usi par namaz padhe yuñhi agar badla jāye to is qadr jaldi najis to na hoga magar badalne mein mareez ko sakht takleef hogi to usi

najis hi par padh le **Mas'ala:** Pāni meiñ doob raha hai agar us waqt bhi baghair amale kaseer ishāre se padh sakta hai maslan tairāk hai ya lakdi waghaira ka sahāra pa jāye to padhna farz hai warna mazoor hai bach jāye to qaza padhe

QAZA NAMAZ KA BAYĀN

Bila uzre sharai namaz qaza kar dena bahut sakht gunāh hai, us par farz hai ke uski qaza padhe aur sachhe dil se tauba kare, tauba ya hajje maqbool se takheer ka gunāh māf ho jayega **Mas'ala:** Tauba jab hi sahi hai ke qaza padh le jo zimma meiñ bāqi hai, usko to ada na kare tauba kiye jāye ye tauba nahiñ isliye ke jo uske zimme thi uska padhna to ab bhi bāqi hai aur jab gunāh se bāz na āya to tauba kahan hui? Hadees meiñ farmaya ke gunāh par qā'im reh kar istighfār karne wāla uske misl hai jo apne Rab se that'tha (mazāq) karta hai

QAZA KI TAREEF

Mas'ala: Jis bāt ka bande ko hukm hai use waqt meiñ karne ko ada kehte haiñ aur waqt nikal jāne ke bād karne ko qaza kehte haiñ

Mas'ala: Waqt meiñ tehreema bāñdh liya to namaz qaza na hui balki ada hai magar fajr wa juma eidain ki namaz meiñ salām se pehle agar waqt nikal gaya to namaz jāti rahi **Mas'ala:** Sote meiñ ya bhoole se namaz qaza ho gai

to iski qaza padhni farz hai albatta qaza ka gunāh us par nahiñ lekin jāgte hi aur yād āne par agar makrooh waqt na ho to usi waqt padh le der karna makrooh hai **Mas'ala:** Farz ki qaza farz hai aur wājib ki qaza wājib hai aur sunnat ki qaza sunnat yāni wo sunnateiñ jinki qaza haiñ jaise fajr ki sunnat jab ke farz bhi faut ho gaya ho aur jaise zuhar ki pehli sunnat jab ke zuhar ka waqt bāqi ho

QAZA KA WAQT

Mas'ala: Qaza ke liye koi waqt muqarrar nahiñ umar mein jab padhega to bariuz zimma ho jayega lekin agar tuloo wa ghuroob wa zawāl ke waqt padhi to nahiñ isliye ke in waqtoñ mein namaz jāiz nahiñ **Mas'ala:** Jo namaz jaisi faut hui uski qaza waise hi padhi jāyegi maslan safar mein namaz qaza hui to chār rak'at wāli do hi padhi jāyegi agarche iqāmat ki hālat mein padhe aur jo iqāmat ki hālat mein faut hui to chār rak'at wāli ki qaza chār rak'at hai agarche safar mein padhe albatta qaza padhne ke waqt koi uzr hai to uska aitebār kiya jayega maslan jis waqt faut hui thi us waqt khada ho kar padh sakta tha aur ab khada nahiñ ho sakta to baith Kar padhe ya is waqt ishāra se hi padh sakta hai to ishāre se padhe aur sehat ke bād iska iyāda nahiñ **Mas'ala:** Aisa mareez ke ishāre se bhi namaz nahiñ padh sakta agar ye hālat poore chhe

waqt tak rahi to is hālat mein jo namaze faut hui unki qaza wājib nahiñ

Mas'ala: Majnoon ki hālate junoon mein jo namazeinñ faut hui achha hone ke bād unki qaza wājib nahiñ jab ke junoon namaz ke chhe waqt kāmīl tak barābar raha ho

Mas'ala: Agar waqt mein itni gunjaish hai ke mukhtasar taur par padhe to donoñ padh sakta hai aur umda tareeqe se padhe to donoñ namazonñ ki gunjaish nahiñ to is soorat mein bhi tarteeb farz hai aur ba miqdāre jawāz jahāñ tak ikhtesār kar sakta hai kare

QAZA NAMAZONñ MEINñ TARTEEb WĀJIB HONE KA BAYĀN

Mas'ala: Sāhibe tarteeb yāni jiske zimme qaza namazeinñ chhe se kam haiñ agar wo qaza namaz ke yād hote huye aur waqt mein gunjaish hote huye waqti namaz padhega to uski waqti namaz na hogi, na hone ka ye matlab hai ke namaz mauqoof rahegi agar waqti padhta gaya aur qaza rehne di to jab donoñ mil kar chhe ho jāyegi yāni chhathi ka waqt khatm ho jayega to sab sahi ho jāyegi aur agar is darmiyān mein qaza padh li to sab gai sab ko phir se padhe **Mas'ala:** Faut namazonñ aur waqti namaz mein tarteeb zaroori hai jab ke faut namazeinñ chhe se kam hoñ yāni pehle qaza namazeinñ padh leinñ phir waqti padheinñ jaise āj kisi ki fajr wa zuhar wa asr wa maghrib qaza ho gai to wo isha nahiñ padh sakta jab tak ke tarteebwār un chāronñ ki qaza na padh le

Mas'ala: Agar waqt mein gunjaish nahiin ke waqti aur sab qazayeh padh le to waqti namaz aur qaza namazon mein jiski gunjaish ho padhe baqi mein tarteef saqit hai jaise namaz isha aur witr dono qaza ho gai aur fajr ke waqt mein paanch rak'at ki gunjaish hai to witr ki qaza padh ke fajr ki padh le aur agar chhe rak'at ki gunjaish hai to isha ki qaza padh kar fajr padhein **Mas'ala:** Chhe namazein jiski qaza ho gai ke chhathi ka waqt khatm ho gaya us par tarteef farz nahiin ab agarche bawujood waqt ki gunjaish aur qaza ki yaad ke waqti padhega waqti ho jayegi chah qaza namazein jo uske zimma hai sab ek sath qaza hui jaise ek dam se chhe waqton ki na padhi ya sab ek dam se na hon balki mutafarriq taur par qaza hui jaise chhe din fajr na padhi aur baqi namazein padhta raha lekin inke padhte waqt ye fajr ki qazayeh bhoola raha **Mas'ala:** Jab chhe namazein qaza ho gai ke chhathi ka waqt bhi jata raha to tarteef farz na rahi chah wo sab purani hon ya baz nayi baz purani jaise ek mahine ki namaz na padhi phir padhni shuru ki phir ek waqt ki qaza ho gai to iske baad ki namaz ho jayegi isliye ke uske zimme chhe namazon se zyada hai jinki wajah se tarteef jati rehti hai **Mas'ala:** Jab chhe namazon ke qaza hone ki wajah se tarteef saqit ho gai to ab agar in qazon mein se baz padh li ke qaza chhe se kam reh gai to abhi tarteef wala na hoga jab tak chhe ki qaza na padh le jab sab ki

qaza padh lega tab phir sāhibe tarteeb ho jayega **Mas'ala:** Chhe ya isse zyada qaza namazeiñ jis tarah is qaza wa ada meiñ tarteeb ko sāqit kar deti hai isi tarah qazāoñ meiñ bhi tarteeb ko sāqit kar deti hai yāni qazāoñ meiñ tarteeb nahiñ rehti āge peechhe padhi ja sakti hai jaise kisi ne ek mahine tak namaz na padhi phir is mahine ki namazoñ ki qaza is tarah padhi ke pehle tees fajr ki qaza padhi phir zuhar ki qaza padhi isi tarah pānchoñ waqt wo qaza padhi to is tarah qaza padhna bhi sahi hai **Mas'ala:** Jis ke zimme qaza namazeiñ hoñ agarche unka padhna jald se jald wājib hai magar bāl bachhoñ ke huqooq aur apni zaruriyāt ki wajah se takheer kar sakta hai lihāza kārobār bhi kare aur jo waqt fursat ka mile us meiñ qaza padhta rahe yahañ tak ke sab poori ho jāyeiñ **Mas'ala:** Qaza namazeiñ nawāfil se aham hai yāni jis waqt nafl padhta hai unheñ chhod kar unke badle qazayeñ padhe tāki bariuz zimma ho jāye albatta taraweeh aur bārah rak'ateiñ sunnate muakkada ki na chhode **Mas'ala:** Jis ke zimme barso (kai sālo) ki namazeiñ qaza hoñ aur theek yād na ho ke kitne din se kaun kaun qaza hui to yooñ niyyat karke padhe ke sab se pehli fajr jo mujh se qaza hui usko ada karta hooñ ya sab meiñ pehli zuhar, asar jiski qaza padhna chāhe uski niyyat kare aur isi tarah sab namazoñ ki qaza padh dāle yahañ tak ke yaqeen ho jāye ke sab ada ho gai

BĀLIGH HONE KI UMR

Mas'ala: Ādmi chāhe aurat ho ya mard jab se bāligh hota hai usi waqt se us par namaz roza waghaira farz ho jāta hai, aurat kam se kam 9 baras mein zyada se zyada 15 baras mein bāligh ho jāti hai aur mard kam se kam 12 baras mein aur zyada se zyada 15 baras mein bāligh ho jāta hai, 15 baras ki umr wāle ko chāhe mard ho ya aurat shara'a mein bāligh māna jāta hai chāhe bāligh hone ki nishaniyañ pāi jāti hoñ ya na pāi jāti hoñ

JĀHIL GANWĀR HONA UZR NAHIÑ

Mas'ala: Anpadh ya ganwār hona ya aurat hona koi uzr nahiñ sab par shara'a ki zaroori bāteñ sikhna farz hai agar apne farāizo wajibāt ko na jānega to gunahgar aur àzāb mein giraftār hoga

NAMAZ KA FIDYA

Mas'ala: Jiski namazeñ qaza ho gai aur wo mar gaya to agar fidya dene ki waseeyat kar gaya aur māl bhi chhoda to tihāi māl se farz aur witr ke badle ādha sa'a (2 kilo 45 grams) gehu ya ek sa'a (4 kilo 90 gram) jau sadqa kareñ aur agar māl na chhoda aur wāris fidya dena chaheñ to kuchh māl apne pās se ya qarz lekar miskeen ko sadqa de deñ, jab miskeen māl par qabza kar le to apni taraf se wāris ko hiba (bakhshish) kar de aur wāris bhi us par qabza kar le phir ye wāris miskeen ko de de yuñhi laut

pher karte raheĩñ yahañ tak ke sab namazoñ ka fidya ada ho jāye aur agar māl chhoda lekin ye kāfī nahiñ hai jab bhi yahi kareĩñ aur agar marne wāle ne fidya dene ki waseeyat na ki aur wali apni taraf se bataur ahsān dena chāhe to de **Mas'ala:** Jinki namazoñ meĩñ nuqsān wa karāhat ho wo tamam umr ki namazeĩñ phere to achhi bāt hai aur koi kharabi na ho to na chahiye aur kare to fajr wa asr ke bād na padhe aur tamam rak'ateĩñ bhari padheĩñ aur witr meĩñ qunoot padh kar teesri rak'at ke bād qa'ada kare aur ek rak at aur milaye ke chār ho jāyeĩñ

QAZA-E-UMRI KUCHH NAHIÑ

Mas'ala: Bāz log shabe qadr ya ākhir ramazan meĩñ jo namaz qaza-e-umri ke nām se padhte haiñ aur samajhte haiñ ke umar bhar ki qazāoñ ke liye ye kāfī hai ye bilkul ghalat aur bātil mehz hai

MUSAFIR KI NAMAZ KA BAYĀN

Shara'a meĩñ musafir wo hai jo teen din ki rāh tak jāne ke irāde se basti se bāhar hua **Mas'ala:** Din se murād sāl ka sab se chhota din hai aur teen din ki rāh se ye matlab nahiñ ke subah se shām tak chale din ka aksar hissa murād hai maslan shuru subah sādīq se dopahar dhalne tak chala phir thehar gaya phir dusre aur teesre din yuñhi kiya to itni door tak ki rāh ko masāfate safar kaheñge dopahar ke bād tak chalne meĩñ bhi barābar chalna

murād nahiñ balki ādatan jitna āram lena chahiye utna darmiyān mein theharta bhi jāye aur chalne se murād darmiyāni chāl hai na tez na sust, khushki mein ādmi aur ooñt ki darmiyāni chāl ka aitebār hai aur pahadi raste mein usi hisāb se jo uske liye munasib ho aur dariya mein kashti ki chāl us waqt ki jab ke hawa na bilkul ruki ho na tez ho **Mas’ala:** Kos ka aitebār nahiñ ke kos kahiñ chhote hote haiñ kahiñ bade balki aitebār teen manziloñ ka hai aur khushki mein meel ke hisāb se uski miqdār 57 meel 3 farlang ya 92 kilometer hai

QASR KI MUSĀFAT

Mas’ala: Teen deen ki rāh ko tez sawāri par do din ya kam mein tay (pār) kare to musafir hai aur teen din se kam ke rāste ko zyada dinoñ mein tay kiya to musafir nahiñ (Durre Mukhtār, Ālamgeeri)

Mas’ala: Khushki ke sāf rāste mein 57.5 meel ki rāh rail ya motor waghaira se ek ghanta mein tay ho jāti hai to is rail ya motor waghaira ka sawār ek hi ghante ke safar mein sharai musafir ho jayega aur qasr waghaira safar ke ahkām us par jāri hone **Mas’ala:** Khāli safar ki niyyat se musafir na hoga musafir ka hukm us waqt se hai ke basti ki ābadi se bāhar ho jāye yāni shehar mein ho to shehar se bāhar ho jāye gānv mein ho to gānv se bāhar ho jāye aur shehar wāle ke liye ye bhi zaroori hai ke shehar se ās

pās jo ābadi shehar se mili haiñ usse bhi bāhar ho jāye
Mas’ala: Station jahāñ ābadi se bāhar ho to station par Pahunchne se musafir ho jayega jab ke masāfat e safar tak jāne ka irāda ho **Mas’ala:** Safar ke liye ye bhi zaroori hai ke jahāñ se chala wahañ se teen din ki rāh ka irāda ho aur agar do din ki rāh ke irāde se nikla aur wahañ pahuñch kar doosri jagah ka irāda kar liya aur ye bhi teen din se kam ka rāsta hai to is tarah musafir na hoga chāhe sāri dunya ghoom āye musafir na hoga jab tak ek jagah se poore teen din ki rāh ka irāda na kare (Durre Mukhtār)

MUSAFIR KE AHKĀM

QASR KE MĀNA (MEANING)

Musafir par wājib hai ke namaz mein qasr (kami) kare yāni chār rak’at wāle farz ko do padhe uske haq mein do hi rak’atein पूरी namaz hai **Mas’ala:** Maghrib aur fajr mein qasr nahin balki पूरी padhi jāyein sirf zuhar, asr, isha ke farz mein qasr hai **Mas’ala:** Agar musafir qasr na kare to gunahgār hoga

SUNNATOŃ KI QASR NAHIŃ

Mas’ala: Sunnat mein qasr nahin balki पूरी padhi jāyegi albatta khauf aur rawarawi ki hālat mein sunnat chhod sakta hai muāf hai lekin sunnat ki qasr nahin kar sakta

Mas'ala: Musafir ne bajaye qasr chār rak at padhi to agar do rak'at par qa'ada kiya to namaz ho gai aur agar do rak'at par qa'ada na kiya to namaz bātil hai **Mas'ala:** Musafir us waqt tak musafir hai jab tak apni basti mein pahuñch na jāye ya kisi ābadi mein poore 15 din thheharne ki niyyat na kar le, ye us waqt hai jab teen din ki rāh chal chuka ho aur agar teen manzil pahuñchne se peshtar wapasi ka irāda kar liya to musafir na raha agarche jungle mein ho

NIYYATE IQĀMAT KI SHARTE

Mas'ala: Niyyate iqāmat sahi hone ke liye chhe (6) sharte hain yāni jab chhe bātein hongi tab muqem hoga warna nahiñ

- 1) Chalna tark kare agar chalne ki hālat mein iqāmat ki niyyat ki to muqem nahiñ
- 2) Jahan ruke wo jagah rukne ke lāyaq ho jungle ya dariya ghair ābād tapoo mein iqāmat ki niyyat ki muqem na hua
- 3) 15 din rukne ki niyyat ho usse kam rukne ki niyyat se muqem na hoga
- 4) Ye niyyat ek hi jagah rukne ki ho aur agar do jagahon mein 15 din rukne ka irāda ho maslan ek mein 10 din dusre mein 5 din rukne ka irāda ho to muqem na

hoga, apna irāda mustaqil rakhta ho kisi ka tābe na ho, uski hālat uske irāde ke manāfi na ho

Mas’ala: Musafir ja raha hai aur abhi shehar ya gānv mein pahuñcha nahiñ aur niyyat (iqāmat) ki kar li to muqem na hua aur pahuñchne ke bād niyyat ki to ho gaya agarche abhi makān waghaira ki talāsh mein phir raha ho **Mas’ala:** Jo shakhs kisi ka tābe hai uski niyyat ka aitebār nahiñ balki jiske tābe hai uski niyyat ka aitebār hai jaise shauhar ki niyyat ka aitebār hai aurat ki niyyat ka aitebār nahiñ, āaqa ki niyyat ka aitebār hai ghulām ki niyyat ka nahiñ, fauj ke afsar ki niyyat ka aitebār hai sipahi ki niyyat ka nahiñ to agar maslan shauhar ne iqāmat ki niyyat ki to uski aurat bhi muqem hai aur agar aurat ne iqāmat ki niyyat ki aur shauhar ne na ki aurat muqem na hui isi tarah dusre tābeo ka hukm hai

MUSAFIR AUR MUQEEM KI IQTEDA KE MASAIL

Mas’ala: Muqem musafir ki iqtada kar sakta hai aur imām ke salām pherne ke bād apni bāqi do rak’atein padh le aur in rak’aton mein qir’at bilkul na kare balki itni der chup khada rahe jitni der mein surah fatiha padhi jati hai **Mas’ala:** Agar musafir imām ho to us ko chahiye ke namaz shuru karne se pehle keh de ke main musafir hoon aur bād mein bhi salām pherte hi ye keh de ke tum log apni namaz poori kar lo main musafir hoon **Mas’ala:**

Musafir ne muqem ki iqtida ki to is musafir muqtadi par bhi qa'ada ula wājib ho gaya farz na raha to agar imām ne qa'ada na kiya to namaz fāsīd na hui aur muqem ne musafir ki iqtida ki to is muqem muqtadi par bhi qāda ula farz ho gaya **Mas'ala:** Musafir jab apne watane asali mein pahuñch gaya to safar khatm ho gaya agarche iqāmat ki niyyat na ki ho

WATANE ASALI KI TAREEF

Watane asali wo jagah hai jahāñ uski paidaish hai ya uske ghar ke log wahañ rehte haiñ ya wahañ sukoonat kar li hai aur ye irāda hai ke yahañ se na jayega, watane iqāmat wo jagah hai jahāñ musafir ne 15 din ya isse zyada rukne ka irāda kiya **Mas'ala:** Watane iqāmat dusre watane iqāmat ko bātil kar deta hai yāni ek jagah 15 din ke irāde se thhehra phir doosri jagah itne hi din ke irāde se thhehra to pehli jagah ab watan na rahi donoñ ke darmiyān musāfate safar ho ya na ho **Mas'ala:** Agar watane iqāmat se watane asali mein pahuñch gaya ya watane iqāmat se safar kar gaya to ab ye watane iqāmat watane iqāmat na raha yāni agar is mein phir āya aur 15 din se kam theharne ki niyyat hai to musafir hi hai **Mas'ala:** Musafir ne kahiñ shādi kar li agarche wahañ 15 din thheharne ka irāda na ho muqem ho gaya aur do sheharoñ mein uski do auratein rehti haiñ to donoñ jagahoñ pahuñchte hi muqem ho jayega **Mas'ala:**

Aurat byāh kar sasurāl gai aur yahi rehne lagi to maika uske liye watane asali na raha yāni agar sasurāl teen manzil par hai aur sasurāl se maike āi aur 15 din thheharne ki niyyat na ki to qasr padhe aur agar maike rehna nahiñ chhoda balki sasurāl ārzi taur par gai to maike āte hi safar khatm ho gaya namaz poori padhe

(Bahāre Shariat)

AURAT KO BAGHAIR MEHRAM KE SAFAR KI IJAZAT NAHIÑ

Mas'ala: Aurat ko baghair mehram ke teen din ya zyada ki rāh jāna najāiz hai balki ek din ki rāh jāna bhi, nabaligh bachha ya matoowah (kam àql) ke sath bhi safar nahiñ kar sakti sath bāligh mehram ya shauhar ka hona zaroori hai mehram ke liye zaroori hai ke sakht fāsiq bebāk ghair mamoon na ho

SAWARIYON PAR NAMAZ PADHNE KA HUKM

Chāhe sharai musafir ho ya na ho jab sawāri par kahiñ ja raha ho to shehar ki hado'n (boundaries) se nikal kar sawāri par bhi nafi Padh sakta hai ke sawāri par baithe baithe ishāre se padhe yāni sajde ke liye ruku se zyada jhuke sar zeen par na rakhe agar zeen par sajda ya koi cheez āge rakh kar us par sajda kiya to jāiz nahiñ aur jis taraf sawāri jāti ho usi taraf muñh kar ke padhe doosri taraf muñh karke padhna jāiz nahiñ yahañ tak ke takbeere tehreema ke waqt bhi qibla ko muñh hona

zaroori nahiñ **Mas'ala:** Sawāri par nafl padhne ki hālat mein agar amale qaleel se sawāri ko hānka maslan ek pāñv se aed lagai ya hath mein koda hai usse daraya to harj nahiñ aur bila zarurat jāiz nahiñ **Mas'ala:** Farz aur wājib namazein aur fajr ki sunnat aur janaze ki namaz aur mannat ki namaz aur wo sajda-e-tilawat jiski āyat zameen par padhi aur wo nafl jisko zameen par shuru karke tod diya ye sab namazein sawāri par bila uzr jāiz nahiñ aur jab uzr ki hālat mein in sab ki ada ke liye ye shart hai ke agar ho sake to sawāri ko qibla rukh khada kar ke padhe warna jaise ban pade ada kare

KAB SAWĀRI PAR NAMAZ HO SAKTI HAI?

Sawāri par jin uzron (majbooriyo) se in sab mazkoora bāla namazon ka padhna jāiz ho jāta hai wo uzr ye hai:

- 1) Pāni baras raha hai
- 2) Itna keechad hai ke utar kar padhega to muñh dhans jayega ya keechad mein bhar jayega ya jo kapda bichhayega wo bilkul luthad jayega aur is soorat mein agar sawāri na ho to khade khade ishāre se padhe
- 3) Sathi chale jāyenge
- 4) Ya sawāri ka jānwar shareer hai sawār hone mein dushwāri hogi madadgār ki zarurat hogi aur madadgār maujood nahiñ

- 5) Marz meiñ zyadti hogi
- 6) Jān jāne ka khatra ho
- 7) Māl chale jāne ya aurat ko ābroo ka dar ho

CHALTI GĀDI PAR NAMAZ KA HUKM

Mas'ala: Chalti rail (train) par bhi farz aur wājib aur fajr ki sunnat nahiñ ho sakti isliye jab station par gādi thhehre us waqt ye namazeiñ padhe aur agar dekhe ke waqt jāta hai to jis tarah bhi mumkin ho padh le phir jab mauqa mile to i'āda kare ke jahāñ min jehatil ibād koi shart ya rukn mafqood (ghāib) ho uska yahi hukm hai

(Bahāre Shari'at)

Tehqeeq wa tambeeh: Chalti rail (train) meiñ chalti kashti aur jahāz ke hukm meiñ tasawwur karna ghalati hai isliye ke kashti agar thhehrai bhi jāye jab bhi zameen par na thhehregi (rukegi) aur railgadi (train) aisi nahiñ aur kashti par bhi usi waqt namaz jāiz hai jab wo beech dariya meiñ ho agar kināre par ho aur khushki par ā sakta ho to us par bhi jāiz nahiñ

KASHTI YA JAHĀZ PAR NAMAZ KE AHKĀM

Mas'ala: Chalti hui kashti ya jahāz meiñ bila uzr baith kar namaz sahi nahiñ jab ke utar kar khushki meiñ padh sake **Mas'ala:** Agar kashti zameen meiñ baith gai ho to utarne ki zarurat nahiñ usi par padh sakta hai **Mas'ala:**

Kashti kināre par bandhi hai aur utar sakta hai to utar kar khushki mein padhe aur agar na utar sake to kashti hi mein khade ho kar padhe **Mas'ala:** Agar kashti beech dariya mein langar dāle huye hai to baith kar us waqt padh sakte hain jab ke hawa ke tez jhonke lagte hon ke khade hone mein chakkar āne ka dar ho aur agar hawa mein zyada harkat na ho baith kar nahi padh sakte **Mas'ala:** Aur kashti par namaz padhne mein qibla roo hona lāzim hai aur jab kashti ghoom jāye to namazi bhi ghoom jāye ke qibla ko muñh rahe aur agar itni tez gardish hai ke qibla ko muñh karne se ājiz hai to us waqt multawi rakhe hān agar waqt jāta dekhe to padh le

JUMUAH KA BAYĀN

Juma farze ayen hai iski farziyat zuhar se zyada muakad hai is ka munkir kāfir hai, hadees mein hai jisne teen juma barābar chhode usne islām ko peeth ke peeche phenk diya wo munafiq hai wo Allah se be ilāqa hai **Mas'ala:** Juma padhne ke liye chhe (6) sharte hain ke agar in mein se koi shart na pāi gai to juma hoga hi nahi

SHARĀITE JUMA

- 1) Misr ya Finaye Misr,
- 2) Badshah,
- 3) Waqte Zuhar,

- 4) Khutba,
- 5) Jama'at,
- 6) Izne ām (ām ijazat)

PEHLI SHART MISR WA FINAYE MISR KA BAYĀN

Misr se wo jagah murād hai jis mein mut'addid kooche aur bazār hoñ aur wo zila (district) ya pargana ho ke uske mutalliq dehāt gine jāte hoñ aur wahañ koi hākim ho ke apne dabdaba wa satwat ke sabab se mazloom ka insāf zālim se le sake yāni insāf par poori quwwat aur qudrat ho agarche na insāfi karta aur badla na leta ho, finaye misr se wo jagah murād hai jo misr ke ās pās misr ki maslehaton ke liye ho jaise qabristān, ghud daud ka maidān, fauj ke rehne ki jagah, kachhehri, station ke ye cheezein shehar se bāhar hoñ to finaye misr mein in ka shumār hai aur wahañ juma jāiz hai lihāza juma shehar mein padha jāye ya qasba mein ya inki fina aur Gāon mein jāiz nahiñ **Mas'ala:** Misr ke liye wahañ hākim ka rehna zaroori hai agar bataur daura wahañ ā gaya to wo jagah misr na hogi na wahañ juma qā'im kiya jayega **Mas'ala:** Gāon ka rehne wāla shehar mein āya aur juma ke din yahi rehne ka irāda hai to juma farz hai

SHEHAR MEIÑ KAI JAGAH JUMA

Mas'ala: Shehar mein kai jagah juma ho sakta hai chāhe shehar chhota ho ya bada aur juma do masjidon mein ho ya zyada mein magar bila zarurat bahut si jagah juma qā'im na kiya jāye ke juma shiāre islām se hai aur jāme jama'at se hai aur bahut si masjidon mein hone se wo shaukate islāmi bāqi nahiñ rehti jo ijtema mein hoti hai neez dafa-e-harj ke liye tehaddud jāiz rakha gaya hai to khwāh ma khwāh jama'at paragandah karna aur muhalle muhalle juma qā'im na karna chahiye

JUMA KAUN QĀ'IM KAR SAKTA HAI?

Ek bahut zaroori bāt jiski taraf logoñ ko bilkul tawajjo nahiñ ye hai ke juma ko aur namazon ki tarah samajh rakha hai ke jisne chāha naya juma qā'im kar liya aur jisne chāha padha diya ye najāiz hai isliye ke juma qā'im karna badshahe islām ya uske nāib ka kām hai aur jahāñ saltanat islāmi na ho wahañ jo sab se bada ālim faqeeh mufti sunni sahiul aqeeda ho wo ahkāme sharaiya jāri karne mein sultāne islām ke qa im muqām hai lihāza wahi juma qā'im kare baghair uski ijazat ke nahiñ ho sakta aur agar ye bhi na ho to ām log jis ko imām banayein, lekin ālim ke hote huye awām bataur khud kisi ko imām nahiñ bana sakte na ye ho sakta hai ke do chār shakhs kisi ko imām muqarrar kar lein aisa juma kahiñ se sābit nahiñ

DOOSRI SHART BADSHAH KA BAYĀN

Badshah! Isse murād sultāne islām ya uska nāib hai jis ko sultān ne juma qā'im karne ka hukm diya, sultān ādil ho ya zālim juma qā'im kar sakta hai yuñhi agar zabardasti badshah ban baitha yāni shar'an usko haqqe imāmat na ho maslan qarshi na ho ya aur koi shart na ho to ye bhi juma qā'im kar sakta hai (Durre Mukhtār)

TEESRI SHART WAQT KA BAYĀN

Juma ka waqt: waqte zuhar hai yāni jo waqt zuhar ka hai us waqt ke andar juma hona chahiye to agar juma ki namaz mein agarche tashahhud ke bād asr ka waqt ā gaya to juma bātil ho gaya zuhar ki qaza padhe

CHAUTHI SHART KHUTBA KA BAYĀN

Mas'ala: Juma ke khutbe mein shart ye hai ke waqt mein ho aur namaz se pehle aur aisi jama'at ke sāmne ho jo juma ke liye zaroori hai yāni kam se kam khateeb ke siwa teen mard hon aur itni āwaz se ho ke pās wāle sun sakein agar koi amr māne na ho to, agar zawāl se pehle khutba padh liya ya namaz ke bād padha ya tanha padha ya auraton bachhon ke sāmne padha to in sab sooraton mein juma na hua **Mas'ala:** Khutba aur namaz mein agar zyada fāsila ho jāye to wo khutba kāfi nahi (Durre

Mukhtār, Bahāre Shari'at)

KHUTBA KISKO KEHTE HAIN?

Mas'ala: Khutba zikre ilāhi ka nām hai lihāza agar sirf ek bār 'Alhamdulillah' ya 'Subhan Allah' ya 'La ilāha illallāh' kaha to farz ada ho gaya lekin khutba ko itna mukhtasar karna makrooh hai **Mas'ala:** Sunnat ye hai ke do khutbe padhe jāyeiñ aur bade bade na hoñ agar donoñ mil kar tawāle mufasssal se badh jāyeiñ to makrooh hai khusoosan jāde (sardi) meiñ

KHUTBE MEIÑ KYA CHEEZEIÑ SUNNAT HAIN?

Mas'ala: Khutbe meiñ ye cheezeiñ sunnat haiñ khateeb ka pāk hona, khada hona, khutbe se pehle khateeb ka baithna, khateeb ka mimbar par hona aur sāmāyeen (khutba sunne wāle) ki taraf muñh aur qibla ki taraf peeth kiya rehna, hazireen ka imām ki taraf mutawajjeh rehna, khutbe se pehle 'A'uzubillah' āhista padhna, itni buland āwaz se khutba padhna ke log suneiñ, 'Alhamdu' se shuru karna, Allah ki sana karna, Allah ta'ala ki wahdaniyat aur Rasoolullah ﷺ ki risalat ki shahādat dena, Huzoor par durood bhejna, kam se kam ek āyat ki tilāwat karna, pehle khutbe meiñ wa'az wa naseehat hona, dusre meiñ hamd wa sana wa shahādat wa durood ka lāda karna aur dusre musalmanoñ ke liye dua karna, donoñ khutbe halke hona, donoñ khutbe ke darmiyān ba qadre teen āyat padhne ke baithna, mustahab ye hai ke

dusre khutbe mein āwaz ba nisbat pehle ke past ho aur khulafaye rashideen wa ameene muqarrimeen Hazrat Hamza wa Abbas radiallahu ta'ala anhumā ka zikr ho, behtar ye hai ke dusra khutba isse shuru karein:

الْحَمْدُ لِلَّهِ، نَحْمَدُهُ، وَنُسْتَعِينُهُ، وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنُؤْمِنُ بِهِ، وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا، وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا. مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ. وَنَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَنَشْهَدُ أَنَّ سَيِّدَنَا وَمَوْلَانَا مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

Mard agar imām ke sāmne ho to imām ki taraf muñh kare aur dahine bāyein ho to imām ki taraf mud jāye aur imām se qareeb hona afzal hai magar ye jāiz nahiñ ke imām se qareeb hone ke liye logoñ ki gardanein falange albatta agar imām abhi khutba ko nahiñ gaya hai aur āge jagah bāqi hai to āge ja sakta hai aur agar khutba shuru hone ke bād masjid mein āya to masjid ke kināre hi baith jāye khutba sunne ki hālat mein do zānu baithe jaise namaz mein baith'te hain **Mas'ala:** Badshahe islām ki aisi tareef jo us mein na ho harām hai maslan "Māliki riqābul umam" (yāni logoñ ki gardano ka mālik) ke ye mehaz jhooth aur harām hai **Mas'ala:** Khutba mein āyat na padhna ya donoñ khutboñ ke darmiyān jalsa na karna ya khutba padhne mein bāt karna makrooh hai albatta agar khateeb ne nek bāt ka hukm diya ya buri bāt se mana kiya to in mein harj nahiñ **Mas'ala:** Arabi ke siwa kisi

doosri zabān mein khutba padhna ya arabi ke sath doosri zabān khutba mein milana khilāfe sunnate mutawārisa hai, yūñhi khutbe mein ash'ār padhna bhi na chahiye agar che arabi hi ke hoñ hān do she'ar pand wa nasāyeh ke agar kabhi padh le to harj nahiñ (Bahāre Shariat)

PĀNCHWI SHART JAMA'AT HAI

Yāni imām ke ilawa kam se kam teen mard hone chahiye warna juma na hoga **Mas'ala:** Agar teen ghulām ya musafir ya beemar ya gooñge ya anpadh muqtadi hoñ to juma ho jayega aur agar sirf auratein ya bachhe hoñ to nahiñ

CHHATHI SHART IZNE ĀAM

Iska ye matlab hai ke masjid ka darwāza khol diya jāye tāki jis musalman ka dil chāhe āye kisi ki rok tok na ho, agar jāma masjid mein jab log jama ho gaye darwāza band karke juma padha juma na hua **Mas'ala:** Auratoñ ko agar masjid jāme se roka jāye to izne ām ke khilāf na hoga ke inke āne mein khaufe fitna hai, juma wājib hone ke liye 11 shartein haiñ in mein se agar ek bhi na pāi gai to farz nahiñ phir bhi agar padega to ho jayega balki mard āqil wa bāligh ke liye juma padhna afzal hai aur aurat ke liye zuhar afzal

1) Shehar mein muqem hona

2) Sehat yāni mareez par juma farz nahiñ, mareez se murād wo hai ke masjide juma tak na ja sakta ho ya chala to jayega magar marz badh jayega ya der mein achha hoga, shaikhe fāni (budha) mareez ke hukm mein hai

Mas'ala: Jo shakhs beemar ka teemardār ho aur jānta hai ke jumu ah ko jayega to mareez diqqatoñ mein pad jayega aur uska koi pursane hāl na hoga to us teemardār par juma farz nahiñ

3) Āzād hona, ghulām par farz nahiñ aur iska āqa mana kar sakta hai

Mas'ala: Naukar aur mazdoor ko juma padhne se nahiñ roka ja sakta albattha agar jāma masjid door hai to jitna harj hua hai uski mazdoori mein kam kar sakta hai aur mazdoor iska mutālba bhi nahiñ kar sakta

4) Mard hona aurat par juma farz nahiñ

5) Bāligh hona

6) Āqil hona ye donoñ sharteiñ khās juma ke liye nahiñ balki har ibādat ke wājib hone ke liye aqal wa buloogh shart hai

7) Ankhyāra hona andhe par juma farz nahiñ magar us andhe par farz hai jo shehar ki tamam gali koochoñ

mein bila takalluf phirta hai aur bila puchhe aur bila madadgār ke jis masjid mein chāhe pahuñch jāta hai

- 8) Chalne par qādir hona yāni apāhij par juma farz nahiñ lekin aisa langda jo masjid tak ja sakta hai us par juma farz hai
- 9) Qaid mein hona yāni qaidi par juma farz nahiñ lekin agar kisi dain (qarz) ki wajah se qaid kiya gaya aur mālḍār hai yāni ada kar sakta hai to us par farz hai
- 10) Khauf na hona, agar badshāh ya chor waghaira kisi zālīm ka dar hai ya muflis qarz dār ka qaid hone ka dar hai to us par farz nahiñ
- 11) Āndhi ya pāni ya ole ya sardi ka hona yāni ye cheezein agar itni sakht haiñ ke unse nuqsān ka khauf ho to juma farz nahiñ

Mas’ala: Juma ki imāmat har wo mard kar sakta hai jo aur namazoñ mein imām ho sakta hai agar che us par juma farz na ho jaise mareez musafir ghulām yāni jab ke sultāne islām ya uska nāib ya jis ko usne ijazat di beemar ho ya musafir ho to ye sab namazein juma padha sakte haiñ ya inhin teenoñ ne kisi mareez ya musafir ya ghulām ya kisi lāiqe imām ko ijazat di ho ya ba zarurat ām logoñ ne kisi aise ko imām muqarrar kiya ho jo imāmat kar sakta ho to wo padha sakta hai chāhe mareez wa musafir wa ghulām hi kyuñ na ho ye nahiñ ke bataur khud jiska

dil chāhe juma padha de ke yooñ juma na hoga **Mas'ala:** Jis par juma farz hai use shehar mein juma ho jāne se pehle zuhar padhna makroohe tehreemi hai **Mas'ala:** Mareez ya musafir ya qaidi ya koi aur jis par juma farz nahiñ un logoñ ko bhi juma ke din shehar mein jama'at ke sath zuhar padhna makroohe tehreemi hai khwāh juma hone se pehle jama'at karein ya bād mein, yuñhi juma na mila wo bhi baghair Azān wa iqāmat zuhar ki namaz tanha tanha padhein jama'at unke liye bhi mana hai **Mas'ala:** Ulama farmate haiñ ke jin masjidon mein juma nahiñ hota unhein juma ke din zuhar ke waqt band rakhein **Mas'ala:** Gāoñ mein juma ke din bhi zuhar ki namaz Azān wa iqāmat ke sath ba jama'at padhe **Mas'ala:** Namaze jumu ah ke liye pehle se jāna aur miswāk karna aur achhe aur safed kapde pehanna aur tel aur khushboo lagana aur pehli saf mein baithna mustahab hai aur ghusl sunnat hai

KHUTBE KE KUCHH AUR MASĀIL

Jab imām khutbe ke liye khada ho us waqt se khatme namaz tak namaz wa azkār aur har qism ka kalām mana hai albatta sāhibe tarteeb apni qaza namazein padh lein yuñhi jo shakhs sunnat ya nafl padh raha hai jaldi jaldi poori kar le **Mas'ala:** Jo cheezein namaz mein harām haiñ jaise khana peena salām wa jawabe salām waghaira ye sab khutba ki hālat mein bhi harām haiñ yahañ tak ke

"Neki ka hukm dena" hān khateeb ye kar sakta hai, jab khutba pade to tamam hazireen par sunna aur chup rehna farz hai jo log imām se door hoñ ke khutba ki āwaz un tak nahiñ pahuñchti unheñ bhi chup rehna wājib hai agar kisi ko buri bāat karte dekheñ to hath ya sar ke ishare se mana kar sakte haiñ zabān se najāiz hai

Mas'ala: Khutba sunne ki hālat meñ dekha ke andha kuñwe meñ girna chahta hai ya kisi ko bichchhu waghaira kātna chahta hai to zaban se keh sakte haiñ agar ishare ya dabane se bata sakeñ to is soorat meñ bhi zabān se kehne ki ijazat nahiñ

Mas'ala: Khateeb ne musalmanoñ ke liye dua ki to sāmāyeen ko hath uthana ya āmeen kehna mana hai agar aisa kareñge to gunahgār hoñge, khutba meñ durood shareef padhte waqt khateeb ka dāyeñ muñh karna bid'at hai

Mas'ala: Huzoore Aqdas ﷺ ka nām pāk khateeb ne liya to hazireen dil meñ durood shareef padheñ zabān se padhne ki us waqt ijazat nahiñ yuñhi sahāba-e-kirām ke zikr par us waqt radiallahu ta'ala anhum zabān se kehne ki ijazat nahiñ

JUMA KE ILAWA DEEGAR KHUTBOÑ KA HUKM

Mas'ala: Khutba-e-juma ke ilawa aur khutboñ ka sunna bhi wājib hai jaise eidain wa nikah waghaira ka khutba

SAI KAB WĀJIB HAI?

Mas'ala: Pehli Azān ke hote hi sai (koshishe namaz) wājib hai aur bay (bechna) waghaira un cheezoñ ka jo sai ke munāfi ho chhod dena wājib hai yahañ tak ke rāsta chalte huye agar khareed-o- farokht ki to ye bhi najāiz hai aur masjid mein khareed wa arokht sakht gunāh hai, khana kha raha tha ke Azāne juma ki āwaz āi agar ye dar ho ke khayega to juma jāta rahega to khana chhod de aur juma ko jāye, juma ke liye itminan wa waqār ke sath jāyein

Mas'ala: Khateeb jab mimbar par baithe to uske sāmne dobara Azān di jāye sāmne se ye murād nahiñ ke masjid ke ander mimbar ke pās ho isliye ke masjid ke ander Azān kehne ko fuqaha-e-kirām makrooh farmate haiñ

Mas'ala: Azāne sāni bhi buland āwaz se kaheñ ke isse bhi ailān maqsad hai aur jisne pehli na suni usey sun kar hāzir ho **Mas'ala:** Khutba khatm ho jāye to fauran iqāmat kahi jāye, khutba wa iqāmat ke darmiyān dunya ki bāt karna makrooh hai **Mas'ala:** Jis ne khutba padha wahi namaz padhaye dusra na padhaye aur agar dusre ne padha di jab bhi ho jāyegi jab ke wo mazoon (jisko ijazat di gayi) ho **Mas'ala:** Namaze juma mein behtar ye hai ke pehli rak'at mein surah juma aur doosri mein surah munafiqoon ya pehli mein surah ā'la aur doosri mein surah ghāshiya padhe magar hamesha isi ko na padhe

kabhi kabhi aur surah bhi padheĩn **Mas'ala:** Juma ke din agar safar kiya aur zawāl se pehle ābadi -e- shehar se bāhar ho gaya to harj nahiñ warna mamnoo hai Fāida: Juma ke din rooheĩn jama hoti haiñ lihāza ziyārate quboor karni chahiye

EIDAIN KA BAYĀN

Eidain (yāni eid, baqar eid) ki namaz wājib hai magar sab par nahiñ balki unhiñ par jin par juma wājib hai aur iski ada ki wo hi sharteĩn haiñ jo juma ke liye haiñ sirf itna farq hai ke juma meĩn khutba shart hai aur eidain meĩn sunnat hai agar juma meĩn khutba na padha to juma na hua aur eidain meĩn na padha to namaz ho gai magar bura kiya, dusra farq ye hai ke juma ka khutba namaz se pehle hai aur eidain ka namaz ke bād agar eidain ka khutba namaz se pehle padh liya to bura kiya magar namaz ho gai lautai na jāyegi aur khutba ka bhi i āda nahiñ aur eidain meĩn na Azān hai na iqāmat sirf do bār itna kehne ki ijazat hai assalāt jāmia

Mas'ala: Bila wajah eid ki namaz chhodna gumrāhi wa bid'at hai **Mas'ala:** Gāoñ meĩn eid ki namaz padhna makroohe tehreemi hai **Mas'ala:** Eid ke din ye bāteĩn mustahab haiñ:

- (1) Hajāmat banwana
- (2) Nakhoon katwana
- (3) Ghusl karna
- (4) Miswāk karna
- (5) Achhe kapde pehanna naya ho to naya warna dhula hua
- (6) Anguthi pehanna
- (7) Khushboo lagana
- (8) Subah ki namaz muhalle ki masjid mein padhna
- (9) Eidgāh jald jāna
- (10) Namaz se pehle sadqa fitr ada karna
- (11) Eidgāh ko paidal jāna
- (12) Dusre rāste se wāpas āna
- (13) Namaz ko jāne se pehle chand khajoorein kha lena teen pāñch sāt ya kam wa besh magar tāk (odd like 3,5,7 etc.) ho n, khajoorein na hon to koi meethi cheez kha le namaz se pehle kuchh na khaya to gunahgār na hua lekin agar isha tak na khaya to itāb kiya jayega
- (14) Khushi zāhir karna
- (15) Kasrat se sadqa karna

(16) Eidgāh ko itminān wa waqār se aur neechi nigāh kiye jāna

17) Āpas mein mubarak bād dena Ye sab bātein mustahab hai

Mas'ala: Rāste mein buland āwaz se takbeer na kahein

Mas'ala: Eidgāh sawāri par jāne mein bhi harj nahi magar jisko paidal jāne par qudrat ho uske liye paidal jāna afzal hai aur wapasi mein sawāri par āne mein harj nahi **Mas'ala:** Eidain ki namaz ka waqt us waqt se shuru hota hai jab ke sooraj ek neze ke barābar uncha ho jāye aur zehwa-e-kubra yāni nisfunnahāre sharai tak rehta hai lekin eid-ul-fitr mein der karna aur eid-ul-azha mein jald padh lena mustahab hai aur salām pherne ke pehle zawāl ho gaya to namaz jāti rahi, zawāl se murād nisfunnahāre sharai hai jiska bayān waqt ke bayān mein guzra

NAMAZE EID KA TAREEQA

Ye hai ke do rak'at wājib eid-ul-fitr ya eid-ul-azha ki niyyat karke kāno tak hath uthāyein aur Allahu akbar kehta hua hath bāndh le phir sana padhe phir kāno tak hath uthāye aur Allahu akbar keh kar chhod de kāno tak phir hath uthāye aur Allahu akbar keh kar hath chhod de phir hath uthāye aur Allahu akbar keh kar hath bāndh le yāni pehli takbeer mein hath bāndhe iske bād do

takbeeroñ meĩñ hath latkaye phir chauthi takbeer meĩñ hath bāñdh le isko yooñ yād rakhe ke jahāñ takbeer ke bād kuchh padhna hai wahañ hath bāñdh liye jāyeĩñ aur jahāñ padhna nahiñ wahañ hath chhod diye jāyeĩñ jab chauthi takbeer par hath bāñdh le to imām A'uzubillah wa Bismillah āhista se padh kar zor se Surah Fatiha aur surah padhe phir ruku karke ek rak'at poori kare jab doosri rak'at ke liye khada ho to pehle Surah Fatiha aur surah padhe phir teen bār kān tak hath le jakar Allahu akbar kahe hath na bāndhe aur chauthi bār baghair hāth uthāye Allahu akbar kehta hua ruku meĩñ jāye, isse mālloom ho gaya ke eidain meĩñ zā'id takbeereiñ chhe hui teen takbeereiñ pehli rak'at meĩñ qira'at se pehle aur takbeere tehreema ke bād aur teen takbeereiñ doosri rak'at meĩñ qir'at ke bād aur ruku ki takbeer se pehle aur in chhe (6) takbeeroñ meĩñ hath uthāye jāyeñge aur har do takbeeroñ ke darmiyān teen tasbeeh padhne ke barābar sakta kare aur eidain meĩñ mustahab ye hai ke pehli rak'at meĩñ Surah Fatiha ke bād surah juma padhe aur doosri meĩñ surah munafiqoon ya pehli meĩñ surah ā'la aur doosri meĩñ surah ghāshiya Namaz ke bād imām do khutbe padhe aur juma ke khutbe meĩñ jo cheezeĩñ sunnat haiñ wo eidain ke khutbe meĩñ bhi sunnat haiñ aur jo bāteiñ juma ke khutbe meĩñ makrooh haiñ wo eidain ke khutbe meĩñ bhi makrooh haiñ sirf do bātoñ

meiñ farq hai ek ye ke juma ke pehle khutbe se qabl khateeb ka baithna sunnat tha aur is meiñ na baithna sunnat hai, dusra ye ke is meiñ pehle khutbe se pehle 14 bār Allahu akbar kehna sunnat hai aur juma meiñ nahiñ

Mas'ala: Pehli rak'at meiñ imām ke takbeer kehne ke bād koī shāmil hua to usi waqt teen takbeereiñ keh le agarche imām ne qira'at shuru kar di ho **Mas'ala:** Imām ko ruku meiñ pāya to pehle khada hokar takbeere tehreema kahe phir dekhe ke agar eid ki takbeereiñ keh kar imām ko ruku meiñ pa lega to eid ki takbeereiñ bhi kahe aur tab ruku meiñ shāmil ho aur agar ye samjhe ke eid ki takbeereiñ kehte kehte imām ruku se sar utha lega to Allahu akbar keh kar ruku meiñ shareek ho jāye aur ruku meiñ bila hath uthāye eid ki takbeereiñ kahe phir agar usne ruku meiñ takbeereiñ poori na ki thi ke imām ne sar utha liya to imām ke sath sar uthāye aur bāqi takbeereiñ chhod de ke ye sāqit ho gai ab inko na kahega

Mas'ala: Doosri rak'at meiñ shāmil hua to pehli rak'at ki takbeereiñ us waqt kaheñ jab apni chhooti (bachī hui) hui rak'at poori karne khada ho **Mas'ala:** Imām ke ruku se uthne ke bād shāmil hua to ab takbeereiñ na kahe balki jab apni chhooti hui padhe us waqt kahe **Mas'ala:** Ākhir rak'at meiñ salām pherne se pehle shareek hua to apni donoñ rak'ateiñ takbeeroñ ke sath poori kare

EID WA BAKAR EID KI NAMAZ KA WAQT AUR MUDDAT

Mas'ala: Kisi uzr ki wajah se eid ke din namaz na ho saki maslan sakht bārish hui ya abr ke sabab se chānd nahiñ dekha gaya aur gawāhi aise waqt guzri ke namaz na ho saki ya abr tha aur namaz aise waqt khatm hui ke zawāl ho chuka tha to dusre din padhi jāye aur dusre din bhi na hui to eid-ul-fitr ki namaz teesre din nahiñ ho sakti aur dusre din bhi namaz ka wahi waqt hai jo pehle din tha yāni ek neza āftāb buland hone se nisfunnahāre sharai tak aur agar bila uzr eid-ul-fitr ki namaz pehle din na padhi to dusre din nahiñ padh sakte

Mas'ala: Eid-ul-azha tamam ahkām meiñ eid-ul-fitr ki tarah hai sirf bāz bātoñ meiñ farq hai

- 1) Is meiñ mustahab ye hai ke namaz se pehle kuchh na khaye agarche qurbāni na kare aur kha liya to karāhat nahiñ
- 2) Aur rāste meiñ buland āwaz se takbeer kehta jāye
- 3) Aur eid-ul-azha ki namaz uzr ki wajah se 12wi tak bila karāhat muakhkhar kar sakte haiñ 12wi ke bād phir nahiñ ho sakti aur bila uzr 10wi ke bād makrooh hai

Mas'ala: Qurbāni karni ho to mustahab ye hai ke pehli se daswi zilhijja tak na hajāmat banwaye na nakhoon katwaye **Mas'ala:** Bād namaze eid musāfah (hath milana) wa muanaqa (gale milna)

karna jaise ke umooman musalmanoñ mein rāij hai
behtar hai

TAKBEERE TASHREEQ KYA HAI?

Takbeere tashreeq 9wi zilhijja ki fajr se 13wi ki asar tak
pānchoñ waqt ki har farz namaz ke bād jo jama'ate
mustahabba ke sath ada ki gai ho ek bār buland āwaz se
takbeer kehna wājib hai aur teen bār kehna afzal hai ise
takbeere tashreeq kehte haiñ aur wo ye hai

اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ، وَلِلَّهِ الْحَمْدُ

Mas'ala: Takbeere tashreeq salām pherne ke bād fauran
wājib hai yāni jab tak koi aisa fe al na kiya ho ke us namaz
par bina na kar sake agar masjid se bāhar ho gaya ya
qasdan wuzu tod diya ya kalām kiya agarche sehwan to
takbeer sāqit ho gai aur bila qasd wuzu toot gaya to keh
le

TAKBEERE TASHREEQ KAB WAJIB?

Mas'ala: Takbeere tashreeq us par wājib hai jo shehar
mein muqem ho ya jis ne muqem ki iqteda ki agarche
wo iqteda karne wāla aurat ya musafir ya Gāoñ ka rehne
wāla ho aur ye log agar muqem ki iqteda na karein to un
par wājib nahiñ

Mas'ala: Takbeere tashreeq in ayyām mein juma ke bād bhi wājib hai aur nafl wa sunnat wa witr ke bād nahiñ albatta namaze eid ke bād bhi keh le

GRAHAN KI NAMAZ

Sooraj grahan ki namaz sunnate muakkada hai aur chānd grahan ki namaz mustahab hai, sooraj grahan ki namaz jama'at se padhni mustahab hai aur tanha tanha bhi ho sakti hai agar jama'at se padhi jāye to khutba ke siwa juma ki tamam sharte uske liye shart haiñ, wahi shakhs iski jama'at qā'im kar sakta hai jo juma ki kar sakta hai wo na ho to tanha padhe ghar mein ya masjid mein **Mas'ala:** Grahan ki namaz us waqt padhein jab sooraj mein grahan laga ho grahan chhootne (khatm) ke bād nahiñ aur grahan chhootna shuru ho gaya magar abhi bāqi hai us waqt bhi shuru kar sakte haiñ aur grahan ki hālat mein us par abr ā jāye jab bhi namaz padhein **Mas'ala:** Aise waqt grahan laga ke us waqt namaz mamnoo hai to namaz na padhein balki dua mein mashgool rahein aur isi hālat mein doob jāye to dua khatm kar dein aur maghrib ki namaz padhein **Mas'ala:** Grahan ki namaz nafl ki tarah do rak'at padhein yāni har rak at mein ek ruku aur do sajde karein jaise aur namazon mein karte haiñ **Mas'ala:** Grahan ki namaz mein na Azān hai na iqāmat na buland āwaz se qir'at aur namaz ke bād dua karein yahan tak ke āftāb khul jāye aur

do rak'at se zyada bhi padh sakte haiñ khwāh do do rak'at par salām phere ya chār rak'at par

Mas'ala: Agar log jama na huye to in lafzoñ se pukare assalāt jāmia **Mas'ala:** Afzal ye hai ke eidgāh ya jāma masjid mein iski jama'at qā'im ki jāye aur agar doosri jagah qā'im karein jab bhi harj nahiñ **Mas'ala:** Agar yād ho to surah baqar aur āle imrān ki barābar badi surah padhein aur ruku wa sujud mein bhi tool dein aur bāde namaz dua mein mashgool rahein yahañ tak ke poora āftab khul jāye aur ye bhi jāiz hai ke namaz mein takhfeef karein aur dua mein tool dein khwāh imām qibla rukh dua kare ya muqtadiyon ki taraf muñh karke khada ho aur ye behtar hai aur sab muqtadi āmeen kahein agar dua ke waqt asa ya kammān par tek laga kar khada ho to ye bhi achha hai dua ke liye mimber par na jāye **Mas'ala:** Sooraj grahan aur janaza donoñ ka ijtema ho to pehle janaza padhe **Mas'ala:** Chānd grahan ki namaz mein jama'at nahiñ imām maujood ho ya na ho beharhāl tanha tanha padhe, imām ke ilawa do teen ādmi jama'at kar sakte haiñ

KHAUF WA MUSIBAT KE WAQT NAMAZ MUSTAHAB HAI

Mas'ala: Tez āndhi āye ya din mein sakht andheri chha jāye ya rāt mein khaufnāk raushani ho ya lagatār kasrat se meenh (bārish) barse ya ole padhein ya āsmān surkh ho jāye ya bijliyañ girein ya ba kasrat tār tootein ya tāon

waghaira waba phaile ya zalzala āye ya dushman ka khauf ho ya aur koi dehshat nāk bāt pāi jāye in sab ke liye do rak'at namaz mustahab hai

CHAPTER 2: KITABUL JANĀIZ BEEMARI NEMAT HAI

Beemari bhi ek bahut badi nemat hai iske fāide be shumār haiñ agarche ādmi ko dekhne meiñ is se takleef pahuñchti hai magar dar asal rāhat wa āram ka ek bahut bada zakheera hath āta hai, ye zāhiri badani beemari jisko ādmi beemari aur musibat samajhta hai haqeeqat meiñ ruhani beemariyoñ ka zabardast ilāj hai

ASAL BEEMARI KYA HAI?

Haqeeqi asli beemari to ruhani beemariyañ haiñ ke ye albatta bahut khauf ki cheez hai aur isi ko marze mohlik samajhna chahiye, chahiye to ye ke beemari aur musibat ko bhi ādmi nemat ki tarah khushi khushi qabool kare nahiñ to kam se kam itna zaroori hai ke sabr wa istiqbāl se kām le aur ghabrahat aur be sabri kar ke milte huye sawāb ko hath se na khoeye ke be sabri se āi hui musibat jāti na rahegi phir us bade sawāb se mehroomi doosri musibat hai, bahut se nadān beemari meiñ nihayat beja kalima bol uthte haiñ balki bāz kufr tak pahuñch jāte haiñ mazīAllah Allah ta'ala ki taraf zulm ki nisbat kar dete haiñ Ye bilkul hi dunya wa ākhirat ke nuqsān wāle

ban jāte haiñ, janabe Rasoolullah ﷺ farmate haiñ ke musalman ko jo takleef weham wa huzn azeeyat wa gham pahuñche yahañ tak ke kānta jo usko chubhe Allah ta'ala uske sabab se uske gunāh mita deta hai, aur farmate haiñ Huzoor àlaihissalam ke musalman ko jo takleef pahuñchti hai beemari ho ya iske siwa kuchh aur to Allah ta'ala uske gunahoñg ko mita deta hai jaise darkaht ke patte jhadte haiñ, aur farmaya Rasoolullah ﷺ ne ke banda ke liye Allah ta'ala ke ilm mein koi martaba muqarrar hota hai aur banda āmāl ke sabab se is rutbe ko na pahuñcha to badan ya māl ya aulād mein usko āzmata hai phir use sabr deta hai yahañ tak ke use us rutbe ko pahuñcha deta hai jo uske liye Allah ta'ala ke ilm mein hai, aur farmaya ke jab qiyamat ke din bala wāloñ ko sawāb diya jayega to āram wāle tamanna karenge ke kāsh dunya mein qaichiyoñ se inki khāleñ kāti jāti

IYĀDAT YĀNI BEEMAR PURSI

Yāni beemar ko dekhne ke liye jāna mareez ki iyādat ko jāna sunnat hai hadeesoñ mein iski bahut fazeelat āi hai, Hazrat Rasoolullah ﷺ farmate haiñ ke musalman jab apne musalman bhai ki iyadat ko gaya to wāpas āne tak barābar jannat ke phool chunne mein raha Huzoor àlaihissalam ki ādate shareefa thi ke jab kisi mareez ki iyadat ko jāte to ye farmate: لَا يَأْسُ، طُهْرٌ إِنْ شَاءَ اللَّهُ

Yāni koi harj ki bāt nahiñ In Sha Allah ta'ala ye marz gunahoñ se pāk karne wāla hai, Huzoor ﷺ ne farmaya ke jab too beemar ke pās jāye to usse keh ke tere liye dua kare ke beemar ki dua firishtoñ ki misl hai, aur farmate haiñ ke jab koi musalman kisi musalman ki iyādat ko jāye to sāt bār ye dua padhe:

أَسْأَلُ اللَّهَ الْعَظِيمَ، رَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ، أَنْ يَشْفِيكَ

Agar maut nahiñ āi to usey shifa ho jāyegi **Mas'ala:** Agar mālloom hai ke iyādat ko jāuga to mareez ko pasand na hoga to aisi hālat mein iyādat na karein **Mas'ala:** Agar iyādat ko gaya aur marz ki sakhti dekhi to mareez ke sāmne ye zāhir na kare ke tumhari hālat kharab hai aur na sar hilaye jisse hālat ka kharab hona samjha jāta hai, mareez ke sāmne aisi bāteñ karni chahiye jo uske dil ko bhali mālloom hoñ, uski mijāz pursi kare, uske sar par hath na rakhe magar jab ke wo khud iski khwāhish kare **Mas'ala:** Fāsiq ki iyādat bhi jāiz hai kyuñ ke iyādat huqooqe islām se hai aur fāsiq bhi muslim hai, yahoodi ya nasrāni agar zimmi ho to uski iyādat bhi jāiz hai, majoosi ki iyadat ko jāye ya na jāye is mein Ulama ko ikhtelāf hai yāni jab ke zimmi ho, hunood majoosi ke hukm mein hai inke ahkām wahi haiñ jo majoosiyoñ ke liye haiñ ahle kitāb jaise inke ahkām nahiñ, hindustan ke yahoodi nasrāni majoosi butparast in mein koi bhi zimmi nahiñ

MAUT ĀNE KA BAYĀN

Ākhir ek din dunya chhootni hai maut āni hai jab yahañ se jāna hi hai to wahañ ki taiyari karni chahiye jahāñ hamesha rehna hai aur us waqt ko hamesha dhyān mein rakhna chahiye

DUNYA MEIÑ KIS TARAH RAHEIÑ?

Huzoor ﷺ farmate haiñ ke dunya mein aise raho jaise musafir balki rāh chalta yāni musafir jis tarah ek ajnabi shakhs hota hai aur rāhgeer rāste ke khel tamashoñ mein nahiñ lagta ke ye rāh khoti hogi aur manzile maqsood tak na pahuñch payega, isi tarah musalman ko chahiye ke dunya mein na phanse aur na aise

talluqāt paida kare ke asali maqsad ke hāsil karne mein ādey āayein aur maut ko kasrat se yād kare ke maut ki yād dunyavi talluqāt ki jad kāt'ti hai

KAB MAUT KI ĀRZOO KAR SAKTA HAI?

Hadees shareef mein hai ke "lazzatoñ ko kātne wāli maut ko kasrat se yād karo" magar kisi musibat par maut ki ārzo na kare ke iski mumanat āi hai aur nachār karni hi hai to yooñ kahe ke ilāhi mujhe zinda rakh jab tak zindagi mere liye khair ho aur maut de jab maut mere liye behtar ho aur musalman ko chahiye ke Allah ta'ala se nek gumān rakhe uski rehmat ka ummeedwār rahe, hadees

meiñ farmaya koi na mare magar is hāl meiñ ke Allah ta'ala se nek gumān rakhta ho ke irshade ilāhi hai:

“Mera banda mujh se jaisa gumān rakhta hai main usi tarah uske sath pesh āta hooñ” Huoor àlaihissalam ek jawan ke pās tashreef le gaye aur wo jawan marne ke qareeb the Huoor ﷺ ne farmaya tum apne ko kis hāl meiñ pāte ho arz kiya ya Rasoolallah ﷺ Allah se ummeed hai aur apne gunahoñ se dar Huoor me farmaya ye donoñ yāni ummeed aur dar is mauqe par jis bande ke dil meiñ hone Allah use wo dega jiski ummeed rakhta hai aur usse aman meiñ rakhega jisse darta hai Rooh qabz hone ka waqt bahut sakht waqt hai isi par sāre āmāl ka madār hai balki imān ke tamam ukhrawi natāij isi par murattib ke aitbār khātma hi ka hai aur shaitane layeen imān lene ki fikr meiñ hai jisko Allah ta'ala uske makr se bachaye aur imān par khātima naseeb farmaye wo murād ko pahuñcha, Huoor àlaihissalam farmate haiñ jiska ākhir kalām "La ilāha illallāh" hua yāni kalima taiyaba wo jannat meiñ dakhil hua

JAB MAUT QAREEB ĀYE TO KYA KARE?

Mas’ala: Jab maut ka waqt qareeb āye aur nishaniyañ pāi jāyeiñ to sunnat ye hai ke dahini karwat par lita kar qibla ki taraf muñh kar deiñ aur ye bhi jāiz hai ke chit letayeiñ aur qibla ko pāoñ kareiñ ke yooñ bhi qibla ko

muñh ho jayega magar is soorat mein sar ko qadre uncha rakhein aur qibla ko muñh karna dushwār ho ke usko takleef hoti ho to jis hālat par hai chhod dein

KALIMA KI TALQEEN KI SOORAT

Mas'ala: Jānkani ki hālat mein jab tak rooh gale ko na āi use talqeen karein yāni buland āwaz se uske pās padhein "Ash'hadu al la ilāha illallāhu wa ash'hadu anna muhammadurrasoolullah" magar use iske kehne ka hukm na de

Mas'ala: Jab usne kalima padh liya to talqeen mauqoof kar dein hān agar kalima padhne ke bād usne koi bāt ki to phir talqeen karein ke uska ākhiri kalām "La ilāha illallāhu Muhammad-ur-rasoolullah"

Mas'ala: Talqeen karne wāla koi nek shakhs ho aisa na ho jis ko uske marne ki khushi ho aur uske pās us waqt nek aur parhezgaroñ logoñ ka hona bahut achhi bāt hai aur us waqt wahañ surah yaseen shareef ki tilāwat aur khushboo hona mustahab hai jaise lobān ya agarbattiyañ sulga dein

Mas'ala: Maut ke waqt haiz wa nifās wāli auratein uske pās hāzir ho sakti hain magar jiska haiz wa nifās munqata (khatm) ho gaya aur abhi ghusl nahiñ kiya use aur junub ko āna na chahiye aur koshish kare ke makān mein koi tasweer ya kutta na ho agar ye cheezein hoñ

fauran nikāl di jāyeiñ ke jahāñ ye hoti hai rehmat ke firishte nahiñ āte, uski naza'a ke waqt apne aur uske liye dua-e-khair karte raheiñ koi bura kalima zabān se na nikaleiñ ke us waqt jo kaha jāta hai firishte us par āmeen kehte haiñ, naza a meiñ sakhti dekhe to surah yaseen wa surah ra ad padheiñ **Mas'ala:** Marte waqt māz'Allah uski zabān se kalima-e-kufr nikla to kufr ka hukm na deñge ke ho sakta hai ke maut ki takleef ki wajah se àql jāti rahi ho aur behoshi meiñ ye kalima nikal gaya aur bahut mumkin hai ke uski poori bāt samajh meiñ na āi, aisi sakhti ki hālat meiñ ādmi poori bāt sāf taur par ada kare mushkil hota hai

ROOH NIKALNE KE BĀD KYA KAREIÑ?

Mas'ala: Jab rooh nikal jāye to ek chaudi patti jabde ke neeche se sar par le jakar gireh de deiñ ke muñh khula na rahe aur ankheiñ band kar di jāyeiñ aur ungliyañ aur hath pāñv seedhe kar diye jāyeiñ ye kām uske ghar wāloñ se jo

zyada narmi ke sath kar sakta ho bāp ya beta wo kare (Ālamgeeri)

ĀAÑKHEIÑ BAND KARTE WAQT KI DUA

Mas'ala: Āañkheiñ band karte waqt ye dua padhe:

بِسْمِ اللَّهِ، وَعَلَى مِلَّةِ رَسُولِ اللَّهِ. اَللّٰهُمَّ يَسِّرْ عَلَيْهِ اَمْرَهُ، وَسَهِّلْ عَلَيْهِ مَا بَعْدَهُ،
وَأَسْعِدْهُ بِلِقَائِكَ، وَاجْعَلْ مَا خَرَجَ اِلَيْهِ خَيْرًا مِّمَّا خَرَجَ عَنْهُ

Mas'ala: Murda ke pet par loha ya gili mitti ya aur koi bhāri cheez rakh deīñ ke pet phool na jāye magar zarurat se zyada bhāri na ho ke takleef ka bā'is hai **Mas'ala:** Maiyyit ke sāre badan ko kisi kapde se chhupa deīñ aur usko chārpāi ya takht waghaira kisi unchi cheez par rakheīñ ke zameen ki seel na pahuñche **Mas'ala:** Ghusl wa kafan dafan meīñ jaldi chahiye ke hadees meīñ iski bahut takeed āi hai

MURDE KA QARZ

Mas'ala: Mayyit ke zimma qarz ya jis qism ke dain (qarz) hoñ jald se jald ada kar deīñ ke hadees meīñ hai ke mayyit apne dain meīñ muqayyad hai, ek riwayat meīñ hai ke uski rooh muallaq rehti hai jab tak dain na ada kiya jāye **Mas'ala:** Aurat mar gai aur uske pet meīñ bachha harkat kar raha hai to bāyeīñ jānīb se pet chāk karke bachha nikāla jāye **Mas'ala:** Aurat zinda hai aur uske pet meīñ bachha mar gaya aur aurat ki jān par bani hai to bachha kāt kar nikāla jāye aur bachha bhi zinda ho to kaisi hi takleef ho bachha kāt kar nikalna jāiz nahiñ

(Ālamgeeri, Durre Mukhtār, Bahāre Shari'at)

MURDE KO NEHLANE KA BAYĀN

Mayyit ko nehlana farze kifāya hai bāz logoñ ne ghusl de diya to sab se sāqit ho gaya, nehlane ka tareeqa ye hai ke jis chārpāi ya takht ya takhta par nehlane ka irāda ho

usko teen ya pāñch ya sāt bār dhuni deiñ yāni jis cheez meiñ wo khushboo sulagti ho usey utni bār chārpāi waghaira ke gird phirayeñ aur us par mayyit ko lita kar nāf se ghutne tak kisi kapde se chhupa deiñ phir nehlane wāla apne hath par kapda lapet kar pehle istinja karaye phir namaz ke jaisa wuzu karayeñ yāni muñh phir kohniyoñ samet hath dhoye phir sar ka masah kareiñ phir pāoñ dhoyeñ magar mayyit ke wuzu meiñ gatto tak pehle hath dhona aur kulli karna aur nāk meiñ pāni dālna nahiñ hai hān koi kapda ya rue ki phureri bhigo kar Dāñtoñ aur masoodoñ aur hoñtoñ nathunoñ par pher deiñ phir sar aur dādhi ke bāl hoñ to gule khairu se dhoyeñ ye na ho toh pav sabooñ islami karqhane ka bana hua ya besan ya kisi aur chiz se dhoyeñ nahiñ to khāli pāni bhi kāfi hai phir bāyi karwat par lita kar sar se pāoñ tak beri ka pāni bahayeñ ke takhta tak pahuñch jāye phir dahini karwat par lita kar yuñhi kareiñ aur beri ke patte ka josh diya hua pani na ho to khālis pāni neem garm kāfi hai phir tek laga kar bithayeñ aur narmi ke sath neech ko pet par hath phereñ agar kuchh nikle to dho dāleiñ, wuzu wa ghusl dobara na karayeñ phir ākhir meiñ sar se pāoñ tak kāfoor ka pāni bahayeñ phir uske badan ko kisi kapde se dheere dheere poñchh deiñ

Mas’ala: Ek bār sāre badan par pāni bahāna farz hai aur teen martaba sunnat, jahāñ ghusl deiñ mustahab ye hai

ke parda kar leiñ ke siwa nehlane wāloñ aur madadgaroñ ke dusra na dekhe, nehlate waqt chāhe us tarah litayeñ jaise qabr meiñ rakhte haiñ ya qibla ki taraf pāñv karke ya jo āsan ho kareiñ **Mas'ala:** Mard ko mard nehlaye aur aurat ko aurat, murda agar chhota ladka hai to use aurat bhi nehla sakti hai aur chhoti ladki ko mard bhi nehla sakta hai chhote se murād ye hai ke hadde shehwat ko na pahuñche hoñ **Mas'ala:** Aurat mar jāye to shauhar na use nehla sakta hai na chhoo sakta hai aur dekhne ki mumanat nahiñ

Mas'ala: Shauhar aurat ke janaze ko kañdha de sakta hai qabr meiñ utār sakta hai muñh bhi dekh sakta hai albatta nehlana aur bila hā'il badan ko hath lagana mana hai **Mas'ala:** Mard ka inteqāl hua aur wahañ na koi mard hai na uski beewi to jo aurat wahañ maujood hai use tayammum karaye phir agar aurat mehram hai ya uski bāndi to tayammum meiñ hath par kapda lapetne ki hājat nahiñ aur ajnabi ho to kapda lapet kar tayammum karaye **Mas'ala:** Aisi jagah mara ke pāni wahañ nahiñ milta to tayammum karayeñ aur namaze janaza padheñ aur namaz ke bād agar dafan se pehle pāni mil jāye to nehla kar namaz phir se padheñ **Mas'ala:** Kāfir murde ke liye ghusl wa kafan wa dafan nahiñ balki ek cheethade meiñ lapet kar tang garhe meiñ dāb deiñ ye bhi jab kareiñ ke uska koi hummazhab na ho ya use le na jāyeñ warna

musalman hath na lagāyeiñ na uske janaza meiñ jāyeiñ **Mas'ala:** Mayyit ke donoñ hath karwatoñ meiñ rakhe seena par na rakheñ ke seene par rakhna kāfiroñ ka tareeqa hai bāz jagah nāf ke neeche is tarah rakhte haiñ jaise namaz ke qiyām meiñ ye bhi na kareiñ **Mas'ala:** Mayyit ke ghusl ke liye kore ghade badhhne ki zarurat nahiñ ghar ke istemāli bartan se bhi ghusl de sakte haiñ aur bāz log ye jahālat karte haiñ ke ghusl ke bād in ghadoñ (matko) badhnoñ ko tod dālte haiñ ye najāiz wa harām hai ke māl barbād karna hai ghareeboñ ko de deiñ ye apne kām meiñ lāyeiñ agar najis ho gaye hoñ to pāk kar leiñ aur agar ye khayāl kareiñ ke ghar meiñ rakhna nuhoosat hai to ye sarasar nadāni aur jahālat hai bāz log ghade ka pāni phhenk dete haiñ ye bhi harām hai

KAFAN KA BAYĀN WA KAFAN KE TEEN DARJE

Mayyit ko kafan dena farze kifāya hai, kafan ke teen darje haiñ:

(1) Zarurat (2) Kifāyat (3) Sunnat

Mard ke liye kafan sunnat teen kapde haiñ:

1) Lifāfa, 2) Aezār, 3) Qameez

Aur aurat ke liye kafan sunnat pāñch kapde haiñ:

1) Lifāfa 2) Aezār 3) Qameez 4) Odhni 5) Seenaband

MARD AUR AURAT KE LIYE KAFANE SUNNAT KYA

Kafan kifāyat mard ke liye do kapde haiñ lifāfa wa aezār aur aurat ke liye kafan kifāyat teen kapde haiñ lifāfa aezār odhni ya lifāfa qameez odhni, kafane zarurat mard wa aurat donoñ ke liye jo muyyasar āye aur kam se kam itna to ho ke sāra badan dhak jāye

Mas’ala: Lifāfa yāni chādar aisi hoñi chahiye ke mayyit ke qad se itni zyada ho ke donoñ taraf bāñdh sake aur aezār yāni tehband choti se qadam tak ho yāni lifāfa se itna chhota jo bāndhne ke liye lifāfa mein zyada tha aur qameez jis ko kafani kehte haiñ gardan se ghutnoñ ke neeche tak ki ho aur kafani āge peechhe donoñ taraf barābar ho aur jāhiloñ mein jo riwāj hai ke peechhe kam rakhte haiñ ye ghalati hai, chāk aur āsteen kafani mein na ho, mard aur aurat ki kafani mein farq hai mard ki kafani moondhe par cheereiñ aur aurat ke liye seene ki taraf, odhni teen hath ki hoñi chahiye yāni dedh gaz ki, seena band pistān se nāf tak ho aur behtar ye hai ke rān tak ho **Mas’ala:** Bila zarurat kafan kifāyat se kam karna najāiz wa makrooh hai

KAB KAFAN KE LIYE SAWĀL JĀIZ HAI?

Mas’ala: Kafane zarurat ke hote huye kafane masnoon ke liye sawāl karna jāiz nahiñ ke bila zarurat sawāl najāiz

hai aur yahañ zarurat nahiñ albatta agar kafane zarurat muyassar na ho to zarurat bhar ke liye sawāl kare zyada ke liye nahiñ agar baghair māñge musalman khud kafan poora kar deiñ to In Sha Allah poora sawāb pāyeñge

KAFAN KA KAPDA KAISA HONA CHAHIYE?

Mas’ala: Kafan achha hona chahiye yāni mard eid wa juma ke liye jaisa kapda pehanta tha aur aurat jaise kapde pehan kar maike jāti thi usi qeemat ka hona chahiye, hadees shareef mein hai murdoñ ko achha kafan do ke wo āpas mein mulaqāt karte haiñ aur achhe kafan se tafākhur karte haiñ yāni khush hote haiñ safed kafan behtar hai ke Rasoolullah ﷺ ne farmaya apne murde safed kapdoñ mein dafnāo **Mas’ala:** Kusum ya zafrān ka ranga hua ya resham ka kafan mard ke liye mana hai aur aurat ke liye jāiz hai yāni jo kapda zindagi mein pehan sakta hai uska kafan diya ja sakta hai aur jiska pehanna zindagi mein najāiz uska kafan bhi najāiz **Mas’ala:** Kafan purane kapde ka bhi de sakte haiñ

BACHHOÑ KA KAFAN

Mas’ala: Nau (9) baras ya isse zyada umr ki ladki ko aurat ke barābar poora kafan diya jāye aur bārah ya isse zyada umr ke ladke ko mard ke barābar kafan deiñ aur nau baras se chhoti ladki ko do kapda aur bārah baras se chhote ladke ko ek kapda bhi de sakte haiñ aur ladke ko

bhi do kapde diye jāyeiñ to achha hai aur behtar ye hai ke donoñ ko poora kafan de chāhe ek hi din ka bachha ho

KAFAN KISKE MĀL SE HONA CHAHIYE?

Mas'ala: Mayyit ne agar kuchh māl chhoda to kafan usi ke māl se hona chahiye **Mas'ala:** Dain (qarz), waseeyat, meeras in sab par kafan muqaddam hai yāni mayyit ke māl se pehle kafan diya jayega phir bāqi se qarz ada kiya jayega phir jo bāqi bachega uske tihāi se waseeyat poori ki jāyegi phir bāqi se wārison ko milega **Mas'ala:** Mayyit ne māl nahiñ chhoda to kafan us ke zimma hai jiske zimma zindagi mein nafqa (zaroori roti kapde ka kharch) tha aur agar koi aisa nahiñ jis par nafqa wājib hota hai ya hai magar nadār hai to baitul māl se diya jāye aur baitul māl bhi wahañ na ho jaise yahañ hindustan mein to wahañ ke musalmanoñ par kafan dena farz hai agar mālloom tha aur na diya to sab gunahgār hone agar in logoñ ke pās bhi nahiñ to ek kapde ke barābar aur logoñ se sawāl kar leiñ

Mas'ala: Aurat ne agarche māl chhoda lekin is ka kafan shauhar ke zimma hai ba sharte ke maut ke waqt koi aisi bāt na pāi gai ho jisse aurat ka nafqa shauhar par se sāqit ho jāta hai aur agar shauhar mara aur uski aurat māl dār hai jab bhi aurat par kafan wājib nahiñ **Mas'ala:** Ye jo kaha gaya ke fulan par kafan wājib hai isse murād kafane

sharai hai yuñhi bāqi sab sāmāne tajheez jaise khushboo wa ghassāl aur le jane wāloñ ki ujrat aur dafan ke masārif sab mein sharai miqdār murād hai bāqi aur bāteīñ jo mayyit ke māl se ki gai agar wāris bāligh ho aur sab wārisoñ ne ijazat bhi de di ho to jāiz hai warna kharch karne wāle ke zimma hai

KAFAN PEHNANE KA TAREEQA

Mayyit ko ghus dene ke bād badan kisi pāk kapde se āhista poñchh leīñ tāki kafan tar (geela) na ho aur kafan ko ek ya teen ya pāñch ya sāt bār dhuni de leīñ isse zyada nahiñ phir kafan yooñ bichhayeiñ ke pehle badi chādar phir tehband phir kafani phir mayyit ko us par litayeiñ aur kafani pehnayeiñ aur dādhi aur tamam badan par khushboo maleīñ aur mawaza-e-sujood yāni mātthe nāk hath ghutne qadam par kāfoor lagāyēīñ phir aezār yāni tehband lapeteīñ, pehle bāyi taraf se phir dahini taraf se tāki dahina upar rahe aur sar aur pāñv ki taraf bāñdh deiñ ke udne ka dar na rahe, aurat ko kafani pehna kar iske bāl ke do hisse karke kafani ke upar seene par dāl deiñ aur odhni ādhi peeth ke neechē se bichha kar sar par lā kar muñh par misle naqāb dāl deiñ ke seena par rahe ke uski lambai ādhi peeth se seena tak hai aur chaudai ek kār ki lau se dusre kār ki lau tak hai aur ye jo log kiya karte haiñ ke zindagi ki tarah udhate haiñ ye mehaz beja wa khilāfe sunnat hai phir ba dastoor aezār wa lifāfa

lapeteiñ phir sab ke upar seena band pistān ke upar se
rān tak lā kar bāndhe

JANAZA LE KAR CHALNE KA BAYĀN WA TAREEQQA

Mas'ala: Janaza ko kañdha dena ibādat hai har shakhs
ko chahiye ke ibādat meiñ kotahi na kare Huzoor
àlaihissalam ne Sa' ad bin

Ma'az radiallahu ta'ala ànhu ka janaza uthāya

Mas'ala: Sunnat ye hai ke yake bād deegare chāroñ
pāyoñ ko kañdha de aur har das das qadam chale aur
poori sunnat ye hai ke pehle dahine sirhane ko kañdha
de phir dahini pāyeti phir bāyeiñ sirhane par phir bāyeiñ
pāyeti aur das das qadam chale to kul chalees qadam
huye, hadees meiñ hai jo chalees qadam janaza le chale
uske chalees kabeera gunāh mita diye jāyeñge aur jo
janaza ke chāroñ pāyoñ ko kañdha de Allah ta'ala uski
hatami (yaqeenan) maghfirat farma dega

Mas'ala: Janaza le chalne meiñ chārpāi ko hath se
pakad kar moondhe (shoulder) par rakhe asbāb ki tarah
gardan ya peeth par lādna makrooh hai chaupaya par bhi
janaza lādna makrooh hai

Mas'ala: Chhote bachhe ko agar ek ādmi hath par utha
kar le chale to harj nahiñ log hathoñ hath ek ke bād dusra
leta rahe **Mas'ala:** Janaza motadil tezi se le jāyeiñ magar

na is tarah ke mayyit ko jhatka lage **Mas'ala:** Sāth jāne wāloñ ke liye afzal ye hai ke janaza ke peechhe chaleiñ dahine bāyeiñ na chaleiñ agar koi āge chale to chahiye ke itni door rahe ke sathiyon mein na gina jāye aur sab ke sab āge ho to makrooh hai **Mas'ala:** Janaze ke sath paidal chalna afzal hai aur sawāri par ho to āge chalna makrooh aur āge ho to janaze se door ho **Mas'ala:** Janaza le chalne se sirhana āge hona chahiye **Mas'ala:** Janaze ke sath āag le jāna mana hai (Ālamgeeri Wa Bahāre Shari'at)

JANAZE KE SATH JĀNE KA SAWĀB

Mas'ala: Mayyit agar padosi ya rishtedar ho ya koi nek shakhs ho to uske janaze ke sath jāna nafl namaz padhne se afzal hai

Mas'ala: Jo shakhs janaze ke sath ho use baghair namaz padhe wāpas na hona chahiye aur namaz ke bād auliya-e-mayyit se ijazat le kar wāpas ho sakta hai aur dafan ke bād ijazat ki zarurat nahiñ **Mas'ala:** Janaze ke sath chalne wāloñ ko dunya ki bāteiñ karna hansna mana hai

(Durre Mukhtār)

JANAZE KI NAMAZ KA BAYĀN

Janaze ki namaz farze kifāya hai ke ek ne bhi padh li sab bariuz zimma ho gaye warna jis shakhs ko khabar pahuñchi thi aur na padhi gunahgār hua, iski farziyat ka

jo inkār kare wo kāfir hai **Mas'ala:** Iske liye jama'at shart nahiñ ek shakhs bhi padh le farz ada ho gaya, namaze janaza ka tareeqa ye hai ke namaze janaza ki niyyat kar ke kān tak hath utha kar Allahu akbar kehta hua hath neeche lāye aur nāf ke neeche hasbe dastoor bāñdh le aur sana padhe:

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، وَتَبَارَكَ أَسْمُكَ، وَتَعَالَى جَدُّكَ، وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ

Phir baghair hath uthāye Allahu akbar kahe aur durood shareef padhe, behtar wahi durood hai jo namaz mein padha jāta hai agar koi dusra durood padha jab bhi harj nahiñ phir Allahu akbar keh kar apne aur mayyit ke liye aur tamam momineen wa momināt ke liye ye dua padhe:

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّنَا وَمَيِّتِنَا، وَشَاهِدِنَا وَغَائِبِنَا، وَصَغِيرِنَا وَكَبِيرِنَا، وَذَكَرْنَا وَأُنْثَانَا.
اللَّهُمَّ مَنْ أَحْيَيْتَهُ مِنَّا فَأَحْيِهِ عَلَى الْإِسْلَامِ، وَمَنْ تَوَفَّيْتَهُ مِنَّا فَتَوَفَّهُ عَلَى الْإِيمَانِ

Phir Allahu akbar keh salām pher dein **Mas'ala:** Jis ko ye dua yād na ho aur koi dua-e-masoora padh le jaise:

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ تَوَالَدَ وَلِجَمِيعِ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُسْلِمِينَ
وَالْمُسْلِمَاتِ الْأَحْيَاءِ مِنْهُمْ وَالْأَمْوَاتِ، إِنَّكَ مُجِيبُ الدَّعَوَاتِ، بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ
الرَّاحِمِينَ

Mas'ala: Namaze janaza ki chāroñ takbeeroñ mein se sirf pehli takbeer par hath uthāyein aur bāqi mein nahiñ aur chauthi takbeer kehte hi bila kuchh padhe hath khol kar salām pher de **Mas'ala:** Mayyit agar pagal ya

nabaligh ho to teesri takbeer ke bād ye dua padhe: **اللَّهُمَّ جَعَلْهُ لَنَا فَرَاطًا وَجَعَلْهُ لَنَا أَجْرًا وَدَحْرًا وَجَعَلْهُ لَنَا شَافِعًا وَمُشَفَّعًا** Aur ladki ho to **أَجْعَلْهَا** aur **شَافِعَةً وَمُشَفَّعَةً** kaheĩñ, majnoon se aisa pagal murād hai ke bāligh hone se pehle hi pagal ho gaya
Mas'ala: Salām meĩñ mayyit aur firishtoñ aur hazireene namaz ki niyyat rahe

Mas'ala: Takbeer wa salām ko imām zor ke sath bāqi tamam cheezeĩñ āhista padheĩñ

Mas'ala: Namaze janaza meĩñ rukn yāni farz do haiñ:

(1) Chāroñ takbeereĩñ

(2) Qiyām

Aur sunnate muakkada teen cheezeĩñ haiñ:

(1) Allah ta'ala ki sana

(2) Durood shareef

(3) Mayyit ke liye dua

Mas'ala: Chooñki qiyām farz hai lihāza baghair uzr baith kar ya sawāri par namaze janaza padhi to na hui aur agar wali mayyit ya imām beemar tha usne baith kar padhai aur muqtadiyoñ ne khade hokar padhi to namaz ho gai
Mas'ala: Jiski bāz takbeereĩñ chhoot gai, takbeereĩñ imām ke salām pherne ke bād kahe agar ye dar ho ke duayeĩñ padhega to poori karne se pehle log

mayyit ko kandhe tak utha lenge to sirf takbeer keh leiñ duayeñ chhod deiñ

Mas'ala: Jo shakhs chauthi takbeer ke bād āya to jab tak imām ne salām na phera shāmil ho jāye aur imām ke salām ke bād teen bār Allahu akbar keh le **Mas'ala:** Jin cheezoñ se tamam namazeñ fāsīd hoti haiñ namaze janaza bhi unse fāsīd ho jāti hai siwa ek bāt ke, ke aurat mard ke mahāzi (sāmne) ho jāye to namaze janaza fāsīd na hogi **Mas'ala:** Janaza ki namaz ki bhi wahi sharteñ haiñ jo aur namazoñ ki haiñ yāni:

1) Tahārat

(Namazi ke badan, kapde aur namaz ki jagah pāk hona namazi ka ba ghusl wa ba wuzu hona)

2) Satre aurat

3) Qibla ko muñh hona

4) Niyyat

Albatta koi waqte khās iske liye muayyan nahiñ aur takbeere tehreema iska rukn hai shart nahiñ aur mayyit ke liye ye shart hai ke isko ghusl diya gaya ho aur ghusl na mumkin hone ki soorat meiñ tayammum karaya gaya ho ke pāk kafan pehnaya gaya ho agarche bād meiñ ālooda ho gaya ho aur janaza sāmne ho aur janaza

zameen par rakha ho agar jānwar waghaira par ladah ho namaz na hogi

KIN LOGOÑ KI NAMAZE JANAZA NA PADHI JĀYE?

Mas’ala: Har musalman ki namaz padhi jāye agarche wo kaisa hi gunahgār wa murtakibe kabāir ho siwāye chand qism ke gunahgaroñ ke, ke inki namaz nahiñ:

- 1) Bāghi, jo imāme barhaq ke khilāf ladne ko nikle aur isi baghāwat ki hālat mein mārā jāye
- 2) Dāku, ke dāka mein mārā gaya na isko ghusl diya jāye na inki namaz padhi jāye
- 3) Jisne kai admiyoñ ko gala ghoñgt kar mār dāla, jisne apne maañ ya bāp ko mār dāla uski bhi namaz nahiñ

NAMAZE JANAZA MEIÑ IMĀM KA HAQ

Mas’ala: Namaze janaza mein imāmat ka haq badshahe islām ko hai phir qāzi ko phir imāme juma ko phir imāme muhalla phir wali ko, imāme muhalla ka wali par muqaddam hona mustahab hai aur ye bhi jab hai ke imāme muhalla wali mayyit se afzal ho nahiñ to wali afzal hai **Mas’ala:** Wali se murād mayyit ke asba (rishtedar) haiñ aur namaz padhane mein waliyoñ ki wahi tarteeb hai jo nikah mein hai sirf farq itna hai ke namaze janaza mein mayyit ke bāp ko bete par taqaddum hai aur nikah mein bete ka bāp par albatta agar bāp ālim nahiñ aur beta

ālim hai to namaze janaza mein bhi beta muqaddam hai, agar asba na hon to zawil arham (wo rishtedar jo baap ki taraf mansoob na ho) ghairon par muqaddam (pehle) hai

Mas'ala: Mayyit ka wali aqrab (yani sab se nazdeek ka rishtedar) ghāib hai aur wali ab'ad (door ka rishtedar) hāzir hai to yahi ab'ad namaz padhaye ghāib hone se murād ye hai ke itni door ho ke iske āne mein harj ho

Mas'ala: Aurat ka koi wali na ho to shauhar namaz padhaye wo bhi na ho to padosi yunhi mard ka wali na ho to padosi auron par muqaddam hai **Mas'ala:** Auraton aur bachhon ko namaze janaza ki wilāyat nahi

NAMAZE JANAZA KI SAF

Mas'ala: Behtar ye hai ke namaze janaza mein teen saf karein ke hadees mein hai ke jiski namaz teen safon ne padhi uski maghfirat ho jāyegi aur agar kul sāṭ hi ādmi hon to ek imām ho aur teen pehli saf mein aur do doosri saf mein aur ek teesri mein

Mas'ala: Mustahab ye hai ke mayyit ke seene ke sāmne imām khada ho aur mayyit se door na ho

Mas'ala: Masjid mein namaze janaza mutalaqan makroohe tehreemi hai chāhe mayyit masjid ke ander ho ya bāhar ya sab namazi masjid mein hon ya bāz

Mas'ala: Juma ke din koi mara to agar juma se pehle tajheez wa takfeen (kafan dafan) ho sake to pehle hi kar lein, is khayāl se rokna ke jumu ah ke bād majma zyada hoga makrooh hai

Mas'ala: Mayyit ko baghair

namaz padhe dafan kar diya aur mitti bhi de di gai to ab uski qabr par namaz padhe jab tak phhatne ka gumān na ho aur agar mitti na di gai to nikaleiñ aur namaz padh kar dafan kareiñ

MURDA BACHHE KA KAFAN WA DAFAN

Mas'ala: Musalman mard ka bachha ya musalman aurat ka bachha zinda paida hua phir mar gaya to usko ghus wa kafan deñge aur uski namaz padheñge agar mara hua paida hua to waise hi nehla kar ek ek kapde meiñ lapet kar dafan kar deñge iske liye na namaz hai na sunnat tareeqa par ghusl wa kafan **Mas'ala:** Jo bachha sar ki jānib se paida hua seena nikalne tak zinda raha phir mar gaya to zinda māna jayega aur jo pāñv ki taraf se paida hua aur kamar nikalne tak zinda raha phir marā to zinda māna jāye aur agar itna nikalne se pehle mar jāye agarche āwaz di ho marā samjha jāye **Mas'ala:** Bachha chāhe zinda paida ho ya marā, poora bana hua ya adhoora har soorat meiñ uska nām rakha jāye aur qiyamat ke din uska hashr hoga **Mas'ala:** Musalman ka bachha kāfir se paida hua aur wo uski mankooha na thi yāni wo bachha zina ka hai to uski namaz padhi jāye

QABR WA DAFAN KA BAYĀN

Mayyit ko dafan karna farze kifāya hai

QABR KI LAMBAI CHAUDAI

Mas'ala: Qabr ki lambai mayyit ke qad ke barābar ho aur chaudai ādhe qad ki aur gehrai kam se kam ādhe qad ki aur behtar ye hai ke gehrai bhi qad ke barābar ho aur mutawassit darja ye hai ke seene tak ho is gehrai se murād ye hai ke lehad ya sandooq itna gehra ho, ye nahiñ ke jahāñ se khodni shuru ki wahañ se ākhir tak ye miqdār ho

LEHAD AUR SANDOOQ KA MATLAB

Mas'ala: Qabr do tarah ki hoti hai ek lehad yāni baghli jo qibla ki taraf ander qabr mein jagah khodte haiñ mayyit ko rakhne ke liye, doosri sandooq jo hauz ki tarah bana kar us mein mayyit ko rakh kar takhte lagaye jāte haiñ, lehad sunnat hai aur ye na ban sake to sandooq mein bhi harj nahiñ **Mas'ala:** Qabr ke us hisse mein jo mayyit ke jism ke qareeb hai pakki eiñt lagana makrooh hai **Mas'ala:** Qabr mein chatāi waghaira bichhana najāiz hai ke be sabab māl zāya karna hai **Mas'ala:** Qabr mein utarne wāle do ya teen jitne ādmiyoñ ki zarurat ho utreiñ, ye log nek aur ameen hoñ ke koi bāt na munasib dekheiñ to logoñ par zāhir na kareiñ aur achhi dekheiñ to charcha kareiñ **Mas'ala:** Janaza qabr se qibla ki jānib rakhna mustahab hai ke murda qibla ki taraf se qabr mein utāra jāye yooñ nahiñ ke qabr ki pāyeti rakheiñ aur sar ki taraf se qabr mein lāyeiñ

AURAT KA JANAZA KAUN LOG UTĀREIÑ?

Mas'ala: Aurat ka janaza utārne wāle mahārim hoñ (shar'an jisse parda nahiñ) ye na hoñ to dusre rishte wāle ye bhi na hó'n to parhezgār ghair ke utārne meiñ harj nahiñ **Mas'ala:** Mayyit ko qabr meiñ rakhte waqt ye dua padhe بِسْمِ اللَّهِ وَبِاللَّهِ وَعَلَىٰ مِلَّةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

MAYYIT KI KARWAT AUR RUKH

Mas'ala: Mayyit ko dahini karwat par litayeĩñ aur uska muñh qibla ko kareiñ agar qibla ki taraf muñh karna bhool gaye aur takhta lagāne ke bād yād āya to takhta hatā kar qibla rukh kar de aur agar mitti dene ke bād yād āya to nahiñ, yuñhi agar bāyi karwat par rakha ya jidhar sirhana hona chahiye udhar pāñv kiye to agar mitti dene ke pehle yād āya to theek kar deiñ warna nahiñ **Mas'ala:** Qabr meiñ rakhne ke bād kafan ki bandish khol deiñ ke ab zarurat nahiñ aur na kholi to harj nahiñ **Mas'ala:** Mayyit ko lehad meiñ rakhne ke bād lehad ko kachchi eiñto se band kar deiñ aur zameen narm ho to takhte lagana bhi jāiz hai, takhtoñ ke darmiyān jhiri reh gai ho to ise dhele waghaira se band kar deiñ sandooq ka bhi yahi hukm hai **Mas'ala:** Aurat ka janaza ho to qabr meiñ utārne se takhta lagāne tak qabr ko kapde waghaira se chhupāye rakheiñ, mard ki qabr ko dafan karte waqt na chhupāyeĩñ albatta agar meenh (bārish) waghaira koi uzr

ho to chhupana jāiz hai aurat ka janaza bhi dhaka rahe

(Durre Mukhtār, Bahāre Shariat)

Mas'ala: Takhta lagāne ke bād mitti di jāye mustahab ye hai ke sirhane ki taraf donoñ hathoñg se teen bār mitti dāleiñ pehli bār kaheñ: مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ Doosri bār: وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ

Teesri bār: وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَى Phir bāqi mitti khurpi phāwda waghaira jis cheez se ho sake qabr mein dāleiñ aur jitni mitti qabr se nikli usse zyada makrooh hai

Mas'ala: Hath mein jo mitti lagi hai use jhād deiñ ya dho dāleiñ ikhteyār hai, qabr par pāni chhidakne mein harj nahiñ balki behtar hai, qabr ek bālisht uñchi ho ya kuchh thodi si zyada **Mas'ala:** jahāz par inteqāl hua aur kināra gareeb na ho to ghushl wa kafan de kar namaz padh kar samundar mein doobo deiñ

QABR PAR QUBBA BANANA, PUKHTA KARNA, KATBA LAGANA

Mas'ala: Ulama wa sadāt ki quboor par qubba (gumbad) waghaira banane mein harj nahiñ aur qabr ko pukhta na kiya jāye yāni andar se pukhta na kiya jāye aur agar andar se kachchi ho aur upar se pukhta to harj nahiñ **Mas'ala:**

Agar zarurat ho to qabr par nishān ke live kuchh likh sakte haiñ magar aisi jagah na likheñ ke be adabi ho

Mas'ala: Aise qabristān mein dafan karna behtar hai jahāñ sāleheen ki qabreñ hoñ **Mas'ala:** Mustahab ye hai

ke dafan ke bād qabr par surah baqarah ka awwal aur

ākhir padheĩñ, sirhane "Alif lām meem" se "Muflihoon"
tak aur pāyeti اَمَّنَ الرَّسُوْلُ se khatme surah tak padhe

QABR KA ADAB

Mas'ala: Qabr par baithna, sona, chalna, pakhana Peshāb karna harām hai, qabristān meĩñ jo naya rāsta nikāla gaya us par chalna najāiz hai chāhe naya hona mālloom ho ya iska gumān ho

Mas'ala: Apne kisi rishtedar ki qabr tak jāna chahta hai magar qabroñ par chalna padega to wahañ tak jāna mana hai door se hi fatiha padh de, qabristān meĩñ jootiyañ pehan kar na jāye ek ādmi ko Rasoolullah ﷺ ne joote pehne dekha to farmaya joote utār de na qabr wāle ko takleef de na wo tujhe (Bahāre Shari'at)

ZIYĀRAT KA DIN AUR WAQT

Qabroñ ki ziyārat ko jāna sunnat hai har hafta meĩñ ek din ziyārat kare juma ya jumerāt ya sanichar ya do shamba (peer) ke din munasib hai sab meĩñ afzal juma ka din subah ka waqt hai, auliya-e-kirām ke mazarāt par safar karke jāna jāiz hai auliya apni ziyārat karne wāloñ ko nafa pahuñchate haiñ aur agar wahañ koi khilāfe shara a bāt ho jaise auratoñ ka sāmna bāja waghaira to iski wajah se ziyārat na chhodi jāye ke aisi bātoñ se nek

kām chhoda nahiñ jāta balki usey bura jāne aur ho sake to buri bāt ko door kare

Mas'ala: Salamati isi mein hai ke auraton ko ziyarate quboor se roka jaye

ZIYĀRAT QABR KA TAREEQĀ

Pāyeti ki taraf se jā kar mayyit ke muñh ke sāmne khada ho aur ye kahe:

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ دَارِ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ، أَنْتُمْ لَنَا سَلَفٌ إِنْ شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لَا حَقُّونَ. نَسْأَلُ
اللَّهَ لَنَا وَلَكُمْ الْعَافِيَةَ. يَرْحَمُ اللَّهُ الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنَّا وَالْمُتَأَخِّرِينَ. اللَّهُمَّ رَبَّ الْأَرْوَاحِ
الْفَائِتَةِ وَالْأَجْسَادِ الْمَالِيَةِ وَالْعِظَامِ النَّخْرَةِ، ادْخُلْ هَذِهِ الْقُبُورَ مِنْكَ رَوْحًا وَرِيحَانًا وَمِنَّا
تَحِيَّةً وَسَلَامًا

Phir fatiha padhe aur baithna chāhe to itne fāsile par baithe ke jitni door par zindagi mein uske pās baithta tha

Mas'ala: Mayyit ke sirhane se na āye ke mayyit ke liye takleef ka sabab hai yāni mayyit ko gardan phher kar dekhna padega

MURDOŃ KO SAWĀB PAHUNCHANE KA BAYĀN

Mas'ala: Qabristan mein jāye to Surah Fatiha aur 'Alif Lām Meem' se 'Muflihoon' tak aur Āyatul kursi aur اَمِنْ اَمِنْ اَمِنْ surah tak aur surah yaseen aur surah mulk aur surah takāsur ek ek bār aur surah ikhlās bārah ya

gyārah ya sāt ya teen bār padhe aur in sab ka sawāb murdoñ ko pahuñchaye, hadees mein hai jo gyārah bār surah ikhlās padh kar iska sawāb murdoñ ko pahuñchaye to murdoñ ki ginti barābar usey sawāb milega

ISĀLE SAWĀB

Namaz, roza, hajj, zakāt, sadaqa wa khairāt aur har qism ki ibādat aur har amale nek, farz wa nafl ka sawāb murdoñ ko pahuñcha sakta hai un sab ko pahuñchega aur is pahuñchane wāle ke sawāb mein kuchh kami na hogi balki Allah ta'ala ki rehmat se ummeed hai ke sab ko poorā mile ye nahiñ ke usi sawāb ki taqseem ho kar tukda tukda mile balki ye ummeed hai ke is sawāb pahuñchane wāle ke liye un sab ke majmooa ke barābar mile maslan koi nek kām kiya jiska sawāb kam se kam das milega usne das murdoñ ko pahuñchaya to har ek das das mileñge aur isko ek sau das aur hazār ko pahuñchaya to usey das hazār **Mas'ala:** Qabr ko bosa dena aur uska tawāf mana hai **Mas'ala:** Qabr par phool dālna behtar hai ke jab tak tar raheñge tasbeeh kareñge aur mayyit ka dil behlega, yuñhi janaza par phooloñ ki chādar dālne mein harj nahiñ

Mas'ala: Qabr par se tar ghās nochna nahiñ chahiye isliye ke ghās ki tasbeeh se rehmat utarti hai aur mayyit ko uns hota hai aur ghās nochne mein mayyit ka haq zāya

karna hai **Mas'ala:** Auliya aur Ulama ke mazāroñ par ghilāf dālna jāiz hai jab ke ye maqsood ho ke mazār wāle ki wuq at ām logoñ ki nazar mein ho log adab karein aur barkat hāsil karein

MĀTAM PURSI, TAZIYAT KA SAWĀB

Taziyat: Yāni mātam pursi karna sunnat hai, hadees mein hai jo apne bhai musalman ki musibat se taziyat kare qiyamat ke din Allah ta'ala use karamat ka joda pehnayega, ek aur hadees mein hai jo kisi musibat wāle ki taziyat karega use usi ke barābar sawāb milega

TAZIYAT MEIN KYA KAHE?

Mas'ala: Taziyat mein ye kahe Allah ta'ala marne wāle ki maghfirat farmaye aur usko apni rehmat mein dhāke aur tum ko sabr rozi kare aur is musibat par sawāb de, Huzoor ālaihissalam ne in lafzoñ se taziyat farmai:

"Khuda hi ka hai jo usne liya aur diya har cheez uske yahañ ek muqarrar miyād ke sath hai"

TAZIYAT KA WAQT

Taziyat ka waqt maut se le kar teen din tak hai uske bād makrooh hai ke gham tāza hoga lekin taziyat karne wāla ya jis ki taziyat ki jāye wahañ maujood nahiñ ya use ilm nahiñ to bād mein harj nahiñ **Mas'ala:** Qabristān mein taziyat karna bid'at hai **Mas'ala:** Dafan se pehle bhi taziyat jāiz hai magar afzal ye hai ke dafan ke bād ho lekin

agar mayyit ke ghar wāle be sabri ke sath rona peetna karte hoñ to unki tasalli dafan se pehle hi kareñ **Mas'ala:** Jo ek bār taziyat kar āya use dobara taziyat ke liye jāna makrooh hai

MAYYIT KA KHANA

Mayyit ke ghar wāle teeja chaleeswa waghaira ke din dāwat kareñ to najāiz aur buri bid'at hai shara'a mein dāwat khushi ke waqt hai na ke gham ke waqt lekin agar faqeeroñ muhtājoñ ko khilayeñ to behtar hai **Mas'ala:** Teeje waghaira ka khana karna mayyit ke chhode huye māl se jāiz nahiñ albattha jab wo māl taqseem ho jāye to jo chāhe apne hisse se kare **Mas'ala:** Mayyit ke padosi ya door ke rishtedar agar mayyit ke ghar wāloñ ke liye us din aur rāt ke liye khana lāyeñ to behtar hai aur inheñ isrār karke khilayeñ

Mas'ala: Mayyit ke ghar wāloñ ko jo khana bheja jāta hai ye khana sirf ghar wāle khayeñ aur unhiñ ke lāiq bhijwayeñ zyada nahiñ, auroñ ko wo khana khāna mana hai aur sirf pehle din khana bhejna sunnat hai uske bād makrooh

NAUHA AUR BEEN

Nauha yāni mayyit ki khoobiyāñ mubālgha ke sath bayān kar ke āwaz se rona jisko been kehte haiñ ye bil ijma harām haiñ yuñhi wavaila wa musibatah keh kar chillana

Mas'ala: Kapde phādna, muñh nochna, bāl kholna, sar par dhool dālna, chhāti peetna, rān par hath mārna ye sab jāhiliyat ke kām haiñ aur harām haiñ, hadees mein hai jo muñh peete girebān phāde aur jāhiliyat ka pukarna pukare yāni nauha kare wo hum se nahiñ, doosri hadees mein hai jo sar mundaye aur nauha kare aur kapde phāde main usse bari hooñ **Mas'ala:** Āwaz se rona mana hai aur āwaz na nikle to ismein haraj nahiñ aisa rona Rasoolullah l se sābit hai ke sahibzade radiallahu ta'ala ānhu ki wafāt par Huzoor ko ānsu nikle aur farmaya ke āāñkh ke ānsu aur dil ke gham par Allah ta'ala āzāb nahiñ dega albatta zabān ki wajah se āzāb deta hai ya reham farmata hai aur rone wāloñ ki wajah se murde ko takleef hoti hai murda bhi rota hai

SOG

Teen din se zyada sog jāiz nahiñ magar aurat shauhar ke marne par chār mahine das din sog kare **Mas'ala:** musibat par sabr kare to use do sawāb milte haiñ ek musibat ka aur dusra sabr ka aur jaza faza'a se donoñ jāte rehte haiñ, hadees mein hai jis musalman mard ya aurat par koi musibat **إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ** guzar gaya ho to Allah ta'ala us par naya sawāb āta farmata hai aur waisa hi sawāb deta hai jaisa us din ke jis din musibat āai thi

SHAHEED KA BAYĀN

Allah ta'ala farmata hai: "Jo log Allah ki rāh mein qatl kiye gaye unhein murda na kaho balki wo zinda haiñ

magar tumheĩn khabar nahiñ" Aur farmata hai: Jo log rāhe khuda meĩn qatl kiye gaye unheĩn murda na samjho balki wo apne Rab ke yahañ zinda haiñ unheĩn rozi milti hai Allah ne apne fazl se jo unheĩn diya hai us par khush haiñ aur jo log bād wāle abhi unse na mile unke liye khushkhabari ke talib ke un par na kuchh khauf hai aur na wo ghamgeen hone Allah ki nemat aur fazl ki khushkhabari chahte haiñ aur ye ke imān wāloñ ka azar Allah zāya nahiñ karta Hadeeseĩn to shuhada ki fazeelat meĩn bahut āi haiñ

SHAHEED KO GHUSL WA KAFAN NA DIYA JĀYE

Mas'ala: Shaheed ko na ghusl diya jāye na uska khoon dhoya jāye na kafan diya jāye balki isi tarah us par namaze janaza padh kar dafan kar diya jāye albatta kafan masnoon meĩn kuchh kami ho to utna badha diya jāye aur pajama na utāra jāye aur zā id kapde jo kafan ki qism ke na hoñ jaise ruedār kapda posteen khuf aur hathiyār dhāl waghaira bhi utār liye jāyeĩn **Mas'ala:** Shaheed ko ghusl na diye jāne ki sāt sharteĩn haiñ agar in meĩn se koi shart na pāi gai to ghusl diya jayega:

- 1) Shaheed musalman,
- 2) Āqil,
- 3) Bāligh,

- 4) Tāhir,
- 5) Bataure zulm āla-e-jāreha se qatl kiya gaya ho,
- 6) Nafse qatl se māl na wājib hua ho,
- 7) Zakhmi hone ke bād dunya se nafa na uthāya ho

Nukta: Ye dunya mein shaheed ka aizāz wa ikrām hai iska khoon pāk hai aur uska badan pāk hai aur uske tan ka kapda kafan hai aur ākhirat mein to uske ikrām wa inām ka puchhna hi kya **Mas'ala:** Chor ya dakoo ya harabi ya bāghi ne kisi ko qatl kar diya chāhe hathiyār se qatl kare ya kisi aur cheez se to wo shaheed hai ghusl na diya jāye, dunya se nafa uthana ye ke ghāyal hone ke bād kuchh khaya ya piya ya soya ya ilāj kiya ya khome mein thhehra ya namaz ka ek waqt poora hosh mein guzra (ba sharte ke namaz ada karne par qādir ho) ya wahañ se uth kar doosri jagah ko chala ya log use ma'arka se utha kar doosri jagah le gaye (khwāh zinda pahuñcha ho ya rāste mein inteqāl hua) ya kisi duniyavi bāt ki wasiyat ki ya kuchh khareeda ya kuchh becha ya bahut si bāteñ ki to in sab sooratoñ mein ghus deñge ba sharte ke ye cheezeñ jihād khatm hone ke bād wāqey hui aur agar darmiyāne jung mein hui to ye cheezeñ shahādat se rokne wāli nahiñ yāni ghusl na diya jayega

Mas'ala: Agar kisi musalman ko kisi musalman ne qasdan nāhaq mār dāla to wo shaheed hai use ghusl na

deiñ **Mas'ala:** Apni jān ya māl ya kisi musalman ke bachane meiñ lada aur mārā gaya to wo shaheed hai (yāni ghusl na diya jayega) agarche lohe ya patthar ya lakdi jis kisi cheez se qatl kiya gaya ho **Mas'ala:** Shaheed ke sab kapde utār kar naye kapde dena makrooh hai

CHAPTER 3: ROZA KA BAYĀN

ROZE KI FARZIYAT

Roza bhi misle namaz ke farze ayen hai, iski farziyat ka munkir kāfir aur bila uzr chhodne wāla sakht gunahgār aur dozakh ka saẓawār hai Jo bachhe roza rakh sakte hoñ unko rakhaya jāye aur gawi mazboot ladke ladkiyoñ ko mār kar rakhaya jāye, poore ek mahine ramazan ke roze farz haiñ

ROZE KI TAREEF AUR ROZE KI UMR

Shari'at meiñ roze ke māna (meaning) haiñ Allah ki ibādat ki niyyat se subah sādiq se le kar sooraj doobne tak khane peene aur jima (sohbat) se apne āp ko roke rakhna, roze ke liye aurat ka haiz wa nifās se khāli hona shart hai yāni haiz wa nifās ki hālat meiñ roza sahi nahiñ, haiz wa nifās wāli par farz hai ke pāk hone ke bād in dinoñ ke roza ki qaza rakhe, nabaligh par roza farz nahiñ

aur majnoo (pagal) par bhi farz na hoga jab ke poora mahina ramazan ka junoon ki hālat mein guzar jāye aur agar kisi ek din mein bhi aise waqt mein hosh āya ke wo waqt roza ki niyyat ka waqt hai to poore mahine ki qaza lāzim hai maslan shuru ramazan se pagal hua aur 29wi tareekh ko subah sādiq se zehwae kubra tak kisi waqt mein hosh āya to poore ramazan ki qaza lāzim hui

ROZE KI NIYYAT KA WAQT

Mas’ala: Ramazan ke ada roze aur nazre muayyan aur nafl wa sunnat wa mustahab wa makrooh roze ki niyyat ka waqt sooraj doobne se lekar zehwae kubra tak hai us waqt jab niyyat kar le ye roze ho jāyeñge lekin rāt hi mein kar lena behtar hai in chhe rozoñ ke ilawa jitne roze haiñ (jaise ramazan ki qaza ka roza, ghair muayyan nazr ka roza, nafl ki qaza ka roza, muayyan nazr ki qaza ka roza, kaffāre ka roza aur jināyat ka roza aur tamatto ka roza) in sab rozoñ ki niyyat ke liye waqt sooraj doobne ke bād se subah sādiq shuru hone tak hai iske bād nahiñ aur in mein se jo roza rakha jāye khās uski niyyat bhi zaroori hai jaise yooñ niyyat kare ke kal main apne 28 tareekh ramazan ki qaza ka roza rakhunga ya jo maine ek din ke roze ki mannat māni thi kal uska roza hai aur isi tarah jo roza rakhna ho uski niyyat mein muqarrar kare

Mas’ala: Roza ki niyyat zehwae kubra shuru hone se pehle ho jāni chahiye aur agar khās us waqt yāni jis waqt

āftāb khatte nisfunnahāre sharai par pahuñch gaya tab niyyat ki to roza na hua

NIYYAT KE MĀNA (MEANING)

Mas'ala: Jis tarah aur ibadatoñ mein bataya gaya ke niyyat dil ke irāde ka nām hai zabān se kehna zaroori nahiñ usi tarah yahañ roza mein bhi wahi murād hai albatta zabān se keh lena achha hai, agar rāt mein niyyat kare to yoon kahe: "Niyyat ki maine Allah ta'ala ke liye is ramazan ka farz roza kal rakhunga" Aur agar din mein niyyat kare to ye kahe:

"Niyyat ki maine ke Allah ta'ala ke liye āj ramazan ka farz roza rakhunga" **Mas'ala:** Din mein niyyat kare to zaroori hai ke ye niyyat kare ke main subah sādiq se rozadār hoon aur agar ye niyyat hai ke ab se rozdār hoon subah se nahiñ to roza na hoga

SHAK KE DIN KA ROZA

Mas'ala: Teeswi Shaban ke bāre mein agar ye shak ho ke ye pehla ramazan hai ya teeswi shaban us din khālis nafl ki niyyat se roza rakh sakte haiñ lekin is niyyat se nahiñ ke agar ye din ramazan sābit hua to ramazan ka roza warna nafl ka ke aisi niyyat se roza makroohe tehreemi hai hān agar aisi teeswi tareekh uski ādat ke din mein pade to phir roza rakhna hi afzal hai jaise koi shakhs hamesha jumerāt ka roza rakha karta hai aur usi teeswi shaban ko jumerāt padi to wo apna nafl roza rakhe

Mas'ala: Shak ke din zehwae kubra ke shuru hone tak

intezār kareĩñ agar us waqt tak chānd dekhna sābit ho jāye to ramazan ke roze ki niyyat kar leiñ warna khāyeĩñ piyeĩñ **Mas’ala:** Ākhir shaban meĩñ ek ya do din ka roza makrooh hai aur teen ya teen din se zyada ka makrooh nahiñ **Mas’ala:** Eid ke din ka roza makroohe tehreemi hai aur isi tarah baqar eid ke din ka aur uske bād gyārah, bārah, terah tareekh tak ka **Mas’ala:** Sunnat wa nafl roze ka tanha rakhna makroohe tanzeehi hai jaise daswi muharram ka roza sunnat hai lekin akela roza makrooh hai iske sath ek aur milaya jāye yāni nawi daswi rakheĩñ aur gyārhi ka rakhne meĩñ harj nahiñ **Mas’ala:** Aurat ko nafl roza bila ijazat shauhar ke makroohe tanzeehi hai

ROZA RAKHNE KI MANNAT

Mas’ala: Roza rakhne ki mannat māni to kām poorā hone par iska rakhna wājib hai

Mas’ala: Nafl roza rakh kar tod diya to ab iski qaza wājib hai

CHĀND DEKHNE KA BAYĀN

Rasoolullah ﷺ ne farmaya chānd dekh kar roza rakhna shuru karo aur chānd dekh kar iftār (eid) karo aur agar abr (bādal) ho to shaban ki ginti tees poori kar lo aur farmaya roza na rakho jab tak chānd na dekh lo aur iftār (eid) na karo jab tak chānd na dekh lo aur agar abr ho to miqdār poori kar lo yāni tees din

KIN MAHINO KA CHĀND DEKHNA WĀJIB HAI?

Mas'ala: Pāñch mahino mein chand dekhna wājib kifāya hai:

- 1) Shaban
- 2) Ramazan
- 3) Shawwal
- 4) Zilqada
- 5) Zilhijja

Mas'ala: Shaban ki 29 ko shām ke waqt chand dekhein, dikhai de to kal roza rakhein warna shaban ke tees din poore kar ke ramazan ka mahina shuru karen

MATLA (ĀSMĀN) SĀF NA HONE KI SOORAT MEIN CHĀND KA SUBOOT

Mas'ala: Matla sāf na hone ki soorat mein yāni abr wa ghubār mein sirf ramazan ka suboot ek musalman āqil bāligh mastoor ya ādil ki gawāhi se ho jāta hai chāhe mard ho ya aurat aur ramazan ke siwa bāqi tamam mahino ke chānd ke liye do mard ya ek mard aur do auratein gawāhi dein aur sab ādil hon aur ye lafz kahein ke gawāhi deta hoon ke maine chānd dekha tab chānd ka suboot hoga

ĀDIL KI TAREEF

Ādil hone ke ye māna (meaning) haiñ ke kabeera gunahoñg se bachta ho aur sagheera par isrār na karta ho aur aisa kām na karta ho jo murawwat ke khilāf ho maslan bazār mein khana

MASTOOR KI TAREEF

Mastoor se ye murād hai ke jis ka zāhir hāl shara'a ke mutabiq hai magar bātin ka hāl mālloom nahiñ **Mas'ala:** Jis ādil shakhs ne ramazan ka chānd dekha us par wājib hai ke usi rāt mein shahādat ada kare **Mas'ala:** Gāoñ mein chānd dekha aur wahañ koi sharai qāzi wa hākim nahiñ jis ke pās gawāhi de to Gāoñ wāloñ ko jama kar ke shahādat ada kare aur agar ye ādil hai to logoñ par roza rakhna lāzim hai **Mas'ala:** Jab matla (āsmān) sāf na ho to eid ke chānd ka suboot āqil bāligh ādil do mardoñ ya ek mard wa do auratoñ ki shahādat se hoga

MATLA SĀF HONE KI SOORAT MEIN CHĀND KA SUBOOT

Mas'ala: Agar matla sāf ho to jab tak bahut se log shahādat na dein chānd ka saboot nahiñ ho sakta (chāhe ramazan ka ho eid ka ya aur kisi mahine ka) raha ye ke iske liye kitne log hone chahiye to ye qāzi ki rāye par hai jitne gawahoñ se use ghālib gumān ho jāye utne ki shahādat se chānd hone ka hukm de dega lekin agar shehar bāhar se ya kisi unchi jagah se chānd dekhna

bayān kare to ek mastoor ka bhi qaul sirf ramazan ke chānd mein mān liya jayega, main kehta hoon ke chānd dekhne mein logoñ ki jo susti wa laparwahi ka hāl hai iske aitbār se to matla sāf hone ki hālat mein eid ke siwa aur chāndoñ mein bhi bajaye bahut ādmiyoñ ke do gawahoñg ki gawāhi kāfi hoñi chahiye

CHĀND KI GAWĀHI

Shahadat dene mein ye kehna zaroori hai ke "Main gawāhi deta hoon" baghair is lafz ke shahādat nahiñ magar abr mein ramazan ke chānd ki gawāhi mein itna bhi kāfi hai ke maine apni āāñkh se is ramazan ka chānd āj ya kal ya fulan din dekha hai agar kuchh log ā kar ye kahein ke fulan jagah chānd hua balki shahādat bhi dein ke fulan jagah chānd hua balki agar ye shahādat dein ke fulan fulan ne dekha balki agar ye shahādat dein ke fulan jagah ke qāzi ne roza ya iftār ke liye logoñ se kaha ye sab tareeqe nakāfi haiñ

Mas'ala: Tanha imām ya qāzi ne eid ka chānd dekha to unhein eid karna ya eid ka hukm dena jāiz nahiñ

Mas'ala: Kisi shehar mein chānd hua aur wahañ se mut'addid jama'atein dusre shehar mein āi aur sab ne khabar di ke wahañ fulan din chānd hua hai aur tamam shehar mein ye bāt mashhoor hai aur wahañ ke logoñ ne ruiyat ki bina par fulan din se roze shuru kiye to yahañ

wāloñ ke liye bhi suboot ho gaya **Mas'ala:** Kisi ne tanha ramazan ka ya eid ka chānd dekha aur gawāhi di magar qāzi ne uski gawāhi qabool na ki to us par roza rakhna wājib hai agar na rakha ya tod dāla to qaza lāzim hai

Mas'ala: Agar din mein chānd dikhai diya dopahar se pehle ya dopahar ke bād beharhāl wo āne wāli rāt ka māna jayega yāni ab jo rāt āyegi usse mahina shuru hoga agar teeswi ramazan ke din mein dekha to ye din ramazan hi hai shawwāl ka nahiñ aur roza poorā karna farz hai aur agar shāban ki teeswi tareekh ke din mein dekha to ye din shāban ka din hai ramazan ka nahiñ lihāza āj ka roza farz nahiñ

Mas'ala: Ek jagah chānd hua to wo sirf wahi ke liye nahiñ balki dunya ke liye hai magar doosri jagah ke liye iska hukm us waqt hai ke doosri jagah wāloñ par us din tareekh mein chānd hona sharai suboot se sābit ho jāye yāni chānd dekhne ki gawāhi guzre ya qāzi ke hukm ki gawāhi guzre ya mut'addid jama'atein wahañ se ā kar khabar dein ke fulan jagah chānd hua hai aur wahañ logoñ ne roza rakha ya eid ki

Mas'ala: Tār, Telephone, Radio se chānd dekhna sābit nahiñ ho sakta isliye ke agar inhein har tarah sahi māl bhi liya jāye jab bhi ye mehaz ek khabar hai shahādat nahiñ aur mehaz ek khabar se chānd ka suboot nahiñ hota aur isi tarah bazāri afwāh se aur jantariyoñ aur akhbāroñ mein chhapne se bhi chānd hona sābit nahiñ

ho sakta **Mas'ala:** Hilāl dekh kar uski taraf ungli se ishāra karna makrooh hai agarche dusre ko batane ke liye ho

ROZA TODNE WĀLI CHEEZON KA BAYĀN

Mas'ala: Khane ya peene ya jima karne se roza toot jāta hai jab ke rozadār hona yād ho aur agar rozadār hona yād na raha aur bhool kar kha liya ya pi liya ya jima kar liya to roza na gaya **Mas'ala:** Huqqa, Cigarette, Beedi, Churoot, Sigār peene se roza toot jāta hai

Mas'ala: Pān ya Tambaku, Surti khane se bhi roza toot jāta hai agarche peek thook di ho **Mas'ala:** Cheeni, Gud waghaira aisi cheezein jo muñh mein rakhne se ghul jāti haiñ muñh mein rakhi aur thook nigal gaya to roza toot gaya **Mas'ala:** Dāñtoñ mein koi cheez chane barābar ya isse zyada thi use kha gaya ya kam hi thi magar muñh se nikāl kar phir kha li to roza toot gaya **Mas'ala:** Dāñtoñ se khoon nikal kar halaq se neech utra aur khoon thook se zyada ya barābar tha ya kam tha magar uska maza halaq mein mālloom hua to in sab sooratoñ mein roza jāta raha aur agar khoon kam tha aur maza bhi mālloom na hua to roza na gaya **Mas'ala:** Huqna (kisi dawa ki batti ya pichkāri pakhāne ke maqām par chadhana tāki pakhāna ā jāye) liya ya nathunoñ mein dawa chadhai ya kām mein tel dāla ya tel chala gaya to roza toot gaya aur

agar pāni kān mein chala gaya ya dāla to roza nahiñ toota

Mas'ala: Kulli kar raha tha bila qasd pāni halaq se utar gaya ya nāk mein pāni chadha raha tha pāni dimāg mein chadh gaya to roza toot gaya lekin agar roza hona bhool gaya ho to na tootega **Mas'ala:** Sote mein pāni pi liya ya kuchh kha liya ya muñh khola tha aur pāni ka qatra ya ola halaq mein chala gaya to roza toot gaya

Mas'ala: Dusre ka thook nigal gaya ya apna hi thook hath par le kar nigal gaya to roza jāta raha **Mas'ala:** Muñh mein rangeen dora rakha jisse thook rangeen ho gai phir thook nigal liya to roza jāta raha **Mas'ala:** Ānsu muñh mein chala gaya aur nigal liya agar booñd do booñd hai to roza na gaya aur agar zyada tha ke uski namkeeni poore muñh mein mālloom hui to roza toot gaya pascena ka bhi yahi hukm hai **Mas'ala:** Mard ne aurat ka bosa liya ya chhua ya mubasharat ki ya gale lagaya aur inzāl ho gaya ho to roza jāta raha aur agar aurat ne mard ko chhua aur mard ko inzāl ho gaya to roza na toota, aurat ko kapde ke upar se chhua aur kapda itna mota hai ke badan ki garmi mālloom na hui to roza na toota agarche inzāl ho gaya hai **Mas'ala:** Mubalagha ke sath istinja kiya yahañ tak ke huqna rakhne ki jagah tak pāni pahuñch gaya to roza toot gaya aur itna mubalagha chahiye bhi nahiñ isse sakht beemari ka andesha hai (Durre

Mas’ala: Mard ne Peshāb ki surākh mein pāni ya tel dāla to roza na toota chāhe masāna tak pahuñch gaya ho aur agar aurat ne sharmgāh mein tel ya pāni tapkaya to roza toot gaya

Mas’ala: Aurat ne Peshāb ke maqām mein rui ya kapda rakha aur bilkul bāhar na raha to roza toot gaya aur sookhi ungli kisi ne pakhāna ke maqām mein rakhi ya aurat ne sharmgāh mein rakhi to roza na gaya aur agar ungli bheegi thi ya us par kuchh laga tha to roza toot gaya jab ke pakhāna ke maqām mein us jagah rakhi ho jahāñ āmal dete waqt huqna ka sira rakhte haiñ **Mas’ala:** Qasdan muñh bhar qay (ulti) ki aur rozadār hona yād hai to roza toot gaya aur agar muñh bhar se kam ki to roza na toota **Mas’ala:** Be ikhteyār qay ho gayi to thodi ho ya zyada roza na toota. **Mas’ala:** Be ikhteyār qay hui aur khud ba khud andar laut gai to roza na toota chāhe thodi ho ya zyada roza yād ho na ho Qay ke ye ahkām us waqt haiñ ke qay main khana āye ya sufra (pitt) ya khoon aur agar balgham āya to mutalaqan roza na tootega

Mas’ala: Ramazan mein bila uzr jo shakhs ailaniya khaye piye to hukm hai ke use qatl kiya jāye

ROZA TOOTNE KI UN SOORATOÑ KA BAYĀN JIN MEIÑ SIRF QAZA LĀZIM HAI

Mas'ala: Ye gumān tha ke abhi subah sādīq shuru nahiñ hui isliye khaya ya piya ya jima kiya bād ko mālloom hua ke subah ho chuki thi to roza na hua aur sirf qaza lāzim hai (Durre Mukhtār) **Mas'ala:** Khane peene par majboor kiya gaya yāni ikrāhe sharai (yāni koi daraye dhamkaye ke agar roza nahiñ todegā to mār dalunga) pāya gaya agarche apne hath se khaya ho to sirf qaza lāzim hai yāni us roza ke badle ek roza rakhna padega

(Bahāre Shari'at)

Mas'ala: Bhool kar khaya ya piya ya jima kiya tha ya nazr karne se inzāl hua tha ya ahtelām hua ya qay hui aur un sab sooratoñ meiñ ye gumān kiya ke roza jāta raha ab is gumān par phir qasdan khaya piya to sirf qaza farz hai

(Durre Mukhtār Wa Bahāre Shari'at)

Mas'ala: Kān meiñ tel tapkaya ya pet ya dimāgh ki jhilli tak zakhm tha us meiñ dawa dāli ke pet ya dimāgh tak pahuñch gai ya huqna liya ya nāk se dawa chadhai ya patthar kankari mitti rui kāghaz ghās waghaira aisi cheez khāi jis se log ghin karte haiñ ya ramazan meiñ bila niyyate roza, roza ki tarah raha ya subah ko niyyat ki thi din meiñ zawāl ke pehle niyyat ki aur bād niyyat kha liya ya roza ki niyyat thi magar roza ramazan ki niyyat na thi ya halaq meiñ meenh (bārish) ki booñd ya ola ja raha ya

bahut sa ānsu ya paseena nigal liya ya bahut chhoti ladki se jima kiya jo qābile jima na thi ya murda se ya jānwar se wati ki ya rān ya pet par jima kiya ya bosa liya ya aurat ke hoñgth choose ya aurat ka badan chhua agarche kapda hā'il ho magar phir bhi badan ki garmi mālloom hoti ho aur in sooratoñ meñ inzāl bhi ho gaya ya hath se mani nikāli ya mubasharate fāhesha se inzāl ho gaya ya ada-e-ramazan ke ilawa aur koi roza tod diya chāhe wo ramazan hi ki qaza ho ya aurat rozedār so rahi thi sote meñ usse wati ki gai ya subah ko hosh meñ thi aur roza ki niyyat kar li thi phir pagal ho gai aur isi hālat meñ usse wati ki gai ya ye gumān kar ke ke rāt hai sehari kha li ya rat hone meñ shak tha aur sehari kha li halañki subah ho chuki thi ya ye gumān kar ke ke sooraj doob gaya hai iftār kar liya halañki dooba na tha ya do shakhsoñ ne shahādat di ke sooraj doob gaya aur do ne shahādat di ke din hai aur us par roza iftār kar liya bād meñ mālloom hua ke dooba na tha in sab sooratoñ meñ sirf qaza lāzim hai kaffara nahiñ

Mas'ala: Musafir ne iqāmat ki, haiz wa nifās wāli pāk ho gai, pagal ko hosh āya, beemar tha achha ho gaya, jiska roza toot gaya chāhe jabran kisi ne tudwa diya ya ghalati se, pāni waghaira kuchh halaq meñ chala gaya aur isse roza toot gaya, rāt ghalati se pāni waghaira kuchh halaq meñ chala gaya aur isse roza toot gaya, rāt samajh kar

sehari khāi thi halañki subah ho chuki thi, ghuroob samajh kar iftār kar liya halañki din bāqi tha in sab bātoñ meiñ jo kuchh din bāqi reh gaya hai usey roze ki tarah guzārna wājib hai aur us din ki qaza bhi lāzim hai aur nabaligh jo bāligh hua us par ya kāfir tha musalman hua us par din ki qaza to wājib nahiñ albatta bāqi din rozadār ki tarah guzārna inheñ bhi wājib hai

Mas’ala: Bachhe ki umr das sāl ki ho jāye aur us meiñ roza rakhne ki tāqat ho to use roza rakhwaya jāye na rakhe to mār kar rakhwaye, agar poori tāqat dekhi jāye aur rakh kar tod diya to qaza ka hukm na deñge aur namaz tode to phir padhwaye **Mas’ala:** Subah sādīq se pehle jima meiñ mashgool tha subah sādīq shuru hote hi fauran juda ho gaya to kuchh nahiñ aur usi hālat par raha to qaza wājib hai kaffāra nahiñ **Mas’ala:** Bhool kar jima meiñ mashgool hua yād āne par fauran alag ho gaya to kuchh nahiñ aur isi hālat par raha to qaza wājib hai kaffara nahiñ

Mas’ala: Mayyit ke roze qaza ho gaye the to uska wali uski taraf se fidya ada kar de yāni jab ke mayyit ne wasiyat ki ho aur māl chhoda ho warna wali par zaroori nahiñ kar de to behtar hai

ROZA TODNE KI UN SOORATOŃ KA BAYĀN JIN MEIŃ KAFFARA BHI LĀZIM HAI

Ramazan ka roza qasdan tod dālne se kaffāra lāzim āta hai, roza todne ka kaffāra ye hai ke ek laundi ya ghulām āzād kare aur ye na ho sake to lagatār barābar 60 roze rakhe agar ye bhi na kar sake to 60 miskeenon ko bhar pet donoñ waqt khana khilaye aur roza rakhne ki soorat mein agar beech mein ek din ka bhi roza chhoot gaya to ab se 60 roze rakhe pehle ki ginti nahiñ, 59 rakh chuka tha aur 60wa na rakh saka beemari waghaira kisi uzr se to phir se 60 poore lagatār rakhe pehle ke 59 bekār ho gaye albatto aurat ko agar haiz ā jāye to haiz ki wajah se jitne nāghe hue (chhoot gaye) ye nāghe nahiñ gine jāyeñge yāni pehle ke roze aur haiz ke bād wāle roze donoñ mil kar 60 ho jāne se kaffāra ada ho jayega, roza todne se kaffāra lāzim āne ki chand shartein haiñ jab ye sab pāi jayeñgi tab kaffāra lāzim āyega warna nahiñ

KAFFARA LĀZIM HONE KI SHARTEIŃ

- 1) Ramazan ke mahine mein ramazan ka roza ada karne ki niyyat se roza rakha ho
- 2) Rozadār muqem ho musafir na ho
- 3) Mukallaf ho (yāni āqil bāligh ho) to agar bachhe ya pagal ne toda to kaffāra nahiñ

- 4) Rāt hi se roza ramazan ki niyyat ki ho (to agar usi roza ki jise toda din mein niyyat ki thi to uska kaffāra nahiñ)
- 5) Roza todne ke bād koi aisi bāt apne ikhteyār se na pāi gai ho jis bāt ki wajah se roza chhodne ki ijazat hoti hai (maslan haiz, nifās ā gaya ya aisi badi beemari ho gai jis mein roza na rakhne ki ijazat hai to kaffara lāzim na āyega aur agar roza todne ke bād aisi cheez pāi gai jisse mazoor hua lekin ye cheez apne ikhteyār se pāi gai jaise apne āp ko zakhmi kar liya ke mazoor ho gaya roza rakhne ke qābil na raha ya musafir ho gaya to kaffara sāqit na hua isliye ke ye cheezein ikhteyāri haiñ to kaffāra lāzim raha)

Mas’ala: Rozadār ne qasdan koi dawa ya ghiza khāi pi ya pāni piya ya koi cheez lazzat ke liye khāi ya pi ya kisi ādmi (mard ho aurat) ke sath jo qābile shehwat hai uske āge ya peechhe ke maqām mein jima kiya gaya inzāl hua ho ya na hua ho ya us rozadār ke sath jima kiya gaya to in sab sooratoñ mein roza ki qaza aur kaffara donoñ lāzim haiñ **Mas’ala:** Koi aisa kām kiya jisse iftār ka gumān na hota ho aur usne gumān kar liya ke roza jāta raha phir qasdan kha pi liya maslan fasd ya pachhna liya ya surma lagaya ya jānwar se wati ki ya aurat ko chhua ya bosa liya ya sath litaya ya mubasharate fāhesha ki magar in sab sooratoñ mein inzāl na hone pāya ya pakhāna ke maqām mein khushk ungli rakhi ab in

kāmoñ ke bād qasdan kha liya to in sab sooratoñ meĩñ roza ki qaza aur kaffāra donoñ lāzim hai aur agar inhin sooratoñ meĩñ ke jin meĩñ iftār ka gumān na tha aur use gumān kar liya agar kisi mufti ne fatwa de diya tha ke roza jāta raha aur wo mufti aisa ho ke shehar wāloñ ka us par aitemād hai uske fatwa dene par usne qasdan kha liya ya usne koi hadees suni thi jis ke sahi māna (meaning) samajh na saka aur us ghalat māna (meaning) ke lihāz se jān liya ke roza jāta raha aur qasdan kha liya to ab kaffāra lāzim nahiñ agarche mufti ne ghalat fatwa diya ya jo hadees usne suni wo sābit na ho (Durre Mukhtār Wa Bahāre Shari'at)

UN CHEEZOÑ KA BAYĀN JINSE ROZA NAHIÑ TOOT'TA

Mas'ala: Bhool kar khaya ya piya ya jima kiya to roza na toota **Mas'ala:** Makkhi ya dhunwa ya gard halaq meĩñ jāne se roza nahiñ toot' ta lekin agar qasdan khud dhunwa pahuñchaya to roza toot jayega jab ke rozadār hona yād ho (maslan dhuni, agarbatti, lobān waghaira sulgāi aur use muñh ke qareeb karke dhunyeĩñ ko nāk se kheencha to roza jāta raha) **Mas'ala:** Bhari singi lagwāi ya tel ya surma lagaya to roza na toota agarche tel ya surme ka maza halaq meĩñ mālloom hota ho balki thook meĩñ surme ka rang bhi dikhai deta ho jab bhi nahiñ toota **Mas'ala:** Makkhi halaq meĩñ chali gai to roza na toota aur agar qasdan nigli to roza toot gaya

Mas'ala: Bāt karne mein thook se hoñth tar (geelee) ho gaye aur use pi gaya ya khakhār muñh mein āya aur kha gaya roza na toota magar in bātoñ se ehtiyāt chahiye

Mas'ala: Dāñt se khoon nikal kar halaq tak pahuñcha magar halaq se neeche na utra to roza na toota **Mas'ala:**

Bhool se khana kha raha tha yād āte hi fauran niwala thook diya to roza na gaya aur nigal liya to roza jāta raha

Mas'ala: Subah sādiq shuru hone se pehle sehari khana shuru kiya khate khate subah sādiq shuru hone lagi subah shuru hota hi agar niwala ugal diya to roza na toota

aur nigal gaya to roza toot gya **Mas'ala:** Til ya til ke

barābar koi cheez chabāi aur wo thook ke sath halaq se utar gai to roza na gaya lekin agar iska maza halaq mein

māloom hua to roza jāta raha **Mas'ala:** Dawa kooti ya

ātā chhāna iska maza halaq mein māloom hua to roza na toota

Mas'ala: Kān mein pāni chala gaya to roza na toota

Mas'ala: Gheebat ki to roza na toota agarche gheebat bahut sakht kabeera gunāh hai, Quran shareef mein

gheebat karne ke bāre mein farmaya gaya "Jaise apne murda bhai ka gosht khana" aur hadees mein āya ke

"Gheebat zina se badh kar hai" gheebat ki wajah se roza ki nooraniyat jāti rehti hai **Mas'ala:** Bosa liya magar

inzāl na hua to roza nahiñ toota yuñhi aurat ki taraf balki uski sharmgāh ki taraf nazar ki magar hath na lagaya aur

inzāl ho gaya agarche bār bār nazar dālne ya jima waghaira ke khyāl karne se inzāl hua agarche der tak khyāl jamane se aisa hua ho in sab sooratoñ se roza nahiñ toota **Mas'ala:** Ahtelām ho gaya to roza na toota **Mas'ala:** Janābat ki hālat mein subah ki balki agar sāre din junub be ghusl raha to roza to sahi ho jayega magar itni der tak qasdan ghusl na karna ke namaz qaza ho jāye gunāh wa harām hai, hadees mein āya hai ke junub jis ghar mein hota hai us mein rehmat ke firishte nahiñ āte **Mas'ala:** Ghair sabeelain (donoñ rāste ke ilawa) mein jima kiya to jab tak inzāl na ho roza na tootega yuñhi hath se mani nikālne mein bhi na tootega jab tak mani na nikle agarche ye kām sakht harām hai ke hadees mein aisa karne wāle ko mal'oon farmaya

ROZA KE MAKROOHĀT KA BAYĀN

Mas'ala: Jhoot, gheebat, chughli, gāli dena, behooda bāt kehna, kisi ko takleef dena ye cheezein waise bhi najāiz wa harām haiñ roza mein zyada harām aur inki wajah se roza bhi makrooh hota hai **Mas'ala:** Rozadār ko bila uzr kisi cheez ka chakhna ya chabana makrooh hai, chakhne ke liye uzr ye hai ke maslan shauhar ya āqa bad-mizāj hai namak kam wa besh hoga to uski narazi ka bā'is hoga to is wajah se chakhne mein harj nahiñ, chabane ke liye ye uzr hai ke itna chhota bachha hai ke roti nahiñ kha sakta aur koi narm ghiza nahiñ jo use

khilāi jāye na aur koi be roza aisa hai jo use chaba kar de de to bachha ko khilane ke liye roti waghaira chabana makrooh nahiñ (Durre Mukhtār Wa Bahāre Shari'at)

CHAKHNE KE MĀNA (MEANING)

Chakhne ke māna (meaning) wo nahiñ jo āj kal bola jāta hai ke kisi cheez ka maza māloom karne ke liye us mein se thoda kha liya ke aisa chakhne se makrooh hona kaisa roza hi jāta rahega balki agar kaffara ke sharait pāye jāyein to kaffara bhi lāzim hoga balki chakhne se murād ye hai ke zabān par rakh kar maza pehchan lein aur use thook dein is mein se halaq mein kuchh na jāne pāye nahiñ to roza jāta rahega **Mas'ala:** Koi cheez khareedi aur uska chakhna zaroori hai ke na chakhega to nuqsān hoga chakhne mein harj nahiñ **Mas'ala:** Aurat ka bosa lena aur gale lagana aur badan chhoona makrooh hai jab ke ye dar ho ke inzāl ho jayega ya jima mein mubtala ho jayega aur hoñgth aur zabān choosna to roza mein mutalaqan makrooh hai yuñhi mubasharate fāhesha bhi makrooh hai **Mas'ala:** Gulāb ya mushk waghaira soonghna, dādhi mooñchh mein tel lagana aur surma lagana makrooh nahiñ magar jab ke zeenat ke liye surma lagaya ya isliye tel lagaya ke dādhi mooñchh badh jāye halañki ek musht (mutthi) dādhi hai to ye donoñ bātein baghair roze ke bhi makrooh haiñ aur roze mein darja ula (aur badh kar) **Mas'ala:** Rozadār ke liye kulli karne aur

nāk mein pāni chadhane mein mubalagha karna makrooh hai, kulli mein mubalagha karne ke ye māna (meaning) hai ke bhar muñh pāni le **Mas'ala:** Wuzu wa ghushl ke ilawa thand pahuñchane ki gharz se kulli karna ya nāk mein pāni chadhana ya thand ke liye nahana balki badan par bheega kapda lapetna makrooh nahiñ hān agar pareshani zāhir karne ke liye bheega kapda lapeta to makrooh hai isliye ke ibādat mein dil tang hona achhi bāt nahiñ **Mas'ala:** Muñh mein thook ikattha karke nigal jāna baghair roze ke bhi achha nahiñ aur roze mein to ye makrooh hai **Mas'ala:** Roza mein miswāk karna makrooh nahiñ balki jaise aur dinoñ mein sunnat hai waise hi roza mein bhi sunnat hai

SEHARI WA IFTĀR KA BAYĀN

SEHARI KI FAZEELAT

Rasoolullah ﷺ ne farmaya ke sehari khāo ke sehari khane mein barkat hai hamāre aur ahle kitāb ke rozoñ mein farq sehari ka luqma hai Allah aur uske firishte sehari khane wāloñ par durood bhejte haiñ sehari kul ki kul barkat hai use na chhodna chahiye ek ghooñt pāni hi pi le kyuñ ke sehari khane wāloñ par Allah aur uske firishte durood bhejte haiñ, Huzoor àlaihissalam farmate haiñ ke Allah ta'ala ne farmaya ke mere bandoñ mein mujhe

pyāra wo hai jo iftār meiñ jaldi karta hai aur farmaya iftār meiñ jald karne aur sehari meiñ der karne ko Allah ta'ala pasand karta hai

Mas'ala: Sehari khana aur is meiñ der karna sunnat hai magar itni der karna makrooh hai ke subah sādiq shuru ho jāne ka shak ho jāye **Mas'ala:** Iftār meiñ jaldi karna sunnat hai magar iftār us waqt kare jab sooraj doob jāne ka itminān ho jāye jab tak itminān na ho iftār na kare chāhe muazzin ne Azān keh di ho aur bādāl ke din iftār meiñ jaldi na chahiye **Mas'ala:** Top aur naqqāra ka sehari wa iftār meiñ us waqt aitebār hai jab ke kisi parhezgār muhaqqiq ālim tauqeedān (awqāte namaz ka ilm rakhne wāle) ke hukm par chale, āj kal ke ām Ulama bhi is fann se nawāqif haiñ aur jantariyāñ bhi aksar ghalat hoti haiñ un par āmal jāiz nahiñ hān agar kisi deendār ilme tauqeer ke māhir ālim ka banaya hua nashqa-e-sehar wa iftār ho to is par āmal ho sakta hai

Mas'ala: Rasoolullah ﷺ ne farmaya jab koi roza iftār kare ro khajoor ya chhuāre se iftār kare ke wo barkat hai aur agar na mile to pāni se ke wo pāk karne wāla hai aur Huzoor ﷺ iftār ke waqt ye dua padhte اَللّٰهُمَّ لَكَ صُمْتُ وَبِكَ اَمَنْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ وَبِكَ فُطِرْتُ (Yāni Aye Allah tere liye hi roza rakha maine aur teri hi di hui rozi se iftār kiya maine)

KIN KIN HĀLATOÑ MEIÑ ROZA NA RAKHNE KI IJAZAT HAI

Mas'ala: Safar, hamal aur bachha ko dudh pilana aur beemari aur budhapa aur halāk hone ka dar aur ikrāhe sharai aur nuqsāne àql aur jihād ye sab roza na rakhne ke liye uzr hai, in bātoñ ki wajah se agar koi roza na rakhega to gunahgār nahiñ lekin bād meiñ jab uzr jāta rahe to in chhode huye rozoñ ka rakhna farz hai

Mas'ala: Safar se murād sharai safar hai yāni itni door jāne ke irāde se nikle ke yahañ se wahañ tak teen din ki rāh ho agarche wo safar kisi najāiz kām ke liye ho (Durre Mukhtār)

Mas'ala: Din meiñ safar kiya to us din ka roza iftār karne ke liye āj ka safar uzr nahiñ albatta agar todega to kaffara lāzim na āyega magar gunahgār hoga aur agar safar karne se pehle tod diya phir safar kiya to kaffara bhi lāzim hua aur agar din meiñ safar kiya aur makān par koi cheez bhool gaya tha usey lene wāpas āya aur makān par ā kar roza tod dāla to kaffāra wājib hai **Mas'ala:** Musafir ne zehwae kubra se pehle iqāmat ki aur abhi kuchh khaya nahiñ to roza ki niyyat kar lena wājib hai **Mas'ala:** Khud us musafir ko aur uske sath wāle ko roza rakhne meiñ zarar (nuqsān) na pahuñche to roza rakhna safar meiñ behtar hai warna na rakhna behtar **Mas'ala:** Hamal wāli aur dudh pilane wāli ko agar apni jān ya bachhe ka sahi

dar ho to ijazat hai ke us waqt roza na rakhe khwāh dudh pilane wāli bachhe ki māñ ho ya dāi agarche ramazan mein dudh pilane ki naukari ki ho **Mas'ala:** Mareez ko beemari badh jāne ya der mein achha hone ka ya tandrust ko beemar ho jāne ka gumān ghālib ho ya khādim khādima ko bahut kamzor ho jāne ka gumān ghālib ho to in sab ko ijazat hai ke un dinoñ roza na rakhe **Mas'ala:** In sooratoñ mein gumān ghālib zaroori hai mehaz weham wa khayāl kāfi nahiñ, gumān ghālib ki teen soorateiñ haiñ iski zāhir nishani pāi jāti hai ya us shakhs ka tajriba hai ya kisi musalman māhir tabeeb ne jo fāsiq na ho usne iski khabar di ho aur agar na koi nishani ho na tajurba na aise tabeeb ne bataya to roza chhodna jāiz nahiñ balki mehaz weham wa khyāl se ya kāfir ya fāsiq tabeeb ke kehne se roza tod diya to kaffāra bhi lāzim āyega, āj kal ke aksar atibba agar kāfir nahiñ to fāsiq zarur haiñ aur na sahi to hāziq (apne funn mein māhir) wa māhir tabeeb nayāb se ho rahe haiñ aiso ka kehna kuchh qābile aitebār nahiñ inke kehne par roza na rakhna ya tod dena jāiz nahiñ, in tabeeboñ ko dekha jāta hai ke zara zara si beemari mein roza ko mana kar dete haiñ itni bhi tameez nahiñ rakhte ke kis marz mein roza muzir (nuqsān) hai kis mein nahiñ?

Mas'ala: Bhook aur pyās aisi ho ke halāk ho jāne ka sahi dar ho ya àql kharab ho jāne ka dar ho to roza na rakhe

Mas’ala: Sānp ne kāta aur jān ka dar ho to roza tod de

Mas’ala: Shaikhe fāni (yāni wo budha jiski umar aisi ho gai ke ab roz ba roz kamzor hi hota jayega) jab roza rakhne se ājiz ho yāni na ab rakh sakta hai na āinda us mein itni tāqat āne ki ummeed hai ke roza rakh sakega to use roza na rakhne ki ijazat hai aur roze ke badle mein fidya yāni donoñ waqt ek miskeen ko bhar pet khana khilana us par wājib hai ya har roza ke badle mein sadqa-e-fitr ke barābar miskeen ko de dein (yāni 2 kilo 45 gram gehu ya itni raqam jisse 2 kilo 45 gram gehu khareeda ja sake) **Mas’ala:** Agar aisa budha garmiyoñ mein garmi ki wajah se roza nahiñ rakh sakta magar jādoñ (sardi) mein rakh sakta hai to ab iftār kar le aur unke badle ke jādoñ mein rakhna farz hai **Mas’ala:** Agar fidya dene ke bād itni tāqat ā gai ke roza rakh sake to in rozoñ ki qaza rakhna wājib hai fidya sadqa-e-nafl ho gaya **Mas’ala:** Kisi ke badle koi dusra na roza rakh sakta hai na namaz padh sakta hai albatta apne roze namaz waghaira ka sawāb dusre ko pahuñcha sakta hai **Mas’ala:** Nafili roza qasdan shuru karne se lāzim ho jāta hai agar todega to qaza wājib hogi ya kisi wajah se toot jayega jaise haiz ā gaya to bhi qaza wājib hai **Mas’ala:** Eidain ya ayyāme tashreeq mein nafl roza rakha to us roza ka poorā karna wājib nahiñ balki us roza ka tod dena wājib hai aur iske todne se qaza wājib nahiñ aur agar in dinoñ mein roza ki

mannat māni to mannat poori karni wājib hai lekin in dinoñ mein nahiñ balki aur dinoñ mein

KAB NAFL ROZA TOD SAKTA HAI?

Mas'ala: Mehmān ki khātir se roza todne ki ijazat hai jab ke ye bharosa ho ke uski qaza rakh lega aur ye todne ki ijazat zehwae kubra se pehle tak hai bād ko nahiñ hān māñ bāp ki narazgi ke sabab se asr se pehle tak tod sakta hai asr ke bād nahiñ **Mas'ala:** Kisi bhai ne dāwat ki to zehwae kubra se pehle nafl roza todne ki ijazat hai lekin bād mein qaza rakhna hoga **Mas'ala:** Aurat baghair shauhar ki ijazat ke nafl aur mannat aur qasam ke roze na rakhe agar rakh liye to shauhar tudwa sakta hai magar todegi to qaza wājib hogi aur iski qaza mein shauhar se ijazat leni hogi aur agar shauhar ka harj na ho qaza mein iski ijazat ki zarurat nahiñ balki wo mana bhi kare jab bhi qaza rakh sakti hai, ramazan ke liye aur ramazan ki qaza ke liye shauhar ki ijazat ki kuchh zarurat nahiñ balki wo roke jab bhi rakhe

Mas'ala: Kisi wajah se bhi roza na rakha bād mein jab ban pade iska rakhna farz hai (Durre Mukhtār Waghaira)

CHAND NAFL ROZOŃ KI FAZEELAT

ĀSHOORA

Yāni daswi muharram ka roza aur behtar ye hai ke nawi ko bhi rakhe Rasoolullah ﷺ ne āshoora ka roza khud rakha aur iske rakhne ka logoñ ko hukm diya aur farmaya ramazan ke bād afzal roza muharram ka roza hai aur farmaya:

āshoora ka roza ek sāl pehle ka gunāh mita deta hai

ARFA

Yāni nawi zilhijja ka roza, Rasoolullah ﷺ ne farmaya arfa ka roza ek sāl pehle aur ek sāl bād ke gunāh mita deta hai, Hazrat Siddiqā radiallahu ta'ala anha farmati haiñ ke Rasoolullah ﷺ arfa ke roze ko hazār din ke barābar batate magar hajj wāle ko jo arfāt mein hai use is roza se manā farmaya

SHAWWĀL KE 6 ROZE

Rasoolullah ﷺ ne farmaya jisne ramzān ke roze rakhe phir inke bād 6 din shawwāl ke rakhe to aisa hai jaise hamesha roza rakha aur farmaya jisne eid ke bād 6 roze rakhe to usne poore sāl ka roza rakha **Mas'ala:** Behtar ye hai ke mutafarriq taur par rakhe jāyeiñ aur agar eid ke bād lagatār 6 din mein ek sath rakh liye jab bhi harj nahiñ

SHĀBAN KA ROZA AUR PANDRAHWI SHA ABAN KI FAZEELAT

Rasoolullah ﷺ ne farmaya jab shāban ki pandrahwi rāt āye to is rāt ko qiyām karo aur din mein roza rakho ke Allah ta'ala sooraj doobne ke bād se āsmāne dunya par khās tajalli farmata hai aur farmata hai ke hai koi bakhshish chahne wāla ke use bakhsh du hai koi rozi talab karne wāla ke use rozi du hai koi giraftāre musibat ke usko chhutti de du hai koi aisa hai koi aisa aur ye us waqt tak farmata hai ke tuloo fajr ho jāye, aur farmaya ke shāban ki pandrahwi rāt mein Allah ta'ala tamam makhlooq ki taraf tajalli farmata hai aur sab ko bakhsh deta hai magar kāfir aur adāwat wāle ko (Tabrāni Wa Ibne Māja)

AYYĀME BEEZ KE ROZE

Yāni 13,14,15 tareekhoñ ke roze, Rasoolullah ﷺ ne farmaya har mahine mein teen din ke roze aise haiñ jaise hamesha ka roza, aur farmaya jisse ho sake har mahine mein teen roze rakhe har roza das gunāh mitata hai aur gunāh se aisa pāk kar deta hai jaise pāni kapde ko, Hazrat Ibne Abbas radiallahu ta'ala ànhu ne farmaya ke Huzoor ﷺ safar wa hajar mein hamesha ayyāme beez ke roze rakhte

DO SHAMBA (PEER) AUR JUMERĀT KA ROZA

Rasoolullah ﷺ ne farmaya do shamba aur jumerāt ko āmāl pesh hote haiñ to main pasand karta hooñ ke mera āmal us waqt pesh ho ke main rozadār hooñ aur farmaya in donoñ dinoñ mein Allah ta'ala har musalman ki maghfīrat farmata hai magar un do ādmiyoñ ki jinhoñe āpas mein judāi kar li hai unke bāre mein firishtoñ se kehta hai inhein chhod do jab tak ye sulah na kar lein

BUDH AUR JUMERĀT KA ROZA

Rasoolullah ﷺ ne farmaya jo budh aur jumerāt ko roze rakhe uske liye dozakh se chhutkara likh diya jayega aur farmaya jo budh jumerāt juma ko roze rakhe Allah ta'ala uske liye jannat mein ek aisa makān banayega jiska bāhar ka hissa andar se dikhai dega aur andar ka bāhar se **Mas'ala:** Khusoosiyat ke sath juma ke din roza rakhna makrooh hai albatta āge ya peechhe aur roza mila kar rakhe ke nafl wa sunnat roza tanha makrooh hai

AITEKĀF

Aitekāf ki niyyat se Allah ke wāste masjid mein theharne ka nām aitekāf hai aitekāf teen qism ka hai wājib, sunnate muakkada, mustahab

AITEKĀFE WĀJIB

Ye nazr ka aitekāf hai jaise kisi ne ye mannat māni ke fulan kām ho jayega to ek din ya do din ka aitekāf karunga to ye aitekāf wājib hai iska poora karna zaroori hai aitekāf wājib ke liye roza shart hai baghair roze ke sahi nahiñ

AITEKĀF SUNNATE MUAKKADA

Ye ramazan ke poore ashra-e-akhira yāni ākhir ke das din mein kiya jāye yāni beeswi ramzān ko sooraj doobte waqt aitekāf ki niyyat se masjid mein maujood ho aur teeswi ko sooraj doob ne ke bād ya unteeswi ko chānd hone ke bād nikle, agar beeswi tareekh ko bād namaze maghrib aitekāf ki niyyat ki to sunnate muakkada ada na hogi, ye aitekāf sunnate muakkada kifāya hai ke agar sab chhod dein to sab pakde jāyein aur ek ne bhi kar liya to sab chhoot jāyein is aitekāf mein bhi roza shart hai magar wo hi ramzān ke roze kāfi haiñ

AITEKĀFE MUSTAHAB

Aitekāfe wājib aur aitekāfe sunnate muakkada ke ilawa jo aitekāf kiya jāye wo mustahab hai, aitekāfe mustahab ke wāste roza shart nahiñ ye thodi der ka bhi ho sakta hai masjid mein jab jab jāye is aitekāf ki niyyat kar le chāhe thodi hi der masjid mein reh kar chala āye, jab chala āyega aitekāf khatm ho jayega niyyat mein sirf itna kāfi

hai ke maine khuda ke wāste aitekāfe mustahab ki niyyat ki

Mas'ala: Mard ke aitekāf ke liye masjid zaroori hai aur aurat apne ghar ki us jagah mein aitekāf kare jo jagah usne namaz ke liye muqarrar ki ho **Mas'ala:** aitekāf karne wāle ko masjid se baghair uzr nikalna harām hai agar nikla to aitekāf toot jayega bhool kar hi nikla ho jab bhi, yuñhi aurat apne aitekāf ki jagah se nikli to aitekāf jāta raha chāhe ghar hi mein rahe aur masjid se nikalne ke do uzr haiñ ek tabai dusra sharai, tabai uzr ye hai jaise pakhāna Peshāb istinja farz ghushl wuzu (jab ke ghushl wuzu ki jagah masjid mein na bani ho masjid mein bada hauz na ho) sharai uzr ye hai ke jaise eid ya juma ki namaz ke liye jāna agar aitekāf wāli masjid mein jama'at na hoti ho to jama'at ke liye bhi ja sakta hai in uzroñ ke siwa kisi aur wajah se agar thodi der ke liye bhi aitekāf ki jagah se bāhar āyega to aitekāf jāta rahega agarche bhool kar hi jāye **Mas'ala:** Muatakif rāto din masjid mein hi rahe wahi khaye piye soye in kāmōñ ke liye masjid se bāhar hoga to aitekāf toot jayega **Mas'ala:** Muatakif ke siwa aur kisi ko masjid mein khane peene sone ki ijazat nahiñ aur agar ye kām karna chāhe to aitekāf ki niyyat kar ke masjid mein jāye aur namaz padhe ya zikre ilāhi kare phir ye kām kar sakta hai magar khane peene mein ye aehtiyāt lāzim hai ke masjid ālooda na ho **Mas'ala:**

Muatakif ko apni zarurat ya bāl bachhoñg ki zarurat se masjid mein khareedna ya bechna jāiz hai jab ke wo cheez masjid mein na ho ya ho to thodi ho ke jagah na gher le aur agar khareed wa farokht tijārat ki niyyat se ho to najāiz hai chāhe wo cheez masjid mein na ho jab bhi **Mas'ala:** Muatakif na chup rahe na bāt kare balki Quran shareef ki tilāwat, hadees ki qira'at aur durood shareef ki kasrat karein aur ilme deen ka dars wa tadrees kare Ambiya wa auliya wa sāleheen ke hālat padhe ya deeni bātein likhe **Mas'ala:** Agar nafl aitekāf tod de to iski qaza nahiñ aur sunnate muakkada aitekāf agar toda to jis din toda faqat us ek din ki qaza kare poore das dinoñ ki qaza wājib nahiñ aur mannat ka aitekāf toda to agar kisi muqarrar mahina ki mannat thi bāqi dinoñ ki qaza kare warna agar alal ittesāl (lagatār) wājib hua tha to phir se aitekāf kare aur agar alal ittesāl wājib na tha to bāqi ka aitekāf kare **Mas'ala:** Aitekāf jis wajah se bhi toote chāhe qasdan ya bila qasd beharhāl qaza wājib hai

CHAPTER 4: ZAKĀT KA BAYĀN

ZAKĀT DENE KA FĀIDA

Allah ta'ala farmata hai "Falāh (kāmyabi) pāte haiñ jo zakāt ada karte haiñ" aur farmata hai "Jo kuchh tum kharch karoge Allah ta'ala uski jagah aur dega aur Allah

behtar rozi dene wāla hai" aur farmata hai "Jo log bukhla (kanjoosi) karte haiñ uske sāth jo Allah ne apne fazl se unheñ diya wo ye gumān na kareñ ke ye unke liye achha hai balki ye unke liye bura hai usi cheez ka qiyamat ke din

unke gale mein tauq dāla jayega jiske sath bukhla kiya"

ZAKĀT NA DENE KI SAZA AUR NUQSĀN

Aur farmata hai "Jo log sona chāñdi jama karte haiñ aur use Allah ki rāh mein kharch nahiñ karte unheñ dardnāk āzāb ki khushkhabari suna do jis din jahannam ki āag mein tapaye jāyenge aur inse unki peshaniyāñ aur karwateñ aur peetheñ dāghi jayeñgi aur unse kaha jayega ye wo hai jo tum ne apne nafs ke liye jama kiya tha to ab chakho jo jama karte the"

Rasoolullah ﷺ ne farmaya jo māl barbād hota hai wo zakāt na dene se barbād hota hai aur farmaya zakāt de kar apne māloñ ko mazboot qiloñ mein kar lo aur apne beemaroñ ka ilāj sadqa se karo aur bala nāzil hone par dua aur tajarro (rona) se iste'ānat (madad māngna) karo aur farmaya ke Allah ta'ala ne chār cheezeñ farz ki haiñ jo in mein se teen ada kare wo use kuchh kām na dengi jab tak poori chāroñ ko na baja lāye wo chāroñ ye haiñ Namaz, Zakāt, Roza aur Hajj aur farmaya jo zakāt na de uski namaz qabool nahiñ

Mas'ala: Zakāt farz hai iska munkir kāfir, na dene wāla fāsiq aur qatl ka mustahiq hai aur ada karne mein der karne wāla gunahgār wa mardoodushshahadat Zakāt shariat mein isko kehte haiñ ke Allah ke liye māl se ek hisse ko jo shara'a ne muqarrar kiya hai musalman faqeer ko mālīk bana de **Mas'ala:** Mubāh kar dene se zakāt ada na hogi maslan faqeer ko zakāt ki niyyat se khana khila diya to zakāt ada na hogi isliye ke ye mālīk kar dena na hua hān agar khana de de ke chāhe khaye ya le jāye to ada ho gai yuñhi zakāt ki niyyat se kapda de diya to ada ho gai **Mas'ala:** Mālīk karne mein ye bhi zaroori hai ke aise ko zakāt de jo qabza karna jānta ho yāni aisa na ho jo phenk de ya dhokha khaye nahiñ to ada na hogi jaise chhote bachhe ya pagal ko zakāt dene se ada na hogi jis bachhe ko itni àql na ho to uski taraf se uska bāp jo faqeer ho wo qabza kare ya bachhe ka wasi (wo jisko wasiyat ki gai) ya wo ke ye bachha jiski nigrāni mein hai wo qabza kare

ZAKĀT WĀJIB HONE KI SHARTEIÑ

Mas'ala: Zakāt wājib hone ke liye chand sharteiñ haiñ:

- 1) Musalman hona
- 2) Bāligh hona
- 3) Āqil hona
- 4) Āzād hona

- 5) Mālike nisāb hona
- 6) Poore taur par mālik hona
- 7) Nisāb ka dain (qarz) se fārigh hona
- 8) Nisāb ka hājate asliya se fārigh hona
- 9) Māl ka nāmi hona
- 10) Sāl guzarna

Mas'ala: Kāfir par zakāt wājib nahiñ agar koi kāfir musalman hua to use hukm na diya jayega ke kufr ke zamane ki zakāt ada kare

Mas'ala: Nabaligh par zakāt wājib nahiñ **Mas'ala:** Majnoon par zakāt wājib nahiñ jab ke junoon poore sāl ko gher le aur agar sāl ke awwal wa ākhir meiñ achha ho jāta hai chāhe beech sāl meiñ achha ho to zakāt wājib hai aur junoon agar asali ho yāni junoon hi ki hālat meiñ buloogh hua to uska sāl hosh āne se shuru hoga yuñhi agar junoon ārzi hai magar poore sāl gher liya to jab ifāqa hoga us waqt se sāl ki ibteda hogi **Mas'ala:** Nisāb se kam meiñ zakāt wājib nahiñ yāni jitne māl meiñ shari'at ne zakāt muqarrar ki hai isse kam māl ka mālik hai to zakāt wājib nahiñ **Mas'ala:** Poore taur par māl ka mālik ho yāni us par qabza bhi ho tab zakāt wājib hai warna nahiñ **Mas'ala:** Jo māl gum gaya ya dariya meiñ gir gaya ya kisi ne ghasab kar liya aur uske pās ghasab ke gawah

nahiñ ya jungle mein dafan kar diya tha aur ye yād na raha ke kahan dafan kiya tha, anjān ke pās amānat rakhi thi aur ye yād na raha ke wo kaun hai ya madyoon (qarzdār) ne dain (qarz) se inkār kar diya aur uske pās gawah nahiñ phir ye māl mil gaya to jab tak na mila tha us zamana ki zakāt wājib nahiñ **Mas’ala:** Agar qarz aise par hai jo qarz se iqrār karta hai magar ada mein der karta hai ya nadār hai ya qāzi ke yahañ iske muflis hone ka hukm ho chuka hai ya wo munkir hai magar uske pās gawah maujood haiñ to jab māl milega guzre huye sālōñ ki bhi zakāt wājib hai **Mas’ala:** Shae'e marhoon (wo cheez jo rehan (girwi) rakhi gayi) ki zakāt na murtahin (jiske pās cheez girwi rakhi gayi) par hai na rāhin (jisne girwi rakha) par, aur rehan chhudane ke bād bhi un barsoñ ki zakāt wājib nahiñ **Mas’ala:** Nisāb ka to mālik hai magar us par itna qarz hai ke qarz ada karne ke bād nisāb nahiñ rehti to zakāt wājib nahiñ chāhe qarz banda ka ho (jaise qarz, zare saman, kisi cheez ka tawān) chāhe khuda ka (jaise zakāt, kharāj) maslan koi shakhs sirf ek nisāb ka mālik hai aur do sāl guzar gaye ke zakāt nahiñ di sirf pehle sāl ki zakāt wājib hai dusre sāl ki nahiñ isliye ke pehle sāl ki zakāt to us par qarz hai uske nikālne ke bād nisāb bāqi nahiñ rehti lihāza dusre sāl ki zakāt wājib nahiñ hui

DAIN (QARZ) ME'ĀDI WA MEHAR ZAKĀT SE NAHIÑ ROKTA

Mas'ala: Jo dain me'ādi ho wo zakāt se nahiñ rokta chooñki ādatan dain mehar ka mutālba nahiñ hota lihāza agar shauhar ke zimma kitna hi dain mehar ho jab wo mālike nisāb hai to zakāt wājib hai **Mas'ala:** Dain us waqt zakāt se rokta hai jab zakāt wājib hone se pehle ka ho aur agar nisāb par sāl guzarne ke bād dain hua to zakāt par dain ka kuch asar nahiñ yāni zakāt deni hogi

HĀJATE ASLIYA MEIÑ ZAKĀT NAHIÑ, KYA KYA CHEEZEIÑ HĀJATE ASLIYA HAIÑ?

Mas'ala: Jo māl hājate asliya ke ilawa ho us meiñ zakāt wājib hai jab ke wo nisāb ke barābar ho Hājate Asliya: Yāni zindagi basar karne meiñ jis cheez ki zarurat ho us meiñ zakāt wājib nahiñ jaise rehne ka makān, jāde garmiyoñ meiñ pehanne ke kapde, khanadāri ke sāman, sawāri ke jānwar, khidmat ke laundi ghulām, ālāte harab, peshawaroñ ke auzār, ahle ilm ke liye hājat ki kitabeiñ, khane ke liye ghalla

ZAKĀT TEEN QISM KE MĀL PAR

Khulasa ye ke zakāt teen qism ke māl par hai:

- 1) Saman yāni sona chāñdi
- 2) Māle tijārat

3) Sāima yāni charāi par chhute jānwar

MOTI JAWĀHIR PAR KAB ZAKĀT NAHIÑ?

Mas'ala: Moti aur jawāhir par zakāt wājib nahiñ agarche hazarōñ ke hoñ hān agar tijārat ki niyyat se liye to zakāt wājib ho gai

Mas'ala: Jo shakhs nisāb ka mālīk hai agar darmiyāne sāl mein kuchh aur māl badha to is naye māl ka sāl agar nahiñ balki pehle māl ka khatm sāl iske liye bhi khatm sāl hai agarche sāl poorā hone se ek hi minute pehle hāsīl hua ho **Mas'ala:** Zakāt dete waqt ya zakāt ke liye māl alag karte waqt zakāt ki niyyat ka hona zaroori hai, niyyat ke ye māna (meaning) haiñ ke agar puchha jāye to bila tāmmul bata sake ke zakāt hai **Mas'ala:** Sāl bhar tak khairāt karta raha iske bād niyyat ki ke jo kuchh diya hai wo zakāt hai to is tarah zakāt ada na hui **Mas'ala:** Zakāt ka māl hath par rakha tha ke faqeerōñ ne loot liya to zakāt ada ho gai aur agar hath se gir gaya aur faqeer ne utha liya agar ye use pehchānta hai aur rāzi ho gaya aur māl barbād na hua to ada ho gai **Mas'ala:** Zakāt ka rupya tajheez wa takfeen (kafan dafan) ya masjid ki tameer mein nahiñ laga sakta isliye ke is mein faqeer ko mālīk kar dena nahiñ pāya gaya agar in cheezōñ mein kharch karna chahein to iska tareeqa ye hai ke faqeer ko mālīk kar dein ye faqeer kharch kare sawāb donoñ ko

hoga, hadees mein āya hai agar sau hathon mein sadqa guzra to sab ko waisa hi sawāb milega jaise dene wāle ko aur iske ajar mein kuchh kami na hogi **Mas’ala:** Zakāt dene mein iski zarurat nahi ke faqeer ko zakāt keh kar de balki sirf zakāt ki niyyat kāfi hai yahan tak ke agar koi aur lafz jaise hadiya nazi ya bachhon ko mithai khane ko tumhein eid karne ko keh kar diya aur khud niyyat zakāt ki rakhi to bhi ada ho jāyegi, bāz mohtāj zaruratmand zakāt ka rupya nahi lete inhein zakāt dene mein zakāt ka lafz na kahe **Mas’ala:** Mālike nisāb agar peshtar se chand nisabon ki zakāt dena chāhe to de sakta hai yāni shuru sāl mein ek nisāb ka mālik hai aur do teen nisabon ki zakāt de di aur khatm sāl par jitni nisabon ki zakāt di hai utni nisabon ka mālik ho gaya to sab ada ho gai aur agar sāl tamam tak ek hi nisāb ka mālik raha sāl ke bād aur hāsīl kiya to zakāt bād wāle mein mehsoob (hisāb, count) na hogi **Mas’ala:** Ek hazār ka mālik hai aur do hazār ki zakāt di aur niyyat hai ke sāl tamam tak agar ek hazār aur ho gaye to ye uski hai warna āinda sāl mein mehsoob hogi to ye jāiz hai **Mas’ala:** Agar shak hai ke zakāt di ya nahi to ab de

SONE CHANDI AUR MĀLE TIJARAT KI ZAKĀT KA BAYĀN

SONE KA NISĀB, CHANDI KA NISĀB

Sone ka nisāb 20 misqāl hai yāni 7.5 tola sona hai aur chandi ka nisāb 200 dirham hai yāni 52.5 tola chandi hai

yāni wo tola jis se ye angrezi rupya sawa gyārah māsha hai, sone chandi ki zakāt mein wazan ka aitbār hai qeemat ka nahiñ maslan 7 tole sone ya kam ka zewar ya bartan bana ho ke iski kārigari ki wajah se 200 dirham se zā'id qeemat ho jāye ya sona mehanga ho ke 7.5 tole se kam ki qeemat 200 dirham se badh jāye jaise āj kal ke 7.5 tole sone ki qeemat chandi ki kai nisabein hoñgi gharz ye ke wazan mein agar nisāb ke barābar na ho to zakāt wājib nahiñ chāhe qeemat kuchh bhi ho yuñhi sone ki zakāt mein sone aur chandi ki zakāt mein chandi ki koi cheez di to uski qeemat ka aitbār na hoga balki wazan hoga agarche kām aur kārigari ki wajah se qeemat badh gai ho, farz karo ke das āna bhari chandi bik rahi hai aur zakāt mein ek rupya diya jo 16 āne ka māna jāta hai to zakāt ada karne mein wo yahi samjha jayega ke sawa gyārah māsha chāñdi di 6 āne balki kuchh upar jo rupye ki qeemat mein zā'id haiñ laghw haiñ **Mas'ala:** Ye jo kaha gaya ke zakāt ke ada karne mein qeemat ka aitbār nahiñ ye isi soorat mein hai ke us jins ki zakāt usi jins se ada ki jāye aur agar sone ki zakāt chandi se ya chandi ki sone se ada ki to qeemat ka aitbār hoga maslan sone ki zakāt mein chāñdi ki koi cheez di jiski qeemat ek ashrafi hai to ek ashrafi dena qarār payega agarche wazan mein us cheez ki chandi 15 rupaye bhar bhi na ho

KITNE MĀL MEIÑ KITNA DIYA JĀYE?

Mas'ala: Sona chandi jab ke nisāb bhar ho to unki zakāt unka chaleeswa hissa hai chāhe wo waise hi ho ya unke sikke (jaise rupye ashrafiyāñ) ya unki koi cheez bani ho (jaise zewar, bartan, ghadi, surma dāni) gharz jo kuchh ho zakāt sab ki wājib hai maslan 7.5 tola sona hai to sawa do māsha zakāt wājib hai ya 52.5 tola chāñdi hai to ek tola teen māsha 6 ratti dena wājib hai **Mas'ala:** Sone chāñdi ke ilawa tijārat ki koi cheez ho jis ki qeemat sone chāñdi ke nisāb ko pahuñche to us cheez par bhi zakāt wājib hai yāni us cheez ki qeemat ka chaleeswa hissa aur agar samāne tijārat ki qeemat to nisāb ko nahiñ pahuñchti magar uske pās māle tijārat ke ilawa sona chāñdi bhi hai to sāman ki qeemat sone chāñdi ke sath mila kar majmooa kareĩñ agar majmooa nisāb ko pahuñche to zakāt wājib hai aur māle tijārat ki qeemat us sikke se lagāyeĩñ jiska chalan wahañ zyada ho jaise hindustan meiñ rupye ka chalan zyada hai yahañ isi se qeemat lagai jāye aur agar kahi sone chāñdi ke sikkoñ ka yaksa chalan ho to ikhteyār hai jisse chaheĩñ qeemat lagāyeĩñ lekin jab ke rupye se qeemat lagāyeĩñ to nisāb nahiñ hoti aur ashrafi se ho jāti hai ya ashrafi se nahiñ hoti aur rupaye se ho jāti hai to jisse nisāb poori ho usi se qeemat lagai jāye aur agar donoñ se nisāb poori hoti hai magar ek se nisāb ke ilawa nisāb ka pāñchwa hissa zyada

hota hai dusre se nahiñ to usi se qeemat lagāyeiñ jisse ek nisāb aur nisāb ka pāñchwa hissa ho

EK NISĀB SE ZĀ'ID MĀL KI ZAKĀT KA HISĀB

Mas'ala: Nisāb se zyada māl hai to agar ye zyadati nisāb ka pāñchwa hissa hai to uski bhi zakāt wājib hai maslan 240 dirham yāni 63 tola chāñdi ho to zakāt meiñ 6 dirham wājib yāni ek tola 6 māsha $7\frac{1}{5}$ ratti yāni 52.5 tola ke bād har 10.5 tola par teen māsha $1\frac{1}{5}$ ratti badhāyeiñ aur maslan sona 9 tola ho to 2 māsha $5\frac{3}{5}$ ratti zakāt hui yāni 7.5 tola ke bād har dedh tola par $3\frac{3}{5}$ ratti badhāyeiñ aur agar pāñchwa hissa na ho to māf hai yāni maslan 9 tola se agar ek ratti kam sona hai to zakāt wo hi 7.5 tola ki wājib hai yāni sawa do māsha aur bāqi ratti kam dedh tola ki muāf hai yuñhi agar chāñdi 63 tola se ek ratti bhi kam hai to zakāt wahi 52.5 tola ki ek tola teen māsha 6 ratti par wājib hai aur bāqi ratti kam 10.5 tola ki muāf, yuñhi jo zyadati hai agar wo bhi pāñchwa hissa hai to uska chaleeswa hissa wājib warna muāf aur isi tareeqa se māle tijārat ka bhi yahi hukm hai **Mas'ala:** Kisi ke pās sona bhi hai aur chāñdi bhi aur donoñ ki nisabeñ poori poori haiñ to ye zaroori nahiñ ke sone ko chāñdi ya chāñdi ko sona qarār dekar zakāt ada kare balki har ek ki zakāt alahida alahida wājib hai hān zakāt dene wāla agar sirf ek cheez se donoñ nisaboñ ki zakāt ada kare to use ikhteyār hai magar is soorat meiñ ye

wājib hoga ke qeemat wo lagaye jis mein faqeeron ka zyada nafa ho maslan hindustan mein rupye ka chalan ashrafi se zyada hai to sone ki qeemat chāñdi se laga kar chāñdi zakāt mein de

SONA BHI HAI AUR CHANDI BHI LEKIN NISĀB KISI KA POORA NAHIÑ TO ZAKĀT KIS TARAH DI JĀYE?

Mas’ala: Sona bi hai aur chandi bhi donoñ mein se koi bhi nisāb barābar nahiñ to sone ki qeemat ki chandi ya chandi ki qeemat ka sona farz kar ke milayein phir agar milane par bhi nisāb nahiñ hota to kuchh nahiñ aur agar sone ki qeemat ki chāñdi, chāñdi mein milayein to nisāb ho jāti hai aur chāñdi ki qeemat ka sona sone mein milayein to nisāb nahiñ hota ya bar aks (ulta) to wājib hai ke jis mein nisāb poora ho wo karein aur agar wo donoñ soorat mein nisāb ho jāta hai to ikhteyār hai jo chahein karein magar jab ke ek soorat mein nisāb par pāñchwa hissa badh jāta hai to jis soorat mein pāñchwa hissa bach jāye wo hi karna wājib hai maslan sawa chhabbees tola chandi hai aur paune chār tola sona hai agar paune chār tola sone ki chandi sawa chhabbees tola milti hai to sone ko chandi ya chandi ko sona jo chāhe māt lein aur agar paune chār tola sone ke badle 47 tola chandi milti hai aur sawa chhabbees tola chandi ka paune chār tola sona nahiñ milta to wājib hai ke sone ko chandi qarār dein

isliye ke is soorat mein nisāb ho jāta hai balki pāñchwa hissa zyada hota hai aur is soorat mein nisāb bhi poorā nahiñ hota yuñhi agar har ek nisāb se kuchh zyada hai to agar zyadati nisāb ka pāñchwa hissa hai to iski bhi zakāt deñ aur agar har ek nisāb mein zyadati uske pāñchwe hisse se kam hai to donoñ zyadatiyoñ ko milayeñ agar mil kar bhi kisi nisāb ka pāñchwa hissa nahiñ hota to is zyadati par kuchh nahiñ aur agar donoñ mein nisāb ya nisāb ka pāñchwa hissa ho to ikhteyār hai magar jab ke ek mein nisāb ho aur dusre mein pāñchwa hissa to wo kareñ jis mein nisāb ho aur agar ek mein nisāb ya pāñchwa hissa hota hai aur dusre mein nahiñ to wahi karna wājib hai jisse nisāb ho ya nisāb ka pāñchwa hissa

PAISON PAR KAB ZAKĀT HAI?

Mas’ala: Paise jab rāj hoñ aur 200 dirham chāñdi ya 20 misqāl sone ki qeemat ke hoñ to unki zakāt wājib hai aur agar chalan uth gaya ho to jab tak tijārat ke liye na hoñ zakāt wājib nahiñ

NOTE PAR BHI ZAKĀT WĀJIB HAI

Mas’ala: Note ki bhi zakāt wājib hai jab tak inka riwāj aur chalan ho ke ye bhi saman istelāhi haiñ aur paisoñ ke hukm mein hai yāni 52.5 tola chandi ya 7.5 tola sone ki qeemat ke note par zakāt wājib hai aur iske āge sone chāñdi ke hisāb ke qāide se **Mas’ala:** Māle tijārat mein

sāl guzarne par jo qeemat hogi uska aitbār hai magar shart ye hai ke shuru sāl mein iski qeemat 200 dirham se kam na ho

Mas'ala: Kirāya par dene ke liye degeh haiñ to unki zakāt nahiñ yuñhi jo makān kiraye par dene ke liye hai uski bhi zakāt nahiñ

SĀIMA (CHARNE WĀLE JĀNWAR) KI ZAKĀT KA BAYĀN

SĀIMA KI TAREEF

Teen qism ke jānwaroñ mein zakāt wājib hai jab ke sāima ho ooñt, gāye, bakari sāima wo jānwar hai jo sāl ke zyada hisse char kar guzar karta ho aur usse maqsood sirf dudh aur bachhe lena ya farba (mota tāza) karna hai agar ghar ghās lā kar khilate hoñ ya maqsood bojh lādna ya hal waghaira kisi kām mein lāna ya sawāri lena hai to agarche char kar guzar karta ho wo sāima nahiñ aur iski zakāt wājib nahiñ yuñhi agar gosht khane ke liye hai to sāima nahiñ agarche jungle mein charta ho aur agar tijārat ka jānwar charāi par hai to ye bhi sāima nahiñ balki uski zakāt qeemat laga kar ada ki jāyegi

OOÑT KI ZAKĀT

Pāñch ooñt se kam mein zakāt wājib nahiñ aur jab pāñch ya pāñch se zyada hoñ magar 25 se kam to har pāñch mein ek bakri wājib hai yāni pāñch hoñ to ek bakri, 10 hoñ to 2 bakri wa ala hāzal qiyās

Mas'ala: Zakāt mein jo bakri di jāye wo sāl bhar se kam ki na ho, bakri deīn ya bakra jo chaheīn **Mas'ala:** Do nisaboīn ke darmiyān mein jo hoīn wo ufw haiīn yāni unki kuchh zakāt nahiīn maslan 7-8 hoīn jab bhi wo hi ek bakri

Mas'ala: 25 ooīn hoīn to ek binte makhāz (yāni ek sāl se kuchh zā'id umr ki untni) 35 tak yehi hukm hai yāni wahi ek binte makhāz deīn, 36 se 45 tak mein ek binte laboon (yāni do sāl se kuchh upar ki untni), 46 se 60 tak mein ek hiqqa (teen sāl se kuchh upar ki untni), 61 se 75 tak ek jiz'ā (yāni chār se kuchh upar ki untni), 76 se 90 tak do bint laboon, 91 se 120 tak mein do hiqqa iske bād 145 tak do hiqqa aur har pāñch mein ek bakri, maslan 125 mein do hiqqa ek bakari aur 130 mein do hiqqa do bakariyāñ wa ala hāzal qiyās, phir 150 mein teen hiqqa agar isse zyada hoīn to in mein waisa hi kareīn jaisa shuru mein kiya tha yāni har pāñch mein ek bakri aur 25 mein binte makhāz 26 mein binte laboon ye 186 balki 195 tak ka hukm ho gaya yāni itne mein teen hiqqa aur ek binte laboon, phir 196 se 200 tak chār hiqqa aur ye bhi ikhteyār hai ke pāñch binte laboon de deīn, phir 200 ke bād wahi tareeqa barteīn jo 150 ke bād hai yāni har pāñch mein ek bakri 25 mein binte makhāz 36 mein binte laboon, phir 246 se 250 tak 5 hiqqa wa ala hāzal qiyās **Mas'ala:** Ooīn ki zakāt mein jo ooīn ka bachha diya jāta hai to zaroori

hai ke wo mādah (female) ho nar (male) deiñ to mādah ki qeemat ka ho warna nahiñ liya jayega

GĀYE, BHAIÑS KI ZAKĀT

Tees se kam gāyeiñ hoñ to zakāt wājib nahiñ jab tees poori hoñ to unki zakāt meiñ ek tabi (yāni sāl bhar ka bachhda) ya tabia (yāni sāl bhar ki bachhiya) hai aur chalees ho to ek musin (yāni do sāl ka bachhda) ya musina (yāni do sāl ki bachhiya) 59 tak yahi hukm hai, phir 60 meiñ do tabi ya tabeea, phir har 30 meiñ ek tabi ya tabeea aur har 40 meiñ ek musin ya musina maslan 70 meiñ ek tabi aur ek musin aur 80 meiñ do musin wa ala hāzal qiyās

Mas’ala: Gāye, bhaiñs ka ek hukm hai aur agar donoñ hoñ to mila leiñ jaise 20 gāyeiñ haiñ aur 10 bhaiñs to zakāt wājib ho gai aur zakāt meiñ uska bachha liya jāye jo zyada ho yāni gāye zyada ho to gāye ka bachha aur bhaiñs zyada ho to bhaiñs ka bachha aur koi zyada na ho to zakāt meiñ wo bachha leiñ jo mutawassit darja ka ho

BHED BAKRI KI ZAKĀT

Chalees se kam bhed bakriyāñ hoñ zakāt wājib nahiñ aur chalees hoñ to ek bakri aur yahi hukm 120 tak hai yāni is meiñ bhi wo hi ek bakri hai aur 121 meiñ do bakri aur 201 meiñ teen bakri aur 400 meiñ chār bakri phir har 100 par ek bakri aur jo do nisaboñ ke beech meiñ hai unki zakāt

muāf hai **Mas’ala:** Zakāt mein ikhteyār hai ke bakri de ya bakra jo kuchh bhi ho ye zarur hai ke sāl bhar se kam ka na ho agar kam ka ho to qeemat ke hisāb se diya ja sakta hai **Mas’ala:** Bhed, dumba, bakri mein dakhil haiñ ke ek qism se nisāb poori na ho to doosri qism ko mila leiñ aur zakāt mein bhed dumba bhi de sakte haiñ magar sāl bhar se kam ke na hoñ **Mas’ala:** Agar kisi ke pās ooñt, gāye, bakriyāñ sab haiñ magar nisāb kisi ka poorā nahiñ to nisāb poorā karne ke liye milaye na jāyeñge aur zakāt wājib na hogi **Mas’ala:** Ghode, gadhe, khachchar agarche charāi par hoñ to unki zakāt nahiñ hān agar tijārat ke liye hoñ to unki qeemat laga kar uska chaleeswa hissa zakāt mein deiñ

KHETI AUR PHALOÑ KI ZAKĀT KA BAYĀN

KIS ZAMEEN PAR USHR HAI AUR KIS PAR NISF USHR

Rasoolullah ﷺ ne farmaya jis zameen ko āsmān ya chashmoñ ne sairāb kiya ya zameen ushri ho yāni nehar ke pāni se use seenchte hoñ us mein ushr haiñ (paidawar ka daswa hissa) aur jis zameen ko sairāb karne ke liye jānwar par pāni lād kar lāte haiñ us mein nisf ushr (yāni paidawar ka beeswa hissa) **Mas’ala:** Jo khet bārish ya nehar nāle ke pāni se sairāb kiya jāye us mein ushr yāni

paidawar ka daswa hissa wājib hai aur jis khet ki ābpāshi charse ya dol se ho us mein nisf ushr paidawar ka beeswa hissa wājib hai aur agar khet kuchh dinoñ meenh (bārish) mein pāni se sairāb kiya jāta hai aur kuchh dinoñ ke dol ya charse se to agar zyada meenh ke pāni se kām liya jāta hai aur kabhi kabhi dol charse se to ushr wājib hai warna nisf ushr **Mas'ala:** Zameen jo kheti ke liye naqdi par di jāti hai uska ushr kāsht kār par hai **Mas'ala:** Ushri zameen batāi par di to ushr donoñ par hai aur agar kharāji zameen batāi par di to kharāj mālīk par hai

ZAMEEN KI QISMEIN

1) Ushri 2) Kharāji 3) Na ushri na kharāji Kharāji zameen mein kharāj dena wājib hai aur ushri zameen aur us zameen mein jo na ushri ho na kharāji in donoñ qismoñ mein ushr dena wājib hai, ushri zameen wo hai jis mein ushr dena wājib hota hai yāni paidawar ka daswa hissa aur kharāji zameen wo hai jis mein kharāj dena wājib hota hai yāni itna dena wājib hota hai jo badshahe islām ne muqarrar kiya chāhe paidawar se muqarrar kiya maslan chauthai ya tihāi ya naqad muqarrar kiya jaise das ya bees rupya beegha ya kuchh aur jaisa ke Hazrat Umar radiallahu ta'ala ānhu ne muqarrar kiya tha **Mas'ala:** Agar mālūm ho ke saltanate islamiya mein itna kharāj muqarrar tha wahi de jabki ye us miqdār se

zyada na ho jo Hazrat Umar radiallahu ta'ala ànhu se manqool hai aur jahāñ manqool nahiñ wahi nisf paidawar se zyada na ho aur ye bhi shart hai ke zameen utna dene ki tāqat bhi rakhti ho

Mas'ala: Agar màloom na ho ke saltanate islām mein kya muqarrar tha to jo Hazrat Umar ka muqarrar kiya hua hai wo deīñ aur agar Hazrat Umar ka muqarrar kiya hua bhi màloom na ho to nisf deīñ **Mas'ala:** Jahan islāmi saltanat na ho wahañ ke log bataure khud fuqra waghaira jo masārife kharāj haiñ un par kharch kareīñ **Mas'ala:** Hindustan mein musalmanoñ ki zameenein kharāji na samjhi jayeñgi jab tak kisi khās zameen ke liye kharāji hona daleele sharai se sābit na ho jāye (Bahāre Shariat)

KIN CHEEZON MEIN USHR WĀJIB HAI?

Mas'ala: Ushr wājib hone ke liye āqil bāligh hona shart nahiñ, majnoon aur nabaligh ki zameen mein jo kuchh paida hua us mein bhi ushr wājib hai **Mas'ala:** Jis par ushr wājib hua wo mar gaya aur paidawar maujood hai to is mein se ushr liya jayega **Mas'ala:** Ushr mein sāl guzarna bhi shart nahiñ balki agar sāl mein chand bār ek khet mein zara'at (kheti) hui to har bār ushr wājib hai **Mas'ala:** Ushr mein nisāb bhi shart nahiñ ek sa'a (yāni 4 kilo 90 gram) bhi paidawar ho to ushr (daswa hissa) wājib hai

Mas'ala: Ushri zameen ya pahād ya jungle mein shehad hua to us mein ushr wājib hai yunhi pahād aur jungle ke phaloñ mein bhi ushr wājib hai ba sharte ke badshahe islām ne harbiyoñ aur dakoo'o aur bāghiyoñ se in sab ki hifazat ki ho warna kuchh nahiñ **Mas'ala:** Gehu, jau, jawār, dhān aur har qism ke ghalles aur alsis, kusoom, akhrot, bādām aur har qism ke mewe, rue, phool, ganna, kharbooza, tarbooz, kheera, kakdi, baigan aur har qism ki tarkāri sab mein ushr wājib hai thodi paida ho ya zyada

Mas'ala: Makān ya maqbara mein jo paidawar ho us mein na ushr hai na kharāj

ZAMEEN KI USHRI AUR KHARĀJI HONE KI SOORATEIÑ

Mas'ala: Musalman ne apne ghar ko bāgh bana liya agar is mein ushri pāni deta hai to ushri hai aur kharāji pāni deta hai to kharāji hai aur donoñ qism ke pāni deta hai jab bhi ushri hai aur zimmi (ghair muslim jo islami saltanat mein rahe aur jizya yāni tax ada kare, us) ne apne ghar ko bāgh bana liya to mutlaqan kharāj lenge, āsmān aur kuñwe aur chashma aur dariya ka pāni ushra pāni hai aur jo nehar ajmiyoñ ne khodi uska pāni kharāji pāni hai, kāfiroñ ne kuñwa khoda tha aur ab musalmanoñ ke qabze mein ā gaya ya kharāji zameen mein khoda gaya wo bhi kharāji hai **Mas'ala:** Zameen ke ushri hone ki bahut si soorateiñ haiñ maslan musalmanoñ ne fateh kiya aur zameen mujahideen par taqseem ho gai ya wahan ke log khud ba khud musalman ho gaye, jung ki naubat na āi ya ushri zameen ke qareeb parati zameen thi use kāsht mein lāya ya us khet ko ushri pāni se sairāb kiya ye sab soorateiñ zameen ke ushri hone ki haiñ aur, aur soorateiñ haiñ jo badi kitaboñ mein mazkoor haiñ **Mas'ala:** Zameen ke kharāji hone ki bhi bahut si soorate haiñ maslan musalmanoñ ne

fateh karke wahi wāloñ ko ahsān ke taur par de di ya dusre kāfiroñ ko de di ya mulk suleh ke taur par fateh hua ya zimmi ne musalmanoñ se ushri zameen khareed li ya zameen ko kharāji pāni se sairāb kiya to in sab sooratoñ meñ zameen kharāji hai aur iske ilawa bhi bahut soorate haiñ **Mas'ala:** Kharāji zameen agarche ushri pāni se sairāb ki jāye kharāji hi rahegi **Mas'ala:** Aur wo zameen jo na kharāji ho na ushri uski misāl ye hai ke musalmanoñ ne fateh karke apne liye qiyamat tak ke liye bāqi rakhi ya zameen ke mālik mar gaye aur zameen baitul māl ki milk ho gai in sooratoñ meñ zameen na ushri hai na kharāji

GOVERNMENT KO DENE SE KHARĀJ ADA NAHIÑ HOTA, KHARĀJ KAHAN KAHAN KHARCH KIYA JĀYE?

Mas'ala: Government ko jo māl guzāri di jāti hai usse kharāje sharai nahiñ ada hota balki wo mālik ke zimme hai uska ada karna zaroori hai aur kharāj ka masraf sirf lashkare islām hi nahiñ balki tamam masāleh āmma muslemeen haiñ jin meñ tameere masjid wa kharche masjid, wazeefa imām wa muazzin wa tankhwāh mudarreseen ilme deen wa khabargeeri talaba ilme deen wa khidmat Ulamaye ahle sunnat hāmiyane deen jo wa'az kehte aur ilme deen ki taleem karte aur fatawe ke kām meñ mashgool rehte hoñ dakhil haiñ aur pul aur sarāye banane meñ bhi sarf kiya ja sakta hai (Fatāwa)

ZAKĀT KIN LOGOÑ KO DI JĀYE?

Mas'ala: *Zakāt ke masārif sāt haiñ*

- 1) Faqeer
- 2) Miskeen
- 3) Āmil
- 4) Raqāb
- 5) Ghārim

6) Fi Sabeelillah

7)Ibnussabeel

MISKEEN KAUN HAI AUR FAQEER KIS KO KEHTE HAIÑ?

Mas'ala: Faqeer wo ādmi hai jiske pās kuchh ho magar na itna ke nisāb ko pahuñch jāye ya nisāb ke barābar ho to iski hājate asliya mein mustaghraq (dooba hua) ho (jaise rehne ka makān, pehanne ke kapde, khidmat ke laundi ghulām, peshe ke auzār waghaira jo zarurat ki cheezein haiñ chāhe kitni hi qeemti hoñ ya itne ka qarzdār ho ke qarz nikalne ke bād jo bache wo nisāb ke barābar na ho ye cheezein agar hoñ aur nisāb se zyada ki māliyat mein hoñ jab bhi faqeer hai)

Mas'ala: Miskeen wo hai jis ke pās kuchh na ho yahañ tak ke khane aur badan chhupāne ke liye iska mohtāj hai ke logoñ se sawāl kare

Mas'ala: Miskeen ko sawāl halāl hai aur faqeer ko sawāl najāiz hai isliye ke jiske pās khane aur badan chhupane ko ho use baghair zarurat wa majboori ke sawāl harām hai **Mas'ala:** Āmil wo hai jise badshahe islām ne zakāt wa ushr wasool karne ke liye muqarrar kiya ho use kām ke lihāz se itna diya jāye ke usko aur uske madadgaroñ ko mutawassit taur par kāfi ho magar itna na diya jāye ke jo wasool kar lāya hai uske ādhe se zyada ho jāye **Mas'ala:** Raqāb se murād makātib ghulām ko dena ke is māle zakāt se badal kitābat de kar apni gardan chhudaye **Mas'ala:** Ghārim se murād madyoon (qarzdār) hai yāni us par itna qarza ho ke use nikālne ke bād nisāb bāqi na rahe **Mas'ala:** Fi sabeelillah yāni rāhe khuda mein kharch karna iski kai sooratein haiñ:

- 1) Jaise koi jihād mein jāna chahta hai aur sāman uske pās nahiñ to zakāt ka māl de sakta hai agarche wo kama sakta ho
- 2) Ya koi hajj ko jāna chahta hai aur uske pās māl nahiñ usko zakāt de sakte haiñ magar use hajj ke liye sawāl karna jāiz nahiñ

Mas'ala: Ya tālibe ilm jo ilme deen padhta hai use bhi zakāt de sakte haiñ balki ye tālibe ilm sawāl kar ke bhi māle zakāt le sakta hai jab ke usne apne āp ko isi kām ke liye fārigh kar rakha ho agarche kama sakta ho yuñhi har nek kām mein zakāt kharch karna fi sabeelillah hai jab ke bataur tamleek (mālik bana dena) ho, baghair tamleek zakāt ada nahiñ ho sakti

Mas'ala: Bahut log zakāt ka māl islāmi madarsoñ mein bhej dete haiñ unko chahiye ke mutawalli madarsa ko bata dein ke ye zakāt hai tāki mutawalli usko alag rakhe aur dusre māl mein na milaye aur ghareeb talaba par kharch kare kisi ki ujrat mein na de warna zakāt ada na hogi **Mas'ala:** Ibnussabeel yāni musafir jiske pās māl na raha wo zakāt le sakta hai agarche ghar par māl maujood ho magar itna hi le jisse zarurat poori ho jāye zyada ki ijazat nahiñ

Mas'ala: Zakāt ada karne mein ye zaroori hai ke jise dein use mālik bana dein ibāhat (ijazat) kāfi nahiñ lihāza zakāt ka māl masjid mein lagana ya usse mayyit ko kafan dena ya mayyit ka qarz ada karna ya ghulām āzād karna, pul, sara, saqqa (pāni pilane wāla) ya sadak banwa dena, nehar ya kuñwa khudwa dena in cheezoñ mein kharch karna ya kitāb waghaira koi cheez khareed kar waqf kar dena kāfi nahiñ isse zakāt ada na hogi jab tak kisi faqeer ko mālik na bana dein albatta faqeer zakāt ke māl ka mālik ho jāne ke bād khud apni taraf se in kāmōñ mein kharch kare to kar sakta hai **Mas'ala:** Apni asal (yāni māñ bāp, dāda dādi, nāna nāni waghaira jinki aulād mein ye hai) aur apni aulād (yāni beta beti, potah poti, nawasa nawasi waghairahum) ko zakāt nahiñ de sakta yuñhi sadqa-e-fitr wa nazre sharai wa kaffara bhi inhein nahiñ de sakta raha sadaqa-e-nafl to wo de sakta hai balki behtar hai **Mas'ala:** Bahu, damād aur sauteli māñ ya sautele bāp ya beewi ki aulād ya shauhar ki aulād ko zakāt de sakta hai aur rishtedaroñ mein jiska nafqa uske zimme wājib hai use zakāt de sakta hai jab ke nafqa mein mehsoob (hisāb) na kare **Mas'ala:**

Aurat shauhar ko aur shauhar aurat ko zakāt nahiñ de sakta albatta talāq dene ke bād jab ke iddat पूरी ho chuki ho to bāde iddat khatm hone ke de sakta hai **Mas'ala:** Ghani ki biwi ko zakāt de sakte hain jabki nisāb ki mālik na ho yun hi ghani ke bāp ko de sakte haiñ jabki faqeer haiñ **Mas'ala:** Ghani mard ke nabaligh bachhe ko zakāt nahiñ de sakte aur ghani ki bāligh aulād ko de sakte haiñ jab ye faqeer hoñ **Mas'ala:** Jo shakhs hājate asliya ke ilawa nisāb ka mālik ho usko zakāt dena jāiz nahiñ yāni hājate asliya ke samān ke ilawa itna māl ho ke iski qeemat 200 dirham ho chahe khud us māl par zakāt wājib na ho maslan 6 tola sona jab 200 dirham ki qeemat ka ho to jis ke pās ye hai agarche us par zakāt wājib nahiñ ke sone ka nisāb 7.5 tola hai magar us shakhs ko zakāt nahiñ de sakte ya maslan jiske pās 20 gāyeiñ haiñ jinki qeemat 200 dirham hai to usko zakāt nahiñ de sakte agarche 20 gāye par zakāt wājib nahiñ

Mas'ala: Makān, samāne khandāri, pehanne ke kapde, khādim, sawāri ka jānwar, hathiyār, ahle ilm ke liye kitabeiñ jo uske kām mein hoñ ye sab hājate asliya se haiñ **Mas'ala:** Sahi tandurust ko zakāt de sakte haiñ agarche kamane par qudrat rakhta ho magar sawāl karna use jāiz nahiñ **Mas'ala:** Moti, heera waghaira jawāhir jiske pās hoñ aur tijārat ke liye na hoñ to unki zakāt wājib nahiñ magar jab nisāb ki qeemat ke hoñ to zakāt le nahiñ sakta **Mas'ala:** Bani hāshim ko zakāt nahiñ de sakte, bani hāshim se yahañ murād Hazrat Ali wa Hazrat Jāfar wa Aqeel wa Hazrat Abbas wa Hāris ibne muttaliib ki aulāde haiñ **Mas'ala:** Māñ hāshmi balki sayyadani ho aur bāp hāshmi na ho to hāshmi nahiñ isliye ke shara'a mein nasab bāp se hai lihāza aise shakhs ko zakāt de sakte haiñ jab ke na dene ki koi aur wajah na ho **Mas'ala:** Sadqa-e-nafl aur waqf ki āmdani bani hāshim ko de sakte haiñ **Mas'ala:** Zimmi kāfir ko na zakāt de sakte haiñ na koi sadqa wājiba (jaise nazar, kaffara, sadqa-e-fitr) aur harbi ko kisi qism ka sadqa dena jāiz nahiñ na wājiba na nafl agarche wo harbi darul islām

mein badshahe islām se amān le kar āya ho Hindustan agarche darul islām hai magar yahañ ke kuffar zimmi nahiñ inheñ sadqāte nafal maslan hadya waghaira dena bhi najāiz hai **Mas’ala:** Jin logoñ ki nisbat bayān kiya gaya hai ke inheñ zakāt de sakte haiñ in sab ka faqeer hona shart siwa Aamil ke uska faqeer hona shart nahiñ aur musafir agarche ghani ho hālate safar mein jab ke māl na ho to wo bhi faqeer ke hukm mein hai bāqi kisi ko jo faqeer na ho zakāt nahiñ de sakte

ZAKĀT MEIÑ KIS KO MUQADDAM KAREIÑ?

Mas’ala: Zakāt waghaira sadaqāt mein afzal ye hai ke pehle apne bhaiyon behno ko de phir unki aulād ko phir chacha aur phophiyon ko phir unki aulād ko phir mamoo aur khāla ko phir unki aulād ko phir apne gānv ya shehar ke rehne wālon ko, hadees mein hai ke Allah ta’ala us shakhs ke sadqe ko qabool nahiñ farmata jiske rishtedar uske sulook karne ke mohtāj hon aur ye ghairoñ ko de **Mas’ala:** Badmazhab ko zakāt dena jāiz nahiñ aur isi tarah murtadeen ko bhi dene se ada na hogi jo zabān se to islām ka dāwa karte haiñ lekin Khuda wa Rasool ki shān ghatāte ya kisi aur zaroori deeni ka inkār karte haiñ

SAWĀL KIS KO HALĀL HAI?

Mas’ala: Jis ke pās āj khane ko hai ya tandrust hai ke kama sakta hai use khane ke liye sawāl halāl nahiñ aur be māñge koī khud de de to lena jāiz hai aur khane ko uske pās hai magar kapda nahiñ to kapde ke liye sawāl kar sakta hai yuñhi agar jihād ya talabe ilme deen mein laga hai to agarche sahi tandurust kamane lāiq ho use sawāl ki ijazat hai, jiske sawāl jāiz nahiñ uske sawāl par dena bhi najāiz dene wāla bhi gunahgār

BHEEK MĀNGNE KI BURĀI

Mas'ala: Bheek māgna bahut zillat ki bāt hai baghair zarurat sawāl na kare hadeesoñ se sābit hai ke be zarurat sawāl karna harām hai ke sawāl karne wāla harām khata hai, Rasoolullah ﷺ ne farmaya jo sawāl se bachna chahega Allah ta'ala use bachayega aur jo ghani banna chahega Allah ta'ala use ghani kar dega aur jo sabr karna chahega Allah ta'ala use sabr dega, aur farmaya jo banda sawāl ka darwāza kholega Allah ta'ala us par mohtāji ka darwāza kholega, aur farmaya jo sawāl kare aur uske pās itna hai jo use be parwah kare to wo āag ki zyadati chahta hai logoñ ne arz kiya wo kitna hai jiske hote sawāl jāiz nahiñ farmaya subah wa shām ka khana

SADQA-E-FITR KA BAYĀN

Rasoolullah ﷺ ne farmaya banda ka roza āsmān wa zameen ke beech mein ruka rehta hai jab tak sadqa-e-fitr ada na kare

Mas'ala: Sadqa-e-fitr wājib hai umar bhar iska waqt hai yāni agar ada na kiya ho to ab ada kar de, ada na karne se sāqit na hoga na ab ada karna qaza hai balki ab bhi ada hi hai agar che sunnat eid ki namaz se pehle ada kar dena hai **Mas'ala:** Eid ke dīn subah sādiq shuru hote hi sadqa-e-fitr wājib ho jāta hai lihāza jo shakhs subah sādiq se pehle mar gaya ya faqeer ho gaya to us par sadqa-e-fitr wājib na hua **Mas'ala:** Subah sādiq shuru hone ke bād jo bachha paida hua ya jo kāfir musalman hua ya faqeer ghani hua us par sadqa-e-fitr wājib na hua **Mas'ala:** Jo subah sādiq shuru hone ke bād mara uska sadqa fitr wājib hai **Mas'ala:** Sadqa-e-fitr har musalman azād mālike nisāb par (jiska nisāb hājate asliya ke ilawa ho) wājib hai is mein āqil bāligh aur māle nāmi hone ki shart nahiñ yāni māl par sāl guzarna shart nahiñ

SADQA-E-FITR KISKA KIS PAR WĀJIB HAI?

Mas'ala: Mard mālike nisāb par apni taraf se aur apne chhote bachhe ki taraf se sadqa-e-fitr wājib hai jab ke bachha khud nisāb ka

mālik na ho aur agar bachha nisāb ka mālik hai to uska sadqa-e-fitr usi ke māl se diya jāye aur majnoon aulād agarche bāligh ho jab ke ghani na ho to uska sadqa-e-fitr uske bāp par wājib hai aur ghani ho to khud uske māl se diya jāye **Mas'ala:** Sadqa e- fitr wājib hone ke liye roza rakhna shart nahiñ agar kisi uzr, safar, marz, budhape ki wajah se ya māz'Allah bila uzr roza na rakha jab bhi wājib hai **Mas'ala:** Bāp na ho to dāda bāp ki jagah hai yāni apne faqeer wa yateem potey poti ki taraf se us par sadqa-e-fitr dena wajib hai **Mas'ala:** Apni aurat aur āqil bāligh aulād ka sadqa-e-fitr uske zimme nahiñ agarche ye apāhij hoñ agarche unka nafqa uske zimme ho

SADQA-E-FITR KI MIQDĀR

Sadqa-e-fitr ki miqdār ye hai gehu ya uska ātā ya sattu ādha sa'a (2 kilo 45 gram) khajoor ya munaqqa ya jau ya uska ātā ya sattu ek sa'a (4 kilo 90 gram) **Mas'ala:** Gehu aur jau dene se unka ātta dena afzal hai aur usse afzal ye ke qeemat de chāhe gehu ki qeemat de ya jau ki ya khajoor ki magar girāni (mehngāi) mein khud in cheezoñ ka dena qeemat dene se afzal hai aur agar kharab gehu ya jau ki qeemat di to achhe ki qeemat se jo kami pade wo poori kare

SA'A KA WAZAN

Āla darje ki tehqeeq aur aehtiyāt ye hai ke sa'a ka wazan 351 rupya bhar hai aur nisf sa'a ka wazan 175 rupaya athanni (50 paise) bhar upar hai yāni assi bhar ke numbari ser se (jo āj kal hindustan ke aksar bade sheharoñ mein rāij hai) ek sa'a chār ser sawa chhe chhatānk ka hota hai aur ādha sa'a do ser sawa teen chhatānk ka hota hai, āsani aur zyada aehtiyāt is mein haiñ ke gehu sawa do ser numbari aur jo sādhe chār ser numbari ek ek shakhs ki taraf se dein (yāni ek sa'a 4 kilo 90 gram aur ādha sa'a 2 kilo 45 gram)

SADQA E FITR KISKO DEIÑ?

Mas'ala: Sadqa-e-fitr ke masārif wahi haiñ jo zakāt ke haiñ yāni jin ko zakāt de sakte haiñ unheñ fitra bhi de sakte haiñ siwa āmil ke, ke uske liye zakāt hai fitra nahiñ

CHAPTER 5: QURBANI KA BAYĀN

QURBANI KI TAREEF

Qurbani ye ek māli ibādat hai jo ghani par wājib hai, khās jānwar ko khās din mein Allah ta'ala ke liye sawāb ki niyyat se zibah karna qurbani hai musalman, muqem, mālike nisāb, āzād par wājib hai

QURBANI KIS PAR WĀJIB HAI?

Mas'ala: Jis tarah qurbani mard par wājib hai usi tarah aurat par bhi wājib hai, musafir par qurbani wājib nahiñ lekin agar nafl ke taur par kare to kar sakta hai sawāb payega **Mas'ala:** Mālike nisāb se murād itna māl hona hai jitna māl hone se sadqa-e-fitr wājib hota hai yāni hājate asliya ke ilawa 200 dirham (52.5 tola chāñdi) ya 20 deenar (7.5 tola sona) ka mālik ho **Mas'ala:** Jo shakhs 200 dirham ya 20 deenar ka mālik ho ya hājat ke siwa kisi aisi cheez ka mālik ho jiski qeemat 200 dirham ho to wo ghani hai us par qurbani wājib hai

QURBANI KA WAQT

Daswi Zilhijja ki subah sādīq se bārahwi ke ghuroobe aftāb tak hai yāni teen din aur do rāteiñ lekin daswi shab meiñ afzal hai phir gyārahwi phir bārahwi **Mas’ala:** Shehar meiñ qurbani ki jāye to shart ye hai ke namaze eid ke bād ho aur dehāt meiñ chooñki namaze eid nahiñ isliye subah sādīq se ho sakti hai **Mas’ala:** Qurbani ke waqt meiñ qurbani hi karni lazim hai itni qeemat ya itni qeemat ka jānwar sadqa karne se wajib ada na hoga **Mas’ala:** Qurbani ke din guzar jāne ke bād qurbani faut ho gai ab nahiñ ho sakti lihāza agar koi jānwar qurbani ke liye khareed rakha hai to usko sadqa kare warna ek bakri ki qeemat sadqa kare

QURBANI MEIÑ SHIRKAT KE MASĀIL

Mas’ala: Jab qurbani ki sharteiñ pāi jāyeiñ (jinka upar bayān hua) to ek bakri ya bhed ka zibah karna ya ooñt, gāye, bhaiñs ka sātwa hissa wājib hai isse kam nahiñ ho sakta yahañ tak ke agar kisi shareek ka hissa sātweiñ se kam hai to kisi ki qurbani sahi na hogi hān sāt se kam shareek hoñ aur hisse bhi kam wa besh hoñ lekin kisi ka hissa sātweiñ se kam na ho to jāiz hai **Mas’ala:** Qurbani ke sab shareekoñ ki niyyat taqarrub (yāni sawāb pāna) hona chahiye khāli gosht hāsil karna na ho lihāza aqeeqa karne wāla shareek ho sakta hai (ke aqeeqa bhi taqarrub ki ek soorat hai)

QURBANI KA TAREEQA

Qurbani ke jānwar ko zibah se pehle chāra pāni de deiñ pehle se chhuri tez kar leiñ lekin jānwar ke sāmne nahiñ, jānwar ko bāyeiñ pehlu par is tarah litayeñ ke qibla ki taraf uska muñh ho aur zibah karne wāla apna dahina pāñv uske pehlu par rakh kar tez chhuri se jald zibah kar de aur zibah se pehle ye dua padh le:

وَجْهَتْ وَجْهِي لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ. قُلْ إِن صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ. اللَّهُمَّ لَكَ وَمِنْكَ بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُ أَكْبَرُ

Dua Khatm karte hi chhuri chala de, qurbani apni taraf se ho to zibah ke bād ye dua padhe

اللَّهُمَّ تَقَبَّلْ مِنِّي كَمَا تَقَبَّلْتَ مِنْ حَبِيبِكَ مُحَمَّدٍ وَخَلِيلِكَ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ

Zibah meiñ chāroñ rageiñ kāteiñ ya kam se kam teen isse zyada na kāteiñ ke chhuri muhare tak pahuñch jāye ke ye be wajah ki takleef hai, thanda hone par pāñv kāte khāl utāre agar doosri ki taraf se zibah kiya hai to منی ki jagah من fulan kahe (yāni uska nām le) aur agar mushtarak jānwar ho jaise gāye, ooñt, bhaiñs to fulan ki jagah sab shareekoñ ke nām le **Mas'ala:** Agar dusre se zibah karaye to behtar hai ke khud bhi hāzir rahe

GOSHT AUR KHĀL KE MASĀIL

Agar jānwar mushtarak hai to gosht taul kar taqseem kiye jāyeiñ atkal se na bātey (taqseem kare) ke agar kisi ko zyada pahuñch gaya to dusre ke muāf karne se bhi jāiz na hoga ke haqqe shará'a hai phir apne hisse ke teen hisse kar ke ek hissa faqeeroñ ko de deiñ aur ek hissa dostoñ aur azeezoñ ko deiñ aur ek hissa apne ghar wāloñ ke liye rakheiñ khud bhi khayeiñ bāl bachhoñ ko bhi khilayeñ agar ghar wāle zyada hoñ to kul ghar ke sarf meiñ la sakta hai aur kul sadqa bhi kar sakta hai agarche ek hissa apne liye behtar hai **Mas'ala:** Agar mayyit ki taraf se qurbani ki to iske gosht ka bhi Yahi hukm hai albatta agar mayyit ne kaha tha ke meri tarat se qurbani kar dena to is soorat meiñ kul gosht sadqa kar de

Mas'ala: Qurbani agar mayyit ki hai to uska gosht khud na kha sakta hai na ghani ko khila sakta hai balki usko sadqa kar dena wājib hai **Mas'ala:** Qurbani karne wāla eid-ul-azha ke din sab se pehle qurbani ka gosht khaye ye mustahab hai Mas'ala: Qurbani ka gosht kāfir ko na deiñ (ke yahañ ke kuffār harbi haiñ) **Mas'ala:** Chamda, jhola, rassi, hār sab sadqa kar de, chamde ko khud apne kām meiñ bhi la sakta hai maslan dol, ja-namaz, bichhauna waghaira bana sakta hai lekin bech kar qeemat apne kām meiñ lāna jāiz nahiñ agar bech diya to us qeemat ko sadqa kar dena wājib hai **Mas'ala:** Āj kal aksar log khāl deeni madarse meiñ diya karte haiñ ye jāiz hai, agar

madarsa mein dene ki niyyat se khāl bech kar qeemat madarsa mein de dein to ye bhi jāiz hai **Mas'ala:** Qurbani ka gosht ya chamda qassāb ya zibah karne wāle ko mazdoori mein nahiñ de sakta hān agar dostoñ ki tarah hadiya ke taur par hissa diya to de sakta hai jab ke use ujrat mein shumār na kare **Mas'ala:** Bāz jagah qurbani ka chamda masjid ke imām ko dete haiñ agar tankhwāh mein na diya jāye balki bataur madad ke dein to harj nahiñ

KIN JĀNWAROÑ KI QURBANI HO SAKTI HAI?

Ooñt, gāye, bhainś, bakri, bhed, nar mādah, khassi, ghair khassi sab ki qurbani ho sakti hai **Mas'ala:** Wehshi jānwar jaise hiran, neelgāye, bārahsingha waghaira ki qurbani nahiñ ho sakti

Mas'ala: Dumba bhed hi mein shāmil hai **Mas'ala:** Ooñt pāñch sāl, gāye bhainś do sāl, bhed bakri ek sāl ki ho ya zyada ki isse kam ki najāiz hai hān agar dumba ya bhed ka chhe māl ka bachha itna bada ho ke door se dekhne mein sāl bhar ka lagta ho to uski qurbani jāiz hai

QURBANI KE JĀNWAROÑ KI UMR

Mas'ala: Qurbani ka jānwar mota tāza aur achha hona chahiye aebi na hona chahiye agar thoda sa aeb ho to qurbani ho jāyegi magar makrooh hogi aur agar zyada aeb hai to hogi hi nahiñ

QURBANI KA JĀNWAR KAISA HONA CHAHIYE?

Mas’ala: Munda jiske paidaishi seeñg na ho jāiz hai albatta agar seeñg the aur toot gaye aur meñg (gooda) tak toot gaye to jāiz nahiñ isse kam toota to jāiz hai **Mas’ala:** Andha, langda, kāna, behad dubla, kān kata, dum kata, be dāñt ka, than kata, than sookha, nāk kata, paidaishi be kān ka, beemar, khunsa (jiske donoñ nishaniyañ hoñ), jallāla (jo sirf ghaleez khata ho) in sab ki qurbani jāiz nahiñ **Mas’ala:** Beemari agar khafeef hai aur langdapan halka hai ke chal phir leta hai qurbān gāh tak ja sakta hai ya nāk, kān, dum tihāi se zyada nahiñ kate to jāiz hai

Mas’ala: Qurbani karte waqt jānwar uchhla kooda aur usse aebi ho gaya to harj nahiñ **Mas’ala:** Qurbani ki aur pet mein zinda bachha hai to use bhi zibah kar deiñ aur kām mein la sakta hai aur mara hua ho to use phenk deiñ

Mas’ala: Khareedne ke bād qurbani se pehle jānwar ne bachha de diya to use bhi zibah kar dāle aur agar bech diya to uski qeemat ko sadqa kare aur agar ayyāme qurbani mein zibah na kiya to zinda sadqa kar de Fāida: Humare Āqa wa Maula Hazrat Ahmade Mujtaba Muhamamd Mustafa ﷺ ke karam ameem ko dekho ke khud is ummate marhooma ki taraf se qurbani ki aur is mauqe par bhi ummat ka khayāl farmaya lihāza jis

musalman se ho sake wo Huzoor ﷺ ke nām ki qurbani kare to kaisi khushnaseebi hai

AQEEQA

AQEEQA KI TAREEF

Bachha paida hone ke shukriya mein jo jānwar zibah kiya jāta hai usko aqeeqa kehte haiñ

AQEEQA KAB KARNA CHAHIYE?

Mas'ala: Aqeeqa mustahab hai iske liye sātwa din behtar hai agar sātwein din na kar sakein to jab muyassar ho kare sunnat ada ho jāyegi **Mas'ala:** Ladke ke liye do bakre aur ladki ke liye ek bakri zibah ki jāye yāni ladke mein nar (male) jānwar aur ladki mein mādah (female) munasib hai uske bar aks (ulta, opposite) mein bhi harj nahiñ balki agar do na ho sake to ladke mein sirf ek bakri mein bhi harj nahiñ **Mas'ala:** Agar gāye bhaiñs zibah kare to ladke ke liye do hissa aur ladki ke liye ek hissa kāfi hai **Mas'ala:** Qurbani mein aqeeqa ki shirkat ho sakti hai aqeeqa ke jānwar ke liye bhi wo hi shartein haiñ jo qurbani ke jānwar ke liye haiñ

AQEEQA KA GOSHT KYA KIYA JĀYE?

Mas'ala: Aqeeqa ka gosht faqeeron aur azeezon aur doston ko kachcha taqseem kar diya jāye ya paka kar diya jāye ya bataure ziyāfat wa dāwat khila diya jāye sab

soorateiñ jāiz haiñ **Mas'ala:** Nek fāli ke liye haddiyāñ na todeiñ to behtar hai aur todna bhi najāiz nahiñ, gosht ko jis tarah chaheiñ paka sakte haiñ magar meetha pakana bachhe ke akhlāq achhe hone ki fāl hai **Mas'ala:** Aqeeqa ka gosht māñ bāp dāda dādi waghaira sab kha sakte haiñ

Mas'ala: Aqeeqa ki khāl ka wahi hukm hai jo qurbani ki khāl ka hai ke apne kām meiñ lāyeiñ ya ghareeboñ ko de deiñ ya kisi aur nek kām masjid madarsa meiñ sarf kareiñ

Mas'ala: Aqeeqa ke jānwar ko zibah karte waqt ye dua padhi jāti hai **Aqeeqa Ki Dua:** (Ibni fulan ki jagah apne ladke ka nām le agar khud zibah kare aur agar dusra kare to ladke aur ladke ke bāp ka nām le)

دَمَهَا بِدَمِهَا وَلَحَمَهَا بِاللَّحْمِ وَعَظْمَهَا بِعَظْمِهَا وَجِلْدَهَا بِجِلْدِهَا وَشَعْرَهَا بِشَعْرِهَا. اللَّهُمَّ اجْعَلْهَا قِيْدًا لِّبَنِي مِنَ النَّارِ. بِسْمِ اللَّهِ أَكْبَرُ.

Agar ladki ho to yehi dua yoon padhe: اللَّهُمَّ هَذِهِ عَقِيْقَةُ بِنْتِي فَلَانَةَ (Fulañ ki Jagah name le)

دَمَهَا بِدَمِهَا وَلَحَمَهَا بِاللَّحْمِ وَعَظْمَهَا بِعَظْمِهَا وَجِلْدَهَا بِجِلْدِهَا وَشَعْرَهَا بِشَعْرِهَا. اللَّهُمَّ اجْعَلْهَا فِدَاءً لِّبِنْتِي مِنَ النَّارِ. بِسْمِ اللَّهِ أَكْبَرُ.

(apni ho aur Agar dusre ki ho to binte fulañ kahe) Ye dua yād na ho to baghair dua bhi faqat: بِسْمِ اللَّهِ، اللَّهُ أَكْبَرُ keh kar zibah kar de aqeeqa ho jayega

فَقَطُّ، وَاللَّهُ تَعَالَى أَعْلَمُ، وَعِلْمُهُ أَحْكَمُ وَأَتَمُّ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

QANOONE SHARIAT

Vol- 02

ROMAN URDU

**Shamsul Ulama Hazrat Allama Shamsuddeen
Ahmad Razvi Jonpuri Alaihir Rahma**

Published By:
Sadaqat Academy
Bareilly Shareef

CONTENT

CHAPTER 6: HAJJ KA BAYĀN	28
HAJJ KYA CHEEZ Hai?	28
HAJJ KI FAZEELAT AUR FARZIYAT.....	28
HAJJ KA WAQT AUR SHARTEIN	29
HAJJ KA WAQT	29
HĀJATE ASLIYA KYA CHEEZ HAI?	30
MEHRAM KAUN LOG HAIN?	31
HAJJ KA TAREEQA.....	32
MAKKA SHAREEF MEIN DAKHIL HO TO KYA PADHEIN?....	33
SAFA WA MARWA KI SAE	39
SAEE KI NIYAT	40
ĀTHWI TAREEKH MINA KI RAWANGI.....	41
NAWI TAREEKH ARAFĀT KI RAWANGI	41
WUQOOF ARAFA	42
DASWI SHAB MUZDALIFA KO RAWANGI	42
MASH'AROL HARĀM KA WUQOOF	43
DASWI TAREEKH KE AF'ĀL	44
RAMI KA TAREEQA	44
GYĀRHWI TAREEKH KE AF'ĀL.....	46
BĀRAHWI TAREEKH KE AF'ĀL.....	47
HAJJ MEIN YE BĀTEIN FARZ HAIN.....	49
HAJJ MEIN YE CHEEZEIN WĀJIB HAIN	49
HAJJ KI SUNNATEIN	51
UMRAH KA BAYĀN	52
UMRAH KA TAREEQA.....	53
QIRĀN AUR TAMATTO KA BAYĀN	53
QIRĀN KA TAREEQA.....	54

TAMATTO KA TAREEQA	56
WO BĀTEIÑ JO EHRĀM MEIÑ HARĀM HAIÑ	57
EHRĀM MEIÑ YE BĀTEIÑ MAKROOH HAIÑ	58
JURM AUR ISKE KAFFĀRE KA BAYĀN	59
KHUSHBOO AUR TEL LAGANA	60
SILE KAPDE PEHANNA.....	62
BĀL DOOR KARNA.....	64
NAKHOON KATARNA	64
BOSO KINĀR WAGHAIRA.....	65
JIMA'A.....	65
TAWĀF MEIÑ GHALATIYAN	66
SAEE MEIÑ GHALATIYAN	68
WUQOOF MEIÑ GHALATI	68
WUQOOF MUZDALIFA	68
RAMI KI GHALATIYAN	69
QURBANI AUR HALQ MEIÑ GHALATI	69
HARAM KE SHIKĀR KE MASĀIL	69
PĀNI KA JĀNWAR KIS KO KEHTE HAIÑ?	70
SHIKĀR KA KAFFARA	71
HARAM KE PED WAGHAIRA KĀTNA.....	73
HARAM KE PED KI MISWĀK JĀIZ NAHIÑ	74
JOO MĀRNE KA KAFFĀRA	74
BAGHAIR EHRĀM MEEQĀT SE GUZARNE KA KAFFARA	74
EHRĀM HOTE HUYE DUSRA EHRĀM BĀÑDHNA	75
MUHSAR KA BAYĀN.....	75
HAJJ FAUT HONE KA BAYĀN	77
HAJJE BADAL KA BAYĀN	78
HAJJ KI WASEEYAT	80

HADI KA BAYĀN	81
MADINA SHAREEF KI HĀZIRI.....	84
MADINA SHAREEF KI FAZEELAT	84
DARBĀRE AQDAS KI HAZIRI KE FAIDE AUR BARKATEIN AUR ZIYARAT NA KARNE KA NUQSAN	85
HĀZIRI KE ĀDĀB	86
AMBIYA ALAIHIMUSSALAM KI ZINDAGI	88
CHAPTER 7: NIKAH KA BAYĀN	97
KAB NIKAH KARNA FARZ WA WĀJIB HAI?	98
NIKAH KE GAWAH	101
NIKAH KA IZN AUR VAKĀLAT	102
MUHARRAMĀT KA BAYĀN	104
HURMATE MUSAHARAT	105
WO AURATEIN JO NIKAHAN JAMA NAHIN HO SAKTI	106
HURMATE MILK	107
HURMATE SHIRK	107
HĀMLA KE SATH NIKAH KA HUKM	109
MUTA'A WA NIKAH MOQAT KA HUKM	109
DUDH KE RISHTA KA BAYĀN	110
WALI KA BAYĀN	114
ASBA KAUN LOG HAIN?	114
WASI KI WILAYAT	115
MUTABANNA PARWARDAH KI WILAYAT	116
KIS KE NIKAH KE LIYE WALI SHART HAI?	117
KIS AURAT SE NIKAH BAGHAIR USKI IJAZAT KOI NAHIN KARA SAKTA?	118
KHAMOSHI YA HANSI YA RONA KAB IZN SAMJHA JAYEGA?	118
IZN KIS TARAH LIYA JĀYE?	118

KIS PAR WILAYATE AJBĀR HĀSIL HAI?	119
KUFOO KA BAYĀN	121
KifĀ'aT MEIÑ KITNI CHEEZON KA AITEBĀR HAI?	122
BADMAZHABON KE SATH NIKAH KA HUKM	122
MĀL MEIÑ KIFĀ'AT	123
KAUN SE PESHE WĀLE EK DUSRE KE KUFOO HAIÑ?	123
KUFĀT MEIÑ HUSN WA JAMĀL KA AITEBĀR NAHIÑ	124
MEHAR KA BAYĀN	124
KAM SE KAM MEHAR KITNA.....	124
KHALWATE SAHEEHA	127
KHALWATE FĀSIDA.....	128
KHALWATE SAHEEHA KE KUCHH AUR AHKĀM	129
NIKAHE FĀSID.....	130
NIKAHE FĀSID KA HUKM	130
MEHRE MISL	131
MEHRE MUSAMMA	132
AURAT KAB AZEEZON SE MILNE JA SAKTI HAI?.....	134
AURAT KE YAHAN BHEJ HUI CHEEZ KAB MEHAR MEIÑ SHUMĀR HOGI?	135
JAHEZ KA MĀLIK KAUN HAI?	136
IKHTELĀF KI SOORAT MEIÑ GHAR KA SĀMAN KIS KA QARĀR PAYEGA?	137
KĀFIR KA NIKAH	138
MURTAD KE NIKAH KA HUKM	139
BEEWIYON Ki BĀRI MUQARRAR KARNE KA BAYĀN	140
AURAT KA HAQ, SOHBAT AUR USKI MIYĀD	141
HUQOOQE ZAUJAIN	143
MIYAN BEEWI KE HAQ KA BAYĀN	143

MARD KA AURAT PAR HAQ	144
AURAT KA HAQ MARD PAR	145
SHĀDI KE RUSOOM	146
CHAPTER 8: TALĀQ KA BAYĀN	150
TALĀQ KI TAREEF	150
TALĀQ KI SOORATEIÑ, TALĀQEIÑ BĀIN RAJAI KI TAREEF	150
TALĀQ KI AQSĀM (QISM)	151
TALĀQ KAUN DE SAKTA HAI?	153
NASHE KI HĀLAT MEIÑ TALĀQ KA HUKM	153
MAZĀQ DILLAGI MEIÑ BHI TALĀQ WĀQEY HO JĀTI HAI.	153
GOOÑGE KI TALĀQ	154
GHUSSE KI TALĀQ KA HUKM.....	154
TALĀQE SAREEH	157
TALĀQ KI IZĀFAT KA BAYĀN	160
UNGLIYOÑ KE ISHĀRE SE TALĀQ KI SOORAT	161
GHAIR MADKHOOLA (JIS KE SATH SOHBAT NA KI GAYI) KI TALĀQ	162
KINĀYA TALĀQ	163
BĀ'IN KE BĀZ ALFĀZ YE HAIÑ.....	164
TALĀQ SUPURD KARNE KA BAYĀN	166
TALEEQ KA BAYĀN	170
KAB TALEEQ BĀTIL HO JĀTI HAI?	171
HUROOFE SHART	172
ISTISNA KA BAYĀN	173
TALĀQE MAREEZ KA BAYĀN	175
FĀRBIL TALĀQ KI TAREEF.....	176
RAJ'AT KA BAYĀN	179
RAJ'AT KA MASNOON TAREEQA	179

HALĀLA KE MASĀIL.....	181
EELA KA BAYĀN	182
EELA KI TAREEF.....	182
KHULA'A KA BAYĀN.....	188
KHULĀ'A KE AHKĀM	190
ZIHĀR KA BAYĀN	193
ZIHĀR KI TAREEF	193
ZIHĀR KE SAREEH ALFĀZ	194
ZIHĀR KA KAFFARA.....	195
LI'ĀN KA BAYĀN	198
LI'ĀN KA TAREEQA	198
LIĀN KI SHARTEIÑ	199
LI'ĀN KE SAREEH ALFĀZ	200
LI'ĀN KA HUKM	200
INNEEN (NAMARD) KA BAYĀN.....	201
INNEEN HONE KE ASBĀB	202
INNEEN KA HUKM	203
IDDAT KA BAYĀN	205
IDDAT KI TAREEF	205
ZĀNIYA KE NIKAH KI SOORATEIÑ	205
MUTĀRAKA KYA HAI?	207
MAUT KI IDDAT.....	207
HĀMILA KI IDDAT.....	207
SOG KA BAYĀN	208
SOG KI MUDDAT.....	208
SOG KE MĀNA (MEANING), SOG MEIÑ KIN CHEEZON KO CHHODNA CHAHIE?	209

SHAUHAR KE SIWA DUSRE AZEEZON KE SOG KI MUDDAT	210
GHAM MEIN KĀLA KAPDA PEHANNA	210
IDDAT MEIN NIKAH KE PAIGHAM KI SOORAT	211
IDDAT MEIN GHAR CHHODNE KI SOORAT	211
SUBOOTE NASAB KA BAYĀN.....	214
HAMAL KI MUDDAT	214
SHAUHAR KE SUKOOT SE BHI NASAB SĀBIT HOTA HAI... ..	215
BACHHE KI PARWARISH KA BAYĀN	216
MĀñ KO PARWARISH KI UJRAT MILNE KI SOORATEIN	218
BACHHE KI PARWARISH KA KHARCH KIS PAR HAI?.....	219
MĀ'N KE BĀD KIN LOGON KO PARWARISH KA HAQ HAI? ..	219
BACHHA KIS UMR TAK PARWARISH KARNE WĀLI AURAT KE PĀS RAKHA JĀYE?	221
BACHHE KO KIS CHEEZ KI TALEEM DI JĀYE?	222
NAFQA KA BAYĀN	224
KIN SOORATON MEIN AURAT NAFQA KI MUSTAHIQ HAI?	225
MUTLAQA BEHARHĀL NAFQA PAYEGI CHANHE MUDDAT KITNI HI TAWHEEL HO	226
WAFĀT KI IDDAT MEIN NAFQA NAHIN.....	227
NAFQA KISKI HAISIYAT KE MUWĀFIQ HOGA?	228
AURAT KAB BILA IJAZAT SHAUHAR KA MĀL KHARCH KAR SAKTI HAI?	230
AURAT KA JAMĀL SHAUHAR KA HAQ HAI	230
AURAT KO KIS TARAH KA MAKĀN DIYA JĀYE?	232
AURAT KE KAUN AZEEZ USKE YAHAN Ā SAKTE HAIN AUR WO KIS KE YAHAN JA SAKTI HAP?	233
KIN KIN RISHTEDARON KO KAB KAB KHARCH DENA HOGA?	234

MĀ'N DUDH PILANE KI UJRAT KAB LE SAKTI HAI?	235
BĀP WAGHAIRA KA NAFQA BETA BETI DONOÑ PAR HAI.	236
BĀP KI CHHOTI AULĀD KA NAFQA KAB WĀJIB HAI?	237
TĀLIBE ILM KA NAFQA KIS PAR HAI?.....	237
CHAPTER 9: KITABUL BUYOO	238
(Yāni khareedo farokht ka bayān)	238
KHAREED WA FAROKHT KI HIKMAT	238
HALĀL KAMĀI KASB WA TĪJĀRAT KI FAZEELAT.....	240
BAÈ KI TAREEF AUR ARKĀN	241
BAÈ TA'ĀTI	241
BAÈ KI SHARTEIÑ	242
JO CHEEZ MAUJOOD NAHIÑ USKI BAÈ NAHIÑ HO SAKTI	243
ZAMEEN KI GHĀS KISI KI MILK NAHIÑ	244
BAÈ KA HUKM	244
IJĀB WA QABOOL KA MATLAB.....	245
IJĀB WA QABOOL KE ALFĀZ KAISE HOÑ?	245
IJĀB WA QABOOL KI MAJLIS	247
IJĀB WA QABOOL TEHREERI.....	247
KHYĀRE (IKHTEYĀR) QABOOL.....	248
BAÈ KAB LĀZIM HO JĀTI HAI?.....	248
MABEEA (SAMĀN) WA SAMAN (QEEMAT) KI TAREEF AUR FARQ	249
MANQOOLĀT GHAI MAQBOOZA KI BAÈ NAJĀIZ HAI.....	251
SAMAN HĀL WA SAMAN MUAJJAL	251
JAHāñ MUKHTALIF SIKKE CHALTE HOÑ WAHĀñ KAUN SA MURĀD HOGA?.....	252
NĀP TOL AUR TAKHMEENA SE BAÈ KI SOORATEIÑ	253
NISF SA'A SE KAM MEIÑ SOOD NAHIÑ.....	254

JO MIQDĀR BATAI USSE KAM YA ZYADA NIKLI	255
KYA CHEEZ BAÈ MEIÑ TAB'AN DAKHIL HAI?	257
JO CHEEZ BAÈ MEIÑ TAB'AN DAKHIL HAI USKA HUKM ..	258
ZAMEEN KI BAÈ MEIÑ BĀQI REHNE WĀLI ASHYA BILA ZIKR DAKHIL HAIÑ?	260
DARAKHT MEIÑ LAGE HUYE PHALOÑ KE BECHNE KI SOORATEIÑ	261
BAÈ ISTISNA KIS SOORAT MEIÑ HO SAKTA HAI?	263
NĀP TAUL AUR PARAKHNE KI UJRAT KIS KE ZIMME HAI?	264
DALĀL KI UJRAT KISKE ZIMME HAI?	265
MABEEA (SĀMAN) WA SAMAN (QEEMAT) PAR QABZA KI SOORATEIÑ	266
BOTAL MEIÑ TEL DĀLNA qABZA HAI YA NAHIÑ?	267
JAB TAK MUSHTARI (KHARIDĀR) KA QABZA NA HO MUSHTARI KO NUQSĀN SE TALLUQ NAHIÑ	268
KHYĀRE (IKHTEYĀR) SHART	269
AQD SE PEHLE KE KHYĀR KA AITBĀR NAHIÑ	269
KHYĀR KI MUDDAT	270
MABEEA (SĀMAN) KE ĀIBI HONE KI SOORAT MEIÑ KHYĀR KA HUKM	271
KHYĀR KI SOORAT MEIÑ MABEEA (SĀMAN) SAMAN (QEEMAT) MEIÑ TASARRUF AUR KAUN KISKI MILK MEIÑ REHTA HAI	272
KAB KHYĀR BĀTIL HO JĀTA HAI?	275
KHYĀRE (IKHTEYĀR) RUYAT	279
KHYĀRE RUYAT KA RUYAT SE PEHLE ABTĀL NAHIÑ	279
KHYĀRE RUYAT KI MUDDAT	280
KAHAN KAHAN KHYĀRE RUYAT HOTA HAI?	280
KIN BĀTON SE KHYĀRE RUYAT JĀTA REHTA HAI?	281

MABEEA (SĀMAN) KA KITNA HISSA DEKH LENA RUYAT HAI?	284
KHYĀRE (IKHTEYĀR) ÀIB	286
KAISE KHYĀRE ÀIB KI WAJAH SE MABEEA (SĀMAN) WĀPAS HO SAKTI HAI?	286
BĀÈ PAR WĀJIB HAI KE ÀIB ZĀHIR KAR DE CHHIPANA GUNĀHE KABEERA HAI	287
KHYĀRE ÀIB KI SHARAIT	288
JĀNWAROÑ KE BĀZ UYOOB	288
CHAND WO UYOOB JIN KI WAJAH SE WĀPASI HO SAKTI HAI	289
GHABAN e FĀHISH MEIÑ RADD KE AHKĀM AUR GHABAN e FĀHISH o GHABAN YASEER KE MĀNA (MEANING)	295
BAÈ FĀSID KA BAYĀN	297
BAÈ BATIL o BAÈ FASID KI TAREEF AUR FARQ	297
MURDĀR KISKO KEHTE HAIÑ?	298
MA'ADOOM KI BAÈ	299
CHHIPI HUI CHEEZ KI BAÈ	299
PĀNI BECHNE KI SOOR ATEIÑ	300
SĀMAN KUCHH MAUJOD KUCHH MA'ADOOM TO BAÈ BĀTIL	300
ISHĀRA AUR NĀM DONOÑ HOÑ TO KIS KA AITEBĀR	300
DO CHEEZOÑ KO MABEEA (SĀMAN) MEIÑ JAMA KIYA UNMEIÑ EK QĀBILE BAÈ NAHIÑ	301
MASAJID WA MAQABIR MUBEEA SE MUSTASNA	302
INSĀN KE BĀL KI BAÈ	303
BAÈ BĀTIL KA HUKM	303
BAÈ MEIÑ SHART	303
SHART e FĀSID BAÈ KO FĀSID KAR DETI HAI	304

MACHHALI JO PĀNI MEIÑ HAI AUR SHIKĀR JO qABZe MEIÑ NAHIÑ USKI BAÈ.....	305
TĀLABOÑ KA THEKA MACHHLI MĀRNE KE LIYE JĀIZ NAHIÑ	308
BAÈ FĀSID KI CHAND DEEGAR SOORATEIÑ	308
CHARAGĀH Ka THEKA JĀIZ HAI	309
JITNE MEIÑ CHEEZ BECHI USKO USSE KAM DĀM MEIÑ KHAREEDNA.....	312
SĀMAN YA QEEMAT MAJHOOL HO TO BAÈ FASID.....	312
BAÈ FĀSID KA HUKM.....	313
KIN SOORATOÑ MEIÑ SĀMAN FĀSID FASKH NAHIÑ HO SAKTI?.....	314
BAÈ MAKROOH KA BAYĀN	316
BAÈ FĀSID WA MAKROOH KA FARQ.....	316
CONTROL KAB JĀIZ HAI?.....	318
BAÈ FUZOOL KA BAYĀN	318
FUZOOL KI TAREEF	318
MARHOON YA MUSTĀJIR KI BAÈ.....	320
IQĀLA KA BAYĀN.....	322
IQĀLA KI TAREEF:.....	322
IQĀLe KE SHARAIT.....	323
MURĀBiHA AUR TAULIYAH KA BAYĀN.....	326
MURĀBEiA WA TAULIYAH.....	326
MURABEHA WA TAULIYA KE SHARAIT.....	326
KAUN SE MASĀRIF KA RĀSUL MĀL PAR IZĀFA HOGA?	328
TAULIYA WA MURABEHA MEIÑ KHAYĀNAT	329
MĀLE SULAH KA MURĀBIHA NAHIÑ	330
MABEè (SĀMāN) WA SAMAN (QEEMAT) MEIÑ TASARRUF KA BAYĀN	331

MANQOOL KI BAÈ QABL QABZA NAHIÑ	331
MUSHTARI (KHARIDĀR) JAB TAK CHEEZ KO NĀP TAUL NA LE TASARRUF JĀIZ NAHIÑ.....	333
SAMAN (QEEMAT) MEIÑ QABZA KARNE SE PEHLE TASARRUF JĀIZ HAI	333
SAMAN (QEEMAT) GHĀIB WA HĀZIR KA FARQ WA HUKM	334
SAMAN BADALNE KI SOORATEIÑ	335
DEEGAR DATOON MEIÑ QABZe SE PEHLE TASARRUF KE AHKĀM	335
BAÈ SARF WA SALAM MEIÑ MA'AQOOD ALAIH KO BADALNA YA US MEIÑ TASARRUF JĀIZ NAHIÑ.....	336
SAMAN (QEEMAT) AUR MABEEA (SĀMAN) MEIÑ KAMI BESHI HO SAKTI HAI.....	337
QARZ KA BAYĀN	339
QARZ MEIÑ SHART KA KOI ASAR NAHIÑ	343
QARZ MEIÑ NAFà KI SHART SOOD HAI.....	343
QARZDĀR KI ZYADAT DĀWAT AUR TOHFe KA HUKM	344
QARZ MEIÑ KYA CHEEZ CHHEEN SAKTA HAI?	345
raHAN KA NAFa MURTAHIN KE LIYE SOOD HAI.....	345
KAUN SI ĀRIYAT QARZ HAI?	346
SOOD KA BAYĀN	346
SOOD KI TAREEF.....	346
QADR WA JINS KI TAREEF	347
SOOD KI QISMEIÑ	347
KIN CHEEZON MEIÑ SOOD ZYADATI NAHIÑ.....	349
MAQSOOD KA IKHTELĀF JINS KO MUKHTALIF KAR DETA HAI AGARCHE ASAL EK HO.....	350
GĀYE BHAIÑS EK JINS HAIÑ, BHED BAKRI EK JINS HAIÑ.....	351

AQDE FĀSID SE KĀFIR HARBI KA MĀL LIYA JA SAKTA HAI	354
SOOD SE BACHNE KI SOORATEIÑ	355
BAÈ AENIHI.....	358
HUQOOQ KA BAYĀN	359
MAKĀN KI BAÈ MEIÑ KYA CHEEZEIÑ DAKHIL HAIÑ?	359
RĀSTA NĀLI WAGHAIRA KAB BAÈ MEIÑ DAKHIL HOÑGE?	359
ISTEHQĀQ KA BAYĀN.....	361
ISTEHQĀQ KI TAREEF	361
ISTEHQĀQ KI QISMEIÑ AUR HUKM	361
BAÈ SALAM KA BAYĀN	363
BAÈ SALAM KE SHARAIT	364
BAÈ SALAM KIS CHEEZ MEIÑ DURUST HAI AUR KIS MEIÑ NAHIÑ?	366
RĀSUL MĀL AUR MUSLIM FEEH PAR QABZA AUR US MEIÑ TASARRUF.....	369
ISTISNA'A KA BAYĀN	370
ISTISNA'A YĀNI KAREEGAR KO FARMAISH DE KAR BANWANA	370
BAÈ KE MUTAFARRIQ MASĀIL	371
KIS GARZ SE KUTTA PĀLNA JĀIZ HAI?	371
AEWĀZ WA DAYOON MEIÑ JAB CHAND CHEEZEIÑ ZIKR KI JĀYEIÑ TO SAB KA HISSA BARABAR MĀNA JAYEGA.....	373
KYA CHEEZ Sharte FĀSID SE HOTI HAI AUR KIS KO SHART par MUÀLLAQ KAR SAKTE HAIÑ?	374
BAÈ SARF KA BAYĀN	378
SAMAN (QEEMAT) KI QISMEIÑ	378
KHARE KHOTE KI KAMI BESHI SOOD HAI	379

RUPAYA SE CHĀNDI KHAREED NE MEIÑ SOOD KI SOORAT	380
CHĀNDI KHAREEDNE MEIÑ SOOD SE BACHNE KI SOORAT	380
BAÈ SARF MEIÑ AEWAZ MUAYYAN KARNE SE BHI MUA YYAN NAHIÑ HOTA.....	382
BADAL SARF PAR QABZA SE PEHLE TASARRUP JĀIZ NAHIÑ	383
CHĀNDI SONE MEIÑ KHOT KE BĀZ AHKĀM	385
NOTE KI HAQEEQAT AUR USKE MASĀIL	386
BAÈ TALJIYA	387
BAÈ ULWABA	388
BAÈ ULWABA KI TAREEF, HAQEEQAT AUR HUKM	388
MUZARABAT KA BAYĀN.....	390
MUZARABAT WA IBZA'A	390
MUZARABAT KI SHARAIT	390
MUZARABAT KA HUKM.....	393
MUZARABATE FĀSID KE AHKĀM	394
NUOSĀN KIS KE HISSE MEIÑ ĀYEGA, NAFA KI TAQSEEM KIS TARAH HOGI.....	397
MAZĀRIB AUR RABBUL MĀL MEIÑ IKHTELĀF KE MASĀIL	398
CHAPTER 10: JĀIZ WA NAJĀIZ KA BAYĀN .	399
KHANE PAR BISMILLAH NA PADHNE KA NUQSĀN.....	400
KHANE KE WAQT KI DUA	401
DASTARKHWAN SE KAB UTHE	402
KHANE KE BĀD KI DUA.....	403
GOSHT KHANE KA TAREEQA.....	403
KAB KHANA FARZ HAI?.....	406

MUZTAR KE BĀZ AHKĀM	406
SHARAB DAWA KE TAUR PAR BHI JĀIZ NAHIÑ	407
KHANE KI KYA MIQDĀR HONA CHAHIYE?	408
KHANE SE KYA NIYAT HONI CHAHIYE?	408
KAB TARAH TARAH KE KHANOÑ KI IJAZAT HAI?	409
KHANE KE ĀDĀB	410
KHANA KIS TARAH SHURU KIYA JĀYE AUR KIS TARAH KHATM KIYA JĀYE?	411
KHANE KE WAQT BAITHNE KA TAREEQA	412
KHANE MEIÑ ĀIB LAGĀNE KA HUKM	413
JISSE KHANE KO KAHA JĀYE TO WO JAWAB MEIÑ BISMILLAH KI BAJAYE KYA KAHE?	413
KAB BHOOKHE KI IMDĀD (MADAD) FARZ HAI, KAB SAWĀL KARNA FARZ HAI?	414
KAB DOST KI CHEEZ BILA IJAZAT KHA SAKTA HAI?	415
BĀGH MEIÑ BILA IJAZAT PHAL KHANE KI SOORAT	416
PĀNI PEENE KA BAYĀN	418
ISKE BĀRE MEIÑ CHAND HADEESEIÑ	418
PĀNI KITNE SĀNS MEIÑ PIYE?	418
BACHI HUI CHEEZ KIS KO DE?	419
CHULLU SE PĀNI PEENE KE MASĀIL	420
KIN CHEEZOÑ KO MANA KARNA HALĀL NAHIÑ?	421
PĀNI PEENE KA TAREEQA	421
BACHE HUYE PĀNI KA PHEÑKNA NAJĀIZ, KAUN KAUN SA PĀNI KHADE HO KAR PIYE?	423
WALEEMA AUR ZIYĀFAT KA BAYĀN	423
WALEEME KA KAUN SA KHANA BURA HAI?	424
MEHMAN KI KHĀTIR DĀRI	424
WALEEMA KI TAREEF AUR HUKM	425

DĀWAT MEIÑ JĀNA KAB SUNNAT HAI?	426
WALEEME KI MUDDAT	427
APNE SAMNE KA KHANA DUSRE KO DE SAKTA HAI	427
MEHMAN KE ĀDĀB	428
MEZBĀN KE ĀDĀB	429
ZUROOF (BARTAN) KA BAYĀN:	430
SAB SE ACHHA KAPDA KAUN SA HAI?	432
IMAMA BĀNDH NE KI FAZEELAT	433
KĀFIR AUR MOMIN KE IMAMA KA FARQ	433
LIBĀSE SHOHRAT KE MĀNA (MEANING) AUR US KI MAZAMMAT	433
LIBĀS WA ĀDĀT MEIÑ MUSHABEHAT KA QĀIDA AUR HUKM	435
KITNA KAPDA PEHANNA FARZ HAI?	436
KAPDA KIS TARAH KA HONA CHAHIYE?	437
KURTE KI ĀSTEEN KITNI HO AUR DĀMAN KITNA?	437
RESHAMI KAPDOÑ KE MASĀIL	438
KITNA RESHAM MARD ISTEMAL KAR SAKTA HAI?	440
SONE CHĀNDI KE TĀR SE BANE HUYE KAPDOÑ KE MASAIL	440
FUQAHA WA ULAMA KA LIBĀS	442
SONE CHĀNDI KE BUTTON MARD KO KIS TARAH KA JĀIZ HAI?	442
KAUN KAUN SA RANG MARDON KO JĀIZ NAHIÑ?	442
PAJAMA, TEHBAND AUR DHOTI KE MASĀIL	443
POSTEEN YĀNI KHĀL KE LIBĀS KE MASĀIL	444
KAPDA PEHANNE KA TAREEQA	445
IMAMA KA BAYĀN	445
IMAMA BANDHNE KA TAREEQA	446

KAUN SA TAWEEZ PEHANNA JĀIZ HAI?	447
KADE YA LIKHE HUYE HUROOF JIS KAPDE PAR HOÑ UNKA ISTEMĀL	447
JOOTA PEHANNE KA BAYĀN	448
JOOTA PEHANNE KA TAREEQA.....	448
MARDANI AURAT PAR LĀNAT	448
ANGUTHI AUR ZEWAR KA BAYĀN	449
CHĀNDI KE SIWA MARDON KO KISI CHEEZ KI ANGUTHI JĀIZ NAHIÑ.....	450
BARTAN CHHUPANE AUR SONE (SLEEPING) KE WAQT KE ĀDĀB	452
SARE SHĀM BACHHOÑ KE BĀHAR NIKALNE KE BĀRE MEIÑ HADEES	452
SĀL MEIÑ EK RĀT WABA UTARTI HAI	453
JAB RĀT MEIÑ KUTTE BHONKE, GHADHE (DONKEY) CHEEKHEIÑ TO KYA PADHEIÑ?	454
BAITHNE AUR SONE AUR CHALNE KE ĀDĀB.....	454
KIS TARAH BAITHNA CHAHIYE?	455
PĀON PAR PĀON RAKH KAR LETNE KI KAUN SI SOORAT MANA HAI?.....	456
KIS TARAH SONA MUSTAHAB HAI?	457
SUBAH UTH KAR PADHNE KI DUA	458
ISHA KE BĀD BĀTEIÑ KARNE KE AHKĀM.....	458
KIS UMR MEIÑ LADKOÑ KO ALAG SULANA CHAHIYE?	459
DEKHNE AUR CHHOONE KA BAYĀN	460
DEWAR KE SĀMNE HONE KA HUKM	461
AURAT KO ĀNDHE SE BHI PARDA KARNA CHAHIYE.....	461
MARD KA BADAN KITNA DEKH SAKTA HAI?.....	462
AURAT KA BADAN AURAT KITNA DEKH SAKTI HAI?.....	463

NIKAH KE LIYE AURAT KA MARD KO AUR MARD KA AURAT KO DEKH LENA JĀIZ HAI.....	467
KIS KO DĀDHI YA MOOÑCHH SĀF KARNE KI IJAZAT HAI?	468
MAKĀN MEIÑ JĀNE KE LIYE IJAZAT LENA	468
MAKĀN MEIÑ JĀNE KI IJAZAT	468
KAUN KE JAWAB MEIÑ "MAIN" NA KAHE	469
KHĀLI MAKĀN MEIÑ JĀYE TO KYA KAHE	469
SALĀM KA BAYĀN	470
MUSALMAN KE MUSALMAN PAR CHHE HAQ	470
RASTA PAR BAITHNE WĀLO KE ĀTH KĀM	471
KAUN KIS KO SALĀM KARE?	472
KAB AUR KIS NIYAT SE KAFIR KO SALĀM KAR SAKTA HAI?	473
KAB DUSRE KA SALAM PAHUÑCHANA WAJIB HAI?	475
JAB TAK SALĀM KE ALFĀZ SAHI NA HOÑ JAWAB WĀJIB NAHIÑ.....	476
SALĀM KITNI ZOR SE HO?	476
SALĀM KE ALFĀZ KYA HO SAKTE HAIÑ?	477
'ALAIHISSALAM' NABI AUR FIRISHTA KE LIYE KHĀS HAI	478
SALĀM KE JAWAB MEIÑ JEETE RAHO KEHNA KUFFĀR KA TAREEQA HAI	478
MUSĀFAH WA MUĀNAQA WA BOSA WA QEYĀM	478
MUSĀFAH KA SAWĀB	479
MUSĀFAH KA TAREEQA.....	479
MUĀNAQA KI SHARTEIÑ	479
BUZURGOÑ KE HATH PĀOÑ CHOOMNE KE AHKĀM	480
SAJDE TEHYAT WA IBĀDAT KA HUKM AUR FARQ	481

CHHEENK AUR JAMAHI KA BAYĀN	481
JAMAHI KE WAQT KYA KARE?	482
ZOR SE CHHEENKNA AUR ZOR SE DAKĀRNA MANA HAI	482
CHHEENK KA JAWAB	482
CHHEENK KE WAQT KYA KARE?	483
CHHEENK NE KA TAREEQA	484
CHHEENK SHAHIDE ADAL HAI?	484
CHHEENK KO BAD-SHUGOONI JĀNNA BURA HAI.....	484
HAJĀMAT AUR KHATNA	484
NAKHUN KĀTNE KA TAREEQA	485
NAKHUN KATWANE KI MUDDAT	486
KAHAN KAHAN KE BĀL KĀTE AUR UKHĀDE JA SAKTE HAIÑ?	486
BĀL DOOR KARNE AUR NAHANE KI MUDDAT.....	486
DĀDHI AUR MOOÑCHH KA BAYĀN	487
DĀDHI KI HAD	487
MOOÑCHH KI HAD	487
MUSALMANOÑ KI BEHISI AUR TAQLEED KUFFAR	488
HUZOOR ALAIHISSALAM KE BĀL KAISE THE?	489
MARD KO AURATOÑ KE SE BĀL JĀIZ NAHIÑ	489
TASAWWUF KI TAREEF.....	490
SAFED BĀL NA DOOR KARE	490
BĀL RAKHNE AUR MĀNG NIKĀLNE KA MASNOON TAREEQA	490
KATE BĀL AUR NAKHUN KO KYA KARE?	491
KHATNA KA BAYĀN	492
KHATNA SHI'ĀRE ISLĀM HAI.....	492
KHATNA KIS UMR HONA CHAHIYE?	492

KHATNA KAHAN TAK HONA CHAHIYE?	492
BOODHA NAU MUSLIM KAISE KHATNA KARAVE?.....	492
LADKE KA KHATNA KARANA KISKE ZIMME HAI?.....	493
KĀN CHHIDWANE KA HUKM	493
ZEENAT KA BAYĀN	494
SURMA KIS CHEEZ KA HO?	494
KĀN NĀK CHHEDNA	495
KASAB KA BAYĀN	496
SAB SE ACHHI KAMĀI KYA HAI?.....	497
HARĀM MĀL KO KYA KARE?	498
AMR BIL MAROOF WA NAHI ANIL MUNKAR KA BAYĀN	498
ACHHI BĀT KA HUKM DENA BURI BĀT SE ROKNA	498
AMR BIL MAROOF FARZ HAI	499
KIS SOORAT MEIÑ GUNĀH KA IRĀDA BHI GUNĀH HAI? .	499
AMR BIL MAROOF KI SOORATEIÑ	500
ILM WA TALEEM KA BAYĀN	501
ILM KI FAZEELAT	501
ĀLIM KI FAZEELAT	502
ĀLIM KE HUQOOQ	503
TEHSEELE ILM MEIÑ KYA NIYAT HONI CHAHIYE?	503
ILM KI TAUQEER AUR KITĀBOÑ KA ADAB	504
TALIBE ILM KI ZINDAGI KAISI HONI CHAHIYE?	505
USTĀD KA ADAB AUR USKE HUQOOQ.....	505
AHAL WA NA AHAL KI TALEEM KA HUKM	505
KITNI FIQH SEEKHNA FARZE AEN HAI?	506
HALĀL WA HARĀM JĀNWAROÑ KA BAYĀN	506
BĀZ GHIZA YEIÑ KYUN HARĀM KI GAYI HAIÑ?	507

MACHHLI KE BĀZ AHKĀM.....	508
JHEENGE KA HUKM	508
GHALEEZ KHANE WĀLI GĀYE, BAKRIYOÑ KE AHKĀM	509
MURGHI KE BĀRE MEIÑ BĀZ AHKĀM.....	509
HARĀM JĀNWAROÑ KI KHĀL AUR GOSHT WAGHAIRA KE PĀK KARNE KA TAREEQĀ.....	510
LAHWO LAÈB WA MUSABEQAT KA BAYĀN .	511
KAB AUR KIS TARAH DAFF BAJĀNA JĀIZ HAI?	511
chAND digar BĀJOñ KE JAWĀZ KI SOORATEIÑ	511
NĀCH, BĀJOñ AUR TĀLI BAJANE KA HUKM	512
ĀM QAWWĀLI AUR MAZAMEER KA HUKM	512
KAUN SA HĀL AUR KAUN SI QAWWALI JĀIZ HAI	512
KIS SHART SE KABOOTAR PĀLNA JĀIZ HAI?.....	513
KUSHTI KE JAWĀZ KI SOORAT	514
GUDIYA (TOYS) KHELNE KA HUKM.....	514
MUSĀBEQAT KA MATLAB	514
KIN CHEEZOñ KI DAUD JĀIZ HAI?	515
SHART AUR BĀZI KE KUCH AUR AHKĀM	516
DAUD KE ILAWA DEEGAR CHEEZOñ MEIÑ MASĀBEQA AUR MUQABLA.....	516
ILĀJ AUR FĀL KA BAYĀN	517
MAREEZ KO KHANA DENE KA HUKM	517
MAREEZ PARHEZ KARE YA NA KARE	518
MARZ KA MUT'ADDI HONA GHALAT HAI	518
ACHHA SHUGOON LENA JĀIZ HAI.....	519
TĀOON KE AHKĀM.....	520
DAWA ILĀJ MEIÑ KYA AITEQĀD RAKHE?.....	520
HARĀM CHEEZOñ KO DAWA KE TAUR PAR BHI ISTEMĀL KARNA JĀIZ NAHIÑ	521

SPIRIT AUR SHARAB ĀMEZ DAWA KA HUKM	522
ILĀJ NA KARNA GUNĀH NAHIÑ	522
HUQNA YA ANIMIA KE JAWĀZ KI SHART	523
KIS MAJBOORI SE KIS. MUDDAT TAK HAMAL GIRAYA JA SAKTA HAI?	523
KHOABI, AKHLĀQI, NARMI WA HAYA KA BAYĀN	523
ĀDMI KIS KE PĀS UTHE BAITHE	524
ACHHA SĀTHI KAUN HAI	524
DOSTI KE BĀRE MEIÑ HAZRAT UMAR KI NASEEHAT	525
HAZRAT ALI KI NASEEHATEIÑ	525
ALLAH KE LIYE DOSTI WA DUSHMANI KA BAYĀN	526
IMĀN KI CHEEZOÑ MEIÑ SAB SE MAZBOOT KAUN SI CHEEZ HAI?	526
KAUN SA KĀM ALLAH KO SAB SE PYARA HAI?	527
ĀDMI USKE SATH HAI JISSE MUHABBAT KARTA HAI	527
JO JISKE SATH MUHABBAT RAKHTA HAI USKA HASHR USKE SATH HOGA	528
DOSTI KIS SE KARNA CHAHIYE?	528
DOSTI WA DUSHMANI KE BĀZ ĀDĀB	529
JHOOT KA BAYĀN	529
JHOOTH SE EK BADBOO PAIDA HOTI HAI JISSE FIRISHTA EK MEEL DOOR HO JĀTA HAI	529
BĀZ HANSI DILLAGI KI BĀTEIÑ ĀDMI KO JAHANNAM KI GEHRAI MEIÑ PAHUÑCHATI HAIÑ	530
KYA JHOOTH KE JAWĀZ KI KOI SOORAT HAI?	530
TORYA BE ZARURAT NAJĀIZ HAI	531
IHYA E HAQ KE LIYE TORYA AUR USKI MISALEIÑ	531
GUNAH KO ZĀHIR KARNA DUSRA GUNAH HAI	532

KAUN SA MUBALGHA JHOOTH NAHIÑ?	533
TAREEZ KI BĀZ SOORATEIÑ JĀIZ HAIÑ	533
ZABĀN KO ROKNA AUR GĀLI, GHEEBAT SE PARHEZ KARNA	534
HUZoor ALAIHISSALAM KI HAZRAT ABUZAR KO SĀT WASIYATEIÑ	534
JAB HAWA SE TAKLEEF HO TO KYA KAHE?	535
JĀNWAR PAR LĀNAT KARNE KA HUKM.....	535
AULĀD WA AMWĀL PAR BADDUA ki mumāniāt	536
ZAMANA KO BURA KEHNE KI MUMANAT	536
NEK BANDO KI PEHCHAN	537
GHEEBAT AUR BOHTĀN KA FARQ	537
KIN SOORATOÑ MEIÑ NĀTA (KAM HEIGHT), LAMBA, KĀNAKEHNA GHEEBAT HAI	538
GHEEBAT ZINA SE BADTAR	538
LOGOñ KE BHED (RĀZ) KI TATOL KARNE WĀLE KO ALLAH RUSWA KAREGA.....	539
ÀIB CHHUPANE KA SAWĀB, TA'ANA DENE KA NUQSĀN..	540
GHEEBAT KARNA MURDA BHAİ KA GOSHT KHANA HAI.	540
MUSALMAN KO NUQSAN SE BACHANE KE LIYE ÀIB BAYĀN KARNA GHEEBAT NAHIÑ	541
KIN SOORATOÑ MEIÑ BURAI KARNA GHEEBAT NAHIÑ ..	543
GHEEBAT JIS TARAH ZABĀN SE HOTI HAI FE'AL se bhi hoti hai	544
NAQL BHI GHEEBAT HAI.....	545
KAFIR HARBI KI BURAI KARNA GHEEBAT NAHIÑ.....	545
GHEEBAT KE TAUR PAR JO ÀIB BAYĀN KIYE JĀYEIÑ UNKI QISMEIÑ	546
GHEEBAT SUNNE WĀLA BHI GUNAHGAR HAI	547
KISI KI TAREEF KARNE KI SOORATEIÑ	548

BUGHZ WA HASAD KA BAYĀN	548
ZULM KI BURAI	549
QIYAMAT MEIÑ ZĀLIM SE BADLA KAISE LIYA JAYEGA	549
GHUSSA AUR TAKABBUR KA BAYĀN	550
GHUSSE KA ILĀJ	550
MUTAKABBIREEN KA HASHR KAISA HOGA.....	551
TAWAZO KARNE WĀLE KO ALLAH IZZAT DETA HAI	551
HIJR AUR QATA'A TĀLLUQ KI MUMANAT..	552
LADAI JHAQDE KI WAJAH SE TARKE TĀLLUQĀT KI MUDDAT	552
SULOOK KARNE KA BAYĀN	553
EHSĀN WA SULOOK MEIÑ KIS KO MUQADDAM KIYA JĀYE?	554
BĀP KE DOSTOÑ KE SATH EHSĀN KARO	554
MĀ'N BĀP KO GĀLI DENE KA GUNĀH, MĀ'N BĀP KO GĀLI DILWANA GĀLI DENE KE BARABAR HAI	555
MĀñ BĀP KI FARMA BARDARI KE INĀM.....	556
MARE HUYE MĀñ BĀP KE SATH EHSĀN KI SOORATEIÑ ...	557
BADE BHAI KA CHHOTE BHAI PAR HAQ.....	557
RISHTA TODNE KI SAZA	558
RISHTA JODNE AUR RISHTEDAROñ SE SULOOK KE FĀIDE AUR INĀM	558
SILA E REHAM KE MĀNA (MEANING), SILA E REHAM KA WAJOOB, QATA'A REHAM KI HURMAT, SILA KIN LOGOñ SE WĀJIB HAI?	559
SILA E REHAM KI SOORATEIÑ.....	559
BĀP KE BĀD KIS KA DARJA HAI AUR MĀ'N KE BĀD KISKA?	560
RISHTEDAROñ SE MULAQĀT KI MUDDAT.....	560
SILA REHMI AUR MUKĀFĀT KA FARQ	561

SILA E REHAM SE UMR ZYADA HONE KA MATLAB.....	561
AULĀD PAR SHAFQAT AUR YATĀMA PAR REHMAT.....	562
AULĀD KO ADAB DENA SADQA SE BEHTAR HAI	563
AULĀD KE DARMIYĀN ADAL.....	563
YATEEM KI KHIDMAT KA AJR (SAWĀB).....	563
YATEEM KE SAR PAR HATH PHERNE KA HUKM	564
APNE BACHHA KE SAR PAR HATH PHERNE KA TAREEQA	564
PADOSIYOŃ KE HUQOOQ	564
ROZI KI TAQSEEM Āam HAI AUR DEEN WA AKHLĀQ KI KHĀS	566
MUSHRIKEEN KO QURBANI KA GOSHT NA DEIŃ	568
CHHAT PAR CHADHNE KA MAS'ALA	568
MAKHLOOQE KHUDA PAR MEHARBANI KARNA	568
APNE SE ZYADA UMR WĀLE KI TAZEEM KE FĀIDE	569
MUSALMANOŃ KI MISĀL.....	569
HĀJAT RAWĀI KA AJR (SAWĀB)	570
MASAWĀT KE MĀNA (MEANING).....	570
RIYA WA SUM'Ā KA BAYĀN.....	571
RIYA WA SUM'Ā KE MĀNA (MEANING)	571
RIYA EK TAREEQE KA SHIRK HAI	571
Huzoor ālaihissalam ki peshgoi humari ummat shirk wa butparasti na karegi:	572
RIYA KI DO SOORATEIŃ KĀMIL, NĀQIS	575
ISĀLE SAWĀB	578
ISĀLE SAWĀB KE MĀNA (MEANING)	578
MAJALISE KHAIR.....	581
MEELĀD SHAREEF.....	581

MERĀJ.....	582
MUHARRAM.....	583
TĀZIYA	583
MARSIYA WA MĀTAM.....	585
MUTAFARRIQĀT	587
ARABI ZABĀN KI FAZEELAT AUR ZARURAT	587
QISSE KAHĀNI KE HUKM	587
APNA HAQ ZABARDASTI LIYA JA SAKTA HAI.....	588
KHUSH AKHLĀQI AUR CHĀPLOOSI KA FARQ	588
CHOONTI, KHATMAL, JOO MĀRNE KA HUKM	588
KAB RISHWAT DENA JĀIZ HAI?	589
BHED BAKRIYOñ KO KHET MEIñ BITHANE KI UJRAT KA MAS'ALA	589
APNE MARNE KI DUA MĀNGNE KA HUKM.....	590
SAFAR WAGHAIRA KI BĀZ TAREEKHOñ KO MANHOOS JĀNNE KA HUKM	591
NASHATROñ AUR SITĀROñ KA ASAR MĀNNE KA HUKM.....	592
ĀKHIRI BUDH (WEDNESDAY) KA MAS'ALA.....	592

Musannif Alaihir Rahma

Allama Qāzi Shamsuddin Ahmad Qadiri Jafari Razvi Jaunpuri àlaihirrahma ki paidaish 28 Zilhijja 1322 Hijri (5 March 1905) ko Jaunpur (UP, India) mein hui, Āpke asātiza mein bade jaleelul qadr aur ilm ke samundar māne jāne wāle ulama shamil haiñ, Allama Syed Naimuddin Muradabadi aur Sadrushshariah Allama Mufti Amjad Ali Āzmi jaisi hastiyo se āpne ilm hāsīl kiya aur phir Imame Ahle Sunnat, Āla Hazrat rahimahullahu ta'ala aur unke shehzado Hujjatul Islam Maulana Hamid Raza Khan aur Huzoor Muftiye Āzame Hind se bhi faiz hāsīl kiya Dus sāl ki umr mein āp ne Imame Ahle Sunnat, Āla Hazrat rahimahullahu ta'ala se bai'at ka sharf hāsīl kiya aur bād mein khilafat se bhi nawāze gaye, Āpne tadrees ka āghaz Manzare Islam Bareilly Shareef se kiya, Āp masaile fiqh par gehri nazar rakhte the aur akabir buzurgo ki tehqeeq ko badi ahmiyate dete the Āpka wisāl 1 Muharram 1401 Hijri (9 November 1980) ko hua, Āpka mazār Jaunpur (UP) mein hai

CHAPTER 6: HAJJ KA BAYĀN

Islām mein imān lāne ke bād jo chār ibadatein farz hain un mein se pehli ibādat to Namaz, dusri Roza, teesri Zakāt aur chauthi ibādat Hajj hai

HAJJ KYA CHEEZ HAI?

Hajj is tarah hota hai ke ehrām bāndh kar shehre Makka shareef mein jā kar masjid-e harām mein kāba shareef ke gird phhera lagaya jāta hai aur usi ke qareeb ek jagah hai wahān daud lagāi jāti hai aur ek jagah mein thhehra jāta hai aur qurbani ki jāti hai aur bāl banwāya jāta hai aur kuchh aur bātein ki jāti hain jin ko hum āage tafseel ke waqt bayān karenge, ye hai Hajj

HAJJ KI FAZEELAT AUR FARZIYAT

Hajj farz hai jo isko farz na māne wo kāfir hai, sārī umr mein ek bār farz hai Hajj na karne mein bahut sakht gunāh hai yahan tak ke be imān ho kar marne ka dar hai aur Hajj karne se ilawa farz ada hone ke bahut sawāb aur bahut barkatein hain, Rasoolullah ﷺ ne farmāya Hajj karne se pehle jitne gunāh ho chuke hain Hajj sab ko mita deta hai, aur farmāya Hajj kamzoron aur auraton ke liye jihād hai, aur farmāya hāji ki maghfirat ho jāti hai aur hāji jis ki maghfirat ki dua kare uski bhi, aur farmāya ke

har qadam par 7 crore nekiyāñ uske nāma-e-āamāl mein likhi jāti haiñ, aur farmāya jo Hajj qabool hua uska sawāb jannat hi hai, aur farmāya jo Hajj ke liye chala aur rāste mein mar gaya to wo be hisāb jannat mein jayega aur qiyamat tak uske liye Hajj karne ka sawāb likha jayega aur bahut fazeelatein haiñ hum ne ikhtesār ki wajah se sirf chand hadeesoñ ka mazmoon likha hai Jab Hajj karne ke lāiq ho jāye to Hajj fauran farz ho jāta hai yāni usi sāl mein aur ab der karne mein gunāh hai aur kai baras tak na kiya to gunahgār hai aur iski gawahi maqbool nahiñ lekin jab bhi karega ada hi hoga qaza nahiñ hoga (Durre Mukhtār)

HAJJ KA WAQT AUR SHARTEIN

HAJJ KA WAQT

Hajj ka waqt shawwal se duswi zilhijja tak hai is ke pehle Hajj ke af āl nahiñ ho sakte siwa ehrām ke, ke ehrām isse pehle bhi ho sakta hai lekin makrooh hai

Hajj ke liye 8 shartein haiñ jab ye sab pāi jāyein tab farz hoga wo 8 shartein ye haiñ:

1. Musalman hona
2. Agar darul harab mein ho to farziyat ka ilm hona
3. Bāligh hona

4. Āqil hona (lihāza pāgal par farz nahiñ)
5. Āzād hona
6. Tandrust hona ke Hajj ko ja sake lihāza apāhij, andha aur jiske pāoñ kate hoñ aur itna boodha ho ke sawāri par khud na baith sakta ho us par farz nahiñ **Mas'ala:** Pehle tandrust tha aur dusri sharteiñ bhi pāi jāti thi lekin Hajj na kiya phir apāhij waghaira ho gaya ke Hajj nahiñ kar sakta to us par wo Hajj farz bāqi hai ab khud nahiñ kar sakta to Hajje badal (yāni kisi aur ke zariye) karāye
7. Safare kharch ka mālīk hona aur sawāri par qādir hona Safare kharch aur sawāri par qādir hone ka ye matlab hai ke hājate asliya chhod kar itna māl ho ke sawāri par Makka muazzama jā sake aur wahāñ se sawāri par wāpas āa sake aur jāne se le kar wāpas āne tak apne kharch aur iyāl (biwi bachho ghar wālo) ke kharch aur makān ki marammat ke liye kāfī ho, mutawassit (average) darja par iyāl se murād wo log haiñ jin ka nafqa us par shar'an wājib hai

HĀJATE ASLIYA KYA CHEEZ HAI?

Hājate asliya se murād rehne ka makān, pehan ne ke kapde, khidmat ke ghulām, sawāri ke jānwar, peshā ke auzār, khandāri ke sāman, dāin (qarz) jo kisi ka kisi par kuchh dena āta ho use dāin kehte haiñ jaise udhār ka

rupya, mehar ka rupya, bāqi dām jis ka dena ada karna apne zimme hai ye dain kehlata hai **Mas'ala:** Jis ki guzar tijārat par hai aur itni haisiyat ho gai ke is mein se apne jāne āne ka kharch aur wāpasi tak ghar wāloñ ki khurāk nikāl le to itna bacha rahega ke jisse guzar ke lāiq tijārat kar sakega to us par Hajj farz hai aur agar kāsht kār hai to in sab ikhrajāt ke bād itna bache ke kheti ke sāman hal bail waghaira ke liye kāfi ho to Hajj farz hai aur isi tarah dusre pesha wāloñ ke liye unke peshe ke lāiq bachna zaruri hai

8) Waqt yāni itne din pehle ye sab shartein pāyi jāyein ke ādatan utne dinoñ mein Hajj ki tareekhoñ mein Makka muazzama pahuñch jayega tab farz hua

MEHRAM KAUN LOG HAIN?

Aurat ko Makka tak jāne mein teen din ya zyada ka rāsta ho to uske sath shauhar ya mehram ka hona shart hai chāhe aurat jawan ho ya boodhi aur shauhar ya mehram jis ke sath safar kar sakti hai uska āqil bāligh ghair fāsiq hona shart hai **Mas'ala:** Aurat baghair mehram ya shauhar ke gai to gunahgār hui magar Hajj karegi to Hajj ho jayega yāni farz ada ho jayega

HAJJ KA TAREEQA

Jab meeqāt qareeb āye to wuzu wa ghusl kare, khushboo lagaye aur ehrām bāndhe aur do rak'at Namaz ba niyate ehrām padhe aur is Namaz ke bād ye kahe:

اللَّهُمَّ إِنِّي أُرِيدُ الْعُمْرَةَ فَيَسِّرْهَا لِي وَتَقَبَّلْهَا مِنِّي وَأَعِنِّي عَلَيْهَا وَبَارِكْ لِي فِيهَا ط
نَوَيْتُ الْعُمْرَةَ وَأَحْرَمْتُ بِهَا لِلَّهِ تَعَالَى

Aur is niyat ke bād zor se labbaik kahe:

لَبَّيْكَ ط اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ ، ط لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ ط إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكُ لَا شَرِيكَ لَكَ ط

Phir durood shareef padhe phir ye dua māñge:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ رِضَاكَ وَالْجَنَّةَ وَاعْوُذُ بِكَ مِنْ غَضَبِكَ وَالنَّارِ۔

Phir āge labbaik bār bār kaha kare jab kahe to teen kahe ye ehrām hua, ab ehrām ki hālat mein jo cheezein mana hain unse bachein jab haram Makka ke pas pahunchne to wahān se āge bahut adab se sar jhukaye nigāh neechi kiye khuzoo wa khushoo(ajizi wa inkisari) se jāye aur ho sake to paidal nange pāon chale aur labbaik aur dua ki kasrat rakhe jab Makka muazzama par nazar pade thhehar kar ye dua padhe: اللَّهُمَّ اجْعَلْ لِي بِهَا قَرَارًا وَارْزُقْنِي فِيهَا رِزْقًا حَلَالًا Aur durood shareef ki kasrat kare aur behtar ye hai ke naha kar dakhil ho aur jannatul mualla mein jo hazrat dafan hain unke liye fatiha padh le

MAKKA SHAREEF MEIÑ DAKHIL HO TO KYA PADHEIÑ?

Iske bād jab Makka shareef meiñ dakhil hone lage to ye dua padhe:

اللَّهُمَّ إِنَّ هَذَا حَرَمُكَ وَحَرَمَ رَسُولِكَ فَحَرِّمْ لَحْمِي وَدَمِي وَعَظْمِي عَلَى النَّارِ اللَّهُمَّ
أَمْنِي مِنْ عَذَابِكَ يَوْمَ تَبْعَثُ عِبَادَكَ وَاجْعَلْنِي مِنْ أَوْلِيَّائِكَ وَأَهْلِ طَاعَتِكَ وَثُبْ عَلَى
إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ط بِسْمِ اللَّهِ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ اللَّهُمَّ افْتَحْ
لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ

Aur āge chal kar jab mad'āa (wo jagah jahan se pehle Kaaba nazar aata tha) meiñ pahuñche to yahañ thhehar kar sachhe dil se apne liye aur tamām azeezoñ aur dostoñ aur sab musalmanoñ ke liye maghfirat aur bila hisāb jannat milne ki dua kare ye dua qabool hone ka waqt hai aur durood shareef ki kasrat is mauqa par nihāyat aham hai, is maqām par teen bār Allahu Akbar aur teen bār La ilāha illallāh kahe aur ye padhe:

رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ. اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِ مَا
سَأَلْتُكَ مِنْهُ نَبِيِّكَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا اسْتَعَاذَكَ مِنْهُ نَبِيُّكَ مُحَمَّدٌ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

Aur ye dua bhi padhe:

اللَّهُمَّ إِيْمَانًا بِكَ وَتَصَدِيقًا بِكِتَابِكَ وَوَفَا بِعَهْدِكَ وَاتِّبَاعًا لِسُنَّةِ نَبِيِّكَ سَيِّدِنَا وَمَوْلَانَا مُحَمَّدٍ صَلَّ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ اللَّهُمَّ زِدْ نَبِيَّتَكَ هَذَا تَعْظِيمًا وَتَشْرِيفًا وَمَهَا بَهْ وَزِدْ مِنْ تَعْظِيمِهِ وَتَشْرِيفِهِ مَنْ اعْتَمَرَهُ تَعْظِيمًا
وَتَشْرِيفًا وَ مَهَابَةً

Aur ye dua-e-jāme kam se kam teen bār is jagah padheĩñ:

اللَّهُمَّ هَذَا بَيْتُكَ وَأَنَا عَبْدُكَ أَسْأَلُكَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ فِي الدِّينِ وَالْدُنْيَا وَالْآخِرَةِ لِي وَلِوَالِدَيْ
وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَلِعَبِيدِكَ تَوْحِيدَ اللَّهِ انصُرْهُ تَصْراً عَزِيزاً — آمِينَ

Aur āge badhe phir jab Makka muazzama meiñ pahuñch jāye to sab se pehle masjid harām meiñ jāye zikre khuda wa Rasool karta apne aur sab musulmanoñ ke liye donoñ jahān ki kāmīyabi ki dua karta labbaik kehta hua bābussalām tak pahuñche aur us chaukhat ko choom kar pehle dahina pāoñ andar rakhe aur ye padhe:

أَعُوذُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ وَبِوَجْهِهِ الْكَرِيمِ وَسُلْطَانِهِ الْقَدِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ بِسْمِ اللَّهِ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَالسَّلَامُ
عَلَى رَسُولِ اللَّهِ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَأَزْوَاجِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ اللَّهُمَّ
اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي وَافْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ

Ye dua khoob yād rakho jab kabhi masjid harām shareef ya kisi masjid meiñ jāo to isi tarah dakhil ho aur ye dua padh liya karo aur is waqt khās kar is dua ke sath itna aur milāo:

اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَمَنْكَ السَّلَامُ وَإِلَيْكَ يَرْجِعُ السَّلَامُ حَيَّنَا رَبَّنَا بِالسَّلَامِ وَادْخُلْنَا دَارَ السَّلَامِ
تَبَارَكْتَ رَبَّنَا وَتَعَالَيْتَ ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ اللَّهُمَّ أَنْ هَذَا حَرَمُكَ وَ مَوْضِعُ أَمْنِكَ فَحَرِّمْ لَحْمِي
وَبَشْرِي وَدَمِي وَمَخْي عِظَامِي عَلَى النَّارِ

Jab kāba shareef par nazar pade teen bār "La ilāha illallahu wallahu Akbar" kahe aur durood shareef aur ye dua padhe:

رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

Aur durood shareef bhi padhe ab Allah ta'ala ka pāk nām le kar tawāf kare, tawāf matāf mein hajre aswad ke pās se shuru hoga is tarah ke hajre aswad ke qareeb pahuñch kar ye dua padhe:

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ صَدَقَ وَعْدُهُ وَنَصَرَ عَبْدَهُ وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ
الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

Aur tawāf shuru karne se pehle mard idtwebā (chadar baghal mein dal kar dahina kandha kholna) kar le ab kāba ki taraf muñh kar ke hajre aswad ki dahini taraf rukne yamāni ki jānib hajre aswad ke qareeb yoon khada ho ke poora hajar apne dahine hath ko rahe phir tawāf ki niyat kare:

اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اُرِيْدُ طَوَافَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ فَیَسِّرْهُ لِيْ وَتَقَبَّلْهُ مِنِّيْ

Is niyat ke bād kāba ko muñh kiye apni dahini taraf chale jab hajre aswad ke sāmne ho jāyein to kāno tak is tarah hath uthaye ke hatheliyañ hajre aswad ki taraf rahe aur kahe:

بِسْمِ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ

Aur ab ho sake to hajre aswad par donoñ hathheliyan aur unke beech mein muñh rakh kar yoon choome ke āwaz na paida ho teen bār aisa kare ye naseeb ho to badi khush qismati hai ke humara mooñh wahāñ pahuñcha jahan do ālam ke sardār Allah ke habeeb Muhammad Mustafa ﷺ ne apna noorani mooñh rakha aur bosa diya Bheed ki

wajah se bosa na de sake to uske liye dhakkam dhakka na kare balki hāth se chhoo kar hath ko choom le ye bhi na ho sake to hathoñ ko uski taraf karke hathoñ ko choom leiñ in tareeqoñ se choom ne ka nām istelām hai, istelām ke waqt ye dua:

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي وَطَهِّرْ لِي قَلْبِي وَاشْرَحْ لِي صَدْرِي وَبَيِّرْ لِي أَمْرِي وَعَافِنِي فِي مَنْ عَافَيْتَ . اللَّهُمَّ إِيْمَانًا بِكَ وَتَصَدِيقًا بِكِتَابِكَ وَوَفَاءً بِعَهْدِكَ وَاتِّبَاعًا لِسُنَّةِ نَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ آمَنْتُ بِاللَّهِ وَكَفَرْتُ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ

Ye kehte huye kāba ke darwaze ki taraf badhe jab hajre aswad ke sāmne se badh jāye to seedha ho jāye aur aise chale ke kāba bāyeiñ hath ki taraf pade, chalne mein kisi ko takleef na de aur kāba se jitna nazdeek rahe behtar hai magar itna nahiñ ke badan ya kapda deewār ke pusht se lage jab multazam ke sāmne āye to ye dua padhe:

اللَّهُمَّ هَذَا الْبَيْتُ بَيْتُكَ وَالْحَرَمُ حَرَمُكَ وَالْأَمْنُ أَمْنُكَ وَهَذَا مَقَامُ الْعَائِدِ بِكَ مِنَ النَّارِ فَأَجِرْ نِي مِنَ النَّارِ اللَّهُمَّ فَتَعْنِي بِمَا رَزَقْتَنِي وَبَارِكْ لِي فِيهِ وَاخْلُفْ عَلَيَّ كُلَّ غَائِبَةٍ بِخَيْرٍ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

Aur jab rukne irāqi ke sāmne pahuñche ye dua padhe:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الشَّرِّ وَالشِّرْكِ وَالشَّقَاقِ وَالنِّفَاقِ وَسُوءِ الْأَخْلَاقِ وَسُوءِ الْمُنْقَلَبِ فِي الْمَالِ وَالْأَهْلِ وَالْوَلَدِ

Aur jab mizābe rehmat ke sāmne āye to ye dua padhe:

اللَّهُمَّ أَظِلَّنِي تَحْتَ ظِلِّ عَرْشِكَ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّكَ وَلَا بَاقِيَ إِلَّا وَجْهَكَ وَاسْتَقْنِي مِنْ حَوْضِ نَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَرْبَةً هَنِيئَةً لَا أَظْمَأُ بَعْدَهَا أَبَدًا

Aur jab rukne yāmani ke sāmne pahuñche to ye dua padhe:

اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ حَجَّامَبْرُورًا وَسَعِيًّا مَشْكُورًا وَذَنْبًا مَغْفُورًا وَتَجَارَةً لَنْ تَبُورَ يَا عَالِمَ مَا فِي الصُّدُورِ
أُخْرِجْنِي مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ۔

Aur jab rukne yāmani ke pās āyeiñ to ise donoñ hathoñ ya dahine hath se chhooye aur chaheñ choom bhi leiñ aur ye dua padhe:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ فِي الدِّينِ وَالْدُنْيَا وَالْآخِرَةِ ط

Rukne yāmani se āge badhte hi mustajāb hai yahañ bhi yahi upar wāli dua padheñ:

رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ط

Ya sirf durood shareef padh leiñ, durood chilla kar na padhe Ab chāroñ taraf ghoomta hua hajre aswad par laut āya to ye ek phera hua is waqt bhi hajre aswad ka istelām kareiñ, ab yuñhi chhe phere aur kareiñ yāni kul sāt phere kareiñ pehle teen pheroñ mein ramal (jald jald chote qadam rakhta, shāne hilata jaise qawi bhadur log chalte hain, na kudta na daudta) bhi kareiñ ab jab sāt phere poore ho chuke to ek tawāf hua ise tawāfe qudoom kehte haiñ, tawāf ke bād maqāme Ibraheem par āye aur yahañ ye āyat padh kar:

وَاتَّخِذُوا مِنْ مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى

Do rak'at Namaze tawāf padheĩn ye Namaz wājib hai iski pehli rak'at mein surah kāfirun dusri mein surah ikhlās padhe ye Namaz padh kar dua māñge, hadees mein ye dua āyi hai:

اللَّهُمَّ إِنَّكَ تَعْلَمُ سِرِّي وَعَلَا نِيَّتِي فَأَقْبِلْ مَغْرِرَتِي وَتَعْلَمُ حَاجَتِي فَأَعْطِنِي سُؤْلِي وَتَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي فَأَغْفِرْ لِي ذُنُوبِي اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ إِيمَانًا يُبَاشِرُ قَلْبِي وَيَقِينًا صَادِقًا حَتَّى أَعْلَمَ أَنَّهُ لَا يُصِيبُنِي إِلَّا مَا كَتَبْتَ لِي وَرِضًا مِّنَ الْمَعِيشَةِ بِمَا قَسَمْتَ لِي يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ ط

Ab is Namaz wa dua ke bād multazam ke pās jāyeĩn aur hajre aswad ke qareeb multazam se lipte seena dahina, bāya rukhsār us par rakheĩn aur donoñ hath sar se unche kar ke deewār par phailayeĩn ya dahina hath kāba ke darwaze ki taraf aur bāya hajre aswad ki taraf phailaye aur ye dua padheĩn:

يَا وَاجِدُ يَا مَاجِدُ لَا تُزِلْ عَلَيَّ نِعْمَةً أَنْعَمْتَهَا عَلَيَّ

Multazam se lipatne ke bād chāhe zam zam par āyeĩn ho sake khud ek dol kheeñche nahiñ to bharne wāloñ se le leiñ aur kāba ko muñh karke teen sāns mein pet bhar kar jitna piya jāye khade khade piyeĩn har bār bismillah se shuru kare aur alhamdulillah par khatm kareĩn aur har bār kāba shareef ki taraf nigāh utha kar dekh leiñ bāqi pāni badan par dāleiñ ya hath muñh sar badan par mal leiñ aur peete waqt dua kareĩn ke qabool hai Huzoor : ne farmāya zam zam jis murād se piya jāye usi ke liye hai, us waqt ki dua ye hai:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ رِزْقًا وَاسِعًا وَعِلْمًا نَافِعًا وَشِفَاءً مِنْ كُلِّ دَاءٍ ط

Ya wahi dua-e-jāme padheĩn chāhe zamzam ke andar nazar bhi karo ke ba hukme hadees dāfe-e-nifāq hai, ab agar koi uzr thakān waghaira na ho to abhi safa wa marwa meĩn saee ke liye phir hajre aswad ke pās āyeĩn aur isi tarah takbeer waghaira keh kar choomeĩn aur na ho sake to iski taraf muñh karke **اللَّهُ أَكْبَرُ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ** "Allahu akbar wa la ilāha illallāhu walhamdulillahi" aur durood shareef padhte huye fauran bābe safa se safa ki taraf chaleĩn (masjid ke darwaze se bāya pāoñ pehle nikāleĩn aur joote meĩn pehle dahina dāle aur ye tareeqa har masjid se āte hue hamesha kare aur wahi dua padhe jo masjid se nikalte waqt padhne ke liye pehle likhi gai)

SAFA WA MARWA KI SAE

Zikr wa durood padhte huye safa ki pehli seedhi (stairs) par chadheĩn āge na badheĩn ke najāiz hai aur seedhi chadhne se pehle ye padheĩn:

أَبْدَأُ بِمَا بَدَأَ اللَّهُ بِهِ إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ ۚ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ عَتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرٌ لَا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ

Phir kāba muazzama ki taraf muñh kar ke donoñ moondhoñ tak dua ki tarah phaile huye hath uthao aur itni der theharo jitni der meĩn 25 āyateĩn surah baqara ki padhi jāti haiñ aur tasbeeh wa tehleel wa takbeer wa durood padho aur apne liye aur apne dostoñ azeezoñ aur

sab musalmanoñ ke liye dua karo ke yahañ dua qabool hoti hai, yahañ bhi dua-e-jāme padhe

SAEE KI NIYAT

Jab dua kar chuke to saee ki niyat kareĩn iski niyat yooñ hai:

اللَّهُمَّ إِنِّي أُرِيدُ السَّعَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ سَبْعَةَ أَشْوَاطٍ لَوْجْهَكَ الْكَرِيمَ فَيَسِّرَهُ لِي وَتَقَبَّلَهُ مِنِّي

Phir safa se utar kar marwa ko chale zikr wa durood padhta rahe jab pehla meel āye yahañ se daudna shuru kareĩn aur dusre meel se thoda āge tak dauda chala jāye phir āhista chaleĩn aur ye padhta hua marwa tak pahuñche yahañ pehli seedhi (stairs) par chadhne balki iske qareeb zameen par khade hone se marwa par chadhna ho gaya isliye deewār se mil na jāye ke ye jāhiloñ ka tareeqa hai, yahañ bhi imaratoñ ke ban jāne se kāba dikhāi nahiñ deta magar kāba ki taraf muñh karke jaise safa par kiya tha tasbeeh, takbeer, sana wa hamd, durood aur dua yahañ bhi kare ye ek phera hua phir yahañ se safa ki taraf chale zikr wa durood wa duayeĩn padhte huye jab marwa ke meel ke pās pahuñche to daudna shuru kareĩn yahañ tak ke safa ke meel se nikal jāye phir āhista ho jāye aur safa par chadhe ye dusra phera hua isi tarah phir safa se marwa ye teesra phera hua phir marwa se safa ye chautha phera hua isi tarah pāñchwa chhatha sātwa phera kare, sātwa phera marwa par khatm hoga isi tarah

sāt phera daudne ka nām saee hai Safa se shuru hogi aur marwa par khatm hogi do meeloñ ke darmiyān kul sāt daud hogi ab sa’ee ke bād Makka mein āthwi tareekh tak thhehre aur labbaik kaha kare aur khāli tawāf baghair idtebā’a wa ramal wa sa’ee ke kiya karein aur har sāt phhere poore hone par maqāme Ibraheem mein do rak’at nafl padha karein, sātwi tareekh masjide harām mein bād zuhar jo khutba imām padhega usko sune

ĀTHWI TAREEKH MINA KI RAWANGI

Phir jab āthwi tareekh ki subah ho to sooraj nikalne ke bād Makka se mina ki taraf chalein rāsta bhar labbaik wa dua wa durood wa sana padhte rahe jab mina dikhāi pade ye padhein:

اللَّهُمَّ هَذَا مِنِّي فَأَمْنُنْ عَلَيَّ بِمَا مَنَنْتَ بِهِ عَلَيَّ أَوْلِيَاءِكَ

Mina pahuñch kar yahiñ rāt ko thehreñ āj zuhar se nawi ki subah tak pāñchon Namazeñ yahiñ masjide khaif mein padhein

NAWI TAREEKH ARAFĀT KI RAWANGI

Shabe arafa yāni nawi rāt mina mein zikr wa ibādat mein guzāreñ jab nawi ki subah ho to fajr padh kar zikr wa durood mein laga rahe ke sooraj sabeer ki pahādi ke sāmne chamke to arafāt ki taraf chalein rāsta bhar labbaik durood wa dua padhta rahe jab jabale rehmat

dikhāi de zikr wa dua zyaca kare ke qabool ka waqt hai arafāt mein jabale rehmat ke pās ya jahan jagah mile rāste se hat kar thehre jab dopahar qareeb ho nahayein ke sunnate muakkada hai aur na ho sake to sirf wuzu kare dopahar dhalte hi masjid me namra pahuñche sunnat padh kar khutba sune aur imām ke sath zuhar padhe iske bād hi fauran asr ki takbeer hogi sath hi jamā’at se asr padhe āj yahañ zuhar aur asar ke beech mein salām wa kalām kaisa sunnatein bhi na padhe aur asr ke bād bhi nafl nahiñ

WUQOOFE ARAFA

Ab asr padhte hi mauqif (yāni wo jagah jahan khade ho kar zikro dua ka hukm hai) mein jāye aur sooraj doob ne tak zikr wa durood wa dua mein laga rahe jab sooraj doob jāye fauran muzdalifa jāye imām ke sath agar imām der kare to uska intezār na kare rāsta bhar labbaik dua durood mein lage raho rāsta mein agar ho sake tez chale chāhe paidal ho ya sawāri par

DASWI SHAB MUZDALIFA KO RAWANGI

Jab muzdalifa dikhāi pade to paidal ho jāna behtar hai aur naha kar dakhil hona achha hai dakhil hote waqt ye dua padhe:

اللَّهُمَّ هَذَا جَمْعُ نَسْنَأِكَ الْعَفْوِ وَالْعَافِيَةِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ

Yahañ pahuñch kar jabale qazah ke pās rāsta se bach kar utre ye na ho sake to jahan jagah mile, ab yahañ maghrib wa isha sath padhe chāhe maghrib ka waqt bāqi hi kyuñ na ho yahañ isha ke waqt mein maghrib wa isha donoñ ada ki niyat se padhi jayegi, maghrib ki farz padhe iske bād fauran isha ki farz phir maghrib wa isha ki sunnatein phir witr in Namazon ke bād bāqi labbaik zikr wa dua wa durood mein guzārna behtar hai ke ye bahut afzal jagah aur bahut afzal rāt hai

MASH'AROOOL HARĀM KA WUQOOF

Subah bahut andhere fajr padhi jāye aur bāde fajr mash'arool harām mein yāni khās pahādi par aur na ho sake to uske dāman mein aur wo bhi na ho sake to wādiye mohsir ke siwa jahan jagah mile wuqoof kare yāni thhehar kar jaise arafāt mein kiya tha labbaik dua durood mein laga rahe is wuqoof ka waqt tuloo-e-fajr se ujāla hone tak hai, us waqt mein yahañ na āya to wuqoof na pāya

Mas'ala: Arafāt mein zuhar wa asr ke liye azān aur do iqāmatein hoñgi aur muzdalifa mein maghrib wa isha ke liye ek azān aur ek iqāmat

DASWI TAREEKH KE AF'ĀL

Ab jab tuloo-e-āftāb meiñ do rak'at padhne ka waqt bāqi reh jāye imām ke sath mina ko jāyeiñ aur yahañ se sāt chhoti chhoti kankariyañ khajoor ki guthli barābar ki pāk jagah se utha kar teen bār dho kar sāth rakh leiñ rāsta bhar labbaik wa durood wa dua meiñ laga rahe jab wādiye mohsir pahuñche bahut jald tezi ke sath chal kar nikal jāyeiñ aur ye dua padhta jāye:

اللَّهُمَّ لَا تُقَتِّلْنَا بِغَضَبِكَ وَلَا تُهْلِكُنَا بَعْدًا بِكَ وَاعْفِنَا قَبْلَ ذَلِكَ

Jab mina dikhāi de ye padheñ:

اللَّهُمَّ هَذِي مِنَّا فَأَمْنُنْ عَلَيَّ مَا مَنَنْتَ بِهِ عَلَيَّ أَوْلِيَاكَ

Aur mina meiñ pahuñch kar sab kāmōñ se pehle jamaratul aqba jāye jamra se kam se kam pāñch hath door yooñ khada ho ke Makka muazzama se pehle nāle ke beech meiñ sawāri par raheñ mina dahine hath par aur kāba bāyeiñ hath ko ho aur muñh jamra ki taraf rahe

RAMI KA TAREEQA

Ek kankari chutki meiñ leiñ aur achhi tarah khoob hath utha kar ke baghal ki rangat zāhir ho ye padh kar māre:

بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُ أَكْبَرُ رَغْمًا لِلشَّيْطَانِ رِضًا لِلرَّحْمَنِ اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ حَجًّا مَبْرُورَةً وَسَعْيًا مَشْكُورًا
وَدَنْبًا مَغْفُورًا

Behtar ye hai ke kankariyañ jamra tak pahuñche nahiñ to teen hath ki doori tak raheñ isse zyada door jo giregi

uski ginti na hogi isi tarah sāt kankariyañ ek ek karke māre, pehle ki kankari se labbaik band kar de jab sātoñ mār chuke to wahāñ na thehre usi dam zikr wa dua karke laut āye, ab rami kar chukne ke bād qurbani kare, qurbani kar ke apne aur sab musalmanoñ ke Hajj aur qurbani qabool hone ki dua māñge phir qurbani ke bād qibla muñh baith kar halq kareĩñ yāni poora sar mundaye ya bāl katarwayeĩñ lekin mundana behtar hai magar aurat ko bāl mundana harām hai, wo ek pora barābar bāl katarwa de bāl ko dafan kar deĩñ aur humesha badan se jo cheez bāl, nakhoon, khāl alag ho dafan kar diya jāye yahañ bāl banwāne se pehle na nakhoon katayeĩñ na dādhi mooñchh banwayeĩñ nahiñ to 'dam' lazzim āyega hān agar sar mundane ke bād mooñchh katayeĩñ nāf ke bāl banayeĩñ to jāiz balki mustahab hai lekin dādhi phir bhi na kataye **Mas'ala:** Sar mundane ya bāl katarwane ka waqt ayyāme nehar yāni 10,11,12 aur behtar pehle din yāni daswi zilhijja hai agar bārahwi tak bāl na banwāya to 'dam' lāzim āyega, pehle dahine taraf ka bāl mundaye phir bāyeĩñ ka aur mundate waqt "Allahu akbar Allahu akbar la ilāha illallāhu wallahu akbar Allahu Akbar walillāhil hamd" shuru se ākhir tak bār bār kehte jāo aur bād mein bhi kaho aur mundate waqt ye dua bhi padho:

الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى مَا هَدَانَا وَأَنْعَمَ عَلَيْنَا وَقَضَى عَنَّا سُكْنَا اللَّهُمَّ هَذِهِ نَاصِيَّتِي بِبَيْدِكَ فَاجْعَلْ لِي بِكُلِّ
شَعْرَةٍ نُورًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَأَمُحْ بِهَا سَيِّئَةً وَارْفَعْ لِي بِهَا دَرَجَةً فِي الْجَنَّةِ الْعَالِيَةِ ، اللَّهُمَّ بَارِكْ لِي
فِي نَفْسِي وَتَقَبَّلْ مِنِّي اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَلِلْمُحَلِّقِينَ وَالْمُقَصِّرِينَ يَا وَاسِعَ الْمَغْفِرَةِ . آمِينَ

Aur sab musalmanoñ ki bakhshish ki dua karein ab bāl banwāne ke bād ehrām ki wajah se jo bātein harām thi wo sab halāl ho gayi siwa aurat ki sohbat aur ise ba shehwat hath lagāne bosa lene sharmgāh dekhne ke, ke ye bātein ab bhi harām raheñgi ab bāl banwāne ke bād behtar ye hai ke āj daswi ko Makka pahuñcho farz tawāf ke liye ye tawāf Hajj ka dusra rukn hai ye tawāf bhi waise hi hoga jaise pehla hua tha magar is mein idtebā'a nahiñ, iske bād bhi do rak'at ba dastoor padhein is tawāf ke bād apni auratein halāl ho jayengi aur asl hajj poora ho jayega lekin abhi phir mina wāpas āye aur gyārhwī bārahwi rātein mina mein guzāre ke sunnat hai jaisa ke daswi rāt mina mein rehna sunnat hai

GYĀRHWI TAREEKH KE AF'ĀL.

Gyārhwī tareekh bād Namaze zuhar imām ka khutba sun kar phir rami ko jāyein in ayyām mein rami jamra ula se shuru karein jo masjid khaif ke qareeb hai is rami ke liye Makka ke rāste ki taraf se āa kar chadhai par chadhein yahañ qibla rukh ho kar sāt kankariyañ māre jaise daswi ko rami ki thi sātwi kankari mār kar jamarah se kuchh āge badh jāyein aur kāba ki taraf muñh kar ke dua ke liye yoon hath uthaye ke hatheliyañ qibla ko rahein aur kam

se kam bees āyateiñ padhne ke barābar der tak hamd durood istighfār wa dua karta rahe ya zyada der tak itna ke surah baqarah padhi ja sake phir jamaratul wusta par ja kar yuñhi rami aur dua kareiñ phir jamaratul aqba par magar yahañ rami karke na thhehre isi dam palat āyeiñ palatne meiñ dua kareiñ phir barahwi tareekh bilkul isi tarah zawāl ke bād teenoñ jamaroñ ki rami kare

BĀRAHWI TAREEKH KE AF'ĀL

Bārahwi rami karke sooraj doobne se pehle Makka ko rawāna ho jāye aur chāhe to raheiñ terahwi ko wāpas hoñ lekin phir terahwi ko dopahar dhale rami kar ke jāna hoga yahi afzal hai, ākhiri din yāni barahwi ko ya terahwi ko jab mina se rukhsat ho kar Makka ko chaleiñ to wādi mohassab meiñ jo jannatul mualla ke qareeb hai sawāri se utar kar ya be utre kuchh der dua kareiñ aur afzal ye hai ke isha tak Namazeiñ yahiñ padheñ, ek neend le kar Makka meiñ dakhil ho ab terahwi ke bād jab tak ji chāhe Makka meiñ thheharo lekin jab tak thhehare raho umre aur maqamāte muqaddema ki ziyārat karte raho jab irāda Makka se rukhsat ka ho to tawāf widā (yāni rukhsati tawāf) be ramal wa saee ke baja lāye ye tawāf bāhar wāloñ par wājib hai tawāf ke bād ba dastoor do rak'at maqāme Ibrabeem meiñ padheñ phir chāhe zamzam par āa kar isi tarah pāni piyeñ aur badan par

dāleiñ phir kāba ke darwaze ke sāmne khada ho kar iski pāk chaukhat ko chhooyeiñ aur choome aur Hajj wa ziyārat ke qabool hone aur bār bār hāzir hone ki dua māñge aur dua-e-jāme padhe ya ye padhe:

السَّائِلُ بِبَابِكَ يَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ وَمَعْرُوفِكَ وَيَرْجُو رَحْمَتَكَ

Phir multazam par āa kar ghilāfe kāba thām kar usi tarah lipto zikr wa durood wa dua ki kasrat karo ye dua padho:

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ اَللَّهُمَّ فَكَمَا هَدَيْتَنَا لِهَذَا فَتَقَبَّلْهُ مِنَّا وَلَا تَجْعَلْ هَذَا آخِرَ الْعَهْدِ مِنْ بَيْنِكَ اَلْحَرَامِ وَارْزُقْنِي الْعَوْدَ إِلَيْهِ حَتَّى تَرْضَى بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ

Phir hajre aswad ko bosa do aur ro ro kar ye padhe:

يَا يَمِينَ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ إِنِّي أَشْهَدُكَ وَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا أَنِّي أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ وَأَنَا أَوْدَعْتُ هَذِهِ الشَّهَادَةَ لِتَشْهَدَ لِي بِهَا عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى فِي يَوْمِ الْقِيَامَةِ يَوْمَ الْفَرَجِ الْأَكْبَرِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَشْهَدُكَ عَلَى ذَلِكَ وَأَشْهَدُ مَلَائِكَتَكَ الْكَرَامَ وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ

Phir ulte pāoñ kāba ki taraf muñh karke ya seedhe chalne meiñ phir phir kar hasrat se dekhte uski judāi par rote masjid harām ke darwaze se bāya pair pehle nikalo aur dua masjid se nikalne wāli padho, bābul hazwara se nikalna behtar hai phir Makka ke faqeeroñ ko jo kuchh ho deiñ aur Madina shareef ki taraf chaleiñ wahāñ pahuñch kar darbāre Rasoolullah ﷺ ki ziyārat kareiñ, ye tareeqa Hajj ka jo upar bayān kiya gaya is meiñ kuchh bāteiñ farz haiñ aur kuchh wājib aur kuchh sunnat,

farzoñ meĩ se agar koi farz chhoot gaya to Hajj hi na hoga aur wājib ke chhoot jāne se Hajj to ho jayega magar adhoora aur dam dena lāzim āyega aur sunnat chhootne se sawāb kam ho jayega

HAJJ MEIÑ YE BĀTEIÑ FARZ HAIÑ

Ehrām, wuqoofe arafa (yāni nawi zilhiĵja dopahar ko sooraj dhalne se le kar daswi ki subah sādiq hone se pehle tak itne waqt meĩ kisi waqt kuchh der arafāt meĩ thheharna) tawāfe ziyārat ka aksar hissa yāni chār phera, niyat, tarteeb yāni pehle ehrām bāñdhna phir wuqoofe arafa phir tawāfe ziyārat, har farz ka apne waqt par hona yāni wuqoof us waqt ho jo waqt iske liye muqarrar hai (yāni nawi zilhiĵja dopahar bād se daswi ki subah sādiq se Pehle tak) wuqoofe arafa ke bād tawāfe ziyārat ho, jagah yāni wuqoofe zameene arafāt meĩ ho siwa batane-urna ke aur tawāf ki jagah masjid-e-harām shareef meĩ ho

HAJJ MEIÑ YE CHEEZEIÑ WĀJIB HAIÑ

Meeqāt se ehrām bāñdhna yāni meeqāt se baghair ehrām ke āge na badhna aur agar meeqāt se pehle hi ehrām bāñdh liya to jāiz hai, safa wa marwa ke dauran daudna isko saee kehte haiñ, saee ko safa se shuru karna, paidal saee karna, saee ka tawāf ke bād hona, din meĩ wuqoofe

arafa kiya to itni der tak wuqoof kareiñ ke āftāb doob jāye aur rāt ka kuchh hissa āa jāye aur zawāl ke bād se din ke kisi hissa se wuqoof shuru karna wājib hai, arafāt se wāpasi meiñ imām ki pairwi karna yāni jab tak imām wahāñ se na chale hān agar imām ne waqt se der ki to ye imām se pehle ja sakta hai aur agar bheed waghaira ki zarurat se imām ke chale jāne ke bād thehar gaya sath na gaya jab bhi jāiz hai, muzdalifa meiñ theharna, maghrib wa isha ki Namaz ko waqte isha meiñ muzdalifa āa kar padhna, daswi gyārhwī bārahwi teenoñ din kankariyañ mārna yāni daswi ko sirf jamaratul aqba par aur gyārhwī bārahwi ko teenoñ par rami karna, jamare aqba ki rami pehle din bāl banwāne se pehle karna, har roz ki rami ka usi din hona, sar mundana ya bāl katarwana bāl banwana ayyāme nehar meiñ aur haram shareef meiñ agarche mina meiñ na ho, qirān aur tamatto wāle ko qurbani karna aur is qurbani ko haram aur ayyāme nehar meiñ hona, tawāfe ifāda ka aksar hissa ayyāme nehar meiñ hona, tawāf hateem ke bād se hona, dahini taraf se tawāf karna yāni kāba muazzama tawāf ke bāyeiñ taraf ho, pāoñ se chal kar tawāf karna, tawāf karne meiñ ba wuzu aur ba ghusl hona agar be wuzu ya be ghusl tawāf kiya to dohraye, tawāf karte waqt satr ka chhupa rehna, tawāf ke bād do rak'at Namaz padhna (ye wājib to hai lekin aisa zāhir hai ke iske tark se “Dam” wājib nahiñ), kankariyañ

pheñkne aur zibah karne aur sar mundane aur tawāf mein tarteeb yāni pehle kankariyañ phenke phir ghair mufrid qurbani karein phir sar mundaye phir tawāf karein, tawāfe sadr yāni meeqāt se bāhar rehne wāle ke liye rukhsati tawāf (agar Hajj karne wāli haiz ya nifās se hai aur pāk hone se pehle qāfila rawāna ho jayega to us par rukhsati tawāf nahiñ), wuqoofe arafa ke bād sar mundane tak jima na hona, ehrām ki hālat mein jo cheezein mana haiñ (jaise sila kapda pehanna ya sar chhupana) in se bachna ye sab cheezein Hajj mein wājib haiñ

HAJJ KI SUNNATEIN

Tawāfe qudoom yāni meeqāt ke bāhar se āne wāla shakhs Makka muazzama mein hāzir ho kar sab mein pehla jo tawāf kare use tawāfe qudoom kehte haiñ, tawāfe qudoom mufrid aur qārin ke liye sunnat hai mutamattea ke liye nahiñ, tawāf ka hajre aswad se shuru karna, tawāfe qudoom ya tawāfe farz mein ramal karna, safa wa marwa ke darmiyān jo do meel akhzar hai inke darmiyān daudna, imām ka Makka mein sātwi ko aur arafāt mein nawi ko aur mina mein gyārhi ko khutba padhna, āthwi fajr ke bād Makka se rawāna hona tāki mina mein pāñch Namazein padh li jāyein, nawi rāt mina mein guzārna, sooraj nikalne ke bād mina se arafāt ko rawāna hona,

wuqoofe arafa ke liye ghusl karna, arafāt se wāpasi mein muzdalifa mein rāt ko rehna aur sooraj nikalne se pehle yahañ se mina ko chale jāna, das aur gyārah ke bād jo donoñ rāteñ haiñ unko mina mein guzārna aur agar terahwi ko bhi mina mein raha to bārahwi ke bād ki rāt ko bhi mina mein rahe, abteh mein wādi muhassab mein utārna agarche thodi hi der ke liye ho inke ilawa aur bhi sunnateñ haiñ jin mein se aksar ka zikr tareeqe mein āa chuka hai wa ala hāzal mustahabbāt

UMRAH KA BAYĀN

Umrah ye hai ke ehrām bāndh kar tawāf wa saee kareñ aur iske bād sar munda kar (ya bāl katarwa kar) ehrām khol deñ ehrām sharte ada haiñ aur bāl banwana sharte khurooj, umarah sunnat hai wājib nahiñ aur sāl mein kai kai bār ho sakta hai iska waqt tamām sāl hai siwa pāñch dinoñ ke, umrah mein farz sirf tawāf hai aur wājib saee aur halq ya taqseer hai is ke sharāet wahi haiñ jo sharāet Hajj ke haiñ siwa waqt ke, iske sunan wa ādāb bhi wo hi haiñ jo Hajj ke haiñ, umrah ko fāsīd karne wāli cheez tawāf ka chār phera poora karne se pehle jima kar lena hai

UMRAH KA TAREEQA

Jo sirf umrah karna chahta hai wo umrah ka ehrām meeqāt se ya meeqāt ke pehle se kisi jagah se bāñdhe aur umrah ki niyat yoon kare ke pehle do rak'at Namaz ba niyate ehrām padhe aur salām ke bād ye kaheĩn:

اللَّهُمَّ إِنِّي أُرِيدُ الْعُمْرَةَ فَيَسِّرْهَا لِي وَتَقَبَّلْهَا مِنِّي وَأَعِنِّي عَلَيْهَا وَبَارِكْ لِي فِيهَا ط نَوَيْتُ الْعُمْرَةَ
وَأَحْزَمْتُ بِهَا لِلَّهِ تَعَالَى

Aur iske bād zor zor se poori labbaik kahe durood shareef phir dua māñge ek dua ye hai:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ رِضَاكَ وَالْجَنَّةَ وَ أَعُوذُكَ مِنْ غَضَبِكَ وَالنَّارِ۔

Aur ab un tamām cheezoñ se bache jin se Hajj ka ehrām bāñdhne wāla bachta hai phir tawāf kareĩn tawāf ke bād saee kareĩn aur ye tawāf wa saee bhi waise hi kare jaise Hajj karne wāla karta hai aur dukhoole Makka waghaira meĩn bhi wahi ādāb baja lāye jo Hajj karne wāla karta hai jab tawāf wa saee kar chuke to saee ke bād bāl banwaye umrah khatm hua umrah ka ehrām khol deiñ, umrah meĩn tawāf shuru karte waqt hajre aswad ka bosa lete hi labbaik kehna chhod de

QIRĀN AUR TAMATTO KA BAYĀN

Ehrām bāñdhne wāle chār tarah ke haiñ:

Hajj teen tarah ka hota hai ek ye ke ye nira (sirf) Hajj kare usey ifrād kehte haiñ aur hāji mufrid is mein bād salām niyat yoon karein:

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اُرِيْدُ الْحَجَّ فَيَسِّرْهُ لِيْ وَتَقَبَّلْهُ مِنِّىْ نَوَيْتُ الْحَجَّ وَ اَحْرَمْتُ بِهٖ مُخْلِصًا لِلّٰهِ تَعَالٰى ط

Dusra ye hai ke nire umrah ki niyat kar ke ehrām bāndhe aur Makka muazzama mein Hajj ka ehrām bāndhe ise tamatto aur hāji ko motamatte kehte haiñ is mein bād salām niyat yoon kare:

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اُرِيْدُ الْعُمْرَةَ فَيَسِّرْهَا لِيْ وَتَقَبَّلْهَا مِنِّىْ نَوَيْتُ الْعُمْرَةَ وَ اَحْرَمْتُ بِهَا مُخْلِصًا لِلّٰهِ تَعَالٰى ط

Teesra ye hai ke Hajj wa umrah donoñ ki yahin se niyat karein isko qirān kehte haiñ aur ye sab se afzal haiñ aur aise hāji ko qārīn kehte haiñ is mein bād salām yoon niyat kare:

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اُرِيْدُ الْعُمْرَةَ وَالْحَجَّ فَيَسِّرْهُمَا لِيْ وَتَقَبَّلْهُمَا مِنِّىْ نَوَيْتُ الْعُمْرَةَ وَالْحَجَّ وَ اَحْرَمْتُ بِهِمَا مُخْلِصًا لِلّٰهِ تَعَالٰى ط

Aur har soorat mein niyat ke bād labbaik āwaz se kahe

QIRĀN KA TAREEQA

Jab qirān ka irāda ho to ehrām ki waisi hi tayyari karein jaise ke mufrid karta hai wuzu ya ghusl kar ke do rak'atein ba niyate ehrām padhe aur bād salām qirān ki yoon niyat kare:

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اُرِيْدُ الْعُمْرَةَ وَالْحَجَّ فَيَسِّرْهُمَا لِيْ وَتَقَبَّلْهُمَا مِنِّىْ نَوَيْتُ الْعُمْرَةَ وَالْحَجَّ وَ اَحْرَمْتُ بِهِمَا مُخْلِصًا لِلّٰهِ تَعَالٰى ط

Phir labbaik kaheĩñ Hajj aur umrah donoñ ko sath ada karne ki niyat se aur durood padhe dua mãñge phir umrah ke af āl shuru kar de ke jab Makka pahuñche umrah ke liye khāna kāba ka sāt phera tawāf kareĩñ jaise mufrid karta hai iske bād safa wa marwa meĩñ saee kareĩñ ye umrah ke afāl ho gaye lekin abhi na sar mundaye na ehrām khole balki ab Hajj ke liye tawāfe qudoom kareĩñ aur saee kareĩñ aur bāqi af āl Hajj ke baja lāye jaise ke hāji mufrid karta hai **Mas'ala:** Qārin ko agar qurbani muyassar na āye ke iske pās zarurat se zyada māl nahiñ na itna asbāb ke ise bech kar jānwar khareede to das roze rakhe in meĩñ teen to wahi yāni yakum shawwāl se zilhijsa ki nawi tak ehrām bāñdhne ke bād rakhe, khās sāt āth nau ko rakhe ya isse pehle aur behtar ye hai ke nawi se pehle khatm kar de aur ye bhi ikhteyār hai ke mutafarriq taur par rakhe teenoñ ko lagatār rakhna zaruri nahiñ aur sāt roze haj) ka zamana guzārne ke bād yāni terahwi guzar jāne ke bād rakhe terah ko ya isse pehle nahiñ ho sakta in sāt rozoñ meĩñ ikhteyār hai ke wahin rakhe ya ghar wāpas āa kar aur behtar ghar par wāpas ho kar rakhna hai aur is dasoñ rozoñ meĩñ rāt hi se niyat zaruri hai **Mas'ala:** Agar pehle teen roze nawi tak nahiñ rakhe to ab roze kāfi nahiñ balki 'dam' wājib hoga dam de kar ehrām se bāhar ho jāyeĩñ aur agar dam dene par qādir nahiñ to sar munda kar ya

bāl katarwa kar ehrām se juda ho jāyeiñ aur ab do dam wājib haiñ

TAMATTO KA TAREEQA

Meeqāt se ya usse pehle kahin se umrah ka ehrām bāñdhe aur Makka pahuñch kar umrah ke liye sāt phere ka tawāf kareiñ aur iske bād saee kareiñ aur saee ke bād halaq ya taqseer kareiñ ab umrah se halāl ho gaya yāni umrah poora ho gaya ehrām khol deiñ aur Makka meiñ thehara rahe phir āthwi ko masjide harām se ya haram se Hajj ka ehrām bāñdhe aur Hajj poora kareiñ jaise hāji mufrid karta hai siwa tawāfe qudoom ke **Mas'ala:** Is par dame tamatto wājib hai to jab yaume nehar meiñ rami ke bād qurbani kar chuke tab halaq ya taqseer karāye **Mas'ala:** Agar qurbani ki isteta'at na ho to Roza rakheñ jaise qiran wāle ke liye hai **Mas'ala:** Mutamatte agar apne sath qurbani ka jānwar na lāya to umrah se fārigh ho kar halāl ho jayega aur agar hadya mun'atā lāya hai to muhrim rahega jab tak ke af āle Hajj se fārigh na ho jāye, jo jānwar lāya aur jo na lāya donoñ meiñ farq ye hai ke agar jānwar na lāya aur umrah ke bād ehrām khol diya aur ab Hajj ka ehrām bāñdha aur koi jināyat (gunah)hui to jurmana misle mufrid ke hai aur agar umrah ke ehrām bāqi tha to jurmana misle qārin ke hai aur agar jānwar lāya hai to har hāl meiñ qārin ke misl hai **Mas'ala:**

Tamatto karne wāle ne Hajj wa umrah fāsīd kar diya to iski qaza de aur jurmana mein 'dam' de aur tamatto ki qurbani uske zimme mein nahīn

WO BĀTEIN JO EHRĀM MEIN HARĀM HAIN

Aurat se sohbat, bosa, masās, gale lagāna, uske indām nihāni par nigāh jab ke ye chāroñ bāteīn shehwat se hoñ, auratoñ ke sāmne us kām ka nām lena, fehāsh, gunāh, kisi se dunyāvi ladāi jhaqda, jungle ka shikār, uski taraf shikār karne ko ishāra karna ya kisi tarah batana, bandooq ya barood ya uske zibah karne ko chhuri dena, uske ande todna, parr ukhedna, pāoñ ya bazoo todna, uska dudh duhna, uska gosht ya ande pakana, bhoonna, bechna, khareedna, khana, apna ya dusre ka nakhoon katarna, muñh ya sar kisi kapde waghaira se chhupana, basta ya kapde ki bugchi ya gathhri sar par rakhna, amāma bāñdhna, burqa wa dastāne pehanna, moze ya jurrābeīn waghaira jo waste qadam ko chhupaye, (jahan arabi joota ka tasma hota hai) pehanna, agar jootiyan na hoñ to moze kāt kar pehne ke wo tasma ki jagah na chhupe, sile kapde pehanna, khushboo bāloñ ya badan ya kapdoñ mein lagāna, mālgiri ya qusoom kesar gharz kisi khushboo ke range kapde pehanna jab ke khushboo de rahe hoñ, khālis khushboo mushk, amber, zafrān, jāwitri, laung, ilaichi, dār cheeni, zan jabeel waghaira khana, aise

khushboo ka ānchal meiñ bāñdhna jis meiñ filhāl mehak ho jaise mushk amber zafrān, sar ya dādhi ko khatmi ya kisi khushboo dār aisi cheez se dhona jisse juyeiñ mar jāyeiñ, wasma ya mehendi ka khizāb lagāna, gond waghaira se bāl jamana, zaitoon ya til ka tel agarche be khushboo ho bāloñ ya badan meiñ lagāna, kisi ka sar mundna agarche uska ehrām na ho, juyeiñ mārna pheñkna, kisi ko iske mārne ka ishāra karna, kapde uske mārne ko dhona, dhoop meiñ dālna, bāloñ meiñ pāra waghaira uske mārne ko dālna gharz joo ke halāk (mārne par) kisi tarah bā'is hona

EHRĀM MEIÑ YE BĀTEIÑ MAKROOH HAIÑ

Badan ka mail jhādna, bāl ya badan sābun waghaira se be khushboo ki cheez se dhona, kanghi karna, is tarah khujlana ke bāl tootne ya juyeiñ ke girne ka andesha ho, anrakha kurta chongha pehanne ki tarah kandhoñ par dālna, khushboo ki dhuni diya hua kapda ke abhi khushboo de raha ho pehanna odhna qasdan sooñghna agarche khushboodār phal ya patta ho jaise nimbu nārangi podina itrdān, itr farosh ki dukān par is gharz se baithna ke khushboo se dimāgh moattar hoga, sar ya muñh par patti bāñdhna, ghilāfe kāba muazzama ke ander is tarah dakhil hona ke ghilāf shareef sar ya muñh se lage, nāk waghaira muñh ka koi hissa kapde se

chhupana, koi aisi cheez khana peena jis mein khushboo padi ho aur na wo pakayi gayi ho na boo door ho gai ho, be sila kapda rafoo kiya hua pehanna, takiya par muñh rakh kar āundha letna, mehakti khushboo hath se chhoona jab ke hath mein lag na jāye warna harām hai, bazoo ya gale mein tāweez bandhna agarche be sile kapde mein lapet kar ho, bila uzr badan par patti bāndhna, singār(sajna sawarna) karna, chādar odh kar iske ānchaloñ mein girah de lena jaise gānti bāndhte haiñ is tarah par ya kisi aur tarah par jab ke sar khula ho warna harām hai, tehband ke donoñ kinaroñ mein girah dena, tehband bāndh kar kamarband ya rassi se kasna

Mas'ala: Jo bāteñ ehrām mein najāiz hai wo agar kisi uzr se ya bhool kar hoñ to gunāh nahiñ magar in par jo jurmana muqarrar hai wo har tarah dena āyega chāhe jān boojh kar ho ya bhool kar ya kisi ki zabardasti se ho ya sote mein ho

JURM AUR ISKE KAFFĀRE KA BAYĀN

Mas'ala: Muhrim agar qasdan bila uzr jurm kare to kaffara bhi wājib hai aur gunahgār bhi hua lihāza is soorat mein tauba bhi wājib hai ke khāli kaffara se pāk na hoga jab tak ke tauba na kareñ aur agar bhool kar ya kisi uzr se haiñ to katfāra kāfi hai, jurm ka kaffāra behar hāl lāzim hai yād se ho ya bhool chook se iska jurm hona

jānta ho ya na jānta ho khushi se ho ya majbooran sote
 mein ho ya jāgte mein nasha behoshi mein ho ya hosh
 mein isne apne āp kiya ho ya dusre ne uske hukm se kiya
 ho Tambeeh: Is bayān mein jahan 'dam' kaha jayega isse
 murād ek bakri ya bhed hogi aur 'badana' se murād oonṭ
 ya gāye hogi ye sab jānwar unhin sharāit ke honṅe jo
 sharte qurbani mein haiṅ aur sadqa se murād nisf gehuṅ
 ya ek sa'a (ek sa'a mein 4 kilo 90 gram wazan hota hai)
 jau ya khajoor inki qeemat hai **Mas'ala:** Jahan 'dam' ka
 hukm hai aur wo jurm majbooran karna pada hai to is
 mein ye bhi ho sakta hai ke 'dam' ke badle chhe
 miskeenon ko har ek ko ek ek sadaqa de ya chhe
 miskeenon ko do waqt pet bhar kar khilaye ya teen roze
 rakh le aur jis jurm mein sadqa ka hukm hai aur
 majbooran karna pada hai to is mein sadqa ke badle ek
 Roza rakh le **Mas'ala:** Jahan ek 'dam' ya ek sadqa hai
 qārin par do haiṅ **Mas'ala:** Shukrane ki qurbani se āp
 khayein ghani ko khilayein miskeen ko dein aur kaffāra
 ki sirf mohtājon ka haq hai

KHUSHBOO AUR TEL LAGANA

Mas'ala: Khushboo agar bahut si lagāi jise dekh kar log
 bahut batayein chāhe uzv ke thode hi hisse par ya kisi
 bade uzv par jaise sar, muñh, rān, pindali par chāhe
 khushboo thodi hi ho to in donoṅ sooraton mein 'dam'

hai aur agar thodi si khushboo uzv ke thode se hisse mein lagāi to sadqa hai **Mas'ala:** Kapde ya bichhaune par khushboo mali to khushboo ki miqdār dekhi jayegi zyada hai to 'dam' aur kam hai to sadqa **Mas'ala:** Khushboo soonghi phal ho ya phool jaise nimbu, narangi, gulāb, chameli, bela, joohi waghaira ke phool to kuchh kaffāra nahiñ lekin muhrim ko khushboo soonghna makrooh hai **Mas'ala:** Ehrām se pehle badan par khushboo lagāi thi ab ehrām ke bād phhail kar aur āza ko lagi to kaffāra nahiñ **Mas'ala:** Khushboodār surma ek ya do bār lagaya to sadqa de isse zyada mein 'dam' de aur jis surma mein khushboo na ho iske istemāl mein harj nahiñ jab ke zarurat se ho aur bila zarurat makrooh hai **Mas'ala:** Agar khālis khushboo jaise mushk, zafrān, laung, ilaichi, dār cheeni itni khāi ke muñh ke aksar hisse mein lag gai to 'dam' hai warna sadqa **Mas'ala:** Peene ki cheez mein khushboo milayi agar khushboo ghālib hai ya teen bār ya zyada piya to 'dam' hai warna sadqa **Mas'ala:** Tambaku khane wāle iska khayāl rakhein ke ehrām mein khushboodār tambaku na khayein ke pattiyoñ mein to waise hi kuchh khushboo milayi jāti hai aur qiwām (khameer) mein bhi aksar pakane ke bād mushk waghaira milate haiñ **Mas'ala:** Khameera tambaku na peena behtar hai ke is mein khushboo hoti hai magar piya to kaffāra nahiñ

Mas'ala: Raughan, chameli waghaira khushboodār tel lagāne ka wahi hukm hai jo khushboo istemāl karne mein tha **Mas'ala:** Til aur zaitoon ka tel khushboo ke hukm mein hai agar in mein khushboo na ho to albatta inke khane aur nāk mein chadhane aur zakhm par lagāne aur kān mein tapkane se sadqa wājib nahiñ **Mas'ala:** Mushk, amber, zafrān waghaira jo khud hi khushboo haiñ khālis inke istemāl se mutlaqañ kaffāra lāzim hai chāhe dawa ke taur par hi kyuñ na istemāl kiya ho **Mas'ala:** Khālis khushboo mushk, amber waghaira dusri be khushboo cheez mein mila kar istemāl kiya to dekhenge ke agar khushboo dār cheez zyada hai to kul khushboo dār ke hukm mein hogi **Mas'ala:** Khushboo lagāna jab jurm qarār pāya to badan kapde se door karna wājib hai aur kaffāra dene ke bād door na kiya to phir 'dam' waghaira wājib hoga

SILE KAPDE PEHANNA

Muhrim ne sila kapda chār pehar kāmīl pehna to 'dam' wājib hai aur agar isse kam to sadqa chāhe thodi hi der pehna aur agar lagatār kai din tak pehne raha jab bhi ek hi 'dam' wājib hai jab ke ye lagatār pehanna ek tarah ka ho yāni uzr se ya bila uzr aur agar maslan ek din bila uzr tha aur dusri din uzr se ya bil aks (ulta) to do kaffāre hoñge **Mas'ala:** Bāri ke sath bukhār āta hai jis din

bukhar āya kapde pehan liye dusre din utār dāle teesre din phir pehne to jab tak ye bukhār āye ek hi jurm hai **Mas'ala:** Agar sila kapda pehna iska kaffāra ada kar diya magar utāra nahiñ dusre din bhi pehne raha to dusra kaffāra wājib hai yuñhi agar ehrām bāñdhte waqt sila kapda na utāra to ye jurm hai **Mas'ala:** Muhrim ne dusre muhriim ko sila hua ya khushboo dār kapda pehnaya to is pehnane wāle ko kuchh nahiñ **Mas'ala:** Mard ya aurat ne muñh ki tikli poori ya chauthai chhupāi ya mard ne poorā ya chauthai sar chhupaya to chār pehar ya zyada lagatār chhupane mein 'dam' hai aur kam mein sadqa aur chauthai se kam ko chār pehar tak chhupaya to sadqa hai aur chār pehar se kam mein kaffāra nahiñ magar gunāh hai **Mas'ala:** Muhrim ne sar par kapde ki gathhri rakhi to kaffāra hai aur ghalla ki gathhri ya takhta ya lagan seni waghaira koi bartan rakh liya to nahiñ aur agar sar par mitti thop li to kaffāra hai **Mas'ala:** Kān aur guddi ke chhupane mein harj nahiñ yuñhi nāk par khāli hath rakhne mein kuchh nahiñ aur agar hath mein kapda aur kapde samet nāk par hath rakha to kaffāra nahiñ magar makrooh wa gunāh hai **Mas'ala:** Pehanne ka matlab ye hai ke kapda is tarah pehne jaise ādatan pehna jāta hai warna agar kurte ka tehband bāñdh liya ya pajama ko tehband ki tarah lapeta pāoñ payenche mein na dāle to kuchh nahiñ

BĀL DOOR KARNA

Mas'ala: Sar ya dādhi ke chauthai bāl ya zyada kisi tarah door kiye to 'dam' hai aur kam mein sadqa **Mas'ala:** Poori gardan (neck) ya poori ek baghal mein 'dam' hai aur kam mein sadqa chāhe ādhi ya zyada hi kyuñ na ho yahi hukm zere nāf ka hai, donoñ baghaleiñ poori mundayeiñ tab bhi ek hi 'dam' hai **Mas'ala:** Mooñchh agarche poori mundaye ya katarwaye sadqa **Mas'ala:** Roti pakane mein kuchh bāl jal gaye to sadqa hai, wuzu karne ya khujane ya kangha karne mein bāl gire to is par bhi poori sadqa hai aur bāz ne kaha ke do teen bāl tak har bāl ke liye ek muththi anāj ya ek tukda roti ya ek chhuāra hai **Mas'ala:** Apne āp be hath lagaye bāl gir jāye ya beemari se tamām gir padeiñ to kuchh nahiñ **Mas'ala:** Aurat poore ya chauthai sar ke bāl ek pore barābar katre to 'dam' hai aur kam mein sadqa

NAKHOON KATARNA

Mas'ala: Ek hath ek pāoñ ke pāñchoñ nakhoon katreiñ ya beesoñ ek sath to ek'dam' hai aur agar kisi hath ya pāoñ ke poore pāñch na katre to har nakhoon par ek sadqa yahañ tak ke agar chāroñ hath pāoñ ke chār chār katre to solah sadqe deiñ magar ye ke sadqoñ ki qeemat ek 'dam' ke barābar ho jāye to kuchh kam kareiñ ya'dan' de aur agar ek hath ya pāoñ ke pāñchoñ ek jalsa mein aur

dusre ke pāñchoñ dusre jalsa mein katareiñ to do 'dam' lāzim hai aur chāroñ hath pāoñ ke chār jalsoñ mein to chār 'dam' **Mas'ala:** Koi nakhoon toot gaya ke badhne ke qābil na raha iska baqiya isne kāt liya to kuchh nahiñ

BOSO KINĀR WAGHAIRA

Mubasharate fāhesha aur shehwat ke sath bos wa kinār aur badan chhoone mein 'dam' hai agar che inzāl na hua aur bila shehwat mein kuchh nahiñ ye bāteiñ auratoñ ke sath hoñ ya mard ke sath donoñ ka ek hukm hai **Mas'ala:** Mard ki in bātoñ se aurat ko lazzat āye to wo bhi 'dam' de **Mas'ala:** Indāme nihāni par nigāh karne se kuchh nahiñ chāhe inzāl hi ho jāye chāhe bār bār nigāh ki ho yuñhi khayāl jamane se agar inzāl ho jāye tab bhi kuchh nahiñ **Mas'ala:** Jalq (mushtzani) se agar inzāl ho jāye to 'dam' hai warna makrooh aur ahtelām se kuchh nahiñ

JIMA'A

Mas'ala: Wuqoofe arafa se pehle jima'a kiya to Hajj fāsīd ho gaya ise Hajj ki tarah poora kar ke 'dam' de aur sāle āinda hi mein iski qaza kareiñ, aurat bhi ehrāme Hajj mein thi to us par bhi yahi lāzim hai **Mas'ala:** Wuqoof ke bād jima'a se Hajj to na jayega magar halaq wa tawāf se pehle kiya to "badanah" de aur halaq ke bād

kiya to 'dam' de aur behtar ab bhi "badanah" hi hai halaq wa tawāf ke bād jima'a kiya to kuchh nahiñ **Mas'ala:** Umrah meiñ chār phere se pehle jima'a kiya to umrah jāta raha 'dam' de aur umrah ki qaza aur chār pheroñ ke bād kiya to 'dam' deiñ umrah sahi hai **Mas'ala:** Jima'a se ehrām nahiñ jāta aur jo cheezeiñ muhrim ke liye najāiz hai wo ab bhi najāiz haiñ aur wahi sab ahkām haiñ

TAWĀF MEIÑ GHALATIYAN

Farz tawāf ke chār phere ya isse zyada janābat ya haiz wa nifās ki hālat meiñ kiya to "badanah" dena wājib hai aur tahārat ke sath iāda wājib hai, bārahwi tareekh tak kāmīl taur par iāda kar liya to jurmana sāqit yāni "badanah" sāqit aur bārahwi ke bād kiya to "badanah" sāqit ho jayega lekin 'dam' lāzim rahega **Mas'ala:** Agar farz tawāf be wuzu kiya tha to 'dam' lāzim hai, iyāda mustahab aur iyāda kar lene se 'dam' sāqit ho jāta hai chāhe bārahwi ke bād hi kiya ho **Mas'ala:** Teen phere ya isse kam be tahārat kiya to har phere ke badle ek sadqa **Mas'ala:** Tawāfe farz kul ya aksar bila uzr sawāri par ya god meiñ ya ghisat kar ya be satr kiya (maslan aurat ki chauthai kalāi ya chauthai sar ke bāl khule the) ya ulta tawāf kiya ya hateem ke andar se tawāf meiñ guzra ya bārahwi ke bād kiya to in sab sooratoñ meiñ 'dam' de aur sahi taur par iāda kar liya to 'dam' sāqit aur baghair iāda kiye chala

āya to bakri ya uski qeemat bhej de ke haram mein zibah kar di jāye wāpas āne ki zarurat nahiñ **Mas'ala:** Farz tawāf chār phere kar ke chala āya yāni teen ya do ya ek phera bāqi reh gaya to 'dam' wājib hai agar khud na āya bhej diya to kāfi hai **Mas'ala:** Farz ke siwa koi aur tawāf kul ya aksar janābat mein kiya to 'dam' de aur be wuzu kiya to sadqa aur teen phere ya usse kam janābat mein kiye to har phere ke badle ek sadqa phir agar Makka muazzama mein hai to sab sooraton mein iāda kar lein kaffāra sāqit ho jayega **Mas'ala:** Tawāfe rukhsat kul ya aksar tark kiya to 'dam' lāzim aur chār pheron se kam chhoda to har phere ke badle mein ek sadqa aur tawāfe qudoom tark kiya to kaffāra nahiñ magar bura kiya aur tawāfe umrah ka ek phera bhi tark karega to 'dam' lāzim āyega aur bilkul na kiya ya aksar tark kiya to kaffāra nahiñ balki iska ada karna lāzim hai **Mas'ala:** Qārin ne tawāfe qudoom wa tawāfe umrah donoñ be wuzu kiye to daswi se pehle tawāfe umrah ka iāda karein aur agar iāda na kiya yahañ tak ke daswi tareekh ki fajr tuloo ho gai to 'dam' wājib aur tawāfe farz mein ramal aur saee kar le **Mas'ala:** Najis kapdon mein tawāf makrooh hai kaffara nahiñ

SAEE MEIÑ GHALATIYAN

Saee ke chār phere ya zyada bila uzr chhod de ya sawāri par kiye to 'dam' de Hajj ho gaya aur chār se kam meiñ har phere ke badle sadqa de aur agar iāda kar liya to 'dam' aur sadqa sāqit aur agar uzr ki wajah se aisa hua to muāf hai yahi har wājib ka hukm hai ke sahi uzr se chhoda ja sakta hai **Mas'ala:** Tawāf se pehle saee kar li aur phir iāda bhi na kiya to 'dam' hai **Mas'ala:** Janābat meiñ ya be wuzu tawāf kar ke saee ki to saee ke iāda ki zarurat nahiñ **Mas'ala:** Sa'ee ke liye ehrām ya Hajj ka zamana shart nahiñ na ki ho to jab kareiñ ada ho jayengi

WUQOOF MEIÑ GHALATI

Jo shakhs sooraj doobne se pehle arafāt se chala gaya to 'dam' de phir agar doobne se pehle wāpas āya to 'dam' sāqit ho gaya aur agar doobne ke bād wāpas hua to 'dam' dena hoga aur arafāt se chala āna chāhe apne ikhteyār se ho ya be ikhteyār (jaise ooñt par sawār tha wo ise le bhāga) donoñ soorat meiñ 'dam' hai

WUQOOF MUZDALIFA

10wi ki subah ko muzdalifa meiñ bila uzr wuqoof na kiya to dam de hān kamzor aurat bheed ke dar se wuqoof chhod sakti hai jurmana nahiñ

RAMI KI GHALATIYAN

Kisi din bhi rami nahiñ ki ya ek din rami bilkul ya aksar chhod di jaise daswi ko teen kankariyañ tak mārī ya gyārhi waghaira ko das kankariyañ tak mārī (bāqi chhod di) kam chhodi jaise dasvi ko chār kankariyañ mārī teen chhod di ya aur dinoñ ki gyārah mārī das chhod di ya nisf se kam chhodi hui rami dusre din ki to in sab sooratoñ mein har kankari par ek sadqa de agar sadqa ki qeemat 'dam' ke barābar ho jāye to kuchh kam de

QURBANI AUR HALQ MEIN GHALATI

qārīn wa motamatte ne rami se pehle qurbani ki to 'dam' de **Mas'ala:** Haram mein halq na kiya balki haram ki had se bāhar kiya ya bārahwi ke bād kiya ya rami se pehle kiya, qārīn aur motamatte ne qurbani se pehle kiya to in sab sooratoñ mein 'dam' **Mas'ala:** Umrah ka halq bhi haram hi mein hona zaruri hai iska halq bhi haram se bāhar hua to 'dam' hai magar is mein waqt ki shart nahiñ **Mas'ala:** Hajj karne wāle ne bārahwi ke bād haram se bāhar sar mundaya to 'dam' hai, ek haram se bāhar halaq karne ka dusra bārahwi ke bād hone ka

HARAM KE SHIKĀR KE MASĀIL

Khushki ka jānwar shikār karna ya uski taraf shikār karne ko ishāra karna ya aur kisi tarah batana ye sab kām

harām haiñ aur sab mein kaffāra wājib agarche uske khane mein muztar ho yāni bhookh se mara jāta ho aur kaffāra us jānwar ki qeemat hai yāni do ādil wahāñ ke hisāb se jo qeemat batayein wo deni hogi aur agar wahāñ uski qeemat na ho to wahāñ se gareeb jagah mein jo qeemat ho wo hai aur agar ek hi ādil ne bata diya tab bhi kāfi hai **Mas'ala:** Jungle ke jānwaron se murād wo hai jo khushki mein paida hota hai agarche pāni mein rehta ho lihāza murghābi aur wehshi batakh ke shikār karne se kaffāra lāzim āyega

PĀNI KA JĀNWAR KIS KO KEHTE HAIÑ?

Pāni ka jānwar wo hai jiski paidaish pāni mein hoti hai agarche kabhi kabhi khushki mein rehta ho gharelu jānwar jaise gāye, bhaiñs, bakri agar jungle mein rehne ke sabab insān se wehshat karein to wehshi nahiñ aur agar wehshi jānwar kisi ne pāl liya to ab bhi jungle hi ka jānwar gina jayega lihāza agar palāu hiran shikār kiya to kaffara dena hoga **Mas'ala:** Jungle ka jānwar agar kisi ki milk ho jāye maslan pakad lāya ya pakadne wāle se mol (khareed) liya to us ke shikār karne par bhi kaffara hai **Mas'ala:** Pāni ke jānwar ko shikār karna jāiz hai yāni jo pāni mein paida hua agarche khushki mein bhi kabhi kabhi rehta ho

SHIKĀR KA KAFFARA

Mas'ala: Shikār ka kaffāra ada karne ke liye chāhe to shikār ki qeemat ki bhed, bakri waghaira mol (khareed) le kar haram mein zibah kar ke faqeeron ko bānt (taqseem) dein aur chāhe to us qeemat ka ghalla le kar miskeenon ko de dein magar har miskeen ko sadqa-e-fitr ke barābar dein aur ye bhi ho sakta hai ke us qeemat ke ghalle mein jitne sadqe ho sakte hon har sadqa ke badle ek Roza rakhe aur agar kuchh ghalla bach jāye jo poorā sadqa nahiñ to chāhe use kisi miskeen ko de dein ya uske badle ek Roza rakhe aur agar poori qeemat sadqe ke barābar bhi nahiñ to bhi chāhe to utne ka ghalla le kar ek miskeen ko de dein ya uske badle ek Roza Rakhein

Mas'ala: Kaffara ke jānwar ko haram ke andar zibah karna chahiye haram ke bāhar zibah kiya to kaffara ada na hua **Mas'ala:** Agar kaffāra ke jānwar mein se khud hi kha liya to itne ka tawān de **Mas'ala:** Kaffara ka jānwar chori ho gaya ya zinda jānwar hi sadqa kar diya to ye kāfi nahiñ yāni kaffara ada na hua aur agar zibah kar diya gosht chori ho gaya to ada ho gaya **Mas'ala:** Jānwar ko zakhmi kar diya magar wo mara nahiñ ya us ke bāl ya parr nocte ya koi uzv kāt dāla to uski wajah se jo kuchh us jānwar mein kami hui utne ka kaffara wājib hai aur agar zakhm ki wajah se mar gaya to poori qeemat wājib hai, muhrim ne jungle ka jānwar pakda to lāzim hai ke

jungle mein ya kisi aisi jagah chhod de jahan wo panāh le sake agar shehar mein lā kar chhoda jahan iske pakde jāne ka dar hai to jurmana dena hoga **Mas'ala:** Chand muhrimōn ne mil kar shikār kiya to sab par poorā poorā kaffāra hai **Mas'ala:** Tiddi bhi khushki ka jānwar hai ise māre to kaffāra de ek khajoor kāfi hai **Mas'ala:** Ghair muhrim ne shikār kiya to muhrim ise kha sakta hai jab ke is muhrim ne na ise bataya na hukm kiya na kisi tarah is kām mein madad ki aur ye bhi shart hai ke haram se bāhar ise zibah kiya gaya ho **Mas'ala:** Jo haram mein dakhil hua aur is ke pās wehshi jānwar haiñ chāhe pinjre hi mein ho to hukm hai ke ise chhod de **Mas'ala:** Ghode waghaira kisi jānwar par sawār ja raha tha ya ise hānkta ya kheenchtā le ja raha tha iske hath pāon se koi jānwar dab kar mar gaya ya isne kisi jānwar ko dānt kātā aur mar gaya to tawān de **Mas'ala:** Jānwar ko bhaqaya wo kunwe mein gir pada ya phisal kar gira aur mar gaya ya kisi cheez ki thokar lagi wo mar gaya to tawān de **Mas'ala:** kauwa, Cheel, bhhed ya bichchhu, sāñp, chooha, ghons, chhathhoonder, kātne wāla kutta, pissu, machchhar, killi, kechwa, kekda, patanga, kātne wāli choonti, makkhi, chhipkali, bir aur tamām hashrātul ard (zameen ke keede) bijoo, lomdi jab ke ye darinde hamla karein ya jo darinde aise hon jinki ādat ibteda'an hamla karne ki

hoti hai in sab ke mārne mein kuchh nahiñ yuñhi pāni ke tamām jānwaroñ ke qatl mein kaffāra nahiñ

HARAM KE PED WAGHAIRA KĀTNA

Haram ki jungli khudro hari tar jadi booti, ghās, ped ke kātne ya todne mein jurmana dena padega jab ke ye is qism ka darkaht ho ke na ise kisi ne boya ho na boya jāta ho aur tar ho aur toota ya ukheda na ho jurmana ye hai ke iski qeemat ka ghalla le kar miskeenon ko dein har miskeen ko ek sadqa agar qeemat ka ghalla poore sadqe se kam hai to ek hi miskeen ko dein aur ye bhi ho sakta hai ke qeemat hi de dein aur ye bhi ho sakta hai ke is qeemat ka jānwar khareed kar haram mein zibah kar dein iske badle Roza nahiñ rakh sakta (Durre Mukhtār)

Mas'ala: Darakht ukheda aur us ki qeemat bhi de di jab bhi ise kām mein lāna jāiz nahiñ aur agar bech dāla hai to qeemat sadqa kar de **Mas'ala:** Jo darakht sookh gaya use ukhād sakta hai aur kām mein bhi la sakta hai

Mas'ala: Darakht ke patte tode agar isse darakht ko nuqsān na pahuñcha to kuchh nahiñ yuñhi jo darakht phalta hai ise bhi kātne mein tawān nahiñ jab ke mālik se ijazat le li ya use qeemat de di **Mas'ala:** Chand ādmiyon ne mil kar darakht kāta to ek hi tawān hai sab mein taqseem ho jayega chāhe sab muhrim hon ya bāz muhrim bāz ghair muhrim

HARAM KE PED KI MISWĀK JĀIZ NAHIÑ

Mas'ala: Haram ke kisi darakht ki miswāk banana jāiz nahiñ **Mas'ala:** Apne chalne ya jānwar ke chalne mein ya khema gādne mein kuchh darakht jāte rahe to kuchh nahiñ **Mas'ala:** Zarurat ki wajah se fatwa is par hai ke wahāñ ki ghās jānwaroñ ko charana jāiz hai bāqi kātne ukhādne ka wahi hukm hai jo ped ka hai siwaye izkhar aur sookhi ghās ke, ke inko har tarah se kām mein lāna jāiz hai kheti todne ukhādne mein kuchh harj nahiñ

JOO MĀRNE KA KAFFĀRA

Apni joo apne badan ya kapdoñ mein mārī ya pheñk di to ek joo mein roti ka ek tukda kaffāra deīñ aur do ya teen joo ho to ek muththi anāj de aur isse zyada mein sadqa hai **Mas'ala:** Joo mārne ko sar ya kapda dhoya ya dhoop mein dala jab bhi yehi kaffāre haiñ jo mārne ke the **Mas'ala:** Kapda bheeg gaya to sookhne ke liye dhoop mein rakha isse khud joo mar gai mārna maqsood na tha to kuchh harj nahiñ

BAGHAIR EHRĀM MEEQĀT SE GUZARNE KA KAFFARA

Meeqāt ke bāhar se jo shakhs āya aur baghair ehrām Makka muazzama gaya to chāhe na Hajj ka irāda ho na umrah ka magar Hajj ya umrah wājib ho gaya ab chahiye

ke meeqāt ko wāpas jāye aur ehrām bāndh kar āye agar meeqāt ko na gaya aur Makka hi mein ehrām bāndh liya to 'dam' wājib ho gaya **Mas'ala:** Meeqāt se baghair ehrām guzra phir umrah ka ehrām bāndha iske bād Hajj ka ya qirān kiya to 'dam' lāzim hai aur agar pehle Hajj ka ehrām bāndha phir haram mein umrah ka to do 'dam'

EHRĀM HOTE HUYE DUSRA EHRĀM BĀNDHNA

Hajj ka ehrām bāndha phir arafa ke din ya rāt mein dusre Hajj ka ehrām bāndha bād halq ke to ba dastoor ehrām mein hai aur dusre ko āinda sāl mein poora kare aur 'dam' wājib nahi aur halq nahi kiya hai to 'dam' wājib **Mas'ala:** Umrah ke tamām af āl kar chuka tha sirf halq bāqi tha ke dusre umrah ka ehrām bāndha to 'dam' wājib hai aur gunahgār bhi hua **Mas'ala:** Daswi se terahwi ka Hajj karne wāle ko umrah ka ehrām bāndhna mana hai aur agar bāndha to tod de aur iski qaza kare aur 'dam' de aur kar liya to ho gaya magar 'dam' wājib hai

MUHSAR KA BAYĀN

Jisne Hajj ya umrah ka ehrām bāndha magar kisi wajah se poora na kar saka use muhsar kehte hai, jin sabab se hajj ya umrah na kar sake wo ye hai dushman, darinda, marz aisa ke satar karne ya sawār hone mein iske zyada

hone ka gumān ghālib hai, hath pāoñ toot jāna, qaid, aurat ke mehram ya shauhar jis ke sath ja rahi thi uska inteqāl ho jāna, iddat kharch ya sawāri ka halaq ho jāna, shauhar Hajje nafl mein aurat ko mana kar de, muhsar ka hukm ye hai ke is ka ehrām nahiñ khul sakta jab tak Makka muazzama pahuñch kar tawāf wa saee wa halaq na kar le agar isse pehle ehrām kholna chāhe to haram ko qurbani bheje jab qurbani ho jayegi iska ehrām khul jayega ya qurbani ki qeemat bhej de ke wahāñ jānwar khareed kar zibah kar diya jāye is mein ye bhi zaruri hai ke jiske hath qurbani bheje isse ye thhehra le ke fulāñ din fulāñ waqt qurbani zibah ho aur waqt guzarne ke bād ehrām se bāhar hoga phir agar usi waqt qurbani hui jo thehraya tha ya isse pehle hui to theek hai aur agar bād mein hui aur ise ab mālloom hua to 'dam' de isliye ke zibah se pehle ehrām se bāhar hua hai, muhsar ko ehrām se bāhar āne ke liye halq shart nahiñ lekin behtar hai **Mas'ala:** Muhsar agar mufrid ho (yāni sirf Hajj ya sirf umrah ka ehrām bāñdha hai) to ek qurbani bheje aur agar qārin ho to do bheje aur is qurbani ke liye haram shart hai haram se bāhar nahiñ ho sakti tareekh ki koi shart nahiñ **Mas'ala:** Qārin ne apne khyāl se do qurbāniyoñ ke dām bheje aur wahāñ in dāmoñ ki ek hi mili aur zibah kar di to ye kāfi nahiñ **Mas'ala:** Qārin ne umrah ka tawāf kiya aur wuqoofe arafa se pehle muhsar

ho gaya to ek qurbani bheje aur Hajj ke badle ek Hajj aur ek umrah kare dusra umrah us par nahiñ **Mas'ala:** Wo rokne wāli bāt jis ki wajah se rukna hua tha wo jāti rahi aur abhi waqt itna hai ke Hajj aur qurbani donoñ kar lega to jāna farz hai aur agar gaya to theek hai nahiñ to umrah karke ehrām se bāhar ho jāye aur qurbani ka jo jānwar bheja tha mil gaya to jo chāhe kare **Mas'ala:** Wuqoofe arafa ke bād aehsār nahiñ ho sakta aur agar Makka hi mein hai magar tawāf aur wuqoofe arafa donoñ par qādir na ho to muhsar hai aur donoñ mein se ek par qādir ho to nahiñ **Mas'ala:** Muhsar qurbani bhej kar jab ehrām se bāhar ho gaya ab uski qaza karna chahta hai to agar sirf Hajj ka ehrām tha to ek Hajj aur ek umrah kare aur agar qirān ka ehrām tha to ek Hajj aur do umrah kare aur ye ikhteyār hai ke qaza mein qirān kare phir ek umrah ya teenoñ alag alag kare aur agar ehrām umrah ka tha to sirf ek umrah karna hoga

HAJJ FAUT HONE KA BAYĀN

Jiska Hajj faut ho gaya yāni wuqoofe arafa use na mila to tawāf wa sa'ee kar ke sar munda kar ya bāl katarwa kar ehrām se bāhar ho jāye aur sāle āinda Hajj kare aur us par 'dam' wājib nahiñ **Mas'ala:** Qārin ka Hajj faut ho gaya to umrah ke liye saee wa tawāf kare phir ek aur tawāf wa sa'ee kar ke halq kare aur 'dam' qirān jāta raha

aur pehla tawāf jise kar ke ehrām se bāhar hoga use shuru karte hi labbaik chhod de aur āinda sāl Hajj ki qaza kare umrah ki qaza nahiñ kyuñ ke umrah to ho chukka **Mas'ala:** Tamatto wāla qurbani ka jānwar lāya tha aur tamatto bātil ho gaya to jānwar ko jo chāhe so kare **Mas'ala:** Umrah faut nahiñ ho sakta isliye ke uska waqt umr bhar hai albatta pāñch dinoñ meñ makrooh hai yāni 9 se 13 zilhija tak **Mas'ala:** Jis ka Hajj faut ho gaya us par tawāf sadr nahiñ **Mas'ala:** Jis ka Hajj faut hua usne sa'ee kar ke ehrām na khola aur usi ehrām se āinda sāl Hajj kiya to Hajj sahi na hua

HAJJE BADAL KA BAYĀN

Hajje badal ke liye chand sharte haiñ jo Hajje badal karāta ho us par Hajj farz ho

1. Yāni agar farz nahiñ tha aur Hajje badal karāya to Hajj farz ada na hua lihāza agar bād meñ Hajj us par farz hua to ye Hajj uske liye kāfi na hoga balki agar ājiz ho to phir Hajj karāye aur qādir ho to khud kare
2. Jis ki taraf se Hajj kiya jāye wo ājiz ho yāni wo khud Hajj na kar saka ho agar is qābil ho ke khud kar sakta hai to uski taraf se nahiñ ho sakta agar ye bād meñ ājiz ho gaya to dobara Hajj karāye

3. Hajj ke waqt se marne tak uzr tha jis ke jāne ki ummeed hi na thi aur ittefaqan jāta raha to pehla hajj jo uski taraf se kiya gaya kāfi hai jaise wo andha tha aur Hajj karane ke bād ankhyāra ho gaya to ab dobara Hajj karane ki zarurat na rahi

4. Jis ki taraf se Hajj kiya jāye us ne hukm diya ho baghair uske hukm ke nahiñ ho sakta hān wāris ne muris ki taraf se kiya to us mein hukm ki zarurat nahiñ

5. Kharch uske māl se ho jiski taraf se Hajj kiya jāye

6. Jis ko hukm diya hai wahi Hajj kare dusre se usne Hajj karāya to na hua albatta agar mayyit ne waseeyat ki thi ke meri taraf se fulāñ ādmi Hajj kare aur wo ādmi mar gaya ya inkār kar gaya ab dusre se Hajj kara liya gaya to jāiz hai

7. Sawāri par Hajj ko jāye paidal Hajj kiya to na hua lihāza sawāri mein jo kuchh kharch hua dena padega hān agar kharch mein kami padi to paidal bhi ho jayegi sawāri se murād ye hai ke aksar rāsta sawāri par tay kiya ho

8. Uske watan se Hajj ko jāye

9. Meeqāt se Hajj ka ehrām bāñdhe agar usne iska hukm kiya ho

10. Us ki niyat se Hajj kare aur behtar ye hai ke zabān se bhi labbaik an fulaṅ keh le agar iska nām bhool gaya to ye niyat kare ke jisne mujhe bheja hai uski taraf se karta hooṅ. In shartoṅ ke ilawa kuchh aur sharteiṅ bhi haiṅ jo āge zimman bayān ki jayengi ye sab sharteiṅ jo upar likhi gai farz Hajj ke badal ki haiṅ Hajj nafl ho to in meiṅ se koi shart nahiṅ **Mas'ala:** Do ādmiyoṅ ne ek hi ādmi ko Hajje badal ke liye bheja usne ek Hajj meiṅ donoṅ ki taraf se labbaik kaha to donoṅ meiṅ se kisi ki taraf se na hua

HAJJ KI WASEEYAT

Mas'ala: Jis par Hajj farz ho ya qaza ya mannat ka Hajj uske zimma ho aur maut ka waqt āa gaya to wājib hai ke waseeyat kar jāye **Mas'ala:** Jis par Hajj farz hai aur na ada kiya na waseeyat ki bil ijma gunahgār hai agar wāris uski taraf se Hajje badal karana chāhe to kara sakta hai In Sha Allah ta'ala ummeed hai ke ada ho jāye aur agar waseeyat kar gaya to tihāi māl se karāya jāye agarche usne waseeyat meiṅ tihāi ki qaid na lagāi maslan ye kahe ke meri taraf se Hajj badal karāya jāye **Mas'ala:** Tihāi māl ki miqdār itni hai ke watan se Hajj ke masārif ke liye kāfi hai to watan hi se ādmi bheja jāye warna bairun meeqāt jahan se bhi us tihāi se bheja ja sake yuṅhi agar waseeyat meiṅ koi raqam muayyan kar di ho to us raqam meiṅ agar wahan se bheja ja sakta hai to bheja jāye warna

jahan se ho sake aur agar wo tihāi ya wo raqam muayyan bairun meqāt kahin se bhi kāfi nahiñ to waseeyat bātil

Mas'ala: Koi shakhs Hajj ko chala aur rāste mein ya Makka muazzama mein wuqoofe arafa se pehle uska inteqāl ho gaya to agar isi sāl us par Hajj farz hua tha to waseeyat wājib nahiñ aur wuqoof ke bād inteqāl hua to Hajj ho gaya phir agar tawāf farz bāqi hai aur waseeyat kar gaya ke uska Hajj poora kar diya jāye to uski taraf se "badanah" ki qurbani kar di jāye

Mas'ala: Behtar ye hai ke Hajje badal ke liye aisa shakhs bheja jāye jo khud Hajj farz ada kar chuka ho aur agar aise ko bheja jisne khud nahiñ kiya hai tab bhi Hajje badal ho jayega aur agar khud is par Hajj farz ho aur ada na kiya to aise ko bhejna makroohe tehreemi hai

HADI KA BAYĀN

Hadi us jānwar ko kehte haiñ jo qurbani ke liye haram le jāya jāye ye teen qism ke jānwar haiñ

1. Shāt yāni bakri, bhhed aur dumba
2. Baqar yāni gāye, bhainś
3. ooñt Had'ya ka adna darja bakri hai to agar kisi ne haram ko qurbani bhejne ki mannat māni aur kisi khās qism ki niyat na ki to bakri kāfi hai

Mas'ala: Qurbani ke jānwar mein nar (male) aur mādah (female) ka ek hukm hai jis tarah se nar ki ijazat hai isi tarah se mādah **Mas'ala:** Qurbani ke jānwar mein jo sharte hain wahi had'ya ke jānwar mein bhi hain jaise oont kam se kam paanch saal ka ho, gaye bhaans kam se kam do saal ki ho, bakri kam se kam ek saal ki ho lekin bhhed dumba chhe mahine ka agar saal bhar wali ke misl ho to ho sakta hai aur oont gaye mein yahan bhi sat admi shareek ho sakte hain **Mas'ala:** Had'ya agar qiran ya tamatto ka ho to is mein se kuchh kha lena behtar hai yunhi agar had'ya nafl ho aur haram mein pahunch gaya ho, aur agar haram ko na pahuncha to khud nahi kha sakta aur jis had'ya ka gosht khud kha sakta hai is mein se maldaron ko bhi khila sakta hai aur jisko kha nahi sakta iski khal waghaira se bhi nafā nahi le sakta **Mas'ala:** Tamatto aur qiran ki qurbani daswi zilhijja se pehle nahi ho sakti aur daswi ke bad ki to ho jayegi magar 'dam' lazim ayega is wajah se ke der karna jais nahi aur in do ke ilawa ke liye koi din muqarrar nahi lekin behtar daswi hai haram mein hona sab mein zaruri hai mina ki khusoosiyat nahi to daswi ko ho to mina mein hona sunnat hai aur daswi ke bad Makka mein, mannat ke 'badanah' ka haram mein zibah hona shart nahi jab ke mannat mein haram ki shart na lagayi ho **Mas'ala:** Had'ya ka gosht haram ke masakeen ko dena

behtar hai iske nakeel aur jhol ko khairāt kar deīñ aur qassāb ko is ke gosht meiñ se kuchh na deīñ hān agar ise bataur sadqa deīñ to koi harj nahiñ **Mas'ala:** Had'ya ke jānwar par bila zarurat sawār hona sāman lādna jāiz nahiñ aur agar zarurat se aisa kiya to jānwar meiñ kuchh kami āye itna mohtājoñ par tasadduq kareīñ **Mas'ala:** Had'ya ke jānwar ka dudh na duheīñ aur agar kisi majboori se duha to wo dudh miskeenon ko de deīñ agar na diya to itna hi dudh ya iski qeemat miskeenon par tasadduq kareīñ **Mas'ala:** Agar wo bachha jani (paida hua) to bachhe ko tasadduq kar deīñ ya use bhi iske sath zibah kar deīñ aur agar bachhe ko bech dāla ya halāk kar diya to qeemat ko tasadduq kareīñ aur agar is qeemat se qurbani ka jānwar khareed liya to behtar hai **Mas'ala:** Ghalati se isne dusre ke jānwar ko zibah kar diya aur dusre ne iske jānwar ko to donoñ ki qurbaniyañ ho gayi **Mas'ala:** Agar jānwar haram ko le ja raha tha rāste meiñ marne laga to ise wahi zibah kar dāleīñ aur khoon se is ka hār rang deīñ aur kohān par chhāpa de tāki ise mālḍār log na khayeīñ fuqra hi khayeīñ phir agar wo nafl tha to iske badle ka dusra jānwar le jāna zaruri nahiñ aur agar wājib tha to iske badle ka dusra jānwar le jāna wājib hai aur agar is meiñ koi aisa àib āa gaya ke qurbani ke qābil na raha to ise jo chāhe kareīñ aur iske badle dusra le jāyeīñ jab ke wājib ho

Mas'ala: Jānwar haram ko pahuñch gaya aur wahāñ marne laga to use zibah kar ke miskeenon par tasadduq kareñ khud khayeiñ agarche nafl ho aur agar is mein thoda sa nuqsān paida hua hai ke abhi qurbani ke qābil hai to qurbani kareñ aur khud bhi kha sakta hai

MADINA SHAREEF KI HĀZIRI

MADINA SHAREEF KI FAZEELAT

Rasoolullah ﷺ ne farmāya ke jis se ho sake ke Madina mein mare to wo Madina hi mein mare ke jo shakhs Madina mein marega main uski shafa'at karuñga, aur farmāya jo ādmi Madina wālon ko takleef dega Allah ta'ala use takleef mein dālega aur us par Allah aur firishton aur tamām ādmiyon ki lānat aur us ka na farz qabool kiya jāye na nafl, aur farmāya jo shakhs ahle Madina ke sath fareb karega aisa ghul jayega jaise namak mein pāni ghulta hai, aur farmāya madine ke rāston par firishte pehra dete haiñ is mein na dajjāl āye na tāoon(wabai bimari) aur Huzoor ālaihissalatu wassalam ne Madina tayyaba ke wāste dua ki ke Makka se dooni barkatein hon

DARBĀRE AQDAS KI HAZIRI KE FAIDE AUR BARKATEIÑ AUR ZIYARAT NA KARNE KA NUQSAN

Allah ta'ala ne farmāya: "Agar log apni jānoñ par zulm kareiñ aur aye Nabi tumhare Huzoor hāzir ho kar Allah se maghfirat chaheiñ aur Rasoolullah ﷺ bhi inke liye istighfār kareiñ to Allah ko tauba qubool karne wāla reham karne wāla payeñge", Huzoor àlaihissalam farmāte haiñ ke jo meri qabr ki ziyārat kare uske liye meri shafa'at wājib, aur farmāya jis ne Hajj kiya bād meri wafāt ke meri qabr ki ziyārat ki to aisa hai jaise meri hayāt mein ziyārat ki, aur farmāya jisne Hajj kiya aur meri ziyārat na ki usne mujh par jafa ki, Huzoor àlaihissalam ke mazār mubarak ki hāziri aur ziyārat qareeb wājib ke hai

Tambeeh: Bahut log dost ban kar tarah tarah se darāte haiñ ke rāh mein khatra hai wahāñ beemari hai ye hai wo hai khabardar kisi ki na suno aur hargiz mehroomi ka dāgh le kar na palto jān ek din zarur jāni hai isse kya behtar ke unki rāh mein jāye aur tajraba hai ke jo in ka dāman thām leta hai use apne sāya mein āram se le jāte haiñ keel ka khatka nahiñ hota

Hum ko to apne sāya mein āram hi se lāye,

Heele bahāne wāloñ ko ye rāh dar ki hai

HĀZIRI KE ĀDĀB

1. Hāziri mein khālis ziyārate aqdas ki niyat kare yahan tak ke Imām Ibne Hummam farmāte haiñ ke is bār masjid shareef ki niyat bhi shareek na kare
2. Hajj agar farz hai to Hajj kar ke Madina tayyiba hāzir ho hān agar Madina tayyaba rāsta mein ho to baghair ziyarat Hajj ko jāna sakht mehroomi wa qasāwate qalbi hai aur is hāziri ko qaboole Hajj aur deeni wa dunyāvi sa'ādat ke liye zariya aur waseela qarār de aur agar Hajj nafl ho to ikhteyār hai ke pehle Hajj se pāk sāf ho kar mehboob ke darbār mein hāzir ho ya sarkār mein pehle hāziri de kar Hajj ki maqbooliyat wa noorāniyat ke liye waseela kare gharz jo pehle ikhteyār kare use ikhteyār hai magar niyate khair darkār hai ke "Āmāl ka dāro madār niyat par hai aur har ek ke liye wo hai jo usne niyat ki"
3. Rāsta bhar durood aur zikr shareef mein doob jāo aur jis qadr Madina tayyiba qareeb āta jāye shauq wa zauq aur zyada hota jāye
4. Jab haram Madina āye behtar ye hai ke pyāda ho jāye rote sar jhukaye ānkhein neechi kiye durood shareef ki aur kasrat karein aur ho sakein to nange pāon chale balki

Haram ki zameen aur qadam rakh kar chalna

Are sar ka mauqa hai, O jāne wāle!

Jab qubba-e-anwar par nazar pade durood wa salām ki khoob kasrat kare

5. Shehre aqdas tak pahuñcho jalāl wa jamāle Mehboob ke tasawwur mein gharq ho jāo aur darwāza-e-shehar mein dakhil hote waqt pehle dahina qadam rakho aur ye padho:

بِسْمِ اللَّهِ مَا شَاءَ اللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ رَبِّ اذْ خَلَنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَأَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ اللَّهُمَّ
اِفْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ وَارْزُقْنِي مِنْ زِيَارَةِ رَسُولِكَ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا رَزَقْتَ
أَوْلِيَاءَكَ وَأَهْلَ طَاعَتِكَ وَأَنْقِذْنِي مِنَ النَّارِ وَاغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي يَا خَيْرَ مُسْئِلٍ

6. Masjid shareef mein hāzir hone se pehle jald aisi tamām zaruriyāt se fāriḡ hoñ ke jin se dil bātne (bhatakne) ka dar ho in ke siwa kisi aur kām mein na lage aur jaldi hi wuzu aur miswāk kare behtar ye hai ke ghusl kar ke safed sāf kapde pehne naye hoñ to aur achha surma aur khushboo lagaye mushk ho to aur achha

7. Ab fauran āstāna-e-aqdas ki taraf nihāyat khushoo wa khuzoo se mutawajjeh ho rona na āye to rone ka muñh banaye aur dil ko ba zor rone par lāyein aur apni sangdili se Huzoor ālahissalam ki taraf iltija karein

8. Masjid ke sab daroñ par hāzir hoñ salāto salām arz kar ke thoda thhehro jaise sarkār se hāziri ki ijazat māngte ho, bismillah keh kar dahina pāoñ pehle rakh kar hamatan adab ho kar dakhil ho

9. Is waqt jo adab wa tazeem farz hai har musalmān ka dil jānta hai ānkh, kān, zabān, hath, pāoñ, dil sab khayāle ghair se pāk

karo masjid-e aqdas ke naqsho nigār na dekho

10. Agar koi aisa sāmne āa jāye jise salām wa kalām zaruri ho to jahan tak bane katra jāyeiñ warna zarurat se zyada na bacho phir bhi dil sarkār hi ki taraf ho

11. Hargiz hargiz masjid-e aqdas mein koi harf chilla kar na nikle

AMBIYA ALAIHIMUSSALAM KI ZINDAGI

12. Yaqeen jāno ke Huzoor-e Aqdas ﷺ sacchi haqeeqi duniyavi

jismani hayāt se waise hi zinda haiñ jaise wafāt shareef ke pehle the, inki balki tamām Ambiyya alaihimussalam ki maut sirf khuda ke wāde ki tasdeeq ko ek ān ke liye thi inka inteqāl sirf nazre awām se chhup jāna hai, Imām Muhammad Ibne Hāj Makki apni kitāb Madkhal mein aur Imām Ahmad Qastlāni Mawahibul Ladunnya mein aur deegar Ulamaye deen rahmatullahi alaihim farmāte haiñ yāni Huzoor ﷺ ki hayāt wa wafāt mein is bāt mein kuchh farq nahiñ ke Huzoor ﷺ apni ummat ko dekh rahe haiñ aur inki hālatoñ aur inki niyatoñ inke irādoñ inke

diloñ ke khayāloñ ko pehchante haiñ aur ye sab Huzoor par aisa raushan hai jis mein aslan poshidgi nahiñ.

“Imam Rahamahulllah alaihi Shagird imame muhaqqiq ibn-ul-Hammam munsik Mutawwassit mein aur Ali Quari makki is Sharah maslak mutaqassit mein Farmāte haiñ:

انه ﷺ عالم بحضورك و قيامك و سلامك اى بل بجميع افعالك واحوالك و ارتحالك و مقامك

Yani be-shak Rasoolullah ﷺ teri hāzri aur tere khade hone aur tere salām balki tere afāl ahwāl, koocho Maqām se āgāh haiñ ۛ

13. Ab agar jamā’at qā’im ho shareek ho jāye to is mein tahyatul masjid bhi ada ho jayegi warna agar ghalaba shauq mohlat de aur waqte karāhat na ho to do rak’at tahyatul masjid wa shukranae hāziri darbāre aqdas sirf surah kāfirun aur surah ikhlās se bahut halki magar riāyate sunnat ke sath Rasoolullah ﷺ ke Namaz Padhne ki jagah jahan ab beech masjid mein mehrāb bani hai wahāñ na mile to jahan tak ho sake uske nazdeek ada karo phir sajda-e-shukr mein giro aur dua karo ke ilāhi apne habeeb ﷺ adab aur unka aur apna qabool naseeb kar āmeen

14. Ab kamāle adab mein doobe huye gardan jhukaye ānkheñ neechē kiye larazte kānp̄te gunahoñ ki nadāmat se paseena hote huye Huzoor ﷺ ke afw wa karam ki

ummeed rakhte Huzoor wāla ki pāye yāni mashriq ki taraf se mawāze āliya mein hāzir ho ke

Huzoor ﷺ mazāre anwar mein roo ba qibla jalwa farma haiñ is taraf se hāzir hoñge to Huzoor ki nigāhe bekas panāh tumhari taraf hogi aur ye bāt tumhare liye donoñ jahan mein kāfi hai

15. Ab kamāle adab wa haibat wa khauf wa ummeed ke sath qindeel ke neechе us chāñdi ki keel ke sāmne jo hujra mutahhara ki junooḃi deewār mein chehra-e-anwar ke sāmne lagi hai kam se kam chār hath ke fāsile se qibla ko peeth aur mazāre anwar ko muñh kar ke Namaz ki tarah hath bāñdhe khade ho

16. Khabardār jāli shareef ko bosa dena ya hath lagāne se bacho ke khilāfe adab hai balki chār hath fāsila se zyada qareeb na jāye ye unki rehmat kya kam hai ke tum ko apne Huzoor bulaya apne mawāze aqdas mein jagah bakhshi inki nigāhe kareem agarche har jagah tumhari taraf thi magar ab khusoosiyat aur is darja -e-qurb ke sath hai

17. Alhamdulillah! ab ke dil ki tarah tumhara muñh bhi us pāk jāli ki taraf ho gaya jo Allah azza wa jalla ke mehboob azeemushshān ki āram gāh hai to nihāyat adab wa waqār ke sath ba āwaze hazin (dard bhari āwaz ke sath) wa soorate dard āgi wa dile sharmnāk wa jigare

chāk chāk darmiyāni āwaz se na buland wa sakht ke (inke Huzoor āwaz buland karne se amal akārat ho jāte haiñ) na nihāyat narm wa past ke sunnat ke khilāf hai agarche wo tumhare diloñ ke khataroñ tak se āgāh haiñ jaisa ke abhi tasreehāte āimma se guzra tasleem baja lāo ke arz karo ke:

السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ - السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا خَيْرَ خَلْقِ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا شَفِيعَ الْمُذْنِبِينَ السَّلَامُ عَلَيْكَ وَعَلَى آلِكَ وَأَصْحَابِكَ وَأُمَّتِكَ أَجْمَعِينَ.

18. Jahañ tak mumkin ho zabān yāri de aur malāl wa kasl na ho salāto salām ki kasrat karo Huzoor se apne aur apne māñ bāp peer wa ustād aulād azeezoñ dostoñ aur sab musalmanoñ ke liye shafa'at māñgo bār bār arz karo:

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا خَلِيفَةَ رَسُولِ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا صَاحِبَ رَسُولِ اللَّهِ فِي الْعَارِ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ

19. Phir jin logoñ ne salām kehlaya hai use arz kar do ke shar'an iska hukm hai aur is faqeer ki un musalmanoñ se jo is kitāb ko dekheñ ye arz hai ke is miskeen ki taraf se bhi salām pahuñcha deiñ bada ahsān hoga

20. Phir apne dahine hath yāni poorab ki taraf hath bhar hat kar Hazrat Abu Bakr Siddiq radiallaho ta'ala ànhu ke chehra -e-noorani ke sāmne khade ho kar arz karo

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مُتَمَمَّ الْأَرْبَعِينَ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا عِزَّ الْإِسْلَامِ وَالْمُسْلِمِينَ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ

21. Phir utna hi hat kar Hazrate Farooqe Āzam radiallaho ta'ala ànhu ke sāmne khade ho kar arz karo:

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مُتَمَمَ الْأَرْبَعِينَ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا عَزَّ الْإِسْلَامَ
وَالْمُسْلِمِينَ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ

22. Phir bālisht bhar pashchim ki taraf palto aur Hazrat Abu Bakr aur Hazrate Umar ke darmiyān khade ho kar kaho:

السلام عَلَيْكُمَا يَا خَلِيفَتَي رَسُولِ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَيْكُمَا يَا وَزِيرَي رَسُولِ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَيْكُمَا ضَجِيعِي
رَسُولِ اللَّهِ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ أَسْأَلُكُمَا الشَّفَاعَةَ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَعَلَيْكُمَا
وَبَارَكَ وَسَلَّم

23. Ye sab hāzriyān mahelle ijābat haiñ lihāza dua mein koshish kare dua-e-jāme kare aur durood par qanā'at behtar aur chāhe to ye dua padhe:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَشْهَدُكَ وَأَشْهَدُ رَسُولَكَ وَأَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ وَأَشْهَدُ الْمَلَائِكَةَ النَّازِلِينَ عَلَى هَذِهِ الرُّوْضَةِ
الْكَرِيمَةِ الْعَاقِبِينَ عَلَيْهَا أَنِّي أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ وَحْدَكَ لَا شَرِيكَ لَكَ وَإِنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُكَ
وَرَسُولُكَ اللَّهُمَّ إِنِّي مُقَرَّرٌ بِجَنَابَتِي وَمَعْصِيَتِي فَاعْفُ رُؤْيَايَ وَأَمْنُنْ عَلَى بِالَّذِي مَنَنْتَ عَلَى أَوْلِيَائِكَ
فَإِنَّكَ الْمَنَّانُ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ . رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ .

24. Phir mimbar shareef ke qareeb dua māñge

25. Phir jannat ki kyāri mein āa kar do rak'at nafl agar waqt makrooh na ho padh kar dua māñgo

26. Yun hi masjid ke pās Namaz padheñ dua māñge ke ye sab barkat ki jagaheñ haiñ khās kar bāz mein khās khusoosiyat hai

27. Jab tak Madina shareef mein raho ek saans bhi bekar na jane do zaruraton ke siwa aksar waqt masjid shareef mein taharat ke sath hazir raho Namaz tilawat durood mein waqt guzaro dunya ki bat kisi masjid mein na chahiye na ke yahan yani bahut buri bat hai

28. Masjid shareef mein jate waqt aitekar ki niyat karo balki har masjid mein jate waqt aitekar ki niyat kar leni chahiye

29. Madina tayyaba mein Roza naseeb ho khusooson garmi mein to kya kehna ke is par wada-e-shafa'at hai

30. Yahan har neki ek ki pachchees hazar likhi jati hai lihaza ibadat mein zyada koshish karo, khane peene ki kami zarur karo aur jahan tak ho sake sadqa karo khusooson yahan walon par khas kar is zamana mein ke aksar log zarurat mand hain

31. Qur'an majeed ka kam se kam ek khatm yahan aur hateeme kaba mein kar lo

32. Rauza-e-anwar ko dekhna bhi ibadat hai jaise kaba muazzama ya Qur'an majeed ka dekhna to adab ke sath iski kasrat karo aur durood wa salam arz karo

33. Panj Namazon ke bad ya kam se kam subah sham mawazeh shareef mein salam arz karne ke liye hazir ho

34. Shehar mein khwāh shehar ke bāhar jahāñ kahiñ gumbad mubarak par nazar pade fauran dastbasta udhar muñh karke salāt wa salām arz karo be iske hargiz na guzro ke khilāfe adab hai

35. Bila uzr jamā'at chhodna har jagah gunāh hai aur kai bār ho to sakht harām wa gunāhe kabeera aur yahañ to gunāh ke ilawa kaisi sakht mehroomi hai khuda panāh mein rakhe, Huzoor ālaihissalam ne farmāya jis se meri masiid mein chalees Namazein fault na hon uske liye dozakh aur nifāq se āzādi likhi jāye

36. Jahañ tak ho sake koshish karo ke masjid awwal mein yāni

Huzoor ke zamana mein jitni thi us mein Namaz padho aur uski miqdār sau hath lambi, sau hath chaudi hai agar che bād mein kuchh izāfa hua hai us mein padhna bhi masjide nabawi hi mein padhna hai

37. Huzoor ki qabr shareef ki taraf hargiz peeth na karo aur jahan tak ho sake Namaz mein bhi aisi jagah na khade ho ke peeth karni pade

38. Rauza-e-anwar ka na tawāf karo na sajda na itna jhuko ke ruku ke barābar ho Rasoolullah ﷺ ki tazeem inki ita'at mein hai

39. Jannatul baqi ki ziyārat sunnat hai, rauza-e-shareef ki ziyārat kar ke jannatul baqi jāyeiñ khās kar jumu'ah ke din is qabristān meīñ qareeb 10,000 sahaba dafan haiñ aur tābe'in wa taba tābe'in aur auliya Ulama aur sulaha waghaira ki ginti nahiñ yahañ jab hāzir ho pehle tamām madfoon musalmanoñ ki ziyārat ka irāda kareīñ aur ye padheīñ:

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ دَارَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ أَنْتُمْ لَنَا سَلَفٌ وَإِنَّا إِن شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى بِكُمْ حَقُّونَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَنَا هَلِ
الْبَقِيعَ بَقِيعِ الْعَرْقَدِ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَنَا وَلَهُمْ

Aur agar kuchh aur padhna chāhe to ye padhe:

رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِوَالِدَيْنَا وَلَا سِتَادَيْنَا وَلَا إِخْوَانِنَا وَلَا خَوَاتِنَا وَلَا أَوْلَادِنَا وَلَا خَفَادِنَا وَلَا صُحَابِنَا وَلَا خَبَا
بِنَا وَلِمَنْ لَهُ حَقٌّ عَلَيْنَا وَلِمَنْ أَوْصَانَا وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ

Aur durood shareef wa surah fatiha wa āyatul kursi wa surah ikhlas waghaira jo kuchh ho sake padh kar sawāb nazr kareīñ uske bād baqi shareef meīñ jo mazarāt maroof wa mashhoor haiñ uski ziyārat kareīñ tamām ahle baqi meīñ afzal ameerul momineen Sayyiduna Usmān Ghani radiallaho ta'ala ànhu haiñ unke mazār par hāzir ho kar salām arz kareīñ:

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا ثَالِثَ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا صَاحِبَ
الْهَجْرَتَيْنِ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مُجَهَّزَ جَيْشِ الْعُسْرَةِ بِالنَّفْدِ وَالْعَيْنِ جَزَاكَ اللَّهُ عَنْ رَسُولِهِ وَعَنْ سَائِرِ
الْمُسْلِمِينَ وَرَضِيَ اللَّهُ عَنْكَ وَعَنِ الصَّحَابَةِ أَجْمَعِينَ.

Yahin Janab Rasoolullah ﷺ ke sahabzade Hazrat Sayiduna Ibraheem aur Ummul Momineen Hazrat

Āyesha radiallaho tá'ala anha aur deegar azwāje mutahharāt aur Hazrat Hamza wa Abbas wa Hazrat Abdullah ibne Mas'ood wa Hazrat Imām Hasan wa Imām Husain wa Hazrat Imām Mālik waghaira sahāba wa tābe'in deegar āimma-e-deen āram farma haiñ in sab ki khidmat mein hāziri dein salām arz karein aur fatiha padhein

40. Qabr shareef ki ziyārat karein hadees mein hai Huzoor ﷺ har sāl ke shuru mein (junge) uhud ke shaheedoñ ki qabroñ par āte aur ye farmāte:

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ

Aur uhud ke pahād ki bhi ziyārat karein ke Huzoor ﷺ ne farmāya uhud humein dost rakhta hai aur hum use dost rakhte haiñ aur farmāya jab tum uhud par jāo to is ke darakht se kuchh khāo chāho babool hi ho behtar ye hai ke jumerāt ke din subh ke waqt jāyein aur sab se pehle Sayyidush Shuhada Ameere Hamza ke mazār par hazir ho kar salam arz karein aur ek riwāyat ke mutābiq Hazrat Abdullah ibne Jehash radiallaho ta'ala anhu wa Musaib ibne Umar bhi yahiñ haiñ lihaza unhein bhi salam arz kare aur phir āge badhe yahan tak ke qubba-e-safiya par ziyarat khatm ho

41. Agar koi batane wāla mile to un kuñwo ki bhi ziyārat karein un se wuzu karein unka pāni piyein jinke mutalliq

ye nisbat hai ke Huzoor ﷺ ne un mein se kisi ka pani piya hai kisi mein luab

dala hai

42. Madina shareef se rukhsat hote waqt Huzoor ke samne haziir hon aur bar bar haziri ki nemat ka sawal karo aur tamam adab ke kaba shareef se rukhsat hone ke bare mein bayan kiye gaye un sab ka yahan bhi khayal rakho aur sachhe dil se dua karo ke aye Allah iman aur sunnat par Madina pak mein marna aur baqi shareef mein dafan hona naseeb ho

اللَّهُمَّ ارْزُقْنَا آمِينَ آمِينَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ وَ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَآلِهِ
أَجْمَعِينَ آمِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

Alhamdulillah! Hajj ka bayan khatm hua ab iske bad nikah wa talaq ka bayan shuru hoga

CHAPTER 7: NIKAH KA BAYAN

Choonki admi ki nasl ka baqi rehna nikah par mauqoof hai aur admi ki taba-e-khwahish bhi hai isliye Allah ta'ala ne nikah karne ka hukm diya aur us ke ahkam Qur'an mein bayan farmaye aur Rasoolullah ﷺ ne nikah ki targheeb di aur us ke faide wa qaide irshad farmaye, Bukhari wa Muslim waghaira hadees ki kitabon mein likha hai ke Humare Nabi ﷺ ne farmaya ke aye jawanon

tum mein jo nikah kar sakta hai wo nikah kare ke nikah buri nazar aur bure kām se rokne wāla hai, aur farmāya jo khuda se pāk wa sāf ho kar milna chahta hai wo hurra (āzād) auratoñ se nikah kare, aur farmāya jo mere tareeqe ko dost rakhe wo meri sunnat par chale aur meri sunnat se nikah hai, aur farmāya dunya ki sab se achhi pooñji nek aurat hai, aur farmāya jo itna māl rakhta hai ke nikah kar le phir nikah na kare wo hum se nahiñ **Mas'ala:** Nikah us aqd ko kehte haiñ ke mard ko aurat se jimā waghaira halāl ho jāye **Mas'ala:** Aitedāl ki hālat mein yāni na shehwat ka bahut zyada ghalaba ho na namard ho aur meharo nafqa par qudrat bhi ho to nikah sunnate muakkada hai ke nikah na karne par ada (ad jāna) rehna gunāh hai aur agar harām se bachna sunnat wa tameele hukm ya awlād hona maqsood hai to sawāb bhi payega aur mehaz lazzat ya qaza-e-hājat manzoor ho to sawāb nahiñ

KAB NIKAH KARNA FARZ WA WĀJIB HAI?

Mas'ala: Shehwat ka ghalaba hai ke nikah na kare to dar hai ke zina ho jāye aur meharo nafqa ki qudrat bhi hai to nikah wājib hai yuñhi jab ke parāi aurat ki taraf dekhne se ruk nahiñ sakta ya hāth se kām lena padega to nikah wājib hai **Mas'ala:** Ye yaqeen ho ke nikah na karne se zina ho jayega to farz hai ke nikah kare **Mas'ala:** Agar ye

dar hai ke nikah karega to nān nafqa na de sakega jo zaruri bāteīn haiñ unko poora na kar sakega to aisi hālat meiñ nikah karna makrooh hai aur agar in bātoñ ka yaqeen ho to nikah karna harām hai magar nikah beharhāl ho jayega **Mas'ala:** Nikah aur us ke huqooq ke ada karne meiñ aur awlād ki tarbiyat meiñ mashgool rehna nawāfil meiñ mashgooli se behtar hai **Mas'ala:** Nikah meiñ ye bāteīn mustahab haiñ:

1. Ailānya hona
2. Nikah se pehle khutba padhna (koi sa khutba ho aur behtar wo hai jo hadees meiñ āya)
3. Masjid meiñ hona
4. Jumu'ah ke din hona
5. Gawahe ādil ke sāmne hona
6. Aurat umr, hasbe māl, izzat meiñ mard se kam ho
7. Chāl chalan aur akhlāq wa taqwa parhezgāri wa jamāl (khubsoorati) meiñ zyada ho

Mas'ala: Ijāb wa qabool yāni maslan ek kahe ke maine apne ko teri zaujiyat meiñ diya dusra kahe maine qabool kiya ye nikah ke rukn haiñ pehle jo kahe wo ijāb hai aur uske jawāb meiñ dusre ke alfāz ko qabool kehte haiñ

Mas'ala: Ijāb wa qabool meiñ māzi ka lafz hona zaruri hai maslan yooñ kahe ke maine apna ya apni ladki ya

apni muwakkila ka tujh se nikah kiya ya unko tere nikah mein diya wo kahe maine apne liye ya apne bete ya muwakkil ke liye qabool kiya ya ek taraf se amr ka seeqha ho aur dusri taraf se māzi ka maslan yoon kahe ke too mujh se apna nikah kar de ya too mujh se apna nikah karti hai usne kaha hān to ho gaya ya yoon kahe main tujh se nikah karta hoon usne kaha maine qabool kiya to ho jayega in donoñ sooratoñ mein pehle shakhs ko is ki zarurat nahiñ ke kahe maine qabool kiya aur agar kaha too ne apni ladki ka mujh se nikah kar diya usne kaha kar diya ya kaha hān to jab tak pehla shakhs ye na kahe ke maine qabool kiya nikah na hoga aur in lafzoñ se ke nikah karuñga ya qabool karuñga nikah nahiñ ho sakta

Mas'ala: Alfāze nikah do qism haiñ ek sareeh ye sirf do lafz hai 1) Nikah 2) Tazawwuj, bāqi kināya hai Alfāze kināya (jo clear na ho, un) mein in lafzoñ se nikah ho sakta hai jin se khud shay milk mein āa jāti hai maslan hiba, tamleek, sadqa, atiya, ba'e, shariat magar in mein qareena ki zarurat hai ke gawah use nikah samjhein

Mas'ala: nikah mein khyār (ikhteyār) ru'iiyyat, khyāre àib mutalaqan nahiñ

Mas'ala: Nikah ke liye chand shartein haiñ āqil hona lihazza majnoo pāgal ya nasamajh bachhe ne nikah kiya to na hua, bāligh hona lekin agar nābaligh samajhdar hai to ho jayega magar wali ki ijazat par mauqoof rahega

NIKAH KE GAWAH

Gawah hona yāni ijāb wa qabool do mard ya ek mard aur do auratoñ ke sāmne ho, gawah āzād āqil bāligh hoñ aur sab nikah ke alfāz sath suneñ bachhoñ aur pāgaloñ ki gawahi se nikah nahiñ ho sakta na ghulām ki gawahi se, agarche mudabbir (jiska malik use kahe mere marne ke bād tu āzād hai) ya makātib (wo Ghulam jo apni gardan āzād karane ke liye māl jamā kar raha ho) ho, musalmān mard ka nikah ho to is nikah ke gawah zimmi kāfir bhi ho sakte haiñ **Mas'ala:** Sirf auratoñ ya khun'sa (hijda) ki gawahi se nikah nahiñ ho sakta jab tak in mein se do ke sath ek mard na ho **Mas'ala:** Nikah ke gawah fāsiq hoñ ya andhe ya mehdood fil qazf to inki gawahi se nikah munaqid to ho jayega magar āqideen mein se agar koi inkār kar baithe to inki shahādat se nikah sābit na hoga **Mas'ala:** Gawahoñ ka ijāb wa qabool ke waqt hona shart hai lihaza agar nikah ijazat par mauqoof hai aur ijāb wa qabool gawahoñ ke sāmne huye aur ijazat ke waqt na the to ho gaya aur iska aks hua to nahiñ, gawah isi ko nahiñ kehte jo do shakhs majlise aqd mein muqarrar kar liye jāte haiñ balki wo tamām hazireen gawah haiñ jinhone ijāb wa qabool suna agar qābile shahādat hoñ

NIKAH KA IZN AUR VAKĀLAT

Mas'ala: Aurat se izn lete waqt gawahoñ ki zarurat nahiñ yāni nikah ho gaya albatta izn ke liye gawahoñ ki yooñ zarurat hai ke agar usne inkār kar diya aur ye kaha ke maine izn nahiñ diya tha to ab gawahoñ se uska izn lena sābit kiya jayega **Mas'ala:** Ye jo tamām hindustan mein ām taur par riwāj pada hua hai ke aurat se ek shakhs izn le kar āta hai jise vakeel kehte haiñ wo nikah padhane wāle se kehta hai ke main fulaṅ ka vakeel hooñ āp ko ijazat deta hooñ ke nikah padha dijiye ye tareeqa mehaz ghalat hai vakeel ko ye ikhteyār nahiñ ke is kām ke liye dusre ko vakeel bana de agar aisa kiya to nikah fuzooli hua aur ijazat par mauqoof hai, ijazat se pehle mard wa aurat har ek ko tod dene ka ikhteyār hāsil hai balki yooñ chahiye ke jo padhaye wo aurat ka ya us ke wali ka vakeel bane chāhe khud uske pās jā kar vakālat hāsil kare ya dusra iski vakālat ke liye izn lāye ke fulaṅ bin fulaṅ se kar de aurat kahe hān **Mas'ala:** Ye amr bhi zaruri hai ke mankooha gawahoñ ko mālloom ho jāye yāni ye ki fulaṅ aurat se nikah hota hai iske do tareeqe haiñ ek ye ke agar majlise aqd mein maujood hai to iski taraf nikah padhane wāla ishāra kar ke kahe ke maine is ko tere nikah mein diya agarche aurat ke muñh par nagāb pada ho bas ishāra kāfi hai, dusri soorat mālloom karne ki ye hai ke aurat aur bāp aur dāda ke nām liye jāyeiñ ke

fulañ wald fulañ aur agar sirf aurat hi ke nām lene se gawahoñ ko mālloom ho jāye ke fulani aurat se nikah hua to bāp dāda ke nām lene ki zarurat nahiñ lekin ehtiyātan lena chahiye **Mas'ala:** Aurat se ijazat leiñ to mard ka nām aur iske bāp dāda ka nām batayeñ tāki aurat jān le ke fulañ ke sath uska nikah ho raha hai, ijāb wa qabool donoñ ka ek majlis mein hona (to agar donoñ ek majlis mein maujood the ek ne ijāb kiya dusra qabool se pehle uth khada hua ya koi aisa kām shuru kar diya jisse majlis badal jāti hai to ijāb bātil ho gaya ab qabool karna bekār hai phir se ijāb wa qabool hona chahiye) qabool ijāb ke mukhalif na ho (maslan kaha hazār rupye mehar par tere nikah mein di usne kaha nikah to qabool kiya aur mehar ki nisbat kuchh na bola to hazār rupye par nikah ho gaya) ladki bāligh hai to iska rāzi hona shart hai (wali ko ikhteyār nahiñ ke baghair uski raza se nikah kar de) kisi āinda zamana ki taraf nisbat na ki ho na kisi sharte namaloom par muallaq kiya ho maslan maine tum se āinda roz nikah kiya ya maine nikah kiya agar zaid āye to in sooratoñ mein nikah na hua nikah ki izāfat kul ki taraf ho ya un āza ki taraf jinko bol kar kul murād lete haiñ to agar ye kaha fulañ ke hath se ya pānv se nisf se nikah kiya to in sooratoñ mein sahi na hua

MUHARRAMĀT KA BAYĀN

Muharramāt wo aurateiñ haiñ jinse nikah harām hai aur harām hone ke chand sabab haiñ unhi sabab ki wajah se harām hone wāli auratoñ ki nau qismeiñ haiñ, pehli qism meiñ wo aurateiñ haiñ jo nasab ki wajah se harām haiñ aur is qism meiñ sāt aurateiñ haiñ mān, beti, behan, phoophi, khāla, bhateeki, bhānji, māñ se murād wo aurat hai jis ki aulād meiñ ye hai wāsta se ya bila wāsta lihāza dādi nāni parnāni chāhe kitne hi upar ki hoñ sab harām haiñ aur ye sab māñ meiñ dakhil haiñ isliye ke ye bāp ya māñ ya dāda dādi nāna nāni ki māyeiñ haiñ, beti se murād wo aurateiñ haiñ jo iski aulād haiñ lihāza poti parpoti nawasi parnawasi chāhe beech meiñ kitne hi pushtoñ ka fāsila ho sab harām haiñ **Mas'ala:** Behan chāhe haqeeqi ho yāni ek māñ bāp se ho ya sauteli ho ki bāp donoñ ka ek hai māyeiñ do ya māñ ek hai bāp do sab harām haiñ **Mas'ala:** Bāp māñ dāda dādi nāna nāni waghaira usool ki phoophiyañ ya khālayeiñ apni phoophi aur khāla ke hukm meiñ haiñ chāhe ye sagi hoñ ya sauteli yuñhi phoophi ki phoophi aur khāla ki khāla yāni ye sab harām hai **Mas'ala:** Bhateeki bhānji se bhai behan ki aulād murād hai inki potiyan nawasiyan bhi isi ginti meiñ haiñ yāni ye sab bhi harām haiñ **Mas'ala:** Zina se beti poti behan bhateeki bhanji bhi muharramāt meiñ hai **Mas'ala:** Jis aurat se is ke shauhar ne li'ān kiya agarche

iski ladki apni māñ ki taraf mansoob hogi magar phir bhi is shakhs par wo ladki harām hai

HURMATE MUSAHARAT

Dusri qism mein wo auratein hain jo rishta-e-musaharat ki wajah se harām hain aur wo ye hain zauja, mautooa ki ladkiyañ, zauja ki māñ, dādiyañ, nāniyañ, bāp, dāda waghaira usool ki beewiyañ bete potey waghaira forue ki beewiyañ **Mas'ala:** Khalwate saheeha bhi wati ke hukm mein hain yāni agar khalwate saheeha aurat ke sath hogi to uski ladki harām ho gayi chāhe wati na ki ho **Mas'ala:** Jis aurat se nikah kiya aur wati na ki thi ke judāi ho gai uski ladki us par harām nahiñ **Mas'ala:** Nikah fāsīd se hurmate musaharat sābit nahiñ hoti jab tak wati na ho **Mas'ala:** Wati chāhe halāl taur par ho ya harām beharhāl hurmate musaharat sābit ho jayegi **Mas'ala:** Hurmate musaharat jis tarah wati se hoti hai yuñhi shehwat se chhoone aur bosa lene aur farj dakhil ki taraf nazar karne se bhi hoti hai chāhe qasdan ho ya bhool kar ya ghalati se ya majbooran beharhāl musaharat sābit ho jayegi **Mas'ala:** Hurmate musaharat ke liye shart ye hai ke aurat mush'tihāt ho yāni nau baras se kam umr ki na ho aur ye ke zinda ho to agar nau baras se kam umr ki ladki ya murda aurat ko shehwat se chhua to hurmat sābit na hogi **Mas'ala:** Kisi mard ne ek aurat se nikah

kiya aur us mard ke ladke ne is aurat ki ladki se nikah kiya to ladki dusre shauhar se hai to harj nahiñ yuñhi agar us mard ke ladke ne aurat ki māñ se nikah kiya jab bhi yahi hukm hai

WO AURATEIÑ JO NIKAHAN JAMA NAHIÑ HO SAKTI

Teesri qism mein wo aurateiñ hai ke jin mein se ek to mard ke nikah mein reh sakti hai aur in mein ki do ek sath ek mard ke nikah mein nahiñ reh sakti aur ye wo aurateiñ haiñ ke jin auratoñ mein āpas mein aisa rishta ho ke agar ek ko mard farz karein to dusri ke sath uska bhai behan ka rishta ho ya phoophi bhateeji ke phoophi ko mard farz karein phoophi bhateeje ka rishta ho ya jaise khāla bhānji ke agar khāla ko mard farz karein to mamoo bhānje ka rishta ho aur bhānji ko mard farz karein to bhānje khāla ka rishta ho aisi do auratoñ ko nikah mein jama nahiñ kar sakte balki agar talāq de di ho to jab tak iddat na guzre dusri se nikah nahiñ kar sakta **Mas'ala:** Aisi do aurateiñ jin mein is qism ka rishta ho (jo abhi upar bayān kiya gaya) wo nasab ke sath khās nahi hai balki agar dudh ke bhi is tarah ke rishte hoñ tab bhi donoñ ka jama karna harām hai jaise aurat aur iski razāi khāla ya razāi phoophi **Mas'ala:** Do auratoñ mein agar aisa rishta pāya jāye ke ek ko mard farz karein to

dusri iske liye harām ho aur dusri ko mard farz kareĩñ to pehli harām na ho to aisi do auratoñ ke jama karne mein harj nahiñ jaise aurat aur uske shauhar ki ladki ke is ladki ko mard farz kareĩñ to wo aurat is par harām hoñgi ke iski sauteli mãñ hui aur agar aurat ko mard farz kareĩñ to ladki se koi rishta paida na hoga yuñhi aurat aur uski bahu

HURMATE MILK

Chauthi qism mein wo aurateĩñ haiñ jo apni milk mein hone ki wajah se harām haiñ jaise apni bãñdi chāhe ummul walad ya mukātabah ya mudabbira hi hoñ chāhe sājhe ki ho magar mutakhreeen ke nazdeek ehtiyātan nikah kar lena achha hai lekin is par samrāte nikah az qism mehar wa talāq waghaira murattab nahiñ **Mas'ala:** Aurat apne ghulām se nikah nahiñ kar sakti chāhe tanha isi ki milk mein ho ya koi aur bhi is mein shareek ho

HURMATE SHIRK

Pāñchwi qism mein wo aurateĩñ haiñ jin ke sath nikah shirk ki wajah se harām hai **Mas'ala:** Musalman ka nikah majoosiya (āg poojne wāla) butparast (murti poojne wāla) āftāb parast sitāra parast aurat se nahiñ ho sakta balki kitabiya ke siwa kisi kāfira aurat se musalmān ka nikah nahiñ ho sakta **Mas'ala:** Yahoodiya aur

nasrāniya se musalmān ka nikah ho sakta hai magar chahiye nahiñ ke is mein bahut se mafāsīd (kharabiyo) ka darwāza khulta hai magar ye jāiz hona usi waqt tak hai jab ke apne usi mazhab yahoodiyat ya nasraniyat par ho aur agar sirf nām ke yahoodi nasrāni hoñ aur haqeeqatan nechari aur dehriya mazhab rakhti ho jaise āj kal ke umooman nasāra ka koi mazhab hi nahiñ to in se nikah nahiñ ho sakta na uska zabeeha jāiz aur ab to inke yahañ zabeeha hota bhi nahiñ **Mas'ala:** Musalman aurat ka nikah musalmān mard ke siwa kisi mazhab wāle se nahiñ ho sakta **Mas'ala:** Murtad wa murtada ka nikah kisi se nahiñ ho sakta **Mas'ala:** Mard wa aurat kāfir the donoñ musalmān huye to wo hi pehla nikah (yāni kufr ki hālat ka byāh) bāqi hai naye nikah ki zarurat nahiñ aur agar sirf mard musalmān hua to aurat se islām lāne ko kaha jayega agar musalmān ho gayi to iski beewi hai aur agar islām na lāyi to ab tafreeq kar deñge yuñhi agar aurat pehle musalmān hui to mard se islām lāne ko kaha jayega agar teen haiz āne se pehle mard musalmān ho gaya to pehla nikah bāqi hai aur agar islām qabool na kiya to phir iske bād aurat jisse chāhe nikah kar le koi ise nahiñ rok sakta Chhathi qism mein wo bāñdi hai jisse nikah hurrah par kiya jāye **Mas'ala:** Āzād aurat jo shar'an bāñdi na ho hurrah nikah mein hai aur bāñdi se nikah kiya to ye nikah sahi na hua **Mas'ala:** Pehle bāñdi se nikah kiya phir āzād

se to donoñ nikah sahi ho gaye **Sātwi qism** mein wo auratein hain jo is wajah se harām hain ke inse ghair ka haq mutalliq hai **Mas'ala:** Dusre ki mankooha se nikah nahiñ ho sakta balki agar dusre ki iddat mein ho jab bhi nahiñ ho sakta chāhe iddat talāq ki ho ya iddat maut ki ya shobah-e-nikah ya nikah fāsīd mein dukhool ki wajah se

HĀMLA KE SATH NIKAH KA HUKM

Mas'ala: Jis aurat ko zina ka hamal hai usse nikah ho sakta hai phir agar isi ka wo hamal hai to wati (humbistari) bhi kar sakta hai aur agar dusre ka hai to jab tak bachha paida na ho to wati jāiz.

Mas'ala: Jis aurat ka hamal sābitunnasab hai usse nikah ho sakta

Hai **Āthwi qism** mein wo auratein hain jo muqarrar ginti se zyada hone ki wajah se harām hai **Mas'ala:** Āzād mard ko ek waqt mein chār auraton se aur ghulām ko do se zyada se nikah karne ki ijazat nahiñ aur āzād mard ko kaneez (bāñdi) ka ikhteyār hai iske liye koi had nahiñ

MUTA'A WA NIKAH MOQAT KA HUKM

Mas'ala: Muta'a harām hai yūñhi agar kisi khās waqt tak ke liye nikah kiya to ye nikah bhi na hua agarche 200 baras ke liye ho

Nawi qism wo aurateiñ haiñ jo dudh ke rishte ki wajah se harām haiñ **Mas'ala:** Jo aurateiñ nasab ke rishta ki wajah se harām hoti haiñ wo dudh ke rishte ki wajah se bhi harām hoti hai siwa chand ke jinka bayān āge āta hai

DUDH KE RISHTA KA BAYĀN

Mas'ala: Bachha ko do baras tak dudh pilaya jāye isse zyada ki ijazat nahiñ, dudh peene wāla ladka ya ladki donoñ barābar haiñ ye hukm dudh pilane ka hai magar nikah harām hone ke liye dhāi baras (2.5 sāl) ka zamana hai yāni do baras ke bād agarche dudh pilana harām hai magar dhāi baras ke andar agar dudh pilayegi nikah harām hona sābit ho jayega aur agar dhāi baras ki umr ke bād piya to nikah harām nahiñ hoga agarche pilana jāiz nahiñ **Mas'ala:** Do sāl ki muddat poori hone ke bād ilāj ke liye dudh peena ya pilana jāiz nahiñ **Mas'ala:** Reda'a (yāni dudh ka rishta) aurat ka dudh peene se sābit hota hai mard ya jānwar ka dudh peene se sābit nahiñ aur dudh peene se murād yehi tareeqa nahiñ balki agar halaq ya nāk meiñ dudh tapkaya gaya jab bhi yahi hukm hai aur thoda piya ya zyada har hāl meiñ hurmat sābit ho jayegi jab ke andar pahuñch jāna mālloom ho agar chhāti muñh meiñ le li magar ye nahiñ mālloom ke dudh piya to hurmat sābit nahiñ **Mas'ala:** Aurat ka dudh agar huqna se ander pahuñch gaya ya kān meiñ tapkaya gaya ya

peshab ke maqām se pahuñchaya gaya ya peeth ya dimāgh mein zakhm tha is mein dāla gaya ke andar pahuñch gaya to in sooraton mein reda'a sābit nahin

Mas'ala: Aurat ko chahiye ke bila zarurat har bachhe ko dudh na pila diya karein aur pilayein to khud bhi yād rakhein aur logoñ se ye bāt keh bhi dein, aurat ko bila apne mard se poochhe kisi bachha ko dudh na pilana chahiye makrooh hai albatta agar us bachhe ke halāk hone ka dar ho to makrooh nahin agar mi'ād ke ander rada'at har soorat mein sābit hogi **Mas'ala:** Bachha ne jis aurat ka dudh piya wo aurat us bachhe ki māñ ho jayegi aur uska shauhar (jiska ye dudh hai yāni iski wati ka bachha paida hua jisse aurat ka dudh utra) is dudh peene wāle bachhe ka bāp ho jayega aur is aurat ki tamām auladein is bachhe ke bhai behan ho jāyenge chāhe ye sab isi shauhar se hoñ ya dusre shauhar se is bachhe ke dudh peene se pehle ki auladein haiñ ya bād ki ya sath ki har hāl mein bhai behan ho jāyenge aur aurat ke bhai is bachha ke mamoo ho jāyenge aur behan khāla ho jayegi yuñhi is shauhar ki auladein chāhe isi aurat se hoñ ya dusri se sab is bachha ke bhai behan ho jāyenge aur is shauhar ke bhai is bachha ke chacha ho jāyenge aur is shauhar ki behan is bachha ki phoophiyañ ho jayengi yoon is mard ke bāp māñ is bachha ke dāda dādi aurat ke bāp māñ nāna nāni ho jayengi **Mas'ala:** Jo nasab mein

harām hai reda'a mein bhi harām hai magar bhai ya behan ki māñ ke ye nasab mein harām hai ke wo ya iski māñ hoñgi ya bāp ki mautua aur donoñ harām aur reda'a mein koi hurmat ki wajah nahiñ lihāza harām nahiñ aur iski teen soorateiñ haiñ

1. Redāe bhai ki redāe māñ
2. Redāe bhai ki haqeeqi māñ
3. Haqeeqi bhai ki redāe māñ

Yunhi bete ya beti ki behan ya dādi ki nasab mein pehli soorat mein beti hogi ya rabeeba hogi aur dusri soorat mein māñ hogi ya bāp ki mautua hogi yuñhi chacha ya phoophi ki māñ ya mamoo ya khāla ki māñ ke nasab mein dādi nāni hogi aur reda'a mein harām nahiñ aur in mein bhi wo hi teen soorateiñ haiñ **Mas'ala:** Haqeeqi bhai ki redāe behan ya redāe bhai ki haqeeqi behan ya redāe bhai ki redāe behan se nikah jāiz hai aur bhai ki behan se nasab mein-bhi ek soorat jawāz ki hai yāni sautele bhai ki behan jo dusre bāp se ho **Mas'ala:** Ek aurat ka do bachhoñ ne dudh piya aur in mein ek ladka hai aur ek ladki hai to ye bhai behan haiñ aur in mein nikah harām hai chāhe donoñ ne ek waqt mein na piya ho balki donoñ ke peene mein barasoñ ka fāsila ho chāhe ek waqt mein ek shauhar ka dudh tha aur dusre waqt mein dusre ka **Mas'ala:** Dudh peene wāli ladki ka nikah

pilane wāli ke betoñ potoñ se nahiñ ho sakta ke ye (peene wāli) inki behan ya phoophi hai yāni betoñ ki behan aur potoñ ki phoophi hogi **Mas'ala:** Jis aurat se zina kiya aur bachha paida hua is aurat ka dudh jis ladki ne piya wo ladki zāni par harām hai **Mas'ala:** Pāni ya dawa mein aurat ka dudh mila kar pilaya to agar dudh ghālib hai zyada ya barābar to rida'at sābit hai agar maghloob hai to nahiñ yuñhi agar bakri waghaira kisi jānwar ke dudh mein aurat ka dudh mila kar diya to agar jānwar ka dudh ghālib hai to rida'at sābit nahiñ aur kam aur barābar mein rida'at sābit hai aur isi tarah agar do auratoñ ka dudh mila kar pilaya to jiska dudh zyada hai usse rida'at sābit hai aur donoñ barābar hoñ to donoñ se sābit hai aur ek riwāyat mein hai ke beharhāl donoñ se rida'at sābit hai **Mas'ala:** Khane mein aurat ka dudh mila kar diya agar wo patli cheez peene ke qābil hai aur dudh ghālib ya barābar hai to rida'at sābit ho jayegi nahiñ to nahiñ agar patli cheez nahiñ hai to mutlaqa sābit nahiñ **Mas'ala:** Reda'a ke suboot ke liye do mard ya ek mard aur do auratein ādil gawah hoñ chāhe wo aurat khud dudh pilane wāli hi ho faqat auratoñ ki shahādat se suboot na hoga magar behtar ye hai ke auratoñ ke kehne se bhi judāi kar lein **Mas'ala:** Mard ne apni aurat ki chhāti choosi to nikah mein koi kharabi na āyi chāhe dudh

muñh mein āa gaya ho balki halaq se utar gaya ho tab bhi nikah na tootega

WALI KA BAYĀN

Wali wo hai jis ka qaul (bāt) dusre par nāfiz ho dusra chāhe ya na chāhe, wali ka āqil bāligh hona shart hai aur majnoo pāgal wali nahiñ ho sakta, musalmān ke wali ka musalmān hona bhi shart hai isliye ke kāfir ko musalmān par koi ikhteyar nahiñ, mutaqqi hona shart nahiñ fāsiq bhi wali ho sakta hai, wilāyat ke asbāb chār haiñ qarābat, milk, vilā, imāmat

ASBA KAUN LOG HAIÑ?

Mas'ala: Qarābat ki wajah se wilāyat asba bi nafsīhi ke liye hai yāni wo mard jisko isse qarabat kisi aurat ke rishte se na ho ya yoon samjho ke wāris wo asba hai ke zawi al furooz ke bād jo kuchh bache sab le le aur jab zawi al furooz na hoñ to sāra māl yahi le aisi qarābat wāla wali hai aur nikah mein bhi wahi tarteeb hai jo virasat mein hai yāni sab mein moqaddam beta phir pota phir parpota chāhe kai pusht neechē ka ho to bāp phir dāda phir pardada waghaira, usool agarchē kai pusht upar ka ho phir haqeeqi bhai phir sautela bhai phir haqeeqi bhai ka beta phir sautela bhai ka beta phir haqeeqi chacha phir haqeeqi chacha ka beta phir bāp ka haqeeqi chacha phir

bāp ke haqeeqi chacha ka beta phir dāda ka haqeeqi chacha phir dāda ka sautela chacha phir dāda ka haqeeqi chacha ka beta khulasa ye hai ke is khandān mein sab se zyada qareeb ka rishtedar jo mard ho wo wali hai jab beta na ho to jo hukm bete ka hai wo hi potey ka hai pota na ho to parpotey ka hai aur asba ke wali hone mein iska āzād hona shart hai agar ghulām hai to isko wilāyat nahiñ balki is soorat mein wali wo hoga jo iske bād wali ho sakta hai **Mas'ala:** Jab asbāb na ho tab māñ wali hai phir dādi phir nāni phir beti phir poti phir nawasi phir parpoti phir nawasi ki beti phir nāna phir haqeeqi behan phir sauteli behan phir akhyāfi bhai behan ye donoñ ek darja ke haiñ inke bād behan ki aulād isi tarteeb se inki aulād **Mas'ala:** Jab rishtedar maujood na ho to wali maulal mawalāt haiñ yāni wo jiske hath par iska bāp musharraf ba islām hua aur ye ahad kiya ke iske bād ye iska wāris hoga ya donoñ ne ek dusre ka wāris hona thehra liya ho **Mas'ala:** In sab ke bād badshahe islām wali hai phir qāzi majāz ba sharāete mazkoora fil matulāt

WASI KI WILAYAT

Mas'ala: Wasi ko ye ikhteyār nahiñ ke yateem ka nikah kar de chāhe us yateem ke bāp dāda ne ye waseeyat bhi ki ho ke mere bād tum is ka nikah kar dena albatta agar

wo qareeb ka rishtedar ya hākīm hai to phir kar sakta hai ke wo wali bhi hai

MUTABANNA PARWARDAH KI WILAYAT

Mas'ala: Nabaligh bachha ki kisi ne parwarish ki maslan usey mutabanna kiya ya lawaris bachha kahin pada mila usey pāl liya to ye parwarish karne wāla is bachhe ka wali nahiñ **Mas'ala:** Laundi ghulām ke nikah ka wali unka maula hai uske siwa kisi ko wilāyat nahiñ chāhe bāligh ho ya nābaligh agar kisi aur ne ya laundi ghulām ne khud nikah kar liya to nikah maula ki ijazat par mauqoof rahega jāiz kar dega jāiz ho jayega radd kar dega bātil ho jayega aur ghulām mushtarak meiñ ab shuraka ki ijazat par mauqoof hoga **Mas'ala:** Kāfire asali kāfir asali ka wali hai aur murtad kisi ka bhi wali nahiñ na muslim ka na kāfir ka yahañ tak ke murtad murtad ka bhi wali nahiñ **Mas'ala:** Wali agar pāgal ho gaya to uski wilāyat jāti rahi lekin agar is qism ka pāgal hai ke kabhi pāgal rehta hai kabhi hosh men to wilāyat bāqi hai ifāqa ki hālat meiñ jo kuchh tasarrufat karega nāfiz hoñge **Mas'ala:** Wali aqrab wilāyat ke lāiq nahiñ jaise bachha hai ya pāgal to wali ab'ad hi nikah ka wali hai **Mas'ala:** Do barābar ke wali ne nikah kar diya jaise uske do sage bhai haiñ donoñ ne nikah kar diya to jisne pehle kiya wo sahi hai **Mas'ala:** Wali aqrab ghāib hai us waqt door

wāle wali ne nikah kar diya to sahi hai aur uski maujoodgi mein kiya to uski ijazat ke baghair na hoga **Mas'ala:** Wali ke ghāib hone se murād ye hai ke agar us ka intezār kiya jāye to jis ne paigham diya hai aur kufoo (jod ka) bhi hai hath se jāta rahega, wali qareeb jiski kuchh khabar na ho ya kahin door raha ho ke uska pata mālloom na ho ya usi shehar mein chhupa hua hai magar logoñ ko uska mālloom nahiñ aur wali ab'ad ne uska nikah kar diya aur ab wo zāhir hua to nikah sahi ho gaya **Mas'ala:** Kufoo ne paigham diya aur wo mehare misl bhi dene par tayyar hai magar wali aqrab ladki ka nikah usse nahiñ karta balki bila wajah inkār karta hai to wali ab'ad nikah kar sakta hai

KIS KE NIKAH KE LIYE WALI SHART HAI?

Mas'ala: Nabaligh aur majnoo aur laundi ghulām ke nikah ke liye wali shart hai baghair wali unka nikah nahiñ ho sakta aur azad baligh āqila ne baghair wali kufoo se nikah kiya toh nikah ho gaya aur ghair kufoo se kiya to na hua agarche nikkah ke bād razi ho gaya albatta agar wali ne sukoot kiya aur kuchh jawāb na diya aur aurat ke bachha bhi paida ho gaya to ab nikah sahi māna jayega

Mas'ala: Jis aurat ka koi asba na ho wo agar nikah jān boojh kar ghair kufoo se kare to nikah ho jayega

KIS AURAT SE NIKAH BAGHAIR USKI IJAZAT KOI NAHIÑ KARA SAKTA?

Mas'ala: Aurat bāligh āqila ka nikah baghair uski ijazat ke koi nahiñ kara sakta na uska bāp na badshahe islām kuñwari ho ya sāiba, yuñhi mard bāligh āzād aur makātib wa makātaba ka aqde nikah bila unki marzi ke koi nahiñ kara sakta **Mas'ala:** Kunwari aurat se uske wali aqrab ne ya wali ke vakeel ya qāsid ne izn mānga aur aurat chup rahi ya muskurai ya hansi ya bila āwaz roe to ye sab izn dena samjha jayega

KHAMOSHI YA HANSI YA RONA KAB IZN SAMJHA JAYEGA?

Mas'ala: Wali aqrab ne bila ijazat liye nikah kar diya ab uske qāsid ne ya kisi fuzooli ādil ne khabar di aur aurat chup rahi ya hansi ya muskurai ya bila āwaz roe to in sab sooratoñ meñ izn samjha jayega ke kiya hua nikah manzoor hai

IZN KIS TARAH LIYA JĀYE?

Mas'ala: Wali bāid ya ajnabi ne nikah ka izn talab kiya to sukoot izn nahiñ balki agar aurat kuñwari hai to sarahtan izn ke alfāz kahe ya koi fé'al aisa kare jo qaul ke hukm meñ ho jaise mehar ya nafqa talab ya qabool karna, khalwat par rāzi hona waghaira **Mas'ala:** Izn

lene mein ye bhi zaruri hai ke jis ke sath nikah karne ka irāda ho uska nām is tarah liya jāye ke aurat jān sake agar yoon kaha ke ek mard se tera nikah kar du ya yoon ke fulān qaum ke ek shakhs se nikah kar du to ye izn nahiñ ho sakta **Mas'ala:** Izn lene mein mehar ka zikr ho jāna chahiye aur agar zikr na kiya to zarur hai ke jo mehar bāñdha jāye wo mehar misl se kam na ho aur agar kam ho to baghair aurat ke rāzi huye aqd sahi na hoga

KIS PAR WILAYATE AJBĀR HĀSIL HAI?

Mas'ala: Nabaligh ladka aur ladki aur majnoo aur mātuh se nikah par wali ko wilāyate ajbār hāsil hai yāni agarche ye log na chahein wali ne jab nikah kar diya ho gaya phir agar bāp dāda ya bete ne nikah kar diya hai to ye nikah lāzim ho jayega ke inko bāligh hone ke bād ya majnoo ko hosh āne ke bād is nikah ke todne ka ikhteyār nahiñ hān agar bāp dāda ya ladke ka sooye ikhteyār mālloom ho chuka ho maslan isse peshtar usne apni ladki ka kisi ghair kufoo fāsiq waghaira se kar diya aur ab ye dusra nikah ghair kufoo se karega to sahi na hoga yuñhi agar nashe ki hālat mein ghair kufoo se ya mehre misl mein zyada kami ke sath nikah kiya to sahi na hoga aur agar bāp dāda ya bete ke siwa kisi aur ne kiya to ghair kufoo ya mehare misl mein zyada kami beshi ke sath hua to mutalaqan sahi nahiñ aur agar kufoo se mehare misl

ke sath kiya hai to sahi hai magar bāligh hone ke bād aur majnoo ko ifāqa ke bād aur matoowah ko āqil hone ke bād faskh k ikhteyār hoga agarche khalwat balki wati (humbistari) ho chuki ho yāni agar nikah hona pehle se mālloom hai to bāligh hote hi fauran aur agar mālloom na tha to jis waqt mālloom hua usi waqt fauran faskh kar sakti hai agar kuchh bhi waqfa hua to ikhteyāre faskh jāta raha ye na hoga ke ākhir majlis tak ikhteyār bāqi rahe magar nikah faskh us waqt hoga jab qāzi faskh ka hukm bhi de de lihāza usi asna mein qabl hukme qāzi agar ek mar gaya to dusra wāris hoga aur poora mehar lāzim hoga **Mas'ala:** Aurat jis waqt bāligh hui usi waqt kisi ko gawah banaye ke main abhi bāligh hui aur apne nafs ko ikhteyār karti hoon aur rāt mein agar use haiz āya to usi waqt apne nafs ko ikhteyār kare aur subah ko gawahon ke sāmne apna bāligh hona aur ikhteyār karna bayān kare magar ye na kahe ke rāt mein bāligh hui balki ye ke main is waqt bāligh hui tāki jhoot na ho **Mas'ala:** Aurat ko ye na mālloom tha ke usey khyāre buloogh hāsil hai is bina par usne amal bhi na kiya ab usey ye mas'ala mālloom hua to ab kuchh nahiñ kar sakti isliye ke jehal uzr nahiñ isliye ke na seekhna khud usi ka qasoor hai lihāza qābile mazoori nahiñ **Mas'ala:** Ladka ya sa'yyib(mard jo aurat ke sath raha ho) bāligh huye to sukoot se khyāre buloogh bātil na hoga jab tak sāf taur

par apni raza ya koi aisa fe'al jo raza par dalālat kare na pāya jāye yahañ majlis se uth jāna bhi khyār ko bātil nahiñ karta isliye ke is khyār ka waqt umr bhar hai rahi ye bāt ke is faskhe nikah se mehar lāzim āyega ya nahiñ to agar wati (humbistari) ho chuki hai to mehar wājib āyega nahiñ to nahiñ aur agar wati ho chuki hai to faskh ke bād aurat ke liye iddat bhi hai aur us zamana iddat mein agar shauhar use talāq de de to wāqey na hogi aur ye faskhe talāq nahiñ lihāza phir agar inhiñ donoñ ka bāham nikah ho to shauhar teen talāq ka mālik hoga

KUFOO KA BAYĀN

Kufoo se yahañ murād ye hai ke mard aurat se nasab waghaira mein itna kam na ho ke usse nikah aurat ke waliyon ke liye nang wa ār ka sabab ho, kifā'at sirf mard ki taraf li jāti hai aurat chāhe kam darja ki ho uska kuchh aitebār nahiñ

Mas'ala: Bāp dāda ke siwa kisi aur wali ne nābaligh ladke ka nikah ghair kufoo se kar diya to sahi nahiñ aur agar bāligh apna khud nikah karna chāhe to ghair kufoo se kar sakta hai aurat ki taraf se us soorat mein kifā'at moatabar nahiñ aur nābaligh mein donoñ taraf se kifā'at ka aitebār hai

KIFĀ'AT MEIÑ KITNI CHEEZOÑ KA AITEBĀR HAI?

Mas'ala: Kifā'at meiñ chhe cheezoñ ka aitebār hai

- 1) Nasab 2) Islām 3) Hirafah
- 4) Hurriyat 5) Dayānat 6) Māl

Quraish meiñ jitne khandān haiñ wo sab āpas meiñ kufoo haiñ yahañ tak ke quraishi ghair hāshmi ka kufoo hai aur koi ghair quraishi quraish ka kufoo nahiñ, quraish ke ilawa arab meiñ tamām qaumeiñ ek dusre ki kufoo haiñ ansār wa muhajireen sab us meiñ barābar haiñ ajmiul nasal arabi ka kufoo nahiñ magar ālime deen ke uski sharāfat nasab ki sharāfat par fauqiyat rakhti hai

Mas'ala: Jo khud musalmān hua yāni uske bāp dāda musalmān na the wo uska kufoo nahiñ jiska dāda bhi musalmān ho aur bāp dāda do pusht se islām par ho to ab dusri taraf agarche zyada pushtoñ se islām ho kufoo haiñ magar bāp dāda ke islām ka aitebār ghair arab meiñ hai, arabi ke liye khud musalmān hua ya bāp dāda se islām chala āta ho sab barābar hai

BADMAZHABOÑ KE SATH NIKAH KA HUKM

Mas'ala: Fāsiq shakhs muttaqi ki ladki ka kufoo nahiñ agarche wo ladki khud muttaqiya na ho aur ye zāhir hai ke fisqe aiteqādi fisqe amali se ba darjeha badtar hai

lihāza sunni aurat ka kufoo wo badmazhab nahiñ ho sakta jiski badmazhabi hadde kufr ko pahuñchi ho aur jo badmazhab aise haiñ ke unki badmazhabi kufr ko pahuñchi ho unse nikah hi nahiñ ho sakta ke wo musalmān hi nahiñ kufoo hona to badi bāt hai jaise ke rāfzi wa wahābi ke unke aqāid wa aqwāl kufriya haiñ jaisa ke unki kitāboñ se bhi zāhir hai

MĀL MEIÑ KIFĀ'AT

Mas'ala: Māl meiñ kifā'at ke ye māna (meaning) haiñ ke mard ke pās itna māl ho ke mehar muājjal wa nafqa dene par qādir ho, agar pesha na karta ho to ek mahina ka nafqa dene par qādir ho warna roz ki mazdoori itni ho ke aurat ke roz ke zaruri kharch roz de sake iski zarurat nahiñ ke māl meiñ ye uske barābar ho **Mas'ala:** Aurat mohtāj hai aur uske bāp dāda bhi aise hi haiñ to uska kufoo bhi māl ke aitebār se wahi hoga jo mehar aur nafqa dene par qādir ho **Mas'ala:** Māldār ka nābaligh ladka chāhe khud māl ka mālik na ho magar kifā'at meiñ māldār samjha jayega

KAUN SE PESHE WĀLE EK DUSRE KE KUFOO HAIÑ?

Mas'ala: Jin logoñ ke peshe zaleel samjhe jāte haiñ wo achhe peshe wāloñ ke kufoo nahiñ jaise joota banane

wāle, chamda pakane wāle, sāis(ghodo ki dekhbal karne wala), charwahe ye unke kufoo nahiñ jo kapde bechte, itr faroshi karte, tijārat karte haiñ ya wo dukāndār hai ke bane huye joote leta aur bechta hai to tājir waghaira ka kufoo hai yuñhi aur kāmoñ meiñ **Mas'ala:** Nikah ke waqt kufoo tha bād meiñ kifā'at jāti rahi to nikah faskh na kiya jayega **Mas'ala:** Pehle kisi ka pesha kam darje ka tha jiski wajah se kufoo na tha aur usne us kām ko chhod diya agar ār bāqi hai to ab bhi kufoo nahiñ aur agar bāqi nahiñ raha to kufoo ho jayega

KUFĀT MEIÑ HUSN WA JAMĀL KA AITEBĀR NAHIÑ

Mas'ala: Husn wa jamāl amrāz wa uyoob ka aitebār nahiñ lekin wali ko chahiye ke in bātoñ ka bhi khayāl rakhe tāki bād meiñ fasād ka sabab na ho

MEHAR KA BAYĀN

KAM SE KAM MEHAR KITNA

Mehar kam se kam das dirham (35 gram chāñdi ya is ke barābar raqam) hai isse kam nahiñ ho sakta jiski miqdār āj kal ke hisāb se do rupye bārah āne hai chāhe sikka ho ya waise hi chāñdi ya us qeemat ka sāman ho Ya is zamane yāni san 2025 eiswi meiñ mulke Hindustan meiñ 3500-3700 rupye ke qareeb hai, jis waqr nikah ho us

waqt qeemat se hisab lagaya jāye **Mas'ala:** Nikah mein das dirham ya usse kam mehar bāndha gaya to das dirham wājib aur agar zyada bāndha ho to jo muqarrar hua wo wājib **Mas'ala:** Wati (humbistari) ya khalwate saheeha ho jāye ya donoñ mein se koi mar jāye to in sooraton mein mehar muakkad ho jayega ke jo mehar ab hai is mein kami nahiñ ho sakti yuñhi agar aurat ko talāq bā'in di thi aur iddat ke andar usse phir nikah kar liya to ye mehar baghair dukhool waghaira ke muakkad ho jayega hān agar sāhibe haq ne kul ya juz māf kar diya to māf ho jayega aur agar mehar muakkad na hua tha aur shauhar ne talāq de diya to nisf wājib hoga aur us soorat mein agar talāq se pehle poorā mehar ada kar chuka tha to ādha shauhar ko wāpas milega **Mas'ala:** Jo cheez māle matqoom (jis māl se nafā uthana jāez ho) nahiñ wo mehar nahiñ ho sakti lihāza agar aisi cheez ko mehar thehraya gaya to wo cheez nahiñ balki misl wājib hoga jaise mehar ye thehra ke āzād shauhar aurat ki sāl bhar khidmat karega ya Qur'ān shareef padha dega ya Hajj wa umrah kara dega ya musalmān mard ka nikah musalmān aurat se hua aur mehar mein khoon ya sharab ya suwar khinzeer ka zikr āya ya ye mehar thehraya ke shauhar apni pehli beewi ko talāq de de to in sab sooraton mein mehare misl wājib hoga **Mas'ala:** Nikah-e-shighār mein mehre misl wājib hota hai, shighār ye hai ke ek ādmi ne

apni ladki ya behan ka nikah dusre se kar diya aur dusre ne apni ladki ya behan ka nikah usse kar diya aur har ek ne mehar dusre ka nikah thehraya aisa karna agarche gunāh hai lekin nikah ho jayega aur mehre misl wājib hoga **Mas'ala:** Nikah mein mehar ka zikr hi na hua ya mehar ki nafi kar di ke bila mehar nikah kiya to nikah ho jayega aur khalwate sahecha ho gayi ya donoñ mein se koi mar gaya to mehare misl wājib hai aur agar bād aqd āpas mein koi mehar tay pa gaya to wo hi tay shuda milega yuñhi agar qāzi ne tay kar diya to jo muqarrar kar diya hai wo hi milega aur in donoñ sooratoñ mein mehar jis cheez se muakkad hota hai muakkad ho jayega aur agar muakkad na hua balki khalwate saheeha se pehle talāq ho gayi to in donoñ sooratoñ mein bhi ek joda kapda wase hai yani kurta pajama, dupāṭṭa jin kī qeemat nisf mehre misl se zyada na ho aur agar zyada ho to mehre misl ka nisf diya jayega agar shauhar mālḍār ho aur aisa joda bhi na ho jo pāñch dirham se kam qeemat ka ho agar shauhar muhtaj ho agar mard aurat donoñ mālḍār ho to joda āla darja ka ho aur donoñ mohtāj hoñ to mamooli aur ek mālḍār aur ek mohtāj to darmiyāni **Mas'ala:** Joda dena us waqt wājib hota hai jab furqat zauj ki jānib se ho jaise talāq de diya ya EELA kare ya murtad ho jāye waghaira aur agar furqat jānibe zauja se ho to wājib nahiñ jaise aurat murtad ho jāye shauhar ke

ladke ko ba shehwat bosa de de waghaira **Mas'ala:** Jis aurat ka mehar mutayyan hai aur khalwat se pehle use talāq di gayi usey joda dena mustahab bhi nahiñ aur dukhool ke bād talāq hui to mehar muqarrar ho ya na ho joda dena mustahab hai, aurat kul mehar ya juz māf kar de to māf ho jayega ba sharte ke shauhar ne inkār na kar diya ho aur agar aurat nābaligh hai aur uska bāp māf karna chahta hai to nahiñ kar sakta aur bāligha hai to uski ijazat par māfi mauqoof hai

KHALWATE SAHEEHA

Khalwate saheeha ye hai ke zauj wa zauja ek makān mein jama hoñ aur koi cheez māne jima'a na ho ye khalwat jima'a ke hi hukm mein hai aur mawāne (rukāwat) teen qism ke haiñ:

- 1.Hissi
- 2.Tabai
- 3.Sharai

Māne (rukāwat) hissi jaise marz ke shauhar beemar hai to mutlaqan khalwate saheeha na hogi aur zauja beemar ho to is had ki beemar ho ke wati se nuqsān ka andesha sahi ho aur aisi beemari na ho to khalwate saheeha sahi ho jayegi

Māne tabai jaise wahāñ kisi teesre ka hona chāhe wo sota ho ya andha ya uski dusri beewi hi ho hān agar chhota bachha ho ke kisi se bayān na kar sakega to ye māne na hoga aur khalwate saheeha ho jayegi aur bāqyoñ meñ na hogi

Māne sharai jaise aurat haiz ya nifās meñ hai ya donoñ meñ se koi ehrām bāñdhe ho ya kisi ka ramazan ka ada Roza ho ya farz Namaz meñ ho to khalwate saheeha na hogi

KHALWATE FĀSIDA

Agar donoñ ek jagah tanhai meñ jama ho gaye magar koi māne sharai (rokne wāli cheez), hissi ya tabai pāya jāta hai to ye khalwate fāsida hai **Mas'ala:** Ladka jo is qābil nahiñ ke sohbat kar sake apni aurat ke sath tanhai meñ raha ya zauja itni chhoti ladki hai ke is qābil nahiñ ke uske sath uska shauhar raha to in donoñ sooratoñ meñ khalwate saheeha na hui **Mas'ala:** Aurat ki andāme nihāni meñ koi aisi cheez paida ho gai jiski wajah se wati na ho sakti maslan wahāñ gosht āa gaya ya maqām jud gaya ya haddi paida ho gai ya gadood āa gaya to in sooratoñ meñ khalwate saheeha nahiñ ho sakti **Mas'ala:** Aisi jagah jama huye jo is lāiq nahiñ ke wahāñ wati ki jāye to khalwate saheeha na hogi jaise masjid, rāsta aur maidān waghaira **Mas'ala:** Khalwate saheeha

ke bād aurat ko talāq di to mehar poorā wājib hoga jab ke nikah bhi sahi ho aur agar nikah fāsīd hai to faqat khalwat se mehar wājib nahiñ hān agar wati ho gai to mehre misl wājib hoga **Mas'ala:** Mehar muqarrar na tha to khalwate saheeha se nikah sahi mein mehre misl moakkad ho jayega

KHALWATE SAHEEHA KE KUCHH AUR AHKĀM

Khalwate saheeha ke bād talāq di to aurat par iddat wājib hai balki us iddat mein bhi nān, nafqa aur rehne ko makān dena bhi wājib hai balki nikahe saheeh mein iddat to mutlaqan khalwat se wājib hoti hai saheeha ho ya fāsīda albatta nikah fāsīd ho to baghair wati ke iddat wājib nahiñ, khalwate saheeha ke bad talāq di to jab tak ye iddat mein hai uski behan se nikah nahiñ kar sakta aur iske ilawa chār auratein nikah mein nahiñ ho sakti, agar wo āzād hai to uski iddat mein bāñdi se nikah nahiñ kar sakta aur us aurat ko jisse khalwate saheeha hui us zamana mein talāq de jo mautooa ke talāq ka zamana hai aur iddat mein usey talāqe bā'in de sakta hai magar usse raj'at nahiñ kar sakta, na talāqe rajai dene ke bād faqat khalwate saheeha se raj'at ho sakti hai aur uski iddat ke zamana mein shauhar mar gaya to wāpis na hogi, khalwat se jab mehar muakkad ho chuka to ab sāqit na

hoga agarche judāi aurat ki jānib se ho **Mas'ala:** Agar miyan beewi mein tafreeq ho gai mard kehta hai khalwate saheeha nahiñ hui aurat kehti hai ho gayi to aurat ka qaul moatabar hai aur agar khalwat hui magar aurat mard ke qaboo mein na āi to agar kuñwari hai to mehar poorā wājib ho jayega aur sayyebahhai to mehar muakkid na hua

NIKAHE FĀSID

Agar nikah ki koi shart chhoot jāye to ye nikah fāsīd hai jaise baghair gawahoñ ke nikah hua ya do behno se ek sath nikah kiya ya aurat ki iddat mein uski behan se nikah kiya ya jo aurat kisi ki iddat mein ho usse nikah kiya ya chauthi ki iddat mein pāñchwī se nikah kiya ya hurrah (āzād) nikah mein hote huye bāñdi se nikah kiya in sab sooratoñ mein nikah fāsīd hai **Mas'ala:** Nikahe fāsīd mein jab tak wati (humbistari) na ho mehar lāzim nahiñ yāni khalwate saheeha kāfī nahiñ aur wati ho gayi to mehre misl wājib hai jo mehar muqarrar se zā'id na ho aur agar hai to jo muqarrar hua wo hi deñge

NIKAHE FĀSID KA HUKM

Nikahe fāsīd ye hai ke un mein se har ek par faskh kar dena wājib hai iski bhi zarurat nahiñ ke dusre ke sāmne faskh karein agar faskh na karein to qāzi par wājib haiñ

ke faskh kar de aur tafreeq ho gayi ya shauhar mar gaya to aurat par iddat wājib hai jab ke wati ho chuki ho lekin yahañ nikahe fāsīd meīñ maut ki iddat bhi teen haiz hai chār mahine das din nahiñ **Mas'ala:** Nikahe fāsīd meīñ tafreeq ya mutārikah ke waqt se iddat hai agarche aurat ko iski khabar na ho, mutaraka ye hai ke usey chhod de maslan ye kahe ke maine usey chhoda ya chali ja ya nikah kar le ya koi aur lafz isi tarah ka kahe aur faqat jāna āna chhod dene se mutārikah na hoga jab tak zabān se na kahe **Mas'ala:** Agarche tafreeq wa mutārikah meīñ aurat ka wahāñ maujood hona zaruri nahiñ magar kisi na kisi ka jānna zaruri hai agar kisi ne na jāna to iddat poori na hogi

Mas'ala: Nikahe fāsīd meīñ nafqa nahiñ agar nafqa par masālihat hui jab bhi nahiñ

MEHRE MISL

Aurat ke khandān ki us jaisi aurat ka jo mehar ho wo uske liye mehre misl hai jaise uski behan phoophi chacha ki beti waghaira ka mehar, uski māñ ka mehar uske liye mehre misl nahiñ jab ke wo dusre gharane ki ho aur agar uski mām usi khandān ki ho maslan uske bāp ki chachazād behan hai to uska mehar uske liye mehre misl hai, wo kin bātoñ meīñ us jaisi ho unka bayān ye hai ke umr jamāl māl meīñ mushābeh ho, donoñ ek shehar

mein ho, ek zamana ho, aql tameez wa dayānat wa pārsāi wa ilmo adab mein yaksa hoñ, donoñ kuñwari hoñ ya donoñ sayyebah(shādi shuda), aulād hone na hone mein ek si hoñ ke in cheezoñ ke ikhtelāf se mehar mein ikhtelāf hota hai, shauhar ka hāl bhi malhooz hota hai maslan jawan wa budhe ke mehar mein ikhtelāf hota hai, aqd ke waqt in umoor mein yaksa hone ka aitebār hai bād mein kisi bāt ki kami beshi hui to uska aitebār nahiñ maslan ek ka jab nikah hua tha us waqt jis haisiyat ki thi dusri bhi apne nikah ke waqt haisiyat ki hai magar pehli mein bād ko kami ho gai aur dusri mein zyadati ya bar aks hua to uska aitebār nahiñ **Mas'ala:** Agar us khandān mein koi aisi aurat na ho jiska mehar uske liye mehre misl ho sake to koi dusra khandān ke misl hai us mein koi aurat us jaisi ho uska mehar uske liye mehre misl hoga **Mas'ala:** Mehre misl ke suboot ke liye do mard ya ek mard aur do auratein gawahāne ādil chahiye jo ba lafz shahādat bayān karein aur agar gawah na hoñ to zauj ka qaul qasam ke sath moatabar hai

MEHRE MUSAMMA

Mehre musamma teen qism ka hai pehli qism majhoolul jins wal wasf jaise kapda ya chaupaya ya makān ya bakri ke pet mein jo bachha hai ya is sāl bāgh mein jitne phal āyeñge agar is tarah koi cheez mehar thehrai to us mein

thehari hui cheez nahiñ balki mehre misl wājib hoga, dusri qism maloomul jins majhoolul wasf jaise ghulām ya ghoda ya gāye ya bakri in sab mein jise kaha hai uske mutawassit darja ka wājib hai ya mutawassit ki qeemat, teesri qism is mein jo kaha hai wahi wājib hai **Mas'ala:** Jaldi ya der se ada karne ke aitbār se mehar teen qism ka hota hai:

1) Muàjjal 2) Moajjal 3) Mutlaq

Muàjjal ye hai ke khalwat se pehle mehar dena qarār pāya ho.

Moajjal wo hai jis ke liye koi mi'ād (time) muqarrar ho.

Mutlaq wo hai ke jis mein na wo muàjjal ho aur na ye moajjal aur ye bhi ho sakta hai ke kuchh hissa muàjjal ho kuchh moajjal ya mutlaq, mehre muàjjal wasool karne ke liye aurat apne ko shauhar se rok sakti hai yāni ye ikhteyār hai ke wati aur muqaddamāte wati se bāz rakhe khwāh kul muàjjal ho ya bāz aur shauhar ko halāl nahiñ ke aurat ko majboor kare agarche is ke peshtar aurat ki razāmandi se wati wa khalwat ho chuki ho yāni ye haq aurat ko humesha hāsil hai jab tak wasool na kar le, yooñ agar shauhar safar mein le jāna chahta hai to mehare muàjjal wasool karne ke liye jāne se inkār kar sakti hai yuñhi agar mehar mutlaq ho aur wahāñ ka urf hai ke aise mehar mein kuchh qable khalwat ada kiya jāta hai to

uske khandān mein jitna peshtar ada karne ka riwāj hai uska hukm mehre muājjal ka hai yāni uske wasool karne ke liye wati wa safar se mana kar sakti hai aur agar mehre moājjal yāni mi'ādi hai aur mi'ād majhool hai jab bhi fauran dena wājib hai hān agar moājjal hai aur mi'ād ye thhehri ke maut ya talāq par wasool karne ka haq hai to jab tak talāq ya maut wāq na ho wasool nahiñ kar sakti jaise umooman hindustan mein yehi rāij hai ke mehare moājjal se yehi samajhte haiñ

Mas'ala: Nabaligh ki rukhsati ho chuki magar mehre muājjal wasool nahiñ hua hai to uska wali rok sakta hai aur shauhar kuchh nahiñ kar sakta jab tak mehre muājjal ada na kar le

Mas'ala: Mehre moājjal yāni miyādi tha aur mi'ād poori ho gayi to aurat apne ko rok sakti hai ya bāz muājjal tha bāz miyādi aur mi'ād poori ho gai to aurat apne ko rok sakti hai

AURAT KAB AZEEZOÑ SE MILNE JA SAKTI HAI?

Mas'ala: Mehre muājjal lene ke liye aurat agar wati (humbistari) se inkār kar de to uski wajah se nafqa sāqit na hoga aur is soorat mein bila ijazat shauhar ke ghar se bāhar balki safar par bhi ja sakti hai jab ke zarurat se ho aur apne māyke wāloñ se milne ke liye bhi bila ijazat ja

sakti hai aur jab mehar wasool kar liya to ab bila ijazat nahiñ ja sakti magar sirf māñ bāp ki mulaqāt ko har hafta mein ek bār din bhar ke liye ja sakti hai aur mahārim ke yahañ sāl bhar mein ek bār aur mahārim ke siwa dusre rishtedaroñ ya ghairoñ ke yahañ ghami ya shādi kisi taqreeb mein nahiñ ja sakti na shauhar in mauqoñ par jāne ki ijazat de agar ijazat di to donoñ gunahgār huye

AURAT KE YAHAN BHEJI HUI CHEEZ KAB MEHAR MEIN SHUMĀR HOGI?

Mas'ala: Shauhar ne koi cheez aurat ke yahañ bheji agar ye keh diya ke ye had'yaya hai to ab nahiñ keh sakta ke wo mehar mein thi agar kuchh na kaha tha aur ab kehta hai ke mehar mein bheji aur aurat kehti hai ke had'yaya hai aur wo cheez khane ki qism se hai maslan roti gosht halwa mithāi waghaira to aurat se qasam le kar uska qaul māna jāye aur agar khane ki qism se nahiñ yāni bāqi rehne wāli cheez ho jaise kapda bakri ghee shehad waghaira to shauhar ko halaf diya jāye qasam kha le to uski bāt māne aur aurat ko ikhteyār hoga ke agar wo cheez az qism mehar nahiñ aur • bāqi hai to wāpas de aur apna mehar wasool kare

JAHEZ KA MĀLIK KAUN HAI?

Mas'ala: Ladki ko jo kuchh jahez mein diya hai wāpis nahiñ le sakta aur wārisoñ ko bhi ikhteyār nahiñ jab ke marzul maut mein na diya ho yuñhi jo kuchh sāman nābaligh ladki ke liye khareeda agarche abhi bhi diya na ho ya marzul maut mein diya uski mālīk bhi tanha ladki hai **Mas'ala:** Ladki wāloñ ne nikah ya rukhsat ke waqt shauhar se kuchh liya ho yāni baghair liye nikah ya rukhsat se inkār karte hoñ aur shauhar ne de kar nikah ya rukhsat karāya to shauhar us cheez ko wāpas le sakta hai aur wo na rahi to uski qeemat le sakta hai ke ye rishwat hai, rukhsat ke waqt jo kapde bheje agar bataur tamleek haiñ jaisa hindustan mein umooman riwāj hai ke jode bheje jāte haiñ aur urf yahi hai ke ladki ko mālīk kar dete haiñ to use wāpas nahiñ le sakta aur tamleek na ho to le sakta hai **Mas'ala:** Ladki ko jahez diya phir kehta hai ke maine bataure āryat diya hai aur ladki ya uske marne ke bād shauhar kehta hai ke bataure tamleek diya hai to agar wo cheez aisi hai umuman log jahez mein diya karte haiñ to ladki ya uske shauhar ka qaul māna jayega aur agar umooman ye bāt na ho balki āryat wa tamleek donoñ tarah di jāti hai to uske bāp ya wursa ka qaul muatabar **Mas'ala:** Jis soorat mein ladki ka qaul muatabar hai agar uske bāp ne gawah pesh kiye jo is bāt

ki gawahi dete haiñ ke dete waqt usne keh diya tha ke āryat hai to gawah mān liye jāyeñge

IKHTELĀF KI SOORAT MEIÑ GHAR KA SĀMAN KIS KA QARĀR PAYEGA?

Mas'ala: Jis ghar meiñ donoñ miyan beewi rehte haiñ us meiñ kuchh asbāb haiñ jis ka har ek muddai hai to agar wo aisi cheez hai jo aurateiñ baratti haiñ jaise dupatta singār dān khās auratoñ ke pehanne ke kapde to aisi cheez auratoñ ko di jayegi hān agar shauhar suboot de ke wo cheez uski hai to wo use de deñge aur agar wo khās mardoñ ki baratne ki hai jaise topi imāma angrakha hathiyār waghaira aisi cheez mard ko de deñge magar jab aurat gawah se apni milk sābit kare to use de deñge aur agar donoñ ke kām ki wo cheez hai jaise bichhauna to ye bhi mard hi ko de deñge magar aurat gawah pesh kare to use de deñge aur agar in donoñ meiñ se ek mar chuka hai uske wursa aur us meiñ ikhtelāf hua jab bhi yahi soorateiñ haiñ magar jo cheez donoñ ke baratne ki ho wo use deiñ jo zinda hai wāris ko nahiñ aur agar makān meiñ mālē tijārat hai aur mashhoor hai ke wo shakhs us cheez ki tijārat karta tha to mard ko deiñ **Mas'ala:** Nabaligha ke bāp ko haq hai ke apni beti ka mehar muājjal shauhar se talab kare aur agar ladki qābile jima'a hai to shauhar rukhsat kara sakta hai aur uske liye kisi san ki takhsees

nahiñ aur agar is qābil nahiñ agarche bāligha ho to rukhsat par jabr nahiñ kiya ja sakta

KĀFIR KA NIKAH

Jis tarah musalmanoñ meiñ jāiz hai agar usi tarah ka kāfir nikah kareĩñ to unka nikah bhi sahi hai magar is qism ke bhi nikah haiñ ke musalmanoñ ke liye najāiz haiñ aur kāfir kare to ho jayega uski soorat ye hai ke nikah ki koi shart mafqood ho jaise baghair gawah nikah hua ya aurat kāfir ki iddat meiñ thi usse nikah kiya magar shart ye hai ke kuffār aise nikah ke jāiz hone ke muataqid hoñ phir aise nikah ke bād agar donoñ musalmān ho gaye to usi nikahe sābiq (pehle) par bāqi rakhe jāyeĩñ jadeed nikah ki hājat nahiñ yuñhi agar qāzi ke pās muqaddima dāir kiya jāye to qāzi tafreeq na karega **Mas'ala:** Kāfir ne mahārim se nikah kiya agar aisa nikah un logoñ meiñ jāiz ho to nikah ke lawāzim nafqa waghaira sābit ho jāyeñge magar ek dusre ka wāris na hoga aur agar qāzi ya kisi musalmān ke pās donoñ ne iska muqaddima pesh kiya to tafreeq kar dega ek ne pesh kiya to nahiñ **Mas'ala:** Yahoodi aur nasrāni ke ilawa kisi aur qism ke kāfir miyan beewi the un meiñ se ek musalmān hua to qāzi dusre par islām pesh kare agar ye bhi musalmān ho gaya to theek aur agar inkār kiya ya sukoot kiya to qāzi tafreeq kar de, sukoot ki soorat meiñ ehtiyāt ye hai ke qāzi teen bār islām

pesh kare yuñhi agar kitābi ki aurat musalmān ho gai to mard par islām pesh kiya jāye islām na qabool kare to tafreeq kar di jāye aur agar donoñ kitābi haiñ aur mard musalmān hua to aurat ba dastoor uski zauja hai **Mas'ala:** Koi aurat hijrat kar ke darul islam mein āi musalmān ho kar ya zimmi ban kar ya yahañ āa kar musalmān ya zimmiya hui to agar hāmila na ho fauran nikah kar sakti hai aur hamila ho to bād waza hamal ke magar ye waza hamal uske liye iddat nahiñ

MURTAD KE NIKAH KA HUKM

Mas'ala: Miyan beewi mein koi murtad ho gaya to nikah fauran toot gaya aur ye faskh hai talāq nahiñ, aurat mautooa ho to mehar beharhāl poora le sakti hai aur ghair mautooa hai to agar aurat murtada hui kuchh na payegi aur mard murtad hua to ādha le sakti hai aur aurat murtada hui aur zamana iddat mein mar gayi aur shauhar musalmān hua to tarka payega **Mas'ala:** Donoñ ek sath murtad ho gaye phir musalmān huye to pehla nikah bāqi raha aur agar donoñ mein ek pehle musalmān hua phir dusra to nikah jāta raha aur agar ye māloom na ho ke pehle kaun murtad hua to donoñ ka murtad hona ek sath qarār diya jāye **Mas'ala:** Aurat murtada ho gayi to islām lāne par majboor ki jāye yāni use qaid mein rakhein yahañ tak ke mar jāye ya islām lāye aur bād islām

lāne ke jab jadeed nikah hoñ to mehar bahut thoda rakha jāye **Mas'ala:** Aurat ne zabān se kalima-e-kufr nikāla tāki shauhar se peechha chhoothe ya isliye ke dusra nikah hoga to uska mehar bhi wasool karegi to aisi soorat mein har qāzi ko ikhteyār hai ke kam se kam mehar par usi shauhar ke sath nikah kar de aurat rāzi ho ya naraz aur aurat ko ikhteyār na hoga ke dusre se nikah kar le **Mas'ala:** Bachha apne māñ bāp mein uska tābe hoga jis ka deen behtar ho jaise agar koi musalmān hua to aulād musalmān hai hān agar bachha darul harab mein hai aur uska bāp darul islām mein musalmān hua to us soorat mein uska tābe na hoga aur agar ek kitābi hai dusra majoosi ya butparast to bachha kitabi qarār diya jayega **Mas'ala:** Nasha wāla jiski aql jāti rahi uski zabān se kalima -e-kufr nikla to aurat nikah se bāhar na hui lekin phir bhi nikah phir se padhāya jāye

BEEWIYON KI BĀRI MUQARRAR KARNE KA BAYĀN

Janab Rasoolullah ﷺ ne farmāya jiski do beewiyañ hoñ aur donoñ mein adl na ho wo qiyamat ke din hāzir hoga is tarah par ke ādha dhad (jism) us ka bekār hoga **Mas'ala:** Jis ki do ya teen ya chār beewiyañ hoñ us par adl (insaf) farz hai yāni jo cheezein ikhteyāri hoñ un mein sab auraton ka yaksa (barābar) khayāl rakhe yāni har ek

ka poora haq ada kare kapda roti kharcha rehne sehne mein kisi ke sath kuchh kami na kare aur jo bāt uske ikhteyār ki nahiñ us mein majboor wa mazoor hai jaise ek ki zyada muhabbat hai dusre ki kam yuñhi jima'a sab ke sath barābar hona bhi zaruri nahiñ

AURAT KA HAQ, SOHBAT AUR USKI MIYĀD

Mas'ala: Ek martaba jima'a qaza'an wājib hai aur diyānatan ye hukm hai ke kabhi kabhi karta rahe aur uske liye koi had muqarrar nahiñ magar itna to ho ke aurat ki nazar auroñ ki taraf na uthe aur itni kasrat bhi jāiz nahiñ ke aurat ko nuqsān pahuñche **Mas'ala:** Ek beewi hai magar mard us ke pās nahiñ rehta balki Namaz Roza mein laga rehta hai to aurat shauhar se mutālba kar sakti hai aur mard ko hukm diya jayega ke aurat ke pās bhi raha kare, hadees mein āya hai "teri beewi ka tujh par haq hai" roz marra shabbedāri aur roze rakhne mein uska haq talf hota hai, raha ye ke aurat ke pās rehne ki kya mi'ād hai iske bāre mein ek riwāyat ye hai ke chār din mein ek din aurat ke liye aur teen ibadat ke liye aur sahi ye hai ke mard ko hukm diya jaye ke aurat ka bhi khayāl rakhe uske liye bhi kuchh waqt de aur uski miqdār shauhar se tālluq hai

Mas'ala: nayi aur purāni kañwāri aur sayyeb, tandrust aur beemār, Hamila aur ghair hamila, woh Na Baligha jo

qabile watee ho, Haiz Nifās wāli aur jisse Iela aur Zehar kiya ho, jis ko talaqe Rajèe di aur rajāt ka irādah hai, Ihrām wāli aur woh majnoona jisse Ieza ka Khauf na ho, Muslima aur kitabiya sab brābar haiñ sab ki bāriyañ hongī yuñ hi mard Inneen ho ya Khassi ya mareez ho ya tandrust baligh ho ya na Baligh qable watee in sab ka hukm ek hai.

Mas'ala: Ek zauja kaneez hai dusri hurrah (āzād) to āzād ke liye do din do rateiñ haiñ aur kaneez ke liye ek din ek rāt hai aur jo kaneez apni milk hai uske liye bāri nahiñ **Mas'ala:** Bāri meiñ rāt ka aitbār hai lihāza ek hi rāt meiñ dusri ke yahañ bila zarurat nahiñ ja sakta din meiñ kisi hājat ke liye ja sakta hai aur dusri beemar ho to uske poochhne ko rāt meiñ bhi ja sakta hai aur beemari sakht ho to uske yahañ reh bhi sakta hai yāni jab uske yahañ koi aisa na ho jisse uska dil behle aur teemardāri kare, ek ki bāri meiñ dusri se din meiñ bhi jima'a nahiñ kar sakta **Mas'ala:** Ye ikhteyār shauhar ko hai ke ek hi din ki bāri muqarrar kare ya teen din ki balki ek ek hafta ki bhi muqarrar kar sakta hai **Mas'ala:** Safar meiñ jane ki bāri nahiñ balki shauhar ko ikhteyār hai jise chāhe apne sath le jāye lekin behtar hai ke qurā dāle jiske nām ka qurā nikle use le jāye aur safar se wāpasi ke bād aur auratoñ ko ye haq nahiñ ke uska mutālaba kareiñ ke jitne din safar meiñ raha utne hi dinoñ in bāqiyoñ ke pās rahe

balki ab se bāri muqarrar hogi, safar se murād sharai safar hai jiska bayān Namaz mein guzra hai urf mein pardes mein rehne ko bhi safar kehte hain ye murād nahiñ **Mas'ala:** Aurat ko ikhteyār hai ke apni bāri saut ko hiba kar de aur hiba karne ke bād wāpas lena chāhe to le sakti hai **Mas'ala:** Wati (humbistari) aur bosa har qism ke tamatto sab auratoñ ke sath yaksa karna mustahab hai wājib nahiñ

HUQOOQE ZAUJAIN

MIYAN BEEWI KE HAQ KA BAYĀN

Miyan beewi mein na ittefāqi aur jhaqde ki asal ek dusre ke haq ko ada na karna hai, Qur'ān majeed mein jis tarah ye hukm āya hai ke "Mard auratoñ par hākim hai" jis se mardoñ ki badāi zāhir hoti hai usi tarah ye bhi farmāya ke "Auratoñ ke sath bhalai karo" jiska sāf matlab hai ke auratoñ ke sath achhi muāsherat karo lihāza agar har ek dusre ke sab haq poore taur se ada karein to deen dunya ki tamām kharabiyān aur āpas ke jhaqde fasād se bach jāyein aur zindagi āram se guzre, yahañ hum chand hadeesein likhte hain tāki har ek ke huqooq mālloom ho jāyein

MARD KA AURAT PAR HAQ

Hazrat Rasoolullah ﷺ ne farmāya aurat par sab ādmiyoñ se zyada haq uske shauhar ka hai aur mard par uski māñ ka, aur farmāya ke agar main khuda ke siwa kisi aur ko sajda karne ka hukm deta to aurat ko hukm deta ke shauhar ko sajda kare khuda ki qasam aurat apne Rab ka haq ada na karegi jab tak shauhar ke kul haq ada na kare, aur farmāya shauhar ne aurat ko bulaya aurat ne inkār kar diya aur shauhar ne ghusse mein rāt guzāri to subah tak us aurat par firishte lānat bhejte rehte haiñ aur dusri riwāyat mein hai ke jab tak shauhar us se rāzi na ho Allah ta'ala us aurat se naraz rehta hai, aur farmāya ke shauhar ka haq aurat par ye hai ke apne nafs ko usse na roke aur siwa farz ke kisi din bila uski ijazat ke Roza na rakhe agar rakh liya to gunahgār hui bila shauhar ki ijazat ke aurat ka koi amal qabool nahiñ agar aurat ne bila ijazat kar liya to shauhar ko sawāb hai aurat par gunāh, baghair ijazat uske ghar se na jāye agar aisa kiya to jab tak tauba na kare Allah wa firishte us par lānat karte haiñ arz ki gai ke chāhe shauhar zālim hi ho farmāya chāhe zālim hi ho, aur farmāya ke jo aurat is hāl mein mari ke shauhar rāzi tha wo jannat mein dakhil hogi **Mas'ala:** Har mubāh cheez jisse shauhar mana kare aurat par uska mānna wājib hai **Mas'ala:** Shauhar banāw singār(sajna sawarna) ko kehta hai ye nahiñ karti ya wo apne pās bulata hai ye

nahiñ āti is soorat mein aurat ko mārne ka bhi haq hai aur agar Namaz nahiñ padhti to talāq dena jāiz hai chāhe mehar dene par qādir na ho **Mas'ala:** Aurat ko mas'ala poochhne ki zarurat ho to shauhar agar ālim ho to usse poochh le aur ālim nahiñ to usse kahe wo poochh āye aur in sooraton mein aurat ko khud ālim ke yahan jāne ki ijazat nahiñ aur ye sooratein na hon to ja sakti hai **Mas'ala:** Aurat ka bāp apāhij hai aur uska koi nigran nahiñ to aurat uski khidmat ke liye ja sakti hai chāhe shauhar mana karta ho tab bhi ja sakti hai

AURAT KA HAQ MARD PAR

Mehar, roti, kapda aur dusri zaruri bāton ke ilawa auraton se achhi tarah pesh āna bhi mardon ke zimme hai zara si bāt par mārna gāli dena ghussa karna beja sakhti karna mana hai, Rasoolullah ﷺ ne farmāya tum mein achhe wo log haiñ jo auraton se achhi tarah pesh āyein, aur farmaya musalmān mard momina aurat ko mabghooz na rakhe agar uski ek ādat buri mālloom hoti hai dusri Pasand hogi yāni sab ādatein kharab na hongi jab ke achhi buri har qism ki bātein hongi to mard ko na chahiye ke kharab hi ādat ko dekhta rahe balki buri ādat se chashm poshi kare aur achhi ādat ki taraf nazar kare, aur farmaya koi shakhs apni aurat ko na māre jaise

ghulām ko mārta hai phir dusre waqt usse mujāmeat karega

SHĀDI KE RUSOOM

Shādi mein tarah tarah ki rasmein barti jāti haiñ har mulk mein nayi rasm har qaum aur khandān ka alag riwāj, jo rasmein hamāre mulk mein hoti haiñ un mein se kuchh ka bayān kiya jāta hai, rasm ki buniyad chalan aur riwāj par hai ye koi nahiñ samajhta ke shar'an wājib sunnat ya mustahab hai isliye jab tak kisi rasm ki mumaniāt shari'at se sābit na ho us waqt tak use harām ya najāiz nahiñ keh sakte kheench tān kar mamnoo qarār dena zyadati hai magar ye zaruri hai ke rusoom ki pabandi usi had tak kar sakta hai ke kisi harām fe'al mein muftala na ho kuchh log rasmon ki itni pabandi karte haiñ ke najāiz fe'al karna pade to magar rasm na chhoothe jaise ladki jawan hai aur rasmon ko ada karne ka rupya nahiñ to ye na karenge ke rasmein chhod dein aur nikah kar dein bojh utre aur be-ābrui ka dar jāta rahe ab rasmon ko poora karne ke liye bheekh māngte tarah tarah ki fikr karte haiñ is khyāl se ke kahin se mil jāye to shādi karein barson guzār dete haiñ aur bahut si kharabiyān paida ho jāti hai bāz ādmi qarz lekar rasm ada karte haiñ ye nahiñ khayāl karte ke jis tarah sood lena harām hai usi tarah sood dena bhi harām hai hadees

meiñ donoñ par lānat āi, Allah wa Rasool ke lānat ke sazawār hote haiñ magar rasm chhodna gawara nahiñ karte phir agar kuchh jagah zameen hai to wo bhi soodi qarza meiñ ghāyab ho gayi aur khane baithne ka bhi thikana na raha aise hi fuzool kharchiyōñ ki wajah se musalmanoñ ki jāydādeiñ (property) tabāh ho gayi isliye deen dunya ka āram isi meiñ hai ke ādmi fuzool kharchi se bache, aksar jāhiloñ meiñ riwāi hai ke muhalla ya rishta ki aurateiñ jama hoti haiñ gāti bajati haiñ ye harām hai ke awwalan dhol bajana hi harām hai phir auratoñ ka gāna isse badh kar auratoñ ki āwaz na mehramoñ tak pahuñchana aur wo bhi gāne ki wo bhi ishq wa muhabbat ke geet jo aurateiñ apne gharoñ meiñ chilla kar bāt karna achha nahiñ samajhti, ghar se bāhar āwaz jāne ko bura jānti hai aise mauqoñ par wo bhi shareek ho jāti haiñ goya unke nazdeek gāna koi àib hi nahiñ kitni hi door āwaz jāye harj nahiñ phir aise gāne meiñ jawan kuñwari ladkiyañ bhi hoti haiñ unka aisa geet gāna ya sunna zarur unke dil meiñ bure khayalāt paida karega dabe josh ko ubharega akhlāq wa sharāfat par iska bura asar padega ye bāteñ aisi nahiñ jinke samjhane ki zarurat ho āj mardoñ aur auratoñ ke badchalan hone ki sab se badi wajah ishqiya mazāmin ka padhna hai jaise novel aur afsana ya ishq muhabbat ke tamashe khel dekhna hai jaise cinema, isi silsila meiñ ratjaga bhi hai ke rāt bhar

gāti haiñ aur gulgule pakte haiñ subah ko masjid mein tāq bharne jāti haiñ bahut si khurafat par mushtamil hai, niyāz ghar mein bhi ho sakti hai ye gulgule ke siwa har khane par ho sakti hai aur agar masjid hi mein ho to mard le ja sakte haiñ auratoñ ki kya zarurat? Phir agar ek rasm ke ada ke liye aurat hi hona zaruri ho to is jamghate ki kya zarurat? Phir jawanoñ aur kunwariyoñ ki is mein shirkat aur na mehram ke sāmne jāne ki jurrat kis qadr himāqat hai phir bāz jagah ye bhi dekha gaya hai ke is rasm ke ada karne ke liye chalti haiñ to wo hi gāna bajana sath hota hai isi shān se masjid tak Pahuñchti haiñ hath mein ek chaumukh hota hai ye sab najāiz hai, jab subah ho gai chirāgh ki kya zarurat chirāgh ki zarurat hai to mitti ka kāfi hai ātey ka chirāgh banana aur tel ki jagah ghi jalana fizool kharchi hai, dulha dulhan ko ubtan lagāna, mājhe bithana jāiz hai koi harj nahiñ, dulhe ko mehandi lagāna najāiz hai, kangna bāñdhna bhi mana hai, dāl bari ki rasm ke kapde waghaira bheje jāte haiñ jāiz hai, dulha ko reshami kapde pehanna harām hai yuñhi mugharraq (sone chandi ke kām wala) joote pehanna bhi najāiz aur khālis phooloñ ka sehra jāiz bila wajah mamnoo nahiñ kaha ja sakta, nāch bāje ātishbāzi harām haiñ kaun inki hurmat se wāqif nahiñ magar bāz log itne muñhamik hote haiñ ke ye na ho to goya shādi na hui bāz to itne bebāk hote haiñ ke ye muharramāt na

ho to usey ghami aur janaze se tabeer karte haiñ ye khayāl nahiñ karte ke ek to gunāh aur shari'at ki mukhalifat hai dusra māl barbād karna hai teesra tamām tamashaiyoñ ke gunāh ka yehi sabab hai aur sab ke majmua ke barābar us par gunāh ka bojh aur bāz jagah nāch ka riwāj hai zāhir hai ke ye khuli hui be hayāi hai chhote bade yahañ tak ke bāp bete tak ek majlis mein ye be hayāi ka kām dekhte haiñ aur apni be hayāi ka suboot dete haiñ ilawa harām wa gunāh ke fuzool kharchi bhi hai yehi paisa bache to dusre jāiz tareeqa se khushi ka izhār ho sakta hai jaise khane kapde mein farāghat wa wus at iski kya zarurat hai ke hadde shara'a se guzar kar hi khushi manayi jāye aur bhi jāiz tareeqe haiñ, waleema sunnat hai sunnat ada karne ki niyat se waleema karo khes (apne/rishtedar) wa aqārib aur dusre musalmanoñ ko khana khilāo garz musalmanoñ ko lāzim hai ke apne har kām ko shari'at ke muwāfiq kare Allah wa Rasool ki mukhalifat se bache

CHAPTER 8: TALĀQ KA BAYĀN

TALĀQ KI TAREEF

Nikah se aurat shauhar ki paband ho jāti hai us pabandi ke utha dene ko talāq kehte haiñ, talāq ke liye Kuchh alfaz muqarar hain

jinka bayān āge āyega

TALĀQ KI SOORATEIÑ, TALĀQEIÑ BĀIN RAJAI KI TAREEF

Talāq ki do soorateiñ haiñ ek ye ke usi waqt nikah se bāhar ho jāye usko bā in kehte haiñ dusri ye ke iddat guzārne par bāhar hogi usey rajai kehte haiñ

Mas'ala: Talāq dena jāiz hai magar be wajah sharai mana hai aur wajah sharai ho to mubāh hai balki bāz sooratoñ meiñ mustahab hai jaise aurat usko ya dusroñ ko iza deti hai ya Namaz nahiñ padhti aur bāz sooratoñ meiñ talāq dena wājib hai jaise shauhar namard ya hijda hai ya us par kisi ne jadoo ya amal kar diya hai ke jima'a par qādir nahiñ aur is ke inzāl ki bhi koi soorat nazar nahiñ āti ke in sooratoñ meiñ talāq na dena sakht takleef pahuñchana hai

TALĀQ KI AQSĀM (QISM)

Mas'ala: Talāq ki teen qismein haiñ:

1) Hasan 2) Ahsan 3) Bada'i

Talāqe ahsan dene ki soorat ye hai ke jis tuhar mein (pāki mein) jab haiz se pāk ho jāye shauhar se wati (humbistari) na ki ho us mein ek talāq raja i de aur chhode rahe yahañ tak ke iddat guzar jāye ye ahsan hai aur talāqe hasan ye hai ke ghair mautooa ko talāq di ya mautooa ko teen tuhar mein teen talāqein di ba sharte ke in tuharon mein wati ki ho na haiz mein ya teen mahine mein teen talāqein us aurat ko de jise haiz nahiñ āta jaise nabaligha ya hamal wāli ya sine ayās wāli ye sab sooratein talāqe hasan ki haiñ, bada'i ye hai ke ek tuhar mein di ya teen talāq de de chāhe teen dafa mein chāhe do dafa mein ya ek hi dafa mein chāhe teen bār lafz kahe ya yoon keh diya ke tujhe teen talāqein ya ek tuhar mein ek hi talāq di magar us tuhar mein wati kar chuka hai ya mautooa ko haiz mein talāq di ya tuhar hi mein talāq di thi ya ye sab bātein nahiñ magar tuhar mein talāqein bā'in di to ye tamām sooratein talāq bada'i ki haiñ

Mas'ala: Agar haiz mein talāq di to raj'at wājib hai isliye is hālat mein talāq dena gunāh tha agar talāq dena hi hai to us haiz ke bād tuhar guzar jāye phir haiz āa kar pāk ho to ab de sakta hai ye us waqt hai ke jima'a se raj'at ki ho

aur agar qaul ya bosa lene chhoone se raj'at ki ho to us haiz ke bād jo tuhar hai us mein bhi talāq de sakta hai **Mas'ala:** Aisi mautooa jise haiz āta hai usse kaha tujhe sunnat ke muwāfiq do ya teen talāqeiñ to ab haiz ke bād pāk hone par pehli baar talāq wāqey hogi **Mas'ala:** Aisi mautooa jise haiz āta hai usse aise tuhar ki hālat mein jis mein wati nahiñ ki hai ye kaha ke tujhe sunnat ke muwāfiq do ya teen talāq to ek talāq fauran wāqey hogi **Mas'ala:** Aisi mautooa jise haiz āta hai usse hālate haiz mein bād pāk hone par pehli talāq wāqey hogi kaha tujhe sunnat ke muwāfiq do ya teen talāq to ab haiz ke **Mas'ala:** Aisi mautooa jise haiz āta hai usey tuhar mein jis mein wati kar chuka hai kaha tujhe sunnat ke muwāfiq do ya teen talāq to ab haiz ke bād pāk hone par pehli talāq hogi **Mas'ala:** Ghair mautooa se kaha tujhe sunnat ke muwāfiq do ya teen talāqeiñ to ek talaq fauran wāqey ho jayegi chāhe us waqt haiz hi ho bāqi us waqt wāqey hogi ke usse nikah kare kyuñ ke pehle hi talāq se bā in ho gai nikah se nikal gai dusri talāq ke liye mehal na rahi **Mas'ala:** Mautooa jise haiz nahiñ āta usse kaha tujhe sunnat ke muwāfiq do ya teen talāqeiñ to ek fauran wāqey hogi dusre mahine mein dusri aur teesre mahine mein teesri wāqey hogi **Mas'ala:** Agar aurat se kaha tujhe sunnat ke muwāfiq do ya teen talāqeiñ aur is kalām se ye niyat ki ke teeno abhi pad jāyeiñ ya har mahine ke

shuru mein ek waqey ho to ye niyat bhi sahi hai magar ghair mautoo mein ye niyat ke har mahine ke shuru mein ek waqey ho bekār hai, ke wo pehli hi se bā' in ho jayegi aur mehal na rahegi

TALĀQ KAUN DE SAKTA HAI?

Mas'ala: Talāq ke liye shart ye hai ke shauhar āqil bāligh ho, nābaligh ya majnoo na khud de sakta hai na uski taraf se uska wali

NASHE KI HĀLAT MEIN TALĀQ KA HUKM

Mas'ala: Nashe wāle ne talāq di to waqey ho jayegi ke ye āqil ke hukm mein hai aur nasha chāhe sharab peene se ho ya bhang waghaira kisi aur cheez se, afeem ke peene mein talāq de di jab bhi waqey ho jayegi, talāq mein aurat ki taraf se koi shart nahiñ nabaligha ho ya majnoona beharhāl talāq waqey hogi **Mas'ala:** Kisi ne majboor kar ke nasha pila diya ya hālate izterār mein piya jaise pyās se mar raha tha aur pāni na tha tab piya aur nasha mein talāq di to sahi ye hai ke waqey na hogi

MAZĀQ DILLAGI MEIN BHI TALĀQ WĀQEY HO JĀTI HAI

Mas'ala: Talāq ke liye ye shart nahiñ ke khushi se talāq di jāye balki ikrāhe sharai ki soorat mein bhi talāq waqey

ho jayegi **Mas'ala:** Alfāze talāq bataur hazl kahe yāni unse dusre māna (meaning) ka irāda kiya jo nahiñ ban sakte jab bhi talāq ho gayi **Mas'ala:** Khafeeful aql ki bhi talāq wāqey hai aur bohra majnoon ke hukm mein hai

GOOÑGE KI TALĀQ

Mas'ala: Gooñge ne ishāre se talāq di to ho gai jab ke likhna na jānta ho aur jānta ho to ishāre se na hogi balki likhne se hogi **Mas'ala:** Koi aur lafz kehna chahta hai zabān se lafz talāq nikal gaya ya lafz talāq bola magar uske māna (meaning) nahiñ jānta ya sahwān ya ghaflat mein kaha ya hansī dillagi ke taur par kaha ya darane dhamkane ke liye kaha in sab sooraton mein talāq wāqey ho gai **Mas'ala:** Mareez jiska marz is had ko na pahuñcha ho ki aql jāti rahi uski talāq wāqey hai **Mas'ala:** Sarsām wa barsām ya kisi aur beemari mein jisse aql jāti rahe ya gashi ki hālat mein ya sone mein talāq de di to wāqey na hogi

GHUSSE KI TALĀQ KA HUKM

Mas'ala: Agar ghussa is had ka ho ke āql jāti rahe to talāq wāqey na hogi, āj kal log aksar talāq de baith'te haiñ bād ko afsos karte haiñ aur tarah tarah ke heela se fatwa lena chahte haiñ ke talāq wāqey na ho ek uzr aksar ye bhi hota hai ke ghusse mein talāq di thi mufti ko chahiye ke

ye amr malhooz rakhe ke mutlaqan ghussa ka aitbār nahiñ mamooli ghussa mein talāq ho jati hai aur wo soorat ki aql ghussa se jāti rahi bahut nadir hai lihāza jab tak iska suboot na ho mehaz sā'il ke keh dene par aitemād na kare **Mas'ala:** Nabaligh ki aurat musalmān ho gayi aur shauhar par qāzi ne islām pesh kiya agar wo samajh wāla hai aur islām se inkār kiya to talāq ho gai **Mas'ala:** Zabān se alfāze talāq na kaha magar kisi aisi cheez par likha ke huroof mumtāz na hote hoñ jaise pāni ya hawa par to talāq na hogi aur agar aisi cheez par likha ke huroof mumtāz hote hoñ jaise kāghaz ya takhta waghaira par aur talāq ki niyat se likha to ho jayegi aur agar likh kar bheja yāni is tarah likha jis tarah khat (letter) likha jāta hai jab bhi ho gayi balki agar na bhi bhejeiñ jab bhi is soorat mein ho jayegi aur ye talāq likhte waqt padegi aur usi waqt se iddat shumār hogi aur agar yoon likheñ ke mera ye khat jab tujhe pahuñche tujhe talāq hai to aurat ko jab tehreer pahuñchegi us waqt talāq hogi aurat chāhe padhe ya na padhe aur farz kijiye aurat ko tehreer pahuñchi hi nahiñ maslan usey na bheji ya rāsta mein ghum ho gayi to talāq na hogi aur agar ye tehreer aurat ke bāp ko mili usne chāk kar di ladki ko na di to agar ladki ke tamām kāmōñ mein ye tasarruf karta hai aur wo tehreer us shehar mein usko mili jahan ladki rehti hai to talāq ho gayi warna nahiñ magar jab ke tehreer āne ki

ladki ko khabar di aur wo phati hui tehreer bhi usey di aur wo padhne mein āti hai to wāqey ho jayegi **Mas'ala:** Kisi parcha par talāq likhi aur kehta hai ke maine mashk ke taur par likhi hai to qaza an uska qaul moatabar nahiñ **Mas'ala:** Do parchon par ye likha ke jab meri ye tehreer pahuñche tujhe talāq hai aur aurat ko donoñ parche pahuñche to qāzi do talāq ka hukm dega **Mas'ala:** Dusre se talāq likhwa kar bheji to talāq ho jayegi, likhne wāle se kaha meri aurat ko talāq likh de to ye iqrārī talāq hai yāni talāq ho jayegi chāhe wo na likhe **Mas'ala:** Tehreer se talāq ke suboot mein ye zarur hai ke shauhar iqrar kare ke maine likhi ya likhwāi ya aurat is par gawah pesh kare mehaz uske khat se mushābeh hona ya uske se (same, us jaisi dikhne wāli) dastakhat hona ya uski si mohar hona kāfi nahiñ hān agar aurat ko itminān aur ghālib gumān hai ke ye tehreer usi ki hai to us par amal karne ki aurat ko ijazat hai magar jab shauhar inkār kare to baghair shahādat chāra nahiñ **Mas'ala:** Kisi ne shauhar ko talāq nāma likhne par majboor kiya usne likh diya magar na dil mein irāda hai na zabān se talāq ka lafz kaha to talāq na hogi, majboori se murād sharai majboori hai mehaz kisi ke isrār karne par likh dena ya bada hai iski bāt kaise tāli jāye ye majboori nahiñ

TALĀQE SAREEH

Mas'ala: Talāq do qism ki hai sareeh wa kināya, sareeh wo hai jisse talāq murād hona zāhir ho aksar talāq mein uska istemāl ho agarche wo kisi zabān ka lafz ho

Mas'ala: Lafz sareeh jaise maine tujhe di, tujhe talāq hai, tu mutlaqa hai, tu tāliq hai, main tujhe tālaq deta hun, aey mutlaqa in sab lafzon mein hukm ye hai ke ek talāq raja'i wāqey hogi chāhe kuchh niyat na ki ho ya bā'in ki niyat ki ho ya ek se zyada ki niyat ki ho ya ye kahe ke main nahiñ jānta tha ke talāq kya cheez hain in sab sooraton mein ek rajai waqey hogi magar is soorat mein ke wo talāq ko na jānta tha to diyānatan wāqey na hogi

Mas'ala: Talāqh, talāq, Talāqh, talākh, talākh, tulāk balki tole ki zabān se talāt ye sab sareeh ke alfāz haiñ in sab se ek talāq raja'i hogi chāhe talāq ki niyat ho ya na ho, tau lām alif qauf kaha aur niyat talāq ki hai to ek raja'i hogi **Mas'ala:** Urdu mein ye lafz kahe ke maine tujhe chhoda ye sareeh hai isse ek raja'i hogi kuchh niyat ho ya na ho yuñhi ye lafz ke maine fāriḡh khati, fāriḡh khati, fārkhati di sareeh hai **Mas'ala:** Lafz talāq ghalat taur par ada karne mein ālim wa jāhil barābar haiñ beharhāl talāq ho jayegi chāhe kahe ke maine dhamkane ke liye ghalat taur par ada kiya tha talāq maqsood na thi nahiñ to sahi taur par bolta hān agar lonoñ se pehle keh diya tha ke main dhamkane ke liye ghalat taur par bolunga

talāq maqsood na hogi to ab uska kaha mān liya jayega
Mas'ala: Kisi ne poochha too ne apni aurat ko talāq de di usne kaha hān ya kyuñ nahiñ to talāq ho gai agarche talāq dene ki niyat se na kaha ho magar jab ke aisi sakht āwaz aur aise lehaje se kaha jisse inkār samjha jāta ho to nahiñ **Mas'ala:** Kisi ne zaid se kaha teri aurat par talāq nahiñ is par zaid ne kaha kyuñ nahiñ ya kaha kyuñ to talāq ho gai aur agar kaha nahiñ ya hān to na hui **Mas'ala:** Aurat ko talāq nahiñ di hai magar auroñ se kehta hai main talāq de āya to qaza an talāq ho jayegi lekin diyānatan na hogi **Mas'ala:** Talāq ek di hai logoñ se kehta hai teen di hai to diyanatan ek hogi qaza an teen chāhe kahe ke maine jhooth kaha tha **Mas'ala:** Aurat se kaha aey mutlaqa, aey talāq di gai, aey Talāqan, aey talāq shuda, aey talāq yāfta, aey talāq karda in sab sooratoñ mein talāq ho gai chāhe kahe mera maqsad gāli dena tha talāq dena na tha aur agar ye kahe mera maqsad ye tha ke wo pehle shauhar ki mutlaqa hai aur haqeeqat mein wo aisi hi hai yāni shauhare awwal ki mutlaqa hai to diyānatan uska qaul mān liya jayega aur agar wo aurat pehle kisi ki mankooha thi hi nahiñ ya thi magar usne talāq na di thi balki mar gaya ho to ye tāweel nahiñ māni jayegi yuñhi agar tere shauhar ne tujhe talāq di to bhi wo hi hukm hai **Mas'ala:** Aurat se kaha tujhe talāq deta hooā ya ye kaha tu mutlaqa ho ja toh talāq hogayi magar

ye lafz ke talāq deta hu ya chhodta hooñ is ke ye māna (meaning) liye ke talāq dena chahta hooñ ya chhodna chahta hooñ to diyānatan na hogi qaza'an ho jayegi aur agar ye lafz kaha ke chhod deta hooñ to talāq na hui ke ye lafz qasd wa irāda ke liye haiñ **Mas'ala:** Tujh par talāq, tujhe talāq, talāq ho ja, to talāq hai, to talāq ho gai, talāq le, bāhar jāti thi kaha talāq le ja, apni talāq odh aur rawāna ho, maine teri talāq tere ānchal mein bāñdh di, ja tujh par talāq in sab lafzon se ek talāq raja'i hogi aur agar faqat "ja" talāq ki niyat se kehta to bā'in hoti **Mas'ala:** Kisi ne apni aurat ki nisbat kaha use uski talāq ki khabar de ya talāq ki khushkhabari suna de ya uski talāq ki khabar us ke pās le ja ya usey likh bhej ya usse keh de ke wo mutlaqa hai ya uske liye uski talāq ki sanad ya yād dāsht likh de in sab sooraton mein talāq abhi pad gai chāhe na usne usse kaha na likha aur agar yoon kaha ke usse keh ke too mutlaqa hai ya yoon kaha ke usey talāq de āa to jab ye jakar kahega tab talāq hogi warna nahiñ **Mas'ala:** Aurat se kaha too fulani se zyada mutlaqa hai talāq pad gai wo fulani mutlaqa na bhi ho **Mas'ala:** Aurat se kaha maine teri talāq chāhi ya kaha tere liye talāq hai ya kaha Allah ne teri talāq chāhi ya kaha Allah ne teri talāq muqaddar kar di in sab sooraton mein agar niyat talāq ki ho to raja'i wāqey hogi **Mas'ala:** Aurat se kaha maine tujhe chhoda aur kehta hai mera matlab ye

tha ke bandhi hui thi uski bandish khol di ya muqayyad thi ab chhod di to taweel suni na jayegi hān agar tasreeh kar di tujhe qaid ya bandish se chhoda to qaul mān liya jayega **Mas'ala:** Apni aurat se kaha too mujh par harām hai to isse ek talāq bā'in wāqey hogi chāhe niyat na ki ho **Mas'ala:** Aurat se kaha main tujh par harām hooñ aur talāq ki niyat ki to talāq wāqey ho gai aur agar sirf ye kaha tha ke main harām hooñ to na hogi **Mas'ala:** Aurat se kaha teri talāq mujh par wājib hai to isse talāq ho jayegi **Mas'ala:** Agar kaha tujhe khuda talāq de to isse talāq na hogi aur agar yooñ kaha ke tujhe khuda ne talāq di isse talāq ho gayi

TALĀQ KI IZĀFAT KA BAYĀN

Mas'ala: Talāq mein izāfat nisbat zarur honi chahiye baghair izāfat wāqey na hogi chāhe hāzir ke seegha se bayān kare jaise kahe tujhe talāq hai ya ishāra ke sath bayān kare jaise kahe ke usey ya ise ya nām le kar kahe ke fulani ko talāq hai gharz jis ko talāq dena hai uski taraf talāq ki nisbat zaruri hai **Mas'ala:** Agar kaha tujhe Makka mein talāq hai ghar mein ya sāya mein ya dhoop mein to aisa kehne se fauran talāq pad jayegi ye nahiñ ke Makka ko jāye tab pade hān agar ye kahe ke mera matlab ye tha ke jab Makka ko jāye tab talāq hai to diyānatan ye bāt moatabar hai lekin qaza'an nahiñ **Mas'ala:** Agar

kaha tujhe qiyamat ke din talāq hai to kuchh nahiñ ke ye kalām bekār hai aur agar yooñ kaha ke tujhe qiyamat se pehle talāq hai to fauran talāq pad jayegi **Mas'ala:** Agar kaha ke tujhe kal talāq hai to dusre din subah chamakte hi talāq pad jayegi yuñhi agar kaha shāban mein talāq hai to jis din rajab ka mahina khatm hoga us din āftāb doobte hi talāq hogi

UNGLIYOÑ KE ISHĀRE SE TALĀQ KI SOORAT

Mas'ala: Ungliyoñ se ishāra kar ke kaha tujhe itni talāqeiñ to ek do teen jitni ungliyoñ se ishāra kiya utni talāqeiñ hui yāni jitni ungliyāñ ishāra karte waqt khuli ho unka aitbār hai band ka aitebār nahiñ aur agar wo kehta hai meri murād band ungliyāñ ya hatheli thi to ye qaul diyānatan moatabar hoga qaza'an nahiñ aur agar teen ungliyoñ se ishara kar ke kaha tujhe iske misl talāq aur niyat teen ki ho to teen talāq padegi nahiñ to ek bā' in padegi aur agar ishāra kar ke kaha tujhe itni aur niyat talāq ki hai aur lafz talāq bola nahiñ jab bhi talāq ho jayegi **Mas'ala:** Talāq ke sath koi sifat zikr ki jisse shiddat samjhi jāye to bā'in hogi jaise bā'in ya albatta fehāsh talāq, talāq shaitan, talāq bid'at, badtar talāq pahād barābar hazār ke misl, sab se badi sab se kadwi sab se karri sab se chaudhi sab se lambi sab se moti phir agar teen bhi niyat ki to teen hogi nahiñ to ek aur bāñdi hai to

do ki niyat sahi hai **Mas'ala:** Kaha tujhe hazāroñ talāq ya chand bār talāq to teen wāqey hogi aur agar kaha tujhe talāq na kam na zyada to zāhir mein teen hogi aur Imām Abu Jāfar Hindwāni wa Imām Qāzi Khan isko tarjeeh dete hain ke do wāqey hon aur agar kaha ke kamtar talāq to ek raja'i hogi **Mas'ala:** Agar kaha tujhe talāq hai poori talāq to ek hogi aur agar kaha ke kul talāqein to teen **Mas'ala:** Jis aurat se nikahe fāsīd kiya phir usko teen talāqein di to baghair halāla nikah kar sakta hai isliye ke ye haqeeqatan talāq nahi balki mutārikah hai

GHAIR MADKHOOLA (JIS KE SATH SOHBAT NA KI GAYI) KI TALĀQ

Mas'ala: Ghair madkhoola ko kaha tujhe teen talāqein to teen hongi aur agar kaha tujhe talāq, tujhe talāq, tujhe talāq ya kaha tujhe talāq, talāq, talāq ya kaha tujhe talāq hai ek aur ek aur to in sooraton mein ek bā'in wāqey hogi bāqi laghw wa bekār hain yāni chand lafzon se wāqey karne mein sirf pehle lafz se wāqey hogi aur bāqi ke liye mehal na rahegi aur mautooa mein beharhāl teen wāqey hogi **Mas'ala:** Agar kaha ke dedh talāq to do hongi aur kaha ādhi aur ek to ek hogi yūnhi dhāi kaha to teen hogi aur do aur ādhi kaha to do hogi **Mas'ala:** Kisi ki do ya teen auratein hain usne kaha ke meri aurat ko talāq to unmein se ek par padegi aur uske ikhteyār mein hai ke

unmeiñ se chāhe jise talāq ke liye moayyan kare aur agar ek ko mukhatib kar ke kaha tujh ko talāq hai ya kaha too mujh par harām hai to sirf usi ko hogi jisse kaha **Mas'ala:** Aurat ne shauhar se kaha mujhe teen talāqeiñ de de shauhar ne jawāb meiñ kaha di to teen wāqey hui aur agar jawāb meiñ ye kaha ke tujhe talāq hai to ek wāqey hogi chāhe niyat teen ki ho **Mas'ala:** Aurat ne kaha maine apne ko talāq de di shauhar ne jāiz kar di to talāq ho gai

KINĀYA TALĀQ

Wo alfāz haiñ jinse talāq murād hona zāhir na ho talāq ke ilawa aur māynon meiñ bhi unka istemāl hota ho, kināya se talāq wāqey hone meiñ ye shart hai ke talāq ki niyat ho ya hālat batati ho ke talāq murād hai yāni pehle se talāq ka zikr tha ya ghusse meiñ kaha, kināya ke alfāz teen tarah ke haiñ aur bāz meiñ sawāl radd karne ka ahtemāl hai bāz meiñ gāli ka ahtemāl hai aur bāz meiñ na ye hai na wo hai balki jawāb ke liye mutayyan hai agar radd ka ahtemāl hai to mutlaqan har hāl meiñ niyat ki hājat hai baghair niyat ke talāq na hogi aur jin meiñ gāli ka ahtemāl hai unse talāq hona khushi aur ghazab meiñ niyat par mauqoof hai aur talāq ka zikr tha to niyat ki zarurat nahiñ aur teesri soorat yāni jo faqat jawāb ho to

uske liye khushi mein niyat zaruri hai aur ghazab wa muzākira ke waqt baghair niyat bhi talāq wāqey hai

BĀ'IN KE BĀZ ALFĀZ YE HAIÑ

Ja, nikal, chal, rawāna ho, uth, khad'ya ho, parda kar, hat sarak, jagah chhod, ghar khāli kar, door ho, rāsta nāp, apni rāh le, kāla muñh kar, chal door ho, too juda hai, too mujh se juda hai, chalti ban, rafoo chakkar ho, pinjara khāli kar, chalti nazar āa, dafa ho, dāl fa aen ho, bistar utha, tashreef le jāyye, tashreef ka tokra le jāiye, jahan seengh samaye ja, bahut ho chuki ab meharbani farmaiye, jahannam mein ja, chulhe mein ja, bhād mein pad, mere pās se chal, toi mujh par misl murdār ke hai, tu mujh misl suar ke haiñ, tu mujh par misl sharab ke hai (lekin agar kaha misl bhāng ke ya misl afeem ke ya misl fulañ ke māl ke ya misl fulañ ki aurat ke to nahiñ), too misl meri māñ ke hai, too misl meri beti ke hai, too misl meri behan ke hai (aur agar yoon kaha ke too mān hai ya kaha behan hai ya kaha beti hai to gunāh ke siwa kuchh nahiñ), main tujh se bāz āya, main tujh se dar guzra, too mere kām ki nahiñ, maine teri rāh khāli kar di, apne māyke baith, main tujh se la dāwa hota hoon, mera tujh par kuchh dāwa nahiñ, too khud mukhtār hai, too āzād hai mujhe soorat na dikha alag ho, kināre ho, āzād ho, ja, main tujh se bari hoon, main tujh se bezār hoon, main

tujh se dastbardār hua, too qiyamat tak mere lāyaq nahiñ, too umar bhar mere lāyaq nahiñ, maine tujhe āzād kiya, maine tujhe tere ghar wāloñ ko diya, maine tujhe teri māñ ko diya, maine tujhe tere khāwindoñ ko diya, maine tujhe juda kar diya, maine tujh se judāi ki mujh mein tujh mein nikah bāqi na raha, maine tujh se khulā'a kiya ye chand alfāz kināya ke jinse bā'in talāq wāqey hoti hai yahañ likhe gaye aur bahut alfāz haiñ jin ko Bahāre Shari'at Fatawa Razviya mein zikr kiya gaya hai agar zarurat ho to in kitāboñ mein dekheñ **Mas'ala:** Kināya ke in lafzoñ se ek talāq bā' in hogi agar talāq ki niyat se bole gaye chāhe bā'in ki niyat na ho aur do ki niyyat ki jab bhi wo hi ek wāqey hogi hān agar teen ki niyat ki to teen wāqey hogi lekin agar bāñdi mein do ki niyat ki to do wāqey hogi **Mas'ala:** In lafzoñ se talāq na hogi chāhe niyat kare mujhe teri hājat nahiñ, mujhe tujh se sarokār nahiñ, tujh se mujhe kām nahiñ, tujhe mujh se gharz nahiñ, tujh se matlab nahiñ, too mujhe darkār nahiñ, tujh se mujhe raghbat nahiñ, main tujhe nahiñ chahta **Mas'ala:** Madkhoola (jiske sath sohbat ki gai) ko ek talāq di thi phir iddat mein kaha ke maine ise bā'in kar diya to bā'in wāqey ho jayegi aur agar kaha teen to teen wāqey ho jayengi aur agar iddat ya raj'at ke bād aisa kaha to kuchh nahiñ

TALĀQ SUPURD KARNE KA BAYĀN

Mas'ala: Aurat se kaha tujhe ikhteyār hai ya kaha tera mām̄la tere hath meīñ hai isse maqsood talāq ka ikhteyār dena hai to aurat us majlis meīñ apne ko talāq de sakti hai chāhe wo majlis kitni hi taweel ho aur majlis badalne ke bād kuchh nahiñ kar sakti aur agar aurat wahāñ maujood na thi ya maujood thi magar suna nahiñ aur use ikhteyār inhiñ lafzoñ se diya to jis majlis meīñ aurat ko iska ilm hua us majlis ka aītbār hai hān agar shauhar ne koi waqt muqarrar kar diya tha maslan āj use ikhteyār hai aur waqt guzarne ke bād ilm hua to ab kuchh nahiñ kar sakti aur agar in lafzoñ se shauhar ne talāq ki niyat hi na ki thi toh kuch nahiñ isliye ke ye alfāz kināya ke haiñ aur kināya meīñ be niyat talāq nahiñ hoti hān agar ghazab ki hālat meīñ kaha ya us waqt talāq ki bātcheet thi us hālat meīñ kaha to ab niyat nahiñ dekhi jayegi aur agar aurat ne abhi kuchh na kaha tha ke shauhar ne apne kalām ko wāpas le liya to majlis ke ander wāpas na hoga yāni bād wāpasi shauhar bhi aurat apne ko talāq de sakti hai aur shauhar usey mana bhi nahiñ kar sakta aur agar shauhar ne ye lafz kahe ke too apne ko talāq de de ya tujhe apni talāq ka ikhteyār hai jab bhi yehi sab ahkām haiñ magar is soorat meīñ agar aurat ne talāq de di to raja'i padegi hān agar is soorat meīñ aurat ne teen talāqeīñ di aur mard ne teen ki niyat bhi kar li hai to teen

hoñgi aur agar mard kehta hai maine ek ki niyat ki thi to ek bhí wāqey na hogi aur agar shauhar ne teen ki niyat ki ya ye kaha ke too apne ko teen talāq de le aur aurat ne ek di to ek padegi aur agar kaha too agar chāhe to apne ko teen talāqeiñ de aurat ne ek di ya kaha too agar chāhe to apne ko ek talāq de aurat ne teen di to donoñ sooratoñ meiñ kuchh nahiñ magar pehli soorat meiñ agar aurat ne kaha maine apne ko talāq di ek aur ek aur ek to teen padegi **Mas'ala:** In alfāze mazkoora ke sath ye bhi kaha ke too jab chāhe ya jis waqt chāhe to ab majlis badalne se ikhteyār bātil na hoga aur shauhar ko kalām wāpas lene ka ab bhi ikhteyār na hoga **Mas'ala:** Kisi shakhs se kaha ke too meri aurat ko talāq de de us shakhs ne usi majlis meiñ ya bād us majlis ke talāq de di to talāq ho gai aur usmeiñ rujoo kar sakta hai yāni jisko ye ikhteyār diya tha usse ye ikhteyār le sakta hai lekin agar yooñ kaha tha ke agar too chāhe to talāq de de to ye ikhteyār usi majlis tak rahega aur rujoo na kar sakega **Mas'ala:** Aurat se kaha too apne ko talāq de de to aurat usi majlis meiñ apne ko talāq de sakti hai us majlis ke bād nahiñ de sakti aur rujoo bhi nahiñ kar sakta **Mas'ala:** Aurat se kaha too apni saut ko talāq de de to ye majlis ke sath khās nahiñ is majlis ke bād bhi de sakti hai aur rujoo bhi kar sakta hai yahañ majlis badalne ki soorateiñ baithi thi khad'ya ho gai ya ek kām kar rahi thi usey chhod kar dusre meiñ lag

gai jaise khana mangwaya ya so gai ya ghusl karne lagi ya mehendi lagāne lagi ya kisi se khareed wa farokht ki bāt ki ya khad'ya thi jānwar par sawār ho gai ya sawār thi utar gai ya ek sawāri se utar kar dusri par sawār hui ya sawār thi magar jānwar khada tha chalne laga to in sab sooratoñ meīñ majlis badal gai aur ab talāq ka ikhteyār na raha aur agar khad'ya thi baith gai ya khad'ya thi aur makān meīñ tehalne lagi ya baithi hui thi takiya laga liya ya takiya lagaye huye thi seedhi hokar baith gai ya apne bāp waghaira kisi ko mashwara ke liye bulaya ya gawahoñ ko bulane gai tāki unke sāmne talāq de jab ke wahāñ koi aisa nahiñ tha jo bula de ya sawāri par ja rahi thi usey rok diya ya pāni diya ya khana wahāñ maujood tha kuchh thoda sa kha liya in sab sooratoñ meīñ majlis nahiñ badli **Mas'ala:** Kashti ghar ke hukm meīñ hai ke kashti ke chalne se majlis na badlegi aur jānwar par sawār hai aur jānwar chal raha hai to majlis badal rahi hai hān agar shauhar ke sukoot karte hi fauran usi qadam meīñ jawāb diya to talāq ho gai aur agar mahmil meīñ donoñ sawār haiñ jise koi kheeñche liye jāta hai to majlis nahiñ badli ke ye kashti ke hukm meīñ hai, gādi pālki ka bhi yehi hukm hai **Mas'ala:** Mard ne apni aurat se kaha ke too apne nafs ko ikhteyār kar aurat ne kaha maine apne nafs ko ikhteyār kiya ya kaha maine ikhteyār kiya ya kaha ikhteyār karti hooñ to ek talāq bā in wāqey hogi

aur teen ki niyat sahi nahiñ **Mas'ala:** Shauhar ne ikhteyār diya aurat ne jawāb mein kaha maine apne ko bā'in kiya ya kaha harām kar diya ya kaha talāq di to jawab ho gaya aur ek bā'in talāq pad gai **Mas'ala:** Aurat ke auliya ne talāq leni chāhi shauhar aurat ke bāp se ye keh kar chala gaya ke tum jo chāho so karo aur bāp ne talāq de di to agar shauhar ne supurd karne ke irāde se na kaha ho to talāq na hogi **Mas'ala:** aurat se kaha too apne ko talāq de de aur niyat kuchh na ho ya ek ya do ki niyat ki ho aur aurat hurrah (āzād) ho to aurat ke talāq dene se ek raja i wāqey hogi aur teen ki niyat ki ho to teen pad jayengi aur bāñdi mein do ki niyat bhi sahi hai aur agar aurat ne jawāb mein kaha ke maine apne ko bā'in kiya ya kaha maine apne ko juda kiya ya kaha main harām hoon ya kaha main bari hoon jab bhi ek raja'i wāqey hogi aur agar kaha maine apne nafs ko ikhteyār kiya to kuchh nahiñ agarche shauhar ne jāiz kar diya ho, kisi aur se kaha too meri aurat ko raja'i talāq de de usne bā'in di jab bhi raja'i hogi aur vakeel ne talāq ka lafz na kaha balki kaha maine juda kar diya to ye kuchh nahiñ **Mas'ala:** Aurat se kaha apne ko too talāq de de jaisi too chāhe to aurat ko ikhteyār hai bā'in de ya raja'i ek de ya do de ya teen magar majlis badalne ke bād ikhteyār na rahega **Mas'ala:** Mard ne aurat se kaha tujh ko talāq hai agar too irāda kare ya pasand kare ya khwahish kare ya

mehboob rakhe aurat ne jawāb diya maine chāha ya irāda kiya to talāq ho gai yuñhi agar kaha tujhe muwāfiq āye jawāb mein kaha maine chāha to talāq ho gai aur jawāb mein kaha maine mehboob rakha to talāq na hui

TALEEQ KA BAYĀN

Taleeq ke māna (meaning) ye haiñ ke kisi cheez ka hona dusri cheez ke hone par mauqoof kiya jāye ye dusri cheez jis par mauqoof hai isko shart kehte haiñ, taleeq sahi hone ke liye zaruri hai ke shart filhāl madoom ho magar ādatan ho sakti ho lihāza agar shart madoom na ho maslan ye kahe ke agar āsmān hamāre upar ho to tujh ko talāq hai to taleeq nahiñ balki fauran talāq wāqey ho jayegi aur agar shart ādatan muhāl ho maslan ye ke agar sui ke nāke mein ooñt chala jāye to tujh ko talāq hai to kalām laghw hai isse kuchh na hoga aur taleeq mein ye bhi hai ke muttasilan boli jāye aur ye ke saza dena maqsood na ho maslan aurat ne shauhar ko kameena kaha us par shauhar ne kaha agar main kameena hooñ to tujh par talāq hai to talāq ho gai chāhe kameena na ho ke aise kalām se taleeq maqsood nahiñ hoti balki aurat ko iza dena hai aur ye bhi zaruri hai ke wo fe'al zikr kiya jāye jise shart thehraya lihāza agar yooñ kaha tujhe talāq hai agar aur uske bād kuchh na kaha to ye kalām laghw hai talāq na wāqey hogi, taleeq ke liye shart ye hai ke aurat

taleeq ke waqt uske nikah mein ho maslan apni mankooha se ya jo aurat uski iddat mein hai kaha agar tu fulan kam kare ya fulan ke ghar jaye to tujh par talaq hai ya nikah ki taraf izafat ho maslan kaha agar main kisi aurat se nikah karu to us par talaq hai ya agar main tujh se nikah karu to tujh par talaq hai ya jis aurat se nikah karu usey talaq hai aur kisi ajnabiya se kaha agar tu fulan ke har gayi to tujh par talaq hai phir usse nikah kiya aur wo aurat uske yahan gai talaq na hui ya kaha jo aurat mere sath soye usey talaq hai phir nikah kiya aur sath soyi talaq na hui yunhi agar walidain se kaha agar tum mera nikah karoge to usey talaq phir walidain ne uske be kahe nikah kar diya talaq waqey na hogi yunhi agar talaq saboote milk ya zawale milk ke maqarin ho to kalam laghw hai talaq na hogi maslan tujh par talaq hai tere nikah ke sath ya meri ya teri maut ke sath

KAB TALEEQ BĀTIL HO JĀTI HAI?

Mas'ala: Shart ka mehal jate rehne se taleeq batil ho jati hai maslan kaha agar fulan se bat kare to tujh par talaq hai ab fulan mar gaya to taleeq batil ho gai lihaza agar kisi wali (auliya Allah) ki karamat se wo fulan ji (zinda raha) gaya ab kalam kiya to talaq waqey na hogi ya kaha agar too us ghar mein gai to tujh par talaq aur ye ghar gir

pad kar khet ya bāgh ban gaya to taleeq jāti rahi chāhe phir dobara us jagah ghar banaya gaya ho

HUROOFE SHART

Urdu zabān mein ye haiñ agar, jab, jis waqt, har waqt, jo, har, jis, jab, kabhi, har bār **Mas'ala:** Ek bār shart pāye jāne se taleeq khatm ho jāti hai yāni dobara shart ke pāye jāne se talāq wāqey na hogi maslan aurat se kaha agar too fulāñ ke ghar mein gai ya too ne fulāñ se bāt ki to tujh ko talāq hai ab aurat uske ghar gai to talāq wāqey ho gai dobara phir gai to ab wāqey na hogi isliye ke ab taleeq ka hukm bāqi nahiñ magar jab kabhi ya jab jab ya har bār ke lafz se taleeq ki to ek bār par taleeq khatm na hogi balki teen bār mein teen talāqein padengi maslan aurat se kaha jab kabhi too fulāñ ke ghar jāye ya fulāñ se bāt kare to tujh ko talāq hai to agar fulāñ ke ghar teen bār gai teen talāqein ho gai ab taleeq ka hukm khatm ho gaya yāni agar wo aurat bād halāla phir uske nikah mein āi ab phir fulāñ ke ghar gai to talāq wāqey na hogi hān agar yoon kaha ke jab kabhi main usse nikah karu to talāq hai to teen par bas nahiñ balki sau bār bhi nikah kare to har bār talāq wāqey hogi yuñhi agar ye kaha jis jis ādmi se too bāt kare tujh ko talāq hai ya har us aurat se ke jisse main nikah karu usey talāq hai ya jis jis waqt too ye kām kare tujh par talāq hai ke ye alfāz bhi umoom ke wāste

haiñ lihāza ek bār meiñ tāleeg khatm na hogi **Mas'ala:** Ye kaha ke jab kabhi main us makān meiñ jāo aur fulań se bāt karu to meri aurat ko talāq uske bād us ghar meiñ kai bār gaya magar fulań se bāt na ki to aurat ki talāq na hui aur agar jāna kai bār hua aur bāt karna ek bār to ek talāq hui **Mas'ala:** Wati (humbistari) par teen talāqeiñ muallaq ki thi to hashfa dakhil hone se talāq ho jayegi aur wājib hai ke fauran juda ho jāye **Mas'ala:** Yooñ kaha ke agar is rāt meiñ too mere pās na āi to tujh par talāq, aurat darwāza tak āi ander na gai talāq ho gai aur agar ander gai magar shauhar so raha tha to na hui aur pās āne meiñ ye shart hai ke itne qareeb āa jāye ke shauhar hath badhaye to aurat tak pahuñch jāye, mard ne aurat ko bulaya aurat ne inkār kiya is par mard ne kaha agar too na āi to tujh ko talāq hai phir shauhar khud zabardasti usey le āya to talāq na hui **Mas'ala:** Agar too fulań ke ghar jāye to tujh ko talāq hai uske bād fulań mar gaya aur ghar tarka meiñ chhoda ab us ghar meiñ jāne se talāq na hogi

ISTISNA KA BAYĀN

Istisna ke liye shart ye hai ke kalām ke sath muttasil ho yāni bila wajah na sukoot kiya ho na koi bekār bāt darmiyān meiñ kahi ho aur ye bhi shart hai ke itni āwaz se kahe ke agar shor wa ghul waghaira koi māne

(rukāwat) na ho to khud sun sake behare ka istisna sahi hai **Mas'ala:** Aurat se kaha tujhe talāq hai In Sha Allah ta ala to talāq wāqey na hogi chāhe In Sha Allah kehne se pehle hi aurat mar gai aur agar shauhar itna lafz keh kar ke tujh ko talāq hai mar gaya In Sha Allah na keh saka magar uska irāda In Sha Allah bhi kehne ka tha to talāq ho gai, raha ye ke kaise mālloom hua ke uska irāda ye bhi tha ye yooñ mālloom hua ke pehle usne keh diya ke main apni aurat ko talāq dekar istisna karuñga **Mas'ala:** Ye kaha ke tujh ko talāq hai magar ye ke khuda chāhe ya kaha agar khuda ne chāha ya kaha jo Allah chāhe ya kaha jab khuda chāhe ya kaha magar jo khuda chāhe ya kaha jab tak khuda na chāhe ya kaha Allah ki masheeyat ke sath ya kaha Allah ke hukm mein ya kaha Allah ke izn mein ya kaha Allah ke amr mein to talāq wāqey na hogi aur agar yooñ kaha ke Allah ke amr se ya kaha Allah ke hukm se ya kaha Allah ke izn se ya kaha Allah ke ilm se ya kaha Allah ki qaza se ya kaha Allah ki qudrat se ya kaha Allah ke ilm mein ya kaha Allah ki masheeyat ke sabab ya kaha Allah ke irāde ke sabab to talāq ho jayegi **Mas'ala:** Agar In Sha Allah ko muqaddam kiya yāni yooñ kaha In Sha Allah tujh ko talāq hai jab bhi talāq na hogi aur agar yooñ kaha tujh ko talāq hai In Sha Allah agar too ghar gai to ghar mein jāne se talāq na hogi aur agar In Sha Allah talāq ke do jumloñ ke beech mein kaha

jaise yoon kaha tujh ko talāq hai In Sha Allah tujh ko talāq hai to istisna pehle jumle se lagega lihāza dusre jumle se talāq wāqey ho jayegi yuñhi agar kaha tujh ko teen talāqeiñ haiñ In Sha Allah tujh par talāq hai to ek wāqey hogi **Mas'ala:** Agar teen talāqeiñ keh kar un mein se ek ya do ka istisna kare to ye istisna sahi hai yāni istisna ke bād jo bāqi hai wo wāqey hogi jaise kaha tujh ko teen talāqeiñ haiñ magar ek to is soorat mein do talāqeiñ wāqey hoñgi aur agar kaha tujh ko teen talāqeiñ haiñ magar do to is waqt ek talāq padegi aur kul ka istisna sahi nahiñ chāhe isi lafz se ho jaise kaha tujh par teen talāqeiñ haiñ magar ek aur ek aur ek ya kaha tujh par teen talāqeiñ magar do aur ek to in sooraton mein teen talāqeiñ wāqey hoñgi

TALĀQE MAREEZ KA BAYĀN

Mareez se murād wo shakhs hai jiski nisbat ghālib gumān ho ke is marz se halāk ho jayega ke marz ne usey itna lāghar kar diya hai ke ghar se bāhar kām ke liye nahiñ ja sakta maslan Namaz ke liye masjid ko na ja sakta ho ya tājir apni dukān tak na ja sakta ho aur ye aksar ke lihāz se hai warna asal hukm ye hai ke is marz mein ghālib gumān maut ho agar che ibteda'an jab ke shiddat na hui ho bāhar ja sakta ho maslan haiza waghaira amrāze muhlika mein bāz log ghar se bāhar ke kām bhi

kar lete haiñ magar aise amrāz meiñ ghālib gumān halākat hai yuñhi yahañ mareez ke liye sāhibe farāsh hona bhi zaruri nahiñ aur amrāze mazmana maslan sil, fālij agar roz ba roz ziyadati par ho to ye bhi marzul maut hai aur agar ek hālat par qā im ho gaye aur purane ho gaye yāni ek sāl ka zamana guzar gaya to ab is mareez ke tasarrufāt tandrust ki misl nāfiz hoñge

FĀRBIL TALĀQ KI TAREEF

Mas'ala: Mareez ne aurat ko talāq diya to ise fārbil talāq kehte haiñ ke wo zauja ko tarka se mehroom karna chahta hai, talāq ke ahkām āge āa rahe haiñ **Mas'ala:** Jo shakhs ladāi meiñ dushman se lad raha ho wo bhi mareez ke hukm meiñ hai agarche mareez nahiñ hai ke ghālib khauf halāk hai yuñhi jo shakhs qisās meiñ qatl ke liye ya fānsi dene ya sangsār karne ke liye lāya gaya ya sher waghaira kisi darinde ne usey pachhada ya kashti meiñ sawār hai aur kashti mauj ke talātum meiñ pad gayi ya kashti toot gayi aur uske takhte par behta hua ja raha tha to ye sab mareez ke hukm meiñ haiñ jab ke usi sabab se mar bhi jāye aur agar ye sabab jāta raha phir kisi aur wajah se mar jāye to mareez nahiñ aur agar sher ke muñh se chhoot gaya aur zakhm aisa kāri laga hai ke ghālib gumān yehi hai ke usse mar jayega to ab bhi mareez hai **Mas'ala:** Mareez ne tabarru'e kiya maslan apni jāydād

waqf kar di ya kisi ajnabi ko hiba kar di ya kisi aurat se mehare misl se zyada par nikah kiya to sirf tihai māl mein uska tasarruf nāfiz hoga ke wo af al waseeyat ke hukm mein hai **Mas'ala:** Aurat ko talāq raja'i di aur iddat ke andar mar gaya to mutlaqan aurat wāris hai sehat mein talāq di ho ya marz mein aurat ki razamandi se talāq di ho ya baghair raza **Mas'ala:** Marzul maut mein aurat ko talāqe bā'in di aur aurat ki baghair razamandi ke aur usi marz mein iddat ke andar mar gaya to aurat wāris hai jab ke us talāq ke waqt aurat wāris hone ki salāhiyat bhi rakhti ho yāni momina hurrah (āzād) ho **Mas'ala:** Aur ye hukm ke marzul maut mein aurat ko bā'in karne ke bād shauhar iddat mein mar jāye to sharaite mazkoora ke sath aurat wāris hogi talāq ke sath khās nahiñ hai balki jo furqat bhi zauj ke taraf se ho uska yehi hukm hai jaise shauhar ne khiyāre buloogh ki wajah se aurat ko bā'in kiya ya aurat ki māñ ya ladki ka shehwat se bosa liya ya murtad ho gaya ab in bātoñ se jo bainoonat(judai) hogi usmein aurat wāris hogi aur jo furqat zauja ki taraf se ho usmein wāris na hogi jaise aurat ne shauhar ke ladke ka shehwat ke sath bosa liya ya murtad ho gai ya khulā'a karāya to in sooratoñ mein wāris na hogi yuñhi agar furqat ghair ki taraf se hui jaise shauhar ke ladke ne aurat ka bosa liya chāhe aurat ko majboor hi kiya hoh toh wāris na hogi hān agar ye bosa apne bāp ke hukm se liya to ab

wāris hogi **Mas'ala:** Mareez ne aurat ko teen talāqeiñ di thi uske bād aurat murtada ho gai phir musalmān hui ab shauhar mara to wāris na hogi agarche abhi iddat poori na hui ho **Mas'ala:** Aurat ne talāq raja'i ya talāq ka sawāl kiya tha mard mareez ne talāq bā'in ya teen talāqeiñ de di aur iddat mein mar gaya to aurat wāris hai yuñhi aurat ne bataure khud apne ko teen talāqeiñ de li thi aur shauhar mareez ne jāiz kar di to wāris hogi aur agar shauhar ne aurat ko ikhteyār diya tha aurat ne apne nafs ko ikhteyār kiya ya shauhar se kaha tha apne ko teen talāqeiñ de de aurat ne de di to wāris na hogi

Mas'ala: Mareez ne aurat ko talāq bā'in di thi aur iddat mein aurat hi mar gai to ye shauhar uska wāris na hoga aur agar raja'i talāq thi to wāris hoga **Mas'ala:** Aurat mareeza thi usne koi kām kiya jiski wajah se shauhar se furqat ho gai maslan khyāre buloogh wa itaq ya shauhar ke ladke ka bosa lena waghaira aur phir mar gai to shauhar uska wāris hoga **Mas'ala:** Aurat se kaha jab main beemar ho jāo to tujh par talāq uske bād shauhar beemar hua to talāq ho gai aur iddat mein mar gaya to wāris hogi **Mas'ala:** Shauhar ke marne ke bād aurat kehti hai ke usne mujhe marzul maut mein bā'in talāq di thi aur main iddat mein thi ke mar gaya lihāza mujhe meeras milni chahiye aur wursa kehte haiñ sehat mein

talāq di thi lihāza meeras na milna chahiye to qaul aurat ka moatabar hai

RAJ'AT KA BAYĀN

Raj'at ke ye māna (meaning) haiñ ke jis aurat ko raja'i talāq di ho iddat ke andar usey usi pehle nikah par bāqi rakhna **Mas'ala:** Raj'at usi aurat se ho sakti hai jisse wati (humbistari) ki ho agar khalwate saheeha hui magar jima'a na hua to raj'at nahiñ ho sakti chāhe usey shehwat ke sath chhua ya shehwat ke sath furje dakhil par nazar ki ho **Mas'ala:** Raj'at ko kisi shart par muallaq kiya ya āinda zamana ki taraf muzāf kiya jaise kaha agar too ghar āi to mere nikah mein wāpas ho jayegi ya kaha kal too mere nikah mein wāpas āa jayegi to ye raj'at na hui aur agar mazāq khel ya ghalti se raj'at ke alfāz. kahe to raj'at ho gai **Mas'ala:** Kisi aur ne raj'at ke alfāz kahe aur shauhar ne jāiz kar diya to raj'at ho gai

RAJ'AT KA MASNOON TAREEQA

Mas'ala: Raj'at ka masnoon tareeqa ye hai ke kisi lafz se raj'at kare aur raj'at par do ādil shakhsoñ ko gawah kare aurat ko bhi uski khabar de tāki iddat ke bād kisi aur se nikah na kar le aur agar kar liya to tafreeq kar di jāye chāhe dukhool bhi kar chuka ho isliye ke ye nikah na hua aur agar lafz se raj'at ki magar gawah na kiya ya gawah

bhi kiya magar aurat ko khabar na di to makroohe khilāfe sunnah hai magar raj'at ho jayegi aur agar fe'al se raj'at ki jaise usse wati ki, shehwat ke sath bosa liya ya uski sharmgāh ki taraf nazar ki to raj'at ho gai magar makrooh hai chahiye ke phir gawahoñ ke sāmne raj'at ke alfāz kahe **Mas'ala:** Shauhar ne raj'at kar li magar aurat ko khabar na ki aurat ne iddat poori karke kisi se nikah kar liya aur raj'at sābit ho jāye to tafreeq kar di jayegi agarche dusra dakhool bhi kar chuka ho **Mas'ala:** Raj'at ke alfāz ye haiñ maine tujh se raj'at ki ya maine apni zauja se raj'at ki ya tujh ko wāpas liya ya tujh ko rok liya ye sab raj'at ke sareeh alfāz haiñ ke in lafzoñ se bila niyat ke bhi raj'at ho jayegi aur agar kaha too mere nazdeek waisi hai jaisi thi ya too meri aurat hai to agar in lafzoñ ko raj'at ki niyat se kaha to raj'at ho gai nahiñ to na hogi aur nikah ke alfāz se bhi raj'at ho jāti hai **Mas'ala:** Raj'at mein aurat ki raza ki zarurat nahiñ balki agar aurat inkār bhi kare jab bhi ho jayegi balki shauhar ne talāq dene ke bād keh diya ho ke maine raj'at bātil kar di ya mujhe raj'at ka ikhteyār nahiñ jab bhi raj'at kar sakta hai **Mas'ala:** Zauj, zauja donoñ kehte haiñ ke iddat poori ho gai magar raj'at mein ikhtelāf karte haiñ ek kehta hai ke raj'at hui dusra munkir hai to zauja ka qaul moatabar hai aur qasam ki zarurat nahiñ aur agar iddat ke ander ye ikhtelāf hua to zauj ka qaul moatabar hai aur agar iddat ke bād shauhar ne

gawahoñ se sābit kiya ke maine iddat mein kaha tha ke maine usey wāpas liya ya kaha tha ke maine usse jima'a kiya to raj'at ho gai **Mas'ala:** Iddat पूरी होने के बाद शौहर केhta hai ke maine iddat mein raj'at kar li hai aur aurat tasdeeq karti hai to raj'at ho gai aur taqzeeb karti hai to na hui **Mas'ala:** Jis aurat ko teen se kam talāq bā'in di hai usse iddat mein bhi nikah kar sakta hai aur bād iddat bhi aur agar teen talāqein di hoñ to baghair halāla nikah nahiñ kar sakta chāhe dukhool na kiya ho albatta agar aurat ghair madkhoola (jis ke sath sohbat na ki gayi) hai to teen talāq ek lafz se hogi teen lafz se ek hogi jaisa ke pehle mālloom ho chuka hai aur dusre se iddat ke andar mutlaqaan nikah nahiñ kar sakti teen talāqein di hoñ ya teen se kam

HALĀLA KE MASĀIL

Halāla ki soorat ye hai ke agar aurat madkhoola (jis ke sath sohbat ki gai) hai to talāq ki iddat पूरी होने के बाद ye aurat kisi aur se nikah sahi kare aur ye dusra shauhar us aurat se wati bhi kar le ab us dusre shauhar ke talāq dene ya mar jāne के बाद iddat पूरी होने पर pehle shauhar se phir nikah kar sakti hai aur agar madkhoola nahiñ hai to pehle shauhar के talāq dene के बाद fauran nikah kar sakti hai isliye के ghair madkhoola (jisse sohbat na ki gai) के liye iddat nahiñ hai **Mas'ala:** Halāla

meiñ jo wati shart hai isse murād wo wati hai jisse ghul farz ho jāta hai yāni dukhoole hashfa aur inzāl shart nahiñ **Mas'ala:** Kisi aurat se nikahe fāsīd kar ke teen talāqeīñ de di to halāla ki hājat nahiñ baghair halāla usse nikah kar sakta hai

EELA KA BAYĀN

EELA KI TAREEF

Eela ke māna (meaning) ye haiñ ke shauhar ne ye qasam khāi ke aurat se qurbat na karega ya yooñ qasam khāi ke chār mahina qurbat na karega to ye eela ho gaya Agar aurat bāñdi ho to uske eela ki iddat do mahina hai, eela meiñ qasam ki do soorat hai Allah ta'ala ya uske un sifat ki qasam khāye jinki qasam khāi jāti hai jaise kahe uski azmat wa jalāl ki qasam uske kibriyai ki qasam Qur'ān ki qasam kalamullah ki qasam, dusri soorat taleeq hai jaise kahe ke agar usse wati karu to mera ghulām āzād hai ya meri aurāt ko talāq hai ya mujh par itna Roza ya Hajj hai **Mas'ala:** EELA do tarah ka hai ek eela-e-muaqqat yāni chār mahina ka, dusra eela-e-muabbad yāni chār mahine ki qaid na ho har hāl meiñ EELA ke bād agar chār mahine ke ander agar aurat se jima'a kiya to qasam toot gai chāhe pāgal hi ho aur kaffāra lāzim jab ke Allah ta'ala ya uske

sifāt ki qasam khāi ho aur agar qasam ba soorat taleeq thi to jis bāt par muallaq kiya tha wo bāt ho jayegi jaise kaha tha agar usse sohbat karu to gulām āzād hai aur chār mahina ke ander jima'a kar liya to ghulām āzād ho gaya aur agar EELA karne ke bād chār mahine ke ander sohbat na kiya to talāq bā'in pad jayegi phir agar ye Eela-e-mo'aqqat tha yāni chār mahine ka tha to yameen sāqit ho gai yāni agar us aurat se phir nikah kiya to ab EELA ka kuchh asar nahiñ aur agar Eela-e-mo'abbad tha yāni humesha ki qaid thi jaise yooñ kaha tha ke khuda ki qasam tujh se kabhi qurbat na karuñga ya kuchh qaid na thi jaise kaha tha khuda ki qasam tujh se qurbat na karuñga to in sooratoñ mein ek talāq bā' in pad gai aur qasam bāqi hai yāni agar us aurat se phir nikkah kiya to phir EELA ka hukm jari hoga ke agar us nikah ke waqt se chār mahina ke andar jima'a kar liya to qasam ka kaffāra dena hoga aur taleeq mein jaza wāqey ho jayegi aur chār mahine guzār liye aur qurbat na ki to ek talāq bā in padegi magar yameen ab bhi bāqi hai isi tarah agar teesri bār usi aurat se nikah kiya to phir EELA āyega ab bhi jima'a na kare to chār mahina guzarne par teesri talāq pad jayegi aur ab be halāla nikah nahiñ kar sakta, agar halāla ke bād phir nikah kiya to ab EELA nahiñ yāni chār mahina baghair qurbat guzarne par talāq na hogi magar qasam bāqi hai agar jima'a karega kaffāra wājib aur agar

pehli ya dusri talāq ke bād aurat ne kisi aur se nikah kiya uske bād phir isse nikah kiya to mustaqil taur par ab se teen talāq ka mālik hoga magar EELA phir bhi rahega yāni qurbat na karne par talāq ho jayegi phir nikah phir wo hi hukm phir ek ya do talāq ke bād kisi se nikah kiya phir usse nikah kiya phir wo hi hukm yāni jab tak teen talāq ke bād dusre shauhar se nikah na kar le EELA ba dastoor bāqi rahega **Mas'ala:** EELA sirf mankooha se hota hai ya mutlaqa raja'i se ke yahañ mutlaqa raja'i bhi mankooha ke hukm mein hai ajnabiya se ya jise bā'in talāq di usse ibteda an nahiñ ho sakta yuñhi apni bāñdi se bhi nahiñ hān dusre ki kaneez uske nikah mein hai to us kaneez se EELA kar sakta hai yuñhi ajnabiya ka EELA agar nikah par muallaq kiya to ho jayega jaise kaha agar main tujh se nikah karu to khuda ki qasam tujh se qurbat na karuñga **Mas'ala:** EELA ke liye ye bhi shart hai ke shauhar ahle talāq ho yāni wo talāq de sakta ho lihāza majnoo wa nābaligh ka EELA sahi nahiñ ke ye ahle talāq nahiñ aur ye bhi shart hai ke chār mahina se kam ki muddat na ho aur ye bhi shart hai ke jagah muayyan na kare agar jagah muayyan ki jaise yooñ kaha khuda ki qasam tujh se fulañ jagan qurbat na karuñga to EELA nahiñ aur ye bhi shart hai ke zauja ke sath kisi bāñdi ya ajnabiya ko na milaye jaise kaha tujh se aur fulañ aurat se qurbat na karuñga aur ye fulañ uski bāñdi ya ajnabiya

hai to EELA na hoga aur ye bhi shart hai ke mehaz muddat ka istisna na ho jaise yooñ kaha chār mahine tujh se qurbat na karuñga magar ek din to ye EELA nahiñ aur ye bhi shart hai ke qurbat ke sath kisi aur cheez ko na milaye jaise agar yooñ kaha agar main tujh se qurbat karu ya tujhe apne bichhaune par bulāo to tujh ko talāq hai to is tarah kehne se EELA nahiñ hoga **Mas'ala:** EELA ke alfāz bāz sareeh haiñ bāz kināya, sareeh wo alfāz haiñ jinse zehan jima'a ke māna (meaning) ki taraf sabqat karta ho us māna (meaning) mein kasrat se istemāl kiya jāta ho sareeh mein niyat darkār nahiñ baghair niyat bhi EELA ho jayega aur agar sareeh lafz mein ye kahe ke maine jima'a ke māna ka irāda na kiya tha to qaza'an uska qaul moatabar nahiñ hai diyānatan moatabar hai, kināya aisa lafz hai jisse māna jima'a mutabādir na hoñ dusre māna ka bhi ehtemāl ho kināya mein baghair niyat EELA na hoga aur agar dusre māna murād hona batata hai to qaza'an bhi uska qaul mān liya jayega **Mas'ala:** Apni aurat se kaha agar main tujh se qurbat karu to too mujh par harām hai aur niyat EELA ki hai to EELA ho gaya **Mas'ala:** Jima'a karne ko kisi cheez par mauqoof kiya jiski nisbat ye ummeed nahiñ ke wo chār mahina ke ander ho jāye to EELA ho gaya jaise rajab ke mahine mein kaha wallah main tujh se qurbat na karuñga jab tak muharram ka Roza na rakh loo ya kaha

wallah main tujh se jima'a na karuñga magar fulañ jagah aur us jagah tak chār mahina se kam mein nahiñ pahuñch sakta ya kaha khuda ki qasam tujh se qurbat na karuñga jab tak bachha ke dudh chhudane ka waqt na āye aur abhi do baras poore hone mein chār mahine ya zyada bāqi haiñ to in sab sooratoñ mein EELA hai yuñhi agar wo kām muddat ke ander to ho sakta hai magar yoon ke nikah na rahega jab bhi EELA hai jaise ye kaha tujh se qurbat na karuñga yahañ tak ke too mar jāye ya kaha main mar jāo ya too qatl ki jāye ya main mār dāla jāo ya too mujhe mār dāle ya main mār dālu ya main tujhe teen talāqeñ de du **Mas'ala:** EELA kiya aur muddat ke andar qasam todna chahta hai magar wati karne se ājiz hai ke wo khud beemar hai ya aurat beemar hai ya aurat kam umar hai ya aurat ka maqām band hai ya wati nahiñ ho sakti ya yahi namard hai ya iska uzv kāt dāla gaya ya aurat itni door hai ke chār mahina mein wahāñ nahiñ pahuñch sakta ya khud qaid hai aur qaidkhane mein wati nahiñ kar sakta aur qaid bhi zulman ho ya aurat jima a nahiñ karne deti ya kahin aisi jagah hai ke isko uska pata nahiñ to in majbooriyo mein zabān se rujoo ke alfāz keh le jaise kahe maine tujh se rujoo kiya ya kahe EELA ko bātil kar diya ya kahe maine apne qaul se rujoo kiya ya kahe maine apna qaul wāpas liya to is tarah kehne se EELA jāta rahega yāni muddat poori hone par talāq

wāqey na hogi aur ehtiyāt ye hai ke gawahoñ ke sāmne rujoo ke alfāz kahe aur agar qasam mutlaq hai ya moabbad to bi'halehi bāqi hai jab wati karega kaffāra lāzim āyega aur agar qasam chār mahina ki thi aur chār mahina ke bād wati ki to kaffāra nahiñ magar zabān se rujoo karne ke liye shart ye hai ke muddat ke ander ye majboori qā' im rahe aur agar muddat ke ander zabāni rujoo ke bād wati par qādir ho gaya to zabāni rujoo kāfi nahiñ wati karna zaruri hai **Mas'ala:** Wati se ājiz ne dil se rujoo kar liya magar zabān se kuchh na kaha to rujoo nahiñ **Mas'ala:** Jis waqt EELA kiya us waqt ājiz na tha phir ajiz ho gaya to zabani ruju kāfi nahiñ jaise tandrust ne EELA kiya phir beemar ho gaya to ab ruju ke liye wati zaruri hai magar jab ke EELA karte hi beemar ho gaya itna waqt na mila ke wati karta to zabān se keh lena kāfi hai aur agar mareez ne EELA kiya tha aur abhi achha na hua tha ke aurat beemar ho gai ab ye achha ho gaya to zabāni ruju na kāfi hai **Mas'ala:** Shehwat ke sath bosa lena ya chhoona ya uski sharmgāh ki taraf dekhna ya āge ke maqām ke ilawa kisi aur jagah wati karna rujoo nahiñ **Mas'ala:** Agar haiz mein wati kar liya to agarche ye bahut sakht harām hai magar EELA jāta raha **Mas'ala:** EELA ki muddat mein agar zauj wa zauja mein ikhtelāf ho to shauhar ka qaul moatabar hai magar aurat ko jab shauhar ka jhootha hona mālloom ho to aurat ko ijazat

nahiñ ke uske sath rahe jis tarah ho sake māl waghaira de kar usse alag ho jāye aur agar muddat ke andar jima'a karna batata hai to shauhar ka qaul moatabar hai aur agar muddat poori hone ke bād kehta hai ke muddat ke andar jima'a kiya hai to jab tak aurat uski tasdeeq na kare shauhar ka qaul na māna jāye **Mas'ala:** Aurat se kaha too mujh par harām hai is lafz se EELA ki niyat ki to EELA hai aur zihār ki niyat to zihār hai nahiñ to talāqe bā'in aur teen ki niyat ki to teen aur agar aurat ne kaha ke main tujh par harām hooñ to ye yameen hai shauhar ne zabardasti ya aurat ki khushi se jima'a kiya to aurat par kaffāra lāzim hai **Mas'ala:** Agar shauhar ne kaha too mujh par misl murdār ya suar ke gosht ya khoon ya sharab ke hai to agar isse jhooth maqsood hai to jhooth hai aur harām karna maqsood hai to EELA hai aur talāq ki niyat hai to talāq hai **Mas'ala:** Aurat ko kaha too meri mātñ hai aur niyat harām ki hai to harām na hogi balki ye jhooth hai

KHULA'A KA BAYĀN

Māl ke badle nikah ko zāil karne ko khulā'a kehte haiñ, aurat ka qabool karna shart hai baghair aurat ke qabool kiye khulaá nahiñ ho sakta khulā'a ke alfāz muayyan haiñ iske ilawa aur lafzoñ se na hoga **Mas'ala:** Agar zauj, zauja meiñ na ittefāqi rehti ho aur ye dar ho ke shari at

ke hukmoñ ki pabandi na kar sakenge to khulaá karane mein harj nahiñ aur jab khulaá kar lein to talāq bā in waqey ho jayegi aur jo māl thehra hai aurat par uska dena lāzim hai **Mas'ala:** Jo cheez mehar ho sakti hai wo khulā a mein badal ho sakti hai aur jo cheez mehar nahiñ ho sakti wo bhi khulaá ka badal ho sakti hai jaise das dirham se kam mehar to nahiñ ho sakta magar khulā'a ka badla ho sakta hai **Mas'ala:** Khulā a shauhar ke haq mein talāq ko aurat ke qabool par muallaq karta hai ke aurat ne māl dena qabool kar liya to talāq bā'in ho jayegi lihāza agar shauhar ne khulā'a ke alfāz kahe aur aurat ne abhi qabool nahiñ kiya to shauhar ko rujoo ka ikhteyār nahiñ na shauhar ko shart khyār hāsil aur na shauhar ki majlis badalne se khulā'a wāpas **Mas'ala:** Khulā'a aurat ki jānib se apne ko māl ke badle mein chhudana hai to agar aurat ki jānib se ibteda hui magar abhi shauhar ne qabool nahiñ kiya to aurat rujoo kar sakti hai aur apne liye ikhteyār bhi le sakti hai aur yahañ teen din se zyada ka bhi ikhteyār le sakti hai ba-khilāf baè key, ke baè mein teen din se zyada ka ikhteyar nahiñ aur donoñ mein se ek ki majlis badalne ke bād aurat ka kalām bātil ho jayega **Mas'ala:** Khulā'a choonki muawaza hai lihāza ye shart hai ke aurat ka qabool is lafz ke māna (meaning) samajh kar ho baghair māne samjhe agar mehaz lafz bol degi to khulā'a na hoga **Mas'ala:** Choonki shauhar ki jānib se

khulā'a talāq hai lihazza shauhar ka āqil bāligh hona shart hai nābaligh ya majnoo khulā'a nahiñ kar sakta ke ahle talāq nahiñ aur ye bhi shart hai ke aurat mehalle talāq ho lihāza agar aurat ko talāq bā in de di hai to agarche iddat mein ho usse khulā a nahiñ ho sakta yuñhi nikahe fāsīd hua hai ya aurat murtada ho gai tab bhi khulā'a nahiñ ho sakta ke nikah hi nahiñ hai khulā a kis cheez ka hoga aur raja'i ki iddat mein hai to khulā'a ho sakta hai **Mas'ala:** Shauhar ne kaha ke maine tujh se khulā'a kiya aur māl ka zikr na kiya to khulāa nahiñ balki talāq hai aur aurat ke qabool karne par mauqoof nahiñ **Mas'ala:** Shauhar ne kaha maine tujh se itne par khulā'a kiya aurat ne jawāb mein kaha hān to isse kuchh na hoga jab tak ye na kahe ke main rāzi hui ya jāiz kiya ye kaha to sahi ho gaya, yuñhi agar aurat ne kaha mujhe hazār रुपये ke badle talāq de de is par shauhar ne kaha hān to ye bhi kuchh nahiñ aur agar aurat ne kaha mujhe hazār रुपये ke badle mein talāq hai us par shauhar ne kaha hān to talāq ho gai

KHULĀ'A KE AHKĀM

Mas'ala: Nikah ki wajah se jitne huqooq ek dusre par the wo khulā'a se sāqit ho jāte haiñ aur jo huqooq ke nikah ke ilawa haiñ wo sāqit na hoñge, iddat ka nafqa agarche nikah ke huqooq se hai magar ye sāqit na hoga

hān agar uske sāqit hone ki shart kar di gayi to ye bhi sāqit ho jayega, yuñhi aurat ke bachha ho to bachha ka nafqa aur dudh pilane ke kharch sāqit na hoñge aur agar unke sāqit hone ki bhi shart hai aur uske liye waqt muayyan kar diya gaya to sāqit ho jāyeñge warna nahiñ aur waqt muayyan karne ki soorat mein agar us waqt se pehle bachha mar gaya to bāqi muddat mein jo kharch hota wo aurat se shauhar le sakta hai aur agar ye thehra ke aurat apne māl se das baras tak bachhe ki parwarish karegi to bachhe ke kapde ka aurat mutālba kar sakti hai aur agar bachhe ka kapda wa khana donoñ thehra to kapde ka mutālba bhi nahiñ kar sakti aur agar bachha ko chhod kar bhāg gai to bāqi nafqa ki qeemat shauhar wasool kar sakta hai aur agar ye thehra ke bachha ke bāligh hone tak bachha ko apne pās rakhegi to ladki mein aisi shart ho sakti hai ladke mein nahiñ **Mas'ala:** Aurat ko talāqe bā'in de kar phir usse nikah kiya phir mehar par khulā'a hua to dusra mehar sāqit(mu'āf ho gaya)ho gaya pehla nahiñ **Mas'ala:** Khulā a is par hua ke kisi aurat se zauja (biwi) apni taraf se nikah kar de aur uska mehar zauja de to zauja par sirf wo mehar wāpas karna hoga jo zauj(shohar) se le chuki hai aur kuchh nahiñ **Mas'ala:** Sharab, khinzeer, murdār waghaira aisi cheez par khulāa hua jo māl nahiñ to talāq bāin pad gai aur aurat par kuchh wājib nahiñ aur agar in cheezoñ ke badle mein

talāq di to raja'i wāqey hui yūñhi agar aurat ne ye kaha ke mere hath mein jo kuchh hai uske badle khulā'a kar aur hath mein kuchh na tha to kuchh wājib nahiñ

Mas'ala: Aurat se kaha maine tujh se khulā'a kiya aurat ne kaha maine qabool kiya to agar ye lafz shauhar ne talāq ki niyat se kaha tha to talāq bā'in wāqey hogi aur mehar sāqit hoga balki agar aurat ne qabool na kiya ho jab bhi yehi hukm hai aur agar shauhar ye kehta hai ke maine ye lafz talāq ki niyat se na kaha tha to talāq wāqey na hogi jab tak aurat qabool na kare aur agar ye kaha tha ke fulāñ cheez ke badle maine tujhe khulā'a kiya to jab tak aurat qabool na karegi talāq wāqey na hogi aur aurat ke qabool karne ke bād agar shauhar kahe ke meri murād talāq na thi to uski bāt na māni jayegi

Mas'ala: Khareed wa farokht ke lafz se bhi khulaā hota hai jaise mard ne kaha maine tera amr (muamla) ya kaha teri talāq tere hath itne ko bechi aurat ne usi majilis mein kaha maine qabool ki to talāq wāqey ho gai yūñhi agar mehar ke badle bechi aur usne qabool ki hān agar uska mehar shauhar par bāqi na tha aur ye bāt shauhar ko mālloom thi phir mehar ke badle bechi to talāq rajai hog

Mas'ala: Logoñ ne aurat se kaha toone apne nafs ko mehar aur iddat ke nafqa ke badle khareeda aurat ne kaha hān khareda phir shauhar se kaha toone becha usne kaha hān to khulaā ho gaya aur shauhar tamām huqooq se bari

(āzād) ho gaya aur agar khulā'a karane ke liye log jama huye aur alfāze mazkoor donoñ se kehlaye ab shauhar kehta hai ke mere khyāl mein ye tha ke kisi māl ki khareed farokht ho rahi hai jab bhi talāq ka hukm deñge **Mas'ala:** Shauhar ne aurat se kaha toone apne mehar ke badle mujh se teen talāqeiñ khareedi aurat ne kaha khareedi to talāq wāqey na hogi jab tak mard uske bād ye na kahe maine bechi aur agar shauhar ne pehle ye alfāz kahe ke mehar ke badle mujh se teen talāqeiñ khareed us par aurat ne kaha khareedi to talāq wāqey ho gai chāhe shauhar ne bād mein bechne ke alfāz na kahe **Mas'ala:** Māl ke badle mein talāq di aur aurat ne qabool kar liya to māl wājib hoga aur talāqeiñ bā'in wāqey hogi, donoñ rāh chal rahe haiñ aur khulā'a kiya agar har ek ka kalām ek dusre se mila hua hai to khulā'a sahi hai nahiñ to nahiñ aur is soorat mein talāq bhi wāqey nahiñ hogi

ZIHĀR KA BAYĀN

ZIHĀR KI TAREEF

Zihār ke ye māna (meaning) hai ke apne zauja ya uske kisi juze shāeiy (badan ka hissa) ko ya aise juz ko jo kul se tabeer kiya jāta ho aisi aurat se tashbeeh dena jo us mard par humesha ke liye harām ho ya aisi aurat ke kisi

aise uzv (jism ka hissa jaise qamar/hath/pair) se tashbeeh dena jis uzv ki taraf us mard ko dekhna harām hai jaise kaha tum mujh par meri māñ ke misl hai ya tera sar ya teri gardan (neck) ya tera nisf meri māñ ki peeth ke misl hai **Mas'ala:** Jis aurat se tashbeeh di agar uski hurmat ārzi (waqti taur) hai humesha ke liye nahiñ to zihār na hoga jaise zauja ki behan ya jisko teen talāqeiñ di haiñ ya majoosi ya butparast aurat ke ye musalmān ya kitabiya ho sakti hai aur unki hurmat dāimi (hamesha) na hona zāhir hai **Mas'ala:** Ajnabiya se kaha agar too meri aurat ho ya kaha main tujh se nikah karu to too aisi hai to zihār ho jayega

ZIHĀR KE SAREEH ALFĀZ

Mas'ala: Mahārim ke pet, peeth ya rān se tashbeeh di ya kaha maine tujh se zihār kiya to ye alfāz zihār ke liye sareeh haiñ in mein niyat ki kuchh hājat nahiñ kuchh bhi niyat na ho ya talāq ki niyat ho ya tazeem badāi ki niyat ho har hālat mein zihār hi hai aur agar ye kehta hai ke maqsood jhoothi khabar dena tha ya zamana guzashta ki khabar dena hai to qaza'an tasdeeq na ki jayegi aur aurat bhi tasdeeq nahiñ kar sakti **Mas'ala:** Aurat ko māñ, beti ya behan kaha to zihār na hua magar aisa kehna makrooh hai **Mas'ala:** Zihār ki taleeq bhi ho sakti hai jaise kaha agar fulāñ ke ghar gai to aisi hai to zihār ho jayega, zihār

ka hukm ye hai ke jab tak kaffāra na de de us waqt tak us aurat se jima'a karna ya shehwat ke sath bosa lena ya usko chhoona ya uski sharmgāh ki taraf dekhna harām hai aur baghair shehwat chhoone ya bosa lene mein harj nahiñ magar lab ka bosa baghair shehwat bhi jāiz nahiñ, agar kaffāra se pehle jima'a kar liya tauba kar le iske liye koi dusra kaffāra wājib na hua magar khabardār phir aisa na kare aur aurat ko bhi ye jāiz nahiñ ke shauhar ko qurbat karne de

ZIHĀR KA KAFFARA

Zihār karne wāle jima'a ka irāda kare to kaffara wājib hai aur agar ye chāhe ke jima'a na kare aur aurat us par harām rahe to kaffāra wājib nahiñ aur jima'a ka irāda tha magar zauja mar gai to kaffara wājib na raha, zihār ka kaffara ghulām ya kaneez āzād karna hai aur jo ye na ho sake to lagatār do mahine ke roze jima'a se pehle rakhe aur Roza rakhne ki tāqat na ho to 60 miskeenon ko khana khilaye **Mas'ala:** Roze se kaffāra ada karne mein shart ye hai ke na us muddat ke andar māhe ramazan ho na eid-ul-fitr na eid-ul-azha na ayyāme tashreeq hān agar musafir hai to māhe ramazan mein kaffāra ki niyat se Roza rakh sakta hai magar ayyāme manhiya (mumaniyat ke dinon) mein musafir ko bhi ijazat nahiñ **Mas'ala:** Kaffara ka Roza tod diya chāhe kisi uzr se toda ya bila uzr

toda ya zihār karne wāle ne jis aurat se zihār kiya un do mahinoñ ke andar din ya rāt mein us se sohbat jān kar kī ho ya bhool kar ki to phir se do mahine ke poore roze rakhe aur pehle ke roze bekār gaye isliye ke sohbat se pehle poore do mahine ke lagatār roze shart hai **Mas'ala:** Roze rakhne par bhi agar qudrat na ho ke beemar hai aur achhe hone ki ummeed nahiñ ya bahut budha hai to 60 miskeenon ko donoñ waqt pet bhar kar khana khilaye aur ye ikhteyār hai ke ek dam se 60 miskeenon ko khila de ya mutafarriqa (alag-alag) taur par magar shart ye hai ke is beech mein roze par qudrat na ho nahiñ to khilana sadqa nafl ho jayega aur kaffara mein roze rakhne honge aur agar ek waqt 60 ko khilaya dusre waqt uske siwa dusre 60 ko khilaya to kaffāra ada na hua balki zaruri hai ke pehle ya pichhlon ko phir ek waqt khilaye **Mas'ala:** Shart ye hai ke jin miskeenon ko khana khilaya ho un mein koi nābaligh ghair marāhik (baligh hone ke qareeb na hua ho) na ho hān agar ek jawan ki poori khurāk ka usey mālik kar diya to kāfi hai **Mas'ala:** Ye bhi ho sakta hai ke har miskeen ko sadqa-e-fitr ke barābar ādha sa'a gehuñ ya ek sa'a jau ya unki qeemat ka mālik kar diya jāye magar ibāhat kāfi nahiñ aur unhi logon ko de sakte haiñ jinhein sadqa-e-fitr de sakte haiñ aur ye bhi ho sakta hai ke subah ko khila de aur shām ke liye qeemat de de ya shām ko khila de aur

subah ke khane ki qeemat de ya do din subah ko ya shām ko khila de ya 30 ko khila de 30 ko de de gharz ye ke 60 ki ginti jis tarah chāhe poori kare ya chauthai sa'a gehuñ ya ādha sa'a jau de de ya kuchh gehuñ kuchh jau de de bāqi ki qeemat de har tarah ho sakta hai **Mas'ala:** Khilane mein pet bhar shart hai chāhe thoda hi khilane se pet bhar jāye aur agar pehle se hi koi pet bhara tha to usko khilana kāfi nahiñ, behtar ye hai ke gehuñ ki roti aur sālān khilaye aur usse achha khana hai to aur behtar hai aur jau ki roti ho to sālān zaruri hai **Mas'ala:** Ek miskeen ko donoñ waqt 60 din tak khilaya ya har roz sadqa-e-fitr ke barābar de diya jab bhi kaffāra ada ho gaya aur agar ek hi din mein ek miskeen ko sab de diya (ek dafa mein ya 60 dafa mein kar ke) ya uske liye sab bataur ibāhat (mubah ke taur par) diya to sirf us ek din ka ada hua, yuñhi agar 30 miskeenoñ ko ek ek sa'a gehuñ de ya do sa'a jau to sirf 30 ko dena qarār payega yāni 30 miskeenoñ ko phir dena padega ye us soorat mein hai ke ek hi din mein diya ho aur jo do din mein diya to jāiz hai **Mas'ala:** Zihār mein ye zaruri hai ke qurbat se pehle 60 miskeenoñ ko khila de aur agar abhi poore 60 ko khila nahiñ chuka hai darmiyān mein wati kar li to agarche ye harām hai magar jitne ko khila chuka wo bekār na hua bāqiyoñ ko khila de sire se phir 60 ko khilana zaruri nahiñ **Mas'ala:** Jis ke zimme kaffāra tha wo mar gaya

uske wāris ne uski taraf se khana khila diya ya qasam ke kaffāre mein kapde pehna diye to kaffāra ada ho jayega aur ghulām āzād kiya to na ada hoga

LI'ĀN KA BAYĀN

LI'ĀN KA TAREEQA

Mard ne apni aurat ko zina ki tohmat lagāi to li'ān kiya jayega jab ke wo aurat āqila bāligha hurrah (āzād) muslema afeefa (pāk daman) ho, li'ān ka tareeqa ye hai ke qāzi ke sāmne pehle shauhar qasam ke sath chār martaba shahādat de yāni kahe ke main shahādat deta hoon ke maine jo is aurat ko zina ki tohmat lagāi us mein khuda ki qasam main sachha hoon phir pānchwi martaba ye kahe mujh par khuda ki lānat agar is bāt mein ke isko zina ki tohmat lagāi jhooth bolne wālon mein se hoon aur har bār lafz isse aurat ki taraf ishāra kare phir aurat chār martaba ye kahe ke main shahādat deti hoon khuda ki qasam isne jo mujhe zina ki tohmat lagāi hai is bāt mein jhootha hai aur pānchwi martaba kahe ke mujh par Allah ka ghazab ho agar ye is bāt mein sachha ho jo mujhe zina ki tohmat lagāi, li'ān mein lafz shahādat shart hai agar ye kaha ke main khuda ki qasam khata hoon ke sachha hoon to in lafzon se liān na hua

LI'ĀN KI SHARTEIŅ

Li'ān ke liye chand sharteiŅ haiŅ:

1. Nikah sahi ho
2. Zaujiyat qā'im ho chāhe dukhool hua ho ya na hua ho
3. Donoñ āzād hoñ
4. Donoñ āqil hoñ
5. Donoñ bāligh hoñ
6. Donoñ musalmān hoñ
7. Donoñ nātik hoñ (yāni donoñ meiŅ se koi gooŅga na hoñ)
8. In meiŅ se kisi par hadde qazaf na lagāi gai ho
9. Mard ne apne is qaul par gawah na pesh kiye hoñ
10. Aurat zina se inkār karti ho aur apne ko pārsa kehti ho
11. Sareeh zina ki tohmat lagāi ho ya uski jo aulād uske nikah meiŅ paida hui usko kehta hai ke ye meri nahiŅ ya jo bachha aurat ko dusre shauhar se hai usko kehta hai ke ye uska nahiŅ
12. Darul islām meiŅ ye tohmat lagāi ho
13. Aurat qāzi ke yahañ iska mutālba kare
14. Shauhar tohmat lagāne ka iqrār karta ho ya do mard gawahoñ se sābit ho

Li'ān ke waqt aurat ka khada hona mustahab hai shart nahiñ **Mas'ala:** Aurat par chand bār tohmat lagāi to ek hi bār li'ān hoga **Mas'ala:** Li'ān mein tamādi (muddat)nahiñ yāni aurat ne zamana darazz tak mutālba na kiya to li'ān sāqit na hoga har waqt mutālba ka ikhteyār hai liān māf nahiñ ho sakta yāni agar shauhar ne tohmat lagāi aur aurat ne māf kar diya aur māf karne ke bād ab qāzi ke yahañ dāwa karti hai to qāzi li'ān ka hukm dega aur agar aurat dāwa na kare to qāzi khud mutālba nahiñ kar sakta yuñhi agar aurat ne kuchh le kar sulah kar li to li'ān sāqit na hoga jo liya hai use wāpas karke mutālba karne ka haq aurat ko hai magar aurat ke liye afzal ye hai ke aisi bāt ko chhupaye aur hākīm ko bhi chahiye ke aurat ko parda poshi ka hukm de

LI'ĀN KE SAREEH ALFĀZ

Mas'ala: Aurat se kaha aey zāniya ya kaha too ne zina kiya ya kaha maine tujhe zina karte dekha ye sab alfāz sareeh haiñ aur agar kaha too ne harām kāri ki ya kaha tujh se harām taur par jima'a kiya gaya ya kaha tujh se lawātat ki gai to li'ān nahiñ

LI'ĀN KA HUKM

Mas'ala: Li'ān ka hukm ye hai ke isse fārigh hote hi us shakhs ko us aurat se wati harām hai magar faqat li'ān se

nikah se khāri) na hui balki li'ān ke bād hākime islām tafreeq kar dega aur ab mutlaqa bā'in ho gai lihāza bāde li'ān agar qāzi ne tafreeq na ki ho to talāq de sakta hai, EELA ya zihār kar sakta hai, donen mein koi mar jāye to dusra uska tarka payega aur li'ān ke bād agar donoñ alag hona na chahein jab bhi tafreeq kar di jayegi **Mas'ala:** Li'ān ke bād agar abhi tafreeq na hui to jab bhi wati aur dawaiye wati (wati ki taraf le jane wale kām) harām hai aur tafreeq ho gai to iddat ka nafqa aur sukna (vāni rehne ka makān) payegi aur iddat ke andar jo bachha paida hoga usi shauhar ka hoga agar do baras ke ander paida ho aur agar iddat us aurat ke liye na ho aur chhe māt̤h ke ander bachha paida hua to usi shauhar ka qarār diya jayega **Mas'ala:** Aurat se kaha tujh par teen talāqein aey zāniya to l' ān nahiñ balki hadde qazaf hai aur kaha aey zāniya tujhe teen talāqein to na li'ān hai na had **Mas'ala:** Aurat se kaha maine tujhe bakira (kuñwari) na pāya to na had hai na li'ān

INNEEN (NAMARD) KA BAYĀN

Inneen usko kehte haiñ jiske āla maujood ho aur zauja ke āge ke maqām mein dakhool na kar sake aur agar bāz aurat se jima'a kar sakta hai bāz se nahiñ ya sayyebah (shādi shuda) ke sath kar sakta hai bakira ke sath nahiñ

to jisse nahiñ kar sakta uske haq mein inneen hai aur jisse kar sakta hai uske haq mein nahiñ

INNEEN HONE KE ASBĀB

Inneen hone ke asbāb mukhtalif haiñ marz ki wajah se ya paidaishi aisa hai ya budhape ki wajah se ya jadoo kar dene se **Mas'ala:** Agar faqat hashfa (āla ka sira) dakhil kar sakta hai to inneen nahiñ aur hashfa kat gaya to hashfa ke barābar uzv dakhil kar sakne par inneen na hoga aur agar aurat ne shauhar ka zakar kāt dāla to maqtu'uzzakar ka hukm jāri na hoga **Mas'ala:** Mard ka uzv tanāsul aur unsiyain ya sirf uzwe tanāsul bilkul jad se kat gaya ho ya bahut hi chhota ghundi ke misl ho aur aurat tafreeq chāhe to tafreeq kar di jayegi jab ke aurat hurrah (āzzad) bāligha ho aur nikah se pehle ye hāl mard ka mālloom na ho to nikah ke bād jān kar is par rāzi rahi, agar aurat kisi ki bāñdi hai to khud aurat ko koi ikhteyār nahiñ balki ikhteyār uske maula ko hai aur agar aurat nabaligha hai to bāligh hone tak intezār kiya jāye agar bāligh hone ke bād rāzi ho gai fabeha nahiñ to tafreeq kar di jāye, uzwe tanāsul kat jāne ki soorat mein shauhar bāligh ho ya nābaligh iska aitebār nahiñ **Mas'ala:** Nabaligh ladki ka nikah bāp ne kar diya ladki ne shauhar ko maqtu'uzzakar pāya to bāp ko tafreeq ke dāwe ka haq nahiñ jab tak ladki khud bāligha na ho jāye **Mas'ala:** Ek

bār jima'a karne ke bād mard ka uzv kāt dāla gaya ya inneen ho gaya to ab tafreeq nahiñ ki ja sakti

INNEEN KA HUKM

Inneen ka hukm ye hai ke aurat jab qāzi ke pās dāwa kare to shauhar se qāzi poochhe agar iqrār kar le to ek sāl ki mohlat di jāye agar sāl ke andar shauhar ne jima'a kar liya to aurat ka dāwa sāqit ho gaya agar us muddat mein jima'a na kiya aur aurat judāi chahti hai to qāzi khud shauhar se talāq dene ke liye kahe agar talāq de de fabeha nahiñ to qāzi khud tafreeq kar de **Mas'ala:** Aurat ne dāwa kiya aur shauhar kehta hai maine isse jima'a kiya hai aur aurat sayyebah(jiski bukarat zail hogayi) hai to shauhar se qasam khilayein qasam kha le to aurat ka haq jāta raha qasam se inkār kare to ek sāl ki mohlat di jāye aur agar aurat apne ko bakira (kuñwari) batati hai to kisi aurat ko dikhayein lekin ehtiyāt ye hai ke do auratoñ ko dikhayein agar ye aurat usey sayyebahbatayein to shauhar se qasam le kar shauhar ki bāt māne aur agar ye auratein use bakira batayein to aurat ki bāt baghair qasam māni jayegi aur agar un dekhne wāli auratoñ ko shak ho to kisi tareeqa se jānch (check) karāyein aur agar un jānchne (check karne) wāli auratoñ mein āpas mein ikhtelāf ho gai koi bakira kehti hai koi sayyebahto kisi aur se jānch karāyein jab ye bāt sābit ho jāye ke shauhar ne

jima'a nahiñ kiya hai to ek sāl ki mohlat deiñ **Mas'ala:** Aurat ka dāwa qāzi-e-shehar ke pās hoga dusre qazi ya ghair qāzi ke pās dāwa kiya aur usne mohlat bhi de di to uska kuchh aitbār nahiñ, yuñhi aurat ka bataur khud baithi rehna bekār hai **Mas'ala:** Miyād guzarne ke bād aurat ne dāwa kiya ke shauhar ne jima'a nahiñ kiya aur shauhar kehta hai ke kiya hai to agar aurat sayyebah thi to shauhar ko qasam khilayeñ usne qasam kha liya to aurat ka haq bātil ho gaya aur qasam khane se inkār kare to aurat ko ikhteyār hai tafreeq chāhe to tafreeq kar deñge aur agar aurat apne ko bakira kehti hai to wo hi soorateñ haiñ jo mazkoor hui **Mas'ala:** Tafreeqe qāzi bā'in talāq qarār di jayegi aur khalwat ho chuki hai to poora mehar payegi aur iddat baithegi nahiñ to ādha mehar payegi aur iddat nahiñ aur agar mehar muqarrar na hua tha to mata'a milega **Mas'ala:** Shauhar jima'a karta hai magar mani nahiñ hai ke inzal ho to aurat ko dāwa ka haq nahiñ

IDDAT KA BAYĀN

IDDAT KI TAREEF

Nikah zāil hone ya shubah nikah ke bād aurat ka nikah se ruka hua hona aur ek zamana tak inteẓār karna iddat hai

ZĀNIYA KE NIKAH KI SOORATEIÑ

Mas'ala: Nikah zāil hone ke bād us waqt iddat hai ke shauhar mar gaya ho ya khalwate saheeha hui ho, zāniya ke liye iddat nahiñ agarche hāmila ho aur ye nikah kar sakti hai magar jiske zina se hamal hai uske siwa dusre se nikah kare to jab tak bachha paida na ho le wati (humbistari) jāiz nahiñ **Mas'ala:** Nikahe fāsīd meiñ dakhool se pehle tafreeq hui to iddat nahiñ aur dakhool ke bād tafreeq hui to iddat hai **Mas'ala:** Jis aurat ka maqām band hai usse khalwat hui to talāq ke bād iddat nahiñ **Mas'ala:** Aurat ko talāq di bā in ya rajai ya kisi tarah nikah faskh ho gaya (chāhe yooñ faskh hua ke shauhar ke bete ka shehwat ke sath bosa liya) aur dakhool ho chuka hai ya khalwat ho chuki hai aur us waqt hamal nahiñ aur aurat ko haiz āta hai to iddat poore teen haiz haiñ aur agar aisi aurat ka haiz nahiñ āta hai ke abhi itni umar ko nahiñ pahuñchi ya sann-e-ayās (aurat ka aesi umr ko pahuñchna jisme mahvāri band hojāye) ko

pahuñch chuki hai ya umar ke hisāb se to bāligha ho chuki hai par abhi haiz nahiñ āya hai to iddat teen mahina hai **Mas'ala:** Agar talāq ya faskh pehli tareekh ko ho to chānd ke hisāb se teen mahina iddat ka liya jāye aur agar aur koi tareekh ho to mahina 30 din ka liya jāye yāni iddat ke kul din 90 hoñ **Mas'ala:** Aurat ko haiz āa chuka hai magar ab nahiñ āta aur abhi sine ayās ko bhi nahiñ pahuñchi to iski iddat bhi haiz se hai jab tak teen haiz na āa leiñ ya sine ayās ko na pahuñche iddat poori na hogi aur agar haiz āya hi na tha aur mahinoñ ke hisāb se iddat guzār rahi thi ke iddat ke beech haiz āa gaya to ab haiz ke hisāb se iddat poori kare yani jab tak teen haiz na āa leiñ iddat porti na **Mas'ala:** Haiz ki hālat mein talāq di to ye haiz iddat mein na gina jayega balki iske bād poore teen haiz guzarne par iddat poori **Mas'ala:** Jis aurat se nikahe fāsīd hua aur dukhool ho chuka hai ya jis aurat se shubahtan wati hui uski iddat furqat aur maut donoñ mein haiz se haiñ aur haiz na āta ho to teen mahine **Mas'ala:** Jis aurat se nābāligh ne wati ki shubahtan ya nikahe fāsīd mein us par bhi yahi iddat hai yuñhi agar nabālighi mein khalwat hui aur bāligh hone ke bād talāq di jab bhi yehi iddat hai

MUTĀRAKA KYA HAI?

Mas'ala: Nikahe fāsīd mein tafreeq ya mutārikah ke waqt se iddat shumār ki jayegi, mutārikah ye hai ke mard ne ye kaha maine usey chhoda ya kaha maine isse wati tark ki ya isi qism ke alfāz kahe jab tak mutārikah ya tafreeq na ho kitna hi zamana guzar jāye iddat nahiñ chāhe dil mein irāda kar liya ke wati (humbistari) na karuñga aur agar aurat ke sāmne nikah se inkār karta hai to ye mutārikah hai nahiñ to nahiñ lihāza iska aitebār nahiñ **Mas'ala:** Talāq ki iddat talāq ke waqt se hai chāhe aurat ko uski khabar na ho ke shauhar ne use talāq di hai aur teen haiz āne ke bād mālloom hua to iddat khatm ho chuki aur agar shauhar ye kehta hai ke maine isko itne zamane se talāq di hai to jis waqt iqrār kiya us waqt se iddat gini jayegi

MAUT KI IDDAT

Mas'ala: Maut ki iddat chār mahina das din hai (yāni daswi rāt bhi guzar le) jab ke nikah sahi hua to chāhe dukhool hua ho ya na hua ho chāhe shauhar nābaligh ho ya zauja nābaligh ho

HĀMILA KI IDDAT

Mas'ala: Aurat hāmila hai to iski iddat waza-e-hamal (bachha paida ho jāna) hai **Mas'ala:** Waza-e-hamal se

iddat poori hone ke liye koi khās muddat muqarrar nahiñ, maut ya talāq ke bād jis waqt bachha paida hua iddat khatm ho gai agarche maut ya talāq ke ek hi minute bād paida hua hamal sāqit ho gaya aur āza ban chuke haiñ to iddat poori ho gai nahiñ to nahiñ aur agar do ya teen bachhe ek hamal se paida huye to pichhle ke paida hone se iddat poori ho gayi

Mas'ala: Maut ke bād agar hamal qarār pāya to iddat waza-e-hamal se na hogi balki dinoñ se hogi **Mas'ala:** Aurat ko talāq raja'i di thi aur iddat mein mar gaya to aurat maut ki iddat poori kare aur talāq ki iddat jāti rahi aur agar talāq bā'in di thi ya teen di thi to talāq bā'in ki iddat poori kare jabki sehat mein talāq di ho aur agar marz mein di thi dono iddatein poori kare yāni agar teen haiz poore ho chuke haiñ magar 4 mahina 10 din poore na huye to inke poore hone tak intezaar kare

SOG KA BAYĀN

SOG KI MUDDAT

Janabe Rasoolullah ﷺ ne farmāya jo aurat Allah aur qiyamat ke din par imān rakhti hai usey ye halāl nahiñ ke kisi mayyit par teen rātoñ se zyada sog kare magar shauhar par ke chār mahine das din sog kare, aur farmāya koi aurat kisi mayyit par teen din se zyada sog

na kare magar shauhar par chār mahina das din sog kare aur ranga hua kapda na pahne magar wo kapda ke bunne se pehle uska soot jagah jagah bāñdh kar rangte haiñ aur surma na lagaye na khushboo chhuye magar haiz se jab pāk ho to thoda sa ood istemāl kar sakti hai aur mehendi na lagaye

SOG KE MĀNA (MEANING), SOG MEIÑ KIN CHEEZOÑ KO CHHODNA CHAHIYE?

Sog ke ye māna (meaning) haiñ ke zeenat ko chhode yāni har qism ke zewar chāñdi, sone, jawāhar waghaira aur har qism aur har rang ke reshami kapde na pehne aur khushboo badan ya kapde meiñ na lagaye aur na tel lagaye chāhe tel be mehak ho jaise surma lagāna aur mehendi lagāna aur zafrān kusoom ya geru (gehra lāl ya gulabi rañg) ka ranga hua kapda ya surkh rang ka kapda pehanna mana hai in sab cheezoñ ka tark wājib hai yuñhi gulābi rang dhāni(halka sabz rañg) champai (halka zard ya sunhera rañg) aur tarah tarah ke rang jinse zeenat hoti hai sab ko chhode **Mas'ala:** Jis kapde ka rang purana ho gaya ke ab uska pehanna zeenat nahiñ usey pehan sakti hai yuñhi siyāh (kāla) rang ke kapde meiñ bhi harj nahiñ jab ke resham na ho **Mas'ala:** Uzr ki wajah se in cheezoñ ka istemāl kar sakti hai magar is hālat meiñ iska istemāl zeenat ke irāde se na ho jaise dard sar ki wajah se tel laga

sakti hai ānkh ke dard mein surma laga sakti hai magar siyāh (kāla) surma us waqt laga sakti hai jab ke safed se kām na chale aur rāt ka lagāna kāfi ho to din mein na lagaye

SHAUHAR KE SIWA DUSRE AZEEZOŃ KE SOG KI MUDDAT

Mas'ala: Sog āqila bāligha muslima aurat par hai maut ya talāq bā'in ki iddat mein ho **Mas'ala:** Shauhar ke inneen hone ya maqtu'uzzakar (zaqar kata hua ho) hone ki wajah se furqat hui to uski iddat mein bhi sog wājib hai

Mas'ala: Kisi qareeb ke mar jāne par aurat teen din tak sog mana sakti hai isse zyada jāiz nahiñ aur aurat shauhar wāli ho to shauhar isse bhi rok sakta hai

GHAM MEIŃ KĀLA KAPDA PEHANNA

Mas'ala: Kisi ke marne ke gham mein siyāh kapda pehanna jāiz nahiñ magar aurat ko teen din tak shauhar ke marne par gham ki wajah se siyāh kapde pehanna jāiz hai aur siyāh kapde gham zāhir karne ke liye na hoñ to mutlaqan jāiz hai **Mas'ala:** Jo aurat iddat mein ho uske pās sarāhtan (sareeh taur par /sāf lafzoñ mein) nikah ka paigham dena harām hai agarche nikahe fāsīd ya itaq ki iddat mein ho lekin maut ki iddat mein ho to isharatan keh sakte haiñ aur talāqe raja'i ya bā'in ya faskh ki iddat

mein isharatan bhi nahiñ keh sakte aur wati bila shubah ya nikahe fāsīd ki iddat mein isharatan keh sakte haiñ

IDDAT MEIÑ NIKAH KE PAIGHAM KI SOORAT

Isharatan kehne ki soorat ye hai ke kahe main nikah karna chahta hoon magar ye na kahe ke tujh se (nahiñ to sarāhat ho jayegi) ya kahe main aisi aurat se nikah karna chahta hoon jis mein ye bāteīñ hon aur wo bāteīñ bayān kare jo us aurat mein hon ya kahe mujhe tere jaisi kahan milegi

IDDAT MEIÑ GHAR CHHODNE KI SOORAT

Mas'ala: Jo aurat talāqe raja'i ya bā'in ki iddat mein hai ya khulā'a ya kisi aur furqat ki iddat mein hai usko ghar se bāhar nikalna jāiz nahiñ jab ke āqila bāligha muslima ho aur nabaligha ladki talāqe raja'i ki iddat mein shauhar ki ijazat se bāhar ja sakti hai aur bā'in talāq ki iddat mein be ijazat bhi ja sakti hai hān agar qareeb bāligh hone ke hai to baghair ijazat nahiñ ja sakti **Mas'ala:** Nikahe fāsīd ki iddat mein ghar se nikal sakti hai magar shauhar rok sakta hai

Mas'ala: Agar kiraye ke makān mein rehti thi jab bhi makān badalne ki ijazat nahiñ, iddat ke zamane ka kiraya shauhar ke zimma hai aur agar shauhar ghāyab hai aur khud kiraya de sakti hai jab bhi usi makān mein rahe

Mas'ala: Maut ki iddat meiñ agar bāhar jāne ki zarurat ho ke aurat ke pās guzar ke lāyaq māl nahiñ aur bāhar jā kar mehant mazdoori karke layegi tab kām chalega to usey jāne ki ijazat hai ke din meiñ aur rāt ke kuchh hisse meiñ bāhar jāye aur rāt ka zyada hissa apne makān meiñ guzare magar hājat se zyada bāhar theharne ki ijazat nahiñ aur agar kām chalane ke lāyaq kharch maujood hai to bāhar nikalna mutlaqan mana hai aur agar kharch maujood hai magar bāhar na jayegi to koi nuqsān pahuñchega jaise kheti ka koi dekhne bhālne wāla nahiñ aur koi aisa nahiñ jise is kām meiñ muqarrar kare to iske liye bhi ja sakti hai magar rāt ko usi ghar meiñ rehna hoga yuñhi agar koi sauda lāne wāla na ho to uske liye bhi ja sakti hai **Mas'ala:** Maut ya furqat ke waqt jis makān meiñ aurat rehti thi usi makān meiñ iddat poori kare aur upar jo kaha gaya hai ghar se bāhar nahiñ ja sakti us ghar se murād yahi ghar hai aur us ghar ko chhod kar dusre makān meiñ bhi nahiñ reh sakti magar jab koi majboori ho to badal sakti hai **Mas'ala:** Aurat apne māyke gai thi ya kisi kām ke liye kahin aur gai thi us waqt shauhar ne talāq di ya mar gaya to fauran bila tawaqquf (bagair deri kiye) wahāñ se wāpas āye **Mas'ala:** Talāqe bā'in ki iddat meiñ ye zaruri hai ke shauhar aur aurat meiñ parda ho yāni kisi cheez se ād kar di jāye ke ek taraf shauhar rahe dusri taraf aurat, aurat ka uske sāmne

badan chhupana kāfī nahiñ is wāste ke aurat ab ajnabiya hai aur ajnabiya se khalwat jāiz nahiñ balki yahañ fitna ka zyada andesha hai aur agar makān mein tangi ho itna nahiñ ke donoñ alag alag reh sakeiñ to shauhar utne dinoñ tak makān chhod de ye na kare ke aurat ko dusre makān mein bhej de aur āp usi makān mein rahe isliye ke aurat ko baghair zarurat makān badalne ki ijazat nahiñ aur shauhar fāsiq ho to use hukman us makān se alahida kar diya jāye aur na nikle to us makān mein koi nek aurat rakh di jāye jo fitna ko rok sake aur agar talāqe raja'i ki iddat ho to parda ki kuchh zarurat nahiñ chāhe shauhar fāsiq hi ho **Mas'ala:** Teen talāq ki iddat ka bhi wahi hukm hai jo talāqe bā'in ka hai **Mas'ala:** Aurat ko iddat mein shauhar safar mein sath nahiñ le ja sakta hai chāhe raja'i ki hi iddat kyun na ho **Mas'ala:** Raja'i ki iddat ke wahi ahkām haiñ jo bā'in ki iddat ke haiñ magar raja'i mein sog nahiñ aur agar safar mein rajai talāq di to shauhar ke sath rahe aur kisi aur taraf masafat-e-safar hai to udhar nahiñ ja sakti

SUBOOTE NASAB KA BAYĀN

HAMAL KI MUDDAT

Hadees mein āya hai bachha uska hai jiski aurat hai aur zāni ke

Liye patthar hai **Mas'ala:** Hamal ki muddat kam se kam chhe mahina hai aur zyada se zyada do sāl lihāza jo aurat talāqe raja'i ki iddat पूरी होने का aurat ne iqrār na kiya ho aur bachha paida hua to nasab sābit hai aur agar iddat mein hai aur iddat पूरी होने का iqrār kiya lekin wo muddat itni hai ke us mein iddat पूरी ho sakti hai aur waqte iqrār se chhe mahina ke andar bachha paida hua to ab bhi nasab sābit hai (isliye ke bachha paida होने से mālloom hua ke aurat ka iqrār ghalat tha) aur in donoñ sooraton mein wilādat se sābit hua ke shauhar ne raj'at kar li hai jab ke waqte talāq se poore do baras ya zyada mein bachha paida hua aur do baras se kam mein paida hua to raj'at sābit na hui isliye ke ho sakta hai ke talāq dene se pehle ka hamal. ho aur agar waqte iqrār se chhe mahina par bachha paida hua to nasab sābit nahiñ, yuñhi talāqe bāin ya maut ki iddat पूरी होने का aurat ne iqrār kiya aur waqte iqrār se chhe mahina se kam mein bachha paida hua to nasab sābit hai warna nahiñ **Mas'ala:** Jis aurat ko bā'in talāq di aur waqte talāq se do sāl ke andar bachha paida hua to nasab sābit hai aur agar do sāl ke

bād paida hua to nahiñ lekin agar shauhar us bachha ke liye kahe ke ye mera hai to ab bhi sābit ho jayega ya ek bachha do sāl ke ander paida hua dusra bād mein to donoñ ka nasab sābit ho jayega **Mas'ala:** Waqte nikah se chhe mahina ke ander paida hua to nasab sābit nahiñ aur chhe mahina ya zyada par hua to sābit hai jab ke shauhar iqrār kare ya chup rahe aur agar shauhar kehta hai ke bachha paida hi na hua to ek aurat ki gawahi se paidaish sābit ho jayegi aur agar shauhar ne kaha tha ke jab too jane (paida kare) to tujh ko talāq aur aurat bachha paida hona bayān karti hai aur shauhar inkār karta hai to do mard ya ek mard do aurat ki gawahi se talāq sābit hogi tanha janāi ki gawahi kāfi nahiñ, yuñhi agar shauhar ne hamal ka iqrār kiya tha ya hamal zāhir tha jab bhi talāq sābit hai lekin nasab sābit hone ke liye faqat janāi ka qaul hai aur do bachhe paida huye ek chhe mahina ke ander dusra chhe mahine par ya chhe mahina bād to donoñ mein kisi ka nasab sābit nahiñ

SHAUHAR KE SUKOOT SE BHI NASAB SĀBIT HOTA HAI

Mas'ala: Nikah mein jahan nasab sābit hona kaha jāta hai wahāñ ye kuchh zaruri nahiñ ke shauhar dāwa kare to nasab hoga balki sukoot se bhi nasab sābit hoga aur agar inkār kare to nafi na hogi jab tak li'ān na ho jāye aur

agar kisi wajah se li'ān na ho sake jab bhi sābit hoga **Mas'ala:** Shauhar ke marne ke waqt se do baras ke ander bachha paida hua to nasab sābit hai warna nahiñ yehi hukm sagheera ka hai jab ke hamal ka iqrār karti ho aur agar aurat sagheera hai jisne na hamal ka iqrār kiya na iddat पूरी होने का das mahina das din kam mein bachha paida hua to nasab sābit hai warna nahiñ aur agar sagheera se iddat पूरी होने का iqrār kiya aur waqt iqrār yāni chār mahina das din ke bād agar chhe mahina ke ander paida hua nasab sābit hai nahiñ to nahiñ **Mas'ala:** Bachha paida hua aurat kehti hai nikah ko chhe mahina ya zā'id ka arsa guzra aur mard kehta hai chhe mahina nahiñ huye. to aurat se qasam li jāye qasam ke sath aurat ka qaul mān lein aur agar shauhar ya shauhar ke wursa gawah pesh karna chahein to gawah na sune jāyein **Mas'ala:** Kisi aurat se zina kiya phir usi se nikah kiya aur chhe mahina ya zā'id mein bachha paida hua to nasab sābit hai aur kam mein paida hua to sābit nahiñ chāhe shauhar kahe ke ye zina se mera beta hai

BACHHE KI PARWARISH KA BAYĀN

Bachhe ki parwarish ka haq māñ ke liye hai chāhe wo nikah mein ho ya nikah se bāhar ho gai ho hān agar murtada ho gai to parwarish nahiñ kar sakti ya kisi fisq mein muhtala hai jiski wajah se bachhe ki tarbiyat mein

farq āye (jaise zāniya ya chor ya nauha karne wāli) to uski parwarish mein na diya jāye balki bāz fuqaha ne farmāya agar wo Namaz ki paband nahiñ to uski parwarish mein bhi na diya jāye magar sahi ye hai ke uski parwarish mein us waqt tak rahega jab tak na samajh hai jab kuchh samajhne lage to alag kar liya jāye isliye ke bachha māñ ko dekh kar wahi ādat ikhteyār karega jo māñ ki hai yuñhi māñ ki parwarish mein us waqt bhi na diya jāye jab ke ba kasrat bachhoñ ko chhod kar idhar udhar chali jāti ho chāhe uska jāna kisi gunāh ke liye na ho jaise wo aurat murde nehlati ho ya janāi karti ho ya aur koi aisa kām karti hai jiski wajah se aksar ghar se bāhar jāna padta hai

Mas'ala: Agar bachhe ki māñ ne bachhe ke ghair mehram se nikah kar liya to ab māñ ko parwarish ka haq na raha aur mehram se kiya to haqqe parwarish bātil na hua, ghair mehram se murād wo shakhs hai ke nasab ke aitbār se bachhe ke liye mehram na ho to chāhe dudh ke lihāz se mehram ho (jaise bachha ki māñ ne bachha ke raja'i chacha se nikah kar liya to ab māñ ki parwarish mein na rahega ke ye shakhs agarche reza ke lihāz se bachha ka chacha hai magar nasban ajnabi hai aur agar nasbi chacha se nikah kiya to haqqe parwarish bātil na hua)

MĀÑ KO PARWARISH KI UJRAT MILNE KI SOORATEIÑ

Mas'ala: Māñ agar muft parwarish karna nahiñ chahti aur bāp ujrat de sakta hai to ujrat de aur agar tangdast hai to māñ ke bād jinko parwarish ka haq hai agar un mein koi muft parwarish kare to uski parwarish mein bachha diya jāye ba sharte ke bachhe ke ghair mehram se usne nikah na kiya ho aur māñ se keh diya jāye ke ya to muft parwarish kar ya bachha ko fulañ ko de de magar māñ agar bachha ko dekhna chāhe ya uski dekhbhal karna chāhe to isse roka na jāye aur agar koi dusri aisi na ho jiska parwarish ka haq hai magar koi ajnabi shakhs ya rishtedar mard muft parwarish karna chahta hai to is soorat mein māñ hi ko deñge agarche māñ ne ajnabi se nikah kar liya ho agarche ujrat māngti ho

Mas'ala: Jis ke liye parwarish hai agar wo inkār kare aur koi dusri na ho jo parwarish kare to ye parwarish par majboor ki jayegi yuñhi agar bachha ki māñ dudh pilane se inkār kare aur bachha dusri aurat ka dudh na leta ho ya muft koi dudh nahiñ pilati aur bachha ya uske bāp ke pās māl nahiñ to māñ dudh pilane par majboor ki jayegi

BACHHE KI PARWARISH KA KHARCH KIS PAR HAI?

Mas'ala: Māñ ki parwarish mein bachha ho aur wo uske bāp ke nikah ya iddat mein ho to parwarish ka badla nahiñ payegi aur agar nikah ya iddat mein nahiñ hai to parwarish ka haq le sakti hai aur dudh pilane ki ujrat aur bachhe ka nafqa bhi le sakti hai aur agar uske pās rehne ko makān na ho to makān bhi le sakti hai aur bachha ko khādim ki zarurat ho to khādim bhi aur ye sab ikhrajāt agar bachha ka māl ho to us māl se diye jāyein nahiñ to jis par bachha ka nafqa hai us ke zimma ye sab kharch bhi hai **Mas'ala:** Māñ ne agar pehle parwarish se inkār kar diya phir ye chahti hai ke parwarish kare to kar sakti hai ruju sahi hai

MĀ'N KE BĀD KIN LOGOÑ KO PARWARISH KA HAQ HAI?

Mas'ala: Māñ agar na ho ya parwarish ki ahal na ho ya inkār kar diya ya ajnabi se nikah kar liya to ab parwarish ka haq nāni ke liye hai nāni bhi na ho to nāni ki māñ uske bād dādi phir pardādi unhin shartoñ ke sath jo upar bayān hui phir sagi behan phir akhyāfi behan (yāni mā ek ho aur bāp alag alag) phir sauteli behan phir haqeeqi behan ki beti phir khāla (yāni māñ ki sagi behan) phir mām ki akhyāfi behan phir mām ki sauteli behan phir

sauteli behan ki beti phir sagi bhateeji phir akhyafi bhai ki beti phir sautele bhai ki beti phir isi tarteeb se phoophiyañ phir mñ ki khāla phir bāp ki khāla phir mñ ki phoophiyañ phir bāp ki phoophiyañ (aur in sab mein bhi wo hi tarteeb hai ke Pehle sagi phir akhyāfi phir sauteli) aur agar koi aurat parwarish karne wāli na ho ya ho magar uska haq sāqit ho to asbāt ba tarteebe irs yāni bāp phir dāda phir saga bhai phir sautela bhai phir bhateeje phir chacha ke bete (magar ladki ko uske chachazād bhai ki parwarish mein na de khusoosan jabke ladki musht'hāt ho) (jise dekh kar raghbat ho) aur agar asbāt bhi na hoñ to zawil arhām ki parwarish mein diya jāye jaise akhyāfi bhai phir akhyāfi bhai ka beta phir mñ ka chacha phir saga mamoo chacha phoophi mamoo aur khāla ki betiyon ko ladke ki parwarish ka haq nahiñ

Mas'ala: Agar chand shakhs ek darja ke hoñ to bachha ki parwarish ka haqdār wo hai jo un mein zyada behtar ho phir wo jo zyada parhezgār ho phir wo jo unmein bada ho **Mas'ala:** Bachha nāni ya dādi ke pās hai lekin wo khayānat karti hai to phoophi ko ikhteyār hai ke wo usse le le

BACHHA KIS UMR TAK PARWARISH KARNE WĀLI AURAT KE PĀS RAKHA JĀYE?

Mas'ala: Jis aurat ke liye parwarish ka haq hai uske pās ladke ko us waqt tak rehne de jab tak usey uski zarurat ho yāni apne khane peene istinja ke lāyaq na ho jāye aur ye zamana sāt sāl tak hai aur agar umr mein ikhtelāf ho to agar ye sab kām khud kar leta ho to aurat ke pās se alag kar diya jāye nahiñ to rehne dein aur agar bāp lene se inkār kare to jabran uske supurd kiya jāye aur ladki us waqt tak aurat ki parwarish mein rahegi ke hadde shehwat ko pahuñch jāye iska zamana nau sāl ki umr hai aur agar is umr se kam mein ladki ka nikah kar diya gaya jab bhi usi ki parwarish mein rahegi jiski parwarish mein hai, nikah kar dene se parwarish ka haq na jayega jab tak mard ke qābil na ho **Mas'ala:** Sāt sāl ki umr se bāligh hone tak ladka apne bāp ya dāda ya kisi aur wali ke pās rahega phir jab bāligh ho gaya aur samajdar hai ki fitna ya badnami ka darr nahiñ aur tadeeb ki zarurat nahiñ to jahan chāhe wahāñ rahe aur agar in bātoñ ka dar ho aur tadeeb (adab sikhana) ki zarurat ho to bāp dāda waghaira ke pās rahega khud mukhtār na hoga magar bāligh hone par bāp par nafqa wājib nahiñ ab agar kharcha de to ye ahsān hai, ye to hukm sharā ka hai āaj kal ke hālat ko dekh kar khud mukhtār na rakha jāye jab tak chāl chalan achhi tarah theek na ho jāye aur poora bharosa na ho jāye

ab iski wajah se fitna wa ār (sharm) na hoga ke is zamana mein aksar sohbatein ādaton ko kharab karne wali hain aur naw umari mein buri ādat jald pad jati hai **Mas'ala:** Ladki nau sal ki umr ke bad se jab tak kunwari hai baap dada bhai waghaira ke yahan rahegi magar jab poori umar ki ho jaye aur fitna ka andesha na ho to ikhteyar hai jahan chāhe rahe, agar ladki sayyebah hai jaise bewa hai aur fitna ka darr nahi to usey ikhteyar hai nahi to baap dada ke yahan rahe aur ye hum pehle bata chuke hain ke chacha ke bete ko ladki ke liye parwarish ka haq nahi yehi ab bhi hai isliye ke wo mehram nahi balki zaruri hai ke mehram ke pas rahe aur agar mehram na ho to kisi parhezgar amanat dar aurat ke pas rahe jo uski izzat ki hifazat kar sake aur ladki aisi hai ke fasad ka dar nahi to ikhteyar hai

BACHHE KO KIS CHEEZ KI TALEEM DI JĀYE?

Mas'ala: Ladka abhi baligh nahi hua magar kam kaaj karne ke qabil ho gaya hai to baap usey kisi kam se laga de jo kam seekhna chāhe, us kam ke janne walon ke pas bhej de ke unse kam seekhe naukari ya mazdoori ke layaq ho aur baap usey naukari ya mazdoori karana chāhe to karaye aur ladka jo kamaye usko ladke par kharch kare aur jo bach rahe to uske liye jama karta rahe agar baap janta hai ke mere pas kharch ho jayega to kisi aur ke pas amanat

rakh de magar sab se muqaddam ye hai ke bachhoñ ko Qur'ān majeed padhayeiñ aur deen ki zaruri bāteñ sikhayeiñ Roza Namaz tahārat aur baè tijārat wa ijāra wa deegar māmlāt jinse roz kām padta hai aur nawaqafi se khilāfe shara'a amal karne ke jurm meiñ muhtala hote haiñ in sab ki taleem di jāye agar dekhe ke bachha ka ilm meiñ ji (dil) lagta hai aur samajhdar hai to deen ka ilm seekhne se badh kar kya kām hai usi meiñ lagayeiñ aur agar isteta'at na ho to aqeeda ki bāteñ theek theek samjha kar aur zaruri mas'ale bata kar jis jāiz kām meiñ chāhe lagayeiñ **Mas'ala:** Ladki ko bhi aqeede aur zaruri mas'ale sikhane ke bād kisi aurat se silāi waghaira aise kām sikhayeiñ jinki aurat ko aksar zarurat padti hai **Mas'ala:** Ladki ko naukar na rakhayeiñ ke jiske yahañ naukar rahegi kabhi aisa bhi hoga ke mard ke pās akeli rahe aur ye bade àib ki bāt hai **Mas'ala:** Parwarish ke dinoñ meiñ bāp ye chahta hai ke aurat se bachha le kar kahiñ dusri jagah chala jāye to bāp ko ye ikhteyār nahiñ aur agar aurat chahti hai ke bachha ko le kar dusre shehar ko chali jāye aur donoñ sheharoñ meiñ itna fāsila hai ke bāp agar bachha dekhna chāhe to dekh kar rāt hone se pehle wāpas āa sakta hai to le ja sakti hai aur isse zyada fāsila hai to khud bhi nahiñ ja sakti

Mas'ala: Aurat ko talāq de di aurat ne kisi ajnabi se nikah kar liya to bāp bachhe ko aurat se le kar safar meiñ

ja sakta hai jab ke koi aur parwarish ka haqdār na ho
Mas'ala: Jab parwarish ka zamana poora ho chuka aur bachha bāp ke pās āa gaya to bāp par wājib nahiñ ke bachha ko uski māñ ke pās bheje na parwarish ke zamana mein māñ par bap ke pās lāzim tha hān agar ek ke pās hai aur dusra usey dekhna chahta hai to dekhne se roka nahiñ ja sakta

NAFQA KA BAYĀN

Nafqa se murād khana kapda rehne ka mākan hai nafqa wājib hone ke teen sabab haiñ zaujiyat, nasab, milk
Mas'ala: Jis aurat se nikah sahi hua us ka nafqa shauhar par wajib hai aurat musalmān ho ya kāfira, āzād ho ya mukātaba(muqarrah māl adā karne ki shart par azadi lene wali bañdi), mohtaj ho ya māl dār, dukhool hua ho ya na hua ho, baligh ho ya nabaligha magar nabaligha mein shart ye hai ke jima ki tāqat rakhti ho ya mushta hāt ho chāhe shauhar nābaligh balki kitna hi kam umr ho jab bhi us par nafqa wājib hai uske māl se diya jāye aur uski milk mein māl na ho to uski aurat ka nafqa uske bāp par wājib nahiñ hān agar uske bāp ne nafqa ki zamānat ki ho to bāp par wājib hai

KIN SOORATON MEIN AURAT NAFQA KI MUSTAHIQ HAI?

Mas'ala: Shauhar inneen (namard) hai ya maqtu' uzzakar hai ya mareez hai ke jima'a ki tāqat nahiñ rakhta ya Hajj ko gaya hai jab bhi nafqa wājib hai **Mas'ala:** Nabaligha jo jima'a ke qabil na ho uska nafqa shauhar par wajib nahiñ chahe shauhar ke yahañ rahe ya apne bāp ke ghar jab tak qabile wati na ho jāye hān agar is lāiq hai ke khidmat kar sake ya usse uns hāsil ho aur shauhar ne apne makān mein rakha hai to nafqa wājib hai aur nahiñ rakha to nahiñ **Mas'ala:** Aurat ka maqām band hai jis ke sabab se wati nahiñ ho sakti hai ya deewani hai ya bohri hai to bhi nafqa wajib hai **Mas'ala:** Nikahe fāsīd mein ya uski iddat mein nafqa wājib nahiñ yuñhi wati bisshubah mein bhi, aur agar ba zāhir nikah sahi hua aur qāzi shara'a ne nafqa muqarrar kar diya bād ko mālloom hua ke nikah sahi nahiñ (jaise wo aurat uski rajai (doodh shareek) behan sābit hui) to jo kuchh nafqa mein diya hai wāpas le sakta hai aur agar bataye khud bila hukm qāzi diya to wāpas nahiñ le sakta **Mas'ala:** Bāligha aurat jab apne nafqa ka mutālba kare aur abhi rukhsat nahiñ hui hai to uska mutālba sahi hai jab ke shauhar ne apne makān par le jāne ko usse na kaha ho aur agar shauhar ne kaha too mere yahañ chal aur aurat ne inkār kiya jab bhi nafqa ki mustahiq hai aur agar aurat ne inkār kiya to

iski do soorateiñ haiñ agar kehti hai jab tak mehare muàjjal na doge nahiñ jaungi to is soorat mein nafqa payegi (ke ye inkāre nāhaq nahiñ) aur agar inkāre nāhaq hai jaise mehare muàjjal ada kar chuka hai ya mehare muàjjal tha ya nahiñ ya aurat māf kar chuki) to is soorat mein nafqa ki mustahiq nahiñ jab tak shauhar ke ghar na āye **Mas'ala:** Dukhool hone ke bād agar aurat shauhar ke yahañ āne se inkār karti hai to agar mehare muàjjal ka mutālba karti hai ke de do to chalooñ to nafqa ki mustahiq hai nahiñ to nahiñ **Mas'ala:** Aurat shauhar ke yahañ se nāhaq chali gai to nafqa nahiñ payegi jab tak wāpas na āye **Mas'ala:** Jis aurat ko talāq di gai hai wo beharhāl iddat ke andar nafqa payegi talāq raja'i ho ya bā'in ya teen talāqeiñ, aurat ko hamal ho ya na ho

MUTLAQA BEHARHĀL NAFQA PAYEGI CHANHE MUDDAT KITNI HI Taweel Ho

Mas'ala: Jab tak aurat sine ayās ko na pahuñche uski iddat teen haiz hai jaisa ke pehle bayān ho chuka hai aur agar is umr se pehle kisi wajah se jawan aurat ko haiz nahiñ āta to uski iddat chāhe kitni hi taweel ho iddat zamane ka nafqa wājib hai yahañ tak agar sine ayās tak haiz na āya to sine ayās ke bād teen mahine guzarne par iddat khatm hogi aur us waqt tak nafqa dena hoga hān agar shauhar gawahoñ se sābit kar de ke aurat ne iqrār

kiya hai ke reen haiz āye aur iddat khatam ho gai to nafqa sāqit ho jayega isliye ke is tarah iddat poori ho chuki aur agar aurat ko talaq hui usne apne ko hāmila bataya to talāq ke waqt se do sāl tak ke waza-e-hamal ka intezār kiya jāye aur waza-e-hamal tak nafqa wājib hai aur do sāl par bhi bachha na hua aur aurat kehti hai ke mujhe haiz nahiñ āya aur hamal ka gumān tha to barābar nafqa leti rahegi yahañ tak ke teen haiz āye ya sine ayās ākar teen mahine guzar jāyeiñ **Mas'ala:** Iddat ke nafqa ka na dāwa kiya na qāzi ne muqarar kiya to iddat ke bād nafqa sāqit ho gaya **Mas'ala:** Mafqood (ghāyab) ki aurat ne nikah kar liya aur us dusre shauhar ne dukhool bhi kar liya ab pehla shauhar āya to aurat aur dusre shauhar meiñ tafreeq kar di jayegi aur aurat iddat guzaregi magar is iddat ka nafqa na pehle shauhar par hai na dusre par

WAFĀT KI IDDAT MEIÑ NAFQA NAHIÑ

Mas'ala: Wafāt ki iddat meiñ nafqa wājib nahiñ chāhe aurat ko hamal ho ya na ho yuñhi jo furqat aurat ki jānib se gunah ke sath ho us meiñ bhi nafqa nahiñ **Mas'ala:** Khulā'a meiñ nafqa hai hān agar khulā'a is shart par hua ke aurat nafqa aur sukna (rehne ki jagah) māf kare to ab nafqa nahiñ payegi magar sukna shauhar ko ab bhi dena hoga ke aurat ko sukna māf karne ka ikhteyār nahiñ **Mas'ala:** Aurat se EELA ya zihār ya li'ān kiya ya shauhar

murtad ho gaya ya shauhar ne aurat ki māñ se jima'a kiya ya inneen ki aurat ne furqat ikhteyār ki to in sooratoñ meiñ nafqa payegi

NAFQA KISKI HAISIYAT KE MUWĀFIQ HOGA?

Mas'ala: Agar mard aur aurat donoñ mālḍār hoñ to nafqa mālḍaroñ ke jaisa hoga aur donoñ mohtāj hoñ to mohtājoñ ke jaisa aur ek mālḍār hai dusra mohtāj to mutawassit darja ka yāni (mohtāj jaisa khate hoñ usse achha aur mālḍār jaisa khate hoñ usse kam) aur agar shauhar mālḍār hai aur aurat mohtāj to behtar ye hai ke jaisa āp khate ho aurat ko bhi khilayeñ magar wo wājib nahiñ, wājib is soorat meiñ mutawassit hai **Mas'ala:** Aurat ātā pisne roti pakane se inkār karti hai to agar aise gharane ki hai ke wahāñ ki aurateiñ āp ye kām nahiñ karti ya ye aurat beemar ya kamzor hai ke ye kām nahiñ kar sakti to paka hua khana dena hoga ya koi aisa admi de jo khana pakaye, pakane par majboor nahiñ ki ja sakti aur na agar aise gharane ki hai na koi aisa sabab hai ke khana na paka sake to shauhar par wājib nahiñ ke paka hua de aur agar aurat khud pakati hai aur pakane ki ujrat māngti hai to ujrat nahiñ di jayegi **Mas'ala:** Khana pakane ke tamām bartan aur sāman shauhar par wājib haiñ jaise chakki, hāndi, tawa, chimta, rakābi, pyāla, chamcha waghaira jin cheezoñ ki zarurat padti hai hasbe

haisiyat yuñhi hasbe haisiyat dena wājib hai jaise chatāi, dari, qaleen, chārpāi, lihāf, toshak, takiya, chādar waghaira yuñhi kangha, tel, sar dhone ke liye khali waghaira aur besan ya sābun mail door karne ke liye dena wājib hai aur surma, missi, mehendi dena shauhar par wājib nahiñ agar lāye to aurat ko istemāl karna zaruri hai, itr waghaira khushboo ki itni zarurat hai jisse baghal aur paseene ki boo ko door kar sake **Mas'ala:** Ghusl aur wuzu ka pāni shauhar ke zimma hai chāhe aurat māl dār hi ho **Mas'ala:** Aurat agar chāye, hukka ya cigarette peeti hai to inke kharch shauhar par wājib nahiñ chāhe na peene se nuqsān hi ho yuñhi chhāliya, pān, tambaku shauhar par wājib nahiñ **Mas'ala:** Aurat beemar ho to uski dawa ki qeemat aur tabeeb (doctor) ki fees shauhar par wājib nahiñ, fasd ya pachhne ki zarurat ho to ye bhi shauhar par nahiñ **Mas'ala:** Sāl mein do jode kapde dena wājib hai, har chhe mahine par ek joda kapda de diya to jab tak muddat poori na ho dena wājib nahiñ aur agar muddat ke andar phād dāla aur ādatan jis tarah pehna jāta hai us tarah pehanti to na phat'ta to dusre kapde is chhe māhi mein wājib nahiñ warna wājib hai aur agar muddat poori ho gai aur wo joda bāqi hai to agar pehna hi nahiñ ya kabhi isko pehanti thi aur kabhi aur kapde is wajah se bāqi hai to ab dusra joda dena wājib hai aur agar ye wajah nahiñ balki kapda mazboot tha is

wajah se nahiñ phata to dusra wājib nahiñ **Mas'ala:** Aurat jab rukhsat ho kar āi to usi waqt se shauhar ke zimma uska kapda hai is ka intezār na karega ke chhe mahina guzar le to kapde banaye chāhe aurat ke pās kitne hi kapde hoñ na aurat par ye wājib hai ke māyke se jo kapde lāi hai wo pehne balki ab sab shauhar ke zimma hai

AURAT KAB BILA IJAZAT SHAUHAR KA MĀL KHARCH KAR SAKTI HAI?

Mas'ala: Shauhar ko khud hi chahiye ke aurat ke kharch apne zimma le yāni jis cheez ki zarurat ho lā kar de, manga kar de aur agar lāne meiñ dheel dālta hai to qāzi koi (ghatana) waqt aur hāl ke lihāz se muqarrar kar de ke shauhar wo raqam de diya kare aur aurat apne taur par kharch kare aur agar apne upar takleef utha kar aurat us meiñ se kuchh bacha le to wo aurat ka hai wāpas na karegi na āinda ke nafqa meiñ mujra degi aur agar shauhar aurat ko zarurat bhar nahiñ deta to baghair shauhar ki ijazat aurat shauhar ke māl se le kar kharch kar sakti hai

AURAT KA JAMĀL SHAUHAR KA HAQ HAI

Mas'ala: Shauhar aurat ko jitne rupye khane ke liye deta hai aurat apne upar takleef utha kar us meiñ se kuchh

bacha leti hai aur dar hai ke dubli (thin) ho jayegi to shauhar ka haq hai ke aurat ko tangi karne se rok de na māne to qāzi ke yahañ iska dāwa kar ke rukwa sakta hai isliye ke iski wajah se jamāl mein farq āyega aur ye shauhar ka haq hai **Mas'ala:** Aurat ko maslan mahina bhar ka nafqa de diya us ne fuzool kharchi se mahina poora hone se pehle kharch kar dāla ya chori ho gai ya kisi aur wajah se halāk ho gaya to us mahina ka nafqa shauhar par wājib nahiñ **Mas'ala:** Shauhar agar ghareebi ke sabab nafqa dene se majboor hai to is ki wajah se tafreeq na ki jāye yuñhi agar māl dār hai magar yahañ maujood nahiñ jab bhi tafreeq na ki jayegi balki agar nafqa muqarrar ho chuka hai to qāzi hukm de ke qarz le kar ya kuchh kām karke kharch kare aur ye sab shauhar ke zimme hai usey dena hoga **Mas'ala:** Mard ne aurat ke pās kapde ya rupye bheje aurat kehti hai had'yayatan bheje aur mard kehta hai nafqa mein bheje to shauhar ka qaul moatabar hai hān agar aurat gawahoñ se sābit kar de ke had'yayatan bheje ya ye ke shauhar ne had'yaya hone ka iqrār kiya tha aur gawahoñ ne is iqrār ki shahādat di to gawahi mān li jāye

AURAT KO KIS TARAH KA MAKĀN DIYA JĀYE?

Mas'ala: Nafqa ka teesra juz sukna yāni rehne ka ghar, shauhar jo makān aurat ko rehne ke liye de wo khāli ho ya shauhar ke mutalliqeen wahāñ na raheĩñ hān agar shauhar ka itna chhota bachha ho ke jima'a ko nahiñ samajhta to harj nahiñ aur agar us makān meĩñ shauhar ke mutalliqeen rehte hoñ aur aurat ne usi ko pasand kiya ke sab ke sath rahe to us ghar ka shauhar ke mutalliqeen se khāli hona zaruri nahiñ aur aurat ka bachha agarche bahut chhota ho agar shauhar rokna chāhe to rok sakta hai aurat ko ye ikhteyār nahiñ ke khwāh ma khwāh usey wahāñ rakhe **Mas'ala:** Aurat agar tanha makān chahti hai yāni apni saut ya shauhar ke mutalliqeen ke sath rehna hi nahiñ chahti to agar makān meĩñ koi aisa dalān usko de de jis meĩñ darwāza ho aur usey band kar sakti hai to wo usey de sakta hai dusra makān talab karne ka aurat ko ikhteyār nahiñ ba sharte ke shauhar ke rishtedar aurat ko takleef na pahuñchate hoñ, rahi ye bāt ke pakhāna ghusl khana bavarchi khana bhi alag hona chahiye is meĩñ tafsels hai agar shauhar mālḍār hai to aisa hi makān de jis meĩñ ye sab cheezeĩñ hoñ aur agar ghareeb ho to khāli ek kamra de dena kāfī hai agarche ghusl khana waghaira mushtarak ho

AURAT KE KAUN AZEEZ USKE YAHAN Ā SAKTE HAIN AUR WO KIS KE YAHAN JA SAKTI HAP?

Mas'ala: Aurat ke walidain hafta mein ek bār apni ladki ke yahan āa sakte hain shauhar mana nahiñ kar sakta hān agar rāt mein wahāñ rehna chahein to shauhar unhein mana kar sakta hai aur walidain ke ilawa aur mahārim sāl bhar mein ek bār āa sakte hain yuñhi aurat apne walidain ke yahan har hafta mein ek bār aur dusre mahārim ke yahan sāl mein ek bār ja sakti hai magar rāt mein shauhar ki bila ijazat wahāñ nahiñ reh sakti din hi din mein wāpas āa jāye aur walidain ya mahārim agar sirf dekhna chahein to isse kisi waqt mana nahiñ kar sakta aur ghairoñ ke yahan jāne ya unki iyadat karne ya shādi waghaira taqreeboñ ki shirkat se mana kare bila ijazat jayegi to gunahgār hogi aur ijazat se gai to donoñ gunahgār hoñge **Mas'ala:** Aurat agar koi aisa kām karti hai jis mein shauhar ka haq faut hota hai ya us mein nuqsān āta hai ya us kām ke liye ghar se bāhar nikalna padta hai to shauhar aise kām se aurat ko rok sakta hai balki is zamana mein to aise kām se rokna hi chahiye jis ke liye bāhar nikalna pade

KIN KIN RISHTEDAROÑ KO KAB KAB KHARCH DENA HOGA?

Mas'ala: Nabāligh aulād ka nafqa bāp par wājib hai jab ke aulād taqeer ho yāni khud ki milk mein māl na ho aur āzād ho aur bāligh beta agar apāhij ya majnoo ya nabeena ho kamane se ājiz ho aur uske pās māl na ho to uska nafqa beharhāl bāp par hai chāhe uske āza salamat hoñ aur agar nābaligh ki milk mein māl ho magar yahañ māl maujood nahiñ to bāp ko hukm diya jayega ke apne pās se kharch kare jab māl āye to jitna kharch kiya hai us mein se utna le le aur agar bataure khud kharch kiya aur chahta hai māl āne ke bād us mein se le le to kharch karte waqt logoñ ko gawah banaye ke jab māl āyega main le luñga agar gawah na kiya to diyānatan le sakta hai qaza'an nahiñ **Mas'ala:** Bachhe ki milk mein koi jāydād manqoola ho ya ghair manqoola aur bachhe ko nafqa ki hājat ho to wo jāydād bech kar kharch ki jāye chāhe to sab rafta rafta karke kharch ho jāye **Mas'ala:** Ladki jab jawan ho gai aur uski shādi kar di to ab uska nafqa shauhar par hai bāp bari uz zimma ho gaya **Mas'ala:** Māñ ne agar bachhe ka nafqa uske bāp se liya aur wo chori ho gaya ya aur kisi tarah hālak ho gaya to phir dobara nafqa legi aur bacha raha to wāpas karegi

MĀ'N DUDH PILANE KI UJRAT KAB LE SAKTI HAI?

Mas'ala: Bachhe ko dudh pilana māñ par us waqt wājib hai jab ke koi dusri aurat dudh pilane wāli na mile ya bachha dusri aurat ka dudh na le ya bāp tangdast hai ke ujrat nahiñ de sakta aur bachhe ki milk mein bhi māñ nahiñ to in sooraton mein dudh pilane ke liye māñ majboor ki jayegi aur agar ye sooratein na hon to diyānatan māñ ke zimma dudh pilana hai majboor nahiñ ki ja sakti **Mas'ala:** Bachhe ki māñ nikah mein hai talāqe raja'i ki iddat mein hai ab agar dudh pilaye to ujrat nahiñ le sakti aur talāqe bā'in ki iddat mein agar pilaye to ujrat le sakti hai aur agar dusri aurat ke bachha ko jo usi shauhar ka hai usey dudh pilaye to mutlaqan ujrat le sakti hai agarche nikah mein ho **Mas'ala:** Bāp, māñ, dāda, dādi, nāna, nāni agar tangdast hon to un ka nafqa wājib hai agarche kamane par qādir hon jab ke ye mālدار ho yāni mālike nisāb ho agarche wo nisāb nāmi na ho aur agar ye bhi mohtāj hai to bāp ka nafqa us par wājib nahiñ albattha agar apāhij ya maflooj hai ke kama nahiñ sakta to bete ke sath nafqa mein shareek hai agarche beta faqeer ho yāni jab ke māñ bewa ho aur agar māñ ne nikah kar liya hai to uska nafqa shauhar par hai aur agar uske bāp ke nikah mein hai aur bāp māñ donoñ mohtāj hon to donoñ ka nafqa bete par hai aur bāp mohtāj na ho to bāp

par hai aur bāp mohtāj aur māñ mālḍār ho to māñ ka nafqa ab bhi bete par nahiñ balki māñ apne pās se kharch kare aur shauhar se wasool kar sakti hai

BĀP WAGHAIRA KA NAFQA BETA BETI DONOÑ PAR HAI

Mas'ala: Bāp waghaira ka nafqa jaise bete par wājib hai waise hi beti par bhi wājib hai agar beta beti donoñ hoñ donoñ par barābar wājib hai aur agar do bete hoñ ek faqat mālike nisāb hai dusra bahut mālḍār hai to bhi bāp ka nafqa barābar barābar hai **Mas'ala:** Bāp aur aulād ke nafqa mein qarabat wa juziyat ka aitbār hai virāsat ka nahiñ jaise beta hai aur pota to nafqa bete par wājib hai potey par nahiñ yuñhi beti hai aur pota to beti par hai potey par nahiñ aur pota hai aur nawasi ya nawasa to donoñ par barābar hai aur beti hai aur behan ya bhai to beti par hai aur nawasa nawasi haiñ aur bhai hai to un par hai bhai par nahiñ aur bāp ya māmī hai aur beta hai to bete par hai aur dāda hai aur pota to tihāi dāda par hai aur bāqi potey par aur bāp hai aur nawasi nawasa to bāp par.

BĀP KI CHHOTI AULĀD KA NAFQA KAB WĀJIB HAI?

Mas'ala: Bāp agar tangdast hai aur uske chhote chhote bachhe haiñ aur ye bachhe mohtāj haiñ aur bada beta mālدار hai to bāp ka aur bāp ki sab aulād ka nafqa us bete par wājib hai

TĀLIBE ILM KA NAFQA KIS PAR HAI?

Mas'ala: Tālibe ilme deen agarche tandrust hai kamane ke lāiq hai magar ilme deen sikhne mein laga hai to uska nafqa rishtedaron par farz hai **Mas'ala:** Qareebi rishtedar ghāib hai aur door wāla maujood hai to nafqa usi door ke rishtedar par hai **Mas'ala:** Aurat ka shauhar tangdast hai aur bhai mālدار hai to bhai ko kharch karne ka hukm diya jayega phir jab shauhar ke pās māl ho jāye to bhai wāpas le sakta hai **Mas'ala:** Agar rishtedar mehram na ho jaise chachazād bhai ya mehram ho magar rishtedar na ho jaise raja'i bhai behan ya rishtedar mehram ho magar hurmat qarābat ki na ho jaise wo chachazād bhai bhi ho to in sooraton mein nafqa wājib nahiñ **Mas'ala:** Laundi ghulām ka nafqa āqa par hai aur āqa agar nafqa dene se inkār kare majdoori waghaira kar ke apne nafqa mein kharch kare aur kami pade to apne maula se leiñ bach rahe to maula ko deiñ **Mas'ala:** Jānwar pāla aur unheñ chāra nahiñ deta to diyānatan

hukm diya jayega ke chāra waghaira de ya bech dāle aur agar mushtarak hai aur ek shareek chāra dene se inkār karta hai to qaza'an bhi hukm diya jayega ke chāra de ya bech dale **Mas'ala:** Jānwar par bojh lādne aur sawāri lene mein khayāl karna chahiye ke uski tāqat se zyada na ho **Mas'ala:** Bāgh aur kheti aur makān mein agar kharch karne ki zarurat ho to kharch kare aur kharch na kar ke barbād na kare ke māl zāya karna mana hai

CHAPTER 9: KITABUL BUYOO (YĀNI KHAREEDO FAROKHT KA BAYĀN)

KHAREED WA FAROKHT KI HIKMAT

Insān ki tabiyat mil jul kar rehne ki ādi aur insan apni zaruratoñ mein dusre ādmiyoñ ka bhi mohtāj hai kyun ke ādmi ki hājatein itni zyada hain ke un sab ko akela poorā nahiñ kar sakta isi hikmat se Allah ta'ala ne kuchh logoñ mein ek khās kām ki qābiliyat aur dilchaspi paida farmai aur dusre chand ādmiyoñ mein dusre kām ki liyāqat aur shauq wadeeyat farmāya tāki āpas ki imdād se har shakhs apni zindagi ko āsani se guzār sake aur insaniyat ki takmeel mein sahoolat ho, kisi ko tijārat se

dilchaspi hai kisi ko zara'at (kheti bādi) se kisi ko jung wa siyāsāt se to kisi ko ilm wa hikmat se har ek dusre ke hunar se fāida uthata hai balki apni zaruriyāt poori karta hai aur isi se len den khareed wa farokht ka silsila bhi shuru hua aur har tarah ke māmlāt wujood mein āye, Islām choonki ek mukammal deen hai zindagi ke har shobe har amal par is ka hukm jāri hai har harkat wa sukoon ke liye islāmi qanoon mein ek hukm hai ke āya ye durust hai ya na durust insān ko is ke karne ki ijazāt hai ya nahiñ isliye islām jahan aqāide haqqa wa nazriyāte saheeha ki taleem deta hai qawaneen akhlāq wa ādāt sikhata hai tā'at wa ibādāt ke tareeqe batata hai wahāñ karobār muasharat wa māmlāt ke mutalliq bhi poori rehnumai karta hai tāki zindagi ka koi gosha tashna-e-takmeel na rahe aur musalmān kisi amal mein islām ke siwa dusre ka mohtāj na ho, aqāid wa ibādāt waghaira tamām bātoñ mein jis tarah bāz soorateñ jāiz aur bāz najāiz haiñ usi tarah len den karobār ki bhi bāz soorateñ jāiz haiñ aur bāz najāiz to jab tak jāiz wa najāiz mein imteyaz na ho halāl kyuñ kar hāsil ho aur harām se kaise bacheñ halanki najāiz māl lene aur harām khane ki Qur'an wa hadees mein sakht mumaniāt Allah ta'ala farmāta hai: "Āpas mein ek dusre ka māl nāhaq mat khāo hān agar bāhami razamandi se tijārat ho to harj nahiñ" Aur farmāta hai: "Allah ne jo tumheñ rozi di us mein

halāl tayyab khāo aur Allah se daro jis par tum imān lāye ho"

Janab Rasoolullah ﷺ farmāte haiñ: Jo banda harām māl hāsil karta hai aur agar usko sadqa kare to qabool na ho aur kharch kare to us ke liye us mein barkat nahiñ aur apne bād chhod mare to jahannam mein jane ka sāman hai Aur farmāte haiñ: Halāl kamāi ki talāsh bhi farāiz ke bād ek fareeza hai Māl hāsil karne ke zariye mein se sab se bada zariya jiski sab se zyada zarurat padti hai aur ghāliban jisse Rozāna kām padta hai wo khareedo farokht hai

HALĀL KAMĀI KASB WA TIJĀRAT KI FAZEELAT

Qabl iske ke hum khareed wa farokht ke masāil bayān karein kasb wa tijārat ki fazeelat ke bāre mein chand hadeesoñ ke mazmoon likhte haiñ Hazrat Rasoolullah ﷺ ne farmāya us khane se behtar koi khana nahiñ jis ko kisi ne apne hāthoñ se kām kar ke hāsil kiya ho aur beshak Allah ke Nabi Dawood ālaihissalam apne dastkari se khate the, aur farmāya Allah ta'ala banda-e-momin pesha karne wāle ko dost rakhta hai, ek bār āp se arz kiya gaya ke ya Rasoolullah ﷺ kaun sa kasb zyada pakeeza hai to āp ﷺ ne farmāya ke ādmi ka apne hath se kām karna aur jis mein khayanat aur dhokha na ho wo sab se achhi

pakeeza cheez hai, ek hadees mein āya ke tājir rāst-go, amānat dār, nabiyoñ aur siddiqoñ aur shaheedoñ ke sath hoga, aur hadees mein āya ke tājir log qiyamat ke din badkār uthaye jāyēnge siwaye us tājir ke jo muttaqi ho aur logoñ ke sath ahsān kare aur sach bole, Ulama farmāte hai jab tak khareed wa farokht masāil mālloom na ho ke kaun si jāiz hai aur kaun si najāiz us waqt tak tijārat na kare

BAÈ KI TAREEF AUR ARKĀN

Mas'ala: Shara'a mein baè ke māna (meaning) haiñ ek khās tareeqe par māl ko māl se āpas mein tabadla karna, baè kabhi qaul se hoti hai aur kabhi fe' al se jo baè qaul se hoti hai uske arkān ijāb wa qabool hai jaise ek ne kaha maine becha dusre ne kaha maine khareeda aur jo baè fe'al se ho us mein cheez ka le lena aur de dena uske arkān haiñ aur ye lena dena ijāb wa qabool ke qā'im maqām hai jaise tarkāri waghaira ki gaddiyan (bundles) bana kar aksar bechne wāle rakh dete haiñ aur zāhir kar dete haiñ ke paisa paisa ki gaddi (bundle) hai

BAÈ TA'ĀTI

Khareedar āta hai ke paisa dāl deta hai aur gaddi (bundie) utha leta hai tarafain bāham koi bāt nahiñ karte magar donoñ ke fe'al ijāb wa qabool ke qā'im maqām

shumār hote haiñ aur is tarah ki baè ta'āti kehte haiñ, baè ke tarafain mein se ek ko bāè dusre ko mushtari (kharidār) kehte haiñ

BAÈ KI SHARTEIN

Mas'ala: Baè ke liye chand shartein haiñ:

1. Bāè (bechne wala) aur mushtari (kharidār) ka āqil hona yāni majnoo ya bilkul nasamajh bachhe ki baè sahi nahiñ
2. Āqid ka mut'addid hona yāni ek hi shakhs bāè aur mushtari (kharidār) donoñ ho ye nahiñ ho sakta magar bāp ya wasi ke nābaligh bachha ke māl ko baè karein aur khud hi khareedein ya apna māl unse baè karein ya qāzi ke ek yateem ke māl ko dusre yateem ke liye baè kare to agarche in sooraton mein ek hi shakhs bāè wa mushtari donoñ hai magar baè jāiz hai ba sharte ke wasi ki baè mein yateem ka khula nafa ho yuñhi ek shakhs donoñ taraf se qāsid ho to is soorat mein baè jāiz hai
3. Ijāb wa qabool mein muwāfaqat yāni jis cheez ka ijāb hai usi ke sath qabool ho agar qabool kisi dusri cheez ko kiya ya jis ka ijāb tha uske ek juz ko qabool kiya ya qabool mein saman (qeemat) dusra zikr kiya ya ijāb ke juz saman ke sath qabool kiya to in sab sooraton mein baè sahi nahiñ hān agar mushtari (kharidār) ne ijāb kiya aur

bāè ne usse kam saman ke sath qabool kiya to baè sahi hai

4. Ijāb wa qabool ka ek majlis mein hona

5. Har ek ka dusre ke kalām ko sunna (mushtari ne kaha maine khareeda magar bāè ne nahiñ suna to baè nahiñ hui) hān agar majlis wāloñ ne mushtari ka kalām sun liya hai aur bāè kehta hai maine nahiñ suna to qaza'an bāè ka qaul na moatabar hai

6. Bāè ka maujood hona, māl matqoom hona (jisse nafqa uthana jāeez ho), māl mamlook hona, maqdooruttasleem (jo supurd ki ja sake) hona zaruri nahiñ hai.

JO CHEEZ MAUJOOD NAHIÑ USKI BAÈ NAHIÑ HO SAKTI

Aur agar bāè us cheez ko apne liye bechta ho to us cheez ka bāè ki milk mein hona zaruri hai, jo cheez maujood hi na ho balki maujood na hone ka andesha ho uski baè nahiñ ho sakti jaise hamal ki baè ya us dudh ki baè jo thhan mein hai najāiz hai ke ho sakta hai ke jānwar ka pet phoola ho aur us mein bachha na ho aur thhan mein dudh na ho ya phal numoodār hone se pehle bech nahiñ sakte yūñhi khoon aur murdār ki baè nahiñ ho sakti ke ye māi nahiñ aur musalmān ke haq mein sharab wa

khinzeer ki baè nahiñ ho sakti ke ye māl mutaqawwim nahiñ

ZAMEEN KI GHĀS KISI KI MILK NAHIÑ

Zameen mein jo ghās lagi hui hai uski baè nahiñ ho sakti chāhe wo zameen apni hi milk ho isliye ke ye ghās mamlook nahiñ yuñhi nehar ya kunwe ka pāni jungle ki lakdi aur shikār ke jab tak unko qabza mein na kiya jāye mamlook nahiñ

7. Baè muwaqqit na ho agar muwaqqit hai jaise kahe itne dinoñ ke liye becha ho to ye baè sahi nahiñ

8. Mabeea (sāman) wa saman (qeemat) donoñ is tarah mālloom hoñ ke nazà paida na ho sake agar majhool hoñ ke nazà paida ho sakti hai to baè sahi nahiñ jaise kahe is rewad se ek bakri bechi ya ye kaha is cheez ko wājibi dām par becha ya us qeemat par becha jo fulāñ shakhs batāye

BAÈ KA HUKM

Mas'ala: Baè ka hukm ye hai ke mushtari (kharidār) mabeea (sāman) ka mālīk ho jāye aur bāè saman (qeemat) ka mālīk ho jāye jis ka nateeja ye hoga ke bāè par wājib ho jayega ke sāman ko kharidār ke hawale kar de aur kharidār par ye wājib ho jayega ke bāè ko qeemat de de ye us waqt hai ke bāè bāt (qatai) ho aur agar baè

mauqoof hai ke dusre ke ijazat par mauqoof hai to milk ka suboot us waqt hoga jab ijāzat ho jāye

IJĀB WA QABOOL KA MATLAB

Mas'ala: Aise do lafz jo tamleek aur tamalluk ka irāda karte hoñ yāni jin ka ye matlab ho ke cheez ka mālīk dusre ko kar diya ya dusre ki cheez ka mālīk ho gaya in do lafzoñ ko ijāb wa qabool kehte haiñ in mein se pehle kalām ko ijāb kehte haiñ aur uske muqabil mein bād wāle kalām ko qabool kehte haiñ jaise bāè ne kaha maine ye cheez itne dām mein bechi us par kharidār ne kaha maine khareedi to bāè ka kalām ijāb hai aur kharidār ka kalām qabool hai aur agar kharidār pehle kehta hai ke maine ye cheez itne mein khareedi to ye ijāb hota aur ba'ae ka lafz qabool kehlata

IJĀB WA QABOOL KE ALFĀZ KAISE HOÑ?

Mas'ala: Ijāb wa qabool donoñ lafz māzi se hona chahiye (khareeda-becha) ya donoñ hāl se jaise bechta hooñ khareedta hooñ ya ek māzi se dusra hāl se jaise ek ne kaha bechta hooñ dusre ne kaha khareeda agar kisi ek ka lafz bhi mustaqbil hoga to baè na hogi jaise khareedunga bechunga **Mas'ala:** Bāè (dukandar) ne kaha maine ye cheez bechi us par kharidār ne kaha hān to baè na hui aur agar kharidār ijāb karta aur bāè jawāb

meiñ hān kehta to sahi ho jāti, istefhām (sawal) ke jawāb meiñ hān kaha to baè na hogi magar jab ke kharidār usi waqt qeemat ada kar de ke ye qeemat ada karna qabool hai jaise kaha kya tum ne ye cheez mere hath itne meiñ bechi usne kaha hān kharidār ne qeemat de diya to baè ho gai **Mas'ala:** Maine apna ghoda tumhare ghode se badla dusre ne kaha maine bhi kiya to baè ho gayi, bāè ne kaha ye chhez tum par ek hazar ki hai kharidār ne kaha maine qabul kiya to baè ho **Mas'ala:** Ek shakhs ne kaha ye cheez tumhare liye ek hazār ki hai agar tum ko pasand ho dusre ne kaha mujhe pasand hai to baè ho gai yuñhi agar ye kaha ke agar tujh ko muwāfiq āye ya tum irāda karo ya tumheñ iski khwahish hai to in lafzoñ se bhi baè ho jayegi **Mas'ala:** Ek shakhs ne kaha ye sāman le jāo aur iske bāre meiñ āj soch lo agar tum ko pasand ho to ek hazār ki hai dusra usey le gaya baè jāiz ho gai **Mas'ala:** Bāè (dukandar) ne kaha is ko maine tere hath becha kharidār ne usko khana shuru kar diya ya jānwar tha us par sawār ho gaya kapda tha usey pehan liya to baè ho gayi yāni ye tasarrufāt qabool ke qā'im maqām hai yuñhi ek shakhs ne dusre se kaha is cheez ko kha lo aur iske badle meiñ mera ek rupaya tum par lāzim hoga usne kha liya to baè durust ho gai aur khana halāl ho gaya

IJĀB WA QABOOL KI MAJLIS

Mas'ala: Jis majlis mein ijāb hua agar qabool karne wāla us majlis se ghāib ho to ijāb bilkul bātil ho jāta hai ye nahiñ ho sakta ke uske qabool karne par mauqoof ho ke usey khabar pahuñche aur qabool kare to baè durust ho jāye hān agar qabool karne wāle ke pās ijāb ke alfāz likh kar bheje haiñ to jis majlis mein tehreer pahuñchi usi majlis mein qabool kiya to baè sahi hai agar us majlis mein qabool na kiya to phir qabool nahiñ kar sakta, yuñhi agar ijāb mein alfāz kisi qāsid ke hath kehlakar bheje to jis majlis mein qāsid usey khabar pahuñchayega usi majlis mein qabool kar sakta hai iski soorat ye hai ke bāè ne ek shakhs se ye kaha ke maine ye cheez fulañ shakhs ke hath mein bechi aey shakhs too uske pās jakar ye khabar pahuñcha de agar ghāib ki taraf se kisi aur shakhs ne jo majlis mein maujood hai usne qabool kar liya to ijāb bātil na hua balki ye baè us ghāib ki ijazat par mauqoof hai agar ek shakhs ko usne khabar pahuñchane par mamoor kiya tha magar dusre ne khabar pahuñcha di aur usne qabool kar liya to baè sahi ho gai

IJĀB WA QABOOL TEHREERI

Jis tarah ijāb tehreeri hota hai qabool bhi tehreeri ho sakta hai jaise ek ne dusre ke pās ijāb likh kar bheja dusre ne qabool ko likh kar bhej diya to baè ho jayegi lekin ye

zarur hai ke jis majlis mein ijāb ki tehreer mausool hui qabool ki tehreer usi majlis mein likhi jāye warna ijāb bātil ho jayega

KHYĀRE (IKHTEYĀR) QABOOL

Mas'ala: Āqidain mein se jab ek ne ijāb kiya to dusra ko ikhteyār hai ke usi majlis mein qabool kare ya radd kar de iska nām khyāre qabool hai khyāre qabool mein virāsāt nahiñ jāri hoti jaise ye mar jāye to iske wāris ko qabool karne ka haq hāsil na hoga **Mas'ala:** Khyāre qabool ākhir majlis tak rehta hai majlis badal jāne ke bād jāta rehta hai ye bhi zaruri hai ke ijāb karne wāla zinda ho yāni agar ijāb ke bād qabool se pehle mar gaya to ab qabool karne ka haq na raha kyuñ ke ijāb hi bātil ho gaya kis cheez ko karega **Mas'ala:** Donoñ mein se koi us majlis se uth jāye ya baè ke ilawa kisi aur bāt mein mashgool ho jāye to ijāb bātil ho jāta hai, qabool karne se pehle ijāb karne wāle ko ikhteyār hai ke ijāb ko wāpas kar le qabool ke bād wāpas nahiñ le sakta ke dusre ka haq mutalliq ho chuka ab wāpas lene mein iska ibtāl hota hai

BAÈ KAB LĀZIM HO JĀTI HAI?

Mas'ala: Jab ijāb wa qabool donoñ hoñ chuke haiñ to baè tamām aur lāzim ho gai ab kisi ko dusre ki razamandi ke baghair radd kar dene ka ikhteyār na raha albatta agar

samān mein àib ho ya samān ko kharidār ne nahiñ dekha to khyāre àib aur ruiyat hāsīl hota hai

Mas'ala: Ek bojh ek rupye mein khareeda phir bāe se ye kaha ke isi dām ka ek bojh yahañ aur lā kar dāl do usne lakar dāl diya to us dusre bojh ki bhi baè ho gai ab kharidār lene se inkār nahiñ kar sakta **Mas'ala:** Dukāndāroñ ke yahañ se kharch ke liye cheezein manga li jāti hai aur kharch kar dālne ke bād qeemat ka hisāb hota hai aisa karna jāiz hai

MABEEA (SAMĀN) WA SAMAN (QEEMAT) KI TAREEF AUR FARQ

Mas'ala: Aqde baè mein jo cheez muayyan hoti hai ke jis ko dena hai usi ka dena wājib hai is cheez ko mabeea (samān) kehte haiñ aur jo cheez muayyan na ho wo saman (qeemat) hai, cheezein teen qism ki hoti haiñ ek wo jo humesha samān ho dusri wo jo humesha mabeea haiñ teesri wo jo kabhi samān ho kabhi mabeea, jo humesha samān hai wo rupya ashrafi hai inke muqabil koi cheez ho aur unko is cheez se bechna kaha jāye ya us cheez ko inse bechna kaha jāye har hāl mein yahi samān hai, paise bhi samān haiñ ke muayyan karne se muayyan nahiñ hote magar inki samaniyat bātīl ho sakti hai, jo cheezein zawātul qiyam(wo chizen jinke talf se qimat dena lazim ho)se hai aur jo adadi mutafawut (gin kar di

jane wali wo chizen jin ke afrad mein farq hota haiñ) haiñ wo humesha mabeea hua karti haiñ magar kapde ka thhān jab ke uska wasf bayān kar diya jāye aur uske liye mi'ād muqarrar kar di jaye to ye bhi samān ban sakta hai iske badle mein gulām waghaira koi muayyan cheez khareed sakte haiñ aur jo cheezein kabhi samān hoñ aur kabhi mabeea wo makeel (wo cheez jo nāp kar bikhti haiñ) aur mauzoo (wo cheez jo wazan se bikhti haiñ) aur adadi mutaqārib (gin ke di jane wai wo chizein jin ke afrād mein farq bohot kam hota haiñ) haiñ in cheezon ko agar samān ke muqabil mein zikr kiya to mabeea haiñ aur agar inke muqabil inhein jaisi cheezon ko zikr kiya yāni makeel wa mauzoo wa adadi mutaqārib ho to agar donoñ jānib ki cheezein muayyan hoñ to baè jāiz hai aur donoñ cheezein mabeea qarār payengi aur agar ek jānib muayyan ho aur dusri jānib ghair muayyan magar is ghair muayyan ka wasf bayān kar diya hai ke is qism ki hogi to is soorat mein agar muayyan ko mabeea aur ghair muayyan ko sāmān qarār diya hai to baè jāiz hai lekin ghair muayyan ko tafareeq se pehle qabza karna zaruri hai aur agar ghair muayyan ko mabeea aur muayyan ko sāmān qarār diya hai to baè najāiz hogi, is soorat mein mabeea aur sāmān thehrane ka ye matlab hai ke jisko bechna kaha wo sāmān hai aur agar donoñ ghair muayyan hoñ to baè najāiz hogi

MANQOOLĀT GHAIIR MAQBOOZA KI BAÈ NAJĀIZ HAI

Mas'ala: Agar samān manqoolāt ke qism se hai to bāè kã us par qabza hona zaruri hai qabza se pehle cheez bech di to baè najāiz hai **Mas'ala:** Mabeea (samān) aur saman (qeemat) ki miqdār mālloom hona zaruri hai aur saman ka wasf bhi mālloom hona zaruri hai hān agar saman ki taraf ishāra kar diya jāye jaise kahe is rupye ke badal khareeda to na miqdār ke zikr ki zarurat na wasf ke zikr ki albatta agar wo māl rabwi (ziyadti hone wala māl) hai aur muqabla jins ke sath ho maslan kahe gehuñ ki is dheri ke badle mein us dheri ko becha to agarche yahañ mabeea wa saman donoñ ki taraf ishāra kiya ja raha hai magar phir bhi miqdār ka mālloom hona zaruri hai kyuñ ke agar donoñ miqdāreñ barābar na hoñ to sood ho jayega

SAMAN HĀL WA SAMAN MUAJJAL

Mas'ala: Baè mein kabhi saman hāl hota hai yāni fauran dena aur kabhi moājjal yāni ada ke liye koi mi'ād muayyan bayān kar di jāye kyuñ ke agar mi'ād muayyan na hogi to jhaqda hoga asal ye hai ke saman hāl ho lihāza aqd mein uske kehne ki zarurat nahiñ ke saman hāl hai balki aqd mein saman ke bābat agar kuchh na kaha jab bhi fauran dena wājib hoga, saman moājjal ke liye ye

zarur hai ke aqd hi mein mo'ajjal hona zikr kiya jāye

Mas'ala: Miyād ke bāre mein ikhtelāf hua, bāe kehta hai mi'ād thi hi nahiñ aur kharidār mi'ād hona batata hai to gawah mushtari (kharidār) ke motabar hai aur qaul baè ka motabar hai aur agar mi'ād ki miqdār mein ikhtelāf hua ek kam batata hai aur ek zyada to uski bāt māni jāye jo kam batata hai gawah yahañ bhi mushtari ke motabar haiñ aur agar ek kehta hai mi'ād guzar chuki hai aur ek batata hai ke bāqi hai to qaul bhi mushtari hi ka motabar hai aur agar donoñ gawah pesh karein to gawah bhi mushtari hi ke motabar hai

Mas'ala: Madyoon ke marne se mi'ād bātil ho jāti hai aur dāyen ke marne se mi'ād bātil nahiñ hoti kyun ke mi'ād ka fāida ye hota hai ke tijārat waghaira karke us zamana mein den ki miqdār ikaththa (jama) karega aur ada kar dega aur jab madyoon khud hi na raha to mi'ād hona bekār hai balki jo kuchh tarka hai wo den ada karne ke liye mutayyan hai lihāza baè mo'ajjal mein bāe ke marne se muddat bātil na hogi

JAHĀN MUKHTALIF SIKKE CHALTE HOÑ WAHĀN KAUN SA MURĀD HOGA?

Mas'ala: Kisi jagah mukhtalif qism ke rupye chalte hoñ aur āqid ne mutlaq rupya kaha to wo rupya murād liya jayega jo us shehar mein zyada chalta hai yāni jiska riwāj zyada hai chāhe un sikkoñ ki māliyat mukhtalif ho ya ek

ho aur agar ek hi qism ka rupya chalta hai jab to wo hi dena hoga aur agar chalan yaksa hai kisi ka kam kisi ka zyada nahiñ aur māliyat barābar hai to baè sahi hai aur mushtari (kharidār) ko ikhteyār hai ke jaisa chāhe de jaise ek rupya ki koi cheez khareedi to ek rupya ya do athanniyan ya chār chawanniyan ya āth duānniyan jo chāhe de de aur agar māliyat mein ikhtelāf hai jaise hyderabadi rupye aur chehredār ke donoñ ki māliyat mein ikhtelāf rehta hai agar kisi jagah donoñ ka yaksa chalan hai to baè fāsīd ho jayegi

NĀP TOL AUR TAKHMEENA SE BAÈ KI SOORATEIÑ

Mas'ala: Gehuñ aur jau aur har qism ke ghalla ki baè taul se bhi ho sakti hai aur nāp se bhi jaise kahe ek rupye ka itne ser aur atkal(qayas). aur takhmeena (andaza) se bhi khareede ja sakte haiñ maslan kahe ye dheri ek rupye ko chāhe ye māloom nahiñ ke is dheri mein kitne ser haiñ magar takhmeena se usi waqt khareede ja sakte haiñ jab ke ghair jins ke sath baè ho maslan rupye se ho ya gehuñ, jau se ya kisi dusre ghalle se aur agar usi jins se baè karein maslan gehuñ ko gehuñ se khareede to takhmeena se baè nahiñ ho sakti kyuñ ke agar kam wa besh huye to sood ho jayega

NISF SA'A SE KAM MEIÑ SOOD NAHIÑ

Mas'ala: Jins ke sath takhmeena se baè ki gai magar nisf sa'a se kam ki kami beshi hai to baè jāiz hai ke nisf sa'a se kam meiñ sood nahiñ hota **Mas'ala:** Ghalla ki ek dheri is tarah bechi ke us meiñ ka har ek sa'a ek rupye ko to is soorat meiñ sirf ek sa'a ki baè durust hogi aur is meiñ bhi kharidār ko ikhteyār hoga ke le ya na le hān agar usi majlis meiñ sārī dheri nāp di ya bāè ne zāhir kar diya aur bata diya ke is dheri meiñ itne sa'a haiñ to poori dheri ki baè durust ho jayegi aur agar aqd se pehle ya aqd meiñ sa'a ki ginti bata di hai to kharidār ko ikhteyār nahiñ aur agar bād meiñ batāi to ikhteyār hai ye qaul Hazrat Imame Āzam radiallaho ta'ala ànhu ka hai aur sāhibain ka qaul ye hai ke majlis ke bād bhi agar sa'a ki tādād mālloom ho gai to baè sahi hai aur isi qaul sāhibain par āsani ke liye fatwa diya jāta hai **Mas'ala:** Bakariyoñ ka ghalla khareeda ke har bakri ek rupye ka ya kapde ka thhān khareeda ke har ek gaz ek rupya ko ya isi tarah koi aur adadi mutafāwit khareeda aur mālloom nahiñ ke galla (reward) meiñ kitni bakariyañ haiñ aur thhān meiñ kitna gaz kapda hai lekin bād meiñ mālloom ho gaya to baè jāiz hai

JO MIQDĀR BATAI USSE KAM YA ZYADA NIKLI

Mas'ala: Ghalla ki dheri khareedi ke maslan ye sau man hai (ek man 40 kilo) aur iski qeemat sau rupye hai bād mein ise taula agar poora sau man hai tab to bilkul theek hai aur agar sau man se zyada hai jitna zyada hai wo bāè ka hai aur agar sau man se kam hai to kharidār ko ikhteyār hai ke jitna kam hai uski qeemat kam kar Ke bāqi le le ya kuchh na le yahi hukm har cheez ka hai jo nāp aur tol se bikti hai albatta agar wo is qism ki cheez hai jiske tukde karne mein nuqsān hota hai aur jo wazan bataya tha usse zyada nikli to kul kharidār hi ko milegi aur ziyadati ke muqabil mein kharidār ko kuchh dena nahiñ padega isliye ke wazan aisi cheezon mein wasf ke muqabil mein qeemat ka hissa nahiñ hota jaise ek moti ya heera khareeda ke ye ek māsha hai aur wo nikla ek māsha se kuchh zyada to jo qeemat muqarrar hua hai wo dekar kharidār le le **Mas'ala:** Thhān khareeda ke ye das gaz hai aur is ki qeemat das rupye hai to agar ye thhān isse kam nikla jitna bāè ne bataya to kharidār ko ikhteyār hai ke poore dām mein le ya bilkul na le ye nahiñ ho sakta ke jitna kam hai uski qeemat kam di jāye aur agar thhān usse zyada nikla jitna bataya hai to ye ziyadati bila qeemat kharidār ki hai bāè ko kuchh ikhteyār nahiñ na wo zyada ko le sakta hai na us zā'id ki qeemat le sakta hai na baè

ko faskh kar sakta hai, yuñhi agar zameen khareedi ke ye sau gaz hai aur iski qeemat sau rupye hai aur wo kam ya zyada nikli to baè sahi hai aur sau rupye hi dene hoñge magar kami ki soorat mein kharidār ko ikhteyār hāsīl hai ke le ya chhod de **Mas'ala:** Ye keh kar thān khareeda ke das gaz ka hai das rupye mein aur ye bhi keh diya ke rupye gaz hai ab nikla kam iski qeemat kam kar de lekin kharidār ko ikhteyār bhi hai ke na le aur agar zyada nikla maslan gyārah bārah gaz nikla to us zyada ka rupaya kharidār de ya baè ko faskh kar dein lekin ye hukm us thhān ka hai jo poora ek tarah ka nahiñ hota jaise chicken, gulbadan aur agar ek tarah ka ho to ye bhi ho sakta hai ke baè us zyada ko phāḍ kar das gaz mushtari ko de de **Mas'ala:** Kisi makān ya hamām ke sau gaz mein se das gaz. khareeda to baè fasid hai lekin agar yoon kehta ke sau hisson men das khareedein to baè sahi hogi aur pehli soorat mein agar usi majlis mein wo das gaz zameen muayyan kar di jāye ke maslan ye das gaz to baè sahi ho jayegi **Mas'ala:** Kapde ki ek gathhri khareedi is shart par ke is mein das thhān haiñ magar nikle nau thhān ya gyārah to baè fāsīd ho gai isliye ke kami ki soorat mein qeemat majhool ho gayi aur zyadati ki soorat mein mabeea majhool ho gaya lekin agar har ek thhān ka sāman bayān kar diya tha to kami ki soorat mein baè jāiz hogi ke nau than ki qeemat de kar le le magar kharidār

ko ikhteyār bhi hoga ke faskh kar de aur agar gyārah thhān nikle to saman najāiz hai isliye ke mabeea majhool hai kaun sa ek thhān kam kiya jāye **Mas'ala:** Than khareeda hai ke das gaz hai fi gaz ek rupya wo thhān sādhe das (10.5) gaz nikla to das rupye mein lena padega aur agar sādhe nau gaz nikla to kharidār ko ikhteyār hai ke nau rupye mein le ya na le

KYA CHEEZ BAÈ MEIÑ TAB'AN DAKHIL HAI?

Mas'ala: Koi makān khareeda to jitne kamre kothhriyañ haiñ sab sab baè mein dakhil hai yuñhi jo cheez mabeea ke sath muttasil ho uska ittesāl, ittesāle qarār ho yāni uski waza isliye nahiñ hai ke Juda kar li jāye to ye bhi baè mein dakhil hogi maslan makān ka zeena ya lakdi ka zeena jo makān ke sath muttasil ho kiwād chaukhat aur kundi aur wo qufl jo kiwād mein muttasil hota hai aur uski kunji dukān ke sāmne jo takhte lage hote haiñ ye sab baè mein dakhil haiñ lekin wo qufl jo kiwād(darwaze ka pat) se muttasil nahiñ balki alag rehta hai jaise ām taur par tāle hote haiñ ye baè mein dakhil nahiñ ise bāè le lega

Mas'ala: Gāye ya bhaiñs khareedi to uska chhota bachha jo dudh peeta hai baè mein dakhil hai chāhe zikr na kiya ho aur gadhi (donkey) khareedi to uska dudh peeta bachha baè mein dakhil nahiñ **Mas'ala:** Ghoda ya ooñt becha to lagām aur nakeel baè mein dakhil hai yāni

agar baè ke waqt unko bechna na zikr kiya ho jab bhi bāè ko dena hoga aur zeen ya kāthi baè meiñ dakhil nahiñ **Mas'ala:** Zameen bechi to us meiñ chhote bade phaldār aur be phal jitne darakht haiñ sab baè meiñ dakhil hai magar sookha darakht jo abhi tak zameen se ukhda nahiñ hai wo baè meiñ dakhil nahiñ ke ye goya lakdi hai jo zameen par rakhi hai lihāza ām waghaira ke chhote ped jo zameen meiñ hote haiñ ke barsāt meiñ yahañ se khod kar dusri jagah lagaye jāte haiñ ye bhi zameen ki baè meiñ dakhil haiñ **Mas'ala:** Machhli khareedi aur uske pet meiñ moti nikla agar ye moti seep meiñ hai to kharidār ka hai aur agar baghair seep ke khāli moti hai to bāè ne agar us machhli ka shikār kiya to bāè ko wāpas kare aur bāè ke pās ye moti bataure amānat rahega tashheer kare agar mālik ka pata na chale khairāt kar deiñ aur agar murghi ke pet meiñ moti mila to bāè ko wāpas kareĩñ

JO CHEEZ BAÈ MEIÑ TAB'AN DAKHIL HAI USKA HUKM

Mas'ala: Jo cheez baè meiñ tab'an dakhil hoti hai uske muqabil meiñ qeemat ka koi hissa nahiñ hota yāni agar wo cheez zāya ho jāye to qeemat meiñ kami na hogi kharidār ko poore qeemat ke sath lena hoga **Mas'ala:** Zameen baè ki aur us meiñ kheti hai to zara'at bāè ki hai

albatta agar kharidār shart kar le yāni ma zara'at ke le to kharidār ki hai, isi tarah agar darakht becha jis mein phal lage haiñ to ye phal bāè ke haiñ magar jab ke kharidār apne liye shart kar le to kharidār ke haiñ yuñhi chameli gulāb joohi waghaira ke paudhe khareede to phool ba'ae ke haiñ magar jab ke kharidār shart kare to usi ke haiñ

Mas'ala: Zara'at wāli zameen ya phal wāla darakht khareeda to bāè ko ye haq nahiñ ke jab tak chāhe zara'at aur phal laga rehne de balki bāè se kaha jayega ke zara'at kāt le phal tod le aur zameen darakht kharidār ko supurd kar deiñ kyun ke ab wo kharidār ki milk hai aur dusre ki milk mashgool rakhne ka usey haq nahiñ albatta agar kharidār ne qeemat ada na kiya ho to bāè par samān supurd karna wājib nahiñ

Mas'ala: Khet ki zameen baè ki jis mein zara'at hai aur bāè ye chahta hai ke jab tak zara'at tayyar na ho jāye khet hi mein rahe tayyar hone par kāti jāye aur itne zamane tak ko ujrat dene ko kehta hai agar kharidār rāzi ho jāye to aisa bhi kar sakta hai baghair razamandi nahiñ kar sakta

Mas'ala: Agar kātne ke liye darakht khareeda hai to uske neech ke zameen baè mein dakhil nahiñ aur agar bāqi rakhne ke liye khareeda hai to neech ke zameen baè mein dakhil hai

Mas'ala: Darakht agar kātne ki gharz se khareeda hai to kharidār ko hukm diya jayega ke kāt le jāye chhod rakhne ki ijazat nahiñ aur agar bāqi rakhne ke liye khareeda hai

to kātne ka hukm na diya jāye aur kāt bhi le to uski jagah dusra darakht laga sakta hai baè ko rokne ka haq hāsil nahiñ isliye ke zameen ka utna hissa is soorat meiñ kharidār ka ho chukka **Mas'ala:** Zara'at tayya hone se pehle bech di is shart par ke jab tak tayyar na hogi khet meiñ rahegi ye najāiz hai, yuñhi khet ki zameen bech dāli aur us meiñ zara'at maujood hai aur shart ye hai ke jab tak tayyar na hogi kheti meiñ rahegi ye soorat bhi najāiz hai

ZAMEEN KI BAÈ MEIÑ BĀQI REHNE WĀLI ASHYA BILA ZIKR DAKHIL HAIÑ?

Mas'ala: Zameen ki baè ki to wo cheezeiñ jo zameen meiñ bāqi rakhne ki gharz se hai jaise darakht aur makanāt ye baè meiñ dakhil haiñ chāhe un ko baè meiñ zikr na kiya ho aur ye bhi na kaha ho ke jamiè huqooq wa marāfiq ke sath khareedta hooñ lekin agar us zameen meiñ sookha hua darakht hai to is tarah ki baè meiñ dakhil nahiñ aur jo cheezeiñ bāqi rakhne ke liye na hoñ jaise bāns, narkul, ghās ye baè meiñ dakhil nahiñ lekin agar baè meiñ inka zikr kar diya jāye to ye bhi dakhil ho jayegi **Mas'ala:** Bāgh ki bahār phal āne se pehle bech dāli ye najāiz hai, yuñhi agar kuchh phal āa chuke haiñ kuchh bāqi haiñ jab bhi najāiz hai jab ke maujood aur ghair maujood donoñ ki baè maqsood ho aur agar phal

sab āa chuke haiñ to ye baè durust hai magar kharidār ko ye hukm hoga ke abhi phal tod kar darakht khāli kar de aur agar ye shart hai ke jab tak phal tayyar na hoñge darakht par rahenge tayyar ho jāne ke bād tode jāyeñge to ye shart fāsīd hai aur baè najāiz hai

DARAKHT MEIÑ LAGE HUYE PHALOÑ KE BECHNE KI SOORATEIÑ

Aur agar phal āne ke bād baè hui magar abhi kharidār ka qabza na hua tha ke aur phal paida ho gaye to baè fāsīd ho gayi isliye ke ab mabeea aur ghair mabeea meiñ imteyāz bāqi na raha aur agar qabza ke bād dusre phal paida huye to baè par iska koi asar nahiñ lekin chooñki ye naye phal bāè ke haiñ aur imteyāz hai nahiñ lihāza bāè wa kharidār donoñ shareek haiñ raha ye ke kitne phal bāè ke haiñ aur kitne kharidār ke isko halaf se kharidār jo keh de wo mām liya jāye **Mas'ala:** Phal khareede na ye shart ki ke abhi tod lega aur na ye ke pakne tak darakht par rahenge aur bāde aqd bāè na darakht par chhodne ki ijazat de di to ye jāiz hai aur ab phaloñ meiñ jo kuchh zyadati hoñgi wo kharidār ko halāl hai jab ke darakht par phal chhode rehne ka urf na ho kyuñ ke agar urf ho chuka ho jaisa ke is zamana meiñ umooman hindustan meiñ yahi hota hai ke yahañ shart na ho jab bhi shart hi ka hukm hoga aur baè fāsīd hoñgi albatta agar tasreeh kar

di jāye ke filhāl tod lena hoga aur bād meiñ kharidār ke liye bāè ne ijazat de di to ye baè fāsīd na hogi agar baè meiñ shart zikr na ki aur bāè ne darakht par rehne ki ijazat bhi na di magar kharidār ne phal nahiñ tode to agar pehle ki nisbat se phal bade ho gaye to jo kuchh zyadati hui usey sadqa kare yāni baè ke din phaloñ ki jo qeemat thi us qeemat par āj ki qeemat meiñ jo kuchh izāfa hua wo khairāt kar de jaise us roz das rupaya qeemat thi aur āj inki qeemat bārah rupaye hai to do rupaye khairāt kar de aur agar baè hi ke din phal apni miqdār ko pahuñch chuke the unki miqdār is zamana meiñ kuchh nahiñ badhi sirf itna hua ke us waqt pake huye na the ab pak gaye to is soorat meiñ sadqa karne ki zarurar nahiñ albatta itne dinoñ baghair ijazat uske darakht par chhod rakhne ka gunāh hua **Mas'ala:** Phal khareede aur ye khayāl hai ke baè ke bād aur phal paida ho jāyeñge ya darakht par phal rehne meiñ phal aur bade ho pyenge ye zyadati bila ijazat baè najāiz hogi lekin ye chahta hai ke kisi soorat se jāiz ho jāye to iska ye heela ho sakta hai ke kharidār qeemat ada karne ke bād bāè se bāgh ya darakht batāi par le le agarche ba'ae ka hissa bahut thoda qarār de maslan ye ke jo kuchh is meiñ hoga ismeiñ 999 hisse kharidār ke aur ek hissa Baè ka to ab jo naye phal paida hoñge ya jo kuchh zyadati hogi baè ka wo hazārwa hissa dekar kharidār ke liye jāiz ho jayegi magar ye heela usi

waqt ho sakta hai ke darakht ya bāgh na kisi yateem ka ho na waqf ho aur agar baigan mircha kheere kakdi waghaira khareede hoñ aur unke darakhtoñ ya belon mein āye din naye phal paida hoñge to ye kare ke darakht ya belein bhi kharidār khareed lein ke ab jo naye phal paida hoñge wo kharidār ke hoñge aur agar zara'at pakne se pehle khareedi hai to ye kare ke jitne dinoñ mein wo tayyar hogi uski muddat muqarrar karke zameen ijāra par le lein

BAÈ ISTISNA KIS SOORAT MEIN HO SAKTA HAI?

Mas'ala: Jis cheez par mustaqilan aqd wārid ho sakta hai uska aqd se istisna sahi hai aur agar wo aisi cheez hai ke tanha us par aqd wārid ho to istisna sahi nahiñ ye ek qāida hai iski misāl dekhiye, jaise ghalla ki ek dheri hai us mein se das ser ya kam wa besh khareed sakte haiñ isi tarah ilawa das ser ke poori dher bhi khareed sakte haiñ, bakriyoñ ke rewad mein se ek bakri khareed sakte haiñ aur isi tarah ek muayyan bakri ko mustasna kar ke sāra rewad bhi khareed sakte haiñ aur ghair muayyan bakri ko na khareed sakte haiñ na iska istisna kar sakte haiñ, darakht par phal lage hōn un mein ka ek mādood hissa khareed sakte haiñ isi tarah us hisse ka istisna bhi ho sakta hai magar ye zarur hai ke jiska istisna kiya jāye wo

itna na ho ke uske nikalne ke bād sāmān hi khatm ho jāye yāni ye yaqeenan māloom ho ke istisna ke bād sāmān baqi rahega aur agar shubha ho to durust nahiñ, bāgh khareeda us meiñ se ek muayyan darakht ka istisna kiya to istisna sahi haiñ, bakri ko becha aur us ke pet meiñ jo bachha hai uska istisna kiya to ye istisna sahi nahiñ isliye ke usko tanha nahiñ khareed sakte, jānwar ke siri pāye dumba ki chakti (charbi) ka istisna nahiñ kiya ja sakta na unko tanha khareeda ja sakta hai yāni jānwar ke muayyan juz ka istisna nahiñ kiya ja sakta aur agar aisa istisna kiya to baè fāsīd hai aur jānwar ke juz shāye maslan nisf ya chauthai ko bhi khareed bhi sakte haiñ aur uska istisna bhi kar sakte haiñ aur is soorat meiñ ye jānwar donoñ meiñ mushtarak ho jayega **Mas'ala:** Makān todne ke liye khareeda to iski lakdiyoñ ya eiñtoñ ka istisna sahi hai

NĀP TAUL AUR PARAKHNE KI UJRAT KIS KE ZIMME HAI?

Mas'ala: Sāmān ke nāp ya taul ya ginti ki ujrāt deni padē to wo bāè ke zimme hogi isliye ke nāpna, taulna, ginna bāè ka kām hai isliye ke sāmān ki tasleem isi tarah hoti hai ke nāp, taul kar baè kharidār ko deta hai aur agar qeemat ke taulne ya ginne ya parakhne ki ujrāt deni padē to ye kharidār ke zimme hai isliye ke poorā qeemat aur

khare dām dena kharidār ko kām hai hān agar bāè ne baghair parkhe huye qeemat par qabza kar liya aur kehta hai ke rupye achhe nahiñ wāpas karna chahta hai to baghair parkhe kaise kaha ja sakta hai ke khote haiñ wāpas kiye jayeñ is soorat meiñ parakhne ki ujrat bāè ko deni hogi, den ke rupye parakhne ki ujrat madyooñ ke zimma hai **Mas'ala:** Darakht ke kul phal ek muayyan qeemat par takhmeenan khareed liye, yuñhi khet meiñ lahsun pyāz takhmeene se khareeda ya kashti meiñ ka sāra ghalla waghaira takhmeena se khareeda to phal todne, lahsun pyāz nikalwane ya kashti se sāman bāhar lāne ki ujrat kharidār ke zimme hai jab ke kharidār se bāè ne keh diya ho ke tum phal tod le jāo ya cheezeiñ nikalwa lo

DALĀL KI UJRAT KISKE ZIMME HAI?

Mas'ala: Dalāl ki ujrat yāni dalāli bāè ke zimme hai jab ke dalāl ne sāman ko mālik ki ijazat se baè kiya ho aur agar dalāl ne tarafain meiñ baè ki koshish ki ho aur baè ki balki baè mālik ne ki to jaisa wahāñ ka urf ho yāni is soorat meiñ bhi agar urfan bāè ke zimme dalāli ho to bāè de aur kharidār ke zimme ho to kharidār de aur donoñ ke zimme ho to donoñ deiñ

MABEEA (SĀMAN) WA SAMAN (QEEMAT) PAR QABZA KI SOORATEIÑ

Mas'ala: Rupya ashrafi paisa se baè hui aur sāman wahāñ hāzir hai aur qeemat fauran dena hai aur kharidār ka khyāre shart nahiñ hai to is soorat mein kharidār ko pehle qeemat ada karna hoga uske bād sāman par qabza kar sakta hai yāni bāè ko ye haq hoga ke qeemat wasool karne ke liye sāman ko rok le aur qabza na hone de balki jab tak poora qeemat wasool na kiya ho sāman ko rok sakta hai aur agar sāman wahāñ hāzir nahiñ to bāè jab tak sāman ko hāzir na kar deiñ qeemat ka mutālba nahiñ kar sakta aur agar baè mein donoñ taraf sāman ho jaise kitāb ko kapde ke badle mein khareeda ya donoñ taraf qeemat hoñ jaise rupaya ya ashrafi se sona chāñdi khareeda to donoñ ko usi majlis mein ek sath ada karna hoga **Mas'ala:** Kharidār ne koi aisa tasarruf kiya jis ke liye qabza zaruri nahiñ hai to ye tasarruf najāiz hai aur agar aisa tasarruf kiya jis ke liye qabza zaruri hai to ye jāiz hai jaise kharidār ne sāman ko hiba kiya aur mauhoob lahu(jisko Gift kiya gaya) ne qabza kar liya to uska qabza kharidār ke qabze ke qā'im maqām hai aur agar sāman ko kharidār ne qable qabza baè kar diya to ye najāiz hai **Mas'ala:** Kharidār ne sāman kisi ke pās amanat rakh di va āriyat de di ya bāè se keh diya ke fulāñ ke supurd kar de usne supurd kar diya to in sab sooratoñ

mein kharidār ka qabza ho gaya aur agar khud bāè ko kuchh qeemat de diya aur keh diya ke bāqi qeemat ke muqable mein sāmān ko tere pās rehan (girwi) rakha to in sab sooratoñ mein qabza na hua

BOTAL MEIÑ TEL DĀLNA QABZA HAI YA NAHIÑ?

Mas'ala: Tel khareeda aur bāè ko botal dekar kaha mere ādmi ke hath mere yahañ bhej dena ab agar rāste mein botal toot gai aur tel zāya ho gaya to kharidār ka nuqsān hua aur agar ye kaha tha ke apne admi ke hath mere makān par bhej dena to bāè ka nuqsān hua **Mas'ala:** Koi cheez khareed kar bāè ke yahañ chhod di aur keh diya ke kal le jauñga agar nuqsān hua to mera hoga ab farz karo ke wo cheez jānwar tha jo rāt mein mar gaya to bāè ka nuqsān hua aur kharidār ka wo kehna bekār hai isliye ke jab tak kharidār ka qabza na ho kharidār ko nuqsān se tālluq nahiñ **Mas'ala:** Koi cheez bechi jiska samān abhi wasool nahiñ hua hai aur usey kisi teesre shakhs ke pās rakh di ke kharidār sāmān dekar cheez le lega aur us teesre ke yahañ cheez zāya ho gayi to nuqsān bāè ka hua aur agar us teesre shakhs ne thoda sāmān wasool karke wo chiz mushtari ko de di jiski bāè wo chiz kharidar se vapas le sakta haiñ **Masala:** Kapda khareeda jis ki qeemat ada nahiñ kiya ke qabza karta us ne bāè se kaha

kisi ke yahañ ise rakh do main dām de kar usse le luñga bāè ne rakh diya aur wahāñ wo kapda zāya ho gaya to nuqsān bāè ka hua kyuñ ke us teesre shakhs ka qabza bāè ke liye hai lihāza nuqsān bhi bāè hi ka hua **Mas'ala:** Sāman abhi bāè hi ke hath mein thi ke kharidār ne usey halāk kar diya ya us mein àib paida kar diya ya bāè ne kharidār ke hukm se àib paida kar diya to is tarah kharidār ka qabza ho gaya, gehuñ khareeda aur bāè se kaha ise pees de isne pees diya to isse kharidār ka qabza ho gaya aur ātā kharidār ka hai

JAB TAK MUSHTARI (KHARIDĀR) KA QABZA NA HO MUSHTARI KO NUQSĀN SE TALLUQ NAHIÑ

Mushtari ne qabza se pehle bāè se keh diya ke mabeea (sāman) fulañ shakhs ko hiba kar dein usne hiba kar diya aur mauhoob lahu ko qabza bhi dila diya to ye hiba jāiz aur mushtari ka qabza ho gaya yuñhi agar bāè se keh diya ke ise kiraye par de de usne de diya to jāiz hai aur mustājir ka qabza pehle mushtari ke liye hoga phir apne liye **Mas'ala:** Mushtari (kharidār) ne bāè (bechne wāle) se mabeea (sāman) mein aisa kām karne ko kaha jisse mabeea mein koi kami paida nahiñ hoti jaise kora kapda tha usne dhulwaya to mushtari ka qabza na hua phir agar ujrat par dhulwaya hai to ujrat mushtari ke zimme hai

warna nahiñ aur agar wo aisa kām hai jisse kami paida ho jāti hai to mushtari ka qabza ho gaya

KHYĀRE (IKHTEYĀR) SHART

Bāè (bechne wāla) aur mushtari (kharidār) ko ye haq hāsil hai ke baè ko qatai na karein balki aqd mein ye shart kar dein ke agar manzoor na hua to baè bāqi na rahegi ise khyāre shart kehte haiñ aur iski zarurat Bāè wa mushtari ko hua karti hai kyun ke kabhi bāè apni nawaqifi se kam dām mein cheez bech deta hai ya mushtari apni nadāni se zyada dāmon par khareed leta hai ya cheez ki usey shanakht (pehchan) nahiñ hai, zarurat hai ke dusre se mashwara kar ke theek rāye qā'im kare aur agar us waqt na khareede to cheez jāti rahegi ya bāè ko andesha hai ke grahak (customer) hath se nikal jayega aisi soorat mein sharā ne donoñ ko ye mauqa diya hai ke ghaur kar lein agar manzoor na ho to khyār ki bina par baè ko na manzoor kar dein

AQD SE PEHLE KE KHYĀR KA AITBĀR NAHIÑ

Mas'ala: Khyāre shart bāè aur mushtari donoñ apne liye Karein ya sirf ek kare ya kisi aur ke liye iski shart karein sab sooratein durust haiñ aur ye bhi ho sakta hai ke aqd mein khyāre shart ka zikr na ho magar aqd ke bād ek dusre ko ya kisi ghair ko khyār de de albatta aqd se pehle

khyāre shart nahiñ ho sakta yāni agar pehle ka khyār zikr āya magar aqd meiñ zikr na āya na bāde aqd iski shart ki maslan baè se pehle ye kaha ke jo baè tum se karuñga us meiñ maine tum ko khyār diya, magar aqd ke waqt baè mutlaq wāqey hui to khyār hāsīl na hoga **Mas'ala:** Agar bāè wa kharidār meiñ ikhtelāf ho ek kehta hai Khyāre shart tha dusra kehta hai nahiñ tha to khyār ke muddai ko gawah pesh karna hoga aur agar gawah pesh na kare to munkir ka qaul moatabar hoga

KHYĀR KI MUDDAT

Mas'ala: Khyār (ikhteyār) ki muddat zyada se zyada teen din hai isse kam ho sakti hai zyada nahiñ, agar koi aisi cheez khareedi jo jald kharab ho jāne wāli hai aur kharidār ko teen din ka khyār tha to kharidār se kaha jayega baè ko faskh kar de ya baè ko jāiz kar de aur kharab hone wāli cheez ko kisi ne bila khyār khareedi aur baghair qabza kiye aur baghair saman (qeemat) ada kiye chal diya aur ghāyab ho gaya to bāè us cheez ko dusre ke hath baè kar sakta hai **Mas'ala:** Agar khyār ki koi muddat zikr nahiñ ki sirf itna kaha mujhe khyār hai ye muddat majhool hai maslan kaha mujhe chand din ka khyār hai ya humesha ke liye khyār rakha to in sab sooratoñ meiñ khyār fāsīd hai, ye us soorat meiñ hai ke nafse aqd meiñ khyār mazkooor hua aur teen din ke andar

jāiz kar diya to baè sahi ho gai aur aqd meiñ khyār na tha bād aqd ek ne dusre se kaha tumhe ikhteyār hai to us majlis tak ikhteyār hai majlis khatm ho gai aur usne kuchh na kaha to ikhteyār jāta raha ab kuchh nahiñ kar sakta **Mas'ala:** Teen din se zyada ki muddat muqarrar ki magar abhi teen din poore na huye the ke khyār (ikhteyār) wāle ne baè ko jāiz kar diya to ab ye baè durust hai aur agar teen din poore ho gaye aur baè ko jāiz na kiya to baè fāsīd ho gai **Mas'ala:** Mushtari (kharidār) ne bāè se kaha agar teen din tak saman (qeemat) ada na karu to mere aur tere darmiyān baè nahiñ ye bhi khyār shart hi hai yāni agar us muddat tak qeemat ada kar diya to baè durust ho jayegi nahiñ to jāti rahegi aur agar teen din se zyada muddat zikr kar ke yehi lafz kahe aur teen din ke andar qeemat ada kar diya to baè sahi ho gayi aur teen din poore ho gaye to baè jāti rahi **Mas'ala:** Baè hui aur qeemat bhi mushtari (kharidār) ne de diya aur ye thehra ke agar teen din ke andar bāè ne saman (qeemat) pher diya to baè nahiñ rahegi ye bhi khyāre shart hi hai

MABEEA (SĀMAN) KE ĀIBI HONE KI SOORAT MEIÑ KHYĀR KA HUKM

Mas'ala: Bāè ne khyāre shart apne liye rakha hai to sāmān uski milk se nahi nikal kar phir agar mushtari (kharidār) ne qabza kar liya chāhe ye qabza bāè ki ijāzat

se ho ya bila ijazat aur kharidār ke pās halāk ho gayi to kharidār par mabeea (sāman) ki wājibi qeemat tawān meiñ wājib hai aur agar sāman misli hai to kharidār par uski misl wājib hai aur agar bāè ne baè faskh kar di jab bhi yehi hukm hai yāni qeemat ya misl wājib hai aur agar bāè ne apna khyār khatm kar diya aur bāè ko jāiz kar diya ya bād muddat wo cheez halāk ho gayi to kharidār ke zimma qeemat wājib hai yāni jo dām tay hua hai wo dena hoga, agar sāman baè ke pās halakk ho gai to baè jāti rahi kisi par kuchh lena dena nahiñ aur agar sāman meiñ koi àib paida ho gaya to bāè ko khyār abhi bāqi hai lekin kharidār ko ye ikhteyār ho jayega ke chāhe poori qeemat par sāman ko le le ya na le aur agar bāè ne khud ismeiñ koi àib paida kar diya hai to qeemat meiñ us àib ke barābar kami ho jayegi, kharidār par jis soorat meiñ qeemat wājib hai isse murād us dīn ki qeemat hai jis dīn usne qabza kiya

KHYĀR KI SOORAT MEIÑ MABEEA (SĀMAN) SAMAN (QEEMAT) MEIÑ TASARRUF AUR KAUN KISKI MILK MEIÑ REHTA HAI

Mas'ala: Bāè ko khyār ho to saman (qeemat) mushtari (kharidār) ki milk se khārij ho jāta hai magar bāè ki milk. meiñ dakhil nahiñ hota **Mas'ala:** Kharidār ne apne liye khyār rakha hai mabeea (sāman) bāè ki milk se nikal gai

yāni agar us soorat mein̄ bāè ne sāmān mein̄ koi tasarruf kiya hai to ye tasarruf sahi nahiñ maslan ghulām hai jisko āzād kar diya to āzād na hua aur is soorat mein̄ agar sāmān kharidār ke yahañ halāk ho gayi to qeemat ke badle mein̄ halāk ho gayi yāni qeemat dena padega

Mas'ala: Sāmān kharidār ke qabza mein̄ hai aur us mein̄ àib paida ho gaya agar khyār (ikhṭeyār) kharidār ko hai to kharidār ko qeemat dena padega aur khyār bāè ko hai to kharidār par qeemat wājib hai (Durre Mukhtār) **Mas'ala:**

Khyāre kharidār ki soorat mein̄ qeemat milk kharidār se khārij nahiñ hota aur sāmān agarche milk bāè se khārij ho jāti hai lekin kharidār ki milk mein̄ nahiñ āti phir bhi agar kharidār ne sāmān mein̄ koi tasarruf kiya maslan ghulām tha āzād kar diya to ye tasarruf nāfiz hoga aur is tasarruf ko ijazate baè samjha jayega (Hidāya Waghaira)

Mas'ala: Kharidār aur bāè donoñ ko khyār hai to na sāmān milk bāè se khārij hogi na qeemat milk kharidār se phir āgar bāè ne sāmān mein̄ tasarruf kiya baè faskh ho jayegi aur kharidār ne qeemat mein̄ tasarruf kiya aur qeemat aen ho yāni az qābil nuqood (rupye paison̄ ki qism se) na ho to kharidār ki jānib se baè faskh hai

Mas'ala: Kharidār ko khyār tha aur sāmān par qabza kar chuka tha phir usko wāpas kar diya bāè kehta hai ye wo nahiñ kharidār kehta hai ke wo hi hai to qasam ke sath kharidār ka qaul moatabar hai aur agar bāè ko

yaqeen hai ke ye wo cheez nahiñ jab bhi bāè hi uska mālīk hoga aur ye bāè ke taur par baè ta'ati hui **Mas'ala:** Jis ke liye khyār hai chāhe wo bāè ho ya kharidār ya ajnabi jab usne baè ko jāiz kar diya to baè mukammal ho gai dusre ko iska ilm ho ya na ho albatta agar donoñ ko khyār (ikhteyār) tha to tanha us ke jāiz kar dene se baè ki tamāmiyat na hogi kyuñ ke dusre ko haqqe faskh hāsil hai agar ye faskh kar dega to uska jāiz karna mufeed na hoga **Mas'ala:** Sāhibe khyār ne baè ko faskh kiya to iski do soorateiñ haiñ, qaul se faskh kare to muddat ke andar dusre ko iska ilm ho jāna zaruri hai aur agar dusre ko ilm hi na ho ya muddat guzarne ke bād usey mālloom hua to faskh sahi nahiñ aur baè lāzim ho gayi aur agar sāhibe khyār ne apne kisi fe'al se baè ko faskh kiya to agarche dusre ko ilm na ho faskh ho jayegi maslan sāmān meiñ is qism ka tasarruf kiya jo mālīk kiya karte haiñ jaise sāmān ghulām hai usey āzād kar diya ya bech dāla ya kaneez hai usse wati (humbistari) ki ya uska bosa liya ya sāmān ko hiba karke ya rehan (girwi) rakh kar qabza de diya ya ijāre par diya ya kharidār se qeemat māf kar diya ya makān kisi ko rehne ko diya agarche bila kiraya ya usmeiñ nayi tameer ki ya kehgil ki ya marammat karāi ya dhā (tod) diya ya qeemat meiñ jab ke aen ho tasarruf kar dāla in sooratoñ meiñ baè faskh ho gai agarche andrune muddat dusre ko ilm na hua **Mas'ala:** Jis ke liye khyār

hai usne kaha maine baè ko jāiz kar dya ya baè par rāzi hooñ ya apna khyār maine sāqit kar diya ya isi qism ke dusre alfāz kahe to khyār jāta raha aur baè lāzim ho gayi aur agar ye alfāz kahe ke mera qasd lene ka hai ya mujhe ye cheez pasand hai ya mujhe iski khwahish hai to khyār bātil na hoga

KAB KHYĀR BĀTIL HO JĀTA HAI?

Mas'ala: Jis ke liye khyār tha wo andrune muddat mar gaya to khyār bātil ho gaya ye nahiñ ho sakta ke uske marne ke bād wāris ki taraf khyār mooñtaqil ho isliye ke khyār mein meerās jāri nahiñ hoti, yuñhi agar behosh ho gaya ya majnoo ho gaya ya sota reh gaya aur muddat guzar gayi to khyār bātil ho gaya, kharidār ko bataur tamleek qabza diya to bāè ka khyār bātil ho gaya aur agar bataur tamleek qabza na diya balki apna khyār rakhte huye qabza diya to ikhteyār bātil na hua **Mas'ala:** Kharidār ko khyār hai to jab tak muddat poori na ho le bāè qeemat ka mutālba nahiñ kar sakta aur bāè ko bhi tasleeme sāman par majboor nahiñ kiya ja sakta albatta agar kharidār ne qeemat de di hai to bāè ko sāman dena padegi yuñhi agar bāè ne sāman supurd kar diya hai to kharidār ko qeemat dena padega magar baè faskh karne ka haq rahega aur agar bāè ko ikhteyār hai aur kharidār ne qeemat ada kar di hai aur sāman par qabza chahta hai

to bāè qabze se rok sakta hai lekin aisa karega to qeemat pherna padegi **Mas'ala:** Kharidār ke liye khyār hai aur usne sāmān mein imtehān ki gharz se koi tasarruf kiya aur aur jo fe'al kiya wo ghair mamlook mein bhi kar sakta hai to aise fe'al se khyār bātil na hoga aur agar wo fe'al aisa hai ke imtehān ke liye uski koi zarurat nahiñ ya wo fe'al mamlook mein kisi soorat mein jāiz hi nahiñ to aise fé'al se khyār bātil ho jayega maslan ghode par ek dafa sawār hua ya kapde ko isliye pehna ke badan par theek āta hai ya nahiñ ya laundi se kām kāj karāya tāki mālloom ho ke kām karna jānti hai ya nahiñ to isse khyār bātil na hoga aur agar dobara sawāri li ya dohra kapda pehna ya dobara kām liya to khyār sāqit ho gaya aur agar ghode par ek martaba sawār ho kar ek qism ki chāl ka imtehān kiya dobara dusri chāl ke liye sawār hua ya laundi se dobara dusra kām liya to ikhteyār bāqi hai (Ālamgeeri)

Mas'ala: Sāmān mein kharidār ke yahañ zyadati hui to iski do sooratein haiñ zyadat muttasila haiñ ya munfasela aur har ek mutawalledah hai ya ghair mutawalledah, agar zyadatan muttasila mutawalledah hai jaise jānwar farba (mota) ho ya mareez tha marz jāta raha ya zyadat mutteasila ghair mutawalledah hai jaise kapde ko rang diya ya si diya ya sattoo mein ghi mila diya ya zyadat munfassila mutawalledah ho jaise jānwar ke bachha paida hua dudh dooha oon kāti sab sooratoñ mein sāmān

ko wāpas nahiñ kiya ja sakta aur agar zyadat munfasela ghair mutawalledah hai (maslan ghulām tha usne kuchh kamaya) to usse khyār bātil nahiñ hota phir agar baè ko ikhteyār kiya to zyadat bhi usi ko milegi aur agar baè ko faskh karega to asal wa zyadat donoñ wāpas karna hoga **Mas'ala:** Bakri khareedi is shart ke sath ke itna dudh deti hai ya gābhin hai to baè fāsīd hai aur agar ye shart hai ke zyada dudh deti hai to baè fāsīd nahiñ **Mas'ala:** Chand cheezoñ mein se ek ghair muayyan ko khareeda yoon kaha ke inmein se ek ko khareedta hoon to kharidār un mein se jis ko chāhe mutayyan kar le usko khyāre tāyyun kehte hai iske liye chand shartein hain awwal ye ke un cheezoñ mein ek ko khareede ye nahiñ ke maine sab ko khareeda, duwum ye ke do cheezoñ mein se ek ya teen cheezoñ mein se ek ko khareede chār mein se ek khareedi to sahi nahiñ, siwum ye ke tasreeh ho ke in mein se jo chāhe too le le, chaharum ye ke iski muddat bhi teen din honi chahiye, panjum ye ke qeemti cheezoñ pe ho misli cheezon mein na ho, raha ye amr ke khyāre tāyyun ke sath khyāre shart kī bhī zarurat hai ya nahiñ ismein Ulama ka ikhtelāf hain beharhāl agar khyāre tāyyun ke sath khyāre shart bhi mazkoor ho aur kharidār ne ba muqtazāye tāyyun ek ko muayyan kar liya to khyāre shart ka hukm bāqi hai ke andrune muddat us ek mein bhi baè faskh kar sakta hai aur agar muddat khatm ho gayi aur

khyāre shart ki roo se baè ko faskh na kiya to baè lāzim ho gayi aur kharidār par lāzim hoga ke ab tak muayyan nahiñ kiya to ab muayyan kar le **Mas'ala:** Grahak ne bāè se ye thehra liya hai ke cheez halāk ho jayegi to main zāmin nahiñ yāni tawān nahiñ dunga is soorat mein bhi tawān dena padega aur ye shart karna bekār hai **Mas'ala:** Dām tay karke cheez ko le jāne se tawān us waqt lāzim āta hai jab usko khareedne ke irāde se le gaya aur halāk ho gayi warna nahiñ maslan dukandar ne grahak se kaha ye le jāo tumhare liye das ko hai kharidār ne kaha lāo isko dekhunga ya fulāñ shakhs ko dikhaunga ye keh kar le gaya aur halāk ho gai to tawān nahiñ ke ye amānat hai aur agar ye keh kar le gaya ke lāo pasand hoga to le luñga aur ab zāya ho gayi to tawān dena padega **Mas'ala:** Dukandar se thhān māng kar le gaya ke agar pasand hua to khareed luñga aur uske pās halāk ho gaya to tawān nahiñ aur agar ye keh kar le gaya ke pasand hoga to das rupaye mein khareed luñga ab ye halāk ho gaya to tawān dena hoga donoñ mein farq ye hai ke pehli soorat mein chooñki qeemat ka zikr nahiñ ye qabza bar wajah kharidāri nahiñ hua aur dusri soorat mein qeemat mazkoor hai lihāza kharidāri ke taur par qabza hai

KHYĀRE (IKHTEYĀR) RUYAT

Kabhi aisa hota hai ke cheez ko dekhe bhāle baghair khareed lete haiñ aur dekhne ke bād wo cheez na pasand hoti hai aisi hālat mein shara'a ne mushtari (kharidār) ko ikhteyār diya hai ke agar dekhne ke bād cheez ko na lena chāhe to baè faskh kar de isko. khyāre ruyat kehte haiñ

KHYĀRE RUYAT KA RUYAT SE PEHLE ABTĀL NAHIÑ

Mas'ala: Jis majlis mein baè hui us mein mabeaa (sāman) maujood hai magar mushtari (kharidār) ne dekha nahiñ jaise peepe mein ghi ya tel tha, boriyon mein ghalla tha, gathri mein kapda tha aur khol kar dekhne ki naubat nahiñ āi ya wahān sāman maujood na ho is wajah se nahiñ dekha beharhāl dekhne ke bād kharidār ko khyār (ikhteyār) hāsil hai chāhe to baè ko jāiz kare ya faskh kar de, chāhe sāman ko bāè ne jaisa bataya tha waise hi hai ya iske khilāf hai donoñ sooraton mein baè ko faskh kar sakta hai **Mas'ala:** Agar kharidār ne dekhne se pehle apni razamandi zāhir kar diya ya ye keh diya ke maine apna khyār (ikhteyār) bātil kiya jab bhi dekhne ke bād faskh karne ka haq hāsil hai isliye ke ye khyār hi dekhne ke waqt milta hai dekhne se pehle khyār tha hi nahin lihāza usko bātil karne ke koi māna (meaning) nahiñ

KHYĀRE RUYAT KI MUDDAT

Mas'ala: Khyāre ruyat ke liye muddat ki koi had nahiñ ke us muddat ke guzarne ke bād khyār na rahe balki ye khyār dekhne par hai ke jab dekhe aur dekhne ke bād faskh ka haq us waqt tak rehta hai jab tak sarāhtan ya dalālatan razamandi na pāi jāye

KAHAN KAHAN KHYĀRE RUYAT HOTA HAI?

Mas'ala: Khyāre ruyat chār jagahoñ meñ hota hai:

1. Shay muayyan ki kharidāri meñ
2. Ijāra meñ
3. Taqseem meñ
4. Masālehat ki shay muayyan meñ, māl ke dāwe meñ
 Agar gisās ke dāwe meñ kisi cheez par masālehat hui to khyāre ruyat nahiñ, den meñ khyāre ruyat nahiñ lihāza musallam feeh chooñki aen nahiñ balki den wājib fiz zimma hai to us meñ bhi khyāre ruyat nahiñ, rupye aur ashrafiyoñ meñ khyāre ruyat nahiñ isliye ke ye den ki qism se haiñ albatta agar sone chāñdi ke bartan hoñ to khyāre ruyat hai baè salam ka rāsul māl agar aen ho to musallam àlaihi ke liye khyāre ruyat hai **Mas'ala:** Bāè ne aisi cheez bechi jisko usne dekha nahiñ jaise usko meerās meñ koi cheez mili hai aur be dekhe bech dāli to baè ko faskh kar de **Mas'ala:** Mukhtalif qism ki cheezoñ ki

taqseem agar shurka mein hui to is mein khyāre ruyat, khyāre shart, khyāre āib teenon ho sakte hain aur zawātul amsāl ki taqseem mein sirf khyāre āib hoga bāqi dono nahi hoñge aur ghair zawātul amsāl jab ek jins ke hoñ jaise ek qism ke kapde ya gāyein bakriyañ to in mein bhi teenon khyār sābit hoñge **Mas'ala:** Jo aqd faskh karne se faskh na ho jaise mehar aur qisās ke badle sulah aur badle khulā'a ye cheezein agarche aen hoñ in mein khyāre ruyat nahiñ **Mas'ala:** Be dekhi hui cheez khareedi hai to dekhne se pehle bhi iski baē faskh kar sakta hai ke ye baē kharidār ke zimma lāzim nahiñ

KIN BĀTON SE KHYĀRE RUYAT JĀTA REHTA HAI?

Mas'ala: Agar kharidār ne sāman par qabza kar liya aur dekhne ke bād sarāhatan ya dalālattan apni razamandi zāhir ki ya us mein koi āib paida ho gaya ya aisa tasarruf kar diya jo faskh nahiñ ho sakta maslan āzād kar diya ya us mein dusre ka haq paida ho gaya jaise dusre ke hath bila shart khyār baē kar diya ya rehan (girwi) rakh diya ijārah par de diya in sab sooraton mein khyāre ruyat jāta raha ab baē ko faskh nahiñ kar sakta aur agar usko baē kiya magar apne liye khyāre shart kar liya ya bechne ke liye uska narkh kiya ya hiba kiya magar qabza na diya aur ye bātein dekhne ke bād hui to dalālattan razamandi pāi

gai ab baè ko faskh nahiñ kar sakta aur dekhne se pehle hui to khyār bāqi hai dekhne ke bād sāmān par qabza kar lena bhi daleel razamāndi ki hai **Mas'ala:** Sāmān par qabza kar ke dekhne se pehle baè kar di phir àib ki wajah se kharidār sāni ne wāpas kar diya ya rehan rakhne ke bād usey chhuda liya ya ijāra kiya tha usey tod diya to khyāre ruyat jo in tasarrufāt ki wajah se ja chuka tha wāpas na hoga **Mas'ala:** Sāmān ka juz uske hath se nikal gaya ya us mein kami ya ziyadati hui chāhe ziyadat muttasila ho ya munfasela to khyār bātil ho gaya **Mas'ala:** Kharidār ne jab tak khyāre ruyat sāqit na kiya ho bāè qeemat ka usse mutālba nahiñ kar sakta **Mas'ala:** Kharidār khareedne ke bād mar gaya to wursa ko meerās mein khyāre ruyat hāsīl nahiñ hoga yāni wursa ko ye haq na hoga ke baè ko faskh kar deñ **Mas'ala:** Jis cheez ko pehle dekh chuka hai agar us mein kuchh taghayyur (badlāw) paida ho gaya to khyāre ruyat hāsīl hai aur agar waisi hi hai to khyār hāsīl nahiñ hān agar waqte aqd usey ye mālūm na ho ke wahi cheez hai jise main khareedta hoon to khyār (ikhteyār) hāsīl hoga **Mas'ala:** Bāè kehta hai ke ye cheez waisi hi hai jaisi too ne dekhi thi us mein taghayyur nahiñ āya hai aur khardiār kehta hai taghayyur āa gaya to kharidār ko gawah se sābit karna padega ke taghayyur āa gaya hai gawah pesh na kare to qasam ke sath bāè ka qaul moatabar hai, ye us soorat

meiñ hai ke kharidār ke dekhne ko zyada zamana na guzra ho aur màloom ho ke itne zamana meiñ umooman aisi cheezoñ meiñ taghayyur nahiñ hota aur agar itna zyada zamana guzar gaya hai ke ādatan taghayyur aisi cheezoñ meiñ ho hi jāta hai maslan laundi hai jisko dekhe huye bees baras ka zamana guzar chuka hai aur wo us waqt jawan thi to kharidār ki bāt māni jayegi, bāè kehta hai khareedne ke waqt too ne dekh liya tha kharidār kehta hai nahiñ dekha tha to qasam ke sath kharidār ki bāt māni jayegi **Mas'ala:** Zibah ki hui bakri ki kaleji khareedi magar abhi uski khāl nahiñ nikāli gayi hai baè sahi hai aur bāè par lāzim hai ke kaleji nikāl kar de aur kharidār ko khyāre ruyat hāsil hoga aur agar bakri abhi zibah nahiñ hui hai to kaleji ki baè durust nahiñ agarche bāè kehta hai ki main zabah karke nikāl deta hooñ **Mas'ala:** Khyāre ruyat ki wajah se baè faskh karne meiñ na qazi ki qaza darker hain na bāè ki razamandi ki hajat **Mas'ala:** Khyār ki wajah se baè faskh karne meiñ ye shart hai ke bāè ko faskh ka ilm ho jāye kyuñ ke agar aisa na hua to wo yehi samajhta raha ke baè ho gayi aur dusra kharidār nahiñ talāsh karega aur is meiñ uske nuqsān ka ahtemāl hai

MABEEA (SĀMAN) KA KITNA HISSA DEKH LENA RUYAT HAI?

Mas'ala: Sāman ke dekhne ka ye matlab nahiñ ke wo poora dekh liya jāye uska koi juz dekhne se reh na jāye balki ye murād hai ke wo hissa dekh liya jāye jiska maqsood ke liye dekhna zaruri tha masian sāman bahut si cheezeiñ haiñ aur unke afrād meiñ tafāwut na ho sab ek si hoñ jaise geeli aur wazani cheezeiñ yāni jiska namoona pesh kiya jāta ho yahañ bāz ka dekhna kāfi hai maslan ghalle ki dheri hai uska zāhiri hissa dekh liya kāfi hai hān agar andruni hissa waisa na ho ballki àib dār ho to khyāre ruyat aur khyāre àib donoñ kharidār ko hāsil hai aur agar àib dār na ho to kam darje ka ho jab bhi khyāre ruyat hāsil hai agarche khyāre àib nahiñ, yuñhi chand boriyoñ meiñ ghalla bhara hua hai ek meiñ se dekh lena kāfi hai jab ke bāqiyoñ meiñ isse kam darje ka na ho

Mas'ala: Kharidār kehta hai bāqi waisa nahiñ hai jaisa maine dekha tha aur bāè kehta hai waisa hi hai agar namoona maujood ho ahle baseerat ko dikhaya jāye wo jo kaheñ wo hi motabar hai aur namoona maujood na ho to kharidār ko gawah lāna padega warna bāè ka qaul motabar hai ye us waqt hai ke ghalla wahi maujood ho boriyoñ meiñ bhara hua ho aur agar ghalla wahāñ na ho bāè ne namoona pesh kiya aur baè ho gayi aur namoona zāya ho gaya phir bāè bāqi ghalla lāya aur ye ikhtelāf

paida hua to kharidār ka qaul moatabar hai **Mas'ala:** Ek shakhs ne ek cheez khareedi magar dekhi nahiñ dusre shakhs ko uske dekhne ka vakeel kiya ke dekh kar pasand kare ya na pasand kare vakeel ne dekh kar pasand kar li to baè lāzim ho gayi aur na pasand ki to faskh kar sakta hai **Mas'ala:** Kisi shakhs ko kharidār ne qabze ke liye qāsid bana kar bheja yāni usse kaha ke bāè ke pās jā kar kahe ke kharidār ne mujhe bheja hai ke sāman mujhe de de uska dekhna kāfi nahiñ yāni kharidār agar dekh kar na pasand kare to baè faskh kar sakta hai, vakeel ne sāman ko vakālat se pehle dekha uske bād vakeel hokar khareeda to usey khyāre ruyat hāsil hoga **Mas'ala:** Andhe ki baè wa shara donoñ jāiz haiñ agar kisi cheez ko bechega to khyār hāsil na hoga aur khareedega to khyār hāsil hoga aur mabeea (sāman) ko ulat palat kar tatolna dekhne ke hukm mein hai ke tatol liya aur pasand kar liya to khyār sāqit ho gaya aur khane ki cheez ka chakhna aur soongh ne ki cheez ka soonghna kāfi hai aur jo cheez na tatolne se mālloom ho na chakhne soonghne se, jaise zameen makān darakht laundi ghulām wahāñ us cheez ke ausāf bayān karne hoñge jo ausāf bayān kar diye gaye sāman unke mutābiq hai to faskh nahiñ kar sakta warna faskh kar sakta hai, andha kharidār ye bhi kar sakta hai ke kisi ko qabza ya khareed ne ke liye vakeel kar deiñ vakeel ka dekh lena uska qā'im maqām ho jayega andha

kisi cheez ko apne liye khareede ya dusre ke liye maslan kisi ne andhe ko vakeel kar diya donoñ sooratoñ mein khyār hāsīl hoga **Mas'ala:** Shay muayyan ki shay muayyan se baè hui maslan kitāb ko kapde ke badle mein baè kiya to aisi soorat mein baè wa kharidār donoñ ko khyāre ruyat hāsīl hai kyuñ ke yahañ donoñ kharidār bhi haiñ

KHYĀRE (IKHTEYĀR) ÀIB

Khyāre àib ki tareef: Agar baghair àib zāhir kiye cheez bech di to àib mālloom hone par kharidār ko wāpas karne ka haq hai isi ko khyāre àib kehte haiñ

KAISE KHYĀRE ÀIB KI WAJAH SE MABEEA (SĀMAN) WĀPAS HO SAKTI HAI?

Khyāre àib ke liye ye zaruri nahiñ ke aqd ke waqt ye kahe ke àib hoga to wāpas kar deñge chāhe kaha ho ya na kaha ho har hāl mein àib mālloom hone par grahak (kharidār) wāpas kar sakta hai lihāza agar kharidār ko na khareedne se pehle àib par ittela thi na kharidāri ke waqt ittela hui bād mein mālloom hua ke is mein àib hai thoda àib ho ya zyada khyāre àib hāsīl hai ke sāman ko lena chāhe to poore dām par le le wāpas karna chāhe to wāpas kar de ye nahiñ ho sakta ke wāpas na kare balki dām kam kar de

Mas'ala: Jis àib ki wajah se sāmān wāpas kar sakte haiñ wo aisa àib hai jisse tājiron ki nazar mein cheez ki qeemat kam ho jāye

BĀÈ PAR WĀJIB HAI KE ÀIB ZĀHIR KAR DE CHHIPANA GUNĀHE KABEERA HAI

Mas'ala: Sāmān mein àib ho to uska zāhir kar dena bāè par wājib hai chhipana harām wa gunāhe kabeera hai yuñhi kharidār par wājib hai ke qemāt ka àib zāhir kar de

Mas'ala: Khyāre àib ki soorat mein kharidār sāmān ka mālīk ho jāta hai magar milk lāzim nahiñ hota aur is mein virāsāt bhi jāri hoti hai yāni agar kharidār ko àib ka ilm na ho aur mar gaya aur wāris ko àib par ittela hui to use àib ki wajah se faskh ka haq hāsīl hoga, khyāre àib ke liye waqt ki koi had nahiñ jab tak wāpasi ke rokne wāle aur asbāb na pāye jāyeiñ ye haq bāqi rehta hai (Ālamgeeri)

Mas'ala: Àib par kharidār ko ittela qabze se pehle hi ho gai to kharidār bataur khud aqd ko faskh kar sakta hai iski zarurat nahiñ ke qāzi faskh ka hukm de to faskh ho sake, bāè ke sāmne ita keh dena kāfi hai ke maine aqd ko faskh kar diya ya radd kar diya ya bātīl kar diya bāè rāzi ho ya na ho aqd faskh ho jayega aur agar sāmān par qabza kar chuka hai to bāè ki razamandi ya gaza-e-qāzi ke baghair faskh nahiñ ho sakta

KHYĀRE ÀIB KI SHARAIT

Mas'ala: Khyāre àib ke liye shart ye hai ke

1. Sāman mein ye àib baè ke waqt maujood ho ya baè ke bād kharidār ke qabze se pehle paida ho lihāza kharidār ke qabza karne ke bād jo àib paida hua hai uski wajah se khyāre àib hāsil na hoga

2. Kharidār ne qabza kar liya ho to uske pās bhi wo àib bāqi rahe agar wahāñ woh àib na raha to khyār (ikhteyār) bhi nahiñ

3. Kharidār ko aqde baè ke ya qabza ke waqt àib ki ittela na ho isliye ke agar àib dār jān kar liya hai ya qabza kiya hai to ab khyār na hoga

4. Bāè ne àib se bara'at na ki ho isliye ke agar bāè ne ye keh diya hai ke main iske kisi àib ka zimmedar nahiñ to ab khyāre àib sābit na hoga

JĀNWAROÑ KE BĀZ UYOOB

Mas'ala: Gāye, bhaiñs, bakri dudh nahiñ deti ya apna dudh khud pi jāti hai to ye àib hai aur jānwar ka kam khana bhi àib hai, bail kām ke waqt so jāta hai ye àib hai, gadha (donkey) khareeda wo sust chalta hai wāpas nahiñ kar sakta magar jab ke tez raftāri ki shart kar li ho, gadhe ka na bolna àib hai, murgha khareeda jo na waqt bolta hai wāpas kar sakta hai **Mas'ala:** Gāye ya bakri najāsāt

khore hai agar ye uski ādat ho āib hai aur agar hafta mein ek do bār aisa hua to āib nahiñ aur agar aksar khata ho to āeb hai

CHAND WO UYOOB JIN KI WAJAH SE WĀPASI HO SAKTI HAI

Mas'ala: Ghoda khareeda dekha ke uski umr zyada hai khyāre āib ki wajah se usey wāpas nahiñ kar sakta hān agar kam umar ki shart kar li hai to wāpas kar sakta hai, gāye khareedi wo kharidār ke yahañ se bhāg kar bāe ke yahañ chali jāti hai to ye āib nahiñ yāni jab ke zyada na bhāgti ho **Mas'ala:** Bail waghaira jānwar do teen dafa bhāgeiñ to āib nahiñ isse zyada bhāgna āib hai **Mas'ala:** Makān ya zameen khareedi log use manhoos kehte haiñ to wāpas kar sakta hai kyuñ ke agarche is qism ke khayalāt ka aibār nahiñ magar bechna chahega to uske lene wāle nahiñ milenge aur ye ek āib hai **Mas'ala:** Phal ya tarkāri ki tokri khareedi us mein neeche ghās bhari hui nikli wāpas kar sakta hai **Mas'ala:** Qur'ān majeed ya kitāb khareedi aur uske andar bāz bāz jagah alfāz likhne se reh gaye wāpas kar sakta hai **Mas'ala:** Āib par itt'ela pāne ke bād kharidār ne agar sāmān mein mālikana tasarruf kiya to wāpas karne ka haq jāta raha, jānwar khareeda wo beemar tha uska ilāj kiya ya apne kām ke liye us par sawār hua to wāpas nahiñ kar sakta aur agar

ek beemari thi jiski bāè ne zimmedari nahiñ li thi uska ilāj kiya aur dusri beemari jiska zikr nahiñ āya tha wo zāhir hui to uski wajah se wāpas kar sakta hai **Mas'ala:** Agar bakri ya gāye khareedi uska dudh nikāl kar istemāl kiya phir àib par ittela hui to wāpas nahiñ kar sakta nuqsān le sakta hai aur agar gāye bakari ko māl bachhe (bachhe ke sath) ke khareeda hai aur àib par muttala hua uske bād bachhe ne dudh pi liya to wāpas kar sakta hai chāhe bachhe ne khud pi liya ho ya usne usey chhoda tha ke pi le aur agar kharidār ne dudh nikāl liya to wāpas nahiñ kar sakta chāhe khud pi le ya uske hai bachhe ko pila de isliye ke àib par muttala hokar nikālna razamandi ki daleel hai **Mas'ala:** Kapda khareeda aur usey qata'a karāya aur abhi sila nahiñ us mein àib mālloom hua usey wāpas nahiñ kar sakta balki nuqsān le sakta hai hān agar bāè qata'a kiye huye ko wāpas lene par rāzi hai to ab nuqsān nahiñ le sakta aur agar khareed kar baè kar diya hai to kuchh nahiñ kar sakta aur qata'a ke bād sil bhi gaya aur àib mālloom hua to nuqsān le sakta hai, bāè bajaye nuqsān dene ke wāpas lena chāhe to nahiñ le sakta **Mas'ala:** Kapda khareed kar apne nābaligh bachhe ke liye qata'a karāya aur àib mālloom hua to na wāpas kar sakta hai na nuqsān le sakta hai aur agar bāligh ladke ke liye qata'a karāya to nuqsān le sakta hai **Mas'ala:** Sāman mein kharidār ke yahañ koi naya àib paida ho gaya chāhe

kharidār ke fe'al se wo àib paida hua ya āfate samāwi se hua wāpas nahiñ kar sakta albatta nuqsān ka muawaza le sakta hai aur agar bāè ke fe'al se wo àib paida hua jab bhi wāpas nahiñ kar sakta balki donoñ àibon se jo nuqsān hai unka muawaza le sakta hai aur agar ajnabi ke fe'al se dusra àib paida hua to pehle àib ka nuqsān bāè se leiñ aur dusre àib ka us ajnabi se aur agar baè ke bād magar qabze ke pehle bāè ke fe al se ya khud sāman ke feal se ya āfate samāwi se naya aed paida hua to kharidār ko ikhteyār hai ke baè ko radd kar de yāni na le ya le le aur jo nuqsān hua hai uske aewaz meiñ se kam kar de aur agar ajnabi ke fe'al se wo àib paida hua hai jab bhi ikhteyār hai ke sāman ko le le ya na leiñ agar sāman ko leta hai to nuqsān ka muawaza us ajnabi se le sakta hai uur agar khud kharidār ke fé al se àib paida hua hai to poore qeemat ke sath lena padega aur nuqsān ka mutālba nahiñ kar sakta, jo cheez aisi hai ke uski wāpasi meiñ mazdoori kharch ho to jahan aqde baè hua hai wahāñ pahuñchana kharidār ke zimme hai yāni mazdoori waghaira kharidār ko deni padegi

Mas'ala: Sāman meiñ kuchh zyadati kar di jaise kapda tha usko si diya ya rang diya ya sattoo tha us meiñ ghee shakar waghaira mila diya ya zameen thi usmeiñ ped laga diye ya tameer karāi ya sāman ko baè kar diya chāhe bechna àib par ittela hone ke bād hi ho ya sāman halāk ho gaya in sab sooratoñ meiñ nuqsān le sakta hai wāpas

nahiñ kar sakta agar donoñ wāpasi par rāzi bhi ho jāyeiñ jab bhi qāzi hukm wāpasi ka nahiñ de sakta **Mas'ala:** Anda (egg) khareeda usey toda to ganda nikla kul dām wāpas hoñge ke wo bekār cheez hai baè ke qābil nahiñ, kharbooza tarbooz kheera khareeda aur kāta to kharab nikla, badam akhrot khareeda todne par mālloom hua ke kharab hai magar bawujood kharabi kām ke lāyaq hai kam se kam ye ke jānwar hi ke khilane meiñ kām āa sakta hai to wāpas nahiñ kar sakta nuqsān le sakta hai aur agar bāè kate huye ya toote huye ko wāpas lene par tayyar hai to wāpas kar deiñ nuqsān nahiñ le sakta aur agar àib mālloom ho jāne ke bād kuchh bhi kha liya to nuqsān bhi nahiñ le sakta aur agar chakha aur àib mālloom hone ke bād chhod diya kuchh na khaya to nuqsān le sakta hai aur agar kātne todne se pehle hi kharidār ko àib mālloom ho gaya to usi hālat meiñ wāpas kar de kate todega to na wāpas kar sakta hai na nuqsān le sakta hai aur agar kātne todne ke bād mālloom hua ke ye cheezeiñ bilkul bekār haiñ maslan kheera kadwa hai ya badam akhrot meiñ gari nahiñ, kharbooza tarbooz sada hua hai to poore dām wāpas le ke baè bātil hai **Mas'ala:** Gehuñ waghaira ghalla khareeda us meiñ khāk mili hui nikli agar khāk itni hi hai jitni ādat hua karti hai to wāpas nahiñ kar sakta aur agar ādatan se zyada hai to kul wāpas kar de aur agar gehuñ rakhna chahta hai khāk ko alag karke wāpas karna

chahta hai to ye nahiñ kar sakta **Mas'ala:** Kharidār jānwar ko pherne (wāpas karne) lāya ke us mein zakhm haiñ main nahiñ luñga bāè kehta hai ke ye wo zakhm nahiñ jo mere yahañ tha wo achha ho gaya ye dusra hai to kharidār ka qaul moatabar hai **Mas'ala:** Do cheezein ek aqd mein khareedi agar ek tanha kām mein āti hai jaise do ghulām, do kapde aur abhi donoñ par qabza nahiñ kiya ke ek ke àib par muttala hua to ikhteyār hai lena ho to donoñ le pherna (return, wāpas karna) chāhe to donoñ pher de magar jab ke bāè ek ke pherne par rāzi ho to ek ko bhi wāpas kar sakta hai aur agar donoñ par qabza kar liya hai to jis mein àib hai usey wāpas kar de donoñ ko wāpas karna chāhe to bāè ki marzi darkār hai aur agar qabze se pehle ek ka àib dār hona mālloom ho gaya aur usi par qabza kar liya to dusri ko lena bhi zaruri hai aur dusri par qabza kiya to ikhteyār hai donoñ ko le ya donoñ ko pher de aur agar donoñ ek sath kām mein lāi jāti hoñ tanha ek kām ki na ho jaise moze aur Joote ke jode, chaukhat ya bazoo ya bailo ki jodi jab ke wo āpas mein aisa ittehād rakhte hoñ ke ek ke baghair dusra kām hi na kare to donoñ par qabza kiya ho ya ek par qabza kiya ho donoñ hāl mein ek hi hukm hai ke lena chāhe to donoñ le aur phere to donoñ phere **Mas'ala:** Koi cheez baè ki aur bāè ne keh diya ke main har àib se bariuz zimma hoon ye baè sahi hai aur us sāman ke wāpas karne

ka haq bāqi nahiñ rehta, yuñhi agar bāè ne keh diya ke lena ho to lo is mein sau tarah ke àib haiñ ya ye mitti hai ya ise khoob dekh lo kaisi bhi ho main wāpas nahiñ karuñga ye àib se bara'at hai jab har àib se bara'at kar le to jo àib aqd ke waqt maujood hai ya aqd ke bād qabze se pehle paida hua sab se bara'at ho gai **Mas'ala:** Bakri ya gāye ya bhaiñs ka dudh bāè ne do ek waqt nahiñ nikala aur usey ye keh kar becha ke iske dudh zyada hai aur dudh nikāl kar dikha bhi diya kharidār ne dhokha kha kar khareed liya ab dudh nikālta hai to mālloom hota hai ke itna dudh nahiñ hai usko wāpas nahiñ kar sakta hān jo nuqsān hai bāè se le sakta hai **Mas'ala:** Kharidār ne wāpas karna chāha bāè ne kaha wāpas na karo mujh se itna rupya le lo aur is par masālehat ho gai ye jāiz hai aur iska matlab ye hua ke bāè ne qeemat mein se utna kam kar diya aur bāè agar wāpas karne se mana karta hai kharidār ne ye kaha ke itne रुपये mujh se le lo aur sāman ko wāpas kar lo yoon masālehat najāiz hai aur ye रुपये jo bāè lega rishwat aur sood hai magar jab ke kharidār ke yahañ koi naya àib paida ho gaya ho ya bāè usse munkir hai ke wo àib uske yahañ sāman mein tha to ye musalihat bhi jāiz hai **Mas'ala:** Ye ja baja kaha gaya hai ke àib se jo nuqsān hai wo lega iski soorat ye hai ke us cheez ko jānchne wāloñ ke pās pesh kiya jāye uski qeemat ka wo andaza karein ke agar àib na hota to ye

qeemat thi aur àib ke hote huye ye qeemat hai donoñ meĩñ jo farq hai wo kharidār bāè se lega maslan àib hai āth rupaye qeemat hai àib na hota to das rupaye qeemat thi to do rupaye kharidār bāè se le **Mas'ala:** Ek shakhs ne gābhin gāye ke badle bail khareeda aur har ek ne qabza kar liya gāye ke bachha paida hua aur dusre ne dekha ke bail meĩñ àib hai bail ko usne wāpas kar diya to gāye meĩñ chooñki bachha paida hone ki wajah se zyadati ho chuki hai wo wāpas nahiñ ki ja sakti, gāye ki qeemat jo ho wo wāpas dilāi jayegi **Mas'ala:** Zameen khareed kar usko masjid ke liye de di phir àib par muttala hua to wāpas nahiñ kar sakta nuqsān jo hai le le, zameen ko waqf kiya hai jab bhi yahi hukm hai ke wāpas nahiñ kar sakta nuqsān le le **Mas'ala:** Roti khareedi aur jo narkh uska maroof o mashhoor hai usse kam di hai to jo kami hai bāè se wasool kare, isi tarah har wo cheez jiska narkh mashhoor hai usse kam ho to bāè se kami poori karāyeĩñ

GHABAN E FĀHISH MEIÑ RADD KE AHKĀM AUR GHABAN E FĀHISH O GHABAN YASEER KE MĀNA (MEANING)

Mas'ala: Koi cheez ghaban e fāhish ke sath khareedi hai us ki do soorateĩñ haiñ dhoka de kar nuqsān pahuñchaya hai ya nahiñ agar ghabane fāhish ke sath dhoka bhi hai to wāpas kar sakta hai warna nahiñ, ghabane fāhish ka ye

matlab hai ke itna toota hai jo muqawwemeen ke andaze se bāhar ho maslan ek cheez das rupaye mein khareedi koi iski qeemat pāñch batata hai koi chhe koi sāt to ye ghabane fāhish hai aur agar uski qeemat koi āth batata koi nau koi das ghabane yaseer hota

Dhoke ki teen sooratein haiñ:

1) Kabhi bāè kharidār ko dhokha deta hai pāñch ki cheez das mein bech deta hai

2) Aur kabhi kharidār bāè ko ke das ki cheez pāñch mein khareed leta hai

3) Kabhi dalāl dhokha deta hai in sooraton mein jisko ghabane fāhish ke sath nuqsān pahuñcha hai wāpas kar sakta hai aur agar ajnabi shakhs ne dhokha diya ho to wāpas nahiñ kar sakta **Mas'ala:** Jis cheez ko ghabane fāhish ke sath khareeda hai aur usey dhoka diya hai us cheez ko kuchh sarf kar dālne ke bād iska ilm hua to ab bhi wāpas kar sakta hai yāni jo kuchh wo cheez bachi wo aur wo jo kharch kar li hai uski misl wāpas kare aur poora qeemat wāpas le **Mas'ala:** Ek shakhs ne logoñ se keh diya ke ye mera ghulām ya ladka hai isse khareed wa farokht karo maine isko ijazat de di hai uski nisbat bād mein mālloom hua ke ghulām nahiñ balki hur (āzād) hai ya uska ladka nahiñ hai dusre shakhs ka hai to jo kuchh

logoñ ke mutalbe haiñ usey kehne wāle se wasool kar sakte haiñ ke usne dhokha diya hai

BAÈ FĀSID KA BAYĀN

BAÈ BATIL O BAÈ FASID KI TAREEF AUR FARQ

Mas'ala: Jis soorat mein baè ka rukn na pāya jāye ya cheez baè ke qābil hi na ho to baè bātil hai, rukn na pāye jāne ki misāl ye hai ke pāgal ya na samajh bachhe ne ijāb wa qabool kiya choonki unka qaul sharan moatabar hi nahiñ lihāza ijāb wa qabool pāya hi na gaya, cheez ke baè ke qābil na hone ki misāl ye hai ke sāman murdār ya khoon ya sharab ya āzād ho ke wo cheezein baè ke qābil nahiñ haiñ aur agar rukne baè ya mahalle baè mein kharabi na ho balki iske ilawa koi kharabi ho to wo baè fāsīd hai jaise qeemat khamar ho ya sāman ki tasleem par qudrat na ho ya sāman mein koi shart khilāfe muqtazāye aqd ho **Mas'ala:** Sāman ya qeemat donoñ mein se ek bhi aisi cheez ho jo kisi deene āsmāni mein māl na ho jaise murdār, khoon āzād inko chāhe sāman kiya jāye ya qeemat beharhāl baè bātil hai aur agar bāz deen mein māl hoñ bāz mein nahiñ jaise sharab ke agarche islām mein ye māl nahiñ magar deene Mooswi wa Eiswi mein

māl thi isko sāmān qarār deñge to baè bātil hai aur qeemat qarār de to fāsīd jaise sharab ke badle meiñ koi cheez khareedi to baè fāsīd hai aur agar rupaye paise to baè bātil **Mas'ala:** Māl woh cheez hai ke jis ki taraf tabiyat ka melān ho jisko diya liya jāta ho jisse dusroñ ko rokthe haiñ jise waqt zarurat ke liye jama rakhte hoñ lihāza thodi si mitti jab tak wo apni jagah par hai māl nahiñ aur uski baè bātil hai albatta agar usey dusri jagah mooñtaqil karke le jāyeiñ to ab māl hai aur baè jāiz hai, gehuññ ka ek dāna uski bhi baè bātil hai, insān ke pakhāna peshab ki baè bātil hai jab tak mitti us par ghālib na āa jāye aur khād na ho jāye, gobar mengni leed ki baè bātil nahiñ agarche dusri cheez ki us meiñ āmezish (milawat) na ho lihāza uple ko bechna, khareedna ya istemāl karna mamnoo nahiñ

MURDĀR KISKO KEHTE HAIÑ?

Mas'ala: Murdār se murād ghair mazbooh hai chāhe wo khud mar gaya ho ya kisi ne uska gala ghont kar mār dāla ho ya kisi jānwar ne usey mār dāla ho, machhli tiddi murdār meiñ dakhil nahiñ ke ye zibah karne ki cheez hi nahiñ

MA'ADOOM KI BAÈ

Mas'ala: Ma'adoom ki baè bātil hai jaise do manzila makān do shakhsoñ meĩñ mushtarak tha ek ka neeche wāla tha dusre ka upar wāla tha wo gir gaya ya sirf bāla khane wāle ne girne ke bād bāla khana baè kiya ye baè bātil hai ke jab wo cheez hi nahiñ baè kis cheez ki hogi aur agar baè se murād us haq ko bechna hai ke makān ke upar usko makān banane ka tha ye bhi bātil hai ke baè māl ki hoti hai aur ye mehaz haq hai māl nahiñ aur agar bāla khana maujood hai to uski baè ho sakti hai

CHHIPI HUI CHEEZ KI BAÈ

Mas'ala: Bāqila ke beej aur chawal aur til ki baè agar ye sab chhilke ke andar hoñ jab bhi jāiz hai yuñhi akhrot badam piste agar pehle chhilke meĩñ hoñ yāni in cheezoñ meĩñ andar do chhilke hote haiñ hamāre mulk meĩñ ye sab cheezeiñ upar ka chhilka utārne ke bād āti haiñ aur agar upar ke chhilke na utre hoñ tab bhi baè jāiz hai, yuñhi gehuñ ke dāne meĩñ bāl meĩñ hoñ jab bhi baè jāiz hai aur in sab sooratoñ meĩñ ye bāè ke zimma hai ke phali se bāqila ke beej ya dhān ki bhoosi se chawal ya chhilkoñ se til aur badam waghaira aur bāl ke gehuñ nikāl kar kharidār ke supurd kar de aur agar chhilkoñ samet baè ki hai jaise bāqia ki phaliyan ya upar ke chhilke samet badam becha ya dhān becha hai to nikāl kar dena bāè ke

zimme nahiñ **Mas'ala:** Guthliyan jo khajoor mein hoñ ya binaule jo rue ke andar hoñ ya dudh jo than ke andar ho in sab ki baè najāiz hai ke ye sab cheezeiñ urfan ma'adoom hai aur khajoor se guthaliyan ya ruyi se binaule ya than se dudh nikāl ne ke bād baè jāiz hai

PĀNI BECHNE KI SOOR ATEIÑ

Mas'ala: Pāni jab tak kunweñ ya nehar mein hai uski baè jaiz nahiñ aur jab usko ghade waghaira mein bhar liya to malik ho gaya ab baè kar sakta hai **Mas'ala:** Meeñh ka pāni jama kar lene se mālik ho jāta hai baè kar sakta hai, pakke hauz mein jo pāni jama kar liya hai usey baè kar sakta hai jab ke pāni āna band ho gaya ho

SĀMAN KUCHH MAUJOOD KUCHH MA'ADOOM TO BAÈ BĀTIL

Mas'ala: Sāman mein kuchh maujood hai kuchh ma'adoom jab bhi baè bātil hai jaise gulāb aur bele, chameli ke phool unki poori fasal bechi jāye aur jitne maujood haiñ unko baè kiya to jāiz hai

ISHĀRA AUR NĀM DONOÑ HOÑ TO KIS KA AITEBĀR

Mas'ala: Sāman ki taraf ishāra kiya aur nām bhi le liya magar ūski taraf ishāra hai uska wo nām nahiñ jaise kaha

ke is gāye ko itne meiñ becha aur wo gāye nahiñ balki bail hai ya is laundi ko becha aur wo laundi nahiñ ghulām hai iska hukm ye hai ke jo nām zikr kiya gaya hai aur jis ki taraf ishāra hai donoñ ki ek jins hai to baè sahi hai ke aqd ka tālluq uske sath hai jiski taraf ishāra hai aur wo maujood hai magar jo cheez samajh kar kharidār lena chahta hai chooñki wo nahiñ lihāza usko ikhteyār hai le ya na le aur jins mukhtalif ho to baè bātil hai ke aqd ka tālluq is soorat meiñ uske sath hai jiska nām liya gaya aur wo maujood nahiñ lihāza aqd bātil, insān meiñ mard wa aurat do jins e mukhtalif hai lihāza laundi keh kar baè kiya aur nikla ghulām ya bil aks (opposite) to ye baè bātil hai aur jānwar meiñ nar wa māda ek jins hai, gāye keh kar baè ki aur nikla bail ya bil aks to baè sahi hai aur kharidār ko khyāre (ikhteyār) hāsil hai **Mas'ala:** Yaqoot keh kar becha aur nikla sheesha to baè bātil ke sāman ma'adoom hai aur yaqoot surkh keh kar rāt meiñ becha aur tha yaqoot zard to baè sahi hai aur kharidār ko ikhteyār hai

DO CHEEZOÑ KO MABEEA (SĀMAN) MEIÑ JAMA KIYA UNMEIÑ EK QĀBILE BAÈ NAHIÑ

Mas'ala: Āzād wa ghulām ko jama kar ke ek sath donoñ ko baè kiya ya zabeeha aur murdār ko ek aqd meiñ baè kiya to ghulām aur zabeeha ki bhi baè bātil hai agarche

in sooratoñ meĩñ qeemat ki tafseel kar di gayi ho ke itni iski qeemat hai aur itni uski aur agar aqd do hoñ to ghulām aur zabeeha ki sahi hai āzād aur murdār ki bātil, sāmān ya umme walad ke sath mila kar ghulām ki baè ki to ghulām ki baè sahi hai unki nahiñ

MASAJID WA MAQABIR MUBEEA SE MUSTASNA

Mas'ala: Ghair waqf ko waqf ke sath mila kar baè kiya to ghair waqf ki sahi hai aur waqf ki bātil aur masjid ke sath dusri cheez mila kar baè ki to donoñ ki bātil

Mas'ala: Do shakhs ek makān meĩñ shareek haiñ un meĩñ ek ne dusre ke hath poora makān bech diya to uske hisse ki baè sahi hai aur jitna makān meĩñ uska hissa hai uski baè hui aur uske muqabil qeemat ka jo hissa hoga wo milega kul nahiñ milega **Mas'ala:** Do shakhs makān ya zameen meĩñ shareek haiñ ek ne un meĩñ se ek muayyan tukda baè kar diya to ye baè sahi nahiñ aur agar apna hissa bech diya to baè sahi hai **Mas'ala:** Muslim gāoñ becha jis meĩñ qabristān aur masjideĩñ bhi haiñ aur uska istisna nahiñ kiya to ilawa masjid wa maqābir ke gāoñ ki baè sahi hai aur masājid wa maqābir ka ādatan istisna qarār diya jayega agarche istisna mazkoor na ho

INSĀN KE BĀL KI BAÈ

Mas'ala: Insān ke bāl ki baè durust nahiñ aur inheñ kām meñ lāna bhi jāiz nahiñ jaise inki chotiyan bana kar aurateñ istemāl kareñ harām hai hadees meñ us par lānat farmai

Fāida: Huzoore Aqdas ﷺ ke mooye mubarak jiske pās ho usse dusre ne liye aur had'yaya meñ koi cheez pesh ki ye durust hai jab ke bataure baè na ho aur mooye mubarak se barkat hāsīl karna aur uska ghasāla peena, ānkhoñ par malna bataure shifa mareez ko pilana durust hai jaisa ahadeese saheeha se sābit hai

BAÈ BĀTIL KA HUKM

Mas'ala: Baè bātil ka hukm ye hai ke sāmān par agar kharidār ka qabza bhi ho jāye jab bhi kharidār uska mālik nahiñ hoga aur kharidār ka wo qabza qabza-e-amānat qarār payega

BAÈ MEIÑ SHART

Mas'ala: Baè meñ aisi shart zikr karna ke khud aqd uska muqtaza hai muzir nahiñ jaise bāè par sāmān ke qabza dilane ki shart aur kharidār par qeemat ada karne ki shart aur agar wo shart muqtazāye aqd nahiñ magar aqd ke munasib ho is shart meñ bhi harj nahiñ jaise ye ke kharidār qeemat ke liye koi zāmin pesh kare ya qeemat

ke muqabil mein fulaṅ cheez rehan (girwi) rakhe aur jisko zāmin banaya hai us ne usi majlis mein zamānat kar bhi li aur agar usne zamānat qabool na ki to baè fāsīd hai aur agar kharidār ne zamānat ya rehan se gurez ki to bāè baè ko faskh kar sakta hai

SHART E FĀSID BAÈ KO FĀSID KAR DETI HAI

Yunhi kharidār ne bāè se zāmin talab kiya ke main is shart se khareedta hoon ke fulaṅ shakhs zāmin ho jāye ke sāman par qabza dila dein ya sāman mein kisi ka haq niklega to qeemat wāpas milegi ye shart bhi jāiz hai aur agar wo shart na us qism ki ho na is qism ki magar shara'a ne usko jāiz rakha hai jaise khyāre shart ya wo shart aisi hai jis par musalmanoṅ ka ām taur par amal dar āmad hai (jaise āj kal ghad'yayon (watch) mein guarantee sāl do sāl ki hua karti hai ke is muddat mein kharab hogi to durust ka zimmedar bāè hai) to aisi shart bhi jāiz hai aur ye bhi na ho yāni shari at mein bhi uska jawāz wārid nahin aur musalmanoṅ ko tāmul bhi nahin to wo shart fāsīd hai aur baè ko bhi fasid kar deti hai jaise kapda khareeda aur ye shart kar li ke bāè isko qata'a karke si dega **Mas'ala:** Ghulām becha aur ye shart ki ke wo ghulām bāè ki ek mahina khidmat karega aur makān becha aur shart ki ke bāè ek māh tak us mein sukoonat rakhega ya ye shart ki ke kharidār itna rupaya mujhe qarz

de ya fulāñ cheez had'yaya kare ya muayyan cheez ko becha aur shart ki ke ek māh tak sāmān par qabza na dega in sab sooratoñ meīñ baè fāsīd hai (Hidāya) **Mas'ala:** Baè meīñ qeemat ka zikr na hua balki ye kaha ke jo bazār meīñ is ka narkh hai wo de dena to baè fāsīd hai aur agar ye kaha ke qeemat kuchh nahiñ to baè bātil hai ke baghair qeemat baè nahiñ ho sakti

MACHHALI JO PĀNI MEIÑ HAI AUR SHIKĀR JO QABZE MEIÑ NAHIÑ USKI BAÈ

Mas'ala: Jo machhali ke dariya ya tālab meīñ hai abhi uska shikār kiya hi nahiñ usko agar nuqood yāni rupaye paise se baè kiya to bātil hai ke wo milk meīñ nahiñ aur māl mutaqaawwim nahiñ aur agar usko ghair nuqood jaise kapda ya kisi aur cheez ke badal meīñ baè kiya hai to baè fāsīd hai yuñhi agar shikār kar ke usey dariya ya tālab meīñ chhod diya jab bhi uski baè fāsīd hai ke uski tasleem par qudrat nahiñ **Mas'ala:** Machhli ko shikār karne ke bād kisi garhe meīñ dāl diya wo garha aisa hai ke be kisi tarkeeb se us meīñ se pakad sakta hai to baè karna bhi jāiz hai ke ab wo maqdoorut tasleem bhi hai ke aisi hi hai jaise pāni ke gharhe meīñ rakhi hai aur agar usey pakad ne ke liye shikār karne ki zarurat hogi kānte ya jāl waghaira se pakadna padega to jab tak pakad na le uski baè sahi nahiñ aur agar machhli khud ba khud garhe

meiñ āa gayi aur wo garha isiliye muqarrar kar rakha hai to ye shakhs uska mālīk hoga dusre ka iska lena jāiz nahiñ phir agar be jāl waghaira ke usey pakad sakte haiñ to uski baè bhi jāiz hai ke wo maqdoorut tasleem bhi hai warna baè najāiz aur agar wo garha isliye nahiñ tayyar kar rakha hai to mālīk nahiñ magar jab ke dariya ya tālab ki taraf jo rāsta tha usey machhli ke āne ke bād band kar diya to mālīk ho gaya aur baghair jāl waghaira ke pakad sakta hai to baè jāiz hai warna nahiñ, isi tarah agar apni zameen meiñ garha khoda tha usmeiñ hiran waghaira koi shikār gir pada agar usne isi garz se khoda tha to bhi mālīk hai dusre ko uska lena jāiz nahiñ aur agar isliye nahiñ khoda to jo pakad le jāye uska hai magar zameen ka mālīk agar shikār ke qareeb ho ke hath badha kar usey Pakad sakta hai to usi ka hai dusre ko pakadna jāiz nahiñ dusra pakde bhi to wo mālīk nahiñ hoga ye mālīk hoga, yuñhi agar sukhane ke liye jāl tāna tha koi shikār usmeiñ phansa to jo pakad le uska hai aur agar shikār hi ke liye tana tha to shikār ka mālīk ye hai, jāl meiñ shikār phansa magar tadpa usse chhoot gaya dusre ne pakad liya to ye mālīk hai aur agar jāl dāla pakad ne ke liye qareeb āa gaya ke hath badha kar jānwar pakad sakta hai us waqt tod kar nikal gaya aur dusre ne pakad liya to jāl wāla mālīk hai pakad ne wāla mālīk nahiñ, bāz aur kutte ke shikār ka bhi yehi hukm hai **Mas'ala:** Shikāri jānwar ke ande aur

bachhe ka bhi wahi hukm hai jo shikār ka hai yāni agar aisi jagah mein anda ya bachha diya ke usne isi kām ke liye muqarrar kar rakhi hai to ye mālik hai warna jo le jāye uska hai **Mas'ala:** Kisi ke makān ke andar shikār chala gaya aur usne darwāza uske pakadne ke liye band kar liya to ye mālik hai dusre ko pakadna jāiz nahiñ aur la ilmi mein usne darwāza band kiya to ye mālik nahiñ aur shikār uske makān ke sāmne hawa mein ud raha tha to jo shikār kare wo mālik hai yuñhi uske darakht par shikār baitha tha jisne usey pakda wo mālik hai

Mas'ala: Rupye paise lutate haiñ agar kisi ne apne dāman isliye phaila rakhe the ke is mein gireñ to main luñga to jitne uske dāman mein āye uske haiñ aur agar dāman isliye nahiñ phailaya tha magar girne ke bād usne dāman samet liye jab bhi mālik hai aur agar ye donoñ bāteñ na hoñ to dāman mein girne se uski milk nahiñ dusra le sakta hai, shādi mein chhuāre aur shakar lutate haiñ unka bhi yahi hukm hai **Mas'ala:** Uski zameen mein shehad ki makkhiyoñ ne mehār lagāi to beharhāl shehad ka mālik yahi hai chāhe usne zameen ko isliye chhod rakha ho ya nahiñ ke inki misāl khudro darakht ki hai ke mālike zameen uska mālik hota hai ye uski zameen ki paidawār hai

TĀLABOÑ KA THEKA MACHHLI MĀRNE KE LIYE JĀIZ NAHIÑ

Mas'ala: Tālaboñ, jheeloñ ka machhliyoñ ke shikār ke liye theka dena jaisa hindustan ke bahut se zameendār karte haiñ ye najāiz hai **Mas'ala:** Parind jo hawa mein ud raha hai agar usko abhi tak shikār na kiya ho to baè bātil hai aur agar shikār karke chhod diya to baè fāsīd hai ke tasleem par qudrat nahiñ aur agar wo parind aisa hai ke is waqt hawa mein uda magar khud ba khud wāpas āa jayega jaise kabootar to agarche is waqt uske pās nahiñ hai baè jāiz hai aur haqeeqatan nahiñ to hukman uski tasleem par qudrat zarur hai

BAÈ FĀSID KI CHAND DEEGAR SOORATEIÑ

Mas'ala: Jo dudh thhan mein hai uski baè najaiz haiñ yuñhi zinda jānwar ka gosht, charbi, chamda, siri pāye, zinda dumba ki chakki ki baè najāiz hai, isi tarah us oon ki baè jo dumba ya bhed ke jism mein hai abhi kāti na ho aur us moti ki jo seep mein ho ya ghi ki jo abhi dudh se nikāla na ho ya kadiyoñ ki jo chhat mein hai ya jo thān aisa ho ke phād kar na becha jāta ho us mein se gaz ādha gaz ki baè (jaise mashrooa aur gulbadan ke than) ye najāiz haiñ aur agar kharidār ne abhi baè ko faskh nahiñ kiya tha ke bāè ne chhat mein se kadiyan nikāl deñ ya thān mein se wo tukda phād diya to ab ye baè sahi ho gayi

Mas'ala: Is martaba jāl dālne mein jo machhliyan niklengi unko baè kiya ya gotakhor ne ye kaha ke is gota mein jo moti niklenge unko becha ye baè bātil hai

CHARAGĀH KA THEKA JĀIZ HAI

Mas'ala: Charagāh mein jo ghās hai uski baè fāsīd hai hān agar ghās ko kāt kar usey jama kar liya to baè durust hai jis tarah pāni ko gharhe, matke, mashk mein bhar lene ke bād bechna jāiz hai aur charagāh ko theke par dena bhi jāiz nahiñ, ye us waqt hai ke ghās khud ugi ho usko kuchh na karna pada ho aur agar usne zameen ko isliye chhod rakha ho ke ismein ghās paida ho aur zarurat ke waqt pāni bhi deta ho to iska mālik hai aur ab bechna jāiz hai magar theka ab bhi najāiz hai ke itlāfe aen par ijāra durust nahiñ, theke ke liye ye heela ho sakta hai ke us zameen ko jānwaroñ ke thehrane ke liye theke par de phir mustājir uski ghās bhi charaye **Mas'ala:** Kachhi kheti jis mein abhi ghalla tayyar nahiñ hua hai uski baè ki teen sooratein haiñ:

1. Abhi kāt lega ya
2. Apne jānwaroñ se chara lega ya
3. Is shart par leta hai ke usey tayyar hone tak chhod rakhega Pehli do sooratoñ mein baè jāiz hai aur teesri soorat mein chooñki is shart mein kharidār ka nafa hai

isliye baè fāsīd hai **Mas'ala:** Phal us waqt bech dāle jab ke abhi numayan bhi nahiñ huye ye baè bātil hai aur agar phal zāhir ho chuke haiñ lekin kām ke nahiñ haiñ to ye baè sahi hai magar kharidār par fauran tod lena zaruri hai aur agar ye shart kar li hai ke jab tak tayyar na ho jāyeñge ped par rahenge to baè fāsīd hai aur agar bila shart khareeda hai magar bāè ne baè ke bād ijazat di hai ke tayyar hone tak darakht hi par rahenge to ab koi harj nahiñ **Mas'ala:** Agar gāye, bakri, murghi kisi ko ādhe ādh par de di ke wo khilayega charayega aur jo bachhe hoñge unheñ ādhe bānt (taqseem) lenge jaisa ke aksar log dehatoñ meñ karte haiñ ye tatreeqa ghalat hai, bachhoñ meñ shirkat nahiñ hogi balki bachhe usi ke hoñge jiska jānwar hai us dusre ādmi ko chāre ki qeemat (jab ke apna khilaya ho) aur charāi aur rakhwāli ki ujrat mīsl milegi, yuñhi agar ek ādmi ne apni zameen dusre ko ped lagāne ke liye ek khās muddat tak ke liye de di ke ped aur phal donoñ ādhe ādhe le lenge to ye bhi sahi nahiñ hai ped aur phal sab zameen ke mālik ke hoñge aur dusre ko ped ki wo qeemat milegi jo lagāne ke dīn thi aur jo kuchh kām kiya uski ujrat milegi **Mas'ala:** Aurat ke dudh ko bechna najāiz hai chāhe usey nikāl kar kisi bartan meñ rakh liya ho chāhe aurat bāñdi hi ho **Mas'ala:** Khinzeer ke bāl ya kisi aur juz ki baè bātil hai aur murdār ke chamde ki bhi baè bātil hai jab ke pakaya

na ho aur agar dabāghat kar li ho to baè jāiz hai aur kām mein lāna bhi jāiz hai **Mas'ala:** Tel napāk ho gaya to uski baè jāiz hai aur khane ke ilawa dusre kām mein lāna bhi jāiz hai magar ye zarur hai ke najāsāt àib hai aur àib par ittela dena zaruri hai, napāk tel masjid mein jalana mana hai ghar mein jala sakta hai iska istemāl agarche jāiz hai magar badan ya kapde mein jahan lag jayega usey napāk kar dega usey pāk karna padega, bāz dawayein aisi hain jis mein koi napāk cheez dālte hain jaise kisi jānwar ka pitta is dawa ko agar badan par lagaya to pāk karna zaruri hai **Mas'ala:** Murdār ki charbi ko bechna ya usse kisi qism ka nafa uthana jāiz nahiñ na chirāgh mein jala sakte hain na chamda pakane ke kām mein la sakte hain **Mas'ala:** Murdār ka pattha, bāl, haddi (bones), chonch, khur, nakhoon in sab ko bech bhi sakte hain kām mein bhi la sakte hain, hathi ke dānt aur haddi ko bech sakte hain aur uski cheezein bani hui istemāl kar sakte hain **Mas'ala:** Lohe, peetal waghaira ki anguthi jiska pehanna mard aurat donoñ ke liye najāiz hai iska bechna makrooh hai isi tarah afyoon waghaira jiska khana najāiz hai aisoñ ke hath bechna jo khatè hoñ najāiz hai ke ismein gunāh par madad hai **Mas'ala:** Jis cheez ko baè kar diya hai aur abhi poori qemāt wasool nahiñ hui hai usko kharidār se kam dām mein khareedna jāiz hai agarche us waqt iska narkh kam ho gaya ho

JITNE MEIÑ CHEEZ BECHI USKO USSE KAM DĀM MEIÑ KHAREEDNA

Mas'ala: Ek cheez khareedi aur abhi us par qabza nahiñ kiya hai ye aur ek dusri cheez jo uski milk meiñ hai donoñ ko ek sath mila kar baè kiya to uski baè durust hai jo uske pās ki hai **Mas'ala:** Ek shakhs ne dusre se kaha ke jo mera hissa is makān meiñ hai usey maine tere hath baè kiya aur bāè ko mālloom nahiñ ke kitna hissa hai magar kharidār ko mālloom haiñ to baè jāiz hai aur agar kharidār ko mālloom nahiñ to baè jāiz nahiñ agarche bāè ko mālloom ho **Mas'ala:** Ek shakhs ke hath baè karke phir usko dusre ke hath bechna harām wa bātil hai ke pehli baè agar faskh bhi kar di jāye jab bhi dusri nahiñ ho sakti hān agar kharidār e awwal ne qabza kar liya hai to dusri baè uski ijazat par mauqoof hai

SĀMAN YA QEEMAT MAJHOOL HO TO BAÈ FASID

Mas'ala: Jis baè meiñ sāman ya qemāt majhool hai wo baè fāsīd hai jab ke aisi jahālat ho ke tasleem meiñ nizā'a ho sake aur agar tasleem meiñ koi dushwari na ho to fāsīd nahiñ jaise gehuñ ki poori bori pāñch rupaye meiñ khareed li aur mālloom nahiñ ke ismeiñ kitne gehuñ haiñ ya kapde ki gānth khareed li aur mālloom nahiñ ke is meiñ kitne thhān haiñ

BAÈ FĀSID KA HUKM

Mas'ala: Baè fāsīd ka ye hukm hai ke agar kharidār ne bāè ki ijazat se sāmān par qabza kar liya to sāmān ka mālīk ho gaya aur jab tak qabza na kiya ho mālīk nahiñ, baè ki ijazat sarāhtan ho ya dalālātan sarāhtan ijazat ho to majlīse aqd meīñ qabza kare ya bād meīñ beharhāl mālīk ho jayega aur dalālātan ye ke maslan majlīse aqd meīñ kharidār ne bāè ke sāmne qabza kiya aur usne mana na kiya aur majlīse aqd ke bād sarāhatan ijazat ki zarurat hai dalālātan kāfī nahiñ magar jab ke bāè qeemat par qabza kar ke mālīk ho gaya to ab majlīse aqd ke bād uske sāmne qabza karna aur uska mana na karna ijazat hai **Mas'ala:** Baè fāsīd meīñ kharidār par awwalan yehi lāzīm hai ke qabza na kare aur bāè par bhi lāzīm hai ke mana kar de balki har ek par baè faskh kar dena wājib hai aur qabza hi kar liya to wājib hai ke baè ko faskh karke sāmān ko wāpas kar le ya kar de faskh na karna gunāh hai aur agar wāpasi na ho sake jaise sāmān halāk ho gaya ya aisi soorat paida ho gayi ke wāpasi nahiñ ho sakti jiska bayān āta hai to kharidār sāmān ki misl wāpas kare agar misli ho aur qeemati ho to qeemat ada kare (yāni us cheez ki wājibi qeemat na ke qeemat jo thehra hai) aur qeemat meīñ qabze ke dīn ka aitebār hai yāni baroz qabz jo uski qeemat thi wo de hān agar ghulām ko baè fāsīd se khareeda hai aur āzād kar diya to qeemat wājib hai

KIN SOORATOŃ MEIŃ SĀMAN FĀSID FASKH NAHIŃ HO SAKTI?

Mas'ala: Ikrāh wa jabr ke sath baè hui to ye baè fāsīd hai magar jis par jabr kiya gaya usko faskh karna wājib nahiñ balki ikhteyār hai ke faskh kare ya nāfiz kar deiñ magar jisne jabr kiya hai us par faskh karna wājib hai

Mas'ala: Baè fāsīd meiñ agar kharidār ne sāman par baghair ijazat bāè qabza kiya to na qabza hua na mālik na uske tasarrufāt jāri hoñge **Mas'ala:** Baè fāsīd meiñ kharidār ne qabza karne ke bād us cheez ko bāè ke ilawa dusre ke hath bech dāla (aur ye baè sahi bāt ho) ya hiba kar ke qabza dila diya ya āzād kar diya ya mukātib kiya ya kaneez thi kharidār ke usse bachha paida hua ya ghalla tha usey piswaya ya usko dusre ghalle meiñ mila diya ya jānwar tha zabah kar dāla ya sāman ko waqf e sahi kar diya ya rehan (girwi) rakh diya aur qabza de diya ya waseeyat karke mar gaya ya sadqa de dāla garz ye ke kisi tarah kharidār ke milk se nikal gai to ab wo baè fāsīd nāfiz ho jayegi aur ab faskh nahiñ ho sakti aur agar kharidār ne baè fāsīd ke sath becha ya baè meiñ khyāre shart tha to faskh ka hukm bāqi hai **Mas'ala:** Ikrāh ke sath agar baè hui aur kharidār ne qabza kar ke sāman meiñ tasarrufāt kiye to sāre tasarrufāt bekār qarār diye jāyeñge aur bāè ko ab bhi ye haq hāsil hai ke baè ko faskh kar de magar kharidār ne āzād kar diya to āzād ho jayega

aur kharidār ko ghulām ki qeemat deni padegi **Mas'ala:** Sāman ko kharidār ne kiraye par de diya ya laundi thi uska nikah kar diya to ab bhi baè ko faskh kar sakte haiñ **Mas'ala:** Bāè wa kharidār meiñ se koi mar gaya jab bhi faskh ka hukm ba dastoor bāqi hai uska wāris uske qā' im maqām hai chahiye ke wo faskh kare **Mas'ala:** Baè fāsīd ko faskh kar diya to bāè sāman ko wāpas nahiñ le sakta jab tak saman ya qeemat ada na kareñ phir agar bāè ke pās wo hi rupaye maujood haiñ to unhin ko wāpas karna zaruri hai aur agar kharch ho gaye to utne hi rupaye wāpas kare **Mas'ala:** Zameen bataure baè fāsīd khareedi thi us meiñ ped lago diye ya makān khareeda tha us meiñ tameer ki to kharidār par qeemat deni wājib hai aur ab baè faskh nahiñ ho sakti yunhī sāman meiñ ziyadte muttasila ghair mutawalledah mānea faskh hai (jaise kapde ko rang diya, si diya, sattoo meiñ ghi mila diya, gehuññ ka ātā piswa diya, ruyi ka soot kāt liya) aur ziyadte muttasila mutawalledah (jaise motapa) ya zyadte munfasela mutawalledah (jaise jānwar ke bachha paida hua) ye mānea faskh nahiñ sāman aur zyadat donoñ ko wāpas kareñ **Mas'ala:** Mooris ne harām tareeqa par māl hāsīl kiya tha ab wāris ko mila agar wāris ko mālloom hai ke ye māl fulañ ka hai to dena wājib hai aur ye na mālloom ho ke kiska hai to mālīk ki taraf se sadqa kar de aur agar mooris ka māle harām aur māle halāl khalt malt

(mix ho gaya) ho gaya hai ye nahiñ mālloom ke kaun harām kaun halāl (jaise usne rishwat li hai ya sood liya hai aur ye māl harām mumtāz nahiñ hai) to fatwe ka hukm ye hoga ke wāris ke liye halāl hai aur dayānat isko chahti hai ke isse bachna chahiye **Mas'ala:** Kharidār par lāzim nahiñ ke bāè se ye daryāft kare ke ye māl halāl hai ya harām hān agar bāè aisa shakhs hai ke halāl wa harām yāni chori, ghasab waghaira sab hi tarah ki cheezeiñ bechta hai to aehtiyāt ye hai ke daryāft kar le halāl ho to khareede warna khareedna jāiz nahiñ **Mas'ala:** Makān khareeda jiski kadiyoñ meiñ rupaye mile to bāè ko wāpas kar de agar bāè lene se inkār kare to sadqa kar de

BAÈ MAKROOH KA BAYĀN

BAÈ FĀSID WA MAKROOH KA FARQ

Baè makrooh bhi shar'an mamnoo hai aur iska karne wāla gunahgār hai magar chooñki mana hone ka sabab na nafse aqd meiñ hai na sharaite sehat meiñ isliye iska martaba fuqaha ne baè fāsīd se kam rakha hai, is baè ke faskh karne ka bhi bāz fuqaha hukm dete haiñ magar farq itna hai ke baè fāsīd ko agar āqidain faskh na kareīñ to qāzi jabran faskh kar dega aur baè makrooh qāzi faskh na karega balki āqidain ke zimme diyānatan faskh karna hai, baè fāsīd meiñ qeemat wājib hoti hai is meiñ saman

wājib hota hai, baè fāsīd meīñ baghair qabze milk nahiñ hoti is meīñ kharidār qabl e qabza mālik ho jāta hai

Mas'ala: Azāne jumu'ah ke shuru se khatm Namaz tak baè makroohe tehreemi hai aur azān se murād pehli azān hai ke usi waqt sa'ee wājib ho jāti hai magar wo log jin par jumu'ah wājib nahiñ jaise aurateiñ ya mareez unki baè meīñ karāhat nahiñ **Mas'ala:** Ghalla rokna mana hai aur sakht gunāh hai ghalla rokne ki soorat ye hai ke girāni ke zamāne meīñ ghalla khareed le aur usey baè na kare balki roke rakhe ke log khoob pareshan hoñge to khoob girāñ karke baè karuñga aur agar ye soorat na ho balki fasal meīñ ghalla rokta hai aur rakh chhodta hai kuchh dinoñ ke bād girāñ ho jāta hai bechta hai ye na aehtikār hai na iski mumaniyat **Mas'ala:** Apni zameen ka ghalla rok lena aehtikār nahiñ hai agar ye shakhs girāni ya qehat ka mooñtazir hai to is buri niyat ki wajah se gunahgār hoga aur us soorat meīñ agar ām logoñ ko ghalle ki zarurat ho aur ghalla na milta ho to qāzi usey baè par majboor karega **Mas'ala:** Badshah ko riyāya ki halākat ka andesha ho aehtikār karne wāloñ se lekar riyāya par taqseem kar de phir jab uske pās ghalla ho jāye to jitna liya hai wāpas de deiñ **Mas'ala:** Imām yāni badshah ko ghalla waghaira ka narkh muqarrar kar dena ke jo narkh muqarrar kar diya usse kam wa besh kar ke baè na ho ye durust nahiñ

CONTROL KAB JĀIZ HAI?

Mas'ala: Tājirōñ ne agar cheezoñ ka narkh bahut zyada kar diya aur baghair narkh muqarrar kiye kām chalta nazar na āta ho to ahlur rāye se mashwara kar ke qāzi narkh muqarrar kar sakta hai aur muqarrar shuda narkh ke muwāfiq jo baè hogi ye baè jaiz hai ye nahiñ kaha ja sakta ke ye baè makrooh hai kyuñ ke yahañ baè par ikrāh nahiñ qāzi ne usey bechne par majboor nahiñ kiya usey ikhteyār hai ke apni cheez beche ya na beche sirf ye kiya hai ke beche to jo narkh muqarrar hua hai usse girāñ na beche **Mas'ala:** Insān ke khane aur jānwarōñ ke chāroñ mein narkh muqarrar karna soorate mazkoora mein jāiz hai aur dusri cheezoñ mein bhi hukm ye hai ke agar tāñjirōñ ne bahut zyada girāñ kar di ho to un mein narkh muqarrar kiya ja sakta hai

BAÈ FUZOOL KA BAYĀN

FUZOOL KI TAREEF

Fuzooli usey kehte haiñ jo dusroñ ke haq mein baghair ijazat tasarruf karen **Mas'ala:** Fuzooli ne jo kuchh tasarruf kiya agar ba waqte aqd iska mujeez ho yāni aisa shakhs ho jo jāiz kar dene par qadir ho to aqd munaqid ho jāta hai magar majeez ki ijazat par mauqoof rehta hai aur agar ba waqte aqd majeez na ho to aqd munaqid hi

nahiñ hota, fuzooli ka tasarruf kabhi az qism tamleek hota hai jaise baè nikah aur kabhi isqāt hota hai jaise talaq, atāq maslan fuzooli ne kisi ki aurat ko talāq de di ya ghulam ko āzād kar diya den ko māf kar diya usne uske tasarrufat jāiz kar diye to nāfiz ho jāyeñge **Mas'ala:** Baè fuzooli ko jāiz karne ke liye ye shart hai ke sāman maujood ho agar jāti rahi toh baè hi na rahi jāiz kis cheez ko karega, neez ye bhi zaruri hai ke āqidain yāni fuzooli wa kharidār donoñ apne hāl par hoñ agar donoñ ne khud hi aqd ko faskh kar diya ho ya un mein koi mar gaya to ab us aqd ko mālik jāiz nahiñ kar sakta aur agar qeemat ghair nuqood ho to uska bhi bāqi rehna zaruri hai ke ab wo bhi sāman wa māqood ālaihi hai **Mas'ala:** Mālik ne fuzooli ki baè ko jāiz kar diya to qeemat jo fuzooli le chuka hai mālik ki ho gayi aur fuzooli ke hath mein bataur amānat hai aur ab wo ba manzila vakeel ke ho gaya **Mas'ala:** Fuzooli ko ye bhi ikhteyār hai ke jab tak mālik ne baè ko jāiz na kiya baè ko faskh kar de aur agar fuzooli ne nikah kar diya hai to usko faskh ka ikhteyār nahiñ **Mas'ala:** Fuzooli ne baè ki aur jāiz karne se pehle mālik mar gaya to wursa ko us baè ke jāiz karne ka haq nahiñ mālik ke marne se baè khatm ho gayi **Mas'ala:** Dusre ka kapda bech dāla kharidār ne usey rang diya uske bād mālik ne baè jāiz ki to jāiz ho gayi aur agar kharidār ne qata'a kar ke si liya ab ijazat di to nahiñ hui

Mas'ala: Ghāsib ne shay maghsoob ko baè kar diya uske bād shay maghsoob ka tawān de diya to baè jāiz ho gai

Mas'ala: Mālīk ka ye kehna too ne bura kiya ya achha kiya theek kiya mujhe baè ki diqqatoñ se bacha diya, kharidār ko qeemat (saman) hiba kar dena ye sab alfāz ijazāt ke haiñ aur ye keh diya ke mujhe manzoor nahiñ main ijazāt nahiñ deta to radd ho gayi **Mas'ala:** Sabī (bachha) mahjoor ya ghulam mahjoor jo khareed farokht se rok diye gaye haiñ aur bohre ki baè mauqoof hai wali ya maula jāiz karega to jāiz hogi radd karega bātil hogi

MARHOON YA MUSTĀJIR KI BAÈ

Mas'ala: Jo cheez rehan (girwi) rakhi hai ya kisi ko ujrat par di hai uski baè murtahin ya mustājir ki ijazāt par mauqoof hai yāni agar jāiz kar deñge jāiz hogi magar baè faskh karne ka unko ikhteyār nahiñ aur rāhin wa moojir bhi baè ko faskh nahiñ kar sakte aur kharidār chāhe to baè ko faskh kar sakta hai yāni jab tak murtahin wa mustājir ne ijazāt na di ho murtahin ya mustājir ne pehle radd kar di phir jāiz kar di to baè sahi ho gai, murtahin wa mustājir ne ijazāt nahiñ di aur ab ijāra khatm ho gaya ya faskh kar diya gaya aur murtahin ka dain (qarz) ada ho gaya ya usne māf kar diya aur cheez chhuda li gayi to wo hi pehli baè khud ba khud nāfiz ho gayi, mustājir ne baè ko jāiz kar diya to baè sahi ho gayi magar uske qabze

se nahiñ nikāl sakte jab tak uska māl na wasool ho le

Mas'ala: Jo cheez kiraye par hai us ko khud kirayedār ke hath baè kiya to ye ijazat par mauqoof nahiñ balki abhi nāfiz ho gayi **Mas'ala:** Kiraye wāli cheez baè kharidār ko mālloom hai ke ye cheez kiraye par uthi hui hai is bāt par rāzi ho gaya ke jab tak ijāre ki muddat poori na ho kiraye par rahe, muddat poori hone par bāè mujhe qabza dilaye is soorat mein andrune muddat sāman ke dilaye jāne ka mutālba nahiñ kar sakta aur bāè bhi kharidār se qeemat ka mutalba nahiñ kar sakta jab tak qabza dene ka waqt na āa jāye **Mas'ala:** Kāshtkār ko ek muddate muqarrara tak ke liye khet ijāre par diya chāhe kāsht kār ne ab tak khet boya ho ya na boya ho uski baè kāsht kār ki ijazat par mauqoof hai **Mas'ala:** Kiraya par makān hai mālīk makān ne kirayedār ki baghair ijazat usko baè kar diya kirayedār baè par tayyar nahiñ magar usne kiraya badha kar naya ijāra kiya to baè maugoot jāiz ho gayi kyuñ ke pehla ijāra hi bāqi na raha jo baè ko roke huye tha **Mas'ala:** Mustājir ko khabar hui ke kiraye ki cheez mālīk ne farokht kar di usne kharidār se kaha ke mere ijāre mein tum ne khareeda tumhari meharbani hogi ke jo kiraya de chuka hoon jab tak wasool na kar loo us waqt tak mujhe chhod do is guftagu se ijazat ho gayi aur baè nāfiz hai **Mas'ala:** Kabhi aisa hota hai ke sāman par dām likh dete haiñ aur kehte haiñ jo raqam is par likhi hai

utne mein bechi kharidār ne kaha khareedi ye baè bhi mauqoof hai agar usi majlis mein kharidār ko raqam ka ilm ho jāye aur baè ko ikhteyār kar le to baè nāfiz hai warna bātil, beejak par baè ka bhi yehi hukm hai ke majlise aqd mein qeemat mālloom ho jāna zaruri hai **Mas'ala:** Jitne mein ye cheez fulān ne baè ki ya khareedi hai main bhi baè karta hoon agar bāè wa kharidār donoñ ko mālloom hai ke fulān ne itne mein baè ki ya khareedi hai to ye jāiz hai aur agar kharidār ko mālloom nahiñ agarche bāè jānta ho to ye baè mauqoof hai agar usi majlis mein ilm ho jāye aur ikhteyār kar le to durust hai warna durust nahiñ

IQĀLA KA BAYĀN

IQĀLA KI TAREEF:

Mas'ala: Do shakhsoñ ke mabain jo aqd hua hai usko utha dene ko iqāla kehte haiñ ye lafz ke main ne iqāla kiya, chhod diya, faskh kiya ya dusre ke kehne par sāman ya qeemat ka pher dena aur dusre ka le lena iqāla hai, nikah talāq atāq ibra ka iqāla nahiñ ho sakta donoñ mein se ek iqāla chahta hai to dusre ko manzoor kar lena iqāla kar dena mustahab hai aur ye mustahiqe sawāb hai **Mas'ala:** Iqāle mein dusre ka qabool karna zaruri hai

yāni tanha ek shakhs iqāla nahiñ kar sakta aur ye bhi zaruri hai ke qabool bhi usi majlis mein ho lihāza agar ek ne iqāle ke alfāz kahe magar dusre ne qabool nahiñ kiya ya majlis ke bād kiya to iqāla na hua jaise kharidār sāman ko bāè ke pās wāpas karne ke liye lāya usne kar diya iqāla na hua phir agar kharidār ne sāman ko yehi chhod diya aur bāè ne us cheez ko istemāl bhi kar liya ab bhi iqāla na hua yāni agar kharidār qeemat wāpas māñgta hai ye qeemat wāpas karne se inkār kar sakta hai kyuñ ke jab sāf taur par inkār kar chuka hai to iqāla nahiñ hua, yuñhi agar ek ne iqāle ki darkhwast ki dusre ne kuchh na kaha aur majlis ke bād iqāle ko qabool karta hai ya pehle koi aisa fe'al kar chuka jisse mālloom hota hai ke usey manzoor nahiñ uske bād qabool karta hai to qabool sahi nahiñ

IQĀLE KE SHARAIT

Mas'ala: Iqāle ke sharait ye haiñ donoñ ka rāzi hona, majlis ek hona, agar baè sarf ka iqāle ho to usi majlis mein taqābuze badlāin ho, sāman ka maujood hona shart hai qeemat ka bāqi rehna shart nahiñ, sāman aisi cheez ho jis mein khyāre shart khyāre ru'yyat khyāre àib ki wajah se baè faskh ho sakti ho, agar sāman mein aisi zyadati ho gayi hai jiski wajah se faskh na ho sake to iqāla bhi nahiñ ho sakta, bāè ne qeemat kharidār ko qabza se

pehle hiba na kiya ho **Mas'ala:** Iqāle ke waqt sāman maujood tha magar wāpas dene se pehle halāk ho gaya iqāla bātil ho gaya **Mas'ala:** Jo qeemat baè mein tha usi par ya uski misi par iqāla ho sakta hai agar kam ya zyada par iqāla hua to shart bātil hai aur iqāla sahi yāni itna hi dena hoga jo baè mein qeemat tha, jaise hazār mein ek cheez khareedi uska iqāla hazār rupaye mein kiya ye sahi hai aur agar dedh hazār mein kiya jab bhi hazār rupaye dena hoga aur pāñch sau ka zikr laghw hai aur pāñch sau mein kiya aur sāman mein koi nuqsān nahiñ āya hai jab bhi hazār dena hoga aur sāman mein nuqsān āa gaya hai to kami ke sath iqāla ho sakta hai **Mas'ala:** Iqāla mein dusri jins ka qeemat zikr kiya gaya jaise baè hui hai rupye se aur iqāla mein ashrafi ya note wāpas karna qarār pāya to iqāla sahi hai aur wahi qeemat wāpas dena hoga jo baè mein tha dusre qeemat ka zikr laghw hai **Mas'ala:** Sāman mein nuqsān āa gaya is wajah se qeemat se kam par iqāla hua magar wo àib jāta raha to kharidār bāè se wo kami wāpas lega jo qeemat mein hui hai **Mas'ala:** Tāza sābun becha tha khushk hone ke bād iqāla hua kharidār ko sirf sābun hi dena hoga **Mas'ala:** Āqidain ke haq mein iqāla faskhe baè hai aur dusre ke haq mein ye ek baè jadeed hai lihāza agar iqāla ko faskh na qarār de sakte hoñ to iqāla bātil hai jaise sāman laundi ya jānwar jiske qabza ke bād bachha paida hua to uska iqāla nahiñ

ho sakta **Mas'ala:** Sāman ka koi juz halāk ho gaya aur kuchh bāqi hai to jo kuchh bāqi hai us mein iqāla ho sakta hai aur agar baè maqāiza ho yāni donoñ taraf ghair nuqood ho aur ek halāk ho gayi to iqāla ho sakta hai donoñ jāti rahi to nahiñ ho sakta **Mas'ala:** Bāè ne kharidār se kuchh zyada dām le liye aur kharidār iqāla karna chahta hai to iqāla kar dena chahiye aur agar bahut zyada dhoka diya hai to iqāla ki zarurat nahiñ tanha kharidār baè ko faskh ko kar sakta hai **Mas'ala:** Sāman mein agar zyadati muttasila ghair mutawalledah ho jaise kapde mein rang, makān mein jadeed tāmeer to iqāla nahiñ ho sakta **Mas'ala:** Iqāla haqqe sālīs mein baè jadeed hai lihāza makān ki baè hui thi aur shafi ne shufah se inkār kar diya tha phir iqala hua to ab shafi phir shufah kar sakta hai aur ye jadeed haq hasil hoga **Mas'ala:** Koi cheez hiba ki mauhoob lahu ne usko baè kar diya phir iqāla hua to hiba karne wāla usko wāpas nahiñ kar sakta **Mas'ala:** Jis tarah baè ka iqāla ho sakta hai khud iqāle ka bhi iqāla ho sakta hai, iqāle ka iqāla karne se iqāla jāta raha aur baè laut āi hān baè salam mein agar musallam feeh par qabza nahiñ hua aur iqāla ho gaya to is iqāle ka iqāla nahiñ ho sakta

MURĀBIHA AUR TAULIYAH KA BAYĀN

MURĀBEIHA WA TAULIYAH

Mas'ala: Jo cheez jis qeemat par khareedi jāti hai aur jo kuchh kharch us par kiye jāte haiñ unko zāhir kar ke us par nafa ki ek miqdār badha kar kabhi farokht karte haiñ usko murābiha kehte haiñ aur agar nafa kuchh nahiñ liya to usko tauliya kehte haiñ, jo cheez ilawa baè ke kisi aur tareeqa se milk mein āi jaise usko kisi ne hiba ki ya meerās mein hāsīl hui ya waseeyat ke zariye mili uski qeemat laga kar murābiha ya tauliya keh sakte haiñ

Mas'ala: Rupye aur ashrafi mein murābiha nahiñ ho sakta jaise ek ashrafi pandrah rupye ki khareedi aur usko ek rupaya ya kam wa besh nafa laga kar murabihtan baè karna chahta hai to ye jāiz nahiñ

MURABEHA WA TAULIYA KE SHARAIT

Mas'ala: Murābiha ya tauliya sahi hone ki shart ye hai ke jis cheez ke badle mein kharidār awwal ne khareedi hai wo misli ho taki kharidār sāni qeemat qarār de kar khareed sakta ho aur agar misli na ho balki qeemati ho to ye zarur hai ke kharidār sāni us cheez ka mālik ho jaise zaid ne umar se kapde ke badle mein ghulām khareeda phir us ghulām ka bakr se murābiha ya tauliya karna chahta hai agar bakr ne wahi kapda umar se khareed liya

hai ya kisi tarah bakr ki milk mein āa chuka hai to murābiha ho sakta hai ya bakr ne usi kapde ke aewaz mein murābiha kiya aur abhi wo kapda amr hi ki milk hai magar bāde aqd umar ne aqd ko jāiz kar diya to wo murabeha bhi durust hai **Mas'ala:** Murābiha mein jo nafa qarār pāya hai uska mālloom hona zaruri hai aur agar wo nafa qeemti ho to ishāra kar ke usey muayyan kar diya gaya ho jaise fulān cheez jo tum ne das rupaye ko khareedi hai mere hath das rupaye aur is kapde ke aewaz mein baè kar do **Mas'ala:** Saman (qeemat) se murād wo hai jis par aqd wāqey hua ho, farz karo jaise das rupye mein aqd hua magar kharidār ne uske aewaz mein koi dusri cheez bāè ko di chāhe ye usi qeemat ki ho ya kam wa besh ki beharhāl murābiha wa tauliya mein das rupaye ka lihāz hoga na uska jo kharidār ne diya **Mas'ala:** Dah yāzdah ne nafa par murabeha hua yāni das rupaye par ek rupaya nafa das ki cheez hai to gyārah bees ki hai to bāes (22) wa ala hāzal qeyās, agar samane awwal qeemti hai jaise koi cheez ek ghode ke badle mein khareedi hai aur wo ghoda us kharidār sāni ko mil gaya jo murabehtan khareedna chahta hai aur wo dah yāzdah ke taur par khareeda aur matlab ye hua ke ghoda dega aur ghode ki jo qeemat hai us mein fi dehāi ek rupaya dega ye baè durust nahiñ ke ghode ki qeemat majhool hai lihāza nafa ki miqdār bhi majhool hui aur agar baè awwal

ki qeemat misli ho jaise pehle kharidār ne sau rupaye ke badle khareedi aur dah yāzdah ke nafa se bechi iska muhassil ek sau das rupaye hua agar ye poori miqdār kharidār ko mālloom ho jab to sahi hai aur mālloom na hua aur usi majlis mein usey zāhir kar diya gaya ho to usey sahi ikhteyār hai ke le ya na le aur agar majlis mein bhi na mālloom hua to baè fāsīd hai, āj kal ām taur par tājiron mein āna rupaya do āna rupaya nafa ke hisāb se baè hoti hai uska hukm wo hi dah yāzdah hai ke waqte aqd mālloom ho ya majlise aqd mein mālloom ho jāye to baè sahi hai warna fāsīd

KAUN SE MASĀRIF KA RĀSUL MĀL PAR IZĀFA HOGA?

Mas'ala: Rāsul māl jis par murābiha wa tauliya ki bina hai ke us par nafa ki miqdār badhāi jāye to murābiha aur kuchh na bache wahi qeemat rahe to tauliya, is mein dhobi ki jrat jaise than khareed kar dhulwaya hai aur nagsh wa nigār hua hai jaise chicken kadhāi hai, hāshiya ke phudne bite gaye, kapda ranga gaya hai, bārbardari di gayi hai ye sab masārif rāsul māl par izāfa kiye ja sakte haiñ **Mas'ala:** Makān ki marammat karāi hai, safāi karāi hai, Plaster karāya hai, kunwa khudwaya hai in sab ke masārif shamil hoñge dalāl ko jo kuchh diya hai wo bhi shamil hoga, charwahe ki ujrat ya khud apne masārif

jaise āne jāne ka kiraya aur apni khurāk aur jo kām khud kiya hai ya kisi ne muft kar diya hai us kām ki ujrat, jis makān mein cheez ko rakha hai uska kiraya in sab ko izāfa nahiñ kareñge **Mas'ala:** Kya cheez izāfa kareñge kya nahiñ kareñge uska qāida kulliya ye hai ke is bāb mein tājiroñ ka urf dekha jayega jis ke mutalliq urf hai usey shamil karein aur urf na ho to shamil na karein **Mas'ala:** Jo masārif najāiz taur par jabran wasool kiye jāte haiñ jaise chungi agar tujār ka urf uske izāfa karne ka ho to izāfa karein warna nahiñ, ghāliban chungi ko āaj kal ke tujār tauiliya wa murābiha mein rāsul māl par izāfa karte haiñ **Mas'ala:** Jo masārif izāfa karne ke haiñ unhein izāfa karne ke bād bāe ye na kahe maine itne ko khareedi hai kyun ke ye jhooth hai balki ye kahe ke mujhe itne mein padi hai

TAULIYA WA MURABEHA MEIN KHAYĀNAT

Mas'ala: Baè murābiha mein agar kharidār ko mālloom hua ke bāe ne kuchh khayānat ki hai jaise asli qeemat par aise masārif izāfa kiye jinko izāfa karna najāiz hai ya us qeemat ko badha kar bataya das mein khareedi gayi thi bataye bārah to kharidār ko ikhteyār hai ke poore qeemat par le ya na le ye nahiñ kar sakta jitna ghalat bataya hai use kam kar ke qeemat ada kare, usne khayānat ki hai usey mālloom karne ki teen sooratein haiñ khud us ne

iqrār kiya ho ya kharidār ne usko gawahoñ se sābit kiya ya us par halaf diya gaya usne qasam se inkār kiya, tauliya mein agar bāe ki khiyānat sābit ho to jo kuchh khiyānat ki hai usey kam karke kharidār qeemat ada kare jaise usne kaha maine das rupaye mein khareedi aur sābit hua ke āth mein khareedi hai to āth

dekar sāman le lega **Mas'ala:** Murābiha mein khayānat zāhir hui aur pherna chahta hai pherne se pehle sāman halāk ho gaya ya us mein koi aisi bāt paida ho gayi jisse bāe ko faskh karna na durust ho jāta hai to poori qeemat par sāman ko rakh lena zaruri hoga ab wāpas nahiñ kar sakta na nuqsān ka muawaza mil sakta hai

MĀLE SULAH KA MURĀBIHA NAHIÑ

Mas'ala: Sulah ke taur par jo cheez hāsil ho uska murābiha nahiñ ho sakta jaise zaid ke amr par das rupye chahiye the usne mutalba kiya amr ne koi cheez de kar sulah kar li ye cheez zaid ko agarche das rupye ke muawaze mein mili hai magar uska murābiha das rupye par nahiñ ho sakta **Mas'ala:** Jis waqt usne khareedi thi us waqt narkh girāñ tha aur ab bazār ka hāl badal gaya isko zāhir karna bhi zaruri nahiñ **Mas'ala:** Jānwar ya makān khareeda tha us ko kiraya par diya murābiha mein ye bayān karne ki zarurat nahiñ ke iska kiraya wasool kar liya hai aur agar jānwar se ghi, dudh hāsil kiya

hai to usko qeemat mein mujra dena hoga **Mas'ala:** Koi cheez giraan khareedi aur itne dam zyada kiye ke log utne mein nahi khareedte to murabiha wa tauliya mein usko zahir karna zaruri hai **Mas'ala:** Jitne mein khareedi thi ya jitne mein padi hai usi par tauliya kiya magar kharidar ko ye maloom nahi ke wo kya raqam hai ye ba-e-fasid hai phir agar majlis mein usey ilm ho jaye to usey ikhteyar hai le ya na le aur majlis mein bhi ilm na hua to ab fasad dafa nahi ho sakta, murabiha ka bhi ye hukm hai

MABE' (SĀMĀN) WA SAMAN (QEEMAT) MEIN TASARRUF KA BAYĀN

Mas'ala: Jāydād e ghair manqoola khareedi hai usko qabza karne se pehle ba-e-karna jāiz hai kyun ke uska halak hona bahut nadir hai aur agar wo aisi ho jiske zaya hone ka andesha ho to jab tak qabza na kar lein ba-e-nahi kar sakta jaise bala khana ya dariya ke kinare ka makan aur zameen ya wo zameen jis par reta chadh jane ka andesha ho

MANQOOL KI BA'E QABL QABZA NAHI

Mas'ala: Manqoola cheez khareedi to jab tak qabza na kar le ba-e-nahi kar sakta lekin sadqa kar sakta hai, rehan (girwi) rakh sakta hai, qarz ayyat dena chah-e to de sakta hai **Mas'ala:** Manqool cheez qabza se pehle ba-e ko

hiba kar diya aur bāè ne qabool kar liya to baè jāti rahi aur agar bāè ke hath baè kar diya to ye baè sahi nahiñ pehli baè ab bhi bāqi hai **Mas'ala:** Khud bāè ne kharidār ke qabza se pehle sāmān mein tasarruf kiya to iski do sooratein haiñ pehli ye ke usne kharidār ke hukm se tasarruf kiya, dusri ye ke baghair hukm ke agar hukm se tasarruf kiya jaise kharidār ne kaha ke isko hiba kar de ya kiraye par de de bāè ne aisa kar diya to kharidār ka qabza ho gaya aur agar baghair hukm ke tasarruf kiya jaise wo cheez rehan rakh di ya ujrat par de di amānat rakh di aur mabeea (sāmān) halāk ho gayi to baè jāti rahi aur agar bāè ne āryat di, hiba kiya, rahan rakha aur kharidār ne jāiz kar diya to ye bhi kharidār ka qabza ho gaya **Mas'ala:** Kharidār ne bāè se kaha fulāñ ke pās sāmān rakh do jab main dām ada karuñga wo mujhe de dega aur bāè ne usey de diya to ye kharidār ka qabza na hua balki bāè hi ka qabza hai yāni wo cheez halāk hogi to bāè ki halāk hogi **Mas'ala:** Ek cheez khareedi thi us par qabza nahiñ kiya bāè ne dusre ke hath zyada dāmon mein bech dāli kharidār ne baè jāiz kar di jab bhi ye baè durust nahiñ ke qabza se peshtar hai

MUSHTARI (KHARIDĀR) JAB TAK CHEEZ KO NĀP TAUL NA LE TASARRUF JĀIZ NAHIÑ

Mas'ala: Jis ke kaili cheez kail ke sath ya wazani cheez wazan ke sath khareedi ya adadi cheez ginti ke sath khareedi to jab tak nāp ya taul ya ginti na kar le usko bechna bhi jāiz nahiñ aur khana bhi jāiz nahiñ aur agar takhmeena se khareedi yāni sāmān sāmne maujood hai dekh kar us sārī ko khareed liya ye nahiñ ke itne ser ya itne nāp ya itni tādad khareeda to is mein tasarruf karne, bechne khane ke liye nāp, taul waghaira ki zarurat nahiñ aur agar ye cheezein hiba, meerās, waseeyat mein hāsīl hui ya khet mein paida hui to nāpne waghaira ki zarurat nahiñ **Mas'ala:** Baè ke bād baè ne kharidār ke sāmne nāpa ya taula tha to ab kharidār ko nāpne taulne ki zarurat nahiñ aur agar baè se pehle uske sāmne nāpa, taula ya baè ke bād uski ghair hāziri mein nāpa, taula to wo kāfī nahiñ baghair nāpe taule usko khana ya bechna jāiz nahiñ **Mas'ala:** Mauzoon ya makeel ko baè ta'āti ke sath khareeda io kharidār ka nāpna taulna zaruri nahiñ qabza kar lena kāfī hai

SAMAN (QEEMAT) MEIN QABZA KARNE SE PEHLE TASARRUF JĀIZ HAI

Mas'ala: Bāè ne baè se pehle taula tha us ke bād ek shakhs ne jiske sāmne taula (gina) usko khareeda magar

usne nahiñ taula aur baè kar di aur taul ko kharidār ko di ye baè jaiz nahiñ ke taulne se pehle hui **Mas'ala:** Thān khareeda agarche gazoñ ke hisāb se khareeda (jaise ye thān das gaz ka hai aur iske dām ye haiñ) ismeiñ tasarruf nāpne se pehle jāiz hai hān agar baè meiñ gaz ke hisāb se qeemat ho jaise ek rupya gaz to jab tak nāp na liya jāye tasarruf jāiz nahiñ aur mauzoon cheez agar aisi ho ke uske tukde karna muzir ho to wazan karne se pehle us meiñ tasarruf jāiz hai jaise tānbe waghaira ke lotey aur bartan

SAMAN (QEEMAT) GHĀIB WA HĀZIR KA FARQ WA HUKM

Mas'ala: Qeemat meiñ qabza karne se pehle tasarruf jāiz hai isko baè hiba, ijāra, sadqa, waseeyat sab kuchh kar sakte haiñ, saman kabhi hāzir hota hai jaise ye cheez in das rupye ke badle meiñ khareedi aur kabhi hāzir ki taraf ishāra nahiñ kiya jāta jaise ye cheez das rupye ke badle meiñ khareedi, pehli soorat meiñ har qism ke tasarruf kar sakte haiñ kharidār ko bhi mālik kar sakte haiñ aur ghair kharidār ko bhi aur dusri soorat meiñ kharidār ko mālik kar dene ke ilawa dusra tasarruf nahiñ kar sake yāni ghair kharidār ko iski tamleek nahiñ kar sakte jaise bāè kharidār se koi cheez. un rupayoñ ke badle meiñ khareed sakta hai jo kharidār ke zimme haiñ ya

uska jānwar ya makān kiraye par le sakta hai aur ye bhi kar sakta hai ke wo रुपये usey hiba kar de, sadqa kar de aur agar kharidār ke ilawa dusre se koi cheez khareede un रुपये ke badle mein jo is kharidār par haiñ ya dusre ko hiba kare sadqa kare to ye sahi nahiñ

SAMAN BADALNE KI SOORATEIÑ

Mas'ala: Saman (qeemat) ki do qismein haiñ ek wo ke muayyan karne se muayyan ho jāta hai jaise nāp wa taul ki cheezein, dusra wo ke muayyan karne se bhi muayyan na ho jaise rupya ashrafi ke baè sahi mein muayyan karne se bhi muayyan nahiñ ho to jaise koi cheez is रुपये ke badle mein khareedi yāni kisi khās रुपये ki taraf ishāra kiya to usi ka dena wājib nahiñ dusra rupya bhi de sakta hai ke das rupya ki jagah das ka note pandrah रुपये ki jagah ginni de sakta hai kharidār ko hargiz ye haq hāsil nahiñ ke kahe rupya luñga note ashrafi nahiñ luñga

DEEGAR DATOON MEIÑ QABZE SE PEHLE TASARRUF KE AHKĀM

Mas'ala: Qabze se pehle qeemat ke ilawa kisi dain mein tasarruf karne ka wahi hukm hai jo qeemat ka hai jaise mehar, qarz, ujrat, badal e khulā'a, tawān ke jis par uska mutālba hai usko mālik bana sakte haiñ yāni usse inke badle mein koi cheez khareed sakte haiñ, usko makān

waghaira ki ujrat mein de sakte hain, hiba wa sadqa kar sakte hain lekin dusre ko maalik karna chāhe to nahiñ kar sakte

BAÈ SARF WA SALAM MEIÑ MA'AQOOD ALAIH KO BADALNA YA US MEIÑ TASARRUF JĀIZ NAHIÑ

Mas'ala: Baè sarf wa salam mein jis cheez par aqd hua uske ilawa dusri cheez ka lena dena jāiz nahiñ aur na us mein kisi dusri qism ka tasarruf jāiz na musallam alaih, rāsul māl mein tasarruf kar sakta hai aur na rabbul salam musallam feeh mein ke wo rupye ke badie mein ashrafi le le aur wo bāè gehuñ ke badle mein jau le ye najāiz hai

Mas'ala: Kharidār ne bāè ke liye qeemat mein kuchh izāfa kar diya ya bāè ne sāman mein izāfa kar diya ye jāiz hai, qeemat ya sāman mein izāfa usi jins se ho ya dusri jins se usi majlise aqd mein ho ya bād mein har soorat mein ye izāfa lāzim ho jāta hai yāni bād mein agar nadāmat hui ke aisa maine kyuñ kiya to bekār hai wo dena padega ajnabi ne qeemat mein izāfa kar diya aur kharidār ne qabool kar liya to ye kharidār par lāzim ho jayega aur agar kharidār ne inkār kar diya to bātil ho gaya hān agar ajnabi ne izāfa kiya aur khud zāmin bhi ban gaya ya kaha main apne pās se dunga to izāfa sahi hai aur zyadat ajnabi par lāzim hai

SAMAN (QEEMAT) AUR MABEEA (SĀMAN) MEIÑ KAMI BESHI HO SAKTI HAI

Mas'ala: Agar kharidār ne qeemat meiñ izāfa kiya to uske lāzim hone ki shart ye hai ke bāè ne usi majlis meiñ qabool bhi kar liya ho aur agar usi majlis meiñ qabool nahiñ kiya bād meiñ kiya to lāzim nahiñ aur ye bhi shart hai ke sāman maujood ho sāman ke halāk hone ke bād qeemat meiñ izāfa nahiñ ho sakta, sāman ko bech dāla ho phir khareed liya ya wāpas kar liya ho jab bhi qeemat meiñ izāfa sahi hai, bakri mar gayi hai to qeemat meiñ izāfa nahiñ ho sakta aur zibah kar di gayi hai to ho sakta hai, Sāman meiñ bāè ne zyadati ki is meiñ bhi kharidār ka usi majlis meiñ qabool karna shart hai sāman ka bāqi rehna shart nahiñ, mabeea (sāman) halāk ho chuki hai jab bhi sāman meiñ izāfa ho sakta hai **Mas'ala:** Qeemat meiñ bāè kami kar sakta hai jaise das rupye meiñ ek cheez baè ki thi magar khud bāè ko khayāl hua ke kharidār par iski girani hogi aur qeemat kam kar diya ye ho sakta hai ke iske liye sāman ka bāqi rehna shart nahiñ ye kami qeemat par qabza karne ke bād bhi ho sakti hai, kami zyadati jo kuchh bhi hai agarche bād meiñ hui ho usko asal aqd meiñ shumār karenge yāni kami beshi ke bād jo kuchh usi par aqd mutasawwir hoga poore qeemat ka isqāt nahiñ ho sakta (yāni kharidār ke zimme qeemat kuchh na rahe aur baè qā'im) rahe ke bila qeemat baè

qarār pāye ye nahiñ ho sakta, ye albatta hoga ke baè usi qeemat awwal par qarār payegi aur yeh samjha jayega ke bāè ne kharidār se qeemat māf kar diya iska nateeja wahāñ zāhir hoga ke shafi ne shufah kiya to poori qeemat dena hogi **Mas'ala:** Kami beshi ko asal aqd meiñ shumār karne ka asar ye hoga ke murābiha wa tauliya meiñ usi ka aitebār hoga, qeemate awwal ka ya sāman awwal ka aitbār na hoga **Mas'ala:** Sāman meiñ agar kharidār kami karna chāhe aur sāman az qabeele dain yāni ghair muayyan ho to jāiz aur muayyan ho to kami nahiñ ho sakti **Mas'ala:** Bāè ne agar aqd baè ke bād kharidār ko ada -e-qeemat ke liye mohlat di yāni iske liye mi'ād muqarrar kar di aur kharidār ne bhi qabool kar li to ye dain miyādi ho gaya bāè par wo mi'ād lāzim ho gayi usse pehle mutālba nahiñ kar sakta, har dain ka yehi hukm hai ke miyādi na ho aur bād meiñ mi'ād muqarrar ho jāye to miyādi ho jāta hai magar madyooñ ka qabool karna shart hai agar usne inkār kar diya to miyādi nahiñ hoga fauran uska ada karna wājib ho jayega aur dāyāñ jab chahega mutālba kar sakega **Mas'ala:** Dain ki mi'ād kabhi mālloom hoti hai jaise fulañ mahina ki fulañ tareekh aur kabhi majhool, magar jahālat yaseeratan ho to jāiz hai jaise jab khet katega aur agar zyada jahālat ho jaise jab āndhi āyegi ya pāni barsega ye mi'ād bātil hai **Mas'ala:** dain ki mi'ād ko shart par muallaq bhi kar sakte haiñ

jaise ek shakhs par hazār rupaye haiñ usse dāyāñ kehta hai agar panch sau rupaye Kal ada kar do to bāqi panch sau ke liye chhe

mahina ki mohlat hai

QARZ KA BAYĀN

Mas'ala: Jo cheez qarz di jāye, li jāye to us ka misli hona zaruri hai yāni nāp ki cheez ho ya taul ki ho ya ginti ki ho magar ginti ki cheez mein shart ye hai ke iske afrād mein zyada tafāwut na ho jaise ande, akhrot, badam aur agar ginti ki cheez mein tafāwut zyada ho jiski wajah se qeemat mein ikhtelāf ho jaise ām, amrood inko qarz nahiñ de sakte yuñhi har qeemti cheez jaise jānwar, makān, zameen inko qarz dena sahi nahiñ **Mas'ala:** Qarz ka hukm ye hai ke jo cheez li gayi hai uski misl ada ki jāyein lihāza jiski misl nahiñ uska qarz dena sahi nahiñ, jis cheez ko qarz dena lena jāiz nahiñ agar usko kisi ne qarz diya to us par qabza karne se mālīk ho jayega magar usse nafa uthana halāl nahiñ lekin agar usko baè karega to baè sahi ho jayegi uska hukm waisa hi hai jaise baè fāsīd mein sāmān par qabza kar liya ke wāpas karna zaruri hai magar baè karega to baè sahi hai **Mas'ala:** Kāghaz ko qarz lena jāiz hai jab ke uski qism aur sifat Ka bayān ho jāye aur usko ginti ke sath liya jāye gin kar diya jāye magar āj kal thode se kāghazoñ mein khareed wa

farokht wa qarz mein gin kar lete dete hain zyada miqdār yāni rimoñ mein wazan ka aitebār hota hai yāni jaise itne pond ka rim urf mein takhte nahiñ ginte is mein harj nahiñ **Mas'ala:** Rotiyōñ ko gin kar bhi qarz le sakte hain aur taul kar bhi, gosht wazan kar ke liya jāye **Mas'ala:** Ātey ko nāp kar qarz lena dena chahiye aur agar urf wazan se qarz lene ka ho jaisa ke umooman hindustan mein hai to wazan se bhi qarz jāiz hai, eiñdhen ki lakdi aur dusri lakdiyan aur uple aur takhte aur tarkariyañ aur tāza phool in sab ka qarz lena dena durust nahiñ **Mas'ala:** Kachhi aur pakki eiñtoñ ka qarz jāiz hai jab ke un mein tafāwut na ho jis tarah āj kal shehar bhar mein ek tarah ki eiñteñ tayyar hoti hain **Mas'ala:** Barf ko wazan ke sath qarz lena durust hai aur agar garmiyoñ mein barf qarz liya tha aur jāde mein ada kar diya ye ho sakta hai magar qarz dene wāla us waqt nahiñ lena chahta wo kehta hai ke garmiyoñ mein luñga aur ye abhi dena chahta hai to māmla qāzi ke pās pesh karna hoga wo wasool karne par majboor karega **Mas'ala:** Paise qarz liye the uska chalan jāta raha to waise hi paise usi tādad mein de dene se qarz ada na hoga balki uski qeemat ka aitebār hai jaise āth āne ke paise the to chalan band hone ke bād athanni ya dusra sikka us qeemat ka dena hoga

ADA E QARZ MEIÑ MEHANGE SASTE KA AITBĀR NAHIÑ

Mas'ala: Ada-e-qarz meiñ cheez ke saste mehange hone ka aitbār nahiñ jaise das ser gehuñ qarz liye the unki qeemat ek rupaya thi aur ada karne ke din ek rupaya se kam ya zyada hai iska bilkul lihāz nahiñ kiya jayega wo hi das ser gehuñ dene hoñge **Mas'ala:** Ek shehar meiñ maslan ghalla qarz liya aur dusre shehar meiñ qarz khwāh ne mutalba kiya to jahan qarz liya tha wahāñ jo qeemat thi wo di jāye qarzdār is par majboor nahiñ kar sakta ke main yahañ nahiñ dunga chal kar wo cheez le lo, ek shehar meiñ ghalla qarz liya dusre shehar meiñ jahan ghalla giran hai qarz khwāh usse ghalla ka mutālba karta hai to qarzdār se kaha jayega ke is bāt ka zāmin de do ke apne shehar meiñ ja kar ghalla ada kar dunga **Mas'ala:** Mewe qarz liye magar abhi ada nahiñ kiye ke ye mewe khatm ho chuke bazār meiñ milte nahiñ to qarz khwāh ko intezār karna padega ke naye phal āa jāyeiñ us waqt qarz ada kiya jāye aur agar donoñ qeemat dene lene par rāzi ho jāyeiñ to qeemat ada kar di jāye **Mas'ala:** Qarzdār ne jab qarz par qabza kar liya to us cheez ka mālīk ho gaya, farz karo ek cheez qarz li thi aur abhi kharch nahiñ ki hai ke apni cheez āa gayi jaise rupaya qarz liya tha rupaya āa gaya, ātā qarz liya tha pakne se pehle piskar āa gaya ab qarzdār ko ikhteyār hai ke uski

cheez rehne de aur apni cheez se qarz ada kare ya uski hi cheez wāpas de de jis ne qarz diya hai wo nahiñ keh sakta ke maine jo cheez di thi wo tumhare pās maujood hai main wo hi luñga **Mas'ala:** Qarz ki cheez qarzdār ke pās maujood hai qarzdār usko khud qarz khwāh ke hath baè kare ye sahi hai ke wo mālik hai aur agar qarz khwāh baè kare to ye sahi nahiñ hai ke ye mālik nahiñ, ek shakhs ne dusre se ghalla qarz liya qarzdār ne qarz khwāh se rupaye ke badle usko khareed liya yāni us dain ko khareeda jo uske zimme hai magar qarz khwāh ne rupaye par abhi qabza nahiñ kiya tha ke donoñ juda ho gaye baè bātil ho gayi **Mas'ala:** Ghulam, tājir aur mukātib aur nābaligh aur bohra ye sab kisi ko qarz deiñ ye najāiz hai ke qarz tabarru hai aur ye tabarru nahiñ kar sakte **Mas'ala:** Sabi (bachha) mehjoor (jisko khareed wa farokht ki mumaniāt hai) ko qarz diya, uske hath koi cheez baè ki us ne kharch kar dāli to uska muawaza kuchh nahiñ, bohre aur majnoon ko qarz dene ka bhi yehi hukm hai aur agar wo cheez maujood hai kharch nahiñ hui to qarz khwāh wāpas le sakta hai, ghulam mehjoor ko qarz diya to jab tak āzād na ho usse muwakkhaza nahiñ ho sakta **Mas'ala:** Ek shakhs se dusre ne rupye qarz māñge wo dene ko lāya usne kaha pāni mein pheñk do usne pheñk diya to uska kuchh nuqsān nahiñ usne apna māl phenka hai agar bāè sāman ko kharidār ke pās lāya, ameen

amānat ko mālik ke pās lāya unhone kaha pheñk do unhone pheñk diya to kharidār aur mālik ka nuqsān hua

QARZ MEIÑ SHART KA KOI ASAR NAHIÑ

Mas'ala: Qarz meiñ kisi shart ka koi asar nahiñ sharteiñ bekār hai jaise ye shart ke is ke badle meiñ fulañ cheez dena ya ye shart ke fulañ jagah kisi dusri jagah ka nām le kar wāpas karna **Mas'ala:** Wāpasi qarz meiñ us cheez ki misl deni hogi jo li hai na usse behtar na kamtar hān agar behtar ada karta hai aur uski shart na thi to jāiz hai dāyāñ usko le sakta hai, yuñhi jitna liya hai ada ke waqt usse zyada deta hai magar iski shart na thi ye bhi jāiz hai

QARZ MEIÑ NAFÀ KI SHART SOOD HAI

Mas'ala: Qarz diya aur thehra liya ke jitna diya hai usse zyada lega jaisa ke āj kal sood khorōñ ka qāida hai ke रुपये do रुपये सािकदा माहवार sood thehra lete haiñ ye harām hai yuñhi kisi qism ke nafa ki shart kare najāiz hai jaise ye shart ke mustagriz mukriz se koi cheez zyada dāmoñ meiñ khareedega ya ye ke qarz ke रुपये fulañ shehar meiñ mujh ko dene hoñge

QARZDĀR KI ZYADAT DĀWAT AUR TOHFE KA HUKM

Mas'ala: Jis par qarz hai us ne qarz dene wāle ko kuchh had'yaya kiya to lene mein harj nahiñ jab ke had'yaya dena qarz ki wajah se na ho balki is wajah se ho ke donoñ mein qarābat ya dosti hai ya uski ādat hi mein jood wa sakhawat hai ke logoñ ko had'yaya kiya karta hai aur agar qarz ki wajah se hai ya nahiñ jab bhi parhez hi karna chahiye jab tak ye bāt zāhir na ho jāye ke qarz ki wajah se nahiñ hai, uski dāwat ka bhi yahi hukm hai ke qarz ki wajah se na ho to qabool karne mein harj nahiñ aur qarz ki wajah se hai ya pata na chale to bachna chahiye isko yoon samajhna chahiye ke qarz nahiñ diya tha jab bhi dāwat karta tha to mālloom hua ke ye dāwat qarz ki wajah se nahiñ aur agar pehle nahiñ karta tha aur ab karta hai ya pehle mahine mein ek bār karta tha aur ab do bār karne laga ya ab sāmāne zyāfat zyada karta hai to mālloom hua ke ye qarz ki wajah se hai isse ijtenāb (bachna) chahiye **Mas'ala:** Jis qism ka den tha madyoon usse behtar ada karna chahta hai dāyāñ ko is ke qabool karne par majboor nahiñ kar sakte aur ghatiya dena chahta jab bhi majboor nahiñ kar sakte aur dāyāñ qabool kar le to donoñ sooratoñ mein den ada ho jayega, yuñhi agar uske rupye the wo usi qeemat ki ashrafi dena chahta hai dāyāñ qabool karne par majboor nahiñ kar sakta hai

maine rupaya diya tha rupaya luṅga aur agar den miyādi tha mi'ād poori hone se pehle ada karta hai to dāyāñ lene par majboor kiya jayega wo inkār kare ye uske pās rakh kar chala āye den ada ho jayega

QARZ MEIÑ KYA CHEEZ CHHEEN SAKTA HAI?

Mas'ala: Qarzdār qarz ada nahiñ karta agar qarz khwāh ko us Ki koi cheez usi jins ki jo qarz meiñ di hai mil jāye to baghair diye le sakta hai balki zabardasti chheen le jab bhi qarz ada ho jayega, dusri jins ki cheez baghair uski ijazat nahiñ le sakta jaise rupya qarz diya tha to rupya ya chāñdi ki koi cheez mile le sakta hai aur ashrafi aur sone ki cheez nahiñ le sakta

RAHAN KA NAFA MURTAHIN KE LIYE SOOD HAI

Mas'ala: Zaid ne umar se kaha mujhe itne rupye qarz do main apni ye zameen tumheñ āryat deta hooñ jab tak main rupaya na ada karu tum iski kāsht karo aur nafa uthao ye mamnoo hai, āj kal sood khorōñ ka ām tareeqa ye hai ke qarz de kar makān ya khet rehan (girwi) rakh lete haiñ makān hai to us meiñ murtahin sukoonat karta hai ya usko kiraya par chalata hai, khet hai to uski khud

kāsht karta hai ya ijāre par de deta hai aur nafa khud khata hai ye sood hai isse bachna wājib hai

KAUN SI ĀRIYAT QARZ HAI?

Mas'ala: Jis cheez ka qarz jāiz hai usey āriyat ke taur par liya to wo qarz hai aur jiska qarz najāiz hai use āriyat liya to āriyat hai **Mas'ala:** Rupye qarz liye the usko note ya ashrafiyan di ke tod kar apne rupaye le lo uske pās todne se pehle zāya ho gaye to qarzdār ke zāya huye aur tudane ke bād zāya huye to do soorateiñ haiñ apna qarz liya tha ya nahiñ agar nahiñ liya tha jab bhi qarzdār ka nuqsān hua aur qarzdār ke rupye in meiñ se lene ke bād zāya huye to us ke halāk huye aur agar note ya ashrafiyan de kar ye kaha ke apna qarz lo usne le liya to qarz ada ho gaya, zāya hoga uska nuqsān hoga

SOOD KA BAYĀN

SOOD KI TAREEF

Reba yāni sood harāme qatai hai iski hurmat ka munkir kāfir hai aur harām samajh kar jo iska murtakib hai fāsiq mardoodush shahadat hai, aqd muawaza meiñ jab donoñ taraf māl ho aur ek taraf zyadati ho ke uske muqabil meiñ dusri taraf kuchh na ho to ye sood hai **Mas'ala:** Jo cheez nāp ya taul se bikti ho jab us ko jins meiñ badla jāye (jaise gehuñ ke badle meiñ gehuñ, jau ke badle jau liye) aur ek

taraf zyada ho to harām hai aur agar wo cheez nāp ya taul ki na ho ya ek jins ko dusre jins se badla ho to sood nahiñ, umda ya kharab ka yahañ koi farq nahiñ yāni tabādla jins mein ek taraf kam hai magar ye achhi hai dusri taraf zyada wo kharab hai jab bhi sood aur harām hai lāzim hai ke donoñ nāp ya taul mein barābar hoñ jis cheez par sood ki hurmat ka daro madar hai wo qadr wa jins hai, qadr se murād wazan ya nāp hai

QADR WA JINS KI TAREEF

Mas'ala: Donoñ cheez ka ek nām aur ek kām ho to ek jins samjhiye aur nām wa maqsad mein ikhtelāf ho to do jins jāniye jaise gehuññ, jau, kapde ki qismein, malmal, lattha, qabrun, chheent ye sab ajnās mukhtalif hai, khajoor ki sab qismein ek jins haiñ, loha seesa tānba peetal mukhtalif jinsein haiñ, oon aur resham aur soot mukhtalif ajnās haiñ, gāye ka gosht, bhed wa bakri ka gosht, dumba ki chakki, pet ki charbi ye sab ajnās mukhtalif haiñ, raughane gui, raughane chameli, raughane joohi waghaira sab mukhtalif ajnās hai

SOOD KI QISMEIN

Mas'ala: Qadr wa jins maujood hoñ to kami beshi bhi harām hai (is ko ribaul fazl kehte haiñ) aur ek taraf naqad ho to dusri taraf udhār ye bhi harām hai (isko reba ul

nisya kehte hai) jaise gehuññ ko gehuññ, jau ko jau ke badle mein baè karein to kam wa besh harām aur ek ab deta hai dusra kuchh der ke bād dega ye bhi harām aur donoñ mein se ek ho ek na ho to kami beshi jāiz hai aur udhār harām jaise gehuññ ko jau ke badle mein ya ek taraf seesa ho ek taraf loha ke pehli misāl mein nāp aur dusri mein mushtarak hai magar jins ka donoñ mein ikhtelāf hai kapde ko kapde ke badle, ghulām ko ghulām ke badle mein baè kiya is mein jins ek hai magar qadr maujood nahiñ lihaza ye to ho sakta hai ke ek thān de kar do thān ya ek ghulām ke badle do ghulām khareede magar udhār bechna harām aur sood hai agarche kami beshi na ho aur donoñ na ho to kami beshi bhi jāiz aur udhār bhi jāiz jaise gehuñ aur jau ko rupya se khareedein yahañ kam wa besh hona to zāhir hai ke ek rupaya ke aewaz mein jitne man chāho khareedo koi harj nahiñ aur udhār bhi jāiz hai ke āj khareedo rupya mahine mein sāl mein dusre ki marzi se jab chāho do jāiz hai koi kharabi nahiñ **Mas'ala:** Jis cheez ke mutalliq Huzoor Aqdas ﷺ ne nāp ke sath tafāzul harām farmāya wo kaili (nāp ki cheez) hai aur jiske mutalliq wazan ki tasreeh farmai wo wazani hai, Huzoor ﷺ ke irshād ke bād is mein tabdeeli nahiñ ho sakti agar urf iske khilāf ho to urt ka aitbār nahiñ aur jis ke mutalliq irshād nahiñ hai us mein ādat wa urf ka aitbār hai nāp ya taul jo kuchh chalan ho uska

lihāz hoga **Mas'ala:** Jo cheez wazani ho use nāp kar barābar kar ke ek ko dusre ke badle mein baè kiya magar ye nahiñ ke in ka wazan kya hai ye jāiz nahiñ aur agar wazan mein donoñ barābar hoñ baè jāiz hai agarche nāp mein kam wa besh ho aur jo cheez kaili ho usko wazan se barābar kar ke baè kiya magar ye nahiñ mālloom ke nāp mein barābar hai ya nahiñ ye najāiz hai, hindustan mein gehuñ jo ke umooman wazan se baè karte haiñ halanki inka kaili hona Huzoor ﷺ ke irshād se sābit hai lihāza agar gehuñ ko gehuñ ke badle mein baè karein to nāp kar zarur barābar kar lein is mein wazan ki barabari ka aitbār na karein yuñhi gehuñ jo qarz le to nāp lein aur nāp kar dein aur inke ātey ki baè ya qarz wazan se bhi jāiz hai

KIN CHEEZON MEIN SOOD ZYADATI NAHIÑ

Mas'ala: Shari'at mein nāp ki miqdār kam se kam nisf sa'a hai agar koi kaili cheez nisf sa'a se kam ho jaise ek do lap is mein kami beshi yāni ek lap do lap ke badle mein bechna jāiz hai yuñhi ek seb do ke badle mein, ek khajoor do ke badle mein, ek anda do ande ke aewaz mein, ek akhrot do ke aewaz mein, ek talwār do talwār ke badle mein, ek dawāt do dawāt ke badle mein, ek sue do sue ke badle mein, ek sheeshi do ke aewaz bechna jāiz hai jab ke ye sab muayyan hoñ aur agar donoñ jānib ghair muayyan ho to baè najāiz in sooraton mein kami beshi agarche jāiz

hai udhār bechna harām hai kyuñ ke jins ek hai **Mas'ala:** Gehuñ, jau, khajoor, namak jin ka kaili hona mansoos hai agar in ke mutalliq logoñ ki ādat yuñhi jāri ho ke inko wazan se khareed o farokht karte hoñ (jaisa ke yahañ hindustan mein wazan hi se ye sab cheezein bikti hain aur baè salam mein wazan se unka tāyyun kiya hai jaise itne rupye mein itne man gehuñ) to ye salam jāiz hai is mein harj nahiñ **Mas'ala:** Ek machhli do machhliyon se baè kar sakte hain yani wahāñ jahan wazan se na bikti hoñ aur taul se farokht hoñ jaise yahañ to wazan mein barābar karna zarur hoga

MAQSOOD KA IKHTELĀF JINS KO MUKHTALIF KAR DETA HAI AGARCHE ASAL EK HO

Mas'ala: Sooti kapde, soot ya ruee ke badle mein bechna mutlaqan jāiz hai ke inki jins mukhtalif hai yuñhi rue ko soot se bechna jāiz hai isi tarah oon ke badle mein ooni kapde khareedna ya resham ke aewaz mein reshami kapde khareedna bhi jāiz hai maqsad ye hai ke jins ke ikhtelāf wa ittehād mein asal ka ittehād wa ikhtelāf motabar nahiñ balki maqsood ka ikhtelāf jins ko mukhtalif kar deta hai agarche asal ek ho aur ye bāt zāhir hai ke rue soot aur kapde ka maqāsīd mukhtalif hain yuñhi gehuñ ya uske ātey ko roti se baè kar sakte hain ke

unki jins bhi mukhtalif hai **Mas'ala:** Tar khajoor ko tar ya khushk khajoor ke badle baè karna jāiz hai jab ke donoñ jānib ki khajooreiñ nāp meiñ barābar hoñ wazan meiñ barabari ka is meiñ aitbār nahiñ yuñhi angur ko munaqqe ya kishmish ke badle bechna jāiz hai jab ke donoñ barābar hoñ isi tarah jo phool khushk ho jāte haiñ unke tar ko khushk ke aewaz bhi bechna jāiz hai aur tar ke badle meiñ bhi jaise injeer, āloo bukhara, khoobani waghaira **Mas'ala:** Gehuñ agar pāni meiñ bheeg gaye hoñ unko khushk ke badle meiñ baè karna jāiz hai jab ke nāp meiñ barābar hoñ yuñhi khajoor ya munaqqe jinko pāni meiñ bhigo liya ho khushk ke aewaz meiñ baè kar sakte haiñ, bhune huye gehuñ ko be bhune se bechna jāiz nahiñ

GĀYE BHAIÑS EK JINS HAIÑ, BHED BAKRI EK JINS HAIÑ

Mas'ala: Mukhtalif qism ke gosht kami beshi ke sath baè kiye ja sakte haiñ jaise bakri ka gosht ek ser gāye ke do ser se bech sakte haiñ magar ye zarur hai ke dast ba dast hoñ udhār jāiz nahiñ agar ek qism ke jānwar ka gosht ho to kami beshi jāiz nahiñ, gāye bhaiñs do jins nahiñ balki ek jins hai yuñhi bakri bhed dumba ye teenoñ ek jins haiñ, gāye ka dudh bakri ke dudh se, khajoor ya ganne ka sirka anguri sirka se, pet ki charbi dumbe ki

chakki ya gosht se, bakari ke bāl ko bhed ke oon se kam wa besh karke baè kar sakte haiñ **Mas'ala:** Tīl ke tel ko raughane chameli wa raughane gul se kam wa besh karke baè karna jāiz hai yuñhi khushboo dār tel āpas meīñ ek qism ko dusre qism ke sath baè karna, raughane zaitoon khushboo dār ko baghair khushboo wāle ke aewaz meīñ bechna bhi har tarah jāiz hai, tīl phool meīñ basey huye hoñ inko sāda tiloñ se kam wa besh karke bech sakte haiñ **Mas'ala:** Dudh ko paneer ke badle meīñ kami beshi ke sath bech sakte haiñ, khoeye ke badle meīñ dudh bechne ka bhi yahi hukm hai kyuñ ke maqāsīd meīñ mukhtalīf hone ki waiah se mukhtalīf jins haiñ

Mas'ala: Gehuñ ke baè ātey ya sattoo se ya ātey ki baè sattoo se mutlaqan najāiz hai agarche nāp ya wazan meīñ donoñ jānīb barābar hoñ yāni jab ke ātā ya sattoo gehuñ ka ho aur agar dusri cheez ka ho jaise jau ka ātā ya sattoo ho to gehuñ se baè karne meīñ koi muzāiqa nahiñ, yuñhi gehuñ ke ātey ko jau ke sattoo se bhi bechna jāiz hai, ātey ko ātey ke badle meīñ barābar karke bechna jāiz hai balki bhune huye ātey ko bhune huye ke badle meīñ barābar karke bechna bhi jāiz hai aur sattoo ko sattoo ke badle meīñ bechna ya bhune huye gehuñ ko bhune huye gehuñ ke badle meīñ bechna jāiz hai, chhane huye ātey ko baghair chhane ke badle baè karne meīñ donoñ ka barābar hona zaruri hai **Mas'ala:** Tiloñ ko unke tel ke

badle mein ya zaitoon ko raughane zaitoon ke badle mein bechna us waqt jāiz hai ke un mein jitna tel hai wo us tel se zyada ho jiske badle mein usko baè kar rahe hain yāni khali ke muqable mein tel ka kuchh hissa hona zaruri hai warna najāiz, yūnhi sarsoñ ko kadwe tel ke badle mein ya alsi ko uske tel ke badle mein baè karne ka hukm hai gharz ye ke jis khali ki koi qeemat hoti hai uske tel ko jab usse baè kiya jāye to jo tel muqabil hai wo usse zyada ho jo us mein hai aur agar koi aisi cheez us mein mili ho jiski koi qeemat na ho jaise sunār ke yahañ ki rākh ke usey nyāre khareedte hain iska hukm ye hai ke jis sone ya chāñdi ke aewaz mein usey khareeda agar wo zyada ya kam hai baè fāsīd hai aur barābar ho to jāiz hai aur mālloom na ho ke barābar hai ya nahiñ tab bhi najāiz hai

Mas'ala: Jin cheezon mein baè jāiz hone ke liye barabari ki shart hai ye zarur hai ke masāwat ka ilm waqte aqd ho agar waqt aqd ilm na tha bād ko mālloom hua jaise gehuñ ke badle mein takhmeena se bech diye phir bād mein nāpe gaye to barābar nika baè jāiz nahiñ hui

Mas'ala: Gehuñ, gehuñ ke badle mein baè kiye aur taqābuz e badalain nahiñ hua ye jāiz hai, ghalle ki baè apni jins ya ghair jins se hua is mein taqābuz shart nahiñ magar ye usi waqt hai ke donoñ jānib muayyan hoñ

Mas'ala: Muslim aur kāfire harbi ke darmiyān darul harab mein jo aqd ho us mein sood nahiñ, musalmān agar darul harab

mein amān le kar gaya to kāfiroñ ki khushi se jis qadr unke amwāl hāsil karein jāiz hai agarche aise tareeqe se hāsil kiye ke musalmān ka māl is tarah lena jāiz na ho magar ye zarur hai ke wo kisi bad-ahad'ya ke zariye hāsil na kiya gaya ho ke bad-ahad'ya kuffār ke sath bhi harām hai jaise kisi kāfir ne uske pās koī cheez amānat rakhi aur ye dena nahiñ chahta ye bad-ahad'ya hai aur durust nahiñ

AQDE FĀSID SE KĀFIR HARBI KA MĀL LIYA JA SAKTA HAI

Mas'ala: Aqde fāsīd ke zariye se kāfire harbi ka māl hāsil karna mamnūo nahiñ yāni jo aqd mabain do musalmān mamnūo hai agar harbi ke sath kiya jāye to mana nahiñ magar shart ye hai ke wo aqd muslim ke liye mufeed ho jaise ek rupye ke badle mein do rupye khareede ya uske hath murdār ko bech dāla ke us tareeqe se musalmān ka rupya hāsil karna shari'at ke khilāf hai aur harām hai lekin kāfir se hāsil karna jāiz hai **Mas'ala:** Hindustan agarche darul islām hai isko darul harab kehna sahi nahiñ magar yahañ ke kuffār yaqeenan na zimmi hai na mustamin kyun ke zimmi ya mustamin ke liye badshahe islām ka zimma karna aur aman dena zaruri hai lihāza in kuffār ke amwāl uqode fāsida ke zariye hāsil kiye ja sakte haiñ jab ke bad-ahad'ya na ho

SOOD SE BACHNE KI SOORATEIÑ

Jis tarah sood lena harām hai usi tarah sood dena bhi harām hai hadeesoñ meiñ donoñ par lānat āi hai aur farmāya donoñ barābar haiñ isliye sood dene se bhi bachna zaruri hai agar kisi jāiz zarurat ke liye qarz lena hi pade aur baghair sood ke koi na deta ho to iske liye ye chand soorateiñ aisi haiñ ke inke zariye se sood ki najāsāt wa nahoosat se najāt milti hai aur qarz dene wāla jāiz tareeqa par nafa hāsil kar sakta hai sirf len den ki soorat meiñ kuchh tabdeeli karni padegi magar najāiz wa harām se bachao ho jayega, shayad kisi ko khayāl ho ke dil meiñ jab ye hai sau de kar ek sau das lu to phir sood se kahan bacha iska jawāb ye hai ke shara'a ne jis aqd ko jāiz bataya wo is khayāl se najāiz aur harām nahiñ ho sakta, dekho agar rupyo se chāñdi khareedi aur ek rupye ki ek rupaye bhar se zā'id li to yaqeenan sood harām hai lekin agar maslan ek ginni jo pandrah rupaye ki ho usse pachchees rupaya bhar ya aur zyada chāñdi khareedi ya soleh āne paisoñ ki do rupaya bhar chāñdi khareedi agarche uska maqsood bhi wahi hai ke chāñdi zyada li jāye magar is tareeqe se sood nahiñ aur ye soorat yaqeenan halāl hai, mālloom hua ke jāiz wa najāiz hona aqd ki noyyat par hai aqd badal jayega hukm badal jayega is mas'ale ko zyada wāzeh karne ke liye hum do hadeeseiñ likhte haiñ, saheehaiñ meiñ hai ke Rasoolullah

ﷺ ne ek sahab ko khaibar ka hākīm bana kar bheja wo wahāñ se Huzoor ki khidmat mein umda khajoorein laye Huzoor ne farmāya kya khaibar ki sab khajoorein aisi hi hoti hain unhone arz kiya nahiñ ya Rasoolullah ﷺ hum do sa'a ke badle in khajooron ka ek sa a lete hain aur teen sa'a ke badle do sa'a lete hain Huzoor ﷺ ne farmāya aisa na karo mamooli khajooron ko rupaye se becho phir rupaye se is qism ki khajoorein khareeda karo aur taul ki cheezon mein bhi aisa hi farmāya, usi saheehain mein hai Hazrat Bilāl radiallaho ta'ala anhu Rasoolullah ﷺ ke pās barni khajoorein laye Huzoor ﷺ ne farmāya kahan se laye? Unhone arz kiya hamāre yahan kharab khajoorein thin unke do sa'a ko inke ek sa'a ke acwaz mein bech dāla Huzoor ﷺ ne farmāya afsos ye bilkul sood hai ye bilkul sood hai aisa na karna hāñ agar inke khareedne ka irāda ho to apni khajoorein bech kar phir inko khareedo, in hadeeson se wāzeh hua Ke bāt wahi hai ke umda khajoorein khareedna chahte hain magar apni khajoorein zyada de kar lete hain to sood hota hai aur agar apni khajoorein rupya se bech kar achhi khajoorein khareede to ye jāiz hai Ab is tamheed ke bād hum wo chand sooratein bayān karte hain jo Ulama ne sood se bachne ki batāi hain **Mas'ala:** Ek shakhs ke dusre par das rupye the usne madyoon se koi cheez un das rupyon mein khareed li aur sāman par qabza bhi kar liya phir usi

cheez ka madyooñ ke hath bārah rupaye mein qeemat wasool karne ki ek mi'ād muqarrar kar ke bech dāla ab uske us par das ki jagah bārah ho gaye aur use do rupaye ka nafa hua aur sood na hua **Mas'ala:** Ek ne dusre se qarz talab kiya wo nahiñ deta apni koi cheez maqrooz ke hath sau rupye mein bech dāli usne sau rupye de diye aur cheez par qabza kar liya phir mustaqriz ne wahi cheez muqriz se sāl bhar ke bād ek sau das rupaye mein khareed li ye baè jāiz hai, muqriz ne sau rupye diye aur ek sau das rupaye mustaqariz ke zimme lāzim ho gaye aur agar mustaqariz ke pās koi cheez na ho jisko is tarah baè kare to muqriz mustaqariz ke hath apni koi cheez ek sau das rupaye mein baè kare aur qabza de de phir us shakhs ajnabi se muqriz sau rupaye mein khareede aur qeemat ada kar de aur wo mustaqariz ko sau rupaye qeemat ada kar de nateeja ye hua ke muqriz ki cheez uske pās āa gayi aur mustaqariz ko sau rupaye mile magar muqriz ke uske zimma ek sau das rupaye lāzim rahe **Mas'ala:** Muqriz ne apni koi cheez mustaqariz ke hath terah rupaye mein chhe mahina ke wāde par baè ki aur qabza de diya phir mustaqariz ne usi cheez ko ajnabi ke hath becha aur us baè ka iqāla kar ke phir usi ko muqriz ke hath das rupaye mein becha aur rupaye le liye iska bhi ye nateeja hua ke Muqriz ki cheez wāpas āa gayi aur

mustaqariz ko das rupaye mil gaye magar muqriz ke uske zimme terah rupaye wājib huye

BAÈ AENIHI

Mas'ala: Sood se bachne ki ek soorat baè aenihi hai, baè aenihi ki soorat ye hai ke ek shakhs ne dusre se jaise das rupaye qarz māñge usne kaha main qarz nahiñ dunga ye albatta kar sakta hooñ ke ye cheez tumhare hath bārah rupaye mein bechta hooñ agar tum chāho khareed lo ise bazār mein das rupaye ko baè kar dena tumhein das rupaye mil jāyēñge aur kām chal jayega aur isi soorat mein baè hui bāè ne zyada nafa hāsil karne aur sood se bachne ka ye heela nikāla ke das ki cheez bārah mein baè kar di uska kām chal gaya aur khātir khwāh usko nafa mil gaya, bāz logoñ ne iska ye tareeqa bataya hai ke teesre shakhs ko apni baè mein shāmil karein yāni Muqriz ne qarzdār ke hath usko bārah rupaye mein becha aur qabza de diya phir qarzdār ne sālīs ke hath das rupaye mein bech kar qabza de diya use Muqriz ke hath das rupaye mein becha aur qabza de diya aur das rupaye qeemat ke Muqriz se wasool kar ke qarzdār ko de diye nateeja ye hua ke qarz māngne wāle ko das rupaye wasool ho gaye magar bārah dene padenge kyuñ ke wo cheez bārah mein khareedi hai

HUQOOQ KA BAYĀN

Mas'ala: Do manzila makān hai us mein neechē ki manzil! khareedi bāla khana aqd mein dakhil na hoga magar jab ke jamee huqooq ya jamee marafiq ya har qaleel wa kaseer ke sath khareeda ho

MAKĀN KI BAÈ MEIN KYA CHEEZEIN DAKHIL HAIN?

Mas'ala: Makān ki kharidāri mein pakhāna (agarche makān se bāhar bana ho) aur kunwa aur uske sehan mein jo darakht hon wo aur pāi bāgh sab baè mein dakhil hain in cheezon ko baināma mein sarāhat karne ki zarurat nahi, makān se bāhar usse mila hua bāgh ho aur chhota ho to baè mein dakhil hai aur makān se bada ya barābar ka ho to dakhil nahi jab tak khās uska bhi nām baè mein na liya jāye **Mas'ala:** Makān se muttasil bāhar ki jānib kabhi tin waghaira ka chhappar dāl lete hain jo nashist ke liye hota hai agar huqooq wa murāfiq ke sath baè hui hai to dakhil hai warna nahi

RĀSTA NĀLI WAGHAIRA KAB BAÈ MEIN DAKHIL HONGE?

Mas'ala: Rāsta khās aur pāni behne ki nāli aur khet mein pāni āne ki nāli aur wo ghāt jisse pāni āyega ye sab cheezein baè mein us waqt dakhil hongī jab ke huqooq ya

murāfiq ya har qaleel wa kaseer ka zikr ho **Mas'ala:** Ek makān khareeda jis ka rāsta dusre makān meiñ ho kar jāta hai dusre makān wāle kharidār ko āne se rokthe haiñ is soorat meiñ agar bāè ne keh diya ke us mubeeaa ka rāsta dusre makān meiñ se nahiñ hai to kharidār ko rāsta hāsil karne ka koi haq nahiñ albatta ye ek àib hoga jiski wajah se wāpas kar sakta hai agar uski deewāroñ par dusre makān ki kadiyan rakhi haiñ agar wo dusra makān bāè ka hai to hukm diya jayega ke apni Kadivan utha le aur kisi dusre ka hai to ye makān ka ek àib hai kharidār ko wāpas karne ka haq hāsil hoga **Mas'ala:** Makān ya khet kiraya par liya to rāsta aur nāli aur ghāt ijāra meiñ dakhil haiñ yāni agarche huqooq wa murāfiq ne kaha ho jab bhi in cheezoñ par tasarruf kar sakta hai waqf wa rehan ijāra ke hukm meiñ hai **Mas'ala:** Do shakhs ek makān meiñ shareek the bāham taqseem hui ek ke hissa ka rāsta ya nāli dusre ke hisse meiñ hai agar ba waqte taqseem huqooq ka zikr tha jab to koi harj nahiñ aur zikr na tha dusre ko rāsta waghaira nahiñ milega phir agar wo apne hissa meiñ naya rāsta aur nāli waghaira nikāl sakta hai to nikāl le aur taqseem sahi hai warna taqseem ghalat hui tod di jāye jab ke taqseem ke waqt rāsta waghaira ka khyāl kiya hi na gaya ho

ISTEHQĀQ KA BAYĀN

ISTEHQĀQ KI TAREEF

Kabhi aisa hota hai ke ba zāhir koi cheez ek shakhs ki māloom hoti hai aur wo wāqey mein dusre ki hoti hai yāni dusra shakhs uska muddai hota hai aur apni milk sābit kar deta hai isko istehqāq kehte haiñ

ISTEHQĀQ KI QISMEIN AUR HUKM

Mas'ala: Istehqāq ki do qism hai ek ye ke dusre ki milk ko bilkul bātil kar de isko mubtil kehte haiñ, dusra ye ke milk ko ek se dusre ki taraf mooñtaqil kar de isko nāqil kehte haiñ, mubtil ki misāl hurriyate asliya ka dāwa yāni ye ghulām tha hi nahiñ ya ataq ka dāwa mudabbir ya makātib hone ka dāwa, nāqil ki misāl ye ke zaid ne bakar par dāwa kiya ke ye cheez jo tumhare pās hai tumhari nahiñ meri hai **Mas'ala:** Istehqāq ki dusri qism ka hukm ye hai ke agar wo cheez kisi aqd ke zariye se mudda alaih (qābiz) ko hāsil hui hai to mehaz milk sābit kar dene se aqd faskh nahiñ hoga kyuñ ke wo cheez zarur qābile aqd hai yāni muddai ki cheez hai jisko dusre ne mudda alaih ke sath maslan farokht kar diya ye baè fuzooli thehri jo muddai ki ijazat par mauqoof hai **Mas'ala:** Mustahiq ke muāfiq qāzi ne faisla sādīr kar diya isse baè faskh nahiñ hui ho sakta hai ke mustahiq kharidār se wo cheez na le

qeeamat wasool kar le ya baè ko faskh kar de aur ye bhi ho sakta hai ke khud kharidār wo cheez bāè ko wāpas kar de aur qeeamat pher le ab baè faskh ho gayi, ya kharidār ne qāzi ko darkhwast di ke bāè par wāpasi qeeamat ka hukm sādīr kar de usne hukm de diya ya ye donoñ khud apni razamandi se aqd ko faskh kareĩñ **Mas'ala:** Jab cheez mustahiq ki ho gayi to kharidār ko bāè se qeeamat wāpas lene ka haq hasil ho gaya magar koi kharidar apne bāè se qeeamat wāpas nahiñ le sakta jab tak uske kharidar ne usse wāpas na liya ho maslan kharidār awwal bāè se us waqt qeeamat lega jab kharidār duwam ne usse liya ho aur agar kharidār ne ba waqte kharidāri kāi qafeel (zāmin) liya tha jo uska zāmin tha ke agar kisi dusre ki ye cheez sābit hui to qeeamat ka main zāmin hooñ us zāmin se kharidār qeeamat us waqt wabool kar sakta hai jab makfool ànhu ke khilāf qāzi ne wāpasi ka faisla kar diya ho **Mas'ala:** Istehqāqe mubtil meĩñ bāèyeen wa mushtariyeen ke Darmiyan jītne uqood haiñ wo faskh ho gaye iski zarurat nahiñ ke qāzi in uqood ko faskh kare, har ek bāè apne bāè se qeeamat wāpas lene ka haqdār hai iski zarurat nahiñ ke jab kharidār usse lé to ye bāè se le aur ye bhi ho sakta hai ke har ek shakhs zāmin se wasool kar le agarche makfool ànhu par wāpasi qeeamat ka faisla na hua ho **Mas'ala:** Kisi jāydād ki nisbat waqf ka hukm hua ye hukm tamām logoñ ke muqabil nahiñ yāni agar

uske mutalliq milk ya dusre waqf ka dusra shakhs dāwa kare to wo dāwa masmooh hoga **Mas'ala:** Bāè mar gaya hai aur uska wāris bhi koi nahiñ aur kharidār par istehqāq hua to qāzi khud bāè ka ek wasi muqarrar karega aur kharidār usse qeemat wāpas lega, bāè kehta hai ye jānwar mere ghar ka bachha hai magar isko sābit na kar saka ya ye baè hi se inkār karta hai jab bhi kharidār qeemat wāpas le sakta hai **Mas'ala:** Jāydād ghair manqoola baè kar di phir dāwa karta hai ke ye jāydād waqf hai aur is par gawah pesh karta hai ye gawah sune jāyeñge **Mas'ala:** Makān khareeda aur us mein tameer ki phir kisi ne wo makān apna sābit kar diya to kharidār bāè se sirf qeemat le sakta hai imārat ke masārif nahiñ le sakta, yuñhi kharidār ne makān ki marammat karāi thi ya kunwa khudwaya ya sāf karāya to in cheezoñ ka muawaza nahiñ mil sakta aur agar dastawez mein ye shart likhi hui hai ke jo kuchh marammat mein sarf (kharch) hoga bāè ke zimma hoga to baè hi fāsīd ho jayegi aur agar kunwa khudwaya aur eiñt pattharoñ se wo joda gaya to khodne ke dām nahiñ milenge chunāi ki qeemat milegi aur agar ye shart thi ke bāè ke zimma khudwāi hogi baè fāsīd hai

BAÈ SALAM KA BAYĀN

Khareedo farokht ka bayān

Baè ki chār soorateiñ haiñ maqāiza, sarf, mutlaq, salam

Mas'ala: Baè ki chār soorateiñ haiñ:

1. Donoñ taraf aen ho'

2. Donoñ taraf saman (qeemat)

3. Ek taraf aen aur ek taraf saman, agar donoñ taraf aen ho is ko maqāiza kehte haiñ aur donoñ taraf saman hoñ to baè sarf kehte haiñ aur teesri soorat mein ek taraf aen ho aur ek taraf saman, iski do soorateiñ haiñ agar mabeea ka maujood hona zaruri ho to baè mutlaq hai aur qeemat ka fauran dena zaruri ho to baè salam hai lihāza salam mein jisko khareeda jāta hai wo bāè ke zimma dāin (qarz) hai aur kharidār qeemat ko filhāl ada karta hai jo rupaya deta hai usko rabussalam aur muslim kehte haiñ aur dusre ko muslim ālaihi aur mabeea ko muslim feeh aur qeemat ko rāsul māl, baè mutlaq ke jo arkān haiñ wo iske bhi haiñ iske liye bhi ijāb wa qabool zaruri hai ek kahe maine tum se salam kiya dusra kahe maine qabool kiya aur baè ka lafz bolne se bhi salam ka ineqād hota hai

BAÈ SALAM KE SHARAIT

Baè salam ke liye chand sharte haiñ jinka lihāz zaruri hai:

1. Aqd mein shart khyār na ho na donoñ ke liye na ek ke liye

2. Rāsul māl ki jins ka bayān ho ke rupaya hai ya ashrafi ya note ya paisa

3. Is ki no'a ka bayān yāni maslan agar wahāñ mukhtalif qism ke rupaye, ashrafiyan rāij ho to bayān karna hoga ke kis qism ke rupaye ya ashrafiyan haiñ

4. Bayāne wasf agar khare khote kai tarah le sikke ho' n to usey bhi bayān karna hoga

5. Rāsul māl ki miqdār ka bayān yāni agar aqd ya tālluq uski miqdār ke sath ho to miqdār ka bayān karna zaruri hoga faqat ishāra karke batana kāfi nahiñ jaise thaili mein rupaye haiñ to ye kehna kāfi nahiñ ke in rupayon ke badle mein salam karta hoon batana bhi padega ke sau haiñ aur agar aqd ka tālluq uski miqdār se na ho jaise rāsul māl kapde ka thān ya adadi mutafawut ho to uski ginti batane ki zarurat nahiñ ishāra karke muayyan kar dena kāfi hai, agar muslim feeh do mukhtalif cheezein hon aur rāsul māl makeel ya mauzoo hon to har ek ke muqabil mein qeemat ka hissa muqarrar karke zāhir karna hoga aur makeel wa mauzoo na ho to tafseel ki hājat nahiñ aur agar rāsul māl do mukhtalif cheezein hon (jaise kuchh rupaye haiñ aur kuchh ashrafiyan) to in dono ki miqdār bayān karni zaruri hai ke ek ki bayān kar di aur ek ki nahiñ to dono mein salam sahi nahiñ

6. Usi majlise aqd meiñ rāsul māl par muslim alaih ka qabza ho jāye.

BAÈ SALAM KIS CHEEZ MEIÑ DURUST HAI AUR KIS MEIÑ NAHIÑ?

Mas'ala: Baè salam ka hukm ye hai ke muslim àlaihi qeemat ka mālīk ho jayega aur rabussalam muslim feeh ka, jab ye aqd sahi ho gaya aur muslim àlaihi ne waqt par muslim feeh ko hāzir kar diya to rabussalam ko lena hai hān agar sharait ke khilāf wo cheez hai to muslim àlaihi ko majboor kiya jayega ke jis cheez par baè salam munaqid hui wo hāzir lāye. **Mas'ala:** Baè salam usi cheez ki ho sakti hai jiski sifat ka inzebāt ho sake aur uski miqdār mālloom ho sake wo cheez kaili ho jaise jau, gehuñ ya wazani jaise loha, tānba, peetal ya adadi mutaqārib jaise akhrot, anda, nāshpati, narangi, injeer waghaira khām eiñt aur pukhta eiñtoñ meiñ salam sahi hai jab ke sāncha muqarrar ho • jāye jaise is zamana meiñ umooman das inch tool pāñch inch arz ki hoti hai ye bayān bhi kāfī hai. **Mas'ala:** Zarai cheez meiñ bhi salam jāiz hai jaise kapda, iske liye zaruri hai ke tool wa arz mālloom ho aur ye ke wo sooti hai ya tasari ya reshami ya murakkab aur kaisa bana hua hoga jaise fulañ shehar ka fulañ kārkhana fulañ shakhs ka uski banawat kaisi hogi bareek hoga mota hoga uska wazan kya hoga jab ke baè

meiñ wazan ka aitebār hota ho yāni bāz kapde aise hote haiñ ke unka wazan meiñ kam hona khoobi hai aur bāz meiñ wazan ka zyada hona bichhaune, chatāiyan, dariya, tāt, kambal jab inka tool wa arz wa sifat sab cheezoñ ki wazāhat ho jāye to inmeiñ bhi salam ho sakta hai

Mas'ala: Naye gehuñ meiñ salam kiya aur abhi paida bhi nahiñ huye haiñ ye najāiz hai. **Mas'ala:** Jo cheezeiñ adadi haiñ agar salam meiñ nāp ya wazan ke sath unki miqdār ka tāyyun hua to koi harj nahiñ. **Mas'ala:** Dudh dahi meiñ bhi baè salam ho sakti hai nāp ya wazan jis tarah se chaheiñ unki miqdār muayyan kar leiñ ghi, tel meiñ bhi durust hai wazan se ho ya nāp se **Mas'ala:** Bhoosa meiñ salam durust hai uski miqdār wazan se muqarrar kareiñ jaisa ke āj kal sheharoñ meiñ wazan ke sath bhoosa bika karta hai ya boriyoñ ki nāp muqarrar ho jab ke usse muayyan ho jāye warna jāiz nahiñ. **Mas'ala:** Adadi mutafāwul jaise tarbooz, kaddu, ām in meiñ ginti se salam jāiz nahiñ aur agar wazan se salam kiya ho ke aksar jagah kaddu wazan se bikta bhi hai usmeiñ wazan se salam karne meiñ koi harj nahiñ **Mas'ala:** Machhli meiñ salam jāiz hai khushk machhli ho ya tāza, tāza meiñ ye zaruri hai ke aise mausam meiñ ho ke machhliyan bazār meiñ milti hoñ yāni jahan humesha dastyāb na hoñ kabhi ho kabhi nahiñ wahāñ ye shart hai, machhliyan bahut qism ki hoti haiñ lihāza qism ka bayān karna bhi

zaruri hai aur miqdār ka tāyyun wazan se ho adad se na ho kyuñ ke inke adad meiñ bahut tafāwut hota hai, chhoti machhliyoñ meiñ nāp se bhi salam durust hai **Mas'ala:** Baè salam kisi haiwān meiñ durust nahiñ na laundi ghulām meiñ na chaupaya meiñ na parind meiñ hatta ke jo jānwar yaksa hote haiñ jaise kabootar, bater, qumri, fākhta, chidiyan inmeiñ bhi salam jāiz nahiñ, jānwaroñ ke siri pāye meiñ bhi salam durust nahiñ hān agar jins wa no'a bayān karke siri pāye meiñ wazan ke sath salam kiya to jāiz hai ke ab tafāwut bahut kam reh jāta hai **Mas'ala:** Lakdiyoñ ke gatthoñ meiñ salam agar is tarah kareiñ ke itne gatthe itne rupaye meiñ lenge ye najāiz hai ke is tarah bayān karne se miqdār achhi tarah nahiñ mālloom hoti hān agar gatthoñ ka inzebāt ho jāye jaise itni badi rassi se wo gattha bāñdha jayega aur itna lamba hoga aur is qism ki bandish hogi to salam jāiz hai, tarkariyoñ meiñ gaddi ke sath miqdār bayān karna jaise rupaya ya itne paison meiñ itni gaddi fulañ waqt li jayengi ye bhi najāiz hai ke gaddiyan yaksa nahiñ hoti chhoti badi hoti haiñ aur agar tarkariyoñ aur eiñdhen ki lakdiyoñ meiñ wazan ke sath salam ho to jāiz hai

RĀSUL MĀL AUR MUSLIM FEEH PAR QABZA AUR US MEIÑ TASARRUF

Mas'ala: Muslim alaih rāsul māl par qabza karne se pehle koi tasarruf nahiñ kar sakta aur rabussalam muslim feeh meiñ kisi qism ka tasarruf nahiñ kar sakta jaise usey baè kar de ya kisi se kahe fulañ se maine itne man gehuñ meiñ salam kiya hai wo tumhare hath beche na ismeiñ kisi ko shareek kar sakta hai, kisi se kahe sau रुपये se maine salam kiya agar pachās tum de do to barābar ke shareek ho jāo ya ismeiñ tauliya ya murābiha kare ye sab tasarrufāt najāiz haiñ agar khud musallam àlaihi ke sath ye uqood kiye jaise uske hath unhin dāmoñ meiñ ya zyada dāmoñ meiñ baè kar dāli ya usey shareek kar liya ye bhi najāiz hai, agar rabussalam ne musallam feeh usko hiba kar diya aur usne qabool bhi kar liya to ye salam ka iqāla qarār payega aur haqeeqatan hiba na hoga aur rāsul māl wāpas karna hoga **Mas'ala:** Rāsul māl jo cheez qarār pāi hai uske aewaz meiñ dusri jins ki cheez dena jāiz nahiñ jaise rupaya se salam hua aur uski jagah ashrafī ya note diya ye najāiz hai **Mas'ala:** Musallam feeh ke badle dusri cheez lena dena najāiz hai hān agar musallam alaih ne musallam feeh usse behtar diya jo thehra tha to rabussalam iske qabool se inkār nahiñ kar sakta aur usse ghatiya pesh karta hai to inkār kar sakta hai

ISTISNA'A KA BAYĀN

ISTISNA'A YĀNI KAREEGAR KO FARMAISH DE KAR BANWANA

Kabhi aisa hota hai ke kareegar ko farmaish dekar cheez banwāi jāti hai isko istisna'a kehte haiñ agar is meiñ koi mi'ād mazkoor ho aur wo ek māh se kam ki na ho to wo salam hai, tamām wo sharait jo baè salam meiñ mazkoor huye unki mura'āt ki jāye yahañ ye nahiñ dekha jayega ke uske banwāne ka chalan aur riwāj musalmanoñ meiñ hai ya nahiñ balki sirf ye dekhenge ke us meiñ salam jāiz hai ya nahiñ agar muddat hi na ho ya ek māh se kam ki muddat ho to istisna'a durust hai aur jis meiñ riwāj na ho jaise kapde banwana, kitāb chhapwana is meiñ sahi nahiñ **Mas'ala:** Ulama ka ikhtelāf hai ke istisna'a ko baè qarār diya jāye ya wāda, jisko banwāya jāta hai wo ma'adoom shay hai aur ma'adoom ki baè nahiñ ho sakti lihāza wāda hai, jab kareegar bana kar lāta hai us waqt bataur ta'āti baè ho jāti hai magar sahi ye hai ke ye baè hai, tāmūl ne khilāfe qeyās us baè ko jāiz kiya agar wāda hota to tāmūl ki zarurat na hoti har jagah istisna'a jāiz hota, istisna'a meiñ jis cheez par aqd hai wo cheez hai kareegar ka amal aur amal māqood alaih nahiñ lihāza agar dusre ki banāi hui lāya ya aqd se pehle bana chuka tha wo lāya aur usne le li durust hai aur amal māqood

àlaihi hota to durust na hota **Mas'ala:** Jo cheez farmaish ki banāi gayi wo banwāne ke liye mutayyan nahiñ jab wo pasand kar le to uski hogi aur agar kareegar ne use dikhane se pehle bech dāli to baè sahi hai aur banwāne ke pās pesh karne par kareegar ko ye ikhteyār nahiñ ke usey na de dusre ko de de, banwāne wāle ko ikhteyār hai ke le ya chhod de aqd ke bād kareegar ka ye ikhteyār nahiñ ke na banaye aqd ho jāne ke bād banana lāzim hai

BAÈ KE MUTAFARRIQ MASĀIL

Mitti ki gāye, bail, hāthi, ghorha aur inke ilawa dusre khilaune bachhoñ ke khelne ke liye khareedna jāiz nahiñ aur in cheezoñ ki qeemat bhi nahiñ agar koi shakhs inheñ tod phod bhi de to us par tawān bhi wājib nahiñ **Mas'ala:** Kutta, billi, hāthi, cheetah, bāz, shikara, behari in sab ki baè jāiz hai, shikāri jānwar muallim (sikhaye huye) hoñ ya ghair muallim donoñ ki baè sahi hai magar ye zarur hai ke qābile taleem hoñ, katkhana kutta jo qābile taleem nahiñ uski baè durust nahiñ **Mas'ala:** Bandar ko khel aur mazāq ke liye khareedna mana hai aur uske sath khelna aur tamaskhur karna harām

KIS GARZ SE KUTTA PĀLNA JĀIZ HAI?

Mas'ala: Jānwar ya zara'at ya kheti makān ki hifazat ke liye ya

shikār ke liye kutta pālna jāiz hai aur ye maqāsid na hoñ to pālna najāiz aur jis soorat mein pālna jāiz hai us mein bhi makān ke andar na rakhein albatta agar chor ya dushman ka khauf hai to makān ke andar bhi rakh sakta hai **Mas'ala:** Machhli k siwa pāni ke tamām jānwar mendhak, kekda waghaira aur hashratul arz chooha, chhathoonder, ghos, chhipkali, girgit, bichchhoo, cheenti ki baè najāiz hai **Mas'ala:** Kāfir zimmi baè ki sehat wa fasād ke māmle mein muslim ke hukm mein hai ye bāt albatta hai ke agar wo sharab wa khinzeer ki baè wa shara kare to hum unse tārūz na karenge **Mas'ala:** Kāfir ne agar mus'haf shareef khareeda hai to usey musalmān ke hath farokht karne par majboor karenge **Mas'ala:** Ek shakhs ne koi cheez khareedi aur sāman par na qabza kiya na qeemat ada kiya aur ghāyab ho gaya magar mālūm hai ke fulāñ jagah hai to qāzi ye hukm nahiñ dega ke usey bech kar qeemat wasool kare aur agar mālūm nahiñ ke wo kahan hai aur gawahoñ se qāzi ke sāmne usne baè sābit kar diya to qāzi ya uska nāyab baè karke qeemat ada kar de agar kuchh bacha rahe to uske liye mehfooz rakhe aur kami pade to kharidār jab mil jāye usse wasool kare

AEWĀZ WA DAYOON MEIÑ JAB CHAND CHEEZEIÑ ZIKR KI JĀYEIÑ TO SAB KA HISSA BARABAR MĀNA JAYEGA

Mas'ala: Ye kaha gaya ke ye cheez hazār rupye aur ashrafiyoñ meiñ khareedi to pāñch sau rupye pāñch sau ashrafiyan deni hoñgi, tamām māmlāt meiñ ye qaida kulliya hai ke jab chand cheezeiñ zikr ki jāye to wazan ya nāp ya adad un sab ke majmooye se poora kareñge aur sab ko barābar lenge mehar, badal, khulāa, waseeyat, wadeeyat, ijāra, iqrār, qhasab sab ka wo hi hukm hai jo baè ka hai jaise kisi ne fulāñ shakhs ke mujh par ek man gehuñ aur jau hai to nisf man gehuñ aur nisf man jau dene hoñge ya ye kaha ek sau ande, akhrot, seb haiñ to har ek meiñ se sau ki ek ek tihāi sau gaz fulāñ fulāñ kapda to donoñ ke pachās pachās gaz **Mas'ala:** Aurat ne apne māl se shauhar ko kafan diya ya wursa meiñ se kisi ne mayyit ko kafan diya agar waisa hi kafan hai jaisa dena chahiye to tarka meiñ se uska sarfa le sakta hai aur usse besh hai to jo kuchh zyadati hai wo nahiñ milegi aur agar ajnabi ne kafan diya hai to tabarru hai usey kuchh nahiñ mil sakta **Mas'ala:** Harām taur par kasab kiya ya paraya ghasab kar liya aur usse koi cheez khareedi to uski chand soorateiñ haiñ

1. Bāè ko ye rupaya pehle de diya phir uske aewaz meiñ cheez khareedi

2. Usi harām rupaya ko muayyan kar ke usse cheez khareedi aur yehi rupaya diya

3. Isi harām se khareedi magar rupaya dusra diya

4. Khareedne mein isko muayyan nahiñ kiya yāni mutlaqan kaha ek rupaya ki cheez do aur ye harām rupaya diya

5. Dusre रुपये se cheez khareedi aur harām रुपये diya Pehli do sooraton mein kharidār ke liye wo baè halāl nahiñ aur us mein jo kuchh nafa hāsīl kiya wo bhi halāl nahiñ bāqi teen sooraton mein halāl.

KYA CHEEZ SHARTE FĀSID SE HOTI HAI AUR KIS KO SHART PAR MUĀLLAQ KAR SAKTE HAIN?

Mas'ala: Kya cheez shart se fāsīd hoti hai aur kya nahiñ hoti aur kisko shart par muallaq kar sakte hain aur kisko nahiñ kar sakte, iska qāida kulliya ye hai ke jab māl ko māl se tabādla kiya jāye wo shart fāsīd se fāsīd hoga jaise ke baè ki sharoote fāsīd se baè najāiz ho jāti hai (jiska bayān pehle ho chuka hai) aur jahan māl ko māl se badalna na ho wo sharte fāsīd se fāsīd nahiñ chāhe māl ko ghair māl se badalna ho jaise nikah, talāq, khulā'a alal māl ya az qabeel tabarruāt ho (jaise hiba waseeyat) in mein khud wo sharoote fāsīda hi bātil ho jāti hain aur

qarz agarche intehāye mubādla hai magar ibtedā'an chooñki Tabarro hai sharte fāsīd se fāsīd nahiñ, dusra qāida ye hai ke jo cheez az qabeele tamleek ya taqa'eed ho usko shart par mu'allaq nahiñ kar sakte tamleek ki misāl baè ijāra, hiba, nikah, iqrār waghaira waghaira taqaeed ki misāl rajāt, vakeel ko mazīd karna, ghulām ke tasarrufāt rok dena aur agar tamleek wa taqaeed na ho balki az qabeela istqāt ho jaise talāq ya az qabeel iltezāmāt ya itlāqāt ya wilāyāt ya teharizāt ho to shart par muallaq kar sakre haiñ, wo cheezeiñ jo shart fāsia se fāsīd hoti haiñ aur unko shart par muallaq nahiñ kar sakte hasbe zail haiñ in (meiñ bāz ye haiñ ke inki taleeq durust nahiñ magar in meiñ shart laga sakte haiñ) Baè, Taqseem, Ijāra, Ijāzah, Raj'at māl se suleh, dain se ibra yāni dain ki māfi, mazāra, māmla, iqrār, waqf tehkeem, azle vakeel, aitekāf **Mas'ala:** Ye hum pehle bayān kar āye haiñ ke sharte fāsīd se baè fāsīd ho jāti hai aur agar aqd meiñ shart dakhil nahiñ hai magar bād aqd muttaselan shart zikr kar di to aqd sahi hai jaise lakdiyoñ ka gattha khareeda aur khareed ne meiñ koi shart na thi fauran hi ye kaha tumheĩn mere makān par pahuñchana hoga **Mas'ala:** Agar iqrār ki soorat ye ho ke kisi ne kaha ke fulān ka mujh par itna rupaya hai agar wo mujhe itna rupaya qarz de ya fulān shakhs āa jāye to ye iqrār sahi nahiñ, ek shakhs ne dusre par māl ka dāwa kiya usne

kaha agar main kal na āya to wo māl mere zimme hai aur nahiñ āya ye iqrār sahi nahiñ ya ek ne dāwa kiya dusre ne kaha agar qasam kha jāye to main den dār hooñ usne qasam kha li magar ye ab bhi inkār karta hai to is iqrār e mashroot ki wajah se usse mutālba nahiñ ho sakta **Mas'ala:** Tehkeem yāni kisi ko panch banana isko shart par muallaq kiya jaise ye kaha jab chānd ho jāye to tum hamāre darmiyān mein panch ho ye tehkeem sahi nahiñ, bāz wo cheezein haiñ ke shart fāsīd se fāsīd nahiñ hoti balki bawujood aisi shart ke wo cheez sahi hoti hai wo ye hai

1) Qarz	2) Hiba	3) Nikah
4) Talāq	5) Khulā'a	6) Sadqa
7) Ataq	8) Rehan	9) Esa
10) Waseeyat	11) Shirkat	12) Muzārebat
13) Qaza	14) Amārat	15) Kifā'at
16) Hawal	17) Vakālat	18) Iqāla
19) Kitābat	20) Ghulām ko tijārat ki ijazat	
- 21) Laundi se jo bachha hua uski nisbat ye dāwa ke mera hai
- 22) Qasdan qatl kiya ho usse masālehat
- 23) Kisi ko majrooh kiya usse suleh

24) Badshah ka kuffār ko zimma dena

25) Sāman mein àib pāne ki soorat mein uske wāpas karne ko shart par muallaq karna

26) Khyāre shart mein wāpasi ko muallaq bar shart karna

27) Qāzi ki mazooli jin cheezoñ ko shart par muallaq karna jāiz hai wo isqāte me haz hai jinke sath halaf kar sakte haiñ (jaise Namaz, Roza, Hajj aur tauliyāt yāni dusre ko wali banana jaise qāzi ya badshah ya khaleefa muqarrar karna) Wo cheezeiñ jin ki izāfat zamana mustaqbil ki taraf ho sakti hai

1) Ijāra	2) Faskhe ijāra	3) Muzārebat
4) Māmla	5) Muzārea	6) Vakālat
7) Kifālat	8) Esa	9) Waseeyat
10) Qaza	11) Amārat	12) Talāq
13) Atāq	14) Waqf	15) Āryat
16) Izne tijārat		

Wo cheezeiñ jin ki izāfat mustaqbil ki taraf sahi nahiñ

1) Baè	2) Baè ki ijazat	3) Baè ka faskh
4) Qismat	5) Shirkat	6) Hiba
7) Nikah	8) Raj'at	9) Māl se suleh

10) Dain se ibra

BAÈ SARF KA BAYĀN

Mas'ala: Sarf ke māna (meaning) hum pehle bata chuke haiñ yāni qeemat ko qeemat se bechna, sarf mein kabhi jins ka tabādla jins se hota hai jaise rupaya se chāñdi khareedna ya chāñdi ki rezgariyan khareedna, sone ko ashrafi se khareedna aur kabhi ghair jins se tabādla hota hai jaise rupaya se sona ya ashrafi khareedna

SAMAN (QEEMAT) KI QISMEIÑ

Mas'ala: Saman se murād ām hai ke wo saman khalqi ho yāni isliye paida kiya gaya ho chāhe is mein insāni san'at bhi dakhil ho ya na ho, chāñdi sona aur inke sikke aur zewrāt ye sab samane khalqi mein dakhil haiñ, dusri qism ghair khalqi jisko saman istelāhi bhi kehte haiñ ye wo cheezein haiñ ke samaniyat ke liye makhlooq nahiñ haiñ magar log inse saman ka kām lete haiñ saman ki jagah par istemāl karte haiñ jaise paisa, note, nikil ki rezgariyañ ke ye sab istelāhi saman hai, रुपये के पैसे bhunayein jāyein ya rezgariyañ khareedi jāyein ye sarf mein dakhil hai **Mas'ala:** Chāñdi ki chāñdi se ya sone ki sone se baè hui yāni donoñ taraf ek hi jins hai to shart ye hai ke donoñ wazan mein barābar hoñ aur usi majlis mein dast ba dast qabza ho yāni har ek dusre ki cheez

apne fe'al se qabza mein lāye agar āqidain ne hath se qabza nahiñ kiya balki farz karo aqd ke bād wahāñ apni cheez rakh di aur uski cheez lekar chala gaya ye kāfi nahiñ hai aur is tarah karne se baè najāiz ho gayi balki sood hua hān dusre mawāqe mein takhliya qabza qarār pāta hai aur kāfi hota hai, wazan barābar hone ke ye māna (meaning) haiñ ke kānte ya tarāzu ke donoñ palle mein donoñ barābar hoñ agarche ye mālloom na ho ke donoñ ka wazan kya hai barabari se murād ye hai ke āqidain ke ilm mein donoñ cheezein barābar hoñ ye matlab nahiñ ke haqeeqat mein barābar hona chahiye unko barābar hona mālloom ho ya na ho lihāza agar donoñ jānib ki cheezein barābar thi magar unke ilm mein ye bāt na thi to baè najāiz hai hān agar usi majlis mein ye bāt donoñ par zāhir ho jāye ke barābar hai to jāiz ho jayegi

KHARE KHOTE KI KAMI BESHI SOOD HAI

Mas'ala: Ittehāde jins ki soorat mein khare khote hone ka kuchh lihāz na hoga yāni ye nahiñ ho sakta ke jidhar khara māl hai udhar kam māl ho aur jidhar khota hai udhar zyada ho ke is soorat mein bhi kami beshi sood hai

RUPAYA SE CHĀNDI KHAREED NE MEIÑ SOOD KI SOORAT

Mas'ala: Iska bhi lihāz nahiñ hoga ke ek meiñ san'at hai aur dusra chāñdi ka dhela hai ya ek sikka hai dusra waisa hi hai agar in ikhtelafāt ki wajah se kam wa besh kiya to harām wa sood hai jaise ek rupaya ki dedh do rupaye bhar is zamana meiñ chāñdi bikti hai aur ām taur par log rupaya hi se khareedte haiñ aur us meiñ apni nawaqifi ki wajah se kuchh harj nahiñ jānte halanki ye sood hai aur bil ijma harām hai isliye fuqaha ye farmāte haiñ ke agar sone chāñdi ka zewar agar kisi ne ghasab kiya aur ghāsib ne usey halāk kar dāla to uska tawān ghair jins se dilaya jāye yāni sone ki cheez hai to chāñdi se dilaya jāye aur chāñdi ki hai to sone se kyuñ ke usi jins se dilane meiñ mālīk ka nuqsān hai aur banwāi waghaira ka lihāz karke kuchh zyada dilaya jāye to sood hai ye deeni nuqsān hai

CHĀNDI KHAREEDNE MEIÑ SOOD SE BACHNE KI SOORAT

Mas'ala: Agar donoñ jānīb ek jins na ho balki mukhtalif jinseinñ hoñ to kami beshi meiñ koi harj nahiñ magar taqābuz badlain zaruri hai, taqābuz badlain se pehle majlis badal gayi to baè bātil ho gayi lihāza sone ko chāñdi se ya chāñdi ko sone se khareed ne meiñ donoñ jānīb ko wazan karne ki bhi zarurat nahiñ kyuñ ke wazan

to isliye karna zaruri tha ke donoñ ka barābar hona mālloom ho jāye aur jab barabari shart nahiñ to wazan bhi zaruri na raha sirf majlis mein qabza karna zaruri hai, agar chāñdi khareed ne mein sood se bachna ho to rupaya se na khareedo, ginni ya note ya paion se khareedo deen wa dunya donoñ ke nuqsān se bachoge ye hukm saman e khalqi yāni sone chāñdi ka hai agar paion se chāñdi khareedi to majlis mein ek ka qabza zaruri hai donoñ jānib qabza zaruri nahiñ kyun ke inki samaniyat mamsoos nahiñ jiska lihāz zaruri ho, āqidain agar chāhe to unki samaniyat ko bātil karke jaise dusri cheezein ghair saman haiñ unko bhi ghair saman qarār de sakte haiñ, majlis badalne ke yahañ ye māna (meaning) haiñ ke donoñ juda ho jāyein ek, ek taraf chala jāye aur dusra dusri taraf ya ek wahāñ se chala aur dusra wahi rahe aur agar ye donoñ sooratein na hon to majlise nahiñ badli agarche kitni hi taweel majlis ho agarche donoñ wahi so jāyein ya behosh ho jāyein garz ke jab tak donoñ mein judāi na ho qabza ho sakta hai, ek ne dusre ke pās kehla bheja ke maine tum se itne rupaye ki chāñdi ya sona khareeda dusre ne qabool kiya ye aqd durust nahiñ ke taqābuz badlain ek majlis mein yahañ nahiñ ho sakta khat wa kitābat ke zariye se bhi baè sarf nahiñ ho sakti

BAÈ SARF MEIÑ AEWAZ MUAYYAN KARNE SE BHI MUA YYAN NAHIÑ HOTA

Mas'ala: Baè sarf agar sahi ho to uske donoñ aewaz muayyan karne se bhi muayyan nahiñ hote, farz karo ek shakhs ne dusre ke hath ek rupaya ke badle mein baè kiya aur un donoñ ke pās rupaya na tha magar usi majlis mein donoñ ne kisi aur se qarz lekar taqābuz badlain kiya to aqd sahi raha ya maslan ishāra karke kaha ke maine is rupaya ke badle mein becha aur jiski taraf ishāra kiya usey apne pās rakh liya dusra uski jagah diya jab bhi sahi hai ye us waqt hai ke sona chāñdi ya sikke hoñ aur bani hui cheez maslan bartan zewar to unmein tāyyun hota hai

Mas'ala: Baè sarf khyāre shart se fāsīd ho jāti hai yuñhi agar kisi jānīb se ada karne ki koi muddat muqarrar hui maslan chāñdi āj li aur rupaya kal dene ko kaha ye aqd fāsīd hai hān agar usi majlis mein khyāre shart aur muddat ko sāqīt kar diya to aqd sahi ho jayega

Mas'ala: Sone chāñdi ki baè mein agar kisi taraf udhār ho to baè fāsīd hai agar che udhār wāle ne juda hone se pehle usi majlis mein ada kar diya jab bhi kul ki baè fāsīd hai maslan pandrah ki ginni khareedi aur rupaya das din ke bād dene ko kaha magar usi majlis mein das रुपये de diye jab bhi poori hi baè fāsīd hai ye nahiñ ke jitna diya uski miqdār mein jāiz ho jāye hān agar wo hi kul रुपये de diye to poori baè sahi hai

Mas'ala: Sone chāñdi ki koi

cheez bartan zewar waghaira khareedi to khyāre àib wa khyāre roeyat hāsil hoga, rupaye ashrafi mein khyāre roeyat to nahiñ magar khyāre àib hai

BADAL SARF PAR QABZA SE PEHLE TASARRUP JĀIZ NAHIÑ

Mas'ala: Badal sarf par jab tak qabza na kiya ho us mein tasarruf nahiñ kar sakta agar usne us cheez ko hiba kar diya ya sadqa kar diya ya māf kar diya aur dusre ne qabool kar liya to baè sarf bātil ho gayi aur rupaye se ashrafi khareedi aur ashrafi par qabza bhi nahiñ kiya aur usi ashrafi ki koi cheez khareedi ye baè fāsīd hai aur baè sarf ba dastoor sahi hai yāni ab bhi agar ashrafi par qabza kar liya to sahi hai **Mas'ala:** Talwār mein jo chāñdi hai usko qeemat (saman) ki chāñdi se kam hona zaruri hai agar donoñ barābar haiñ ya talwār wāli saman se zyada ho ya mālloom na ho ke kaun zyada hai koi kuchh hai koi kuchh kehta hai to in sooraton mein baè durust hi nahiñ, pehli donoñ sooraton mein yaqeenan sood hai aur teesri soorat mein sood ka ahtemāl hai aur ye bhi harām hai iska qāida kulliya ye hai ke jab aisi cheez jis mein sone chāñdi ke tār ya patthar lage hoñ usko usi jins se baè kiya jāye to saman ki jānib usse zyada sona ya chāñdi hona chahiye jitna us cheez mein hai tāki donoñ taraf ki chāñdi ya sona barābar karne ke bād saman (qeemat) ki jānib

meiñ kuchh bache jo us cheez ke muqabil meiñ ho agar aisa na ho to sood aur harām hai, agar ghair jins se baè ho maslan usmeiñ sona hai aur qeemat rupaye haiñ to faqat taqābuze badlain shart hai **Mas'ala:** Lachka, gota agarche resham se buna jāta hai magar maqsood usmeiñ resham nahiñ hota aur wazan hi se bikta bhi hai lihāza donoñ jānib wazan barābar hona zaruri hai, lais peemak waghaira ka bhi yehi hukm hai **Mas'ala:** Bāz kapdoñ meiñ chāñdi ke bādley bune jāte haiñ ānchal aur kinare hote haiñ jaise banarasi imāma aur bāz meiñ darmiyān meiñ phool hote haiñ jaise gulbadan is meiñ zari ke kām ko tābe'a qarār deñge kyuñ ke shara'a mutahhara ne iske istemāl ko jāiz qarār diya hai iski baè meiñ saman ki chāñdi zyada hona shart nahiñ **Mas'ala:** Do rupaye aur ek ashrafi ko ek rupaya do ashrafiyoñ se bechna durust hai ke rupaye ke muqabil meiñ ashrafiyan tasawwur kareñ aur ashrafi ke muqabil meiñ rupaya, yuñhi do man gehuñ aur ek man jau ko ek man gehuñ aur do man jau ke badle meiñ bechna bhi jāiz hai aur agar gyārah rupaye ko das rupaye aur ek ashrafi ke badle meiñ baè kiya hai to das rupaye ke muqabil meiñ das rupaye aur ek rupaye ke muqabil ashrafi ye donoñ do jins haiñ in meiñ kami beshi durust hai aur agar ek rupaya aur ek thān ka ek rupaya aur ek thān ke badle meiñ becha aur rupaya par tarfain ne qabza na kiya to baè sahi na rahi

CHĀNDI SONE MEIÑ KHOT KE BĀZ AHKĀM

Mas'ala: Chāñdi sone meiñ mayl ho magar sona chāñdi ghālib hai to sona chāñdi hi qarār payeñge jaise rupaya aur ashrafi ke khālis chāñdi sona nahiñ hai, mayl zarur hai magar kam hai is wajah se ab bhi inheñ chāñdi sona hi samjhenge aur inki jins se baè ho to wazan ke sath barābar karna zaruri hai aur qarz lene meiñ bhi inke wazan ka aitebār hoga in meiñ khot khud milaya ho jaise rupaya ashrafi meiñ dhalne ke waqt khot milate haiñ ya milaya nahiñ hai balki paidaishi hai, kān se jab nikāle gaye usi waqt usmeiñ āmezish (milawat) thi donoñ ka ek hukm hai **Mas'ala:** Sona chāñdi meiñ itni āmezish hai ke khot ghālib hai to khālis ke hukm meiñ nahiñ aur inka hukm ye hai ke agar khālis sone chāñdi se inki baè kareñ to ye chāñdi usse zyada honi chahiye jitni chāñdi is khoti chāñdi meiñ hai tāki chāñdi ke muqabil meiñ chāñdi ho jāye aur ziyadati khot ke muqabil meiñ ho taqābuz shart hai kyuñ ke donoñ taraf chāñdi hai aur agar khālis chāñdi uske muqabil meiñ itni hi hai jitni us meiñ hai ya use bhi kam hai ya mālloom nahiñ kam ya zyada to baè jaiz nahiñ ke pehli do sooratoñ meiñ khula hua sood hai aur teesri meiñ sood ka ahtemāl **Mas'ala:** Aise rupaye jin meiñ khot ghālib hai un meiñ baè wa qarz wazan ke hisāb se bhi durust hai aur ginti ke lihāz se bhi, agar riwāj wazan ka hai to wazan se aur adad ka hai to adad se aur donoñ

ka hai to donoñ taraf kyuñ ke ye unmeiñ nahiñ hai jinka wazan mansoos nahiñ

NOTE KI HAQEEQAT AUR USKE MASĀIL

Mas'ala: Hum ne kai jagah zimnan ye bāt zikr kar di hai ke note bhi saman istelāhi hai iski wajah ye hai ke āj tamām log isse cheezeiñ khareedte haiñ dayooñ wa deegar mutālabāt meiñ be takalluf dete lete haiñ yahañ tak ke das rupaye ki cheez khareedte haiñ aur note de dete haiñ, das rupaye qarz lete haiñ aur das rupaye ka note de dete haiñ na lene wāla samajhta hai ke haq se kam ya zyada mila hai na dene wāla, jis tarah athanni chawanni duanni ki koi cheez khareedi aur paise de diye ya ye cheezeiñ qarz li thi aur paisoñ se qarz ada kiya is meiñ koi tafāwut nahiñ samajhta, ba'in hi isi tarah note meiñ bhi farq nahiñ samjha jāta halanki ye kāghaz ka tukda hai jiski qeemat pāñch hazār sau to kya paisa do paisa bhi nahiñ ho sakti sirf istelāh ne ise is rurba tak pahuñchaya ke hazāroñ meiñ bikta hai aur āj istelāh kham ho jāye to kaudi ko bhi koi na puchhe is bayān ke bād ye samajhna chahiye ke khote rupaye aur paisoñ ka jo hukm hai wo hi note ka hai ke inse cheez khareed sakte haiñ aur muayyan karne se bhi muayyan nahiñ hoñge, khud note ko note ke badle meiñ bechna bhi jāiz hai aur agar donoñ muayyan kar leiñ to ek note ke badle meiñ do

note bhi khareed sakte haiñ, rupayon se note khareeda becha jāye to juda hone se pehle ek par qabza hona zaruri hai, jo raqam us par likhi hoti hai usse kam wa besh par bhi note ka bechna jāiz hai, das ka note pāñch mein bārah mein baè karna durust hai jis tarah ek rupaye ke 64 ki jagah sau paise ya pachās paise beche jāyein to is mein koi harj nahiñ, bāz log jo kami beshi najāiz jānte haiñ note ko chāñdi tasawwur karte haiñ ye to zāhir hai ke ye chāñdi nahiñ hai balki kāghaz hai aur agar chāñdi hoti to uski baè mein wazan ka aitebār zarur karna hota, das rupaye se das ka note lena us waqt durust hota hai ke ek palla mein das rupaye rakhein dusre mein note aur donoñ wazan barābar karein ye albatta kaha ja sakta hai ke bāz bāton mein chāñdi ke hukm mein hai maslan das rupaye qarz liye the ya kisi cheez ka saman tha aur rupaye ki jagah note de de ye durust hai jis tarah pandrah rupaye ki jagah ek ginni dena durust hai magar isse ye nahiñ ho sakta ke ginni ko chāñdi kaha jāye ke pandrah ki ginni ko pandrah se kam wa besh mein bechna hi najāiz hai

BAÈ TALJIYA

Mas'ala: Baè taljiya ye hai ke do shakhs aur logoñ ke sāmne ba zāhir kisi cheez ko bechna khareedna chahte haiñ magar unka irāda us cheez ke bechne khareed ne ka nahiñ hai, is baè ki zarurat Yoon pesh āti hai ke jānta hai

fulañ shakhs ko màloom ho jayega ke ye cheez meri hai to zabardasti chheen lega main uska muqabla nahiñ kar sakta, baè taljiya mein ye zaruri hai ke kharidār se keh de ke main ba zāhir tum se baè karuñga aur haqeeqatan baè nahiñ hogi aur us amar par logoñ ko gawah kar le mehaz dil mein ye khyāl karke baè ki zabān se usko zāhir nahiñ kiya to ye taljiya nahiñ, taljiya ka hukm hazal ka hai ke soorat baè ki hai aur haqeeqatan mein baè nahiñ, āj kal jisko farzi baè kaha karte haiñ wo isi taljiya mein dakhil ho sakti hai jab ke iske sharait pāye jāyeiñ

Mas'ala: Baè taljiya ka ye hukm hai ke ye baè mauqoof hai jāiz kar de to jāiz hogi radd kar de to bātil hogi yāni jab ke nafs e aqd mein taljiya ho **Mas'ala:** Donoñ mein se ek kehta hai taljiya tha dusra kehta hai nahiñ tha to jo taljiya ka muddai hai uske zimme gawah haiñ gawah na lāyeiñ to munkir ka qaul qasam ke sath motabar hai

BAÈ UL WAFÀ

BAÈ ULWAFÀ KI TAREEF, HAQEEQAT AUR HUKM

Isko baè ul amānat aur baè ul ita'at aur baè ul muamala bhi kehte

haiñ, is ki soorate ye hai ke is taur par baè ki jāye ke bāè jab qeemat kharidār ko wāpas kar dega to kharidār sāmān ko wāpas kar dega ya yuñhi madyooñ ne dāyāñ ke hath dain ke aewaz mein koi cheez baè kar di aur ye tay ho gaya ke jab main dain ada kar dunga to apni cheez wāpas le luñga ya yooñ ke maine ye cheez tumhare hath itne mein baè kar di is taur par ke jab qeemat launga to tum mere hath baè kar dena, āj kal jo baè ulwafa logoñ mein jāri hai us mein muddat bhi hoti hai ke agar is muddat ke andar ye raqam maine ada kar di to cheez meri warna tumhari **Mas'ala:** Baè ulwafa haqeeqat mein rehan (girwi) hai logoñ ne rehan ke munāfa khane ki ye tarkeeb nikāli hai ke baè ki soorat mein rehan rakhte haiñ tāki murtahin uske munāfa se mustafid hai lihāza rehan ke tamām ahkām is mein jāri hoñge aur jo kuchh munāfa hāsil hoñge sab wāpas karne hoñge aur jo kuchh munāfa apne sarf mein la chuka hai ya halāk kar chuka hai sab ka tawān dena hoga aur agar mabeea (sāmān) halāk ho gayi to den ka rupaya bhi sāqit ho jayega ba sharte ke wo den ki raqam ke barābar ho aur agar uske pados mein koi makān ya zameen farokht ho to shufa'a bāè ka hoga ke wo hi mālik hai kharidār ka nahiñ ke wo murtahin hai, baè ulwafa ka māmla nihāyat pecheeda hai fuqaha e kirām ke aqwāl iske mutalliq bahut mukhtalif wāqey

huye haiñ jisko tafseelāt dekhni ho kutub e fuqh mein dekhne

MUZARABAT KA BAYĀN

MUZARABAT WA IBZA'A

Ye tijārat mein ek qism ki shirkat hai ke ek jānib se māl ho aur ek jānib se kām, māl dene wāle ko rabbul māl aur kām karne wāle ko mazārib aur mālīk ne jo diya usey rāsul māl kehte haiñ aur agar tamām nafa rabbul māl hi ké liye dena qarār pāya to usko ibza'a kehte haiñ aur kul kām karne wāle ke liye tay pāya to qarz hai, is aqd ki logoñ ko hājat hai kyuñ ke insān mukhralif qism ke haiñ bāz mālīdār bāz ghareeb bāz māl wāloñ ko kām karne ka saleeqa nahiñ hota tijārat ke usool wa faroo se na wāqif hote haiñ aur bāz ghareeb kām karna jante haiñ magar unke pās rupaya nahiñ lihāza tijārat kyuñ na karein is aqd ki mashrooiyat mein ye maslehat hai ke ameer ghareeb donoñ ko fāida pahuñche māl wāle ko rupaya dekar aur ghareeb ādmi ko uske rupaya se kām kar ke

MUZARABAT KI SHARAIT

Mas'ala: Muzarabat ke liye chand sharte haiñ:

1. Rāsul māl saman (qeemat) ke qism se ho agar urooz ke qism se ho to muzarabat sahi nahiñ, paisoñ ko rāsul māl qarār diya aur wo chalte hoñ to muzarabat sahi hai yuñhi nikil ki ikanniyan duanniyan rāsul māl ho sakti hai jab tak unka chalan hai agar apni koi cheez de di ke ise becho aur saman par qabza karo aur isse bataur muzarabat kām karo usne usko rupaya ya ashrafi se bech kar kām karna shuru kar diya ye muzarabat sahi hai

2. Rāsul māl mālloom hua agarche is tarah mālloom kiya gaya ho ke uski taraf ishāra kar diya phir agar nafa ki taqseem karte waqt rāsul māl ki miqdār mein ikhtelāf hua to gawahoñ se jo sābit kar de uski bāt moatabar hai aur agar donoñ ke gawah hoñ to rabbul māl ke gawah moatabar haiñ aur agar kisi ke pās gawah nahiñ hoñ to qasam ke sath mazārib ki bāt moatabar hogi

3. Rāsul māl aen ho yāni muayyan ho den na ho jo ghair muayyan wājib fil zimma hota hai, muzārebat agar den ke sath hui aur wo den mazārib par hai yāni usse keh diya ke tumhare zimma jo mera rupaya hai usse kām karo ye muzarabat sahi nahiñ jo kuchh khareedega uska mālīk mazārib hoga aur kuchh den hoga uske zimma hoga aur agar dusre par den ho maslan keh diya ke fulāñ ke zimma mera itna rupaya hai usko wasool karo aur usse bataur muzarabat tijārat karo ye muzarabat jāiz hai agarche is tarah karna makrooh hai aur agar ye kaha tha ke fulāñ

par mera den hai wasool karke phir usse kām karo usne kul rupaya qabza karne se pehle hi kām karna shuru kar diya to zāmin hai yāni agar talf hoga zamān dena hoga aur agar ye kaha tha ke usse rupaya wasool karo aur kām karo aur usne kul rupaya wasool karne se pehle kām shuru kar diya to zāmin nahiñ hai aur agar ye kaha ke muzarabat par kām karne ke liye usse rupaya wasool karo to kul wasool karne se pehle kām karne ki ijazat nahiñ yāni zamān dena hoga **Mas'ala:** Ye kaha ke mere liye udhār ghulām khareedo phir becho aur uske saman (qeemat) se bataur muzarabat kām karo usne khareeda phir becha aur kām kiya ye soorat jāiz hai, ghāsib ya ameen ya jiske pās usne ibza'a ke taur par rupaya diya tha unse kaha jo kuchh mera māl tumhare pās hai usse bataur muzarabat kām karo nafa ādha ādha ye jāiz hai

4) Rāsul māl mazārib ko de diya jāye yāni iska poore taur par qabza ho jāye rabbul māl ka bilkul qabza na rahe

5) Nafa donoñ ke mabain shāya ho yāni maslan nisf nisf ya do tihāi, ek tihāi ya teen chauthai, ek chauthai nafa mein is tarah hissa muayyan na kiya jāye jis mein shirkat qata'a ho jāne ka ahtemāl ho maslan ye keh diya ke main sau rupaya nafa luñga is mein ho sakta hai ke kul nafa sau hi hai ya usse bhi kam to dusre ki nafa mein shirkat kyuñ kar hogi ya keh diya ke nisf (ādha) luñga aur uske

sath das rupaya aur luṅga ismeiñ bhi ho sakta hai ke kul nafa das hi rupaye ho to dusra shakhs kya payega?

6) Har ek ka hissa mālloom ho lihāza aisi shart jiski wajah se nafa meīñ jihālat paida ho muzarabat ko fāsīd kar deti hai maslan ye shart ke tum ko ādha ya tihāi nafa diya jayega yāni donoñ meīñ se kisi ko ek ko muayyan nahiñ kiya gaya balki tardeed ke sath bayān karta hai aur agar is shart se nafa meīñ jahālat na ho to wo shart hi fāsīd hai aur muzarabat sahi hai maslan ye ke nuqsān jo kuchh hoga wo mazārib ke zimme hoga ya donoñ ke zimme dāla jayega

7) Mazārib ke liye nafa dena shart ho agar rāsul māl se kuchh dena shart kiya gaya ya rāsul māl aur nafa donoñ meīñ se dena shart kiya gaya muzarabat fāsīd ho jayegi

MUZARABAT KA HUKM

Mas'ala: Muzarabat ka ye hukm hai ke jab mazārib ko māl diya gaya us waqt wo ameen hai aur jab usne kām shuru kiya ab wo vakeel hai aur jab kuchh nafa hua to ab shareek hai aur rabbul māl ke hukm ke khilāf kiya to ghāsib hai aur agar muzarabat fāsīd ho gayi to wo ajeer hai aur ijāra bhi fāsīd

Mas'ala: Muzarabat meīñ jo kuchh khasāra hota hai wo rabbul māl ka hota hai agar ye chāhe khasāra mazārib ko

ho māl wāle ko na ho to uski soorat ye hai ke kul rupaya mazārib ko bataur qarz de de aur ek rupaya bataur shirkat ināna de yāni uski taraf se wo kul रुपये jo usne qarz mein diye aur uska ek rupaya aur shirkat is tarah ki kām donoñ karenge aur nafa mein barābar ke shareek rahenge aur kām karne ke waqt tanha wo hi mustaqariz kām karta raha isne kuchh nahiñ ismein harj nahiñ kyun ke ab rabbul māl kām na kare to shirkat bātil nahiñ hoti ab agar tijārat mein nuqsān hua to zāhir hai ke uska ek hi rupaya hai sāra māl to mustaqariz ka hai uska khasāra hua rabbul māl ka kya aisa khasāra hua kyun ke jo kuchh mustaqaraz ko diya hai wo qarz hai usse wasool karega

MUZARABATE FĀSID KE AHKĀM

Mas'ala: Muzarabate agar fāsīd ho jāti hai to ijāra ki taraf munqalib ho jāti hai yāni ab mazārib ko nafa jo muqarrar hua hai wo nahiñ milega balki ujrate misl milegi chāhe nafa us kām mein hua ho ya na ho magar ye zarur hai ke ye ujrat isse zyada na ho jo muzarabat ki soorat mein nafa milta **Mas'ala:** Muzarabate fāsida mein bhi mazārab ke pās jo māl rehta hai wo bataur amānat hai agar kuchh nuqsān ho jāye to tawān uske zimma nahiñ jis tarah muzarabate saheeha mein tawān nahiñ dusre ko māl diya aur kul nafa apne liye mashroot kar liya jisko ibza'a kehte haiñ ismein bhi uske pās jo māl

hai bataur amānat hai halāk ho jāye to zamān nahiñ

Mas'ala: Mazārib aisa kām nahiñ kar sakta jis mein zarar ho na wo kām kar sakta hai jo tijjār na karte hoñ na aisi mi'ād par baè kar sakta hai jis mi'ād par tājir nahiñ bechte aur agar do shakhsoñ ko mazārib kiya hai to tanha ek baè wa shara nahiñ kar sakta jab tak apne sathi se ijazat na le le **Mas'ala:** Agar baè fāsīd ke sath koi cheez khareedi jis mein qabza karne se milk ho jāti hai ye mukhalifat nahiñ hai aur wo cheez muzarabat hi keh lāyegi aur ghabane fāhish ke sath khareedi to mukhalifat hai aur ye cheez sirf mazārib ki milk hogi agarche mālīk ne keh diya ho ke apni rāye se kām karo aur agar ghabane fāhish ke sath bech di to mukhalifat nahiñ **Mas'ala:** Rabbul māl mein shehar ya waqt ya qisme tijārat ki tāyyun kar di ho yāni keh diya ho ke is shehar mein ya is zamana mein khareed farokht karna ya fulāñ qism ki tijārat karna mazārib par iski pabandi lāzim hai iske khilāf nahiñ kar sakta yūñhi agar bāè ya kharidār ki taqaed kar di ho keh diya ho fulāñ dukān se khareedna ya fulāñ ke hath bechna iske khilāf bhi nahiñ kar sakta agarche ye pabandiyan usne aqde muzarabat karte waqt ya rupaye dete waqt na ki hoñ bād mein ye quyood badha di hōn hān agar mazārib ne sauda khareed liya ho ab kisi qism ki pabandi uske zimma kare maslan ye ke udhār na bechna ya dusri jagah na le jāna waghaira to mazārib in

quyood ki pabandi par majboor nahiñ magar jab ke sauda farokht ho jāye aur rāsul māl naqad ki soorat mein ho jāye to rabbul māl us waqt quyood laga sakta hai aur mazārib par unki pabandi lāzim hogi

Mas'ala: Mazārib ne aise shakhs se baè ki jis ke haq mein uski gawahi magbool nahiñ maslan apne bāp ya bete ya zauja se agar ye baè wājbi qeemat par hui jāiz hai warna nahiñ **Mas'ala:** Donoñ mein se ek ke mar jāne se muzarabat bātil ho jāti hai, donoñ mein se ek majnoon ho jāye aur junoon bhi mutbaq ho to muzarabat bātil ho jayegi magar māle muzarabat agar sāmāne tijārat ki shakl mein hai aur mazārib mar gaya to uska wasi un sab ko bech dāle aur agar mālik mar gaya aur māl tijārat naqad ki soorat mein hai to mazārib usmein tasarruf nahiñ kar sakta aur sāman ki shakl mein hai to usko safar mein nahiñ le ja sakta baè kar sakta hai **Mas'ala:** Mazārib mar gaya aur māle muzarabat ka pata nahiñ chalta ke kahan hai ye mazārib ke zimma den hai jo uske tarka se wasool kiya jayega **Mas'ala:** Mazārib mar gaya uske zimma den hai magar māle muzarabat maroof wa mashhoor hai log jānte haiñ ke ye cheezein muzarabat ki hai den wāle is māl se den wasool nahiñ kar sakte balki rāsul māl aur nafa ka hissa rabbul māl lega, nafa mein jo muzarabate ka hissa hai wo den wāle apne den mein le sakte haiñ

NUOSĀN KIS KE HISSE MEIÑ ĀYEGA, NAFA KI TAQSEEM KIS TARAH HOGI?

Mas'ala: Māle muzarabat se jo kuchh halāk ya zāya hoga wo nafa ki taraf shumār hoga, rāsul māl meiñ nuqsanāt ko nahiñ humār kiya ja sakta maslan sau rupaye the aur tijārat meiñ bees rupaye ka nafa hua aur das rupaye zāya ho gaye to ye nafa meiñ minha kiye jāyeñge yāni ab das hi rupaya nafa ke bāqi haiñ agar nuqsan itna ho ke nafa usko poora nahi kar sakta maslan bees nafa ke hain aur pachas ka nafa hua to ye nuqsan rasul māl meiñ hoga, mazārib se kul ya nisf nahiñ le sakta kyuñ ke wo ameen hai aur ameen par zamān nahiñ agarche wo nuqsān mazārib hi ke fe'al se hua ho hān agar jān bujh kar qasdan usne nuqsān pahuñchaya ya maslan sheesha ki cheez qasdan patak di ismeiñ tawān dena hoga ke iski usey ijazat na thi **Mas'ala:** Muzarabat meiñ nafa ki taqseem us waqt sahi hogi ke rāsul māl rabbul māl ko de diya jāye, rāsul māl dene se qabl taqseem bātil hai yāni farz karo ke rāsul māl halāk ho gaya to nafa wāpas karke rāsul māl poora kareiñ uske bād agar kuchh bache to hasbe qarār dād taqseem kar leiñ maslan ek hazār rāsul māl hai aur ek hazār nafa pāñch sau donoñ ne nafa ke liye aur rāsul māl muzarabat hi ke pās raha ke isse phir tijārat karega ya hazār halāk ho gaye kām karne se pehle halāk huye ya bād meiñ beharhāl mazārib pāñch sau ki raqam rabbul

māl ko wāpas kar de aur kharch kar chuka hai to apne pās se pāñch sau de ke ye raqam aur rabbul māl jo le chuka hai aur rāsul māl meiñ mehsoob hai aur nafa ka halāk hona tasawwur hoga aur do hazār nafa ke the aur ek hazār donoñ ne liye the uske bād rāsul māl halāk hua to ek hazār jo mālīk ko mile haiñ unko rāsul māl tasawwur kiya jāye aur mazārib ke pās jo ek hazār hai wo nafa ke hai unmeiñ se rabbul māl pāñch sau wasool kare

MAZĀRIB AUR RABBUL MĀL MEIÑ IKHTELĀF KE MASĀIL

Mas'ala: Mazārib ke pās do hazār rupaye hai aur kehta hai ke ek hazār tum ne diye the aur ek hazār nafa ke haiñ aur rabbul māl ye kehta haiñ ke maine do hazār diye haiñ agar kisi ke pās gawah na ho to mazārib ka qaul qasam ke sath moatabar hai aur agar uske sath nafa ki miqdār meiñ bhi ikhtelāf ho mazarib kehta hai ke mere liye ādhe nafa ki shart thi aur rabbul māl kehta hai ke ek tihāi nafa tumhare liye tha to ismeiñ rabbul māl ka qaul qasam ke sath moatabar hai aur agar donoñ meiñ se kisi ne apni bāt ko gawahoñ se sābit kiya to usi ki bāt māni jayegi aur agar donoñ gawah pesh kareiñ to rāsul māl ki zyadati meiñ rabbul māl ke gawah moatabar hai aur nafa ki zyadati meiñ mazzarib ke gawah moatabar hai **Mas'ala:** Mazārib kehta hai mere liye ādha ya tihāi nafa thehra tha

aur mālīk kehta hai tumhare liye sau rupaye thehre the ya kuchh shart na thi lihāza muzarabat fāsīd ho gayi aur tum ujrate misl ke mustehaq ho ismeiñ rabbul māl ka qaul qasam ke sath moatabar hai, wasi ne nābaligh ke māl ko bataur muzarabat khud liya ye jāiz hai bāz Ulama ismeiñ ye qaid izāfa karte haiñ ke apne liye utna hi nafa lena qarār diya ho jo dusre ko deta **Mas'ala:** Mazārib ne rāsul māl se koi cheez khareedi aur kehta hai ise abhi nahiñ bechunga jab zyada milega us waqt baè karuñga aur mālīk ye kehta hai ke kuchh nafa mil raha hai ise baè kar dālo to mazārib bechne par majboor kiya jayega hān agar mazarib ye kehta hai main tumhara rāsul māl bhi dunga aur nafa ka hissa bhi dunga us waqt mālīk ko uske qabool par majboor kiya jayega

CHAPTER 10: JĀIZ WA NAJĀIZ KA BAYĀN

Yahañ par kisi ek khās bāb ke masāil na bayān karenge balki mukhtalif bābon meiñ rozmarra pesh āne wāle masāil ko zikr karenge lekin zyada tar masāil ādāb wa akhlāq se mutalliq hoñge aur un meiñ bhi pehle khane peene ke mas'alon ko likhenge ke insān ki zindagi ka tālluq khane peene se hai Qur'ān majeed meiñ hai jiska tarjuma ye hai:

"Aey imān wāloñ Allah ne jo tumhare liye halāl kiya hai us mein harām na karo aur had se na guzro beshak Allah had se guzarne wāloñ ko dost nahiñ rakhta aur Allah ne jo tumhein halāl pakeeza rizq diya hai us mein se khāo aur Allah se daro jis par tum imān lāye"

Aur farmāta hai:

"Khāo us mein se jo Allah ne tumhein rozi di hai aur shaitan ke qadamoñ par na chalo beshak wo tumhara khula dushman hai"

KHANE PAR BISMILLAH NA PADHNE KA NUQSĀN

Hadees mein hai ke Rasoolullah ﷺ ne farmāya ke jis khane par bismillah na padhi jāye shaitan ke liye wo halāl ho jāta hai yāni bismillah na padhne ki soorat mein shaitan us khane mein shareek ho jāta hai, saheeh bukhari wa saheeh muslim mein hai Umar bin Abi Salma radiallaho ta'ala anhu kehte haiñ ke jab main bachha tha Rasoolullah ﷺ ki parwarish mein tha khāte waqt bartan mein har taraf hath dāl deta Huzoor ﷺ ne irshād farmāya bismillah padho aur dahine hath se khāo aur bartan ki us jānib se khāo jo rumhare qareeb hai, Huzoor alaihissalatu wassalam ne farmāya jab koi shakhs khana khaye to Allah ka zikr kare yāni bismillah padhe aur agar shuru mein bismillah padhna bhool jāye to yooñ kahe

"Bismillahi awwalihi wa ākhirihi" aur farmāya mujtama ho kar khana khāo aur bismillah padho tumhare liye is mein barkat hogi Ibne māja ki riwāyat mein ye bhi hai ke logoñ ne arz ki ya

Rasoolullah ﷺ hum khāte haiñ aur pet nahiñ bharta irshād

farmāya ke shayad tum log alag alag khāte ho arz kiya hān farmāya ikatthe ho kar khāo aur bismillah padho barkat hogi

KHANE KE WAQT KI DUA

Aur farmāya jis khane par Allah ke nām ka zikr na kiya gaya ho wo beemari hai aur us mein barkat nahiñ hai aur iska kaffara ye hai ke agar abhi dastarkhwan na uthaya gaya ho to Bismillah padh kar kuchh kha le aur dastarkhwan utha liya gaya ho to Bismillah padh kar ungliyāñ chāt le, aur farmāya jab khaye ya piye to ye keh lein:

بِسْمِ اللَّهِ بِاللَّهِ لَا يَضُرُّ مَعَ اسْمِهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ يَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ

Phir isse koi beemari na hogi agarche us mein zehar ho, aur farmāya jab khana khaye to dahine hath se khaye aur pāni piye to dahine hath se piye, aur farmāya koi shakhs na bāyein hath se khana khaye aur na pāni piye ke bāyein hath se khana peena shaitan ka tareeqa hai, aur farmāya

teen ungliyoñ se khana Ambiya àlaihimussalam ka tareeqa hai, aur farmāya teen ungliyoñ se khāo ke ye sunnat hai aur panjoñ se na khāo ke ye gawaroñ ka tareeqa hai, Jābir radiallaho ta'ala ànhu se marwi hai ke Rasoolullah ne ungliyoñ aur bartan chātne ka hukm diya aur ye farmāya ke tumheĩn màloom nahiñ ke khane ke kis hissa meĩn barkat hai, Ibne Abbas radiallaho ta'ala ànhu kehte haiñ ke Huzoor ﷺ ne khane aur peene meĩn phooñkne ki mumaniyat farmai, aur farmāya shaitan tumhare har kām meĩn hāzir ho jāta hai khane ke waqt bhi hāzir ho jāta hai lihāza agar luqma gir jāye aur us meĩn kuchh lag jāye to sāf karke kha le usey shaitan ke liye chhod na de aur jab khane se fārigh ho jāye to ungliyoñ ko chāt le kyuñ ke ye màloom nahiñ ke khane ke kis hisse meĩn barkat hai, aur farmāya ke roti ka ahterām karo ke wo āsmān wa zameen ki barkat se hai jo shakhs dastarkhwan se giri hui roti ko kha lega uski maghfirat ho jayegi, aur farmāya Allah ta'ala us banda se rāzi hota hai ke jab luqma khata hai to us par Allah ta'ala ki hamd karta hai aur pāni peeta hai to us par uski hamd karta hai

DASTARKHWAN SE KAB UTHE

Aur farmāya ke jab dastarkhwan chuna jāye to koi shakhs dastarkhwan se na uthe jab tak dastarkhwan utha na liya

jāye aur khane se hath na kheeñche agarche kha chuka ho jab tak sab log fārigh na ho jāyeiñ aur agar hath rokna hi chahta hai to ma'azarat pesh kare kyuñ ke agar ma'azarat kiye baghair hath rok lega to uske sath dusra shakhs jo khana kha raha hai sharminda hoga wo bhi hath kheen ch lega aur shayad abhi usko khane ki hājat bāqi ho, isi hadees ki bina par Ulama ye farmāte haiñ ke agar koi shakhs kam khurāk ho to āhista āhista thoda thoda khaye aur iske bawujood bhi agar jamā'at ka sath na de sake to ma'azarat pesh kare tāki dusroñ ko sharmindagi na ho

KHANE KE BĀD KI DUA

Rasoolullah ﷺ khane se fārigh hokar ye padhte:

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنَا وَسَقَانَا وَهَدَانَا وَجَعَلَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ

Aur farmāya khane ke waqt joote utār lo ke ye achha tareeqa hai aur Anas radiallaho ta'ala ànhu ki riwāyat mein hai ke khana rakha jāye to joote utār lo ke isse tumhare pāoñ ke liye rāhat hai

GOSHT KHANE KA TAREEQA

Aur farmāya ke (khate waqt) gosht ko chhuri se na kāto ke ye ajmiyoñ ka tareeqa hai usko dānt se noch kar khāo ke ye khush gawar wa zod hazm hai ye us waqt hai ke gosht achhi tarah pak gaya ho hath ya dānt se noch kar

khaya ja sakta ho, āj kal europe ki taqleed meiñ bahut se musalmān bhi churi kānte se khate haiñ ye ghalat tareeqa hai aur ba wajahe zarurat chhuri se gosht kāt kar khaya jāye ke gosht itna gala hua nahiñ hai ke hath se toda ja sake ya dāntoñ se nochha ja sake ya maslan musallam rān bhuni hui hai ke dāntoñ se nochne meiñ diqqat hogi to chhuri se kāt kar khane meiñ harj nahiñ is qism ke bāz mawāqe par Huzoor Aqdas ﷺ ka churi kānte se khane ki daleel lāna sahi nahiñ, aur farmāya main takiya laga kar khana nahiñ khata, Anas radiallaho ta'ala ànhu se marwi hai ke Nabi Kareem ﷺ ne khwān par khana nahiñ tanāwul farmāya na chhoti chhoti pyaliyoñ meiñ khaya aur na Huzoor ﷺ ke liye patli chapatiyan pakayi gayi, dusri rivayat meiñ ye hai ke Huzoor ﷺ ne patli chapati dekhi bhi nahiñ Hazrat Qatāda se puchha gaya ke kis cheez par wo log khana khaya karte the kaha ke dastarkhwan par, khwān tipāi ki tarah unchi cheez hoti hai jis par umra ke vahan khana chuna jāta hai taki khate waqt jhukna na pade us par khana khana mutakabbereen ka tareeqa hai jis tarah bāz log is zamana meiñ mez par khate haiñ chhoti chhoti pyaliyoñ meiñ khana khāna bhi umra ka tareeqa hai unke yahañ mukhtalif qism ke khane hote haiñ chhote chhote bartanoñ meiñ rakhe jāte haiñ, Abu Huraira radiallaho ta'ala ànhu kehte haiñ ke Nabi Kareem ﷺ ne khane ko kabhi àib nahiñ lagaya (yāni bura

nahīn kaha) agar khwahish hui kha liya warna chhod diya, aur farmāya ek shakhs ka khana do ke liye kifāyat karta hai aur do ka khana chār ke liye kifāyat karta hai aur chār ka āth ko kifayat karta hai, aur farmāya apne apne khane ko nāp liya karo tumhare liye is mein barkat hogi, aur farmāya ke ādmi ke pet se bura koi bartan nahīn bhara ibne Adam ko chand luqme kāfi haiñ jo uski peeth ko seedha rakheñ agar zyada khana zaruri ho to tihāi pet khane ke liye aur tihāi pāni peene ke liye aur tihāi sāns ke liye Ibne Umar radiallaho ta'ala ānhu kehte haiñ ke Rasoolullah ﷺ ne ek shakhs ki dakār ki āwaz suni farmāya apni dakār kam kar isliye ke qiyamat ke din sab se zyada bhookha wo hoga jo dunya mein zyada pet bharta hai, Asma bin yazeed se riwāyat hai ke Rasoolullah ﷺ ki khidmat mein khana hāzir kiya gaya Huzoor ﷺ ne hum par pesh farmāya hum ne kaha humein khwahish nahīn hai farmāya bhook aur jhooth donoñ cheezoñ ko ikattha mat karo yāni bhook ke waqt koi khana khilaye to kha le ye na kahe ke bhook nahīn hai ke khana bhi na khana aur jhooth bolna dunya wa ākhirat donoñ ka khasāra hai, bāz takalluf wāle aisa karte haiñ aur bahut se dehati is qism ki ādat rakhte haiñ ke jab tak unse bār bār na kaha jāye khane se inkār karte haiñ aur kehte haiñ ke humein khwahish nahīn hai jhooth bolne se bachna zaruri hai, aur farmāya jo shakhs sone ya chāñdi ke bartan mein

khata peeta hai wo apne pet mein jahannam ki āg utārta hai, aur farmāya jab khane mein makkhi gir jāye to usey gota de do (aur pheñk do) kyun ke uske ek bazoo mein beemari hai aur dusri mein shifa hai aur usi bazoo se apne ko bachati hai jis mein beemari hai wo hi bazoo khane mein pehle dālti hai jis mein beemari hai lihāza poori ko gota de do

KAB KHANA FARZ HAI?

Mas'ala: Bāz soorat mein khana farz hai ke khane par sawāb hai aur na khane par azāb, agar bhookh ka itna ghalaba ho ke jānta ho ke na khane se mar jayega to itna kha lena jisse jān bach jāye farz hai aur is soorat mein agar na khaya yahañ tak ke mar gaya to gunahgār hua, itna kha lena ke khade ho kar Namaz padhne ki tāqat āa jāye aur Roza rakh sake yāni na khane se itna kamzor ho jayega ke khada hokar Namaz na padh sakega aur Roza na rakh sakega to is miqdār se kha lena zaruri hai aur ismein bhi sawāb hai

MUZTAR KE BĀZ AHKĀM

Mas' ala: Izterār ki hālat mein yāni jab ke jān jāne ka andesha hai agar halāl cheez khane ke liye nahiñ milti to harām cheez ya murdār ya dusre ki cheez kha kar apni jān bachaye aur in cheezon ke kha lene par is soorat mein

muakhaza nahiñ balki na kha kar mar jāne mein muakhaza hai agarche parāi cheez khane se tawān dena hoga **Mas'ala:** Pyās se halāk hone ka andesha hai to kisi cheez ko pikar apne ko halākat se bachana farz hai, pāni nahiñ hai aur sharab maujood hai aur mālloom hai ke iske pi lene se jān bach jayegi to itni pi le jisse ye andesha jāta rahe **Mas'ala:** Dusre ke pās khane peene ki cheez hai to qeemat se khareed kar kha pi le, wo qeemat se bhi nahiñ deta aur uske jān par bani hai usse zabardasti chheen le aur agar uske liye bhi yehi andesha hai to kuchh le le aur kuchh uske liye chhodo de **Mas'ala:** Ek shakhs izterār ki hālat mein hai dusra shakhs usse ye kehta hai ke tum mera hath kāt kar uska gosht kha lo iske liye us gosht ke khane ki ijazat nahiñ yāni insān ka gosht khana is hālat mein bhi mubāh nahiñ

SHARAB DAWA KE TAUR PAR BHI JĀIZ NAHIÑ

Mas'ala: Khane peene par dawa aur ilāj ka qeyās na kiya jāye yāni hālate izterār mein murdār aur sharab ko khane peene ka hukm hai magar dawa ke taur par sharab jāiz nahiñ kyuñ ke murdār ka gosht aur sharab yaqeeni taur par bhookh aur pyās ka dafeeya hai aur dawa ke taur par sharab peene mein ye yaqeen ke sath nahiñ kaha ja sakta ke marz ka izāla hi ho jayega

KHANE KI KYA MIQDĀR HONA CHAHIYE?

Mas'ala: Bhookh se kam khana chahiye aur poori bhookh bhar kar khana kha lena mubāh hai yāni na sawāb hai na gunāh kyuñ ke iska bhi sahi maqsad ho sakta hai ke tāqat zyada hogi aur bhookh se zyada kha lena harām hai, zyada ka ye matlab hai ke itna kha liya jisse per kharab hone ka gumān hai maslan dast āyeñge aur tabiyat badmaza ho jayegi

Mas'ala: Agar bhookh se kuchh zyada isliye kha liya ke kal ka Roza achhi tarah rakh sakega Roza mein kamzori nahiñ paida hogi to harj nahiñ jab ke itni hi ziyadati ho jisse meda kharab hone ka andesha na ho aur agar mālloom hai ke zyada na khaya to kamzori hogi dusre kāmōñ mein diqqat hogi yuñhi agar mehman ke sath kha raha hai aur mālloom hai ke ye hath rok dega to mehman sharma jayega aur sair ho kar na khayega to is soorat mein bhi kuchh zyada kha lene ki ijazat hai

KHANE SE KYA NIYAT HONI CHAHIYE?

Mas'ala: Sair ho kar khana isliye ke nawāfil kasrat se padh sakega aur padhne mein kamzori paida na hogi achhi tarah is kām ko

anjām de sakega ye mandoob hai aur sairi se zyada khaya magar itna nahiñ ke pet kharab ho jāye ye makrooh hai,

ibādat guzār shakhs ko ye ikhteyār hai ke ba qadre mubāh tanāwul kare ya ba gadre mandoob magar usey niyat karni chahiye ke isliye khata hooñ ke ibādat ki quwāt paida ho ke is niyat se khana bhi ek qism ki ta'at hai khane se uska maqsood talazzuz wa tan'am na ho ke ye buri sifat hai, Qur'ān majeed mein kuffār ki sifat ye bayān ki gayi ke khane se unka maqsood tamatto wa tan'am hota hai aur hadees mein kasrat khori kuffār ki sifat batāi gayi **Mas'ala:** Riyāzat wa mujāhida mein aisi taqleele ghiza ki ibādat mafrooza ki ada mein zauf paida ho jāye maslan itna kamzor ho gaya ke khada hokar Namaz na padh sakega ye najāiz hai aur agar is had ki kamzori na paida ho to harj nahiñ **Mas'ala:** Jawan ādmi ko ye andesha hai ke sair hokar khayega to ghalaba-e-shehwat hoga to khane mein kami kare ke ghalaba -e-shehwat na ho magar itni kami na kare ke ibādat mein qasoor paida ho, isi tarah bāz logoñ ko gosht khane se ghalaba-e-shehwat hota hai wo bhi gosht mein kami kare

KAB TARAH TARAH KE KHANOÑ KI IJAZAT HAI?

Mas'ala: Tarah tarah ke mewe khane mein harj nahiñ agarche afzal ye hai ke aisa na kare **Mas'ala:** Ek qism ka khana hoga to zarurat bhar na kha sakega tabiyat ghabra jayegi lihāza kai qism ke khane tayyar karāta hai ke sab

mein se kuchh kha kar zarurat poori kar lega is gharz se kai qism ke khane mein harj nahiñ ya isliye bahut se khane pakawata hai ke logoñ ki ziyāfat karni hai wo sab khane sarf ho jāyeñge to is mein bhi harj nahiñ aur ye maqsood na ho to isrāf (yāni fuzool kharchi) hai

KHANE KE ĀDĀB

Mas'ala: Khane ke ādāb wa sunan ye haiñ khane se pehle aur bād mein hath dhona, khane se pehle hath dho kar pochhe na jāyeiñ aur khane ke bād hath dho kar rumāl ya tauliya se pochh leiñ ke khane ka asar bāqi na rahe **Mas'ala:** Mustahab ye hai ke hath dhote waqt khud apne hath se pāni dāle dusre se is mein madad na le yāni iska wahi hukm hai ke jo wuzu ka hai, khane ke bād achhi tarah hath dhoye ke khane ka asar bāqi na rahe bhoosi ya ātey ya besan se dhone mein harj nahiñ is zamana mein sābun se hath dhone ka riwāj hai is mein bhi harj nahiñ, khane ke liye muñh dhona sunnat nahiñ yāni kisi ne na dhoya to ye nahiñ kaha jayega ke isne sunnat tark kar di hān junub ne agar muñh na dhoya to makrooh hai aur haiz wāli ka baghair muñh dhoye khana makrooh nahiñ, khane se pehle Jawanoñ ke hath pehle dhulwaye jāyeiñ aur khane ke bād pehle budhoñ ke hath dhulaye jāyeiñ iske bād jawanoñ ke yahi hukm Ulama wa mashāikh ka

hai, khane se pehle inke hath ākhir mein dhulwaye jāyein
aur khane ke bād unke hath pehle dhulaye jāyein

KHANA KIS TARAH SHURU KIYA JĀYE AUR KIS TARAH KHATM KIYA JĀYE?

Khana Bismillah padh kar shuru kiya jāye aur khatm karke Alhamdulillah padhein, agar Bismillah kehna bhool gaya hai to jab yād āa jāye ye kahe "Bismillahi fi awwalihi wa ākhirihi" Bismillah buland āwaz se kahe ke sath wāloñ ko agar yād na ho to usse sun kar unhein yād āa jāye aur Alhamdulillah āhista kahe magar jab sab log fārigh ho chuke hoñ to zor se kahe ke dusre log sun kar shukr khuda baja lāyein, roti par koi cheez na rakhi jāyein bāz log sālān ya pyāla ya chatni ki pyāli ya namak dāni rakh dete haiñ aisa na karna chahiye namak agar kāghaz mein hai to usey roti par rakh sakte haiñ, hath ya chhuri ko roti se na pochhein, takiya laga kar ya nange sar khana adab ke khilāf hai, bāyein hath ko zameen par tek dekar khana bhi makrooh hai, roti ka kināra tod kar dāl dena aur beech ki kha lena gunāh hai balki poori roti khaye hān agar kināre kachhe reh gaye haiñ unke khane se zarar hoga to tod sakta hai isi tarah agar mālloom hai ke ye toote huye dusre log kha lenge zāya na hoñge to todne mein harj nahiñ yāni hukm iska bhi hai ke roti mein jo hissa phoola hua hai usey kha leta hai bāqi chhod

deta hai, roti jab dastarkhwan par āa gayi to khana shuru kar de sālān ka intezār na kare isliye umooman dastarkhwan par roti sab se ākhir meiñ lāte haiñ taki roti ke bād intezār na karna pade, dahine hath se khana khaye, hath se luqma chhoot kar dastarkhwan par gir gaya usey chhod dena isrāf hai balki pehle usko utha kar khaye aur jo kināra uske qareeb hai wahāñ se khayeññ jab khana ek qism ka ho to ek jagah se khayeññ har taraf hath na mārē hān agar tabāq meiñ mukhtalif qism ki cheezeññ lakar rakhi gayi to idhar udhar se khane ki ijazat hai ke ye ek cheez nahiñ

KHANE KE WAQT BAITHNE KA TAREEQA

Khane ke waqt bāya (left) pair bichha de aur dahina khada rakhe ya sureen par baithe aur donoñ ghutne khade rakheññ, garm khana na khaye aur na khane ko phooñke na khane ko sooñghe, khane ke waqt bāteññ karta jāye bilkul chup rehna majoosiyon ka tareeqa hai magar behooda bāteññ na kare balki achhi bāteññ kare, khane ke bād ungliyāñ chāt le un meiñ jhoota na lage rehne deiñ aur bartan ko ungliyon se pochh kar chāt le hadees meiñ hai ke khane ke bād jo shakhs bartan chātta hai to wo bartan uske liye dua karta hai kehta hai ke Allah tujhe jahannam ki āg se āzād kare jis tarah too ne mujhe shaitan se āzād kiya aur ek riwāyat meiñ hai bartan uske

liye istighfār karta hai, khane ki ibteda namak se ki jāye aur khatm bhi usi par kare isse sattar beemariyan dafa ho jāti haiñ **Mas'ala:** Rāsta aur bazār mein khana makrooh hai **Mas'ala:** Dastarkhwan par roti ke tukde jama ho gaye agar khana hai to kha le warna murghi, gāye, bakari ko khila de ya kahin aehtiyāt ki jagah par rakh de ke chootiyan ya chidiyan kha lengi rāsta mein na phenke

KHANE MEIN ĀIB LAGĀNE KA HUKM

Mas'ala: Khane mein āib batana na chahiye na ye kehna chahiye ke bura hai Huzoor Aqdas ﷺ ne kabhi khane ko āib na lagaya agar pasand āya tanāwul farmāya warna na khaya

JISSE KHANE KO KAHA JĀYE TO WO JAWAB MEIN BISMILLAH KI BAJAYE KYA KAHE?

Mas'ala: Khana khate waqt jab koi āa jāta hai to hindustan ka riwāj ye hai ke usey khane ko poochhte haiñ kehte haiñ āo khana khāo agar na poochhe to ta'an karte haiñ ke unhone poochha tak nahiñ, ye bāt yāni dusre musalmanoñ ko khane ke liye bulana achhi bāt hai magar bulane wāle ko ye chahiye ke ye poochna mehaz numaish na ho balki dil se poochhe, ye bhi riwāj hai ke jab poochha jāta hai to wo kehta hai Bismillah ye na kehna chahiye yahañ Bismillah kehne ke koi māna (meaning)

nahīñ is mauqa par Bismillah kehne ko Ulama ne bahut sakht mana farmāya balki aise mauqe par duaeya alfāz kehna behtar hai maslan Allah ta'ala barkat de **Mas'ala:** Bāp ko bete ke māl ki hājat hai agar aehtiyāj is wajah se hai ke uske pās dām nahīñ haiñ ke us cheez ko khareed sake to bete ki cheez bila kisi muawaze ke istemāl karna jāiz hai aur agar dām hai magar cheez nahīñ milti to muawaza de kar le ye us waqt hai ke beta nalāyaq hai agar lāyaq hai to baghair hājat bhi uski cheez le sakta hai

KAB BHOOKHE KI IMDĀD (MADAD) FARZ HAI, KAB SAWĀL KARNA FARZ HAI?

Mas'ala: Ek shakhs bhookh se itna kamzor ho gaya hai ke ghar se bāhar nahīñ ja sakta ke logoñ se apna hāl kahe to jisko us ka ye hāl mālūm hai us par farz hai ke usey khane ko de tāki ghar se nikalne ke lāyaq ho jāye agar aisa nahīñ kiya aur bhookh se mar gaya to jin logoñ ko uska ye hāl mālūm tha sab gunahgār huye aur agar ye shakhs jisko uska ye hāl mālūm tha uske pās bhi kuchh nahīñ hai ke usey khilaye to us par ye farz hai ke dusre se kahe aur logoñ se kuchh māng lāye aur aisa na hua aur wo mar gaya to ye sab log jinko uske hāl ki khabar thi gunahgār ho gaye aur agar shakhs ghar se bāhar ja sakta hai magar kamane par qudrat nahīñ to jakar logoñ se māñge aur jiske pās sadqe ki raqm se koi cheez ho us par dena wājib

hai aur agar wo mohtāj shakhs kama sakta hai to kām karke paise hāsil kare uske liye māñgna halāl nahiñ, mohtāj agar kamane ki tāqat nahiñ rakhta magar ye kar sakta hai ke darwazōñ par jakar sawāl kare to us par aisa karna farz hai aisa na kiya aur bhookh se mar gaya to gunahgār hoga **Mas'ala:** Khane mein paseena tapak gaya ya rāl tapak padi ya ānsu gir gaya wo khana harām nahiñ hai khaya ja sakta hai, isi tarah agar pāni mein koi pāk cheez mil gayi aur usse tabiyat ko nafrat paida ho gayi wo piya ja sakta jai **Mas'ala:** Roti mein agar uple ka tukda mila aur wo sakht hai to utna hissa tod kar pheñk de poori roti ko najis nahiñ kaha jayega aur agar us mein narmi āa gayi to bilkul na khaye **Mas'ala:** Gosht sad gaya to uska khana harām hai

KAB DOST KI CHEEZ BILA IJAZAT KHA SAKTA HAI?

Mas'ala: Bāgh mein pahuñcha wahāñ phal gire huye haiñ to jab tak mālike bāgh ki ijazat na ho phal nahiñ kha sakta aur ijazat donoñ tarah ho sakti hai sarāhtan ijazat ho maslan mālik ne keh diya ho ke gire huye phaloñ ko kha sakte ho ya dalālattan ijazat ho yāni wahāñ aisa urf wa ādat hai ke bāgh wāle gire huye phaloñ se logoñ ko mana nahiñ karte, darakhtoñ se phal tod kar khane ki ijazat nahiñ magar jab ke phaloñ ki kasrat mālloom ho ke

tod kar khane meiñ bhi mālik ko nagawari nahiñ hogi to tod kar bhi kha sakta hai magar kisi soorat meiñ ye ijazat nahiñ ke wahāñ se phal utha lāye, in sab sooratoñ meiñ urf wa ādat ka lihāz hai aur agar urf wa ādat na ho ya māloom ho ke mālik ko nagawari hogi to khana jāiz nahiñ aur agar mālik ke liye bekār ho jaisa ke hamāre mulk meiñ baghāt meiñ patte gir jāte haiñ aur mālik unko kām meiñ nahiñ lāta bhād jalane wāle utha lāte haiñ aise pattoñ ko utha lene meiñ harj nahiñ

BĀGH MEIÑ BILA IJAZAT PHAL KHANE KI SOORAT

Mas'ala: Dost ke ghar gaya jo cheez paki hui mili khud le kar kha li ya uske bāgh meiñ gaya aur phal tod kar kha liye agar māloom hai ke usey nagawār na hoga to khana jāiz hai magar yahañ achhi tarah ghaur kar lene ki zarurat hai ke basa auqāt aisa bhi hota hai ke ye samajhta hai ke usey nagawār na hoga halanki usey nagawār hai

Mas'ala: Roti ko chhuri se kātna nasāra ka tareeqa hai musalmanoñ ko isse bachna chahiye hān agar zarurat ho maslan double roti (bread) ke chhuri se kāt kar uske tukde kar liye jāte haiñ to harj nahiñ ya dāwatoñ (shādi) meiñ bāz martaba har shakhs ko nisf sheermāl di jāti hai aise mauqe par chhuri se kāt kar tukde banane meiñ harj nahiñ ke yahañ maqsood dusra hai, isi tarah agar

musallam rān bhuni hui ho aur chhuri se kāt kar khāi jāye to harj nahiñ **Mas'ala:** Bahut se logoñ ne chanda kar ke khane ki cheez tayyar ki aur sab mil kar usey khayenge chanda sab ne barābar diya hai aur khana koi kam khayega koi zyada is mein harj nahiñ, isi tarah musafiroñ ne apne toshe aur khane ki cheezein ek sath mil kar khāi is mein harj nahiñ agarche koi kam khayega koi zyada bāz ki cheezein achhi haiñ bāz ki waisi nahiñ

Mas'ala: Khana khane ke bād khilāl karne mein jo kuchh dāntoñ mein se resha waghaira nikla behtar hai ke usey pheñk de aur nigal gaya to is mein bhi harj nahiñ aur khilāl ka tinka ya jo kuchh khilāl se nikla usko logoñ ke sāmne na phenke balki usey liye rahe jab uske sāmne tasht āye usmein dāl de, phool aur mewe ke tinke se khilāl na kare khilāl ke liye neem ki seenk bahut behtar hai ke uski talkhi se muñh ki safāi hoti hai aur ye masoodoñ ke liye bhi mufeed hai, jhadoo ki seeñke bhi is kām mein la sakte haiñ jab ke wo kori hoñ mustamal na ho

PĀNI PEENE KA BAYĀN

ISKE BĀRE MEIÑ CHAND HADEESEIÑ

Rasoolullah ﷺ pāni peene meiñ teen bār sāns lete the farmāte the ke is tarah peene se zyada sairabi hoti hai aur sehat ke liye khush gawar hai

PĀNI KITNE SĀNS MEIÑ PIYE?

Aur farmāya ke ek sāns meiñ pāni na piyo jaise ooñt peeta hai balki do ya teen martaba meiñ piyo aur jab piyo to Bismillah keh lo aur jab bartan ko muñh se hatao to Allah ki hamd karo aur pāni ki cheez meiñ phooñk ne se mana farmāya, ek shakhs ne arz kiya bartan meiñ kabhi kooda dikhāi deta hai farmāya usey gira do usne arz kiya ke ek sāns meiñ sairāb nahiñ hota hooñ farmāya bartan ko muñh se alag karke sāns lo aur mashk ke dahāne se peene ko mana farmāya, aur farmāya khade ho kar hargiz koi shakhs pāni na piye aur jo bhool kar aisa kar guzre wo qay (ulti) kar de, Hazrat Ibne Abbas radiallaho ta'ala ànhu kehte haiñ main ābe zamzam ka ek dol Nabi Kareem ﷺ ki khidmat meiñ hāzir lāya Huzoor ﷺ ne khade khade usey pi liya, Hazrat Kabsha radiallaho ta'ala anha kehti haiñ ke mere yahañ Rasoolullah ﷺ tashreef lāye mashk latki hui thi uske dahāne se khade hokar pāni piya maine mashk ke dahāne ko kāt kar rakh liya unka kāt kar

rakh lena tabarruk ke liye tha chooñki usse Huzoor ka dehane Aqdas laga hai ye barkat ki cheez hai aur usse beemaroñ ko shifa hogi

BACHI HUI CHEEZ KIS KO DE?

Hazrat Anas radiallaho ta'ala ànhu kehte haiñ Rasoolullah ﷺ ke

liye bakri ka dudh nikāla gaya aur Anas radiallaho ta'ala ànhu ke ghar mein jo kunwa tha uska pāni us mein milaya gaya yāni lassi banāi gayi phir Huzoor ki khidmat mein pesh kiya gaya Huzoor ﷺ ne nosh farmāya Huzoor ke bāyein taraf Abu Bakr radiallaho ta'ala ànhu the dahini taraf ek ārābi the, Hazrat Umar ne arz ki ya Rasoolullah ﷺ Abu Bakr ko de dijiye Huzoor ne ārābi ko diya kyuñ ke ye dahine jānib the aur irshād farmāya dahina mustahiq hai phir uske bād ye dahini ho dahine ko muqaddam rakha karo, Huzoor ﷺ ki khidmat mein pyāla pesh kiya gaya Huzoor ne nosh farmāya Huzoor ki dahini jānib mein sab se chhote shakhs the (Abdullah ibne Abbas radiallaho ta'ala ànhuma) aur bade bade ashāb bāyi (left) jānib the Huzoor ne farmāya agar tum ijazat do to badoñ ko de doo unhone arz kiya Huzoor ki aulash mein dusroñ ko apne par tarjeeh nahiñ dunga Huzoor ne unko de diya, aur farmāya hareer aur deebāz na pehno aur na sone aur chāñdi ke bartan mein pāni

piyo aur na unke bartan mein khana khaon ke ye cheezein dunya mein kafiloon ke liye hain aur tumhare liye akhirat mein hain, Imam Zohri se riwayat hai ke Rasoolullah ﷺ ko peene ki wo cheez zyada pasand thi jo sheereen aur thandi ho

CHULLU SE PĀNI PEENE KE MASĀIL

Abdullah ibne Umar se riwayat hai ke Rasoolullah ﷺ ne pet ke bal jhuk kar pani mein muh dal kar peene se mana farmaya aur ye farmaya ke kutte ki tarah pani mein muh na dale aur na ek hath se chullu le kar piye jaise wo log peete hain jin par khuda naraz hai aur rat mein jab kisi bartan mein pani piye to usey hila le magar jab ke wo bartan dhaka ho to hilane ki zarurat nahi aur jo shakhs bartan se peene par qadir hai to tawazo ke taur par hath se peeta hai Allah ta'ala uske liye nekiyan likhta hai jitni uske hath mein ungliyan hain, Hazrate Eisa alaihissalam ka bartan hath tha ke unhone apna pyala bhi phenk diya aur ye kaha ke ye dunya ki cheez hai aur ek riwayat mein hai ke farmaya hathon ko dho' o aur un mein pani piyo ke hath se zyada pakeeza koi bartan nahi, aur farmaya ke saqi (jo logo ko pani pila raha hai) wo sab ke akhir mein piyega, aur farmaya ke pani ko choos kar piyo ke ye khush gawar aur zod hazm hai aur beemari se bachao hai

KIN CHEEZON KO MANA KARNA HALĀL NAHIÑ?

Hazrat Āyesha radiallaho ta'ala anha ne kaha ya Rasoolullah ﷺ kis cheez ka mana karna halāl nahiñ farmāya pāni aur namak aur āg, kehti haiñ maine arz ki ya Rasoolullah ﷺ pāni ko to hum ne samajh liya magar namak aur āg ko mana karna kyuñ halāl nahiñ farmāya Aey Humaira jisne āg di goya us ne us poore ko sadqa kiya jo āg se pakaya gaya aur jis ne namak de diya goya usne tamām us khane ko sadqa kiya jo us namak se durust kiya gaya aur jisne musalmān ko us jagah pāni ka ghooñt pilaya jahan pāni milta hai to goya gardan ko āzād kiya aur jis ne muslim ko aisi jagah pāni ka ghooñt pilaya jahan pāni nahiñ milta hai to goya usey zinda kar diya

PĀNI PEENE KA TAREEQA

Mas'ala: Pāni Bismillah keh kar dahine hath se piye aur teen sāns mein piye har martaba bartan ko muñh se hata kar sans le, Pehli aur dusri martaba ek ek ghooñt piye aur tesri sāns mein jitna chāhe pi dāle is tarah peene se pyās bujh jāti hai aur pāni ko choos kar piye gat gat bade bade ghooñt na piye jab pi chuke alhamdulillah kahe, is zamana mein bāz log bāyein hath se katora ya gilās lekar pāni peete haiñ khusoosan khane ke waqt dahine hath se peene ko khilāfe tehzeeb jānte haiñ inki ye tehzeeb,

tehzeeb nasāra hai islāmi tehzeeb dahine hath se peena hai, āj kal ek tehzeeb ye bhi hai ke gilās mein peene ke bād jo pāni bacha usey pheñk dete haiñ ke ab wo pāni jhootha ho gaya jo dusroñ ko nahiñ pilaya jayega ye hinduo se seekha hai islām mein chhooth chhāt nahiñ, musalmān ke jhooth se bachne ke koi māna (meaning) nahiñ aur is illat se pāni ko pheñkna isrāf hai **Mas'ala:** Mashk ke dahāne mein muñh laga kar pāni peena makrooh hai kya mālūm koi muzir cheez uske halaq mein chali jāye, isi tarah lotey ki toti se pāni peena magar jab ke lotey ko dekh liya ho ke is mein koi cheez nahiñ hai, surāhi mein muñh laga kar pāni peene ka bhi yehi hukm hai **Mas'ala:** Sabeel ka pāni mālدار ādmi bhi pi sakta hai magar wahāñ se pāni koi shakhs ghar nahiñ le ja sakta kyuñ ke wahāñ peene ke liye Pāni rakha gaya hai na ke ghar le jāne ke liye hān agar sabeel lagāne wāle ki taraf se iski ijazat ho to le sakta hai, jādoñ (winter) mein aksar jagah masjid ke saqāya mein pāni garm kiya jāta hai tāki masjidoñ mein jo Namazi āyeiñ usse wuzu wa ghushl karein ye pāni bhi wahi istemāl kiya ja sakta hai ghar le jāne ki ijazat nahiñ, isi tarah masjidoñ ke lotoñ ko bhi wahi istemāl kar sakte haiñ ghar nahiñ le ja sakte bāz log tāza pāni bhar kar masjid ke lotoñ mein ghar le jāte haiñ ye bhi najāiz hai

BACHE HUYE PĀNI KA PHEÑKNA NAJĀIZ, KAUN KAUN SA PĀNI KHADE HO KAR PIYE?

Mas'ala: Lotoñ meñ wuzu ka pāni bacha hua hota hai usey bāz. log pheñk dete haiñ ye najāiz wa isrāf hai

Mas'ala: Wuzu ka pāni aur ābe zamzam ko khade hokar piya jāye bāqi dusre pāni ko baith kar

WALEEMA AUR ZIYĀFAT KA BAYĀN

Hazrat Anas radiallaho ta'ala ànhu se marwi hai ke Nabi Kareem ﷺ ne Abdurrahman bin Āuf radiallaho ta'ala ànhu par zardi ka asar dekha yāni khaloq ka rang unke badan ya kapdoñ par laga hua dekha farmāya ye kya hai (yāni mard ke badan par is rang ka na hona chahiye ye kyuñ kar laga) arz ki maine ek aurat se nikah kiya hai (uske badan se ye zardi chhoot kar lag gayi) farmāya Allah ta'ala tumhare liye mubarak kare tum waleema karo agarche ek hi bakri se, Hazrat Anas radiallaho ta'ala ànhu kehte haiñ ke Rasoolullah ﷺ ne jaisa Hazrat Zainab radiallaho ta'ala anha ke nikah par waleema kiya aisa waleema azwāje mutahherāt meñ se kisi ka nahiñ kiya ek bakri se waleema kiya yāni tamām waleemoñ meñ sab se bada waleema tha ke ek poori bakri ka gosht paka tha, dusri riwāyat unhin se hai ke Hazrat Zainab binte jahash radiallaho ta'ala anha ke zufāf ke bād jo waleema kiya tha logoñ ko pet bhar roti gosht khilaya tha

WALEEME KA KAUN SA KHANA BURA HAI?

Rasoolullah ﷺ ne farmāya bura khana waleema ka khana hai jis

mein mālḍār log bulaye jāte haiñ aur fuqara chhod diye jāte haiñ aur jis ne dāwat ko tark kiya yāni bila sabab inkār kiya usne Allah wa Rasool ki nafarmani ki, ek riwāyat mein hai waleema ka khana bura khana hai ke jo us mein āta hai usey mana karta hai aur usko bulaya jāta hai jo inkār karta hai aur jisne dāwat qabool na ki usne Allah wa Rasool ki nafarmani ki aur usne qabool na ki usne Allah wa Rasool ki nafarmani ki aur baghair bulaye gaya to chor ho kar ghusa aur ghāratgari karke nikla, aur farmāya (shadiyōñ mein) pehle dīn ka khana haq hai yāni sabit hai usey karna hi chahiye aur doosre dīn ka khana sunnat hai aur teesre dīn ka khana sum'ā yāni sunāne aur shohrat ke liye hai jo sunāne ke liye koi kām karega Allah ta'ala usko sunāyega yāni uski saza dega, aur farmāya jo do shakhs dāwat dene ek waqt āyeiñ to jiska darwāza tumhare darwāze se qareeb ho uski dāwat qabool karo aur agar ek pehle āya jo pehle āya uski qabool karo

MEHMAN KI KHĀTIR DĀRI

Aur farmāya jo shakhs Allah aur qiyamat ke dīn par imān rakhta hai wo mehman ka ikrām kare ek dīn rāt uska jāiz hai yāni ek dīn uski poori khātir dāri kare apne maqdoor

bhar uske liye takalluf ka khana tayyar karāye, ziyāfat teen din hai yāni ek din ke bād jo hai pesh karein aur teen din ke bād sadqa hai, mehman ke liye ye halāl nahiñ ke uske yahañ thehra rahe ke usey harj mein dāl de

WALEEMA KI TAREEF AUR HUKM

Mas'ala: Dāwate waleema sunnat hai, waleema ye hai ke shabe zulfā ki subah ko apne dost, ahibāb, azeez wa aqārib aur muhalla ke logoñ ki hasbe isteta'at ziyāfat kare aur uske liye jānwar zibah karna aur khana tayyar karna jāiz hai aur jo log bulaye jāyein unko jāna chahiye ke unka jāna uske liye musarrat (khushi) ka bāis hoga, waleema mein jis shakhs ko bulaya jāye usko jāna sunnat hai ya wājib Ulama ke donoñ qaul haiñ ba zāhir ye māloom hota hai ke ijābat sunnate muakkada hai, waleema ke ilawa dusri dāwatoñ mein bhi jāna afzal hai aur ye shakhs agar Rozadār na ho to khana afzal hai ke apne muslim bhai ki khushi mein shirkat aur uska dil khush karna hai aur Rozadār ho jab bhi jāye aur sāhibe khana ke liye dua kare aur waleema ke siwa dusri dāwatoñ ka bhi yehi hukm hai ke Rozadār na ho to khaye warna uske liye dua kare **Mas'ala:** Dāwate waleema ka ye hukm jo bayān kiya gaya hai us waqt hai ke dāwat karne wāloñ ka maqsood ada-e-sunnat ho aur agar maqsood tafākhur ho ya ye ke meri wāh wāh hogi jaisa ke

is zamana mein aksar yehi dekha jata hai to aisi dawaton mein na shareek hona behtar hai khusoosan ahle ilm ko aisi jagah na jana chahiye

DĀWAT MEIÑ JĀNA KAB SUNNAT HAI?

Mas'ala: Dawat mein jana us waqt sunnat hai jab maloom ho ke wahān gāna bajana lehwo laib nahi hai aur agar maloom hai ke ye khurafāt wahān hai to na jāyein, jāne ke bād maloom hua ke yanan ye laghwiyaat hai agar wahān ye cheezein hon to wapas aa jāye aur agar makān ke dusre hisse mein hai jis jagah khana khilaya jata hai wahān nahi to wahān baith sakta hai aur kha sakta hai phir agar ye shakhs un logo ko rok sakta hai to rok de aur iski qudrat usey na ho to sabr kare, ye us soorat mein hai ke ye shakhs mazhabi peshwa na ho aur agar muqtada wa peshwa ho maslan Ulama wa mashāikh ye agar na rok sakte hon to wahān se chale āyein na wahān baithe na khana khayein aur agar pehle hi se ye maloom ho ke wahān wo cheezein hai to muqtada ho ya na ho kisi ko jana jāiz nahi agar che khās us hissa makān mein ye cheezein na hon balki dusre hissa mein hon

Mas'ala: Agar wahān lehwo laib ho aur ye shakhs jānta hai ke mere jāne se ye cheezein band ho jayengi to usko is niyat se jana chahiye ke us ke jāne se munkirāte sharaiya rok diye jāyenge aur agar maloom hai ke wahān

na jāne se un logoñ ko naseehat hogi aur aise mauqe par ye harkateiñ na kareñge kyuñ ke wo log uski shirkat ko zaruri jānte haiñ aur jab ye mālloom hoga ke agar shadiyoñ aur taqreeboñ meiñ ye cheezeiñ hoñgi to wo shakhs shareek na hoga to us par lāzim hai ke wahāñ na jāye tāki logoñ ko ibrat ho aur aisi harkateiñ na kareiñ

WALEEME KI MUDDAT

Mas'ala: Dāwate waleema sirf pehle din hai ya uske bād dusre din bhi yāni do hi din tak ye dāwat ho sakti hai iske bād waleema aur shādi khatm, hindustan meiñ shadiyoñ ka silsila kai dinoñ tak qāim rehta hai sunnat se āge badhna riya wa suma'a hai isse bachna zaruri hai

APNE SAMNE KA KHANA DUSRE KO DE SAKTA HAI

Mas'ala: Ek dastarkhwan par jo log tanāwul karte haiñ un meiñ ek shakhs koi cheez utha kar dusre ko de de ye jāiz hai jab ke mālloom ho ke sāhibe khana ko ye dena nagawār na hoga aur agar mālloom hai ke dena nagawār hoga to dena jāiz nahiñ balki agar mushtabā hāl ho mālloom na ho ke nagawār hoga ya nahiñ jab bhi na de, bāz log ek hi dastarkhwan par muazzezen ke sāmne umda khana chooñte haiñ aur ghareeboñ ke liye mamooli cheezeiñ rakh dete haiñ agarche aisa na karna

chahiye ke ghareeboñ ki is mein dil shikni hoti hai magar us soorat mein jiske pās achhi cheez hai usne aise ko de di jiske pās nahiñ hai to zāhir ye hi hai ke ahle khana ko nagawār hoga kyuñ ke agar dena hota to wo khud hi uske sāmne bhi ye cheez rakhta ya kam se kam ye soorat ishtebāh ki hai lihāza aisi hālat mein cheez dena najāiz hai aur agar ek qism ka khana hai maslan roti, gosht aur ek ke pās roti khatm ho gayi dusre ne apne pās se utha kar de di to zāhir yehi hai ke sāhibe khana ko nagawār na hoga **Mas'ala:** Dusre ke yahañ khana kha raha hai sā'il ne mānga is ko ye jāiz nahiñ ke roti ka tukda de de kyuñ ke usne iske khane ke liye rakha hai isko mālik nahiñ kar diya hai ke jisko chahe de de **Mas'ala:** Do dastarkhwan par khana khaya ja raha hai to ek dastarkhwan wāla dusre dastarkhwan wāle ko koi cheez us par se utha kar na de magar jab ke yaqeen ho ke sāhibe khana ko aisa karna nagawār na hoga, khāte waqt sāhibe khana ka bachha āa gaya to usko ya sāhibe khana ke khādim ko us khane mein usey nahiñ de sakta, khana napāk ho gaya to ye jāiz nahiñ ke kisi pāgal ya bachha ko khilaye ya kisi aise jānwar ko khilaye jiska khana halāl hai

MEHMAN KE ĀDĀB

Mas'ala: Mehman ko chār bāteiñ zaruri haiñ:

1) Jahañ baithaya jāye wahi baitha rahe

2) Jo kuchh us ke sāmne pesh kiya jāye us par khush ho ya na ho ke kehne lage isse achha to main apne ghar hi khaya karta hoon ya kisi qism ke dusre alfāz jaisa ke āj kal aksar dāwatoñ mein log āpas mein kaha karte haiñ

3) Baghair ijazat sāhibe khana wahāñ se na uthein

4) Aur jab wahāñ se jāyein to uske liye dua kare

MEZBĀN KE ĀDĀB

Mezbān ko chahiye ke mehman se waqtan fawaqtan kahe ke aur khāo magar is par isrār na kare ke kahin isrār ki wajah se zyada na kha jāye aur uske liye muzir ho, mezbān ko bilkul khamosh na rehna chahiye aur ye bhi na karna chahiye ke rakh kar ghāyab ho jāye balki wahāñ hāzir rahe aur mehmānoñ ke sāmne khādim waghaira par naraz na ho aur agar sāhibe wus'at ho to mehman ki wajah se ghar wāloñ par khane mein kami na kare, mezbān ko chahiye ke mehman ki khātir dāri mein khud mashgool ho khadimoñ ke zimma isko na chhode ye Hazrat Ibraheem ālai-hissalatu wassalam ki sunnat hai agar mehman thode hon to mezbān un ke sath khane par baith jāye ke yehi taqaza e murawwat hai aur bahut se mehman hon to inke sath na baithe balki unki khidmat aur khilane mein mashgool ho, mehmanoñ ke sath aise ko na baithaye jis ka baithna un par gira'n ho **Mas'ala:** Jab kha kar fārigh hon unke hath dhulayein jāye aur ye

na kare ke har shakhs ke hath dhone ke bād pāni pheñk kar dusre ke sāmne hath dhone ke liye tasht pesh kare **Mas'ala:** Jisne had'yaya bheja agar uske pās agar halāl wa harām donoñ tarah ke amwāl hoñ magar ghālib māl halāl hai to uske qabool karne mein harj nahiñ yehi hukm uske yahañ dāwat khane ka hai aur uska ghālib māl harām hai to na had'yaya qabool karein aur na uski dāwat khaye jab tak na mālloom ho ke ye cheez jo ise pesh ki gayi halāl hai

Mas'ala: Jis shakhs par uska den (qarz) hai agar usne dāwat ki aur qarz se pehle bhi ye isi tarah dāwat karta tha to qabool karne mein harj nahiñ aur agar pehle bees din mein dāwat karta tha aur ab das din mein karta hai ya ab usne khane mein takallufāt badha diye to qabool na kare ke ye qarz ki wajah se hai

ZUROOF (BARTAN) KA BAYĀN:

Mas'ala: Sone chāñdi ke bartan mein khana peena aur unki pyaliyon se tel lagāna ya inke itrdān se itr lagāna ya inki angethi se najoor karna mana hai aur ye mumaniāt mard wa aurat donoñ ke liye hai auraton ko unke zewar pehanne ki ijazat hai, zewar ke siwa dusri tarah sone chāñdi ka istemāl mard wa aurat donoñ ke liye najāiz hai

Mas'ala: Sone chāñdi ke chamche se khana, unki salāi ya surma dāni se surma lagāna, unke āina mein muñh

dekhna, unki qalam dawāt se likhna, unke lotey ya tasht se wuzu karna ya unki kursi par baithna mard wa aurat donoñ ke liye najāiz hai **Mas'ala:** Sone chāñdi ki ārsi pehanna aurat ke liye jāiz hai magar us ārsi mein muñh dekhna aurat ke liye bhi najāiz hai **Mas'ala:** Chāye ke bartan sone chāñdi ke istemāl karna najāiz hai, isi tarah sone chāñdi ki ghad'ya (watch) hath mein bāñdhna balki us mein waqt dekhna bhi najāiz hai ke ghad'ya ka istemāl yehi hai ke us mein waqt dekha jāye **Mas'ala:** Sone chāñdi ki cheezein mehaz makān ki āraish wa zeenat ke liye hoñ maslan qareena se ye bartan wa qalam dawāt laga de ke makān ārasta ho jāye is mein harj nahiñ yuñhi sone chāñdi ki kursiyan ya mez ya takht waghaira se makān saza rakha hai in par baithta nahiñ hai to harj nahiñ **Mas'ala:** Bachhoñ ko Bismillah padhane ke mauqe par chāñdi ki dawāt, qalam, takhti lakar rakhte haiñ ye cheezein istermāl mein nahiñ āti balki padhane wāle ko de dete haiñ is mein harj nahiñ **Mas'ala:** Sone chāñdi ke siwa har qism ke bartan ka istemāl jaiz hai maslan tāmbe, peetal, sheesha waghaira magar mitti ke bartanoñ ka istemāl sab se behtar ke hadees mein hai jisne apne ghar ke bartan mitti ke banwaye firishte uski ziyārat ko āyeñge, tāmbe wa peetal ke bartanoñ par qalai honi chahiye baghair qalai inka istemāl makrooh hai **Mas'ala:** Jis bartan mein sone chāñdi ka kām bana hua

hai uska istemāl jāiz hai jab ke mauza-e-istemāl mein sona chāñdi na ho maslan katore ya gilās mein chāñdi ka kām ho to pāni peene mein uski jagah muñh na lage jahan sone ya chāñdi hai aur bāz. ka qaul ye hai ke wahāñ hath bhi na lage aur ye qaul asah hai **Mas'ala:** Chhad'ya ki muth sone chāñdi ki ho to us ka istemāl najāiz hai kyun ke istemāl ka tareeqa ye hai ke muth par hath rakha jāta hai lihāza mauza-e-istemāl mein sona chāñdi hui yuñhi dusre ālāt qalam waghaira ke agar mauza-e-istemāl mein sona chāñdi ho to najāiz hai aur agar aise hissa mein ho jo istemāl mein nahiñ to harj nahiñ **Mas'ala:** Bartan mein sone chāñdi ka mullama ho to iske istemāl mein harj nahiñ

LIBĀS KA BAYĀN

SAB SE ACHHA KAPDA KAUN SA HAI?

Rasoolullah ﷺ ne farmāya sab se achhe wo kapde haiñ jinheñ

pehan kar tum khuda ki ziyārat, qabroñ aur masjidon mein karo safed hai yāni safed kapdon mein Namaz padhna aur murda dafnana achha hai, Rasoolullah ﷺ ki gameez ki āsteen gatthe tak thi

IMAMA BĀNDH NE KI FAZEELAT

Rasoolullah ﷺ imama bāndhte to donoñ shānoñ ke darmiyān shimla latkate, aur farmāya ke imama bāndhna ikhteyār karo ke ye firishtoñ ka nishān hai aur usko peeth ke peechhe latka lo

KĀFIR AUR MOMIN KE IMAMA KA FARQ

Aur farmāya ke hamāre aur mushrikeen ke mabain ye farq hai ke hamāre imame topiyoñ par hote haiñ, Hazrat Āyesha radiallaho ta'ala anha kehti haiñ Huzoor ﷺ ne mujh se farmāya Āyesha agar tum mujh se milna chahti ho to dunya se itne hi par bas karo jitna sawār ke pās tosha hota hai aur mālدارoñ ke pās baithne se bacho aur kapde ko purana na samjho jab tak peband na laga lo, Hafsa binte Abdurrahman Hazrat Āyesha radiallaho ta'ala anha ke pās bareek dupatta odh kar āi Hazrat Āyesha ne un ka dupatta phād diya aur mota dupatta de diya

LIBĀSE SHOHRAT KE MĀNA (MEANING) AUR US KI MAZAMMAT

Aur farmāya jo shakhs shohrat ka kapda pehne qiyamat ke din Allah ta'ala usko zillat ka kapda pehnayega, libāse shohrat se murād ye hai ke takabbur ke taur par achhe pehne ya jo shakhs darwesh na ho wo aise kapde pehne

jisse log usey darwesh samjheĩñ ya ālim na ho aur Ulama ke se kapde pehan kar logoñ ke sāmne apna ālim hona jatata hai yāni kapde se maqsood kisi khoobi ka izhār ho aur farmāya jo bawujood qudrat achhe kapde pehanna tawazo ke taur par chhod de Allah ta'ala usko karamat ka hulla pehnayega, Hazrat Abul Ahwas ke wālid kehte haiñ main Rasoolullah ﷺ ki khidmat meiñ hāzir hua aur mere kapde ghatiya the Huzoor ﷺ ne farmāya kya tumhare pās māl nahiñ maine arz ki hān hai farmāya kis qism ka māl hai ooñt, gāye, bakariyan, ghode, ghulām farmāya jab khuda ne tumheĩñ māl diya hai to uski nemat wa karamat ka asar tum par dikhāi dena chahiye, aur farmaya jo duniya mein reshām pehne ya uske liye akhirat mein koi hissa nahi aur farmāya sona (gold) aur reshām meri ummat ki auratoñ ke liye halāl hai aur mardoñ par harām, Rasoolullah ﷺ ne darinda ki khāl bichhane se mana farmāya tirmizi meiñ hai Hazrat Umar radiallaho ta'ala ānhu ne naya kapda pehna aur ye padha:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ كَسَانِيْ هٰذَا وَرَزَقْنِيْهِ مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِّنِّيْ وَلَا قُوَّةٍ

Phir ye kaha ke maine Rasoolullah ﷺ se suna hai ke jo shakhs naya

kapda pehante waqt ye padhe aur purane kapde ko sadqa kar de wo zindagi meiñ aur marne ke bād Allah ta'ala ke kanaf wa hifz wa satr meiñ rahega teenoñ alfāz ke ek hi

māna (meaning) haiñ yāni Allah ta'ala uska hāfiz wa nigejbān hai, aur farmāya jo shakhs jis qaum se tashabbuh kare wo unhin mein se hai

LIBĀS WA ĀDĀT MEIN MUSHABEHAT KA QĀIDA AUR HUKM

Ye hadees ek asal kulli hai ke libās wa ādāt wa atwār mein kin logoñ se mushabehat karni chahiye aur kin se nahiñ karni chahiye, kuffār wa fussāq wa fujjār se mushabehat buri hai aur ahle salāh wa taqwa ki mushabehat bahut achhi hai phir is tashabbuh ke bhi darjāt haiñ aur inhiñ ke aibtār se ahkām bhi mukhtalif haiñ, kuffār wa fussāq se tashabbuh ka adna martaba karahiyat hai, musalmān apne ko kāfiroñ aur fāsiqoñ se mumtāz rakhe tāki pehchana ja sake aur ghair muslim ka shubah us par na ho, Rasoolullah ﷺ ne auratoñ par lānat ki jo mardoñ se tashabbuh karein aur un mardoñ par jo auratoñ se tashabbuh karein, Rasoolullah ﷺ ne us mard par lānat ki jo aurat ka libās pehanta hai aur us aurat par lānat ki jo mardana libās pehanti hai, aur farmāya ke na main surkh zeen posh par sawār hota hoon aur na kusoom ka ranga hua kapda pehanta hoon aur na wo qameez pehanta hoon jis mein resham ka kaf laga ho yāni chār angul se zā'id sun lo, mardoñ ki khushboo wo jis mein rang na ho boo ho yāni mardoñ mein khushboo maqsood hoti hai

uska rang numayan na hona chahiye ke badan aur kapde rangeen ho jāyeiñ aur aurat halki khushboo istemāl kareiñ ke yahañ zeenat maqsood hoti hai aur ye rangeen khushboo maslan khadooq se hāsil hoti hai neez khushboo se khwah ma khwah logoñ ki nigāh uthengi, bukhari aur muslim meiñ hai ke Rasoolullah ﷺ ka bichhauna jis par āram farmāte the chamde ka tha jis meiñ khajoor ki chhāl bhari hui thi, muslim ki ek riwāyat meiñ hai ke Huzoor ﷺ ka takiya chamde ka tha jis meiñ khajoor ki chhāl bhari thi

KITNA KAPDA PEHANNA FARZ HAI?

Mas'ala: Itna libās jisse satre aurat ho jāye aur garmi sardi ki takleef se bache farz hai aur isse zyada jisse zeenat maqsood ho aur ye ki jab ke Allah ne diya hai to uski nemat ka izhār kiya jāye ye mustahab hai, khās mauqa par maslan eid ya jumu'ah ke din umda kapde pehanna mubāh hai is qism ke kapde Rozāna na pehne kyuñ ke ho sakta hai ke itrane lage aur ghareeboñ ko jis ke pās aise kapde nahiñ haiñ nazre haqārat se dekhe lihāza is se bachna hi chahiye aur takabbur ke taur par jo libās ho wo mamnoo hai, takabbur hai ya nahiñ iski shanakht (pehchan) yooñ kare ke un kapdoñ ke pehanne se pehle jo apni hālat pāta tha agar pehanne ke bād bhi wo hi hālat hai to mālloom hua ke in kapdoñ se takabbur

paida nahiñ hua agar wo hālat ab bāqi nahiñ rahi to takabbur āa gaya lihāza aise kapde se bache ke takabbur buri sifat hai

KAPDA KIS TARAH KA HONA CHAHIYE?

Mas'ala: Behtar ye hai ke ooni ya sooti ya katān ke kapde banwaye jāyeiñ jo sunnat ke muwafiq hoñ na nihāyat āla darja ke ho na bahut ghatiya balki mutawassit qism ke hoñ ke jis tarah bahut āla darja ke kapdoñ se numood hoti hai bahut ghatiya kapde pehanne se bhi numaish hoti hai logoñ ki nazreiñ uthti hai samajhte haiñ ke ye koi sāhibe kamāl aur tarikuddunya shakhs hai, safed kapde behtar haiñ ke hadees meiñ iski tareef āi hai aur syāh (kāle) kapde bhi behtar haiñ ke Rasoolullah ﷺ fathe Makka ke din jab Makka muazzama meiñ tashreef lāye to sare Aqdas par syāh imama tha, sabz (hara) kapdoñ ko bāz kitāboñ meiñ sunnat likha hai

KURTE KI ĀSTEEN KITNI HO AUR DĀMAN KITNA?

Mas'ala: Sunnat ye hai ke dāman ki lambai ādhi pindali tak ho aur āsteen ki lambai zyada se zyada ungliyoñ ke poroñ tak aur chaudai ek bālisht ho, is zamana meiñ bahut se musalmān pāyejama ki jagah janghiya pehanne lage haiñ iske najaiz hone meiñ kya kalām ke ghutne ka

khula hona harām hai aur bahut se logoñ ke kurte ki āsteen kuhni ke upar hoti hai ye bhi khilāfe sunnat hai aur ye donoñ kapde nasāra ki taqleed meiñ pehne jāte haiñ is cheez ne inki qabāhat meiñ aur izāfa kar diya Allah ta'ala musalmanoñ ki ānkhe khole ke wo kuffār ki taqleed aur un ki waza qata'a se bacheiñ, Hazrat Ameerul Momineen Farooqe Āzam radiallaho ta'ala ànhu ka irshād hai jo apne lashkariyoñ ke liye bheja tha jis meiñ beshtar hazrāte sahāba kirām the usko musalmān peshe nazar rakheiñ aur amal ki koshish kare aur wo irshād ye hai ke "Ajamiyo ke bhes se bacho un jaisi waza qata'a na bana lena"

RESHAMI KAPDOÑ KE MASĀIL

Mas'ala: Resham ke kapde mard ke liye harām hai badan aur kapdoñ ke darmiyān koi dusra kapda hā'il ho ya na ho donoñ sooratoñ meiñ harām haiñ aur jung ke mauqe par bhi nire resham ke kapde harām haiñ hān agar tāna soot ho aur bāna resham to ladai ke mauqe par pehanna jāiz hai aur agar tāna resham ho aur bāna soot ho to har shakhs ke liye har mauqa par jāiz hai mujāhid aur ghair mujāhid donoñ pehan sakte haiñ, ladai ke mauqa par aisa kapda pehanna jis ka bāna resham ho us waqt jāiz hai jab ke kapda mota ho aur agar bareek ho to najāiz hai ke iska jo fāida tha is soorat meiñ hāsil na hoga

Mas'ala: Tāna resham ho aur bāna soot magar kapda is tarah banaya gaya hai ke resham hi resham dikhai deta hai to uska pehanna makrooh hai, bāz qism ki makhmal aisi hoti hai ke uske rooye resham ke hote haiñ uske pehanne ka bhi yehi hukm hai uski topi aur sadari waghaira na pehni jāye **Mas'ala:** Resham ke bichhaune par baithna, letna aur uska takiya lagāna bhi mamnoo hai agarche pehanne mein ba nisbat iske zyada burai hai magar Durre Mukhtār mein ise mashhoor ke khilāf bataya hai aur zāhir yehi hai ke ye jāiz hai **Mas'ala:** Auratoñ ko resham pehanna jāiz hai agarche khālis resham ho is mein soot ki bilkul āmezish (milawat) na ho **Mas'ala:** Mardoñ ke kapdoñ mein resham ki got chār angul tak hi jāiz hai isse zyada najāiz yāni is ki chaudai chār angul tak ho lambai ka shumār nahiñ isi tarah agar kapde ka kināra resham se bana ho jaisa ke bāz imame ya chādarein ya tehband ki kināre is tarah ke hote haiñ iska bhi yehi hukm hai ke agar chār angul tak ka kināra ho to jāiz hai warna nahiñ yāni jab ke us kināra ki banawat bhi resham ki ho aur agar soot ki banawat ho to chār angul se zyada hai, imama ya chādar ke pallu resham ke bane hoñ to chooñki bāna resham ka hona najāiz hai lihāza ye pallu bhi chār angul tak ka hi hona chahiye zyada na ho

KITNA RESHAM MARD ISTEMAL KAR SAKTA HAI?

Mas'ala: Āsteen ya girebān ya dāman ke kināra par resham ka kām ho to wo bhi chār angul tak hi ho, sadri ya jubba ka sāz resham ka ho to chār angul tak ka jāiz hai aur resham ki ghundiyan bhi jāiz hai, topi ka turra bhi chār angul ka jāiz hai, pāyejame ka nefa bhi chār angul tak ka jāiz hai, uchkan ya jubba mein shāno aur peeth par resham ke pān ya keeri chār angul tak ke jāiz haiñ ye hukm us waqt hai ke pān waghaira mugharaq hoñ ke kapda dikhai na de aur agar mugharaq na hoñ chār angul se zyada bhi jāiz hai **Mas'ala:** Topi mein lais lagayi gayi ya imama mein gota, lachka lagaya gaya agar ye chār angul se kam chauda hai jāiz hai warna nahiñ

SONE CHĀNDI KE TĀR SE BANE HUYE KAPDOÑ KE MASAIL

Mas'ala: Sona chāñdi se kapda buna jāye jaise ke banarasi kapde mein zari buni jāti hai kamkhwāb aur pot mein zari hoti hai aur isi tarah banarasi imame ke kināre aur donoñ taraf ke hāshiye zari ke hote haiñ in ka ye hukm hai ke agar ek jagah chār angul se zyada ho to najāiz hai warna jāiz magar kamkhwab aur pot mein chooñki tāna bāna donoñ resham ka hota hai lihāza zari agar che chār angul se kam ho jab bhi najāiz hai hān agar

sooti kapda hota ya tāna resham aur bāna soot hota aur us mein zari buni jāti to chār angul tak jāiz hota jaisa ke imama ka soot hota hai aur us mein zari buni jāti hai iska yehi hukm hai ke ek jagah chār angul se zyada najāiz hai ye hukm mardoñ ke liye hai auratoñ ke liye resham aur sona, chāñdi pehanna jāiz hai unke liye chār angul ki takhsees nahiñ isi tarah auratoñ ke liye gote, lachke agarche kitne chaude hoñ jāiz hai mugharraq (sone chandi ke kām wala) aur ghair mugharraq (sone chandi ke kām wala) ka farq bhi mardoñ hi ke liye hai auratoñ ke liye mutlaqañ jaziz hai **Mas'ala:** Resham ke kapde mein taweez see kar gale mein latkana ya bazoo par bandhna najāiz hai ke ye pehanna mein dakhil hai isi tarah sone chāñdi mein rakh kar pehanna bhi najāiz hai aur chāñdi ya sone hi par taweez khuda hua ho to ye ba darja ula najāiz hai **Mas'ala:** Makān ko resham, chāñdi se ārasta karna maslan deewāroñ darwazoñ par reshami parde latkana aur jagah jagah qareena se sone chāñdi ke zuroof wa ālāt rakhna jisse maqsood mehaz ārāish wa zebāish ho to karāhiyat ki wajah ye hogi ke aisi cheezein agarche ibteda'an takabbur se na hoñ magar bil ākhir umooman inse takabbur paida ho jāya karta hai

FUQAH WA ULAMA KA LIBĀS

Mas'ala: Fuqaha wa Ulama ko aisa kapda pehanna chahiye ke wo pehchane jāyeiñ tāki logoñ ko unse istefada ka mauqa mile aur ilm ki wuq'at logoñ ke zehan nasheen ho aur agar isse apna zāti tashakhkhus wa imteyāz maqsood ho to ye mazmoom hai

SONE CHĀNDI KE BUTTON MARD KO KIS TARAH KA JĀIZ HAI?

Mas'ala: Sone chāñdi ke button kurte ya achkan meiñ lagāna jāiz hai jis tarah resham ki ghundi jāiz hai yāni jab ke button baghair zanjeer hoñ aur agar zanjeer wāle button hoñ to inka istemāl najāiz hai ke ye zanjeer zewar ke hukm meiñ hai jis ka istemāl mard ko najāiz hai

Mas'ala: Nabaligh ladkon ko bhi resham ke kapde pehanna harām hai aur gunāh pehnane wāle par hai

KAUN KAUN SA RANG MARDON KO JĀIZ NAHIÑ?

Mas'ala: Kusoom ya zafrān ka ranga hua kapda pehanna mard ko mana hai, gehra rang ho kar surkh ho jāye ya halka ho ke zard rahe donoñ ka ek hukm hai auratoñ ko ye donoñ qism ke rang jāiz hai in donoñ rangoñ ke siwa bāqi har qism ke rang zard, surkh, dhāni, basanti, champai waghaira mardoñ ko bhi jāiz hai

agarche behtar ye hai ke surkh rang ya shokh rang ke kapde mard na pehne khusoosan jin rangoñ mein zanāna pan ho mard usko bilkul na pehne aur ye mumaniāt rang ki wajah se nahiñ balki auratoñ se tashabbuh hota hai is wajah se mumaniāt hai lihāza agar ye illat na ho to mumaniyat bhi na hogi maslan bāz rang is qism ke haiñ ke imama ranga ja sakta hai aur agar kurta, pāyejama usi rang se ranga jāyega chādar rang kar odheñ to usmein zanāna pan zāhir hota hai to imama ko jāiz kaha jayega aur dusre kapdoñ ko makrooh **Mas'ala:** Jiske yahañ mayyit hui usey izhāre gham mein syāh kapde pehanna najāiz hai, syāh bille lagāna bhi najāiz hai ke awwalan to wo sog ki soorat hai dusri ye ke nasāra ka ye tareeqa hai, ayyame muharram mein yāni pehli muharram se bārahwi tak teen qism ke rang na pehne jāyeñ syāh ke rāfziyoñ ka tareeqa hai aur sabz ke ye muhtad'in yāni tājiyadaroñ ka tareeqa hai aur surkh ke ye kharjiyoñ ka tareeqa hai ke wo m'āz'Allah izhāre masarrat ke liye surkh pehante haiñ

PAJAMA, TEHBAND AUR DHOTI KE MASĀIL

Mas'ala: Pāyejama pehanna sunnat hai kyun ke is mein bahut zyada satre aurat hai isko sunnat bā'i māna (meaning) kaha gaya hai ke Huzoore Aqdas ﷺ ne ise pasand farmāya aur sahāba kirām radiallaho ta'ala ànhum ne pehna, khud Huzoore Aqdas ﷺ tehband pehna

karte the pāyejama pehanna sābit nahiñ **Mas'ala:** Mard ko aisa pāyejama pehanna jis ke pāyche ke agle hisse pushte qadam par rehte hoñ makrooh hai, kapdoñ meñ isbāl yāni itna neecha kurta, jubba, pāyejama, tehband pehanna ke takhne chhup jāyeiñ mamnoo hai ye kapde ādhi pindali se le kar takhne tak hoñ yāni takhne na chhupne pāyeiñ **Mas'ala:** Mote kapde pehanna aur purana ho jāye to pewand laga kar pehanna islāmi tareeqa hai, hadees meñ farmāya ke jab tak pewand laga kar pehan na lo kapde ko purana na samjho aur bahut bareek kapde na pehne jisse badan ki rangat jhalke khusoosan tehband ke agar ye bareek hai to satre aurat na ho sakega, is zamana meñ ek ye bala bhi paida ho gayi hai ke saree ka tehband pehante haiñ jisse bilkul satre aurat nahiñ hota aur usi ko pehan kar bāz log Namaz padhte haiñ unki Namaz bhi nahiñ hoti ke satre aurat Namaz meñ farz hai, bāz log pāyejama aur tehband ki jagah dhoti bāñdhte haiñ dhoti bāñdhna hinduoñ ka tareeqa hai aur isse satre aurat bhi nahiñ hota chalne meñ rān ka pichhla hissa khul jāta hai aur nazar āta hai

POSTEEN YĀNI KHĀL KE LIBĀS KE MASĀIL

Mas'ala: Posteen pehanna jāiz hai buzurgane deen Ulama mashāikh ne pehni hai, jo jānwar halāl nahiñ agar usko zibah kar liya ho ya uske chamde ki dabāghat kar li

ho to uski posteen bhi pehni ja sakti hai aur uski topi odhi ja sakti hai maslan lomdi ki posteen ya samoor ki posteen (billi ki shakl ka ek jānwar hota hai jiski posteen banāi jāti hai) isi tarah sanjāb ki posteen (ye ghoos ki shakl ka jānwar hota hai) **Mas'ala:** Darinda jānwar, sher, cheetah waghaira ki posteen mein bhi harj nahiñ is ko pehan sakte haiñ is par Namaz padh sakte haiñ agar che afzal isse bachna hai hadees mein cheetah ki khāl par sawār hone ki mumaniāt āyi hai **Mas'ala:** Nāk, muñh pochhne ke liye rumāl rakhna ya wuzu ke bād hath muñh pochhne ke liye rumāl rakhna jāiz hai isi tarah paseena pochhne ke liye rumāl rakhna jāiz hai aur agar ba rāhe takabbur ho to mana hai

KAPDA PEHANNE KA TAREEQA

Mas'ala: Kapda pehne to dahine se shuru kare yāni pehle dahine āsteen ya dahine pāyche mein dāle phir bāyein mein

IMAMA KA BAYĀN

Imama bandhna sunnat hai khusoosan Namaz mein ke jo Namaz imama ke sath padhi jāti hai uska sawāb bahut zyada hota hai, imama ke mutalliq chand hadeesein upar zikr ki ja chuki haiñ

IMAMA BANDHNE KA TAREEQA

Mas'ala: Imama bāñdhe to us ka shimla peeth par donoñ shānoñ ke darmiyān latka le, shimla kitna hona chahiye is mein ikhtelāf hai zyada se zyada itna ho ke baithne mein na dabe bāz log shimla bilkul nahiñ latkate ye sunnat ke khilāf hai aur bāz shimla ko upar lā kar imama mein ghuras lete haiñ ye bhi na chahiye khusoosan hālate Namaz mein aisa hai to Namaz makrooh hogi **Mas'ala:** Imama ko jab phir se bāñdhna ho to use utār kar zameen par pheñk na de balki jis tarah lapeta hai usi tarah udheda jāye **Mas'ala:** Imama khade ho kar bāñdhe aur pāyejama baith kar pehne jis ne iska ulta kiya wo aise marz mein mubtala hoga jis ki dawa nahiñ **Mas'ala:** Topi pehanna khud Huzoore Aqdas ﷺ se sābit hai magar Huzoor ālaihissalatu wassalam imama bhi bāñdhthe the yāni imama ke neeche topi hoti aur ye farmāya ke hum mein aur un mein farq topi par imama bāñdhna hai hum donoñ cheezein rakhte haiñ aur wo sirf imama hi bāñdhthe haiñ uske neeche topi nahiñ rakhte, chunanche yahan ke kuffār bhi agar paqdi bāñdhthe haiñ to uske neeche topi nahiñ pehante, Mirqāt Sharah Mishkāt mein mazkoor hai ke Huzoore Aqdas ﷺ ka chhota imama sāt hath ka aur bada imama bārah hath ka tha bas isi sunnat ke mutābiq imama rakhe isse zyada bada na rakhe, bāz log bahut bade imame bāñdhthe haiñ

aisa na kare ke sunnat ke khilāf hai, marwād ke ilāqe mein bahut se log paqdiyan bāñdhte haiñ jo bahut kam chaudi hoti haiñ aur chalees pachās gaz lambi hoti hai is tarah ki paqdiyan musalmān na bāñdhe **Mas'ala:** Pāyejame ka takiya na banaye ke adab ke khilāf hai aur imama ka bhi takiya na banaye

KAUN SA TAWEEZ PEHANNA JĀIZ HAI?

Mas'ala: Gale mein taweez latkana jāiz hai yāni āyate Quraniya ya asma-e-ilāhiya ya adiya se taweez kiya jāye aur bāz hadeesoñ mein jo mumaniāt āyi hai isse murād wo taweezāt hai jo najāiz alfāz par mustamil ho jo zamana jāhiliyat mein kiye jāte the isi tarah taweezāt, āyāt wa ahadees wa dua ko rakābi mein likh kar mareez ko ba niyate shifa pilana bhi jāiz hai, junub wa haiz wa nafsa bhi taweezāt ko gale mein pehan sakte haiñ bazoo par bāñdh sakte haiñ jab ke ghilāf mein hoñ

KADE YA LIKHE HUYE HUROOF JIS KAPDE PAR HOÑ UNKA ISTEMĀL

Mas'ala: Bichhaune ya musalle par kuchh likha hua ho to us ko istemāl karna najāiz hai ye ibārat uski banawat mein ho ya kādhi gayi ho ya raushnāi se likhi ho agarche huroof mufarreda likhe hoñ kyuñ ke huroofe mufarreda ka bhi ahterām hai, aksar dastarkhwan par ibārat likhi

hoti hai aise dastarkhwan ko istemāl mein lāna us par khana khāna na chahiye, bāz logoñ ke takiya par ash'ār likhe hote haiñ unka bhi istemāl na kiya jāye

JOOTA PEHANNE KA BAYĀN

JOOTA PEHANNE KA TAREEQA

Rasoolullah ﷺ ne farmāya ke jab joota pehne to pehle dahine pāoñ mein pehne aur jab utāre to pehle bāyeiñ pāoñ ka utāre ke dahine pehanne mein pehle ho aur utārne mein peechhe, aur farmāya ke ek joota pehan kar na chale donoñ utār de ya donoñ pehan le, tirmizi wa ibne māja mein hai ke Huzoor ﷺ ne khade ho kar joota pehanne se mana farmāya ye hukm un jootoñ ka hai jis ko khade ho kar pehanne mein diqqat hoti hai jisme tasme bāñdhne ki zaroorat hoti hai isi tarah booth joota bhi baith kar pehne ki isme bhi feeta bāñdhna padhta hai aur khade hokar bāñdhne mein dushwari hoti hai aur jo is qism ke na hoñ jaise saleem shāhi ya pamp ya wo chappal jis mein tasme (feete) bāñdhna nahiñ hota unko khade ho kar pehanne mein muzāiqa nahiñ

MARDANI AURAT PAR LĀNAT

Abu dawood mein hai kisi ne Hazrat Āyesha radiallaho ta'ala anha se kaha ke ek aurat mardoñ ki tarah joote pehanti hai unhone farmāya Rasoolullah ﷺ ne mardani

aurat par lānat farmai yāni auratoñ ko mardana joota nahiñ pehanna chahiye balki wo tamām bāteiñ jin mein mardoñ aur auratoñ ka imteyāz hota hai un mein har ek ko dusre ki waza' a ikhteyār karne se mumaniāt hai na mard aurat ki waza'a ikhteyār kare na aurat mard ki, abu dawood mein hai ke kisi ne Fuzāla ibne Ubaida radiallaho ta'ala anhu se kaha kya bāt hai ke āpko paraganda sar dekhta hoon unhone kaha ke Rasoolullah ﷺ hum ko kasrate irfāh yāni bane sanwre rehne se mana farmāte haiñ usne kaha kya bāt hai ke āpko nange pāoñ dekhta hoon unhone kaha ke Rasoolullah ﷺ hum ko hukm farmāte haiñ ke kabhi kabhi hum nange pāoñ raheñ

ANGUTHI AUR ZEWAR KA BAYĀN

Mas'ala: Mard ko zewar pehanna mutlaqan harām hai sirf chāñdi ki ek anguthi jāiz hai jo wazan mein ek misqāl yāni sādhe chār (4.5) māsha se kam ho aur sone ki anguthi bhi harām hai, talwār ka hilya chāñdi ka jāiz hai yāni uske niyām aur qabza ya partale mein chāñdi lagai ja sakti hai ba sharte ke wo chāñdi mauza istemāl mein na ho

CHĀNDI KE SIWA MARDON KO KISI CHEEZ KI ANGUTHI JĀIZ NAHIÑ

Mas'ala: Anguthi sirf chāñdi hi ki pehani ja sakti hai dusre dhātu (metal) ki anguthi pehanna harām hai maslan loha, peetal, tānba, jasta waghaira in dhātuo ki anguthiya mard wa aurat donoñ ke liye najaiz hai farq itna hai ke aurat sona bhi pehan sakti hai mard nahiñ pehan sakta, hadees mein hai ke ek shakhs Huzoor ﷺ ki khidmat mein peetal ki anguthi pehan kar hazir hua farmāya kya bāt hai ke tum se butt ki boo āti hai unhone wo anguthi pheñk di phir dusre din lohe ki anguthi pehan kar hāzir hue farmāya kya bāt hai ke tum par jahannamiyo ka zewar dekhta hoon unhone usko bhi utār diya aur arz ki ya Rasoolallah d kis cheez ki anguthi banau farmāya ke chandi ki aur usko ek misqāl poora na karna **Mas'ala:** bāz Ulama ne yeshab aur aqeeq ki anguthi jāiz batāi aur bāz ne har qism ke patthar ki anguthi ki ijazat di aur bāz in sab ki mumaniyat karte haiñ lihāza aehtiyāt ka taqaza ye hai ke chāñdi ke siwa har qism ki anguthi se bacha jāye khusoosan jab ke sāhibe hidaya jaise jaleelul qadr ka milān in sab ke adem jawāz ki taraf hai hān anguthi se murād halqa hai nageena nahiñ, nageena har qism ke patthar ka ho sakta hai aqeeq, yaqoot, zamurrad, fiRoza waghaira sab ka nageena jāiz hai **Mas'ala:** Jab in cheezon ki anguthiyan

mard wa aurat donoñ ke liye najāiz hai to in ka banana aur bechna bhi mamnoo hua ke ye najāiz kām par iānat (madad) hai hāñ baè ki mumaniāt waisi nahiñ jaisi pehanne ki mumaniāt hai **Mas'ala:** Lohe ki anguthi par chandi ka khol chadha diya ke loha bilkul na dikhāi deta ho is anguthi ke pehanne ki mumaniāt nahiñ isse mālloom hua ke sone ke zewaroñ meiñ jo bahut log andar tānbe ya lohe ke salākh rakhte haiñ aur upar se sone ka pattar chadha dete haiñ iska pehanna jāiz hai **Mas'ala:** Anguthi unhin ke liye masnoon hai jin ko mohar karne ki hājat hoti hai jaise sultān wa qāzi aur Ulama jo fatwe par mohar karte haiñ inke siwa dusroñ ke liye jinko mohar karne ki hājat na ho masnoon nahiñ magar pehanna jāiz hai **Mas'ala:** Mard ko chahiye ke agar anguthi pehne to uska nageena hatheli ki taraf rakhe aur aurateiñ nageena hath ke pusht ki taraf rakheñ ke unka pehanna zeenat ke liye hai aur zeenat isi soorat se zyada hai ke nageena bāhar ki jānib rahe **Mas'ala:** Anguthi par apna nām kanda kara sakta hai aur Allah ta'ala aur Huzoor Aqdas ﷺ ka nām pāk bhi kanda kar sakta hai magar Muhammad Rasoolullah yāni ye ibārat kanda na karāye ke ye Huzoore Aqdas ﷺ ki angushtari par teen satroñ meiñ kanda thi pehli satr Muhammad dusri Rasool teesri isme jalālat aur Huzoor ﷺ ne farmāya tha koi dusra shakhs apni anguthi par ye nagsh kanda na karāye, nageena par

insān ya kisi jānwar ki tasweer kanda na karāye
Mas'ala: Anguthi wahi jāiz hai jo mardoñ ki anguthi ki tarah ho yāni ek nageena ki ho aur agar us mein kai nageene hoñ to agarche wo chāñdi hi ki ho mard ke liye najāiz hai, isi tarah mardoñ ke liye ek se zyada anguthi pehanna ya challe pehanna bhi najāiz hai ke ye anguthi nahiñ, aurateiñ chhalle pehan sakti haiñ **Mas'ala:** Ladkoñ ko sone chāñdi ke zewar pehanna harām hai aur jisne pehnaya wo gunahgār hoga, isi tarah bachhoñ ke hath pāoñ mein bila zarurat mehendi lagāna najāiz hai aurat khud apne hath pāoñ mein laga sakti hai magar ladke ko lagayegi to gunahgār hogi

BARTAN CHHUPANE AUR SONE (SLEEPING) KE WAQT KE ĀDĀB

SARE SHĀM BACHHOÑ KE BĀHAR NIKALNE KE BĀRE MEIÑ HADEES

Rasoolullah ﷺ ne farmāya ke jab shām ho jāye to bachhoñ ko

samet lo ke is waqt shaitan mooñtashir hote haiñ phir jab ek ghad'ya rāt chale jāye ab unheñ chhod do aur Bismillah keh kar mashkoñ ke dahāne bāñdho aur Bismillah padh kar bartanoñ ko dhak do, dhako nahiñ to yahi karo ke us par koi aisi cheez ādi karke rakh do aur

chirāghoñ ko bujha do aur ek riwāyat mein hai ke bartan chhipa do aur mashkoñ ke muñh band kar do aur darwaze bhed laga) do aur bachhoñ ko samet lo shām ke waqt kyuñ ke is waqe jinn mooñtashir hote haiñ aur uchak lete haiñ aur sote waqt chirāgh bujha lo ke kabhi chooha hi ghaseet le jāta hai aur ghar jal jāta

hai aur ek riwāyat mein hai ke bartan chipa do aur mashk ka muñh bāñdh do aur darwaze band kar do aur chirāgh bujha do ke shaitan mashk ko nahiñ kholega aur na darwāza aur bartan kholega agar kuchh na mile to Bismillah keh kar ek lakdi ādi karke rakh do

SĀL MEIÑ EK RĀT WABA UTARTI HAI

Aur ek riwāyat mein hai ke sāl mein ek rāt aisi hoti hai ke us mein waba utarti hai, jo bartan chhupa hua nahiñ hai ya mashk ka muñh bandha hua nahiñ hai agar wahāñ se wo waba guzarti hai to usmein utar jāti hai (Bukhari Wa Muslim)

Aur farmāya jab āftāb doob jāye to jab tak isha ki syāhi jāti na rahe apne chaupayoñ aur bachhoñ ko na chhodo kyuñ ke is waqt shaitan mooñtashir hote haiñ Aur farmāya ke sote waqt apne gharoñ mein āg mat chhoda karo, Hazrat Abu Moosa radiallaho ta'ala ànhu kehte haiñ ke Madina mein ek makān rāt mein jal gaya Huzoor ﷺ ne farmāya ye āg tumhari dushman hai jab soya karo bujha diya karo (Bukhari)

JAB RĀT MEIÑ KUTTE BHONKE, GHADHE (DONKEY) CHEEKHEIÑ TO KYA PADHEIÑ?

Aur farmāya ke jab rāt meiñ kutte bhoñkna aur ghadhe ki āwaz suno to "Á'uzu billahi minash shaitanirrajeem" padho ke wo us cheez ko dekhte haiñ jis ko tum nahiñ dekhte aur jab pehchal band ho jāye to ghar se kam niklo ke Allah rāt meiñ apni makhlooqāt meiñ se jis ko chahta hai zameen par mooñtashir karta hai

BAITHNE AUR SONE AUR CHALNE KE ĀDĀB

Qur'ān shareef meiñ hai (Luqmān ne bete se kaha) kisi se bāt karne meiñ apna rukhsār tedha na kar aur zameen par itrata na chal beshak Allah ko pasand nahiñ hai koi itrane wāla aur fakhr karne wāla aur miyāna chāl chal aur apni āwaz past (kam) kar beshak sab āwāzoñ meiñ buri gadhe ki āwaz hai, Rasoolullah ﷺ ne farmāya aisa na kare ke ek shakhs dusre ko uski jagah se utha kar khud baith jāye lekin hat jāya karo aur jagah kushāda kar diya karo yāni baithne wāle ko chahiye ke āne wāle ke liye sarak jāye aur jagah de de ke wo bhi baith jāye ya ye ke āne wāla kisi ko na uthaye balki unse kahe ke sarak jāo mujhe bhi jagah de do, aur farmāya jo shakhs apni jagah se uth kar gaya phir āa gaya to us jagah ka wo hi haqdār hai yāni jab ke jald āa jāye

KIS TARAH BAITHNA CHAHIYE?

Hazrat Abu Saeed Khudri radiallaho ta'ala ànhu kehte haiñ ke Rasoolullah ﷺ jab masjid mein baith'te doñoñ hāthoñ se ikhtiba karte, ikhtiba ki soorat ye hai ke ādmi sureen ko zameen par rakh de aur ghutne khade kar ke donoñ hathoñ se gher le aur ek hath se dusre ko pakad le is qism ka baithna tawazo aur inkisār mein shumār hota hai, Hazrat Jābir radiallaho ta'ala ànhu kehte haiñ ke Nabi Kareem jab Namaz fajar padh lete chār zanoo baithe rehte

yahañ tak ke āftāb achhi tarah tuloo ho jāta, aur farmāya jab koi shakhs sāya mein ho aur sāya simat gaya kuchh sāya mein ho gaya kuchh dhoop mein ho to wahāñ se uth jāye, Hazrat Umar bin shariya ke wālid kehte haiñ ke main is tarah baitha hua tha ke bāyein hath ko peeth ke peechhe kar liya aur dahine hath ki hatheli ki gaddi par tek laga li Rasoolullah ﷺ mere pās se guzre aur ye farmāya kya tum un logoñ ki tarah baith 'te ho jin par khuda ka ghazab hai, aur farmāya chand kalimāt haiñ ke jo shakhs majlis se fārigh ho kar unko teen martaba keh lega Allah ta ala us ke gunāh mita dega aur jo shakhs majlise khair wa majlis zikr mein in ko kahega to Allah ta'ala us khair par mohar kar dega jis tarah koi shakhs anguthi se mohar karta hai wo kalimāt ye haiñ:

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

Aur farmāya jo log der tak kisi jagah baithe aur baghair zikr Allah

wa Nabi Kareem ﷺ par durood padhe wahāñ se mutafāriq ho

gaye unhone nuqsan kiya aur agar Allah chāhe azāb de aur chāhe to bakhsh de

PĀOÑ PAR PĀOÑ RAKH KAR LETNE KI KAUN SI SOORAT MANA HAI?

Hazrat Jābir radiallaho ta'ala ànhu kehte haiñ ke Rasoolullah ﷺ ne pāoñ par pāoñ rakhne se mana farmāya hai jab ke chit leta ho, Hazrat Ubāda bin tameem apne chacha se riwāyat karte haiñ ke Rasoolullah ﷺ ko masjid mein lete huye maine dekha Huzoor ﷺ ne ek pāoñ ko dusre par rakha tha ye bayān jawāz ke liye hai aur is soorat mein ke satr khulne ka andesha na ho aur pehli hadees us soorat mein hai ke satr khulne ka andesha ho maslan ādmi tehband pehne ho aur chit let kar ek pāoñ khada kar ke us par dusre ko rakhe to satr khulne ka andesha hota hai aur agar pāoñ phaila kar ek ko dusre par rakhe to is soorat mein khulne ka andesha nahiñ hota, Hazrat Abuzar radiallaho ta'ala ànhu kehte haiñ ke main pet ke bal leta hua tha Rasoolullah ﷺ mere pās se

guzre aur pāoñ se thokar māri aur farmāya aey jundub (ye Hazrat Abuzar ka nām hai) ye jahannamiyoñ ke letne ka tareeqa hai yāni is tarah kāfir let'tey haiñ ya ye jahannami jahannam mein is tarah letenge, Hazrat Jābir radiallaho ta'ala ànhu se riwāyat hai ke Rasoolullah ﷺ ne us chhat par sone se mana farmāya hai jis par rok na ho, Rasoolullah ﷺ ne farmāya ke jo shakhs aisi chhat par rāt mein rahe jis par rok nahiñ yani deewār ya mundher nahiñ usse zimma bari hai yāni agar rāt mein chhat se gir jāye to iska zimmedar wo khud hai, Rasoolullah ﷺ ne tanhai se mana farmāya yāni isse ke ādmi tanha soye, aur farmāya jab tumhare sāmne aurateiñ āa jāyeiñ to unke beech se na guzro balki dahine ya bāyeiñ ka rāsta le lo

Mas'ala: Qailoola karna jāiz balki mustahab hai ghāliban ye un logoñ ke liye hoga jo shab bedāri karte haiñ, rāt mein Namazeiñ padhte, zikr ilāhi karte ya kutub beeni ya mutāla mein mashgool rehte haiñ ke shab bedāri mein jo thakān hua qailoola se dafa ho jayega

KIS TARAH SONA MUSTAHAB HAI?

Mas'ala: Din ke ibtedai hissa mein sona ya maghrib wa isha ke darmiyān mein sona makrooh hai, sone mein mustahab hai ke ba tahārat soye aur kuchh der dahini karwat par dahine hath rukhsār ke neeche rakh kar qibla roo soye phir uske bād bāyeiñ karwat par aur sote waqt

qabr mein sone ko yād kare ke wahāñ tanha sona hoga
siwa apne āmāl ke koi sath na hoga

SUBAH UTH KAR PADHNE KI DUA

Sote waqt yāde khuda mein mashgool ho tehleel tasbeeh
wa tamheed padhe yahañ tak ke so jāye ke jis hālat par
insān sota hai usi par uthta hai aur jis hālat par marta hai
qiyamat ke din usi par uthega, so kar subah se pehle hi
uth jāye aur uthte hi yāde khuda kare ye padhe:

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَانَا بَعْدَ مَا أَمَاتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشُورُ

Usi waqt iska pakka irāda kare ke parhezgāri wa taqwa
karega, kisi ko satayega nahiñ

ISHA KE BĀD BĀTEIÑ KARNE KE AHKĀM

Mas'ala: Bād Namaze isha bāteiñ karne ki teen
soorateiñ haiñ awwal ilmi guftagu kisi se puchhna ya
uska jawāb dena ya uski tehqeeq wa taftesh karna is
qism ki guftagu sone se afzal hai, duwum jhoote qisse
kahani maskhara pan aur hansi mazāq ki bāteiñ karna ye
makrooh hai, siwum mawanesat ki bāt cheet karna jaise
miyan beewi mein ya mehman se uske uns ke liye kalām
karna ye jāiz hai isi qism ki bāteiñ kare to ākhir mein
zikre ilāhi mein mashgool ho jāye aur tasbeeh wa
istighfār par kalām ka khatma hona chahiye **Mas'ala:**
Do mard nange ek hi kapde ko odh kar letey ye najāiz hai

agarche bichhauna ke ek kināre par ek leta ho aur dusre kināre par dusra leta ho, isi tarah do auratoñ ka nange ho kar ek kapde ko odh kar letna bhi najāiz hai hadees mein iski mumaniāt āyi hai

KIS UMR MEIÑ LADKOÑ KO ALAG SULANA CHAHIYE?

Mas'ala: Jab ladke aur ladki ki umr das sāl ho jāye to unko alag sulana chahiye yāni ladka jab itna bada ho jāye to apni behan ya māñ ya kisi aurat ke sath na soye sirf apni zauja ya bāñdi ke sath so sakta hai balki us umr ka ladka utne bade ladkon ya mardoñ ke sath bhi na soye

Mas'ala: Miyan beewi jab ek chārpai par soyeiñ to das baras ke bachhe ko apne sath na sulayeiñ, ladka jab hadde shehwat ko pahuñch jāye to wo mard ke hukm mein hai **Mas'ala:** Rāsta chhod kar kisi ki zameen mein chalne ka haq nahiñ aur agar wahāñ rāsta nahiñ hai to chal sakta hai jab ke mālike zameen mana kare to nahiñ chal sakta ye hukm ek shakhs ke mutalliq hai aur jo bahut se log hoñ to jab tak mālike zameen rāzi na ho nahiñ chalna chahiye, rāste mein pāni hai us ke kināre kisi ki zameen hai aisi soorat mein us zameen mein chal sakta hai, bāz martaba khet boya jāta hai zāhir hai us mein chalna kāsht kār ke nuqsān ka sabab hai aisi soorat mein hargiz us mein chalna na chahiye balki bāz martaba kāsht

kār khet ke kināre par jahan se chalne ka ahtemāl hota hai kānte rakh deta hai ye sāf iski daleel hai ke uski jānib se chalne ki mumaniāt hai magar us par bāz log tawajjo nahiñ karte unko jānna chahiye ke is soorat meiñ chalna mana hai

DEKHNE AUR CHHOONE KA BAYĀN

Allah ta'ala farmāta hai "Aey Nabi auratoñ ko hukm do ke apni nigāheĩñ neechi rakheĩñ aur apni sharmgahoñ ki hifazat kareĩñ aur apna banāw na dikhayeiñ magar jitna khud hi zāhir hai aur duppata apni gardanoñ par dāle raheĩñ aur apna singār(sajna sawarna) zāhir na kareĩñ magar apne shauharon par ya apne bhai ya apne bhateeje ya apne bhānje ya apne deen ki aurateĩñ ya apni kaneezeĩñ jo apne hath ki milk ho ya naukhar ba sharte ke shehwat wāle mard na hoin ya wo bachhe jinheĩñ auratoñ ki sharm ki cheezoñ ki khabar nahiñ aur zameen par pāoñ na māreiñ jisse unka chhipa hua singār(sajna sawarna) màloom ho jāye aur Allah ta'ala ki taraf tauba karo aey musulmanoñ sab ke sab is ummeed par ke falāh pāo"

Rasoolullah ﷺ ne farmāya ke aurat hai yāni chhipane ki cheez hai jab wo nikalti hai to use shaitan jhānk kar dekhta hai yāni usey dekhna shaitani kām hai, aur farmāya ke dehne wāle par aur us par jiski taraf nazar

ki gayi Allah ki lānat yāni dekhne wāla jab bila uzr qasdan dekhe aur dusra bila uzr apne ko qasdan dikhaye, aur farmāya jab mard aurat ke sath tanhai mein hota hai to teesra shaitan hota hai

DEWAR KE SĀMNE HONE KA HUKM

Aur farmāya auraton ke pās jāne se bacho arz ki ya Rasoolullah ﷺ dewar ke mutalliq kya hukm hai farmāya dewar maut hai yāni dewar ke sāmne hona goya maut ka sāmna hai ke yahan fitna ka zyada ahtemāl hai, aur farmāya kya tumhein mālūm nahi ke rān aurat hai yāni chhipane ki cheez hai, aur farmāya ke aey Ali rān ko na kholo aur na zinda ki rān ki taraf nigāh karo na murda ki aur ek mard dusre mard ke satr ki jagah na dekhe aur na aurat dusri aurat ki satr ki jagah ko dekhe aur na mard dusre mard ke sath ek kapde mein barhana (nanga, baghair kapde) soye aur na aurat dusri aurat ke sath ek kapde mein barhana soye

AURAT KO ANDHE SE BHI PARDA KARNA CHAHIYE

Hazrat Umme Salma radiallaho ta'ala anha kehti hai ke main aur Hazrat Maimoona radiallaho ta'ala anha Huzoor ﷺ ki khidmat mein hāzir thi ke Abdullah Ibne Umme Maktoom radiallaho ta'ala ānhu āye Huzoor ﷺ ne

un donoñ se farmāya ke parda kar lo kehti haiñ maine arz ki ya Rasoolullah ﷺ wo to nabeena haiñ humeiñ nahiñ dekhenge Huzoor ﷺ ne farmāya kya tum donoñ andhi ho kya tum inheiñ nahiñ dekhogi, aur farmaya aisa na ho ke ek aurat dusri aurat ke sath rahe phir apne shauhar ke sāmne uska hāl bayān kare goya ye usey dekh raha hai

MARD KA BADAN KITNA DEKH SAKTA HAI?

Mas'ala: Is bāb ke masail chār qism ke haiñ:

1. Mard ka mard ko dekhna
2. Aurat ka aurat ko dekhna
3. Aurat ka mard ko dekhna
4. Mard ka aurat ko dekhna

Mard, mard ke har hissa-e-badan ki taraf nazar kar sakta hai siwa un āza ke jin ka satr zaruri hai wo nāf ke neeche se ghutne ke neeche tak hai ke us hisse ka badan chhupana farz hai, jin āza ka chhupana zaruri hai un ko aurat kehte haiñ kisi ko ghutna khule huye dekhe to usko mana kare aur rān khole huye ho to usey saza di jayegi

Mas'ala: Ladka jab murāhiq (bāligh hone ke gareeb) ho jāye aur wo khubsoorat na ho to nazar ke bāre meiñ uska wahi hukm hai jo mard ka hai aur khubsoorat ho to aurat ka jo hukm hai wo uske liye hai yāni shehwat ke sath uski taraf nazar karna hārām hai aur shehwat na ho to uski

taraf bhi nazar kar sakta hai aur uske sath tanhai bhi jāiz hai, shehwat na hone ka matlab ye hai ke usey yaqeen ho ke nazar karne se shehwat na hogi aur iska subah bhi ho to hargiz nazar na kare, bosa ki khwahish paida hona shehwat ki had mein dakhil hai

AURAT KA BADAN AURAT KITNA DEKH SAKTI HAI?

Mas'ala: Aurat ka aurat ko dekhna iska wahi hukm hai jo mard ka mard ki taraf nazar karne ka hai yāni nāf ke neeche ghutne tak nahiñ dekh sakti bāqi āza ki taraf dekh sakti hai ba sharte ke shehwat ka andesha na ho

Mas'ala: Aurat sāleha ko ye chahiye ke apne ko badkār aurat ke dekhne se bachaye yāni uske sāmne duppate waghaira na utāre kyun ke wo usey dekh kar mardoñ ke sāmne uski shakl wa soorat ka zikr karegi, Musalman aurat ko ye bhi halāl nahiñ ke kāfira ke sāmne apna satr khole, gharoñ mein kāfira auratein āti haiñ aur beebiya unke sāmne usi tarah muawaze satr khole huye hoti haiñ jis tarah muslima ke sāmne rehti haiñ unko isse ijtenāb (bachna) lāzim hai aksar jagah dāiya kāfira hoti haiñ aur wo bachha janne ki khidmat anjām deti hai agar musalmān dāiya mil sakein to kāfira se hargiz ye kām na karāya jāye ke kāfira ke sāmne in āza ke kholne ki ijazat nahiñ **Mas'ala:** Aurat ka paraye mard ki taraf dekhne ka

wahi hukm hai jo mard ka mard ki taraf dekhne ka hai aur ye us waqt hai ke aurat ko yaqeen ke sath mālloom ho ke uski taraf dekhne se shehwat nahiñ paida hogi aur agar iska shubah bhi ho to hargiz na dekhe **Mas'ala:** Aurat paraye mard ke jism ko hargiz na chhuye jab ke donoñ mein se koi jawan ho usko shehwat ho sakti hai agar che is bāt ka donoñ ko itminān ho ke shehwat nahiñ paida hogi, bāz jawan auratein apne peeroñ ke hath pāoñ dabati haiñ aur bāz peer apni mureeda se hath pāoñ dabwāte haiñ aur un mein aksar donoñ ya ek hadde shehwat mein hota hai aisa karna najāiz hai aur donoñ gunahgār haiñ **Mas'ala:** Mard ka aurat ko dekhna iski kai sooratein haiñ mard ka apni zauja ya bāñdi ko dekhna, mard ka apne mahārim ki taraf nazar karna, mard ka āzād aurat ajnabiya ko dekhna, mard ka dusre ki bāñdi ko dekhna Pehli soorat ka hukm ye hai ke aurat ki aedi se choti tak har uzv (parts) ki taraf nazar kar sakta hai shehwat aur bila shehwat donoñ sooratoñ mein dekh sakta hai isi tarah ye donoñ qism ki auratein us mard ke har uzv ko dekh sakti hai hān behtar ye hai ke maqāme makhsoos ki taraf nazar na kare kyuñ ke isse nisyān paida hota hai aur nazar mein bhi zauf paida hota hai, is mas'ala mein bāñdi se murād wo hai jisse wati (humbistari) jāiz hai **Mas'ala:** Jo aurat uske mahārim mein ho uske sar, seena, pindali, bazoo, kalāi, gardan,

qadam ki taraf nazar kar sakta hai jab ke donoñ mein se kisi ko shehwat ka andesha na ho, mahārim ke pet peeth aur rān ki taraf nazar karna jāiz nahiñ isi tarah karwat aur ghutne ki taraf nazar karna bhi jāiz nahiñ kān, gardan aur shāna aur chehra ki taraf nazar karna bhi jāiz nahiñ

Mas'ala: Maharim se murad wo aurate haiñ jinse humesha ke liye nikah haram hai ye hurmat nasab se ho ya aur sabab se maslan raj'at ya musaherat agar zina ki wajah se hurmat musaherat ho jaise mazniya ke usool wa furu inki taraf nazar ka bhi wahi hukm hai **Mas'ala:** Mahārim ke jin āza ki taraf nazar kar sakta hai unko chhoo bhi sakta hai jab ke donoñ mein se kisi ko shehwat ka andesha na ho, mard apni wālida ke pāoñ daba sakta hai magar rān us waqt daba sakta hai jab kapde se chhipi ho yāni kapde ke upar se dabaye ke baghair hā'il chhuna jāiz nahiñ **Mas'ala:** Wālida ke qadam ko bosa bhi de sakta hai hadees mein hai jisne apni wālida ka pāoñ chooma to aisa hai jaise jannat ki chaukhat ko bosa diya **Mas'ala:** Mahārim ke sath safar karna ya khalwat mein uske sath sona yāni makān mein donoñ ka tanha hona ke koi dusra wahāñ na ho jāiz hai ba sharte ke shehwat ka andesha na ho

AJNABI AURAT KI TARAF NAZAR DĀLNE KE AHKĀM

Mas'ala: Ajnabi aurat ki taraf nazar karne ka hukm ye hai ke us ke chehre aur hatheli ki taraf nazar karna jāiz

hai kyuñ ke is ki zarurat padti hai ke kabhi uske muwāfiq ya mukhalif shahādat deni hoti hai ya faisla karna hota hai agar usey dekha na ho to kyuñ kar gawahi de sakta hai ke usne aisa kiya hai, uski taraf dekhne mein bhi wo hi shart hai ke shehwat ka andesha na ho aur yooñ bhi zarurat hai ke bahut si auratein ghar se bāhar āti jāti haiñ lihāza is se bachna bahut dushwar hai bāz Ulama ne qadam ki taraf bhi nazar ko jāiz kaha hai **Mas'ala:** Ajnabiya aurat ke chehra aur hatheli ko dekhna agarche jāiz hai magar chhoona jāiz nahiñ agarche shehwat ka andesha na ho kyuñ ke nazar ke jawāz ki wajah zarurat aur balwāye ām hai chhoone ki zarurat nahiñ lihāza chhoona harām hai isse mālloom hua ke in se musafaha jāiz nahiñ isliye Huzoor ﷺ ba waqte bai'at bhi auraton se musafaha na farmāte sirf zubān se bai'at lete hān agar wo bahut zyada boodhi ho ke fitna ka andesha hi na ho to musafaha kar sakta hai **Mas'ala:** Bahut chhoti ladki jo mushtehāt na ho us ko dekhna bhi jāiz hai aur chhoona bhi jāiz hai **Mas'ala:** Ajnabiya aurat ne kisi ke yahañ kām kāj karne roti pakane ki naukri ki hai us soorat mein uski kalāi ki taraf nazar jāiz hai ke wo kām kāj ke liye āsteen chadhayegi, kalaiyan us ki khulengi aur jab uske makān mein hai to kyuñ kar bach sakega isi tarah uske dānton ki taraf nazar karna bhi jāiz hai

NIKAH KE LIYE AURAT KA MARD KO AUR MARD KA AURAT KO DEKH LENA JĀIZ HAI

Mas'ala: Ajnabiya aurat ke chehre ki taraf agarche nazar jaiz hai jab ke shehwat ka andesha na ho magar ye zamana fitna ka hai is zamana mein waise log kahan jaise agle zamana mein the lihāza is zamana mein us ko dekhne ki mumaniāt ki jayegi magar gawah qāzi ke liye ke ba wajhe zarurat unke liye nazar karna jāiz hai aur ek soorat aur bhi hai wo ye ke us aurat se nikah karne ka irāda ho to is niyat se dekhna jāiz hai ke hadees mein āya hai ke jisse nikah karna chate ho usko dekh lo ke ye baqāye muhabbat ka zariya hoga, isi tarah us mard ko jisne uske pās paigham bheja hai dekh sakti hai agarche andesha shehwat ho magar dekhne mein donoñ ki yehi niyat ho ke hadees par amal karna chahte haiñ **Mas'ala:** Jis uzv ki taraf nazar karna najāiz hai agar wo badan se juda ho jāye to ab bhi uski taraf nazar karna najāiz hi rahega maslan pedoo ke bāl ke unko juda karne ke bād bhi dusra shakhs nahiñ dekh sakta, aurat ke sar ke bāl ya uske pāoñ ya kalāi ki haddi ke uske marne ke bād bhi ajnabi shakhs unko nahiñ dekh sakta, aurat ke pāoñ ke nakhun ke unko bhi ajnabi shakhs nahiñ dekh sakta hai lekin hath ke nakhun ko dekh sakta hai, aksar dekha gaya hai ke ghuslkhana ya pakhāna ke muye zere nāf moond kar bāz log chhod dete haiñ aisa karna durust nahiñ balki

unko aisi jagah dāl deīñ ke kisi ki nazar na pade ya zameen meīñ dafan kar de, auratoñ ko bhi lāzim hai ke kangha karne meīñ ya sar dhone meīñ jo bāl nikleīñ unheīñ kahin chhupa deīñ ke un par ajnabi ki nazar na pade

KIS KO DĀDHI YA MOOÑCHH SĀF KARNE KI IJAZAT HAI?

Mas'ala: Aurat ko dādhi ya mooñchh ke bāl nikal āyeīñ to unka nochna jāiz balki mustahab hai ke kahin uske shauhar ko usse nafrat na paida ho **Mas'ala:** Mahārim ke sath khalwat jāiz hai yāni donoñ ek makān meīñ tanha ho sakte haiñ magar razāi behan aur sās ke sath tanhai jāiz nahiñ jab ke ye jawan ho yahi hukm aurat ki jawan ladki ka hai jo dusre shauhar se hai

MAKĀN MEIÑ JĀNE KE LIYE IJAZAT LENA

MAKĀN MEIÑ JĀNE KI IJAZAT

Mas'ala: Jab koi shakhs dusre ke makān par jāye to pehle andar jāne ki ijazat hāsil kare phir jab andar jāye to pehle salām kare uske bād bāt cheet shuru kare aur agar jis ke pās gaya hai wo bāhar hai to ijazat ki zarurat nahiñ salām kare uske bād kalām shuru kare

KAUN KE JAWAB MEIÑ "MAIN" NA KAHE

Mas'ala: Kisi ke darwāza par ja kar āwaz di usne kaha kaun to uske jawāb meiñ ye na kahe ke "main" jaisa ke bahut se log "main" keh kar jawāb dete haiñ is jawāb ko Huzoor Aqdas ﷺ ne napasand farmāya balki jawāb meiñ apna nām zikr kare kyuñ ke "main" ka lafz to har shakhs apne ko keh sakta hai ye jawāb hi kab hua **Mas'ala:** Agar tum ne ijazat māngi aur sahibe khana ne ijazat na di to usse naraz na ho apne dil meiñ kudoorat na lāo khushi khushi wahāñ se wāpas āo ho sakta hai ke usko us waqt tum se milne ki fursat na ho kisi zaruri kām meiñ mashgool ho

KHĀLI MAKĀN MEIÑ JĀYE TO KYA KAHE

Mas'ala: Agar aise makān meiñ jāna ho ke us meiñ koi na ho to ye kahe:

السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَىٰ عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ

Firishte us salām ka jawāb deñge ya is tarah kahe:

السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ

Kyun ke Huzoor ﷺ ki roohe mubarak musalmanoñ ke gharoñ meiñ tashreef farma hai **Mas'ala:** Āne ke waqt bhi salām kare aur jāte waqt bhi yahañ tak ke donoñ ke darmiyān meiñ agar deewār ya darakht hā'il ho jāye jab bhi salām kare

SALĀM KA BAYĀN

MUSALMAN KE MUSALMAN PAR CHHE HAQ

Rasoolullah ﷺ ne farmāya ek momin ke dusre momin par chhe haq haiñ:

1. Jab wo beemar ho to iyadat kare
2. Jab wo mar jāye to uske janaze mein hāzir ho
3. Jab wo bulaye to ijābat kare yāni hāzir ho
4. Jab usse mile to salām kare
5. Jab chheenke to jawāb de

6. Hāzir wa ghāyab uski khair khwāhi kare Aur farmaya jo shakhs pehle salām kare wo rehmate ilāhi ka zyada mustahiq hai, aur farmāya jab koi shakhs apne bhai se mile to usey salām kare phir un donoñ ke darmiyān darakht ya deewār ya patthar hā'il ho jāye aur phir mulaqāt ho to phir salām kare, aur farmāya ke sawār paidal ko salām kare aur chalne wāla baithe ko salām kare aur thode ādmi zyada ādmiyoñ ko salām karein yāni ek taraf zyada hoñ aur dusri taraf kam to salām wo log karein jo kam haiñ, aur ek riwāyat mein hai ke chhota bade ko salām kare aur guzarne wāla baithe huye ko aur thode zyada ko, Hazrat Anas radiallaho ta'ala ànhu kehte

haiñ ke Rasoolullah ﷺ bachhoñ ke sāmne se guzre to bachhoñ ko salām kiya

RASTA PAR BAITHNE WĀLO KE ĀTH KĀM

Aur farmāya ke rāstoñ meiñ baithne se bacho logoñ ne arz ki ya Rasoolullah ﷺ humeiñ rāste meiñ baithne se chāra nahiñ hum wahāñ āpas meiñ bāt cheet karte haiñ farmāya jab tum nahiñ mānte aur baithna hi chahte ho to rāsta ka haq ada karo logoñ ne arz ki rāste ka kya haq hai farmāya ke nazar neechi rakhna aur aziyat ko door karna aur salām ka jawāb dena aur achhi bāt ka hukm karna aur buri bātoñ se mana karna, aur ek riwāyat meiñ hai rāsta batana, ek aur riwāyat meiñ hai faryād karne wāle ki fariyād sunna aur bhoole huye ko hidayat karna, aur farmāya jo shakhs hamāre ghair ke sath tashabboh kare wo hum meiñ se nahiñ, yahoodi wa nasrani ke sath tashabboh na karo yahoodiyoñ ke salām ungliyoñ ke ishāre se hai aur nasāra ka salām hatheliyoñ ke ishāre se hai. **Mas'ala:** Salām karne meiñ ye niyat ho ke uski izzat wa ābru aur māl sab kuchh uski hifazat meiñ hai in cheezoñ se tārruz karna harām hai. **Mas'ala:** Sirf usi ko salām na kare jisko pehchanta ho balki har musalmān ko salām kare chāhe pehchanta ho ya na pehchanta ho balki bāz sahāba isi irāde se bazār jāte the kasrat se log milenge aur zyada salām karne ka mauqa milega **Mas'ala:** Salām

ka jawāb fauran dena wājib hai bila uzr takheer ki to gunahgār hua aur ye gunāh jawāb dene se dafa na hoga balki tauba karni hogi **Mas'ala:** Ek jamā'at dusri jamā'at ke pās āyi aur kisi ne salām na kiya to sab ne sunnat ko tark kiya sab par ilzām hai aur agar un mein se ek ne salām kar liya to sab bari ho gaye aur afzal ye hai ke sab hi salām karein yunhi agar unmein se kisi ne jawāb na diya to sab gunahgār huye aur agar ek ne jawāb de diya to sab bari ho gaye aur afzal ye hai ke sab jawāb dein **Mas'ala:** Sā'il ne darwaze par salām kiya us ka jawāb dena wājib nahiñ, kachheri mein qāzi jab ijlās kar raha ho usko salām kiya gaya qāzi par jawāb dena wājib nahiñ

KAUN KIS KO SALĀM KARE?

Mas'ala: Ek shakhs shehar se āa raha hai dusra dehāt se donoñ mein kaun salām kare, bāz ne kaha shehari dehāti ko salām kare bāz Ulama farmāte haiñ ke dehāti shehari ko salām kare, ek shakhs baitha hua hai dusra yahañ se guzra to ye guzarne wāla baithe huye ko salām kare aur chhota bade ko salām kare aur sawār paidal ko salām kare aur thode zyada ko salām karein, ek shakhs peechhe se āya wo āge wāle ko salām kare **Mas'ala:** Mard aur aurat ki mulaqāt ho to mard aurat ko salām kare aur agar aurat ajnabiya ne mard ko salām kiya wo boodhi ho to is tarah jawāb de ke wo bhi sune aur wo jawan ho to is tarah

jawāb de ke wo na sune **Mas'ala:** Jab apne ghar mein āye to ghar wāloñ ko salām kare, bachhoñ ke sāmne guzre to un bachhoñ ko salām kare

KAB AUR KIS NIYAT SE KAFIR KO SALĀM KAR SAKTA HAI?

Mas'ala: Kuffār ko salām na kare aur wo salām kare to jawāb de sakta hai magar jawāb mein sirf "Alaikum" kahe, agar aisi jagah guzarna ho jahan muslim wa kāfir donoñ hi hoñ to Assalamu alaikum kahe aur musalmanoñ par salām ka irāda kare aur ye bhi ho sakta hai ke ye kahe:

السَّلَامُ عَلَى مَنْ التَّبَعَ الْهُدَى

Mas'ala: Kāfir ko agar hājat ki wajah se salām kiya (maslan salām na karne mein us se andesha hai) to harj nahiñ aur ba qasd tazeem kāfir ko hargiz salām na kare ke kāfir ki tazeem kufr hai **Mas'ala:** Salām isliye hai ke mulaqāt karne ko jo shakhs āye wo salām kare ke zāir aur mulaqāt karne wāle ki ye tahyat hai lihāza jo shakhs masjid mein āya aur hāzireene masjid tilawate Qur'ān wa tasbeeh wa durood mein mashgool haiñ intezāre Namaz mein baithe haiñ to salām na kare ke ye salām ka waqt nahiñ, isi wāste fuqaha ye farmāte haiñ ke unko ikhteyār hai ke jawāb dein ya na dein hān agar koi shakhs masjid mein isliye baitha hai ke log uske pās mulaqāt ko āyein to

āne wāle salām kareĩn **Mas'ala:** Koi shakhs tilāwat mein mashgool hai ya dars wa tadrees ya ilmi guftagu ya sabaq ki taqrār mein hai to usko salām na kare isi tarah azān wa iqāmat wa khutba e jumu'ah wa eidain ke waqt salām na kare, sab log ilmi guftagu kar rahe hon ya ek shakhs bol raha hai bāqi sun rahe hon donoñ sooratoñ mein salām na kare maslan ālim wa'az keh raha hai ya deeni mas'ala par taqreer kar raha hai aur hāzireen sun rahe haiñ to āne wāla shakhs chup ke se ākar baith jāye salām na Karen **Mas'ala:** Log khana kha rahe hon us waqt koi āya to salām na kare hān agar ye bhookha hai aur jānta hai ke usey wo log khane mein shareek kar lenge to salām kare ye us waqt hai ke khane wāle ke muñh mein luqma hai aur wo chaba raha hai ke us waqt jawāb dene se ājiz hai aur agar abhi khane ke liye baitha hi hai ya kha chuka hai to salām kar sakta hai ke ab wo ājiz nahiñ **Mas'ala:** Jo shakhs zikr mein mashgool ho uske pās koi āya to salām na kare aur kiya to zākir par jawāb wājib nahiñ **Mas'ala:** Jo shakhs ailaniya fisq karta ho usey salām na kare, kisi ke pados mein fussāq rehte haiñ unse agar ye sakhti baratta hai to wo usko zyada pareshan karenge aur agar narmi karta hai unse salām kalām jāri rakhta hai to wo iza (takleef) pahuñchane mein bāz rehte haiñ to unse zāhiri taur par mel jol rakhne mein ye mazoor hai **Mas'ala:** Jo log shatranj khel rahe hon unko salām kiya

jāye ya na kiya jāye? jo Ulama salām karne ko jāiz farmāte haiñ wo ye kehte haiñ ke salām is maqsad se kareñ ke itni der tak ke wo jawāb deñge khel se bāz rahenge ye salām unko māsiyat (gunāh) se bachane ke liye hai agarche utni hi der tak sahi aur jo farmāte haiñ ke salām karna najāiz hai unka maqsad zajr wa toobeekh hai ke ismeñ unki tazleel hai

KAB DUSRE KA SALAM PAHUÑCHANA WAJIB HAI?

Mas'ala: Kisi se keh diya ke fulañ ko mera salām keh dena us par salām pahuñchana wājib hai aur jab usne salām pahuñchaya to jawāb yooñ de ke pehle us pahuñchane wāle ko uske bād usko jisne salām bheja hai yāni ye kahe "wa alaika wa àlaihissalam" ye salām pahuñchana us waqt wājib hai jab usne uska iltezām kar liya ho yāni keh diya ho ke hān tumhara salām keh dunga ke us waqt ye salām uske pās amānat hai jo uska haqdār hai usko dena hi hoga warna ba manzila-e-wadeeyat hai ke us par lāzim nahiñ ke salām pahuñchane wahāñ jāye, isi tarah hājiyoñ se log ye keh dete haiñ ke Huzoor Aqdas ﷺ ke darbār meñ mera salām arz kar dena ye salām pahuñchana bhi wājib hai

Mas'ala: Khat (letter) meñ salām likha hota hai uska bhi jawāb dena wājib hota hai aur yahañ jawāb do tarah

hota hai ek ke zabān se jawāb de, dusri soorat ye hai ke salām ka jawāb likh kar bheje magar chooñki jawabe salām fauran dena wājib hai jaisa ke upar mazkoor hua to agar fauran tehreeri jawāb na ho jaisa ke umooman yehi hota hai ke khat ka jawāb fauran hi nahiñ likha jāta khwah ma khwah kuchh der hoti hai to zabān se jawāb fauran de de tāki takheer se gunāh na ho isi wajah se Allama Sayyad Ahmad Tahtāwi ne is jagah farmāya ke log isse ghafil haiñ Āla Hazrat ālaihirrahma jab khat padha karte to khat meiñ jo Assalamualaikum likha hota hai uska jawāb zabān se dekar bād ka mazmoon padhte

JAB TAK SALĀM KE ALFĀZ SAHI NA HOÑ JAWAB WĀJIB NAHIÑ

Mas'ala: Salām ki meem ko sākin kaha yāni salām alaikum jaisa ke aksar jāhil isi tarah kehte haiñ ya salāmu alaikum meem ke pesh ke sath kaha in donoñ sooratoñ meiñ jawāb wājib nahiñ ke ye masnoon salām nahiñ

SALĀM KITNI ZOR SE HO?

Mas'ala: Salām itni āwaz se kahe ke jisko salām kiya hai wo sun le aur agar itni āwaz na ho to jawāb dena wājib nahiñ, jawabe salām meiñ bhi itni āwaz ho ke salām karne wāla sun le aur agar itna āhista kaha wo sun na saka to wājib sāqit na hua aur agar wo behra hai to uske

sāmne hoñt ko jumbish de ke uski samajh mein āa jāye ke jawāb de diya, chheenk ke jawāb ka bhi yehi hukm hai

Mas'ala: Bāz log salām karte waqt jhuk bhi jāte haiñ ye jhukna agar hadde rukoo tak hua to harām hai aur isse kam ho to makrooh

SALĀM KE ALFĀZ KYA HO SAKTE HAIÑ?

Mas'ala: Is zamana mein kai tarah ke salām logoñ ne ijād kar liye haiñ in mein sab se bura ye hai jo bāz log kehte haiñ "bandagi arz" ye lafz hargiz na kaha jāye, bāz "ādāb arz" kehte haiñ agarche is mein itni burai nahiñ magar sunnat ke khilāf hai, bāz log tasleem ya tasleemāt arz kehte haiñ isko salām kaha ja sakta hai ke ye salām hi ke māna (meaning) haiñ, bāz kehte hai

"salām" isko bhi salām kaha ja sakta hai yāni agar kisi ne kaha salām to salām keh dene se wājib ho jayega, bāz log is qism ke haiñ ke wo khud to kya salām karenge agar unko salām kiya jāta hai to bigadte haiñ kehte haiñ kya humein barābar ka samajh liya hai yāni koi ghareeb ādmi salām masnoon kare to wo apni kasre shān samajhte haiñ aur bāz ye chahte haiñ ke unhein ādāb arz kaha jāye ya jhuk kar hath se ishāra kiya jāye aisa na karna chahiye ke ye tareeqa khuda se na darne wāle mutakabbireen ka hai

'ALAIHISSALAM' NABI AUR FIRISHTA KE LIYE KHĀS HAI

Mas'ala: Kisi ke nām ke sath àlaihissalam kehna ye Ambiya wa malaika àlaihimussām ke sath khās hai maslan Moosa àlaihissalam, Eisa àlaihissalam, Jibreel àlaihissalam Nabi aur firishta ke siwa kisi dusre ke nām ke sath yooñ na kaha jāye

SALĀM KE JAWAB MEIÑ JEETE RAHO KEHNA KUFFĀR KA TAREEQHA HAI

Mas'ala: Aksar jagah ye tareeqha hai ke chhota bade ko salām karta hai to wo jawāb meiñ kehta hai jeete raho ye salām ka jawāb nahiñ balki ye jawāb jāhiliyat meiñ kuffār diya karte the wo kehte the "hayya kallāh" islām ne ye bataya ke jawāb meiñ "Wa Alaikumassalam" kaha jāye

MUSĀFAH WA MUĀNAQA WA BOSA WA QEYĀM

(Musāfah: hath milana, Muānaqa: gale milna,

Bosa: choomna, Qiyām- khade hona)

MUSĀFAH KA SAWĀB

Rasoolullah ﷺ ne farmāya jab do musalmān mil kar musafa karte haiñ to juda hone se pehle hi unki maghfirat ho jāti hai, ek riwāyat mein hai jab do musalmān mile aur musāfah karein aur Allah ki hamd karein aur istighfar karein to dono ki maghfirat ho jayegi

Mas'ala: Musāfah sunnat hai aur iska saboot tawātur se hai aur hadees mein iski badi fazeelat āyi hai, ek hadees mein ye hai ke jisne apne musalmān bhai se musāfa kiya aur hath ko harkat di uske tamām gunāh gir jāyenge jitni bār mulaqāt ho har bat

musāfa karna mustahab hai

MUSĀFAH KA TAREEQA

Mas'ala: Musāfah ye hai ke ek shakhs apni hatheli dusre ki hatheli se milaye faqat ungliyon ke chhoo ne ka nām musafa nahiñ hai, sunnat ye hai ke donoñ hathoñ se musāfa kiya jaye aur donoñ hathoñ ke darmiyān kapda waghaira koi cheez hā'il na ho

MUĀNAQA KI SHARTEIN

Mas'ala: Muānaqa karna bhi jāiz hai jab ke khauf fitna aur andesha-e-shehwat na ho, chahiye ke jisse muānaqa kiya jāye wo sirf tehband ya faqat pāyejama pehne huye na ho balki kurta ya achkan bhi pehne huye ho ya chādar

odhe ho yāni kapda hā'il ho hadees se sābit hai ke Rasoolullah ﷺ ne mu'ānaqa kiya **Mas'ala:** Bād Namaze eidain musalmanoñ meĩñ mu'ānaqa ka riwāj hai aur ye bhi izhāre khushi ka ek tareeqa hai ye mu'ānaqa bhi jāiz hai jab ke mehalle fitna na ho maslan mard khubsoorat se mu'ānaqa karna ke ye mehalle fitna hai

BUZURGOŃ KE HATH PĀOŃ CHOOMNE KE AHKĀM

Mas'ala: Bosa dena agar ba shehwat ho to najāiz hai aur agar ikrām wa tazeem ke liye ho to ho sakta hai, peshani par bosa bhi inhiñ sharait ke sath jāiz hai, Hazrat Abu Bakr siddique radiallaho ta'ala ànhu ne Huzoor Aqdas ﷺ ki donoñ ānkhoñ ke darmiyān bosa diya aur sahāba wa tābe'in radiallaho ta'ala ànhum se bhi bosa dena sābit hai

Mas'ala: Bāz log musāfah karne ke bād khud apna hath choom liya karte haiñ ye makrooh hai aisa na kareĩñ

Mas'ala: Ālime deen aur badshahe ādil ke hath bosa dena jāiz hai balki qadam choomna bhi jāiz hai balki agar kisi ne ālime deen se ye khwahish ki ke āp apna hath ya qadam mujhe dijiye ke main bosa doo to uske kehne ke mutābiq wo ālim apna hath pāoñ bosa ke liye uski taraf badha sakta hai

SAJDE TEHYAT WA IBĀDAT KA HUKM AUR FARQ

Mas'ala: Sajda-e-tehyat yāni mulaqāt ke waqt bataur ikrām kisi ko sajda karna harām hai aur agar ba qasde ibādat ho to sajda karne wāla kāfir hai ke ghaire khuda ki ibādat kufr hai **Mas'ala:** Mulaqāt ke waqt jhukna mana hai yāni itna jhukna ke hadde rukoo tak ho jāye **Mas'ala:** Āne wāle ki tazeem ke liye khada hona jāiz balki mandoob hai jab ke aise ki tazeem ke liye khada ho jo mustahiqe tazeem hai maslan ālime deen ki tazeem ko khada hona, koi shakhs masjid mein baitha hai ya Qur'ān shareef padh raha hai aur aisa shakhs āa gaya jiski tazeem karna chahiye to is hālat mein bhi tazeem ko khada ho sakta hai

CHHEENK AUR JAMAHI KA BAYĀN

Rasoolullah ﷺ ne farmāya Allah ta'ala ko chheenk pasand hai aur jamahi napasand hai, jab koi shakhs chheenke aur Alhamdulillah kahe to jo musalmān usko sune us par ye haq hai ke "Yarhamukullah" kahe, jamahi shaitan ki taraf se hai jab kisi ko jamahi āye to jahan tak ho sake usey dafa kare kyun ke jab jamahi leta hai to shaitan hañsta hai yāni khush hota hai kyun ke ye kasl aur ghaflat ki daleel hai aisi cheez ko shaitan pasand karta hai aur ek

riwāyat mein hai jab wo jamahi leta hai to shaitan hañsta hai

JAMAHI KE WAQT KYA KARE?

Mas'ala: Jab kisi ko jamahi āye to muñh par hath rakh le

ZOR SE CHHEENKNA AUR ZOR SE DAKĀRNA MANA HAI

Mas'ala: Chheenk aur dakār mein āwaz buland na karna chahiye

CHHEENK KA JAWAB

Mas'ala: Chheenk ka jawāb dena wājib hai jab ke chheenkne wāla Alhamdulillah kahe aur ye jawāb fauran dena aur itne zor se dena ke wo sun le wājib hai **Mas'ala:** Chheenk ka jawāb ek martaba wājib hai dobara chheenk āyi aur usne Alhamdulillah Rabbil Ālameen kaha to dobara jawāb wājib nahiñ balki mustahab hai **Mas'ala:** Jis ko chheenk āye usey Alhamdulillah kehna chahiye aur behtar ye hai ke Alhamdulillah Rabbil Ālmeen kahe jab usne Alhamdulillah kaha to sunne wāle par uska jawāb dena wājib ho gaya aur agar Alhamdulillah na kaha to jawāb nahiñ, ek majlis mein kai martaba kisi ko chheenk

āyi to sirf teen bār tak jawāb dena hai uske bād chāhe jawāb de chāhe na de

CHHEENK KE WAQT KYA KARE?

Mas'ala: Jisko chheenġk āye wo kahe "Alhamdulillahi Rabbil Ālmeen" ya kahe "Alhamdulillahi Ala Kulli Hāl" aur iske jawāb mein dusra kahe "yarhamukallah" phir chheenkne wāla kahe "Yaghfirallahu lakum" ya ye kahe "Yahdikumullah wa yuslihu bilakum" iske siwa dusri bāt na kahe **Mas'ala:** Aurat ko chheenġk āyi agar wo boodhi hai to mard uska jawāb de agar jawan hai to is tarah jawāb de ke wo na sune, mard ko chheenġk āyi aur aurat ne jawāb diya agar aurat jawan hai to mard uska jawāb apne dil mein de aur boodhi hai to zor se jawāb de sakta hai **Mas'ala:** Khutba ke waqt kisi ko chheenġk āye to sunne wāla jawāb na de **Mas'ala:** Kāfir ko chheenġk āyi usne Alhamdulillah kaha to jawāb mein "yahdikallah" kaha jāye **Mas'ala:** Chheenġkne wāle ko chahiye ke zor se Alhamdulillah kahe tāki koi sune aur jawāb de, chheenġk ka jawāb ek ne de diya to sab ki taraf se ho gaya lekin behtar ye hai ke sab sunne wāle jawāb dein **Mas'ala:** Chheenġkne wāle se pehlē hi sunne wāle ne Alhamdulillah kaha to ek hadees mein hai ke ye shakhs dāntoñ aur kānoñ ke dard aur tukhma se bacha rahega aur ek hadees mein hai ke kamar dard se bacha rahega

CHHEENK NE KA TAREEQA

Mas'ala: Chheeñkne ke waqt sar jhuka le muñh chhupa le aur āwaz ko neechi kare zor se chhikna himāqat hai

CHHEENK SHAHIDE ADAL HAI?

Mas'ala: Hadees mein hai ke bāt ke waqt chheeñk āa jāna

shāhide adal hai

CHHEENK KO BAD-SHUGOONI JĀNNA BURA HAI

Mas'ala: Bahut se log chheeñk ko badfali khayāl karte haiñ jaise kām ko ja raha hai kisi ko chheeñk āa gayi to samajhte haiñ ab ye kām poora na hoga ye jahālat hai isliye ke badfāli koi cheez nahiñ aur phir aisi cheez ko badfāli kehna jisko hadees mein shāhide adal farmāya sakht ghalti hai

HAJĀMAT AUR KHATNA

Janab Rasoolullah ﷺ ne farmāya pāñch cheezeiñ nabiyoñ àlaihimussām ki sunnat se hai (1) Khatna karna (2) Mooye zere nāf moondhna (3) Mooñchheñ kam karna (4) Nakhun tarashwana (5) Baghal ke bāl ukhedna

Mas'ala: Jumu'ah ke din nakhun tarāshna mustahab hai hān agar zyada badh gaye hoñ to jumu'ah ka intezār na kare ke nakhun bada hona achha nahiñ kyuñ ke nakhun ka bada hona tangi-e-rizq ka sabab hai, ek hadeese za'if mein hai ke Huzoor Aqdas ﷺ jumu'ah ke din Namaz ke liye jāne se pehle mooñchheñ katarwate aur nakhun tarashwate

NAKHUN KĀTNE KA TAREEQĀ

Dahine hath ki kalima ki ungli se shuru kare aur chhoti ungli par Khatm kare phir bāyeñ ki chhoti ungli se shuru karke anguthe par khatm kare uske bād dahine hath ke anguthe ka nakhun katwaye is tarah par ke dahine hi hath se shuru ho aur dahine par khatm bhi ho aur pāoñ ke nakhun kātne mein dahine pāoñ ki chhoti ungli se shuru karke anguthe par khatm kare phir bāyeñ pāoñ ke anguthe se shuru karke chhoti par khatm kare **Mas'ala:** Dānt se nakhun na kutārna chahiye ke makrooh hai aur is mein bars (safed dāgh) paida hone ka dar hai **Mas'ala:** Mujāhid jab darul harab mein ho to unke liye mustahab hai ke nakhun wa mooñchheñ bade rakhe ke unki shakl darawani dekh kar kuffār par rob tāri ho

NAKHUN KATWANE KI MUDDAT

Mas'ala: Har jumu'ah ko agar nakhun na tarāsh pāye to pandrahwe din tarashwaye aur iski intehai muddat chalees din se zyada hona mana hai

KAHAN KAHAN KE BĀL KĀTE AUR UKHĀDE JA SAKTE HAIÑ?

Mas'ala: Nāf ke neeche ke bāl door karna sunnat hai, har hafta meiñ nahana, badan ko sāf suthra rakhna aur nāf ke neeche ke bāl door karna mustahab hai aur behtar juma ke din hai aur pandrahwe din karna bhi jāiz hai aur chalees roz se zāaid guzār dena makrooh wa mamnoo hai, nāf ke neeche ke bāl ustare se kātna chahiye aur usko nāf ke neeche se shuru karna chahiye aur agar kātne ki jagah hadtāl, choona ya is zamana meiñ bāl udānene ka sābun chala hai usse door kare ye bhi jāiz hai, aurat ko ye bāl ukhed dālna sunnat hai **Mas'ala:** Nāk ke bāl na ukhāde ke isse mard ākila paida hone ka dar hai **Mas'ala:** Janābat ki hālat meiñ na bāl mundwaye na nakhun tarashwaye ke ye makrooh hai

BĀL DOOR KARNE AUR NAHANE KI MUDDAT

Mas'ala: Bhau'n (palak) ke bāl agar bade ho gaye to unko tarashwa sakte haiñ chehra ke bāl lena bhi jāiz hai jisko khat banwana bhi kehte haiñ, seena aur peeth ke bāl

mundhna ya katarwana achha nahiñ hān pāoñ, pet par se bāl door kar sakte haiñ

DĀDHI AUR MOOÑCHH KA BAYĀN

DĀDHI KI HAD

Mas'ala: Dādhi badhana nabiyoñ ki sunnat se hai, mundhana ya ek musht se kam karna harām hai hān ek musht se zā id ho jāye to jitni zyada hai usko katwa sakte haiñ **Mas'ala:** Bachhi (hoñt ke neeche) ke aghal baghal ke bāl moondna ya ukhedna bid'at hai

MOOÑCHH KI HAD

Mas'ala: Mooñchhoñ ko kam karna sunnat hai itni kam kare ke abru ki misl ho jāye yāni itni kam ho ke upar wāle hoñt ke bālai hissa se na latkeiñ aur ek riwāyat mein mundhana āya hai **Mas'ala:** Mooñchhoñ ke donoñ kināroñ ke bāl bade bade hoñ to harj nahiñ bāz salaf ki mooñchheñ is qism ki thi

Mas'ala: Dādhi chadhana ya us mein girah lagāna jis tarah sikh waghaira karte hai najāiz hai, is zamana mein mooñchh mein tarah tarah ki tarāsh kharāsh ki jāti hai, bāz dādhi mooñchh ka bilkul safaya kara dete haiñ

MUSALMANOÑ KI BEHISI AUR TAQLEEDE KUFFAR

Bāz log mooñchhoñ ki donoñ jānib moonndh kar beech meĩñ zara si bāqi rakhte haiñ jaise mālloom hota hai ke nāk ke neechē do makkhiyan baithi haiñ, kisi ki dādhi french cut, kisi ki karzan fashion hoti hai ye jo kuchh ho raha hai sab nasāra ki itteba aur taqleed meĩñ ho raha hai musalamanon ke jazbāte imāni itne zyada kamzor ho gaye haiñ ke wo apne waqār wa shi'ār ko khote huye chale jāte haiñ unko is bāt ka ahsās nahiñ hota ke hum kya the aur kya ho gaye jab unki behisi is darja badh gayi aur hameeyat aur ghairate imāni yahañ tak kam ho gayi ke dusri qaumon meĩñ jazb hote jāte haiñ, pamardi aur istiqelāl ke sath islāmi riwāyat wa ahkām ki pabandi nahiñ karte to unse kya ummeed ho sakti hai ke islāmi ahkām ka ahterām karāyeñge aur huqooqe muslimeen ki pabandi karenge, muslim ke har fard ko taleemāt islām ka mujassama hona chahiye, akhlāq salafe sāliheen ka namoona hona chahiye, islāmi shi'ār ki hifazat karni chahiye tāki dusri qaumon par iska asar pade **Mas'ala:** Bāz dādhi munde yahañ tak bebāk hote haiñ ke wo dādhi ka mazāq udate haiñ, shari'at ke mutābiq dādhi rakhne par fabtiyan kaste haiñ dādhi mundhana harām tha gunāh tha magar ye to socho ye tum ne kis cheez ka mazāq udaya kis ki tauheen wa tazleel ki, islām ki har bāt

atal hai aur uske tamām usool wa furoo mazboot haiñ in mein kisi bāt ko bura batana islām ko àib lagāna hai tum khud socho to jo kuchh iska nateeja hai wo tum par wāzeh ho jayega kisi se poochh ne ki zarurat na padegi

Mas'ala: Mard ko ikhteyār hai ke sar ke bāl mundhaye ya māng nikālē Huzoor Aqdas ﷺ se donoñ cheezein sābit haiñ agarche mundhana sirf ehrām se bāhar hone ke waqt sābit hai deegar auqāt mein mundhana sābit nahiñ hān bāz sahāba se mundhana sābit hai maslan Hazrat Maula Ali radiallaho ta'ala ànhu bataur ādat mundhaya karte the

HUZOOR ALAIHISSALAM KE BĀL KAISE THE?

Huzoore Aqdas ﷺ ke mooye mubarak kabhi nisf kār tak kabhi kār ki lau tak hote aur jab badh jāte to shāna-e-mubarak tak chhoo jāte aur Huzoor ﷺ beech sar mein māng nikālte

MARD KO AURATOÑ KE SE BĀL JĀIZ NAHIÑ

Mas'ala: Mard ko ye jāiz nahiñ ke auratoñ ki tarah bāl badhaye, bāz soofi banne wāle lambi lambi latein badha lete haiñ jo unke seene par sānp ki tarah lehrati haiñ aur bāz chotiyan bāñdhte haiñ ya joode bana lete haiñ ye sab najāiz kām aur khilāfe shara'a haiñ

TASAWWUF KI TAREEF

Tasawwuf bāloñ ke badhane aur range huye kapde pehanne ka nām nahiñ balki Huzoore Aqdas ﷺ ki poori pairwi karne aur khwahishāte nafs ko mitane ka nām hai

SAFED BĀL NA DOOR KARE

Mas'ala: Safed bāloñ ko ukhādna ya qaichi se chun kar nikalwana makrooh hai hān mujāhid agar is niyat se aisa kare ke kuffār par rob tāri ho to jāiz hai, āj kal sar par quchāha rakhne ka riwāj bahut zyada ho gaya hai ke sab taraf se bāl nihāyat chhote chhote aur beech meiñ bade hote haiñ ye bhi nasāra ki taqleed meiñ hai aur najāiz hai phir in bāloñ meiñ bāz dahine ya bāyeiñ jānib māng nikālte haiñ ye bhi sunnat ke khilāf hai

BĀL RAKHNE AUR MĀNG NIKĀLNE KA MASNOON TAREEQA

Sunnat ye hai ke bāl ho to beech meiñ māng nikāli jāye aur bāz māng nahiñ nikālte seedhi rakhte haiñ ye bhi sunnate mansookha hai aur yahood wa nasāra ka tareeqa hai jaisa ke ahadees meiñ mazkoor hai **Mas'ala:** Ek tariqa ye bhi hai ke na poore bāl rakhte haiñ na munde haiñ balki qaichi ya machine se bāl katarwate haiñ ye najaiz nahi magar afzal wahi hai ke mundaye ya bāl rakhe **Mas'ala:** Auratoñ ko sar ke bāl katwane jaisa ke is

zamana mein firangi auraton ne katwane shuru kar diye najāiz wa gunāh hai aur is par lānat āyi hai shauhar ne aisa karne ko kaha jab bhi yehi hukm hai ke aurat aisa karne mein gunahgār hogi kyun ke shari'at ki nafarmani karne mein kisi ka kehna nahi māna jayega, suna hai bāz musalmān gharon mein bhi auraton ke bāl katwane ki bala ā gayi hai aisi par qainch auratein dekhne mein launda (ladka) mālloom hoti hain aur hadees mein farmāya ke jo aurat mardana haibat mein ho us par Allah ki lānat hai, jab bāl katwana aurat ke liye najāiz hai to mundhana ba darja ula najāiz hai ke ye bhi hindustan ke mushrekeen ka tareeqa hai ke jab unke yahan koi mar jata hai ya teerth ko jati hain to bāl mundhwa deti hain

KATE BĀL AUR NAKHUN KO KYA KARE?

Mas'ala: Tarashwane ya mundane mein jo bāl nikle unhein dafan kar de isi tarah nakhun ka tarāsh bhi pakhāna ya ghusl khana mein unhein dāl dena makrooh hai ke isse beemari paida hoti hai, mooye zere nāf ka aisi jagah dāl dena ke dusron ki nazar pade najāiz hai

Mas'ala: Chār cheezon ke mutalliq hukm hai ke dafan kar di jāye bāl, nakhun, haiz ka latta, khoon

KCHATNA KA BAYĀN

KCHATNA SHI'ĀRE ISLĀM HAI

Khatna sunnat hai aur shi'āre islām mein hai ke muslim wa ghair muslim mein isse imteyāz hota hai isliye urf ām mein isko musalmani kehte hain, Rasoolullah ﷺ ne farmāya ke Hazrat Ibraheem khaleelullah alaihissalatu wassalam ne apna khatna kiya us waqt unki umar shareef 80 sāl ki thi

KCHATNA KIS UMR HONA CHAHIYE?

Mas'ala: Khatna ki muddat sāt sāl se bārah sāl ki umar tak hai aur bāz Ulama ne ye farmāya ke paidaish se sātwe din ke bād khatna karna jāiz hai

KCHATNA KAHAN TAK HONA CHAHIYE?

Mas'ala: Ladke ki khatna karayi gayi magar poori khāl nahiñ kāti gayi agar nisf se zyada kat gayi to khatna ho gayi bāqi ko kātna zaruri nahiñ aur agar nisf ya nisf se zyada bāqi reh gayi to nahiñ hui yāni phir se honi chahiye

BOODHA NAU MUSLIM KAISE KCHATNA KARAVE?

Mas'ala: Boodha ādmi musharraf ba islām hua jis mein khatna karane ki tāqat nahiñ to khatna karane ki hājat

nahiñ, bāligh shakhs musharraf ba islām hua agar wo khud hi apni musalmani kar sakta hai to apne hath se kar le warna nahiñ hān agar mumkin ho ke koi aurat jo khatna karna jānti ho usse nikah kare to nikah karke usse khatna karāye

LADKE KA KHATNA KARANA KISKE ZIMME HAI?

Mas'ala: Khatna karana bāp ka kām hai wo na ho to uska wasi uske bād dāda phir uske wasi ka martaba hai mamoo aur chacha ya unke wasi ka ye kām nahiñ hān agar bachha unki tarbiyat wa iyāl mein ho to kar sakte haiñ

KĀN CHHIDWANE KA HUKM

Mas'ala: Auratoñ ke kān chhidwane mein koi harj nahiñ isliye ke zamana-e-risālat mein kān chhidte the aur is par inkār nahiñ hua balki kān chhidwane ka silsila ab tak jāri hai sirf bāz logoñ ne firangi auratoñ ki taqleed mein mauqoof kar diya jinka aitebār nahiñ **Mas'ala:** Insān ko khassi karna harām hai isi tarah hijda karna bhi, ghode ko khassi karne mein ikhtelāf hai sahi ye hai ke jāiz hai, dusroñ jānwaroñ ke khassi na karne mein agar fāida ho maslan uska gosht achha hoga ya khassi na karne mein sharārat karega logoñ ko iza (takleef) pahuñchayega

inhiñ masāleh ke bina par bakre aur bail waghaira ko khassi kiya jāta hai ye jāiz hai aur agar munafe'at ya dafa zarar donoñ bāteñ na hoñ to khassi karna harām hai

ZEENAT KA BAYĀN

Hazrat Āyesha radiallaho ta'ala anha kehti haiñ ke Huzoor Aqdas ﷺ ko main nihāyat umda khushboo lagati thi yahañ tak ke uski chamak Huzoor ﷺ ke sar mubarak aur dādhi mein pāti thi, Rasoolullah ﷺ kasrat se sar mein tel dālte aur dādhi mein kangha karte, Rasoolullah ﷺ ne farmāya jiske bāl ho unka ikrām kare yāni unko dhoye tel lagaye kangha kare, Rasoolullah ﷺ ne roz kangha karne se mana farmāya (ye nahiñ tanzeehi hai aur maqsad ye hai ke mard ko banao singār(sajna sawarna) mein mashgool na rehna chahiye)

SURMA KIS CHEEZ KA HO?

Rasoolullah ﷺ ne farmāya ke ismid patthar ka surma lagao ke wo nigāh ko jilata hai aur palak ke bāl ugāta hai, Huzoor ﷺ ke yahañ surma dāni thi jisse har shab rāt mein surma lagate the teen salāiyan is ānkh mein teen us ānkh mein **Mas'ala:** Insān ke bāloñ ki choti bana kar aurat apne bāloñ mein goondheñ ye harām hai hadees mein is par lānat āyi balki us par bhi lānat jisne kisi dusri aurat ke sar mein aisi choti goondhi aur agar wo bāl jiski choti

banai gayi khud usi aurat ke haiñ jiske sar mein jodi gayi jab bhi najāiz aur agar oon ya syāh (kāle) dhāge ki choti bana kar lagaye to uski mumaniāt nahiñ, syāh kapde ka mubāf banana jāiz hai aur kulāwa mein to aslan harj nahiñ ke ye bilkul mumtāz hota hai, isi tarah godne wāli aur gudwane wāli ya reti se dānt ret kar khubsoorat karne wāli ya dusri aurat ke dānt retne wāli ya mochne se abru ke bāloñ ko noch kar khubsoorat banane wāli aur jisne dusri ke bāl noch ke un sab par hadees mein lānat āyi hai

KĀN NĀK CHHEDNA

Mas'ala: Ladkiyoñ ke kām nāk chhedna jāiz hai aur bāz log ladkoñ ke bhi kām chhidwate haiñ duriya pehnate haiñ ye najāiz hai yāni kām chhidwana bhi najāiz hai aur usey zewar pehnana bhi najāiz hai **Mas'ala:** Auratoñ ko hath pāoñ mein mehendi lagāna jāiz hai ke ye zeenat ki cheez hai bila zarurat chhote bachhoñ ke hath pāoñ mein mehendi na lagāna chahiye, ladkiyoñ ke hath pāoñ mein laga sakte haiñ jis tarah un ko zewar pehna sakte haiñ **Mas'ala:** Patthar ka surma istemāl karne mein harj nahiñ aur syāh surma ya kājāl ba qasde zeenat mard ko lagāna makrooh hai aur zeenat maqsood na ho to karāhat nahiñ **Mas'ala:** Makām mein zi rooh (jandar) ki tasweer lagāna jāiz nahiñ aur ghair zi rooh ki tasweer se makām ārasta (sajana) karna jāiz hai jaisa ke tughra aur katboñ

se makān sajane ka riwāj hai **Mas'ala:** Syāh (kāla) khizāb lagāna jāiz nahiñ mehandi aur katam ka khizāb lagāna chahiye

KASAB KA BAYĀN

Bukhari ki hadees mein hai ke Rasoolullah ﷺ ne farmāya ke logoñ par ek zamana aisa āyega ke ādmi parwah bhi na karega ke is cheez ko kahan se hāsīl kiya hai halāl se ya harām se yāni harām se bachne aur halāl talāsh karne ki kuchh parwah na hogi halanki halāl zariya se māl hāsīl karna farz hai aur harām khana haram hai dozakh mein jalne ka sabab hai, harām khane wale ki dua qabool nahiñ hoti isliye halāl kamāi ke bāre mein kuchh zaruri masāil likhe jāte haiñ **Mas'ala:** Itna kamana farz hai jo apne liye aur ahlo iyāl ke liye aur jinka nafqa uske zimme wājib hai unke nafqa ke liye aur adā-e-den (garz) ke liye kifāyat kar sake iske bād usey ikhteyār hai ke itne par hi bas kare ya apne aur ahlo iyāl ke liye kuchh pasmanda rakhne ki bhi saee wa koshish kare, māñ bāp mohtāj wa tangdast hoñ to farz hai ke kama kar unhein ba qadr kifāyat de **Mas'ala:** Qadre kifāyat se zyada isliye kamata hai ke fuqara wa miskeen ki khabargeeri kar sakega ya apne qareebi rishtedaroñ ki madad karega ye mustahab hai aur ye nafl ibādat se afzal hai aur agar isliye kamata hai ke māl wa daulat hone se meri izzat wa waqār mein

izāfa hoga fakhr wa takabbur maqsood na ho to ye mubāh hai aur agar mehaz māl ki kasrat ya tafākhur maqsood hai to mana hai **Mas'ala:** Jo log masjid aur khanqāhoñ meiñ baith jāte haiñ aur basar auqāt ke liye kuchh kām nahiñ karte aur apne ko mutawakkal batate haiñ halanki unki nigāheñ iski mooñtazir rehti haiñ ke koi humeiñ kuchh de jāye wo mutawakkal nahiñ isse achha ye tha ke kuchh kām karte usse basar auqāt karte, isi tarah āj kal bahut se logoñ ne peeri mureedi ko pesha bana liya hai salāna mureedoñ meiñ daura karte haiñ aur mureedoñ se tarah tarah se raqameiñ khaseettey haiñ jisko nazrana waghaira nāmoñ se mausoom karte haiñ aur unmeiñ bahut se aise bhi haiñ jo jhooth aur fareb se bhi kām lete haiñ ye najāiz hai

SAB SE ACHHI KAMĀI KYA HAI?

Mas'ala: Sab se afzal kasabe jihād hai yāni jihād meiñ jo māl ghaneemat hāsīl hua magar ye zarur hai ke usne māl ke liye jihād na kiya ho balki āla-e-kalimatullah maqsood asli ho, jihād ke bād tijārat phir zara'at phir san'at wa hirfat ka martaba hai **Mas'ala:** Charkha kātna auratoñ ka kām hai, mard ko charkha kātna makrooh hai

HARĀM MĀL KO KYA KARE?

Mas'ala: Jis shakhs ne harām tareeqa se māl jama kiya aur mar gaya wursa ko agar mālloom ho ke fulāñ fulāñ ke ye amwāl haiñ to unko wāpas kar deiñ aur mālloom na ho to sadqa kar deiñ **Mas'ala:** Agar māl meiñ shubah ho to aise māl ko apne qareebi rishtedar par sadqa kar sakta hai yahañ tak ke apne bāp ya beta ko de sakta hai is soorat meiñ ye zaruri nahiñ ke ajnabi hi ko de

AMR BIL MAROOF WA NAHI ANIL MUNKAR KA BAYĀN

ACHHI BĀT KA HUKM DENA BURI BĀT SE ROKNA

Allah ta'ala farmāta hai:

"Tum meiñ ek aisa giroh hona chahiye jo bhalai ki taraf bulaye aur achhi bāt ka hukm de aur buri bāt se mana kare aur yehi log falāh pāne wāle haiñ" (Pāra 4 rukoo 2 āyat 3)

Aur Rasoolullah ﷺ ne farmāya tum meiñ jo shakhs buri bāt dekhe usey apne hath se badal de aur agar iski isteta'at (tāqat) na ho to zabān se badle aur iski bhi isteta'at na ho to dil se yāni usey dil se bura jāne aur ye kamzor imān wāla hai, aur farmāya qasam hai uski jiske

hath mein meri jan hai ya to achhi bat ka hukm karoge aur buri bat se mana karoge ya Allah ta'ala tum par jald apna azzab bhejega phir dua karoge aur tumhari dua qabool na hogi, aur farmaya jis qaum mein gunah hote hain aur wo log badalne par qadir ho phir na badle to qareeb hai ke Allah ta'ala sab par azab bheje, aur farmaya chand makhsoos logo ke amal ki wajah se Allah ta'ala sab logo ko azab nahi karega magar jab ke wahan buri bat ki jaye aur wo log mana karne par qadir ho aur mana na karein to ab am wa khas ko azab hoga, aur farmaya badshah zalim ke pas haq bat bolna afzal jihad hai

AMR BIL MAROOF FARZ HAI

"Amr bil maroof" ye hai ke kisi ko achhi bat ka hukm dena jaise kisi ko Namaz padhne ko kehna aur "nahi anil munkar" ka matlab ye ke buri baton se mana karna, ye dono kam farz hain

KIS SOORAT MEIN GUNAH KA IRADA BHI GUNAH HAI?

Mas'ala: Masiyat ka irada kiya magar usko kiya nahi to gunah nahi balki us par bhi ek qism ka sawab hai jab ke ye samajh kar baz raha ke ye gunah ka kam hai nahi karna chahiye agarche hadees se aisa hi sabit hai aur agar gunah ke kam ka bilkul pakka irada kar liya isko azm

kehte haiñ to ye bhi ek gunāh hai jis gunāh ka azm kiya tha usey na kiya ho **Mas'ala:** Kisi ko gunāh karte dekhe to nihāyat matānat aur narimi ke sath usey mana kare aur usey achhi tarah samjhaye phir agar is tareeqe se kām na chala wo shakhs bāz na āya to ab sakhti se pesh āye usko sakht alfāz kahe magar gāli na de na fehāsh lafz zabān se nikāle aur isse bhi kām na chale to jo shakhs hath se kuchh kar sakta hai kare maslan wo sharab peeta hai to sharab baha de, bartan tod phod dāle, gāta bajata hai to bāje tod dāle

AMR BIL MAROOF KI SOORATEIÑ

Mas'ala: Amr bil maroof ki kai soorateiñ haiñ agar ghālib gumān ye hai ke ye unse kahega to wo uski bāt mān lenge aur buri bāt se bāz āa jāyeñge to amr bil maroof wājib hai usko bāz. rehna jāiz nahiñ, aur agar gumān ghālib ye hai ke wo tarah tarah ki tohmat bādhenge aur gāliyañ deñge to tark karna afzal hai, aur agar ye mālloom hai ke wo usey marengi aur sabr na kar sakega ya iski wajah se fitna fasād hoga āpas mein ladāi than jayegi jab bhi chhodna afzal hai, aur agar mālloom hai ke wo agar usey marengi to sabr kar lega to un logoñ ko bure kām se mana kare aur ye shakhs mujāhid hai, aur agar mālloom hai ke manenge nahiñ magar na marengi aur na gāliyañ deñge to usey ikhteyār hai aur afzal ye hai

ke amr kare **Mas'ala:** Agar andesha hai ke un logoñ ko amr bil maroof karega to qatl kar dalenge aur ye jānte huye usne kiya aur un logoñ ne mār hi dāla to ye shaheed hua

ILM WA TALEEM KA BAYĀN

ILM KI FAZEELAT

Ilm aisi cheez nahiñ jis ki fazeelat aur khubiyoñ ke bayān karne ki hājat ho sāri dunya jānti hai ke ilm bahut behtar cheez hai is ka hāsil karna tughra-e-imteyāz hai, yehi wo cheez hai ke isse insāni zindagi kāmyab aur khush gawar hoti hai aur isi se dunya wa ākhirat sudharti hai magar humari murād is ilm se wo ilm nahiñ jo falsafa se hāsil hua ho aur jis ko insāni dimāgh ne ikhtera kiya ho ya jis ilm se dunya ki tehseel maqsood ho aise ilm ki Qur'ān majeed ne mazammat ki balki wo ilm murād hai jo Qur'ān wa hadees se hāsil ho ke yehi wo ilm hai jisse dunya wa ākhirat donoñ sanwarti hai aur yehi ilm zariye najāt hai aur iski Qur'ān wa hadees mein tareefeiñ āyi haiñ aur iski talem ki taraf tawajjo dilāi gayi hai, Qur'ān majeed mein bahut se mawāqe par iski khubiyan sarāhtan ya ishāratān bayān farmai gayi

Allah ﷻ farmāta hai:

"Tum farmao kya jānne wāle aur anjān barābar haiñ, naseehat to wahi mānte haiñ jo aql wāle haiñ" Ahadees ilm ke fazāil mein bahut āyi hai chand ahadees zikr ki jāti haiñ:

Rasoolullah ﷺ ne farmāya jis shakhs ke sath Allah ta'ala bhalai ka irāda karta hai usko deen ka faqeeh banata hai aur main taqseem karta hoon aur Allah deta hai

ĀLIM KI FAZEELAT

Aur farmāya ālim ki fazeelat ābid par aisi hai jaise meri fazeelat tumhare adna par, iske bād phir farmāya ke Allah ta'ala aur iske firishte aur tamām āsmān wa zameen wāle yahañ tak ke cheenti apni surākh mein aur yahañ tak ke machhli uski bhalai ke khwahāñ hai jo logoñ ko achhi cheez ki taleem deta hai, aur farmāya ek faqeeh hazār ābid se zyada shaitan par sakht hai, aur farmāya ilm ki talab har muslim par farz hai aur ilm ko na ahel ke pās rakhne wāla aisa hai jaise suar ke gale mein jawāhar aur moti aur sone ke hār dālne wāla, aur farmāya jo shakhs talabe ilm ke liye ghar se nikla to jab tak wāpas na ho Allah ki rāh mein hai, Hazrat Ibne Abbas radiallaho ta'ala ānhuma ne farmāya ke ek gharhi rāt mein padhna padhana sāri rāt ibādat se afzal hai, Huzoor ālaihissalatu wassalam ne farmāya Ulama ki syāhi shaheed ke khoon se tauli jayegi aur us par ghālib ho jayegi, Huzoor

àlaihissalatu wassalam ne farmāya Ulama ki misāl ye hai jaise āsmān mein sitāre jin se khushki aur samundar ki tareekiyoñ mein rāste ka pata chalta hai aur agar sitāre mit jāyeiñ to rāsta chalne wāle bhatak jāyeñge, aur farmāya jisne ilm talab kiya aur hāsil kiya uske liye do chand ajar (sawāb) hai aur hāsil na hua to ek ajar

ĀLIM KE HUQOOQ

Mas'ala: Ālim agarche jawan ho boodhe jāhil par fazeelat rakhta hai lihāza chalne aur baithne mein guftagu karne mein boodhe jāhil ko ālim par taqaddum karna chahiye yāni bāt karne ka mauqa ho to usse pehle kalām ye na shuru kare na ālim ke āge āge chale na mumtāz jagah par baithe ālim ghair qarshi, qarshi ghair ālim par fazeelat rakhta hai, ālim ka haq ghair ālim par waisa hi hai jaisa ustād ka haq shaqird par hai, ālim agar kahin chala bhi jāye to uski jagah par ghair ālim ko baithna na chahiye, shauhar ka haq aurat par usse bhi zyada hai ke aurat ko shauhar ki har aisi cheez mein jo mubāh ho ita'at karni padegi

TEHSEELE ILM MEIÑ KYA NIYAT HONI CHAHIYE?

Ilm seekhna har amale khair se behtar hai, tehseele ilm mein kya niyat honi chahiye?

Mas'ala: Talabe ilm agar achhi niyat se ho to har amale khair se ye behtar hai kyuñ ke uska nafa sab se zyada hai magar ye zarur hai ke farāiz ki anjām dehi meĩñ khalal wa nuqsān na ho, achhi niyat ka ye matlab hai ke raza-e-ilāhi aur ākhirat ke liye ilm seekhe talabe dunya wa talabe jāh na ho aur tālib ka agar maqsad ye ho ke main apne se jahālat ko door karu aur makhlooq ko nafa Pahuñchau ya padhne se maqsood ilm ka ihya hai maslan logoñ ne padhna chhod diya hai main bhi na padhu to ilm mit jayega ye niyateĩñ bhi achhi haiñ aur agar tas'heeh niyat par qādir na ho jab bhi na padhne se padhna achha hai

ILM KI TAUQEER AUR KITĀBOŃ KA ADAB

Mas'ala: Ālim wa mutāllim ko ilm ki tauqeer karni chahiye ye na ho ke zameen par kitabeĩñ rakhe, pakhāna peshab ke bād kitabeĩñ chhoona chāhe to wuzu kar lena mustahab hai wuzu na kare to hath hi dho le tab kitabe chhuye aur ye bhi chahiye ke aesh pasandi meĩñ na pade, khane pehanne rehne sehne meĩñ mamooli hālat ikhteyār kare, auratoñ ki taraf zyada tawajjo na rakhe magar ye bhi na ho ke itni kami kar de ke taqleele ghiza aur kam khwabi meĩñ apni jismani hālat kharab kar de aur apne ko kamzor kar de ke khud apne nafs ka bhi haq hai aur beewi bachhoñ ka bhi haq hai sab ka haq poora karna chahiye

TALIBE ILM KI ZINDAGI KAISI HONI CHAHIYE?

Ālim aur muta'allim ko ye bhi chahiye ke logoñ se mel jol kam rakheĩñ aur fuzool bâtoñ meĩñ na pade aur padhne padhane ka silsila barābar jāri rakhe, deeni masāil meĩñ muzākira karte raheĩñ, kisi se jhaqda ho jāye to narmi aur insāf se kām leiñ, jāhil aur is meĩñ us waqt bhi farq hona chahiye

USTĀD KA ADAB AUR USKE HUQOOQ

Mas'ala: Ustād ka adab kare, uske huqooq ki muhāfezat kare aur māl se us ki khidmat kare aur ustād se koi ghalti ho jāye to us meĩñ pairwi na kare, ustād ka haq māñ bāp aur dusre logoñ se zyada jāne, uske sath tawazo se pesh āye, jab ustād ke makān par jāye to darwāza par dastak na de balki uske baramad hone ka intezār kareĩñ

AHAL WA NA AHAL KI TALEEM KA HUKM

Mas'ala: Na aheloñ ko ilm na padhaye aur jo iske ahel hoñ unki taleem se inkār na kare ke na aheloñ ko padhana ilm ko zāya karna hai aur ahel ko na padhana zulm wa jor hai, na ahel se murād wo log haiñ jinki nisbat mālloom hai ke ilm ke huqooq ko mehfooz na rakh sakege, padh kar chhod deñge, jāhiloñ ke se af āl

kareñge, logoñ ko gumrah kareñge ya Ulama ko badnām kareñge

Mas'ala: Ghaḍ'ya bhar ilme deen ke masāil meĩñ muzākira aur guftagu karna sārī rāt ibādat karne se afzal hai

KITNI FIQH SEEKHNA FARZE AEN HAI?

Mas'ala: Kuchh Qur'ān majeed yād kar chuka hai aur usey fursat hai to afzal ye hai ke ilme fiqh seekhe ke Qur'ān majeed hifz karna farz kifāya hai aur fiqh ki zaruri bātoñ ka jānna farz aen hai

HALĀL WA HARĀM JĀNWAROÑ KA BAYĀN

Gosht ya jo ghiza khāi jāti hai wo juzwe badan ho jāti hai aur uske asarāt zāhir hote haiñ aur chooñki bāz jānwaroñ meĩñ mazmoom sifāt pāye jāte haiñ un jānwaroñ ke khane meĩñ andesha hai ke insān bhi in buri sifātoñ ke sath muttasif ho jāye lihāza insān ko un jānwaroñ ke khane se mana kiya gaya hai, halāl wa harām jānwaroñ ki tafseel dushwar hai yahañ chand kulliyāt bayān kiye jāte haiñ jinke zariye se juzyāt jāne ja sakte haiñ

BĀZ GHIZA YEIÑ KYUN HARĀM KI GAYI HAIÑ?

Mas'ala: Keele wāla jānwar jo keele se shikār karta ho jaise sher,

geedarh, lomdi, bijjoo, kutta waghaira ke in sab mein keel hote haiñ aur shikār bhi karte haiñ, oon̄t ke keela hota hai magar wo shikār nahiñ karta lihāza wo is hukm mein dakhil nahiñ

Mas'ala: Panja wāla darinda jo panja se shikār karta hai harām hai jaise shikra, bāz, behari, cheel hashratul ard harām hai jaise chooha, chhipkali, girgit, ghoons, sānp, bichchhoo, bir, machchhar, pissoo, khatmal, makkhi, mendhak waghaira

Mas'ala: Gharelu gadhe aur khachchar harām hai aur jungli gadhe jise gorkhar kehte haiñ halāl hai, ghode ke mutalliq riwayateiñ mukhtalif haiñ ye āla-e-jihād hai iske khane mein taqleele āla-e-jihād hai lihāza na khaya jāye

Mas'ala: Gāye, bhain̄s, bhed, bakri, hiran, neelgāye, sānbhar, cheetal, bārah singha, pādha, khargosh halāl haiñ

Mas'ala: Teetar, bater, murgha, kabootar, haryal, maiyna, fākhta, charkhi kālak, har qism ki battakh, bagula, sāras, kaling, jānghal, qawāri, chaha, kaimar, ghoonghal, dābal halāl haiñ

Mas'ala: Kachhuā khushki ka ho ya pāni ka harām hai, kauwa jo murdār khata hai harām hai aur mahoka ke ye bhi kauwa se milta jul̄ta ek jānwar hota hai halāl hai

MACHHLI KE BĀZ AHKĀM

Mas'ala: Pāni ke jānwaroñ meĩñ sirf machhli halāl hai, jo machhli pāni meĩñ mar kar tair gayi yāni jo be māre apne āp mar kar pāni ki satah par ulat gayi wo harām hai, machhli ko māra aur wo mar kar ulti tairne lagi ye harām nahiñ, tiddi bhi halāl hai, machhli aur tiddi ye donoñ baghair zibah halāl hai jaisa ke hadees meĩñ farmāya ke do murde halāl haiñ machhli aur tiddi **Mas'ala:** Pāni ki garmi ya sardi se machhli mar gayi ya machhli ko dhore meĩñ bāñdh kar pāni meĩñ dāl diya aur mar gayi ya jāl meĩñ fans kar mar gayi ya pāni meĩñ aisi koi cheez dāl di jisse machhliyan mar gayi aur ye māloom hai ke is cheez ke dāl ne se mari ya ghade ya gadde meĩñ machhli pakad kar dāl di aur usmeĩñ pāni thoda tha is wajah se ya jagah ki tangi ki wajah se mar gayi in sab sooratoñ meĩñ wo mari hui machhli halāl hai

JHEENGE KA HUKM

Mas'ala: Jheenge ke mutalliq ikhtelāf haiñ ke ye machhli hai ya nahiñ isi bina par iski hillat wa hurmat meĩñ bhi ikhtelāf hai ba zāhir iski soorat machhli ki si nahiñ māloom hoti balki ek qism ka keeda māloom hota hai lihāza isse bachna hi chahiye **Mas'ala:** chhoti machhliyan baghair pet chāk kiye bhoon li gayi inka khana halāl hai

GHALEEZ KHANE WĀLI GĀYE, BAKRIYON KE AHKĀM

Mas'ala: Bāz gāyeiñ, bakariyan ghaleez khane lagti haiñ inko jallāla kehte haiñ, iske badan aur gosht waghaira meiñ badboo paida ho jāti hai usko kai din tak bāñdh rakheiñ ke najāsāt na khane pāye jab badboo jāti rahe zibah karke khaye

MURGHI KE BĀRE MEIÑ BĀZ AHKĀM

Mas'ala: Isi tarah jo murghi ghaleez khane ki ādi ho usey chand roz band rakheiñ jab asar jāta rahe zibah karke khayeiñ, jo murghiyan ghoomti phirti haiñ unko band karna zaruri nahiñ jab ke ghaleez khane ki ādi na hoñ aur unmeiñ badboo na ho hān behtar ye hai ke unko bhi band rakh kar zibah kareiñ **Mas'ala:** Bakra jo khassi nahiñ hota wo aksar peshab peene ka ādi ho jāta hai aur us meiñ aisi sakht badboo ho jāti hai ke jis rāste se guzarta hai wo rāsta kuchh der ke liye badboo dār ho jāta hai iska bhi hukm wo hi hai jo jallāla ka hai ke agar uske gosht se badboo jāti rahe to kha sakte haiñ warna makrooh wa Mamnoo **Mas'ala:** Jānwar ko zibah kiya wo uth kar bhāga aur pāni meiñ gir kar mar gaya ya unchi jagah se gir kar mar gaya uske khane meiñ harj nahiñ ke uski maut zibah hi se hui pāni meiñ girne ya ludhakne ka aitebār nahiñ

HARĀM JĀNWAROŃ KI KHĀL AUR GOSHT WAGHAIRA KE PĀK KARNE KA TAREEQA

Mas'ala: Zinda jānwar se agar koi tukda kāt kar juda kar liya gaya maslan dumba ki chakki kāt li ya ooñt ka kohān kāt liya ya kisi jānwar ka pet phād kar uski kaleji nikāl li ye tukda harām hai, juda karne ka ye matlab hai ke wo gosht se juda ho gaya agarche abhi chamda laga hua ho aur agar gosht se uska tālluq bāqi hai to murdār nahiñ yāni uske bād agar jānwar ko zibah kar liya to ye tukda bhi khaya ja sakta hai **Mas'ala:** Shikār par teer chalaya uska koi tukda kat kar juda ho gaya agar wo aisa uzv hai ke baghair uske jānwar zinda reh sakta hai to uska khana harām hai aur agar baghair uske zinda nahiñ reh sakta maslan sar juda ho gaya to sar bhi khaya jayega aur wo jānwar bhi **Mas'ala:** Zinda machhli mein se ek tukda kāt liya ye halāl hai aur ise kātne se agar machhli pāni mein mar gayi to wo bhi halāl hai **Mas'ala:** Jin jānwaroñ ka gosht nahiñ khaya jāta zibah shara'i se unka gosht aur charbi aur chamda pāk ho jāta hai magar khinzeer ke uska har juz najis hai aur ādmi agarche tāhir hai iska istemāl najāiz hai, in jānwaroñ ki charbi waghaira ko agar khane ke siwa khārji taur par istemāl karna chaheñ to zibah kar leiñ ke is soorat mein iske istemāl se badan ya kapda najis nahiñ hoga aur najāsāt ke istemāl ki qabāhat se bachna hoga

LAHWO LAÈB WA MUSABEQAT KA BAYĀN

KAB AUR KIS TARAH DAFF BAJĀNA JĀIZ HAI?

Mas'ala: Eid ke din ya shadiyoñ meĩñ daff bajana jāiz hai jabke daff sāde hoñ us meĩñ jhānjh na ho aur qawaide mauseeqi par na bajaye jāyeiñ yāni mehz dhab dhab ki besuri āwaz se nikah ka ailān maqsood ho

CHAND DIGAR BĀJOÑ KE JAWĀZ KI SOORATEIÑ

Mas'ala: Logoñ ko bedār (jagane, hoshiyar) karne aur khabardar karne ke irāde se bigul bajana jāiz hai jaise hammām meĩñ bigul isliye bajate haiñ ke logoñ ko ittela ho jāye ke hammām khul gaya, ramazan shareef meĩñ sehari khane ke waqt bāz sheharoñ meĩñ naqqāre bajate haiñ jinse ye maqsood hota hai ke log sehari khane ke liye bedār ho jāyeiñ aur unheĩñ mālloom ho jāye ke abhi sehari ka waqt bāqi hai ye jāiz hai ke ye soorat lahwo laib meĩñ dakhil nahiñ, isi tarah kārkhānoñ ke kām shuru hone ke waqt aur khatm ke waqt seeti baja karti hai ye jāiz hai ke lehw maqsood nahiñ balki ittela dene ke liye seeti bajāi jāti hai, isi tarah relgādi ki seeti meĩñ maqsood yahi hota hai ke logoñ ko mālloom ho jāye ke gādi chhoot

rahi hai ya isi qism ke dusre sahi maqsad ke liye seeti di jāti hai ye bhi jāiz hai **Mas'ala:** Ganjafa chausar khelna najāiz hai shatranj ka bhi yehi hukm hai, isi tarah lehwo lāb ki jitni qismēiñ haiñ sab bātil haiñ sirf teen qism ke lehwo ki hadees meiñ ijazat hai beewi se mulāebāt aur ghode ki sawāri aur teer andāzi karna

NĀCH, BĀJOŃ AUR TĀLI BAJANE KA HUKM

Mas'ala: Nāchna, tāli bajana, sitār ek tāra do tāra, harmonium, chang, tanboor bajana isi tarah dusri qism ke bāje sab najāiz haiñ

ĀM QAWWĀLI AUR MAZAMEER KA HUKM

Mas'ala: Mutasawwafa-e-zamāna ke mazameer ke sath qawwali sooñte haiñ aur kabhi kabhi uchhalte, koodte aur nāchne lagte haiñ is qism ka gāna bajana jāiz nahiñ, aisi mehfil meiñ baithna najāiz hai mashāikh se is qism ke gāne ka koi saboot nahiñ

KAUN SA HĀL AUR KAUN SI QAWWALI JĀIZ HAI

Jo cheez mashāikh se sābit hai wo faqat ye hai ke agar kabhi kisi ne unke sāmne koi aisa she'ar padh diya jo unke hāl wa kaifiyat ke muwāfiq hai to un par kaifiyat aur riqqat tāri ho gayi aur be khud ho kar khade ho gaye aur

is hāle bārfatagi mein unse harkāte ghair ikhteyāri sādīr huye is mein koi harj nahiñ, mashāikh wa buzurgane deen ke ahwāl aur in mutasawwafa ke hāl wa qāl mein zameen wa āsmān ka farq hai yahañ mazameer ke sath mehfilein munaqid ki jāti haiñ jin mein fussāq wa fujjār ka ijtema hota hai, na ahloñ ka majma hota hai, gāne wāloñ mein aksar be shara'a hote haiñ, tāliyan bajate aur mazameer ke sath gāte haiñ aur khoob uchhalte koodte thirakte haiñ aur iska nām hāl rakhte haiñ in harkāt ko soofiya-e-kirām ke ahwāl se kya nisbat yahañ sab cheezein ikhteyār wahāñ be ikhteyāri thi

KIS SHART SE KABOOTAR PĀLNA JĀIZ HAI?

Mas'ala: Kabootar pālna agar udane ke liye na ho to jāiz hai aur agar kabootaron ko udata hai to najāiz hai ke ye bhi ek qism ka lehw hai aur agar kabootar udane ke liye chhat par chadhta hai jisse logoñ ki bapardagi hoti hai ya udane mein kankariyañ phenkta hai jisse logoñ ke bartan tootne ka andesha hai to usko sakhti se mana kiya jayega aur saza di jayegi aur is par bhi na māne to hukoomat ki jānib se uske kabootar zibah karke usko de diye jāyein tāki udane ka silsila hi munqata ho jāye **Mas'ala:** Jānwaron ko ladana maslan murgh, bater, teetar, mendhe, bhainis waghaira ke in jānwaron ko bāz log

ladate haiñ ye harām hai aur is meiñ shirkat karna ya uska tamasha dekhna bhi najāiz hai

KUSHTI KE JAWĀZ KI SOORAT

Mas'ala: Kushti ladna agar lehw ke taur par na ho balki isliye ho ke jism meiñ quwwat āye aur kuffār se ladne meiñ kām de to ye jāiz aur mustahsan wa kāre sawāb hai ba sharte ke satar poshi ke sath ho, āj kal barhana ho kar sirf ek langot ya janghiya pehan kar ladte haiñ ke sārī rāneiñ khuli hoti haiñ ye najāiz hai, Huzoore Aqdas ﷺ ne rukāna se kushti ladi aur teen martaba pachhāda kyuñ ke rukāna ne ye kaha tha ke agar āp mujhe pachhād deiñ to imān lāoga phir ye musalmān ho gaye

GUDIYA (TOYS) KHELNE KA HUKM

Mas'ala: Ladkiyan jo gudiyan khelti haiñ ye jāiz hai

MUSĀBEQAT KA MATLAB

Mas'ala: Musābeqat jāiz hai, musābeqat ka matlab ye hai ke chand shakhs āpas meiñ tay (decide) kareiñ ke kaun āge badh jāta hai jo sabqat (jeet jāye) le jāye usko ye diya jayega ye musābeqat sirf teer andazi meiñ ho sakti hai ya ghode gadhe khathchar meiñ, jis tarah ghode daud meiñ hua karta hai ke chand ghode ek sath bhaqaye jāte

haiñ jo āge nikal jāta hai usko ek raqam ya koi cheez di jāti hai

KIN CHEEZON KI DAUD JĀIZ HAI?

ooñt aur ādmiyoñ ki daud bhi jāiz hai kyuñ ke ooñt bhi asbābe jihād mein hai yāni ye jihād ke liye kār āmad cheez hai, matlab ye ke in daudon se maqsood jihād ki tayyari hai lehw wa laib maqsood nahiñ agar mehz khel ke liye aisa karta hai to makrooh hai isi tarah agar fakhr aur apni badāi maqsood ho ya apni bahaduri wa shuja'at ka izhar maqsood ho to ye bhi makrooh hai **Mas'ala:** Sabqat le jane ke liye koi cheez mashroot na ho to in mazkoor ashya ke sath uska jawāz khās nahiñ balki har cheez mein musābeqat ho sakti hai **Mas'ala:** Sābiq ke liye jo kuchh milna tay pāya hai wo uske liye halāl ya tayyab hai magar wo uska mustahiq nahiñ yāni agar dusra usko na de to qāzi ke yahañ dāwa karke jabran wasool nahiñ kar sakta **Mas'ala:** Musabeqat jāiz hone ke liye shart ye hai ke sirf ek jānib se māl shart ho yāni donoñ mein se ek ne ye kaha agar tum āge nikal gaye to tum ko maslan sau rupaye dunga aur main āge nikal gaya to main kuchh nahiñ luñga, dusri soorat jawāz ki ye hai ke shakhse sālis ne un donoñ se ye kaha ke tum main jo āge nikal jayega usko itna dunga jaisa ke aksar hukoomat ki jānib se daud hoti hai aur us mein āge nikal jāne wāle

ke liye inām muqarrar hota hai un logoñ mein bāham kuchh lena dena tay nahiñ hota

SHART AUR BĀZI KE KUCH AUR AHKĀM

Mas'ala: Agar donoñ ki jānib se māl ki shart ho maslan tum āge ho gaye to main itna dunga aur main āge ho gaya to main itna luñga ye soorat juā hai aur harām hai hān agar donoñ ne apne sath ek teesre shakhs ko shāmil kar liya jisko muhallil kehte haiñ aur thehra ye ke agar ye āge nikal gaya to raqam mazkoor ye lega aur peechhe reh gaya to dega kuchh nahiñ is soorat mein donoñ jānib se māl ki shart jāiz hai

DAUD KE ILAWA DEEGAR CHEEZON MEIN MASĀBEQA AUR MUQABLA

Mas'ala: Musābeqat mein shart ye hai ke masāfat itni ho jis ko ghode tay kar sakte hoñ aur jitne ghode liye jāyeiñ wo sab aise hoñ jinmein ye ahtemāl ho ke āge nikal jāyeñge, isi tarah teer andazi aur ādmiyoñ ki daud mein bhi yehi sharte haiñ **Mas'ala:** Talaba ne kisi mas'ala ke mutālliq shart lagayi ke jiski bāt sahi hogi usko ye diya jayega, ismein bhi wo sārī tafseel hai jo musābeqat mein mazkoor hui yāni agar ek taraf se shart ho to jāiz hai donoñ taraf se ho to najāiz maslan ek tālibe ilm ne dusre se kaha chalo ustād se chal kar poochhe agar tumhari bāt sahi ho to main tum ko ye dunga aur meri sahi hui to tum

se kuchh nahiñ lunga ke ek jānib se shart hui ya ek ne dusre se kaha āo main aur tum masāil mein guftagu karein agar tumhari bāt sahi hui to ye dunga aur meri sahi hui to kuchh na luñga ye jāiz hai **Mas'ala:** Talaba mein ye thehra ke jo pehle āyega uska sabaq pehle hoga is soorat mein jo darsgāh mein pehle āya uska haq muqaddam hai aur agar har ek pehle āne ka muddai hai to jo gawahi se pehle āna sābit kar de wo muqaddam hai aur agar gawah na hoñ to qura'a dāla jāye jiska nām pehle nikle wo muqaddam hai

ILĀJ AUR FĀL KA BAYĀN

Rasoolullah ﷺ ne farmāya beemari aur dawa donoñ ko Allah ta'ala ne utāra usne har beemari ke liye dawa muqarrar ki pas tum dawa karo magar harām se dawa mat karo

MAREEZ KO KHANA DENE KA HUKM

Aur farmāya mareezoñ ko khane par majboor na karo ke unko Allah ta'ala khilata pilata hai, aur farmāya jab mareez khane ki khwahish kare to usey khila do ye hukm us waqt hai ke khane ki sachhi khwahish ho

MAREEZ PARHEZ KARE YA NA KARE

Hazrat Umme Munzir kehti haiñ ke Rasoolullah ﷺ Hazrat Ali radiallaho ta'ala ànhu ke sath mere yahañ tashreef lāye Hazrat Ali naqāhat thi yāni beemari se abhi achhe na huye the makān mein khajoor ke khoshe latak rahe the Huzoor ﷺ ne unmein se khajoorein khāi Hazrat Ali ne bhi khana chāha Huzoor ne unko mana kiya aur farmāya ke tum naqeeh ho phir umme munzir kehti haiñ ke main jau aur chukandar paka kar lāi Huzoor ﷺ ne Hazrat Ali se farmāya is mein se lo ke tumhare liye nāfe hai, is hadees se mālūm hua ke mareez ko parhez karna chahiye jo cheezein uske liye muzir haiñ usse bachna chahiye

MARZ KA MUT'ADDI HONA GHALAT HAI

Rasoolullah ﷺ ne farmāya ke jhād phoonk nahiñ magar nazare bad aur zehreele jānwar ke kātne se yāni un donoñ mein zyada mufeed hai, saheeh bukhari wa muslim mein hai ke Rasoolullah ﷺ ne nazare bad se jhād phoonk karane ka hukm farmāya hai, Hazrat Āuf bin Mālīk Ashjae kehte haiñ ke hum jāhiliyat mein jhāda karte the Huzoor ﷺ ki khidmat mein arz ki ya Rasoolullah ﷺ Huzoor ka iske mutalliq kya irshād hai? Farmaya ke mere sāmne pesh karo jhād phoonk mein harj nahiñ jab tak is mein shirk na ho, Rasoolullah ﷺ ne farmāya adba

nahiñ yāni marz lagna aur mut'addi hona nahiñ hai aur na badfāli hai aur na hāma hai na safar aur majzoom se bhāgo jaise sher se bhāgte ho, dusri riwāyat mein hai ke ek ārābi (dehati) ne arz ki ya Rasoolullah ﷺ iski kya wajah hai ke registān mein ooñt hiran ki tarah (sāf suthra) hota hai aur khārshati ooñt jab uske sath mil jāta hai to usey bhi khārshati kar deta hai Huzoor ﷺ ne farmāya pehle ko kis ne marz laga diya yāni jis tarah pehla ooñt khārshati ho gaya dusra bhi ho gaya marz ka mut'addi hona ghalat hai aur majzoom se bhāgne ka hukm sadde zaraye ke qabeel se hai ke agar usse mel jol mein dusre ko jazām paida ho jāye to ye khyāl hoga ke mel jol se paida hua is khyāle fāsīd se bachne ke liye ye hukm hua ke isse alahida raho

ACHHA SHUGOON LENA JĀIZ HAI

Hazrat Abu Huraira radiallaho ta'ala ànhu kehte haiñ ke maine Rasoolullah ﷺ ko ye farmāte suna ke badfāli koi cheez nahiñ aur fāl achhi cheez hai, logoñ ne arz ki fāl kya cheez hai farmāya achha kalima jo kisi se sune yāni kahin jāte waqt ya kisi kām ka irāda karte waqt kisi ki zabān se agar achha kalima nikal gaya ye fāle hasan hai, Rasoolullah ﷺ ne farmāya badfāli shirk hai isko teen martaba farmāya yāni mushrikeen ka tareeqa hai jo koi hum mein se ho yāni musalmān ho wo Allah par

tawakkul karke chala jāye, Rasoolullah ﷺ ke sāmne bad-shugoon ka zikr hua Huzoor ﷺ ne farmāya fāl achhi cheez hai aur bura shugoon kisi muslim ko wāpas na karein yāni kahin ja raha tha aur bura shugoon hua to wāpas na āye chala jāye, jab koi shakhs aisi cheez dekhe jo napasand hai yāni bura shugoon pāye to ye kahe:

اللَّهُمَّ لَا يَأْتِي بِالْحَسَنَاتِ إِلَّا أَنْتَ وَلَا يَذْفَعُ السَّيِّئَاتِ إِلَّا أَنْتَ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ

Rasoolullah ﷺ ne farmāya tāoon azāb ki nishāni hai Allah ta'ala

apne bandon mein se kuchh logoñ ko ismein muftala kiya jab suno ke kahin hai to wahāñ na jāo aur jab wahāñ ho jāye jahan tum ho to bhāgo mat, aur farmāya tāoon azāb tha Allah ta'ala jis par chahta hai us par bhejta hai isko momineen ke liye rehmat kar diya

TĀOON KE AHKĀM

Jahañ tāoon wāqey ho aur us shehar mein jo shakhs sabr kar ke aur talabe sawāb ke liye thehra rahe aur ye yaqeen rakhe ke wahi hoga jo Allah ta'ala ne likh diya hai uske liye shaheed ka sawāb hai

DAWA ILĀJ MEIN KYA AITEQĀD RAKHE?

Mas'ala: Dawa, ilāj karna jāiz hai jab ke ye aiteqād ho ke shāfi Allah hai usne dawa ko izāla-e-marz ke liye sabab bana diya hai aur agar dawa ko hi shifa dene wāla

samajhta ho to najāiz hai **Mas'ala:** Insān ke kisi juz ko dawa ke taur par istemāl karna harām hai, khinzeer ke bāl ya haddi ya kisi juz ko dawa'an istemāl karna harām hai dusre jānwaroñ ki haddiyan dawa mein istemāl ki ja sakti hai ba sharte ki zabeeha ki haddiyan hoñ ya khushk ho ke usmein rutoobat bāqi na ho, haddiyan agar aisi dawa mein dāli gayi ho jo khayi jayegi to ye zaruri hai ke jānwar ki haddi ho jiska khana halāl hai aur zibah bhi kar diya ho, murdār ki haddi khane mein istemāl nahiñ ki ja sakti

HARĀM CHEEZOÑ KO DAWA KE TAUR PAR BHI ISTEMĀL KARNA JĀIZ NAHIÑ

Mas'ala: Harām cheezoñ ko dawa ke taur par istemāl karna najāiz hai ke hadees mein irshād farmāya jo cheezein harām haiñ un mein Allah ta'ala ne shifa nahiñ rakhi hai bāz kutub mein ye mazkoor hai ke agar us cheez ke mutalliq ye ilm ho ke is mein shifa hai to is soorat mein wo cheez harām nahiñ, iska hāsil bhi wahi hai kyuñ ke kisi cheez ki nisbat hargiz ye yaqeen nahiñ kiya ja sakta ke isse marz zā'il ho hi jayega zyada se zyada zan wa gumān ho sakta hai na ke ilm wa yaqeen, khud ilme tib ke qawāid wa usool hi zanni hai lihāza yaqeen hāsil hone ki koi soorat nahiñ yahañ waisa yaqeen bhi nahiñ ho

sakta jaisa bhookhe ko harām luqma khane se ya pyāse ko sharab peene se jān bach jāne mein hota hai

SPIRIT AUR SHARAB ĀMEZ DAWA KA HUKM

Angrezi dawayein ba kasrat aisi hain jis mein spirit aur sharab ki āmezish hoti hai aisi dawayein hargiz na istemāl ki jāyein

ILĀJ NA KARNA GUNĀH NAHIŔ

Mas'ala: Dast āte hain ya ānkhein dukhti hain ya koi dusri beemari hai is mein ilāj nahiŔ kiya aur mar gaya to gunahgār nahiŔ hai yāni ilāj karana zaruri nahiŔ ke agar dawa na kare aur mar jāye to gunahgār hua aur bhook pyās mein khane peene ki cheez dastyāb ho aur na khayi piye yahan tak ke mar jāye to gunahgār hai ke yahan yaqeenan mālūm hai ke khane peene se ye bāt jāti rahegi **Mas'ala:** Sharab se khārji ilāj bhi najāiz hai maslan zakhm mein sharab lagayi ya kisi jānwar ko zakhm hai us par sharab lagayi ya bachha ke ilāj mein sharab istemāl ki to in sab sooraton mein wo gunahgār hoga jisne usko istemāl karāya

HUQNA YA ANIMIA KE JAWĀZ KI SHART

Mas'ala: Ilāj ke liye huqna karne mein amal dene mein harj nahiñ jab ke huqna aisi cheez ka na jo harām hai maslan sharab

KIS MAJBOORI SE KIS. MUDDAT TAK HAMAL GIRAYA JA SAKTA HAI?

Mas'ala: Isqāte hamal ke liye dawa istemāl karna ya dayi se hamal sāqit karana mana hai bachha ki soorat bani ho ya na bani ho donoñ ka ek hukm hai hān agar uzr ho maslan aurat ke sheer khwār bachha hai aur bāp ke pās itna nahiñ hai ke dāya (dudh pilane wālī) muqarrar kare ya dāya dastyāb nahiñ hoti aur hamal se dudh khushk ho jayega aur bachha halāl hone ka andesha hai to is majboori se hamal sāqit kiya ja sakta hai ba sharte ke āza na bane hoñ aur iski muddat 120 din hai

KHOABI, AKHLĀQI, NARMI WA HAYA KA BAYĀN

Rasoolullah ﷺ ne farmāya khalqe hasan se behtar insān ko koi cheez nahiñ di gayi, aur farmāya imān mein zyada kāmīl wo hai jinke akhlāq achhe hoñ, aur farmāya tum mein achhe wo haiñ jinke akhlāq achhe hoñ, aur farmāya main isliye bheja gaya ke achhe akhlāq ki taqmeel kar doo, aur farmāya jo shakhs ghusse ko pi jāta hai halanki

kar dāl ne par usey qudrat hai qiyamat ke din Allah ta'ala usey sab ke sāmne bulayega aur ikhteyār dega ke jin hooron mein too chāhe chala jāye, aur farmāya Allah ta'ala meharbani ko dost rakhta hai aur meherbani karne par wo deta hai ke sakhti par nahiñ deta, aur farmāya jo narmi se mehroom hua wo khair se mehroom hua, aur farmāya haya imān se hai aur imān jannat mein hai aur behooda goyi jafa se hai aur jafa jahannam mein hai, aur farmāya imān wa haya donoñ sathi haiñ ek ko utha liya jāta hai to dusra bhi utha liya jāta hai, ek shakhs apne bhai ko haya ke mutalliq naseehat kar raha tha ke itni haya kyuñ karte hoñ? Rasoolullah ﷺ ne farmāya ise chhodo yāni naseehat na karo kyuñ ke haya imān se hai

ĀDMI KIS KE PĀS UTHE BAITHE

Rasoolullah ﷺ ne farmāya musāhebat na karo magar momin ki yāni sirf momine kāmīl ke pās baitha karo, aur farmāya badoñ ke pās baitha karo aur Ulama se bāteñ poochha karo aur Ulama se mel jol rakho

ACHHA SĀTHI KAUN HAI

Aur farmāya achha sāthi wahi hai ke jab too khuda ko yād kare to wo teri madad kare aur jab too bhoole to wo yād dilaye, aur farmāya achha humnasheen wo hai ke uske dekhne se tumheñ khuda yād āye aur uski guftagu se

tumhare amal mein zyadati ho aur uska amal tumhein ākhirat ki yād dilaye, aur farmāya achhe aur bure humnasheen ki misāl jaise mushk uthane wāla aur bhatti phoonkne wāla, jo mushk liye huye hai ya wo tujhe us mein se dega ya too usse khareed lega ya tujhe khushboo pahunchegi aur bhatti phoonkne wāla tere kapde jala dega ya tujhe buri boo pahunchegi, aur farmāya aise ke sath na raho jo tumhari fazeelat ka qā'il na ho jaise tum uski fazeelat ke qā'il ho yāni jo tumhein nazre haqārat se dekhta ho uske sath na raho ya ye ke wo apna haq tumhare zimma jānta ho aur tumhare haq ka qā'il na ho

DOSTI KE BĀRE MEIN HAZRAT UMAR KI NASEEHAT

Hazrat Umar radiallaho ta'ala anhu ne farmāya aisi cheez mein na pado jo tumhare liye mufeed na ho aur dushman se alag raho aur dost se bachte raho magar jab ke wo ameen ho ke ameen ke barābar koi nahiñ aur ameen wahi jo Allah se dare aur fājir ke sath na raho ke wo tumhein fujoor sikhayega aur uske sāmne rāz ki bāt na kaho aur apne kām mein unse mashwara lo jo Allah se darte haiñ

HAZRAT ALI KI NASEEHATEIN

Hazrat Ali radiallaho ta'ala anhu ne farmāya fājir se bhai bañdi na karo ke wo apne fé'al ko tere liye muzayyan

karege aur ye chahega ke too bhi us jaisa ho jāye aur apni badtareen khaslat ko achha karke dikhayega, tere pās uska āna jāna àib aur nang hai aur ahmaq se bhi bhaichara na kar ke wo apne ko mashaqqat meiŃ dāl dega aur tujhe kuchh nafa (fāida) nahiŃ pahuñchayega aur kabhi ye hoga ke tujhe nafa pahuñchana chahega magar hoga ye ke nuqsān pahuñcha dega, uski khamoshi bolne se behtar hai, uski doori nazdeeki se behtar hai aur maut zindagi se behtar hai aur qazzāb se bhi bhaichara na kar ke uske sath muāsharat tujhe nafa na degi teri bāt dusroŃ tak pahuñchayega aur dusroŃ ki tere pās layega aur agar too sach bolega jab bhi ye sach nahiŃ bolega

ALLAH KE LIYE DOSTI WA DUSHMANI KA BAYĀN

IMĀN KI CHEEZOŃ MEIŃ SAB SE MAZBOOT KAUN SI CHEEZ HAI?

Rasoolullah ﷺ ne farmāya imān ki cheezoŃ meiŃ sab se mazboot Allah ke bāre meiŃ mawalāt hai aur Allah ke liye muhabbat karna aur bughz rakhna, aur farmāya tumheĩn mālloom hai Allah ke nazdeek sab se zyada pasand kaun sa amal hai kisi ne kaha Namaz Roza Zakāt aur kisi ne kaha jihād

KAUN SA KĀM ALLAH KO SAB SE PYARA HAI?

Huzoor ﷺ ne farmāya sab se zyada Allah ko pyāra Allah ke liye dosti aur bughz rakhna hai, aur farmāya jab kisi ne kisi se Allah ke liye muhabbat ki to usne Rab ta'ala ka ikrām kiya, aur farmāya Allah ke liye muhabbat rakhne wāle arsh ke gird yāqoot ki kursi par hoñge, aur farmāya Allah ta'ala irshād farmāta hai jo log meri wajah se āpas mein muhabbat rakhte haiñ aur meri wajah se ek dusre ke pās baith'te haiñ aur āpas mein milte julte haiñ aur māl kharch karte haiñ unse meri muhabbat wājib ho gayi

ĀDMI USKE SATH HAI JISSE MUHABBAT KARTA HAI

Ek shakhs ne ārz ki ya Rasoolallah ﷺ iske mutalliq kya irshād hai, jo kisi qaum se muhabbat rakhta hai aur unke sath mila nahiñ yāni unki sohbat hāsil na hui ya usne un jaise āmāl nahiñ kiye irshād farmāya ādmi uske sath hai jisse usey muhabbat hai, is hadees se mālloom hota hai ke achhoñ se muhabbat achha bana deti hai aur uska hashr achhoñ ke sath hoga aur buroñ ki muhabbat bura bana deti hai aur uska hashr buroñ ke sath hoga

JO JISKE SATH MUHABBAT RAKHTA HAI USKA HASHR USKE SATH HOGA

Ek shakhs ne arz ki ya Rasoolullah ﷺ qiyamat kab hogi farmāya too ne uske liye kya tayyari ki hai usne arz ki uske liye maine koi tayyari nahiñ ki sirf itni bāt hai ke main Allah wa Rasool se muhabbat rakhta hooñ irshād farmāya too unke sath hai jinse tujhe muhabbat hai, Hazrat Anas radiallaho ta'ala ànhu kehte haiñ ke islām ke bād musalmanoñ ko jitni is kalima se khushi hui aisi khushi maine kabhi nahiñ dekhi

DOSTI KIS SE KARNA CHAHIYE?

Aur farmāya ādmi apne dost ke deen par hota hai usey ye dekhna chahiye ke kis se dosti karta hai, aur farmāya Allah ta'ala ne ek Nabi ke pās "wahi" bheji ke fulañ zāhid se keh do ke tumhara zuhad aur dunya mein be raghbati apne nafs ki rāhat hai aur sab se juda ho kar mujh se tālluq rakhna ye tumhari izzat hai, jo kuchh tum par mera haq hai uske muqābil kya amal kiya arz karega aey Rab wo kaun sa amal hai irshād hoga kya tumne meri wajah se kisi se dushmani ki aur mere bāre mein kisi waliullah se dosti ki

DOSTI WA DUSHMANI KE BĀZ ĀDĀB

Aur farmāya jab ek shakhs dusre se bhaichara kare to uska nām aur uske bāp ka nām poochh le aur ye ke wo kis qabeela se hai ke isse muhabbat zyada paydār hogi, aur farmāya jab ek shakhs dusre se muhabbat rakhe to usey khabar de ke main tujh se muhabbat rakhta hooñ, aur farmāya dost se thodi dosti kar ajab nahiñ ke kisi din wo tera dushman ho jāye aur dushman se dushmani thodi kar door nahiñ ke wo kisi roz tera dost ho jāye

JHOOT KA BAYĀN

Jhooth aisi buri cheez hai ke har mazhab wāle iski burai karte haiñ tamām adyān mein ye harām hai islām ne isse bachne ki bahut takeed ki hai, Qur’ān majeed mein bahut mawāqe par iski mazammat farmai aur jhooth bolne wāloñ par khuda ki lānat āyi, hadeesoñ mein bhi iski burai zikr ki gayi iske mutalliq bāz ahadees zikr ki jāti hai

JHOOTH SE EK BADBOO PAIDA HOTI HAI JISSE FIRISHTA EK MEEL DOOR HO JĀTA HAI

Rasolullah ﷺ ne farmāya jab banda hooth bolta hai uski badboo se firishta ek meel door ho jāta hai, aur farmāya banda poora momin nahiñ hota jab tak mazāq mein bhi jhooth ko na chhod de aur jhaqda karna na chhod de agarche sachha ho

BĀZ HANSI DILLAGI KI BĀTEIÑ ĀDMI KO JAHANNAM KI GEHRAI MEIÑ PAHUÑCHATI HAIÑ

Aur farmāya banda bāt karta hai aur mehaz isliye karta hai ke logoñ ko hansaye iski wajah se jahannam ki itni gehrai mein girta hai jo āsmān wa zameen ke darmiyān ke fāsile se zyada hai aur zabān ki wajah se jitni laghzish hoti hai wo is se kahin zyada hai jitni qadam mein laghzish hoti hai, Hazrat Abdullah bin Āmir radiallaho ta'ala ānhu kehte haiñ Rasoolullah ﷺ hamāre makān mein tashreef farma the meri māñ ne mujhe bulaya ke āo tumhein kuchh duñgi Huzoor ﷺ ne farmāya kya cheez dena ka irāda hai unhone kaha khajoor dungi irshād farmāya agar too kuchh nahiñ deti to ye tere zimma jhooth likha jāta, Rasoolullah ﷺ ne farmāya jhooth se muñh kāla hota hai aur chughli se qabr ka azāb hai

KYA JHOOTH KE JAWĀZ KI KOI SOORAT HAI?

Mas'ala: Teen sooratoñ mein jhooth bolna jāiz hai yāni is mein gunāh nahiñ ek jung ki soorat mein ke yahañ apne muqabil ko dhokha dena jāiz hai isi tarah jab zālim zulm karna chahta hai uske zulm se bachne ke liye bhi jāiz hai, dusri soorat ye hai do musalmanoñ mein ikhtelāf hai aur ye un donoñ mein suleh karana chahta hai

maslan ek ke sāmne ye keh de ke wo tujhe achha jānta hai tumhari tareef karta hai ya usne tumheĩ salām kehla bheja hai aur dusre ke pās bhi is qism ki bāteĩ kare tāki donoĩ meĩ adāwat (dushmani) kam ho jāye aur sulah ho jāye, teesri soorat ye hai ke biwi ko khush karne ke liye koi bāt khilafe wāqe keh de

TORYA BE ZARURAT NAJĀIZ HAI

Mas'ala: Torya yāni lafz ke jo zāhir māna (meaning) haiñ wo lafz ghalat haiñ magar usne dusre māna murād liye jo sahi haiñ aisa karna bila hājat jāiz nahiñ aur hājat ho to jāiz hai

IHYA E HAQ KE LIYE TORYA AUR USKI MISALEIÑ

Torya ki misāl ye hai ke tumne kisi ko khane ke liye bulaya wo kehta haiñ maine khana kha liya is ke zāhir māna (meaning) ye haiñ ke is waqt ka khana kha liya hai magar wo ye murād leta hai ke kal khaya hai ye bhi jhooth meĩ dakhil hai **Mas'ala:** Ihya-e-haq ke liye torya jāiz hai maslan shafeea ko rāt meĩ jāydād mashfuā ki baè ka ilm hua aur us waqt logoĩ ko gawah na bana sakta ho to subah ko gawahoĩ ke sāmne keh sakta hai ke baè ka is waqt ilm hua, dusri misāl ye hai ke ladki ko rāt meĩ haiz āya aur usne khyāre buloogh ke taur par apne nafs ko

ikhteyār kiya magar gawah koi nahiñ hai to subah ko logoñ ke sāmne ye keh sakti hai ke maine is waqt khoon dekha hai **Mas'ala:** Jis achhe maqsad ko sach bol kar bhi hāsil kiya ja sakta hai aur jhooth bol kar bhi hāsil kar sakta ho uske hāsil karne ke liye jhooth bolna harām hai aur Agar jhooth se hāsil kar sakta ho sach bolne mein hāsil na ho sakta ho to bāz sooratoñ mein kizb (jhooth) bhi mubāh hai balki bāz sooratoñ mein wājib hai jaise kisi be gunāh ko zālim shakhs qatl karna chahta hai ya iza dena chahta hai wo dar se chhupa hua hai, zālim ne kisi se daryāft kiya ke wo kahan hai ye keh sakta hai mujhe māloom nahiñ agarche jānta ho ya kisi ki amānat uske pās hai koi usse chheenna chahta hai poochhta hai ke amānat kahan hai ye inkār kar sakta hai mere pās uski amānat nahiñ hai

GUNAH KO ZĀHIR KARNA DUSRA GUNAH HAI

Mas'ala: Kisi ne chhup kar be hayāi ka kām kiya usse daryāft kiya gaya ke too ne ye kām kiya wo inkār kar sakta hai kyuñ ke aise kām ko logoñ ke sāmne zāhir kar dena ye dusra gunāh hoga, isi tarah agar apne muslim bhai ke rāz par muttela ho to uske bayān karne se bhi inkār kar sakta hai **Mas'ala:** Agar sach bolne mein fasād paida hota ho to is soorat mein bhi jhooth bolna jāiz hai aur

agar jhooth bolne mein fasād hota ho to harām hai aur agar shak ho mālloom nahiñ ke sach bolne mein fasād hoga ya jhooth bolne mein jab bhi jhooth bolna harām hai

KAUN SA MUBALGHA JHOOTH NAHIÑ?

Mas'ala: Jis qism ke mubālgha ka ādatan riwāj hai log usey mubālgha par hi mehmool karte haiñ iske haqeeqi māna (meaning) murād nahiñ lete wo jhooth mein dakhil nahiñ maslan ye kaha ke main tumhare pās hazār martaba āya tha hazār martaba maine tum se ye kaha yahañ hazār ka adad murād nahiñ balki kai martaba āna aur kehna murād hai, ye lafz aise mauqe par nahiñ bola jayega ke ek hi martaba āya ho ya ek hi martaba kaha ho aur agar ek martaba āya aur keh diya ke hazār martaba āya to jhootha hai

TAREEZ KI BĀZ SOORATEIÑ JĀIZ HAIÑ

Mas'ala: Tareez ki bāt soorateiñ jin mein logoñ ka dil khush karna aur mazāh maqsood ho jāiz hai jaisa ke hadees mein farmāya jannat mein budhiya nahiñ jayegi ya main tujhe ooñtni ke bachhe par sawār karuñga

ZABĀN KO ROKNA AUR GĀLI, GHEEBAT SE PARHEZ KARNA

Rasoolullah ﷺ ne farmāya jo cheez insān ko sab se zyada jannat mein dakhil karne wāli hai wo taqwa aur husn khuq (Achi ādat) hai aur jo cheez insān ko sab se zyada jahannam mein le jāne wāli hai wo hai do jofdār (khokhli) cheezein haiñ muñh aur sharmgrah, aur farmāya jo chup raha usey najāt hai, aur farmāya ke ādmi mein islām ki achhai mein se ye hai ke lā yāni cheez chhod de yāni jo cheez kār āmad na ho usmein na pade, zabān wa dil wa jawāreh ko bekār bātoñ ki taraf mutawajjeh na kare

HUZOOR ALAIHISSALAM KI HAZRAT ABUZAR KO SĀT WASIYATEIN

Hazrat Abuzar radiallaho ta'ala anhu kehte haiñ ke maine arz kī ya Rasoolallah ﷺ mujhe wasiyat farmaiye irshād farmāya main tum ko taqwa ki wasiyat karta hoon ke isse tumhare sab kām ārasta ho jāyenge, maine arz ki aur waseeyat farmaiye farmāya ke tilāwate Qur'ān aur zikre Allah ko lāzim kar lo ke iski wajah se tumhara zikr āsmān mein hoga aur zameen mein tumhare liye noor hoga, maine kaha aur waseeyat farmaiye irshād farmāya ziyadati khamoshi lāzim kar lo ke isse shaitan dafa hoga aur tumhein deen ke kāmōñ mein madad degi, maine arz

ki aur waseeyat farmaiye farmāya zyada hansne se bacho ke ye dil ko murda kar deta hai aur chehra ke noor ko door kar deta hai, maine kaha aur waseeyat kijiye farmāya haq bolo agarche kadwa ho, maine kaha aur waseeyat kijiye farmāya ke Allah ke bāre mein malāmat karne wāle ki malāmat se na daro, maine kaha aur waseeyat kijiye farmāya tum ko dusre logoñ se roke wo cheez jo tum apne nafs se jānte ho yāni jo apne uyoob ki taraf nazar rakhega dusroñ ke uyoob mein na padega aur kām ki bāt ye hai ke apne aib par nazar ki jāye tāki uske zā'il karne ki koshish ki jāye

JAB HAWA SE TAKLEEF HO TO KYA KAHE?

Rasoolullah ﷺ ne farmāya hawa ko gāli na do aur jab dekho ke tumhein buri lagti hai to ye kaho ke ilāhi main iski khair ka sawāl karta hoon aur jo kuchh is mein khair hai aur jis khair ka ise hukm hua aur main iske shar se panah māngta hoon aur jo kuchh is mein shar hai aur uske shar se jiska ise hukm hua

JĀNWAR PAR LĀNAT KARNE KA HUKM

Saheeh muslim mein hai ke ek shakhs ne apni sawāri ke jānwar par lānat ki Rasoolullah ﷺ ne farmāya isse utar jāo hamāre sath mein mal'oon cheez ko le kar na chalo

AULĀD WA AMWĀL PAR BADDUA KI MUMĀNIĀT

Apne upar aur apni aulād wa amwāl par baddua mat karo kahin aisa na ho ke wo baddua us sa'at (waqt) mein ho jis mein jo dua khuda se ki jāye qabool hoti hai, Rasoolullah ﷺ ne farmāya jo shakhs dusre ko fisq aur kufr ki tohmat lagaye aur wo aisa na ho to us kehne wāle par laut'ta hai, aur farmāya do shakhs gāli galoch karne wāle unhone jo kuchh kaha sab ka bawāl uske zimma hai jisne shuru kiya hai jab tak mazloom tajāwuz na kare yāni jitna pehle ne kaha usse zyada na kahe

ZAMANA KO BURA KEHNE KI MUMANAT

Aur farmāya ke Allah ta'ala ne farmāya ibne Adam mujhe iza (takleef) deta hai ke dehar ko bura kehta hai dehar to main hoon mere hath mein sab kām hai rāt aur din ko main badalta hoon yāni zamana ko bura kehna Allah ko bura kehna hai ke zamana mein jo kuchh hota hai wo sab Allah ki taraf se hota hai, aur farmāya jab koi shakhs ye kahe ke sab log halāk ho gaye to sab se zyada halāk hone wāla ye hai yāni jo shakhs tamām logoñ ko gunahgār aur mustahiqqe nār bataye to sab se badh kar gunahgār wo khud hai, aur farmāya sab se zyada bura qiyamat ke din usko pāoge jo zulwaj'heen ho yāni do rukha ādmi ke inke pās ek muñh se āta hai aur unke pās dusre muñh se yāni

munāfiqoñ ki tarah kahiñ kuchh kehta hai aur kahiñ kuchh kehta hai ye nahiñ ke ek tarah ki bāt sab jagah kahe, Hazrat Huzaifa radiallaho ta'ala ànhu kehte haiñ ke Rasoolullah ﷺ ko maine ye farmāte suna ke jannat mein chughalkhor nahiñ jayega

NEK BANDO KI PEHCHAN

Nabi Kareem ﷺ ne farmāya ke Allah ke nek bande wo haiñ ke unke dekhne se khuda yād āye aur Allah ke bure bande wo haiñ jo chughli khate haiñ, dostoñ mein judāi dālte haiñ aur jo shakhs jurm se bari hai us par takleef dālna chahte haiñ

GHEEBAT AUR BOHTĀN KA FARQ

Aur farmāya tumhein mālloom hai gheebat kya hai logoñ ne arz ki Allah wa Rasool khoob jānte haiñ irshād farmāya gheebat ye hai ke too apne bhai ka us cheez ke sath zikr kare jo usey buri lage kisi ne arz ki agar mere bhai mein wo maujood ho jo main kehta hoon (jab to gheebat nahiñ hogi) farmāya jo kuchh tum kehte ho agar us mein maujood hai jab to gheebat hai aur jab tum aisi bāt kaho jo usmein nahiñ to ye bohtān hai

KIN SOORATOŃ MEIŃ NĀTA (KAM HEIGHT), LAMBA, KĀNAKEHNA GHEEBAT HAI

Hazrat Āyesha radiallaho ta'ala anha kehti haiñ maine Nabi Kareem ﷺ se kaha Safiyya radiallaho ta'ala anha ke liye ye kāfi hai ke wo aisi haiñ yāni past qad (kam height) hai Huzoor ﷺ ne farmāya ke tum ne aisa kalima kaha ke agar samundar meiñ milaya jāye to us par ghālib āa jāye yāni kisi past qad ko nāta, thigna kehna bhi gheebat meiñ dakhil hai jab ke bila zarurat ho, Rasoolullah ﷺ ne farmāya main isko pasand nahiñ karta ke kisi ki naql karu agarche mere itna itna ho yāni naql karna dunya ki kisi cheez ke muqabil meiñ durust nahiñ ho sakta

GHEEBAT ZINA SE BADTAR

Aur farmāya gheebat zina se zyada sakht cheez hai logoñ ne arz ki ya Rasoolallah ﷺ zina se zyada sakht gheebat kyuñ kar farmāya ke mard zina karta hai phir tauba karta hai Allah ta'ala uski tauba qabool farmāta hai aur gheebat karne wāle ki maghfirat na hogi jab tak wo na māf kar de jiski gheebat hai, aur Anas radiallaho ta'ala ānhu ki riwāyat meiñ hai ke zina karne wāla tauba karta hai aur gheebat karne wāle ki tauba nahiñ hai, aur farmāya jis shakhs ko kisi mard muslim ki burai karne ki wajah se khane ko mila Allah ta'ala usko utna hi jahannam meiñ khilayega aur jisko mard muslim ki burai ki wajah se

kapda pehanne ko mila Allah ta'ala usko jahannam ka utna hi kapda pehnayega

LOGOŃ KE BHED (RĀZ) KI TATOL KARNE WĀLE KO ALLAH RUSWA KAREGA

Aur farmāya wo log jo zabān se imān lāye aur imān unke diloñ meiñ dakhil nahiñ hua, musulmanoñ ki gheebat na karo aur unki chhipi hui cheez ki tatol na karo isliye ke jo shakhs apne musalmān bhai ki chhipi hui cheez ki tatol karega Allah ta'ala uski chhipi hui cheez ki tatol karega aur jiski Allah ta'ala tatol karega usko ruswa kar dega agarche wo apne makān ke andar ho, aur farmāya jab mujhe merāj hui ek qaum par guzra jinke nakhun tānbe ke the wo apne muñh aur seene ko nocthe the maine kaha Jibreel ye kaun log haiñ Jibreel ne kaha ye wo haiñ jo logoñ ka gosht khate the aur unki ābru rezi karte the Aur farmāya ke jahan mard muslim ki hatak hurmat ki jāti ho aur uski ābru rezi ki jāti ho aisi jagah jisne uski madad na ki yāni ye khamosh sooñta raha aur unko mana na kiya to Allah ta'ala uski madad na karega jahan usey pasand ho ke madad ki jāye aur jo shakhs mard muslim ki madad karega aise mauqe par jahan uski hatak hurmat aur ābru rezi ki ja rahi hai to Allah ta'ala uski madad farmāyega aise mauqe par jahan usey mehboob hai ke madad ki jāye Aur farmāya ek momin dusre momin ka āina hai aur

momin, momin ka bhai hai uski cheezoñ ko halāk hone se bachaye aur gheebat mein uski hifazat kare

ÀIB CHHUPANE KA SAWĀB, TA'ANA DENE KA NUQSĀN

Aur farmāya jo shakhs aisi cheezein dekhe jisko chhupana chahiye aur usne parda dāl diya yāni chhupa di to aisa hai jaise zinda dargor ko zinda kiya, aur farmāya jisne apne bhai ko aise gunāh par ār (sharm) dilaya jisse wo tauba kar chuka hai to marne se pehle wo khud us gunāh mein muhtala ho jayega, aur farmāya apne bhai ki shamātat na kar yāni uski musibat par izhāre masarrat (khushi) na kar ke Allah ta'ala us par reham karega aur tujhe usmein muhtala karega

GHEEBAT KARNA MURDA BHAII KA GOSHT KHANA HAI

Mas'ala: Gheebat ke ye māna (meaning) haiñ ke kisi shakhs ke poshida àib ko jis ko wo dusroñ ke sāmne zāhir hona pasand na karta ho uski burai karne ke taur par zikr karna aur agar us mein wo bāt hi na ho to ye gheebat nahiñ balki bohtān hai Qur'ān pāk mein farmāya:

"Tum āpas mein ek dusre ki gheebat na kiya karo tum mein koi is bāt ko pasand karta hai ke apne murda bhai ka gosht khaye isko to tum bura samajhte ho"

Ahadees mein bhi gheebat ki badi burai āyi hai chand hadeesein zikr kar di gayi inhein ghaur se padho is harām se bachne ki bahut zyada zarurat hai, āj kal musalmano mein ye bala bahut phaili hui hai isse bachne ki taraf bilkul tawajjo nahi karte, bahut kam majlisein aisi hoti hain jo chughli aur gheebat se mehfooz hon

MUSALMAN KO NUQSAN SE BACHANE KE LIYE AIB BAYAN KARNA GHEEBAT NAHIN

Mas'ala: Ek shakhs Namaz padhta hai aur roze rakhta hai magar apni zabān aur hath se dusre musalmano ko zarar pahunchata hai uski is iza rasāni ko logo ke sāmne bayan karna gheebat nahi kyun ke is zikr ka maqsad ye hai ke log uski is harkat se wāqif hon jāyein aur usse bachte rahein kahin aisa na ho ke uski Namaz aur roze se dhokha kha jāyein aur musibat mein mubtala ho jāyein, hadees mein irshād farmāya ke kya tum fājir ke zikr se darte ho jo kharabi ki bāt usmein hai bayan kar do tāki log usse parhez karein aur bachein **Mas'ala:** Aise shakhs ka hāl jis ka zikr upar guzra agar badshah ya qāzi se kaha tāki usey saza mile aur apni harkat se bāz āye ye gheebat aur chughli mein dakhil nahi ye hukm fājir wa fāsiq ka hai jiske shar se bachane ke liye logo par uski burai khol dena jāiz hai aur gheebat nahi, ab samajhna chahiye ke bad-aqeeda logo ka zarar fāsiq ke zarar se bahut zā'id

hai fāsiq se jo zarar pahuñchega wo usse bahut kam hai jo bad-aqeeda logoñ se pahuñchta hai, fāsiq se aksar dunya ka zarar hota hai aur badmazhab se to deen wa imān ki barbadi ka zarar hai aur badmazhab apni badmazhabi phailane ke liye Namaz Roza ki ba zāhir khoob pabandi karte haiñ tāki unka waqār logoñ mein qā'im ho phir jo gumrahi ki bāt kareñge unka poora asar hoga lihāza aiso ki badmazhabi ka izhār fāsiq ke fisq ke izhār se zyada ahem hai uske bayān mein hargiz daregh na kareñ, āj kal ke bāz neem maulvi aur bane soofi apna taqaddum wa parhezgāri zāhir karne ke liye ye kehte haiñ ke humein kisi ki burai nahiñ karni chahiye unki ye bāt shaitani dhokha hai, makhlooq khuda ko gumrahoñ se bachana ye koi mamooli bāt nahiñ balki ye Ambiya kirām àlaihimussām ki sunnat hai jis ko nakāra taweelāt se chhodna chahta hai aur iska maqsood ye hota hai ke main har dil azeez banoo kyuñ kisi ko apna mukhalif karu

Mas'ala: Faqeeh Abulais ne farmāya ke gheebat chār qism ki hai ek kufr uski soorat ye hai ke ek shakhs gheebat kar raha hai usse kaha gaya ke gheebat na karo kehne laga ye gheebat nahiñ main sachha hooñ us shakhs ne ek harām qatai ko halāl bataya, dusri soorat nifāq hai ke ek shakhs ki burai karta hai aur uska nām nahiñ leta magar jiske sāmne burai karta hai wo usko jānta pehchanta hai lihaza ye gheebat karna hai aur apne ko

parhezgār zāhir karna hai ye ek qism ka nifāq hai, teesri soorat māsiyat hai wo ye ke gheebat karta hai aur ye jānta hai ke harām kām hai aisa shakhs tauba kare, chauthi soorat mubāh hai wo ye ke fāsiq muallin ya badmazhab ki burai bayān kare balki jab ke logoñ ko uske shar se bachana maqsood ho to sawāb milne ki ummeed hai

KIN SOORATOÑ MEIÑ BURAI KARNA GHEEBAT NAHIÑ

Mas'ala: Jo shakhs ailanya bura kām karta hai aur usko iski parwah nahiñ ke log usey kya kahenge uski buri harkat ka bayān karna gheebat nahiñ magar uski dusri bāteñ jo zāhir nahiñ haiñ unko zikr karna gheebat meiñ dakhil hai, hadees meiñ hai ke jisne haya ka hijāb apne chehre se hata diya uski gheebat nahiñ **Mas'ala:** Jisse kisi bāt ka mashwara liya gaya wo agar us shakhs ka àib wa burai zāhir kare jiske mutalliq mashwara hai ye gheebat nahiñ, hadees meiñ hai jisse mashwara liya jāye wo ameen hai lihāza uski burai zāhir na karna khiyānat hai maslan kisi ke yahañ apna ya apni aulād waghaira ka nikah karna chahta hai dusre se uske mutalliq tazkira kiya ke mera irāda aisa hai tumhari kya rāye hai us shakhs ko jo kuchh maloomāt haiñ bayān kar dena gheebat nahiñ, isi tarah kisi ke sath tijārat waghaira meiñ shirkat karna chahta hai ya uske pās koi cheez amānat

rakhna chahta hai ya kisi ke pados mein sukoonat karna chahta hai aur uske mutalliq dusre se mashwara leta hai ye shakhs uski burai bayān kare gheebat nahiñ

GHEEBAT JIS TARAH ZABĀN SE HOTI HAI FE'AL SE BHI HOTI HAI

Mas'ala: Gheebat jis tarah zabān se hoti hai fe'al se bhi hoti hai sarāhat ke sath burai ki jāye ya tareez wa kināya ke sath ho sab sooratein harām haiñ, burai ko jis noeyat se samjha jayega sab gheebat mein dakhil haiñ, tareez ki soorat ye hai ke kisi ke zikr karte waqt ye kaha gaya ke Alhamdulillah main aisa nahiñ jiska ye matlab hua ke wo aisa hai, kisi ki burai likh di ye bhi gheebat haiñ, sar waghaira ki harkat bhi gheebat ho sakti hai maslan kisi ki khoobiyoñ ka tazkira tha usey sar ke ishāre se ye batana chāha ke us mein jo kuchh buraiyan haiñ unse tum wāqif nahiñ, hoñtoñ aur ānkhoñ aur bhau'n aur zabān ya hath ke ishāra se bhi gheebat ho sakti hai, ek hadees mein hai Hazrat āyesha radiallaho ta'ala ānahu farmati haiñ ek aurat hamāre pās āyi jab wo chali gayi to maine hath ke ishāre se bataya ke wo nāti (chhote qad ki) hai Huzoor ﷺ ne irshād farmāya tum ne uski gheebat ki

NAQL BHI GHEEBAT HAI

Mas'ala: Ek soorat gheebat ki naql hai maslan kisi langde ki naql kare aur langda kar chale ya jis chāl se koi chalta ho uski naql utāri jāye ye bhi gheebat hai balki zabān se keh dene se ye zyada bura hai kyuñ ke naql karne mein poori tasweer kashi aur bāt ko samajhna pāya jāta hai ke kehne mein ye bāt nahiñ hoti

KAFIR HARBI KI BURAI KARNA GHEEBAT NAHIÑ

Mas'ala: Jis tarah zinda ādmi ki gheebat ho sakti hai mare huye musalmān ko burai ke sath yād karna bhi gheebat hai jab ke wo soorateiñ na hoñ jinmein uyoob ka bayān karna gheebat mein dakhil nahiñ, muslim ki gheebat jis tarah harām hai kāfir zimmi ki bhi najāiz hai ke inke huqooq bhi muslim ki tarah haiñ, kāfir harbi ki burai karna gheebat nahiñ **Mas'ala:** Kisi ki burai uske sāmne karna agar gheebat mein dakhil na bhi ho jab ke gheebat mein peeth peechhe karna motabar ho magar ye usse badh kar harām hai kyuñ ke gheebat mein jo wajah hai wo ye hai ke iza-e-muslim hai wo yahañ ba darja aula pāyi jāti hai, gheebat mein jo ahtemāl hai ke usey ittela mile ya na mile agar usey ittela na hui to iza bhi na hui magar ahtemāl iza ko yahañ qarār de kar shara'a muttehara ne harām kiya aur muñh par uski mazammat

karna to haqeeqatan iza hai phir ye kyuñ harām na ho, bāz logoñ se jab kaha jāta hai ke tum fulañ ki gheebat karte ho wo nihāyat dileri ke sath ye kehte haiñ ke mujhe uska dar pada hai chalo main uske muñh par ye bāteiñ keh dunga unko ye màloom hona chahiye ke peeth peeche uski burai karna gheebat wa harām hai aur muñh par kahoge to ye dusra harām hoga agar tum uske sāmne kehne ki jurrat rakhte ho to uski wajah se gheebat halāl nahiñ hogi

GHEEBAT KE TAUR PAR JO ÀIB BAYĀN KIYE JĀYEIÑ UNKI QISMEIÑ

Mas'ala: Gheebat ke taur par jo uyoob byān kiye jāyeiñ wo kai qism ke haiñ uske badan mein àib ho maslan andha, kāna, langda, loola, hoñth kata, nak chipta waghaira ya nasab ke aitebār se wo àib samjha jāta ho maslan uske nasab mein ye kharabi hai uski dādi nāni chamari thi, hindustan wāloñ ne peshā ko bhi nasab hi ka hukm de rakha hai lihāza bataur àib kisi ko dhuna julāha kehna bhi gheebat wa harām hai, akhlāq wa af āl ki burai ya uski bāt cheet mein kharabi maslan hakla ya totla ya deendāri mein wo theek na ho ye sab soorateiñ gheebat mein dakhil hai yahañ tak ke uske kapde achhe na hoñ ya makān achha na ho in cheezoñ ko bhi is tarah se zikr karna jo usey bura màloom ho najāiz hai

GHEEBAT SUNNE WĀLA BHI GUNAHGAR HAI

Mas'ala: Jis ke sāmne kisi ki gheebat ki jāye usey lāzim hai ke zabān se inkār kar de maslan keh de ke mere sāmne uski burai na karo agar zabān se inkār karne mein usko khauf wa andesha hai to dil se usey bura jāne aur mumkin ho to ye shakhs jis ke sāmne burai ki ja rahi hai wahāñ se uth jāye ya us bāt ko kāt kar koi dusri bāt shuru kar de aisa na karne mein sunne wāla bhi gunahgār hoga, gheebat ka sunne wāla bhi gheebat karne wāle ke hukm mein hai hadees mein hai jisne apne muslim bhai ki ābru gheebat se bachai Allah ta'ala ke zimma karam par ye hai ke wo usey jahannam se āzad kar de

Mas'ala: Jis ki gheebat ki agar us ko khabar ho gayi to usse māfi māngni zaruri hai ke uske sāmne ye keh de ke maine tumhari is tarah gheebat ya burai ki tum māf kar do, usse māf karāye aur tauba kare tab usse bari uz zimma hoga aur agar usko khabar na hui to tauba aur nadāmat kāfi hai

Mas'ala: Māfi māngne mein ye zaruri hai ke gheebat ke muqabil mein uski sana-e-hasan kare aur uske sath izhāre muhabbat kare ke uske dil se ye bāt jāti rahe aur farz karo usne zabān se māf kar diya magar uska dil usse khush na hua to uska māfi māngna aur izhāre muhabbat karna gheebat ki burai ke muqabil ho jayega aur ākhirat mein muakhaza na hoga

Mas'ala: Imām Ghazali àlaih rehmatullahi ye farmāte haiñ ke jis ki gheebat ki wo mar

gaya ya kahin ghāyab ho gaya usse kyuñ kar māfi māñge
 ye māmla bahut dushwar ho gaya usko chahiye ke nek
 kām ki kasrat kare tāki agar uski nekiyañ gheebat ke
 badle mein de di jāyeiñ jab bhi uske pās nekiyañ bāqi reh
 jāyeiñ

KISI KI TAREEF KARNE KI SOORATEIÑ

Mas'ala: Kisi ke muñh par uski tareef karna mana hai
 aur peeth peechhe tareef ki agar ye jānta hai ke mere is
 tareef karne ki khabar usko pahuñch jayegi ye bhi mana
 hai teesri soorat ye hai ke pase pusht tareef karta hai iska
 khyāl bhi nahiñ karta ke usey khabar pahuñch jayegi ya
 na pahuñchegi ye jāiz hai magar ye zarur hai ke tareef
 mein jo khubiyan bayān kare wo us mein hoñ shuara ki
 tarah anhoñi bātoñ ke sath tareef na kare ke ye nihāyat
 darja qabeeh hai

BUGHZ WA HASAD KA BAYĀN

Qur'ān majeed mein irshād hua:

"Aur uski ārzoo mat karo jisse Allah ta'ala ne tum mein
 ek ko dusre par badaai di mardoñ ke liye unki kamai se
 hissa hai aur auratoñ ke liye unki kamai se hissa aur
 Allah ta'ala se uska fazl māñgo beshak Allah har cheez ko
 jānta hai"

Aur farmāta hai:

"Tum kaho main panāh māñgta hooñ hāsīd ke shar se jab wo hasad karta hai"

ZULM KI BURAI

QIYAMAT MEIÑ ZĀLIM SE BADLA KAISE LIYA JAYEGA

Rasoolullah ﷺ ne farmāya jiske zimma uske bhai ka koi haq ho

wo āj hi usse māf kara le isse pehle ke na ashrafi hogi na rupaya balki uske amale sāleh ba qadre haq lekar dusre ko de diye jāyeñge aur agar uske pās nekiyañ na hoñgi to dusre ke gunāh us par lād diye jāyeñge, aur farmāya tumheĩn màloom hai muflis kaun hai logoñ ne arz ki hum meĩn muflis wo hai na uske pās rupaya hai na mata'a farmāya meri ummat meĩn muflis wo hai ke qiyamat ke din Namaz Roza Zakāt le kar āyega aur is tarah āyega ke kisi ko gāli di hai, kisi par tohmat lagai hai, kisi ka māl kha liya hai, kisi ka khoon bahaya hai, kisi ko mārā hai lihāza uski nekiyañ usko de di jayengi agar logoñ ke huqooq poore hone se pehle nekiyañ khatm ho gai to unki khatayeĩn us par dāl di jayegi phir usey jahannam meĩn dāl diya jayega, aur farmāya jo shakhs Allah ki khushnoodi ka tālib ho logoñ ki narāzi ke sath yāni Allah rāzi ho chāhe log naraz hoñ hua kareĩn iski koi parwah

na kare Allah ta'ala logoñ ke shar se uski kifāyat karega aur jo shakhs logoñ ko khush rakhna chahega Allah ki narazgi ke sath Allah ta'ala usko ādmiyoñ ke supurd kar dega, aur farmāya sab se bura qiyamat ke din wo banda hai jisne dusre ki dunya ke badle mein apni ākhirat barbad kar di, aur farmāya mazloom ki baddua se bach ke wo Allah se apna haq mangega aur kisi haq wāle ke haq se Allah mana nahiñ karega

GHUSSA AUR TAKABBUR KA BAYĀN

Rasoolullah ﷺ ne farmāya ghussa imān ko aisa kharab karta hai

jis tarah aelwa shehad ko kharab kar deta hai, aur farmāya jo shakhs apni zabān ko mehfooz rakhega Allah uski pardaposhi farmāyega aur jo apne ghusse ko rokega qiyamat ke din Allah ta'ala apna azāb usse rok dega aur jo Allah se uzr karega Allah uske uzr ko qabool farmāyega

GHUSSE KA ILĀJ

Aur farmāya ghussa shaitan ki taraf se hai aur shaitan āg se paida hota hai aur āg pāni hi se bujhāi jāti hai lihāza jab kisi ko ghussa āa jāye to wuzu kar le, aur farmāya jab kisi ko ghussa āye aur wo khada ho to baith jāye agar ghussa chala jāye fabeha warna let jāye

MUTAKABBIREEN KA HASHR KAISA HOGA

Aur farmāya mutakabbireen ka hashr qiyamat ke din cheentiyoñ ke barābar jismoñ meĩñ hoga aur unki soorateĩñ ādmiyoñ ki hoñgi har taraf se un par zillat chhāi hui hogi unko kheench kar jahannam ke qaid khana ki taraf le jāyeñge jiska nām Bola hai unke upar āgoñ ki āg hogi, jahannamiyoñ ka nichoda unheĩñ pilaya jayega jisko teentul khabāl kehte haiñ, Qur’ān meĩñ hai:

"Mutakabbireen ka thikana jahannam hai" Rasoolullah ﷺ ne farmāya kya main tum ko jannat wāloñ ki khabar na doo wo za'if haiñ jinko log za'if wa haqeer jānte haiñ (magar hai ye ke) agar Allah par qasam kha baithe to Allah usko sachha kar de aur kya jahannam wāloñ ki khabar na doo wo sakht go, sakht khoo takabbur wāle haiñ

TAWAZO KARNE WĀLE KO ALLAH IZZAT DETA HAI

Aur farmāya jo Allah ke liye tawazo karta hai Allah usko buland karta hai wo apne nafs meĩñ chhota magar logoñ ki nazarōñ meĩñ bada hai aur jo badāi karta hai Allah usko past karta hai wo logoñ ki nazarōñ meĩñ zaleel hai aur apne nafs meĩñ bada hai wo logoñ ke nazdeek kutte suar se bhi zyada haqeer hai, aur farmāya teen cheezeĩñ najāt dene wāli haiñ aur teen halāk karne wāli haiñ najāt

wāli cheezeiñ ye haiñ poshida aur zāhir meiñ Allah se taqwa, khushi aur nakhushi meiñ haq bāt bolna, mālḍāri aur ahtiyāj ki hālat meiñ darmiyāni chāl chalna, halāk karne wāli ye haiñ khwahish e nafsāni ki pairwi karna aur bukhḷ ki ita'at aur apne nafs ke sath ghamand karna ye sab meiñ sakht hai

HIJR AUR QATA'A TĀLLUQ KI MUMANAT

LADAI JHAQDE KI WAJAH SE TARKE TĀLLUQĀT KI MUDDAT

Rasoolullah ﷺ ne farmāya ādmi ke liye ye halāl nahiñ ke apne bhai ko teen din se zyada chhod rakhe ke donoñ milte haiñ ek idhar muñh pher leta hai dusra udhar muñh pher leta hai aur in donoñ sooratoñ meiñ behtar wo hai jo ibteda'an salām kare, aur farmāya ke muslim ke liye ye nahiñ hai ke dusre muslim ko teen din se zyada chhod rakhe jab usse mulaqāt ho to teen martaba salām kare agar usne jawāb nahiñ diya to uska gunāh bhi usi ke zimme hai, aur farmāya momin ke liye ye halāl nahiñ ke momin ko teen din se zyada chhod de agar teen din guzar gaye mulaqāt kar le aur salām kare agar dusre ne salām ka jawāb diya to uzr meiñ donoñ shareek ho gaye aur agar jawāb nahiñ diya to gunāh uske zimme hai aur ye

shakhs chhod ne ke gunāh se nikal gaya, Abu Kharashi Salma radiallaho ta'ala ànhu ne Rasoolullah ﷺ ko ye farmāte suna ke jo shakhs apne bhai ko sāl bhar chhod de to ye unke qatl ke misl hai, Rasoolullah ﷺ ne farmāya muslim ke liye halāl nahiñ ke apne bhai ko teen din se zyada chhod de phir jisne aisa kiya aur mar gaya to jahannam mein gaya

SULOOK KARNE KA BAYĀN

Qur'ān majeed mein hai:

"Jo log Allah ke ahad ko mazbooti ke bād todte haiñ aur Allah ne jis ke jodne ka hukm diya hai usey kāt'tey haiñ aur zameen mein fasād karte haiñ unke liye lānat hai aur unke liye bura ghar hai, tum farmao jo kuchh neki mein kharch karo to wo māñ bāp aur qareeb ke rishtedaroñ aur yateemoñ aur miskeenoñ aur rāhgeeroñ ke liye ho aur jo kuchh bhalai karoge beshak Allah usko jānta hai aur tumhare Rab ne hukm farmāya ke uske siwa kisi ko na poojo aur māñ bāp ke sath achha sulook karo agar tere sāmne unmein ek ya donoñ budhape ko pahuñch jāyein to unse uff na kehna aur unhein na jhidakna aur unse izzat ki bāt karna aur unke liye ājizi ka bazoo bichha de narm dili se aur ye keh ke aey mere parwardigār in donoñ par reham kar jaisa ke inhone bachpan mein mujhe pāla aur hum ne insān ko māñ bāp ke sath bhalai karne ki

waseeyat ki aur agar wo tujh se koshish kareĩ ke mera shareek thehra aise ko jiska tujhe ilm nahiñ to unka kehna na mān"

EHSĀN WA SULOOK MEIÑ KIS KO MUQADDAM KIYA JĀYE?

Behaz bin hakeem ke dāda kehte haiñ ke maine arz ki ya Rasoolallah ﷺ kis ke sath ehsān karu farmāya apni māñ ke sath, maine kaha phir kis ke sath farmāya apni māñ ke sath, maine kaha phir kiske sath farmāya apni māñ ke sath, maine kaha phir kis ke sath farmāya apne bāp ke sath phir uske sath jo zyada qareeb ho

BĀP KE DOSTOÑ KE SATH EHSĀN KARO

Rasoolullah ﷺ ne farmāya ke zyada ehsān karne wāla wo hai jo apne bāp ke dostoñ ke sath bāp na hone ki soorat meiñ ehsān kare yāni jab bāp mar gaya ya kahin chala gaya ho Hazrat Asma binte Abu Bakr radiallaho ta'ala ànhuma kehti haiñ jis zamana meiñ quraish ne Huzoor ﷺ se muahida kiya tha meri māñ jo mushrika thi mere pās āyi maine arz ki ya Rasoolallah ﷺ meri māñ āyi hai aur wo islām ki taraf rāghib hai ya wo islām meiñ aerāz kiye huye hai kya main uske sath sulook karu irshād farmāya uske sath sulook karo yāni kāfira māñ ke sath bhi sulook kiya jayega

MĀ'N BĀP KO GĀLI DENE KA GUNĀH, MĀ'N BĀP KO GĀLI DILWANA GĀLI DENE KE BARABAR HAI

Rasoolullah ﷺ ne farmāya ye bāt kabeera gunahoñ meĩn hai ke ādmi apne walidain ko gāli de logoñ ne arz ki ya Rasoolullah ﷺ kya koi apne walidain ko bhi gāli deta hai farmāya hān iski soorat ye hai ke ye dusre ke bāp ko gāli deta hai wo iske bāp ko gāli deta hai aur ye dusre ki māñ ko gāli deta hai wo iski māñ ko gāli deta hai, sahāba kirām jinhone arab ka zamana jāhiliyat dekha tha unki samajh meĩn wo nahiñ āya ke apne māñ bāp ko koi gāli kyuñ kar dega yāni ye bāt unki samajh se bāhar thi Huzoor ﷺ ne bataya ke murād dusre se gāli dilwana hai aur ab wo zamana āya ke bāz log khud apne māñ bāp ko gāliyañ dete haiñ aur kuchh lihāz nahiñ karte, aur farmāya parwardigār ki khushnoodi bāp ki khushnoodi meĩn hai aur parwardigār ki nakhushi bāp ki narazgi meĩn hai Tirmizi aur ibne mājja ne riwāyat ki ke ek shakhs Abu Darda radiallaho ta'ala ànhu ke pās āya aur kaha ke meri māñ mujhe ye hukm deti hai ke main apni aurat ko talāq de doo Abu Darda radiallaho ta'ala ànhu ne farmāya ke maine Rasoolullah ﷺ ko farmāte suna ke māñ jannat ke darwazoñ ke beech ka darwāza hai ab teri khushi hai ke is darwāza ki hifazat kare ya zāya kar de, Abu Imama radiallaho ta'ala ànhu se riwāyat hai ke ek

shakhs ne arz ki ya Rasoolallah ﷺ walidain ka aulād par kya haq hai farmāya ke wo donoñ teri jannat dozakh haiñ yāni unko rāzi rakhne mein jannat milegi aur naraz rakhne mein dozakh ke mustahiq hoñge

MĀñ BĀP KI FARMA BARDARI KE INĀM

Rasoolullah ﷺ ne farmāya ke jis ne is hāl mein subah ki ke apne walidain ka farmabardar hai uske liye subah hi ko jannat ke darwaze khul jāte haiñ aur agar walidain mein se ek hi ho to ek darwāza khulta hai aur jis ne is hāl mein subah ki ke walidain ke mutalliq khuda ki nafarmani karta hai uske liye subah hi ko jahannam ke darwaze khul jāte haiñ aur ek ho to ek darwāza khulta hai, ek shakhs ne kaha agarche māñ bāp us par zulm karein farmāya agarche zulm karein agarche zulm karein agarche zulm karein, aur farmāya jab aulād apne walidain ki taraf nazre rehmat kare to Allah ta'ala uske liye har nazar ke badle Hajje mabroor ka sawāb likhta hai logoñ ne kaha agarche din mein sau martaba nazar kare farmāya hān Allah bada hai aur ateeb hai yāni usey sab kuchh qudrat hai isse pāk hai ke usko uske dene se ājiz kaha jāye Hazrat Jāhema Huzoor Aqdas ﷺ ki khidmat mein hāzir huye aur arz ki ya Rasoolullah ﷺ mera irāda jihād mein jāne ka hai Huzoor ﷺ se mashwara lene ko hāzir hua hoon irshād farmāya teri māñ hai arz ki hān

farmāya uski khidmat lāzim kar le ke jannat uske qadam ke pās hai, Rasoolullah ﷺ ne farmāya ke mannān yāni ehsān jatane wāla aur walidain ki nafarmani karne wāla aur sharabkhori ki madāwamat karne wāla jannat mein nahiñ jayega

MARE HUYE MĀÑ BĀP KE SATH EHSĀN KI SOORATEIÑ

Abi Usaid Sa'adi radiallaho ta'ala ànhu kehte haiñ hum log

Rasoolullah ﷺ ki khidmat mein hāzir the ke bani salma mein ka ek shakhs hāzir hua aur arz ki ya Rasoolullah ﷺ mere walidain mar chuke haiñ ab bhi unke sath ehsān ka koi tareeqa bāqi hai farmāya hān unke liye dua wa istighfār karna aur jo unhone ahad kiya hai usko poora karna aur jis rishte wāle ke sath unhin ki wajah se sulook kiya ja sakta ho uske sath sulook karna aur unke dostoñ ki izzat karna

BADE BHAI KA CHHOTE BHAI PAR HAQ

Rasoolullah ﷺ ne farmāya bade bhai ko chhote bhai par waisa hi haq hai jaisa bāp ka haq aulād par hai

RISHTA TODNE KI SAZA

Aur farmāya reham rehman se mushtaq hai Allah ta'ala ne farmāya jo tujhe milayega Allah usko milayega aur jo tujhe kātega main usey katunga

RISHTA JODNE AUR RISHTEDAROÑ SE SULOOK KE FĀIDE AUR INĀM

Aur farmāya ke rishta arshe ilāhi se lipat kar ye kehta hai ke jo mujhe milayega Allah usko milayega aur jo mujhe kātega Allah usey kātega, aur farmāya ke jo ye pasand kare ke uske rizq mein wus'at ho aur uske asar (umr mein) takheer ki jāye to apne rishta wāloñ ke sath sulook kare, aur farmāya jisko ye pasand ho ke umr mein darāzi ho aur rizq mein wus'at aur buri maut dafa ho wo Allah ta'ala se darta rahe aur rishta wāloñ se sulook kare, aur farmāya aey Uqba dunya wa ākhirat ke afzal akhlāq ye haiñ ke tum usko milao jo tumhein juda kare aur jo tum par zulm kare usey māf kar do aur jo ye chāhe ke umr mein darāzi ho aur rizq mein wus'at ho wo apne rishta wāloñ ke sath sila kare

SILA E REHAM KE MĀNA (MEANING), SILA E REHAM KA WAJOOB, QATA'A REHAM KI HURMAT, SILA KIN LOGOÑ SE WĀJIB HAI?

Mas'ala: Sila-e-reham ke māna (meaning) rishta ko jodna hai yāni rishte wāloñ ke sath neki aur sulook karna Sāri ummat ka is par ittefāq hai ke sila-e-reham wājib hai aur qata'a-e-reham harām hai, jin rishta wāloñ ke sath sila wājib hai wo kaun haiñ bāz. Ulama ne farmāya wo zoo reham mehram haiñ aur bāz ne farmāya isse murād zoo reham haiñ mehram hoñ ya na hoñ aur zāhir yehi dusra qaul hai, ahadees mein mutlaqaan rishta wāloñ ke sath sila karne ka hukm āta hai Qur'ān majeed mein mutlaqaan farmāya gaya magar ye bāt zarur hai ke rishta mein choonki mukhtalif darjāt haiñ sila-e-reham ke darjāt mein bhi tafāwut hota hai, walidain ka martaba sab se badh kar hai unke bād wo zoo reham mehram ka unke bād baqiya rishta wāloñ ka āla qadr marātib

SILA E REHAM KI SOORATEIÑ

Mas'ala: Sila-e-reham ki mukhtalif soorateiñ haiñ unko tohfa ya had'yaya dena, agar unko kisi bāt mein tumhari l'ānat (help) darkār ho to us kām mein unki madad karna, unhein salām karna, unki mulaqāt ko jāna, unke pās uthna baithna, unse bāt cheet karna, unke sath lutf wa meharbani se pesh āana **Mas'ala:** Agar ye shakhs

pardes mein hai to rishta wāloñ ke pās khat bheja kare unse khat wa kitābat jāri rakhe tāki be tālluqi paida na hone pāye aur ho sake to watan wāpas āye aur rishtedaroñ se tālluqāt tāza kar le is tarah karne se muhabbat mein izāfa hoga

BĀP KE BĀD KIS KA DARJA HAI AUR MĀ'N KE BĀD KISKA?

Mas'ala: Ye pardes mein hai walidain usey bulate haiñ to āna hi hoga khat likhna kāfi nahiñ yuñhi walidain ko uski khidmat ki hājat ho to āye aur unki khidmat kare, bāp ke bād dāda aur bade bhai ka martaba hai ke bada bhai ba manzila bāp ke hota hai badi behan aur khāla māñ ki jagah par hai, bāz Ulama ne chacha ko bāp ki misl bataya aur hadees se bhi yehi mustefād hota hai inke ilawa auroñ ke pās khat bhejna ya had'yaya bhejna kifāyat karta hai

RISHTEDAROÑ SE MULAQĀT KI MUDDAT

Mas'ala: Rishtedaroñ se nāgha (der) de kar milta rahe yāni ek din milne ko jāye dusre din na jāye ala hāzal qeyās ke isse muhabbat wa ulfat zyada hoti hai balki aqriba se jumu'ah jumu'ah milta rahe ya mahine mein ek bār aur tamām qabeela aur khandān ko ek hona chahiye jab unke sath ho to dusroñ se muqabla aur izhāre haq mein sab

muttahid ho kar kām kareĩñ, jab apna koi rishtedār koi hājat pesh kare to uski hājat poori kare usko radd kar dena qata'a-e-reham hai

SILA REHMI AUR MUKĀFĀT KA FARQ

Mas'ala: Sila-e-reham isi ka nām nahiñ ke wo sulook kare to tum bhi karo ye cheez to haqeeqat mein mukāfāt yāni adla badla karna hai ke usne tumhare pās cheez bhej di tum ne uske pās bhej di wo tumhare yahañ āya tum uske pās chale gaye, haqeeqatan sila-e-reham ye hai ke wo kāte aur tum jodo wo tum se juda hona chahta hai be aetnāi karta hai aur tum uske sath rishta ke huqooq ki mura'āt karo

SILA E REHAM SE UMR ZYADA HONE KA MATLAB

Mas'ala: Hadees mein āya hai ke sila-e-reham se umr zyada hoti hai aur rizq mein wus'at hoti hai, bāz Ulama ne is hadees ko zāhir par Mahmool kiya yāni yahañ qaza-e-muallaq murād hai kyuñ ke qaza-e-mubram tal nahiñ sakti aur bāz ne farmāya ke zyadati umr ka ye matlab hai ke marne ke bād bhi iska sawāb likha jāta hai goya wo ab bhi zinda hai ya ye murād hai ke marne ke bād bhi uska zikre khair logoñ mein bāqi rehta hai

AULĀD PAR SHAFQAT AUR YATĀMA PAR REHMAT

Rasoolullah ﷺ ne farmāya jo shakhs yateem ko apne khane peene mein shareek kare Allah ta'ala uske liye zarur jannat wājib kar dega magar jab ke aisa gunāh kiya ho jiski maghfirat na ho aur jo shakhs teen ladkiyañ ya utni hi behanoñ ki parwarish kare unko adab sikhaye un par meharbani kare yahañ tak ke Allah ta'ala unhein be niyāz kar de (yāni ab unko zarurat bāqi na rahe) to Allah ta'ala uske liye jannat wājib kar dega, kisi ne kaha ya Rasoolullah ﷺ ya do (yāni do ki parwarish mein bhi sawāb ho jāye) farmāya do (yāni inmein bhi wo hi sawāb hai) aur agar logoñ ne ek ke mutalliq kaha hota to Huzoor ﷺ ek ko bhi farma dete, aur farmāya jiski kareematain ko Allah ta'ala ne door kar diya uske liye jannat wājib hai daryāft kiya gaya kareematain kya hai farmāya ānkhein, aur farmāya kya main tum ko ye na bata doo ke afzal sadqa kya hai wo apni us ladki par sadqa karta hai jo tumhari taraf wāpas hui yāni uska shauhar mar gaya ya usko talāq de di aur bāp ke yahañ chali āyi tumhare siwa uska kamana wāla koi nahiñ hai, aur farmāya jiski ladki ho aur wo usey zinda dargor na kare aur uski tauheen na kare aur aulāde mazkoor ko us par tarjeeh na de Allah ta'ala usko jannat mein dakhil farmāyega

AULĀD KO ADAB DENA SADQA SE BEHTAR HAI

Aur farmāya ke koi shakhs apni aulād ko adab de wo uske liye ek sa'a sadqa karne se behtar hai, aur farmāya bāp ka apni aulād ko isse badh kar koi atiya nahiñ ke usey achhe ādāb sikhaye, aur farmāya apni aulād ka ikrām karo aur unheñ achhe ādāb sikhao, aur farmāya apni aulād ko barābar do agar main kisi ko fazeelat deta to ladkiyoñ ko fazeelat deta, aur farmāya ke atiya meñ apni aulād ke darmiyān adal karo jis tarah tum khud ye chahte ho ke wo sab tumhare sath ahsān wa meharbani meñ adal kareñ

AULĀD KE DARMIYĀN ADAL

Aur farmāya ke Allah ta'ala isko pasand karta hai ke tum apni aulād ke darmiyān adal karo yahañ tak ke bosa lene meñ bhi

YATEEM KI KHIDMAT KA AJR (SAWĀB)

Aur farmāya ke jo shakhs yateem ki kifālat kare wo yateem usi ghar ka ho ya ghair ka main aur wo donoñ jannat meñ is tarah hoñge Huzoor ﷺ ne kalima ki ungli aur beech ki ungli se ishāra kiya aur donoñ ungliyoñ ke darmiyān thoda sa fāsila kiya

YATEEM KE SAR PAR HATH PHERNE KA HUKM

Aur farmāya jo shakhs yateem ke sar par mehaz Allah ke liye hath phere to jitne bāloñ par uska hath guzrega har bāl ke muqabil mein uske liye nekiyañ haiñ aur jo shakhs yateem ladki ya yateem ladke par ahsān kare main aur wo jannat mein do ungliyoñ ko mila kar farmāya is tarah hoñge

APNE BACHHA KE SAR PAR HATH PHERNE KA TAREEQA

Yateem ladke ke sar par hath phere to āge ko lāye aur apne bachhe ke sar par phere to gardan (neck) ki taraf le jāye

PADOSIYOÑ KE HUQOOQ

Qur'ān majeed mein hai:

"Aur Allah ki ibādat karo aur uske sath kisi ko shareek na karo māñ bāp se bhalai karo aur rishtedaroñ aur yateemoñ aur mohtājoñ aur pās ke humsāya aur door ke humsāya aur karwat ke sāthi aur rāhgeer aur apni bāñdi ghulām se, beshak Allah ko khush nahiñ āta koi itrāne wāla badāi mārne wāla" Rasoolullah ﷺ ne farmāya khuda ki qasam wo momin nahiñ arz ki gai kaun ya Rasoolullah ﷺ farmāya wo shakhs ke uske padosi uski āfatoñ se

mehfooz na hoñ yāni jo apne padosiyoñ ko takleef deta hai, aur farmāya jannat mein nahiñ jayega jiska padosi uski āfaton se aman mein nahiñ hai, aur farmāya jo shakhs Allah aur pichhle din (qiyamat) par imān rakhta hai wo apne padosi ka ikrām kare, Hazrat Abdullah bin Mas'ood radiallaho ta'ala ànhu kehte haiñ ek shakhs ne Huzoor ﷺ ki khidmat mein arz ki ya Rasoolullah ﷺ mujhe ye kyuñ kar mālloom ho ke maine achha kām kiya ya bura kiya? Farmaya jab tum apne padosiyoñ ko ye kehte suno ke tum ne achha kiya hai to beshak tum ne achha kiya aur jab kehte suno ke tum ne bura kiya to beshak tum ne bura kiya Hazrat Abdullah ibne Abbas radiallaho ta'ala ànhuma kehte haiñ maine Rasoolullah ﷺ ko ye farmāte suna momin wo nahiñ jo khud pet bhar khaye aur uska padosi uske pehloo mein bhookha rahe yāni momin kāmīl nahiñ, Rasoolullah ﷺ ne farmāya jab koi shakhs hāndi pakaye to shorba zyada kare aur padosi ko bhi usmein se kuchh de, Hazrat Abu Huraira radiallaho ta'ala ànhu se riwāyat hai ke ek shakhs ne arz ki ya Rasoolallah ﷺ fulani aurat ke mutalliq zikr kiya jāta hai ke Namaz Roza wa sadqa kasrat se karti hai magar ye bāt bhi hai ke wo apne padosiyoñ ko zabān se takleef pahuñchatī hai farmāya wo jahannam mein hai, unhone kaha ya Rasoolallah ﷺ fulañ aurat ki nisbat zikr kiya jāta hai uske Roza wa sadqa wa Namaz mein kami hai (yāni

nawāfil) wo paneer ke tukde sadqa karti hai aur apni zabān se padosiyoñ ko iza (takleef) nahiñ deti farmāya wo jannat mein hai

ROZI KI TAQSEEM ĀAM HAI AUR DEEN WA AKHLĀQ KI KHĀS

Rasoolullah ﷺ ne farmāya ke Allah ta'ala ne tumhare darmiyān akhlāq ki isi tarah taqseem farmai jis tarah rizq ki taqseem farmai, Allah ta'ala dunya usey bhi deta hai jo usey mehboob ho aur usey bhi jo mehboob nahiñ aur deen sirf usi ko deta hai jo uske nazdeek pyāra hai lihāza jisko khuda ne deen diya usey mehboob bana liya, qasam hai uski jiske daste qudrat mein meri jān hai banda musalmān nahiñ ho sakta jab tak uska dil aur zabān musalmān na ho yāni jab tak dil mein tasdeeq aur zabān se iqrār na hoñ aur momin nahiñ hota jab tak uska padosi uski āfaton se aman mein na ho, aur farmāya mard muslim ke liye dunya mein ye bāt sa'ādat mein se hai ke uska padosi sāleh ho aur makān kushāda ho aur sawāri achhi ho, aur farmāya tumhein mālloom hai ke padosi ka kya haq hai? Ye ke jab wo tum se madad māñge madad karo aur jab qarz māñge qarz do aur jab mohtāj ho to usey do aur jab beemar ho iyadat karo aur jab usey khair pahuñche to mubarakbad do aur jab musibat pahuñche to tāziyat karo aur mar jāye to uske janaze ke sath jāo aur

baghair ijazat apni imārat buland na karo ke uski hawa rok do aur apni hāndi se usko iza na do magar usmeiñ se kuchh usey bhi de do aur mewe khareedo to uske pās had'yaya karo aur agar had'yaya na karna ho to chhipa kar makān meĩñ lāo aur tumhare bachhe usey le kar bāhar na nikleĩñ ke padosi ke bacchoñ ko ranj hoga, tumheĩñ màloom hai padosi ka kya haq hai?

Qasam hai uski jiske hath meĩñ meri jān hai poori taur par padosi ka haq ada karne wāle thode haiñ wo hi haiñ jin par Allah ki meharbani hai, barābar padosi ke mutalliḡ Huzoor ﷺ waseeyat farmāte rahe yahañ tak ke logoñ ne gumān kiya ke padosi ko wāris kar deñge phir Huzoor ﷺ ne farmāya padosi teen qism ke haiñ bāz ke teen haq haiñ, bāz ke do aur bāz ka ek haq hai Jo padosi muslim ho aur rishte wāla ho uske teen haq haiñ:

(1) Haqqe jawār (2) Haqqe islām (3) Haqqe qarābat

Padosi muslim ke do haq haiñ:

(1) Haqqe jawār (2) Haqqe islām

Aur padosi kāfir ka sirf haqqe jawār hai

MUSHRIKEEN KO QURBANI KA GOSHT NA DEIÑ

Hum ne arz ki ya Rasoolallah ﷺ unko apni qurbāniyoñ meiñ se de farmāya ke mushrikeen ko qurbāniyoñ meiñ se kuchh na do

CHHAT PAR CHADHNE KA MAS'ALA

Mas'ala: Chhat par chadhne meiñ dusroñ ke gharoñ meiñ nigāh pahuñchti hai to wo log chhat par chadhne se mana kar sakte haiñ jab tak parda ki deewār na banwa leiñ ya koi aisi cheez na laga leiñ jisse be pardagi na ho aur agar dusre logoñ ke gharoñ meiñ nazar nahiñ padti magar wo log jab chhat par chadhte haiñ to sāmna hota hai to isko chadhne se mana nahiñ kar sakte balki unki mastoorāt ko ye chahiye ke khud chhatoñ par na chadheiñ tāki be pardagi na ho

MAKHLOOQE KHUDA PAR MEHARBANI KARNA

Allah ta'ala farmāta hai:

"Neki aur parhezgāri par āpas meiñ ek dusre ki madad karo aur gunāh wa zulm par madad na karo"

Rasoolullah ﷺ ne farmāya Allah ta'ala us par reham nahiñ karta jo logoñ par reham nahiñ karta, aur farmāya

wo hum mein se nahiñ jo hamāre chhote par reham na kare aur hamāre bade ki tauqeer na kare aur achhi bāt ka hukm na kare aur buri bāt se mana na kare

APNE SE ZYADA UMR WĀLE KI TAZEEM KE FĀIDE

Hazrat Anas radiallaho ta'ala ànhu se riwāyat hai ke jo jawan agar budhe ka ikrām uski umr ki wajah se karega to uski umr ke waqt

Allah ta'ala aise ko muqarrar karega jo iska ikrām kare Rasoolullah ﷺ ne farmāya jo meri ummat mein kisi ki hājat poori kar de jisse maqsood usko khush karna hai to usne mujhe khush kiya aur jisne mujhe khush kiya usne Allah ko khush kiya aur jisne Allah ko khush kiya Allah usko jannat mein dakhil farmāyega, aur farmāya jo kisi mazloom ki fariyād rasi kare Allah ta'ala uske liye 73 maghfiratein likhega unmein se ek se uske tamām kāmōñ ki durusti ho jayegi aur 72 se qiyamat ke din uske darje buland hoñge

MUSALMANOÑ KI MISĀL

Aur farmāya ke tamām momineen shakhse wāhid ki misl haiñ agar uski ānkh beemar hui to wo kul beemar hai aur sar mein beemari hui to kul beemar hai, aur farmāya ke momin momin ke liye imārat ki misl hai ke iska bāz bāz

ko quwwat pahuñchata hai phir Huzoor ﷺ ne ek hath ki ungliyāñ dusre hath ki ungliyoñ meñ dakhil farmai yāni jis tarah ye mili hui hai musalmanoñ ko bhi isi tarah hona chahiye

HĀJAT RAWĀI KA AJR (SAWĀB)

Aur farmāya muslim, muslim ka bhai hai na us par zulm kare na uski madad chhode aur jo shakhs apne bhai ki hājat meñ ho Allah uski hājat meñ hai aur jo shakhs muslim se kisi ek takleef ko door kare Allah ta'ala qiyamat ki takleef meñ se ek takleef uski door karega aur jo shakhs muslim ki parda poshi karega Allah ta'ala qiyamat ke din uski parda poshi karega, aur farmāya qasam hai uski jiske hath meñ meri jān hai banda momin nahiñ hota jab tak apne bhai ke liye wo pasand na kare jo apne liye pasand karta hai

MASAWĀT KE MĀNA (MEANING)

Aur farmāya ke logoñ ko unke martaba meñ utāro yāni har shakhs ke sath us tarah pesh āo jo martaba ke munasib ho sab ke sath ek sa bartāw na ho magar ismeñ ye lihāz zarur karna hoga ke dusre ki tehqeer wa tazleel na ho, aur farmāya tamām makhlooq Allah ta'ala ki ayāl hai aur Allah ta'ala ke nazdeek sab meñ pyāra wo hai jo uski ayāl ke sath aehsān kare, aur farmāya jahan kahin

raho khuda se darte raho aur burai ho jāye to uske bād neki karo ye neki usey mita degi aur logoñ se achhe akhlāq se pesh āo

RIYA WA SUM'Ā KA BAYĀN

RIYA WA SUM'Ā KE MĀNA (MEANING)

Riya yāni dikhawe ke liye kām karna, sum'āa yāni isliye kām karna ke log sunenge aur achha jānenge ye donoñ cheezeiñ bahut buri haiñ inki wajah se ibādat ka sawāb nahiñ milta balki gunāh hota hai aur ye shakhs mustahiq azāb hota hai

Qur'ān majeed meiñ irshād hua:

"Aey imān wāloñ apne sadqāt ko ahsān jatakar aur azeeyat dekar bātil na karo us shakhs ki tarah jo dikhawe ke liye māl kharch karta hai"

Aur irshād hua:

"Jise apne Rab se milne ki ummeed ho usey chahiye ke nek kām kare aur apne Rab ki ibādat meiñ kisi ko shareek na kare" Iski tafseer meiñ mufasssereen ne ye likha hai ke riya na kare

RIYA EK TAREEQE KA SHIRK HAI

Aur farmāta hai:

"Veil hai Namāziyoñ ke liye jo Namaz se ghaflat karte haiñ jo riya karte haiñ aur baratne ki cheez māñge nahiñ dete"

Aur farmāta hai:

"Allah ki ibādat is tarah kar ke deen ko iske liye khālis kar āgāh ho jāo ke deen khālis Allah ke liye hai"

Rasoolullah ﷺ ne farmāya ke Allah ta'ala tumhari sooratoñ aur tumhare amwāl ki taraf nazar nahiñ farmāta wo tumhare dil aur āmāl ki taraf nazar karta hai, aur farmāya jo sunane ke liye kām karega Allah ta'ala usko sunayega yāni uski saza dega aur jo riya karega Allah ta'ala usey riya ki saza dega, aur farmāya riya ka adna martaba bhi shirk hai aur tamām bandoñ mein khuda ke nazdeek wo zyada mehboob hai jo parhezgār haiñ jo chhupe huye haiñ agar wo ghāyab hoñ to unheñ koi talāsh na kare aur gawahi deiñ to pehchane na jāyeñ wo log hidayat ke imām aur ilm ke chirāgh hai. Hazrat Shaddād ibne āus kehte haiñ maine Rasoolullah ﷺ ko ye farmāte suna ke jisne riya ke sath Namaz padhi usne shirk kiya aur jisne riya ke sath Roza rakha usne shirk kiya aur jisne riya ke sath sadqa diya usne shirk kiya

HUZOOR ÀLAHISSALAM KI PESHGOI HUMARI UMMAT SHIRK WA BUTPARASTI NA KAREGI:

Rasoolullah ﷺ ne farmāya main apni ummat par shirk aur shehwat khufiya ka andesha karta hoon maine arz ki ya Rasoolullah ﷺ kya ap ki ummat ap ke bād shirk karegi farmāya hān magar wo log āftāb wa māhtāb aur patthar aur butt ko nahiñ poojenge balki apne āmāl mein riya kareñge aur shehwate khufiya ye hai ke subah ko Roza rakhega phir usi khwahish se Roza tod dega, aur farmāya sab se pehle qiyamat ke din ek shakhs ka faisla hoga jo shaheed hua hai wo hāzir kiya jayega Allah ta'ala apni nematein daryāft karega wo nematon ko pehchanega yāni iqrār karega irshād farmāyega ke in nematon ke muqabil mein too ne kya amal kiya hai wo kahega maine teri rāh mein jihād kiya yahan tak ke shaheed hua phir Allah ta'ala farmāyega too jhootha hai too ne isliye qitāl kiya tha ke log tujhe bahadur kahein so kaha gaya phir hukm hoga isko muñh ke bal ghaseet kar jahannam mein dāl diya jayega, aur ek wo shakhs jisne ilm padha aur padhāya aur Qur'ān padha wo hāzir kiya jayega usse nematon ko daryāft karega wo nematon ko pehchanega farmāyega in nematon ke muqabil mein too ne kya amal kiya hai kahega maine tere liye ilm seekha aur sikhaya aur Qur'ān padha farmāyega too jhootha hai too ne ilm isliye padha ke tujhe ālim kaha jāye aur Qur'ān isliye padha ke tujhe qāri kaha jāye so keh liya gaya hukm hoga muñh ke bal ghaseet kar jahannam mein dāl diya jayega,

phir ek teesra shakhs lāya jayega jisko khuda ne wus'at di hai aur har qism ka māl diya hai usse apni nemateiñ daryāft farmāyega wo nematoñ ko pehchanega farmāyega too ne iske muqabil kya kiya arz karega maine koi rāsta aisa nahiñ chhoda jismeiñ kharch karna tujhe pasand hai magar ye ke maine usmeiñ tere liye kharch kiya farmāyega too jhootha hai too ne isliye kharch kiya ke sakhi kaha jāye so keh liya gaya uske mutalliqli bhi hukm hoga muñh ke bal ghaseet kar jahannam meiñ dāl diya jayega, aur farmāya jiski niyat talab ākhirat hai Allah ta'ala uske dil meiñ ghina paida kar dega aur uski hājateiñ jama kar dega aur dunya zaleel hokar uske pās āyegi aur talab e dunya jiski niyat ho Allah ta'ala fiqr wa mohtāji uske ānkhoñ ke sāmne kar dega aur uske kāmōñ ko mutafāriqli kar dega aur milega wo hi jo uske liye likha ja chuka hai, Hazrat abu huraira radiallaho ta'ala ānhu kehte haiñ maine arz ki ya Rasoolullah ﷺ main apne makān ke andar Namaz ki jagah meiñ tha ek shakhs āa gaya aur ye bāt mujhe pasand āyi ke usne mujhe is hāl meiñ dekha (ye riya to na hua) irshād farmāya abu huraira tumhare do sawāb haiñ poshida ibādat karne ka aur ailaniya ka bhi ye usi soorat meiñ hai ke ibādat isliye nahiñ ki ke logoñ par zāhir ho aur log ābid samjheñ ibādat khālisan Allah ke liye hai ibādat ke bād agar logoñ par zāhir ho gayi aur tab'an ye bāt achhi mālloom hoti hai

ke dusre ne achhi hālat par pāya is tabai musarrat se riya nahiñ **Mas'ala:** Ibādat koi bhi ho us mein ikhlās zaruri cheez hai yāni mehzaz raza-e-ilāhi ke liye amal karna zarur hai dikhawe ke taur par amal karna bil ijma harām hai balki hadees mein riya ko shirke asghar farmāya, ikhlās hi wo cheez hai ke is par sawāb murattab hota hai ho sakta hai ke amal sahi na ho magar jab ikhlās ke sath kiya gaya ho to is par sawāb murattab ho maslan lā ilmi mein kisi ne najis pāni se wuzu kiya aur Namaz padh li agar che ye Namaz sahi na hui ke sehat ki shart tahārat thi wo nahiñ pāyi gayi magar usne sidqe niyat aur ikhlās ke sath padhi hai to sawāb ka taraftub hai yāni us Namaz par sawāb payega magar jab ke bād mein mālloom ho gaya ke napāk pāni se wuzu kiya tha to wo mutālba jo uske zimma hai sāqit na hoga wo ba dastoor qā'im rahega usko ada karna hoga aur kabhi sharaite sehat pāye jāyēnge magar sawāb na milega maslan Namaz padhi tamām arkān ada kiye aur sharait bhi pāye gaye magar riya ke sath padhi to agar che is Namaz ki sehat ka hukm diya jāye magar choonki ikhlās nahiñ hai sawāb nahiñ

RIYA KI DO SOORATEIN KĀMIL, NĀQIS

Riya ki do sooratein haiñ kabhi to asal ibādat hi riya ke sath karta hai ke maslan logoñ ke sāmne Namaz padhta hai aur koi dekhne wāla na hota to padhta hi nahiñ ye

riya e kāmīl hai ke aisi ibādāt ka bilkul sawāb nahiñ, dusri soorat ye hai ke asal ibādāt mein riya nahiñ koi hota ya na hota beharhāl Namaz padhta magar wasf mein riya hai ke koi dekhne wāla na hota jab padhta magar is khoobi ke sath na padhta ye dusri pehli se kam darja ki hai ismein asal Namaz ka sawāb hai aur khoobi ke sath ada karne ka jo sawāb hai wo yahañ nahiñ ke riya se hai ikhlās se nahiñ **Mas'ala:** Rozadār se poochha kya tumhara Roza hai usey keh dena chahiye ke hān hai Roza mein riya ko dakhal nahiñ ye na kahe ke dekhta hoon kya hota hai yāni aise alfāz na kahe ke jinse māloom hota ho ke ye apne roze ko chhipata hai ke ye bewakoofi ki bāt hai ke chhipata hai magar is tarah jisse izhār ho jāta hai ya munafeqeen ka tareeqa hai ke logoñ ke sāmne wo batana chahta hai ke apne amal ko chhipata hai **Mas'ala:** Riya ki tarah ujrat le kar Qur'ān majeed ki tilāwat bhi hai (ke kisi mayyit ke liye ba garze isāle sawāb kuchh lekar tilāwat karta hai) ke yahañ ikhlās kahan balki tilāwat se maqsood wo paise haiñ ke wo nahiñ milte to padhta bhi nahiñ ise padhne mein koi sawāb nahiñ phir mayyit ke liye isāle sawāb ka nām lena ghalat hai ke jab sawāb hi na mila to pahuñchayega kya? Is soorat mein na padhne wāle ko sawāb na mayyit ko balki ujrat dene wāla aur lene wāla donoñ gunahgār hān agar ikhlās ke sath kisi ne tilāwat ki to us par sawāb bhi hai aur isāl bhi ho sakta hai

aur mayyit ko isse nafa bhi pahuñchega, bāz martaba padhne wāloñ ko paise nahiñ diye jāte magar khatm ke bād mithāi taqseem hoti hai agar us mithāi ki khātir tilāwat ki hai to ye bhi ek qism ki ujrat hi hai ke jab cheez mashhoor ho jāti hai to usey bhi mashroot hi ka hukm diya jāta hai iska bhi wahi hukm hai jo mazkoor ho chuka hai hān jo shakhs ye samajhta hai ke nahiñ milti jab bhi main padhta wo is hukm se mustasna hai aur is bāt ka khud wo apne hi dil mein faisla kar sakta hai ke mera padhna mithāi ke liye hai ya Allah ta'ala ke liye? Panj āyat padhne wāla apna dohra hissa leta hai (yāni ek hissa khās panj āyat ka muawaza hai) isse bhi yehi nikalta hai ke jis tarah ajeer ko ujrat na mile to jhaqda kar leta hai is tarah ye bhi leta hai lihāza ba zāhir ikhlās nazar nahiñ hota

Mas'ala: Jo shakhs Hajj ko gaya aur sath mein sāmāne tijārat bhi le liya agar tijārat ka khayāl ghālib hai yāni tijārat karna maqsood hai aur wahāñ pahuñch jāoñga Hajj bhi kar luñga ya dono pehloo barābar haiñ yāni safar hi donoñ matlab se kiya to in donoñ sooratoñ mein sawāb nahiñ yāni jāne ka sawāb nahiñ aur maqsood Hajj karna hai aur ye ke mauqa mil jayega to māl bhi bech luñga to Hajj ka sawāb hai, isi tarah agar jumu'ah padhne gaya aur bazār mein dusre kām karne ka bhi khyāl hai agar asali maqsood jumu'ah hi ko jāna hai to us jāne ka sawāb hai aur agar kām ka khyāl hai ya donoñ barābar to jāne

ka sawāb nahiñ **Mas'ala:** Farzoñ mein riya ka dakhla nahiñ iska ye matlab nahiñ ke farzoñ mein riya pāya hi nahiñ jāta isliye ke jis tarah nafl ko riya ke sath ada kar sakta hai ho sakta hai ke farz ko bhi riya ke taur par ada kare balki matlab ye hai ke farz agar riya ke taur par ada kiya jab bhi uske zimma se sāqit ho jayega agarche ikhlās na hone ki wajah se sawāb na mile aur ye matlab bhi ho sakta hai ke agar kisi ko farz ada karne mein riya āne ka dar ho to is wajah se farz ko tark na kare balki farz ada kare aur riya ko door karne ki aur ikhlās hāsil hone ki koshish kare

ISĀLE SAWĀB

ISĀLE SAWĀB KE MĀNA (MEANING)

Mas'ala: Isāle sawāb yāni Qur'ān majeed ya durood shareef ya kalima-e-tayyaba ya kisi nek amal ka sawāb dusroñ ko pahuñchana jāiz hai

Har qism ki ibādat ka sawāb dusre ko pahuñchaya ja sakta hai: Ibādate māliya ya badniya, farz wa nafl sab ka sawāb dusroñ ko pahuñchaya ja sakta hai, zindoñ ke isāle sawāb se murda ko fāida pahuñchta hai kutube fiqh wa aqāid mein is ki tasreeh mazkoor hai, Hidāya aur sharah Aqaid nasfi mein iska bayān maujood hai isko bid'at kehna hathdharmi aur jahālat hai hadees se bhi iska jāiz

hona s̄abit hai, Hazrat Sa'ad radiallaho ta'ala ànhu ki wālida ka jab inteqāl hua unhone Huzoore Aqdas ki khidmat mein arz ki ya Rasoolullah ﷺ māñ ka inteqāl ho gaya hai kaun sa sadqa afzal hai? Irshad farmāya pāni unhone kuñwa khoda aur ye kaha ke ye Sa'ad ki māñ ke liye hai, màloom hua ke zindoñ ke āmāl se murdoñ ko sawāb milta hai aur fāida pahuñchta hai ab rahi takhseesāt maslan teesre din ya chaleeswe din ye takhseesāt na shara i takhseesāt haiñ na isko shara'i samjha jāta hai ye koi bhi nahiñ jānta ke usi din mein sawāb pahuñchega agar kisi dusre din kiya jayega to nahiñ pahuñchega ye mehaz riwāji aur urfi bāt hai jo apni sahoolat ke liye logoñ ne rakhi hai balki inteqāl ke bād hi se Qur'ān majeed ki tilāwat aur khair khairāt ka silsila jāri hota hai, aksar logoñ ke yahañ usi din se bahut dinoñ tak silsila jāri rehta hai iske hote huye kyuñ kar kaha ja sakta hai ke makhsoos din ke siwa dusre dinoñ mein log najāiz jānte haiñ ye mehaz iftara hai jo musalmanoñ ke sar bāñdha jāta hai aur zindoñ murdoñ ko sawāb se mehroom karne ki bekār koshish hai pas jab ke hum asal kulli bayān kar chuke to juziyāt ke ahkām khud is kulliya se màloom ho gaye, som yāni teeja jo marne ke teesre din kiya jāta hai ke Qur'ān padhwa kar ya kalima tayyaba padhwa kar isāle sawāb karte haiñ aur bachhoñ aur ahle hājat ko chane batashe ya mithaiya taqseem karte haiñ

aur khana pakwa kar fuqra wa masakeen ko khilate haiñ ya unke gharoñ par bhejte haiñ jāiz wa behtar hai, phir har panj shamba ko hasbe haisiyat khana paka kar ghurba ko dete ya khilate haiñ phir chaleeswe din khana khilate haiñ phir chhe mahine par isāl karte haiñ iske bād barsi hoti hai ye sab isi isāle sawāb ki forua hai isi mein dakhil hai magar ye zarur hai ke ye kām achhi niyat se kiye jāyeiñ numaish na hoñ namood maqsood na ho nahiñ to na sawāb hai na isāle sawāb, bāz log is mauqa par azeez wa qareeb aur rishtedaroñ ki dāwat karte haiñ ye mauqa dāwat ka nahiñ balki mohtājoñ faqeeroñ ko khilane ka hai jisse mayyit ko sawāb pahuñche, isi tarah shabe bara'at mein halwa pakta hai aur is par fatiha dilāi jāti hai halwa pakana bhi jāiz hai aur us par fatiha bhi isāle sawāb mein dakhil hai isi tarah muharram mein aur buzurgoñ ke inteqāl ki tareekh par har sāl jo Qur'ān khwāni hoti hai aur khana sharbat sheerni waghaira taqseem hoti hai ye bhi isāle sawāb hai aur bila takalluf jāiz wa mustehasan hai

MAJALISE KHAIR

MEELĀD SHAREEF

Mas'ala: Meelād shareef (yāni Huzoore Aqdas ﷺ ki wilādate Aqdas ka bayān) jāiz hai isi ke zimn mein is majlise pāk mein Huzoor ﷺ ke fazāil wa mojiẓāt wa seerat wa hālat e hayāt wa raja'at aur bai'asat ke waqiyāt bhi bayān hote haiñ in cheezoñ ka zikr ahadees mein bhi hai aur Qur'ān majeed mein bhi, agar musalmān apni mehfil mein bayān karein balki khās un bātoñ ke bayān karne ke liye mehfil munaqid karein to iske najāiz hone ki koi wajah nahiñ, is majlis ke liye logoñ ko bulana aur shareek karna khair ki taraf bulana hai jis tarah wa'az aur jalsoñ ke ailān kiye jāte haiñ ishteharāt chhapwa kar taqseem kiye jāte haiñ akhbarāt mein iske mutalliq mazameen shāya kiye jāte haiñ aur inki wajah se wo wa'az aur jalse najāiz nahiñ ho jāte isi tarah zikre pāk ka bulawa dene se us majlis ko najāiz wa bid'at nahiñ kaha ja sakta, isi tarah meelād shareef mein sheereeni taqseem karna jo ek jāiz fe'al tha us majlis ko najāiz nahiñ kar dega ye kehna ke log ise zaruri samajhte haiñ is wajah se najāiz hai ye bhi ghalat hai ke koi wājib ya farz nahiñ jānta bahut martaba maine khud dekha hai ke meelād shareef hua aur mithāi taqseem nahiñ hui aur bil farz usey koi zaruri samajhta bhi ho to urfi zaruri kehta hoga na ke shar'an usey zaruri

jānta hoga, is majlis mein ba waqte zikre wilādat qeyām kiya jāta hai yāni khade ho kar durood wa salām padhte haiñ Ulamaye kirām ne is qeyām ko mustahsan farmāya hai khade hokar salāt wa salām padhna bhi jāiz hai, bāz akābir ko is majlise pāk mein Huzoor Aqdas ﷺ ki ziyārat ka sharf bhi hāsīl hua hai agarche ye nahiñ kaha ja sakta ke Huzoor ﷺ is mauqa par zarur tashreef lāte haiñ magar kisi ghulām par apni karam e khās farmayein aur tashreef lāyein to mustab'ad nahiñ **Mas'ala:** Majlis meelad shareef mein ya deegar majalis mein wo hi riwāyat bayān ki jāyein jo sābit hoñ mauzooāt aur garhe huye qisse hargiz hargiz bayān na kiye jāyein ke bajaye khair wa barkat aisi bātoñ ke bayān karne mein gunāh hota hai

MERĀJ

Mas'ala: Merāj shareef ke bayān ke liye majlis munaqid karna usmein wāqiya-e-merāj bayān karna jisko rajabi shareef kaha jāta hai jāiz hai **Mas'ala:** Khulafaye rashideen radiallaho ta'ala ānhum ki wafāt ki tareekhoñ mein majlis munaqid karna aur unke hālat wa fazzail wa kamalāt se musalmanoñ ko āgāh karna bhi jāiz hai ke wo hazrāt muqtadayāne ahle islām haiñ aur unka zikr bā'is e khair wa barkat aur sawāb nuzool rehmat hai

MUHARRAM

Mas'ala: Ashra-e-muharram mein majlis munaqid karna aur waqiyate karbala bayan karna jāiz hai jab ke riwayatē saheeha bayan ki jāyein in waqiyāt mein sabr wa tehammul, raza wa tasleem ka mukammal dars hai aur pabandi-e-ahkame shari'at, itteba-e-sunnat ka zabardast amali saboot hai ke deene haq ki hifazat mein tamām a'izza wa aqriba wa rufqa aur khud apne ko rāhe khuda mein qurbān kiya aur jaza'a wa faza'a ka nām bhi na āne diya magar us majlis mein sahāba kirām radiallaho ta'ala anhum ka bhi zikre khair bhi ho jāna chahiye tāki ahle sunnat aur shiyon ki majlis mein farq wa imtiyāz rahe

TĀZIYA

Mas'ala: Tāziyadari ke waqiyate karbala ke silsile mein tarah tarah ke dhānche banate aur unko Hazrat Sayyadna Imām Husain ke rauza-e-mubarak ki shabeeh kehte haiñ, kahin takht banaye jāte haiñ, kahin zareeh banti hai aur alam aur shadde nikāle jāte haiñ, dhol tāshe aur qism qism ke bāje bajaye jāte haiñ, tājiyon ka bahut dhoom dhām se gasht hota hai, āge peechhe hone mein jāhiliyat ke se jhaqde hote haiñ, kabhi darakht ki shankhein kāti jāti haiñ, kahin chabootre khudwaye jāte haiñ, tājiyon se mannat māni jāti haiñ, sone chāñdi ke

alam chadhaye jāte haiñ, hār phool nāriyal chadhate haiñ, wahāñ joota pehan kar jāne ko gunāh jānte haiñ balki is shiddat se mana karte haiñ ke gunāh par bhi aisa mumaniāt nahiñ karte, chhatri lagāne ko bahut bura mānte haiñ, tājiyoñ ke andar do masnooe qabreñ banate haiñ ek par sabz ghilāf aur dusri par surkh ghilāf dālte haiñ, sabz ghilāf wāli ko Hazrat Sayyadna Imām Hasan radiallaho ta'ala ànhu ki qabr aur surkh ghilāf wāli ko Hazrat Imām Husain radiallaho ta'ala ànhu ki qabr ya shabeehe qabr batate haiñ aur wahāñ sharbat maleeda waghaira par fatiha dilwate haiñ ye tasawwur karke ke Hazrat Imām Āli Maqām ke rauza aur mawājeh aqdas mein fatiha dila rahe hai phir ye tājiye daswi tareekh ko masnooe karbala mein le ja kar dafan karte haiñ goya ye janaza tha jise dafan kar āye phir teeja daswa chaleeswa sab kuchh kiya jāta hai aur har ek khurafat par mustamil hota hai, Hazrat Qāsim radiallaho ta'ala ànhu ki mehendi nikalte haiñ goya unki shādi ho rahi ho aur mehendi rachāi jayegi aur is tāziyadari ke silsile mein koi pack banta hai jiske kamar se ghunghru bañdhe hote haiñ goya wo Hazrat Imām Āli Maqām ke qāsid aur harkāra hai jo yahañ se khat lekar ibne ziyād ya yazeed ke pās jayega aur wo harkāroñ ki tarah bhāga phirta hai, kisi bachha ko faqeer banaya jāta hai uske gale mein jholi dālte aur ghar ghar usse bheekh mangwate haiñ, koi

siqah banaya jāta hai chhoti si mashk uske kāndhe par latakhti hai goya wo dariya e furāt se pāni bhar layega, kisi alam par mashk latakhti hai aur us mein teer laga hota hai goya ye Hazrat Abbas Alamdār hai ke furāt se pāni la rahe haiñ aur yazeediyōñ ne mashk ko teer se chhed diya hai, isi qism ki bahut si bāteīñ ki jāti haiñ ye sab laghw aur khurafāt haiñ inse hargiz Sayyadna Imām Husain radiallaho ta'ala ànhu khush nahiñ, tum khud ghaur karo ke unhone ihyā-e-deen wa sunnat ke liye ye zabardast qurbaniyañ ki aur tum ne māzAllah isko bid'āt ka zariya bana liya bāz jagah isi tāziyadari ke silsile mein burrāq banaya jāta hai jo ajeeb qism ka mujassama hota hai ke kuchh hissa insāni shakl ka hota hai kuchh hissa jānwar ka sa, shayad ye Hazrāt Imām Āli Maqām ke sawāri ke liye jānwar hoga, kahin duldul banta hai kahin badi badi qabreīñ banti haiñ bāz jagah ādmi reechh bandar langoor bante haiñ aur koodte phirte haiñ jinko islām to islām tehzeeb bhi jāiz nahiñ rakhti aisi buri harkat islām hargiz jāiz nahiñ rakhta

MARSIYA WA MĀTAM

Afsos ke muhabbate Ahle Baite kirām ka dāwa aur aisi beja harkateīñ ye wāqai tumhare liye naseehat tha aur tum ne isko khel tamasha bana liya, isi silsile mein nauha aur mātām bhi hota hai seena kobi hoti hai itne zor zor

se seena kootte haiñ ke waram ho jāta hai seena surkh ho jāta hai balki bāz jagah zanjeeroñ aur chhuriyoñ se mātām karte haiñ ke seena se khoon behne lagta hai, tājiyoñ ke pās marsiya padhte haiñ aur tājiya jab gasht ko nikalta hai to us waqt bhi uske āge marsiya padhte haiñ, marsiya mein ghalat waqiyāt nazm kiye jāte haiñ, Ahle Bait kirām ki besabri, jaza'a faza'a ka zikr kiya jāta hai aur chooñki aksar marsiya rāfziyoñ hi ke haiñ bāz mein tabarra bhi hota hai magar us row mein sunni bhi is be takalluf pach jāte haiñ aur unhein iska khyāl bhi nahiñ hota ke kya padh rahe haiñ ye sab najāiz aur gunāh ke kām haiñ **Mas'ala:** Izhāre gham ke liye sar ke bāl bikherte haiñ, kapde phādte haiñ aur sar par khāk dālte haiñ aur bhoosa udate haiñ ye bhi najāiz aur jāhiliyat ke kām haiñ inse bachna nihāyat zaruri hai ahadees mein iski sakht mumaniāt āi hai, musalmanoñ par lāzim hai ke aise umoor se parhez karein aur aise kām karein jinse Allah ta ala aur Rasoolullah ﷺ rāzi hoñ ke yehi najāt ka rāsta

hai

MUTAFARRIQĀT

ARABI ZABĀN KI FAZEELAT AUR ZARURAT

Mas'ala: Tamam zabanoñ mein arabi zabān afzal hai hamāre āaqa wa maula Sarkare Do Ālam ﷺ ki yehi zabān hai, Qur'ān majeed arabi zabān mein nāzil hua, ahle jannat ki jannat mein arabi hi zabān hogi, jo is zabān ko khud seekhe ya dusroñ ko sikhaye usey sawāb milega

(Durre Mukhtār)

Ye jo kaha gaya sirf zabān ke lihāz se kaha gaya warna ek muslim ko khud sochne ki zarurat hai ke arabi zabān ka jānna musalmanoñ ke liye kitna zaruri hai, Qur'ān wa hadees aur deen ke tamām usool wa farooa isi zabān mein hai, is zabān se nawaqifi kitni kami aur nuqsān ki cheez hai

QISSE KAHĀNI KE HUKM

Mas'ala: Ajeebo ghareeb qisse kahani tafreeh ke taur par sunna jāiz hai jab ke unka jhoota hona yaqeeni na ho balki jo yaqeenan jhoot hoñ unko bhi suna ja sakta hai jab ke bataur zarb misl hoñ ya unse naseehat maqsood ho jaisa ke masnawi shareef waghaira mein bahut se farzi qisse wa'az wa pand ke liye darj kiye gaye haiñ, isi tarah jānwaroñ aur kankar patthar waghaira ki bāteñ farzi

taur par bayān karna sunna bhi jāiz hai maslan gulistan
meiñ Hazrat shaikh sa'adi àlaihirrehma ne likha

ہ گلے خشبے در حمام روزے الخ

APNA HAQ ZABARDASTI LIYA JA SAKTA HAI

Mas'ala: Jis ke zimme apna haq ho aur wo na deta ho to agar uski aisi cheez mil jāye jo usi jins ki hai jis jins ka haq, to le sakta hai

KHUSH AKHLĀQI AUR CHĀPLOOSI KA FARQ

Mas'ala: Logoñ ke sath madarāt se pesh āna, narm bāteiñ karna, kushāda ruee se kalām karna mustahab hai magar ye zaruri hai ke mudahanat na paida ho, badmazhab se guftagu kare to is tarah na kare ke wo samjhe mere mazhab ko achha samajh ne laga bura nahiñ jānta hai

CHOONTI, KHATMAL, JOO MĀRNE KA HUKM

Mas'ala: Tiddi halāl jānwar hai usey khane ke liye mār sakte haiñ, choonti ne iza pahuñchai aur mār dāli to harj nahiñ warna makrooh hai, joo ko mār sakte haiñ agarche usne kāta na ho aur āg meiñ dālna makrooh hai joo ko badan ya kapde se nikāl kar zinda pheñk dena tareeqe adab ke khilāf hai, khatmal ko mārna jāiz hai ke ye takleef deh jānwar hai

KAB RISHWAT DENA JĀIZ HAI?

Mas'ala: Agar jān māl ābru ka andesha hai unke bachane ke liye deta hai ya kisi ke zimme apna haq hai jo baghair rishwat diye wasool nahiñ hoga aur ye isliye rishwat deta hai ke mera haq wasool ho jāye ye dena jāiz hai yāni dene wāla gunahgār nahiñ magar lene wāla zarur gunahgār hai usko lena jāiz nahiñ, isi tarah jin logoñ se zabān darāzi ka andesha ho jaise bāz luchche shohde aise hote haiñ ke sare bazār kisi ko gāli de dena ya be ābrue kar dena unke nazdeek mamooli bāt hai aiso ko isliye kuchh dena tāki aisi harkateiñ na kareiñ ya bāz shāyar aise hote haiñ ke unheñ agar na diya jāye to mazammat meiñ qaseede keh dālte haiñ unko apni ābru bachane aur zabān bañdi ke liye kuchh de dena jāiz hai

BHED BAKRIYOÑ KO KHET MEIÑ BITHANE KI UJRAT KA MAS'ALA

Mas'ala: Bhed bakriyoñ ke charwāhe ko isliye kuchh de dena ke wo jānwaroñ ko rāt meiñ us ke khet meiñ rakhega (kyuñ ke isse khet durust ho jāta hai) ye najāiz hai rishwat hai agarche ye jānwar khud charwāhe ke hoñ agar kuchh dena nahiñ thehra hai jab bhi najāiz hai kyuñ ke is mauqe par urfan diya hi karte haiñ to agarche dena shart nahiñ magar mashroot hi ke hukm meiñ hai uske jawāz ki ye soorat ho sakti hai ke mālik se un jānwaroñ

ko āriyat le le aur mālik charwāhe se ye keh de to uske khet mein jānwaroñ ko thehrana ab agarche charwāhe ko aehsān ke taur par dena chāhe to de sakta hai najāiz nahiñ aur agar mālik ke kehne ke bād bhi charwāha māñgta hai aur jab tak usey kuchh na diya jāye thehrane par rāzi na ho to ye phir najāiz wa rishwat hai **Mas'ala:** Bāp ko uska nām le kar pukarna makrooh hai ke ye adab ke khilāf hai isi tarah aurat ko ye makrooh hai ke wo shauhar ka nām le kar pukare, bāz jāhiloñ mein ye mashhoor hai ke aurat agarche shauhar ka nām le le to nikah toot jāta hai ye ghalat hai shayad ise isliye garha ho ke is dar se ke talāq ho jayegi shauhar ka nām na legi

APNE MARNE KI DUA MĀNGNE KA HUKM

Mas'ala: Marne ki ārzu karna aur uski dua māñgna makrooh hai jab ke kisi duniyāvi takleef ki wajah se ho maslan tangi se basar auqāt hoti hai ya dushman ka andesha hai, māl jāne ka khauf hai aur agar ye bāteñ na hoñ balki logoñ ki hālateñ kharab ho gayi maseeyat (gunāh) mein muhtala haiñ usey bhi andesha hai ke gunāh mein pad jayega to ārzu-e-maut makrooh nahiñ, tāoon jahan ho wahāñ se bhāgna jāiz nahiñ aur dusri jagah se wahāñ jāna bhi na chahiye is ka matlab ye hai ke jo log kamzor aiteqād ke ho aur aisi jagah gaye aur muhtala ho gaye unke dil mein ye bāt āyi ke yahañ ane se

aisa hua na ate to kāhe ko is bala mein padte aur bhāgne mein bach gaya to ya khyāl kiya ke wahāñ hota to na bachta bhāg ne ki wajah se bacha aisi soorat mein bhāgna aur jāna donoñ mamnoo hai, tāoon ke zamane mein awām se aksar isi qism ki bāteñ sunne mein āti haiñ aur agar iska aqeeda pakka hai jānta hai ke jo kuchh muqaddar mein hota hai wahi hota hai na wahāñ jane se kuchh hota hai na bhāgne mein fāida pahuñchta hai to aise ko wahāñ jāna bhi jāiz hai aur nikalne mein bhi harj nahiñ ke isko bhāgna nahiñ kaha jayega aur hadees shareef mein mutlaqa nikalne ki mumaniāt nahiñ balki bhāg ne ki mumaniāt hai

SAFAR WAGHAIRA KI BĀZ TAREEKHOÑ KO MANHOOS JĀNNE KA HUKM

Mas'ala: Māhe safar ko log manhoos jānte haiñ is mein shādi byāh nahiñ karte haiñ ladkiyoñ ko rukhsat nahiñ karte aur bhi is qism ke kām karne se parhez karte haiñ aur safar karne se gurez karte haiñ aur khusoosan māhe safar ki ibtedai 13 tareekh bahut zyada nehas māni jāti hai aur inko 13 tezi kehte haiñ ye sab jihālat ki bāteñ haiñ Hadees mein farmāya ke safar koi cheez nahiñ yāni logoñ ka ise manhoos samajna ghalat hai, isi tarah zeeqada ke mahine ko bhi bahut log bura jānte haiñ aur isko khālī ka

mahina kehte haiñ ye bhi ghalat hai aur har māh 3, 13, 23, 8, 18, 28 ko manhoos jānte haiñ ye bhi laghwiyāt hai

NASHATROŃ AUR SITĀROŃ KA ASAR MĀNNE KA HUKM

Mas'ala: Qamar dar aqrab yāni chānd jab burje aqrab meiñ hota hai to safar karne ko bura jānte haiñ aur najoomi ise manhoos batate haiñ aur jab burj asad meiñ hota hai to kapde qata'a karane aur silwane ko bura jānte haiñ aisi bātoñ ko hargiz na māna jāye ye bāteiñ khilāfe shara'a aur najoomiyoñ ke dhakosle haiñ **Mas'ala:** Najoom ki is qism ki bāte jin meiñ sitāroñ ki taseerāt batai jāti hai ke fulañ sitāra tuloo karega to fulañ bāt hogi ye bhi khilāfe shara'a hai, isi tarah nashatroñ ka hisāb ke fulañ nashatr se bārish hogi ye bhi ghalat hai hadees meiñ is par sakhti se inkār farmāya

ĀKHIRI BUDH (WEDNESDAY) KA MAS'ALA

Mas'ala: Māhe safar ka ākhiri chahār shamba hindustan meiñ bahut manaya jāta hai log apne karobār band kar dete haiñ, sair wa tafreeh wa shikār ko jāte haiñ, pooriyañ pakti haiñ aur nahate dhote haiñ, khushiyañ manate haiñ aur kehte haiñ ke Huzoore Aqdas ﷺ ne is roz ghusle sehat farmāya tha aur bairune Madina tayyaba sair ke liye tashreef le gaye the ye sab bāteiñ be asal haiñ

balki in dinoñ mein Huzoor ﷺ ka marz shiddat ke sath tha wo bātein khilāf wāqey haiñ aur bāz log ye kehte haiñ ke is roz balayein āti haiñ aur tarah tarah ki bātein bayān ki jāti haiñ sab be saboot hai balki hadees ka irshād hai yāni safar koi cheez nahiñ aisi tamām khurafāt ko radd karta hai

Qanoone Shariat

QANOONE SHARIAT Ek MòTabar Kitāb Hai Jo Qawāneen-E-Shariat Ko Asān Zabān Meiñ Bayān Karti Hai. Is Kitāb Meiñ Aqāid, Namāz, Roza, Zakāt, Hajj, Tahārat, Janāza, Talāq, Nikah Waghairah Doosre Ahem Ahkām Aur Rozmarra Ke Islami Masail Ko Tafseel Ke Sāth Bayān Kiya Gaya Hai, Is Kitāb Ke Musannif **Shamsul Ulama Hazrat Allama Shamsuddeen Ahmad Razvi Jonpuri Alaihir Rahma** Apne Daur Ke Mashhoor Buzurg Alim-e-Deen The, Jinhoñ Ne **Hanafi Fiqh** Ke Mutābiq Masāil Ko Wāzeh Aur Dalāil Ke Sāth Itne Mukhtasar Aur Khoobsoorat Andāz Me Pesh Kiya.

Kai Publishers Ki Roman Urdu Kitāboñ Ke Likhne Ka Andāz, Mèyār Ke Mutabiq Nahi Hai Aur **QANOONE SHARIAT** Chooñki Deeni Kitāb Hai, Is Liye Isko Is Tarah Se Karna Munāsib Nahi Samjha Gaya. Hum Ne Zabanoñ Ke Māhir Jismeñ PHD Holders Bhi Shamil Haiñ Unki Rāye Se **Roman Urdu Ke Rules** Banāye, Ke Kitāb Na Sirf Padhne Meiñ Asān Ho Balki Is Meiñ Nazm, Husn Aur Rawāni Bhi Ho. Kitāb Mukammal Hone Ke Bād Un Afrād Ke Sāmne Bhi Pesh Ki Jinhaiñ Urdu Bilkul Nahi Āati. Unke Feedback Ki Buniyād Par Mushkil Alfāz Ko Highlight Karke Unka Asān Tarjuma **Brackets** Ya **Footnotes** Meiñ Likha Gaya, Tā Ke Har Khas Wa Āam Asāni Se Isko Samajh Sake. Iske Ilāwa, **QANOONE SHARIAT** Ki Printing Bhi Aapko Ache Paper Par Milegi, Aur Binding Bhi Mazboot, Tā Ke Yeh Lambi Muddat Tak Bāqi Rahe Aur Ziyādah Se Ziyādah Log Fāyedah Hasil Kar Sakeñ. Har Ek Pehlu – Matn, Layout, Proof Reading, Design, Aur Material – Ko Bār Bār Check Karke Behtareen Andaz Meiñ Pesh Karne Ki Alhamdu Lillah S'ādat Hasil Ki Hai.

Yeh Kitāb Online PDF Hamari Website www.sadaqatacademy.org Se Hasil Ki Ja Sakti Hai. Hard Copy Hamari Website Ke Store Se Order Karke Ghar Mangwa Sakte Haiñ. Hamara Maqsad Hai Ke Deeni Kitāboñ Ko Āchchi Quality Ke Sath Sath Qeemat Bhi Munāsib Rakhi Jāye Tā Ke Har Shakhs Tak Islamic Ilm Pahuñchh Sake.

Yeh Kitāb Un Tamam Logoñ Ke Liye Intehāi Mufeed Hai Jo Urdu Nahi Jante. Khāskar University, College, Aur School Meiñ Padhne Wale Students Aur Āam Musalmān Sab Ke Liye Yeh Ek Behtareen Rehnuma Aur Islami Ilm Ka Ek Besh Qeemti Zakhira Hai. Allah Ta'ala Sadaqat Academy Ki Poori Team Ko Be-panah Ajr Ātā Farmāye Aur Is Kām Ko Ham Sab Ke Liye Sadqaye Jāriyah Banāye. AMEEN!

Shamsul Ulama
Hazrat Allama Shamsuddeen Ahmad
Razvi Jonpuri Alaihir Rahma